HIERON.

MERCVRIALIS

FOROLIVIEN.

DE

MORBIS PVERORVM.

Item de

VENENIS ET MORBIS venenosis.

Quibus adiuncta est CENSVRA *Hippocratea.*

BASILEAE

Ex officina Pernea per Conrad. Vvaldkirch.

CIƆ IƆ XVIC.

Ex Bibliotheca illustrissimi JOHANNIS D'ESTRÉES, Cameracensis Archiepiscopi designati, quam Monasterio S. Germani à Pratis legavit anno 1718.

AMPLISSIMO SENATVI POSnaniensi.

QVOTIES *mihi vestrorum in me beneficiorũ redit memoria, Senatus Amplißime, (redit autẽ persæpe, vt par est) toties nõ poßum nõ maximè animo excitari, & cogitare rationes, quibus me eorum memorem esse comprobem: si namq; sua quidq; magnitudine metiendum est, atque in beneficiis aduertendum, quo tempore aut loco, & à quo, aut quibus de causis collocantur, ego, eo ampliora accepi, quod à vobis Senatu grauißimo, nihil interea simile promeritus, diuersis temporibus, opportunè admodum, multa & magna accepi. Neq; enim vlla vtilitatis spe ducti, quidpiam in me collocauistis, neq; aliqua de me opinio ad bene mihi faciendũ excitare vos potuit, quod à tenuitate mea sperari nihil queat, sed vestra tantum in bo-*

nas artes concitata propensio, & quidam erga me amor, veluti fontes extitere, è quibus vestra in me benefacta manarũt. Itaque quo maiora sunt hæc omnia pluribus ornata conditionibus, eò magis contendam & enitar opus est, vt gratum me vel aliqua saltem ex parte cognoscatis. Non ergo diutius differendum putaui data nunc mihi vobis gratificandi occasiuncula, quin aliquod memoris erga vos animi argumentum darem. Clarissim⁹ Præceptor meus Hieronymus Mercurialis, vir inter eos, qui de arte medica nostra hac tempestate benè sunt promeriti, facilè princeps, cum multis hinc inde præclarissimorum virorum literis sollicitaretur, vt copiam suarum de puerorum morbis disputationum faceret, quod scilicet illæ essent eiusmodi (vt tanti viri sunt omnia) quæ multo in Medicina vsui esse possent, plurima continentes ex varijs grauissimorum veterum monumentis eruta, & maximo cum iudicio simul comportata: iustis amicorum petitionibus cupiens satisfacere, cum tot exempla manuscribi non possent, quot petebantur; tandem secum ipse statuit, pro communi omnium vtilitate, eas typis imprimendas dare. At quoniam nullum earum exemplar do-

mi sua habebat, quæ tantum apud aliquos eius auditores ex ore ipsius, cùm olim publicè illas habuisset, exceptæ reperiebantur, sciens me quoque fideliter descriptas habere, mihi id iniunxit negotij, meliorem in formã eas redigerem, reuiderem, & typis aptas facerem. Etsi vero iam in procinctu ad iter eram, quod me optimus pater meus ad se reuocaret: lubens tamen eius voluntati obtemperaui, & opus totum qua maxima potui diligentia sæpius iterata lectione, à mendis omnibus, quæ passim in celeri scriptione facilè occurrunt, perpurgaui, suprema etiam ipsius Auctoris manu adhibita. Perfecto ergo sic operi, atque in lucem exeunti, nomẽ vestrum Senatus amplissime præfigendum putaui, tum iccirco, vt vos (qui antehac semper mihi defensores fuistis) hac quoque in parte laboris mei protectores habeam, tum etiam vt dum optatissimus Liber iste, varias in regiones feretur, vestræ in honestas Artes munificentiæ, & mei in vos grati animi lucuslentissimum per loca omnia simul euulget testimonium. Neque tamen inconuenit, tractationem, De morbis puerorum, Senatui dicari: si enim mores animi corporis temperamenta sequuntur, & à teneris vitia & vir-

tutes imbibi queunt, atque ex puerorum ia-ctura aliqua Rebuſpu. detrimẽta ingruunt, fortaſſe ad vos quoque pertinuerit, in veſtra quam ſuſtinetis Repub. prouidere, vt ne vlla circa pueros fiant errata. Suſcipite ergo læta fronte expectatiſsimi huius libri tutelam, & Auctorem virum ſpectatiſsimum amplexe-mini, & bene valete. Dat. pridie Kal. Maij.
CIↃ. IↃ LXXXIII.

Amplitudini veſtræ

maximè addictus

Ioannes Groſceſius P. & M.D.

EPI-

EPIGRAMMATION FRANCISCI HVNNIA-dini Transil.

Ecqua Poli regio trifidi quisve angulus orbis
Quodve latus terræ laudum est immune tuarum
Mercurij facunde nepos. Iam gloria testes
Deserit occasus, alioq; renascitur orbe,
Te Rhodani, Rheniq; cohors te Sarmatis arctos
Te Scytha, te Mysus, Daciq;, Getæq; loquuntur,
Certatimq; tuum præscribere pagina nomen
Ardet, & ingenij monimenta propagat in æuum,
Felix sorte tua, & gratis tam diues alumnis,
En operum series tota circumsonat Arcto.
Te Procerum cœtus omnes, te purpura, & omnis
Bibliotheca petit. Vultu tibi fauit amico
Bellipotens populi pastor, tibi panditur omnis
Regia. Seu natis, seu tu nascentibus almam
Addis opem, te nascentes natiq; salutem
Rite vocant, te ætas omnis, te sexus vterq;
Conditioq; colit, puer hinc iuuenisq; medelam,
Grandæuus quo viuat habet, quo germinet infans.
Tu regum sceptris aulisq; infesta venena
Arte fugans mensis innoxia pocula misces,
Absistunt trepidæ mortes, inuitaq; Clotho
Fila trahit, Lachesisq; dolet sua pensa reuolui,
Sponte sua sæuæ priuigna venena nouercæ
Ebibit, impunè inuisos non vlla clientes
Fraus perimit, pascúntque suos aconita colonos:
O hominum vitæ, ò communi nate saluti.
Non sic clara suum iactauit Pisa Tonantem,
Illustresue suo Rhodos aurea sole colossos,
Talis Apollinea prostratus gymnade Python
Pœna renascentum exutus, vitaq; , soloque
Matris onus pulsauit humum, sic Herculis Hydra,
Hydra feræ Iunonis honos, face, cuspide, claua,
Concidit, & matrem maculauit sanguine Lernam;
Ergo beata viris Posnania sancta Senatu

Excipe Phœbei tam nobile munus alumni,
Te geminæ decorant claues insignia clara,
Panditur iis via virtutum, nunc tertia clauis
Qua vitæ reseratur iter, quæ secla recludit;
Accessit. Gaudete patres queis dulcia curæ
Pignora, vos opus hoc pueri crescente iuuenta
Nocturna versate manu: versate diurna;
Vestra salus agitur, primæuo in limine vitæ,
Hinc senium, hinc seri canos sperate nepotes.

PATAVII.

AVCTORES CITAT FERE omnes, quos in tractatu de Venenis habes, præter istos:

Aelianus	Horatius
Aelius Promotus	Ioannes Leo
Andromachus	Ioannes Cortæus
Apollodorus	Isaias
Apuleius	Iulius Scaliger
Argenterius	Matthiolus
Athenæus	Mesuæus
Aulus Gellius	Moises
Ausonius	Opianus
Basilius	Philostratus
Clemens Alexandrinus	Picus Mirandulanus
Ctesias	Porphyrius
Dauid Psalmographus	Scribonius Largus
Diodorus Siculus	Serapion
Erasistratus	Sextus
Fracastorius	Solinus
Gentilis	Strabo
Heraclitus	Suetonius
Hesiodus	Virgilius

Vitruuius.

HIERONYMI MERCVRIALIS DE MORBIS PVERORVM

LIBER I.

Qui & quot ſint morbi pueriles, & an ſint curandi à Medico. Cap. I.

QVOD Hippocr. 3. Aphoriſ. memoriæ prodidit, omnes morbos omni ætate fieri: ſed alios in vna magis, alios minus; id etiam experientia & ratione quotidie comprobatum habetur: Siquidem videre eſt omnes, & ſenes, & pueros, aliquibus tamquã peculiaribus morbis vexari. Quare non immeritò miratus ſum aliquando diuinum Platonem, qui in Carmide ſcriptum reliquit, omnes morbos in homine oriri ab animo. Vix enim in hanc lucem prodimus, vix naſcimur, nedum animo potimur, cùm exitialibus ſtatim morbis tentamur; vt, quemadmodum eſt apud Ariſtotelem, & Plutarchum, iure veteres tàm Græci, quàm Romani ante octauam diem pueris nomina imponenda noluerint; quòd ſcilicet

hoc tempore neque vita, neque ſanitas ſit tuta. Itaque de his morbis, qui penè natum, & adhuc tenerum, nec adultum hominem iugulant, ſtatui hoc tempore copioſiſſimam tractationem habere; & ad eam impulſus ſum, eò quòd non ſolùm huiuſmodi morbi frequenter & medicos, & miſeros parentes exercent; verumetiam quòd hæc pars ita ieiunè, vt ne dicam imprudenter, à medicis tractata eſt, & à multis hoc tempore frigidè admodum exercetur, vt liceat plura puerorum funera, quàm corpora ad ſanitatem redacta, adſpicere. Tria tamen præmittenda eſſe puto, vt ſint veluti quidam apparatus ad maiora penetranda: & primum illud erit; Nunquid puerorum morbi ſint à medicis tractandi, & curandi? Non deſunt enim, qui eos minimè curandos, ſed naturæ ſubmittendos iudicat. Aliud erit; Cur pueri, & præſertim lactentes, tam variis morbis ſollicitentur? Tertium; qui propriè ſint eorum morbi, & quot? Et, vt primum aggrediar, varias inuenio veterum ſententias in partienda vitæ noſtræ ætate, ſiue ipſa ad centeſimum annum prorogetur, vt fuit opinio Aegyptiorum, & Varronis; ſiue eadem vltra ſeptuageſimum non protrahatur, vt Dauidicum oraculum cecinit, non eſt tempus, neque occaſio decernēdi. Quidam in quatuor partes diuiſerunt ætatem, in pueritiam, iuuentutem, virilitatem, & ſenectutem. Hippoc. 3. Aphor. plures feciſſe videtur: nec defuerunt, qui quinque, aut ſex fecerunt. Sed vt ad ea, quæ magis referunt, properemus, ſat eſt nobis hoc conſtituere, pueritiæ ætatem vſque ad ſecundum ſeptenarium definiri: licet enim Ariſtot. conſtituiſſe videatur, hominem primo ſeptenario perfici; verumtamen potior mihi ſemper viſa eſt & Heraclidis, & Stoicorum ſententia, qui ſecundo ſeptenario eum perfectum eſſe prodiderunt; eò quòd ſicuti plantæ tum perfectæ dicuntur, cùm primùm fructus ferre incipiunt: ſic eo tempore perfectus homo appellandus, cum ſemen ferre, & ſpeciem propagare poſſe inchoat. Itaque cum puerilis ætas, de cuius morbis ſum tractaturus,

turus, hoc termino annorum finiatur, videndum est; quæ sit hominum cum ætate conditio: ita namque iudicare poterimus, num pueri laborantes à medico sint tractandi. Esse homines in hac ætate calidos & humidos, non modò Hippocrates manifestè docuit; verumetiam Gal. 2. de tempera. cap. 2. luculentissimè, & copiosissimè probauit; propter quod Aristot. quoq; 10. sect. problematum, problem. 45. solebat dicere, pueros cùm calidi, & humidi sint, minimè vini, aut potus amantes esse. Cum igitur corpora calida, & humida omnium maxime corruptionib⁹, & putredini sint obnoxia; quis negare potest pueros, quantum ad corporis naturam pertinet, morbosissimos esse? Quod si etiam animum ipsorum cõsideremus, viuit homo in hac ætate cupiditatibus, & libidinibus totus deditus, vt hac ratione innumera quotidie errata ab eo committãtur; quod magnus Arist. in principio libri Ethic. ad Eudemum dicebat, puerorum ætatem vsq; adeò & doloribus & morbis esse circumseptam, vt nemo cupiat ad pueritiam reuerti. Quare cum hæc ætas ita morbida, & in summo periculo constituta sit, non solum congruum, verùm etiam necessarium videtur, vt medicorum cura, & studio à tot morbis, & periculis vindicetur. Ex altera parte non desunt rationes, quæ persuadere possunt, pueros medicina tractandos non esse. Et in primis illud facere videtur, quod Aegyptij, apud quos omnia plena esse medicis dicebat Herodotus, cũ omnium corporis nostri partium, omnium penè hominum medicos priuatos haberent, puerorum medicis caruisse constat. Accedit, quòd si veterum monumenta & Græcorum, & Latinorum perscrutemur, non facilè inueniemus aut ab Hippocrate, aut à Galeno, aut ab aliis scriptoribus Græcis, hanc puerorũ medicinam diligenter, quemadmodum deceret, pertractatam. Accedit his, quòd, vt dicebat Plato primo de Republica, puer omni bestia intractabilior est, ob quod neque remedia admittere, nequeregulam, aut rationem vllam seruare aptus est;

quasi superuacanea futura sit omnis medici opera, quæ curandis pueris impenditur. Illud quoque adiici potest, ipsorum corpora tenerrima esse, & propterea difficulter admodum medicinas, inedias, ferrum, ignem perferre posse. Quibus rationibus nõnulli impulsi existimarũt, eos ipsi Naturæ relinquendos. Sed quemadmodum illi longè falluntur, sic existimandum quoque est Naturam, & Deum, qui hanc ætatem morbis laborare voluerunt, pariter etiam voluisse, vt remediis à medicina inuentis, curarẽtur, atq; liberarentur. Quamquam non est dubitandum, quin hæc aliã dexteritate, & prudentia sit tractanda, quàm cæteræ ætates. Namq; eò magis pueri morbo affecti, medici vigilantia egere videntur, quòd cætera bruta, vt dicebat Aristot. 10. problem. 45. in hanc lucem & perfecta, & omnibus rebus necessariis instructa, exeunt: homo autem inermis, imperfectus, ex alieno nutu, & auxilio depẽdens, actutum miserias humanas experiri incipit, nec seruari posse videtur, nisi alterius beneficio. Cùm itaque iam constitutum sit, eos hallucinari, qui pueros ægrotantes nequaquam medicandos, voluerunt; descendendum est ad secundum problema, quo quærebatur, quæ caussa sit, quòd tam variis morbis afficiantur. Quinque sanè huius effectus inueniuntur caussæ ex Hippocrate libro de octomestri fœtu. Vna est labor, quem in exitu sustinent. Cum enim per angustum meatum in hanc lucem exeant, maximos labores perferunt, & consequenter, corpus ipsorũ imbecillum, & morbis obnoxium, redditur. Secunda est abscissio vmbilici propter partum; ob hunc enim & dolores, & inflammationes multas incurrunt. Tertia est inassuetudo huius aeris; cùm enim in vtero viuant in summo tepore & tranquillitate, quamprimum hunc frigidum aerem experiuntur magnopere læduntur; & hinc est, vt dicebat Soranus Ephesius cap. 2. suæ Isagoges, quòd statim ac nati sunt pueri, vagire & plorare incipiunt; vt iure dixerit Plinius homines vitam à fletu, & à suppliciis inchoare. Quarta

est

est, diuersitas nutrimenti. pueri enim, qui in vtero materno sanguine purissimo aluntur, vbi in hūc mūdum veniunt, cum lacte, & cibis vescantur, nutrimenti diuersitate fit, vt morbis variis, & multis tententur. Postrema ratio est, quòd infantes in vtero molliter cubant, atque in mollissimo loco collocati sunt; huc dum veniunt, cum in stratis, & durioribus culcitris ponātur, iure fit, vt corpora ipsorum asperius tractata, morbis pluribus disposita fiant; ita vt inde iam satis pateat secūdum problema. Superest vt videamus, qui sint morbi illi, & quot, à quibus pueri maximè cruciantur, & circa quos tractatio nostra tota esse debet. Sunt enim morbi pueriles non illi soli, qui pueros, & nullos alios exercent; sed illi etiam, qui & solos eos exercent, vt labores dentitionis; & frequentissimè turbant, vt Variolæ, & alia: tùm etiam Morbilli; qui, licet exerceant alias ætates; diuerso tamen quodam modo exercere pueros & cruciari debere videtur; cuiusmodi existit Epilepsia, & multi alij. Iam verò morbi hi pueriles, alij sunt externi, alij interni. Est enim antiqua consuetudo, etiam ab Hippocrate libro de Arte & veteri medicina inuenta, vt morbi diuidantur in externos, & internos. Externi alij sunt, qui vniuersum corpus occupantes, aut fiunt ex additione, aut imminutione. Scimus enim Hippocratem in libro de flatibus definiuisse medicinam nihil aliud esse, quàm additionem, & imminutionem. Ex additione fiunt Morbilli, Variolæ, Achrochordones, & vt vno verbo dicam, omnes pustulæ, omnia exanthemata, quæ in toto corpore efflorescunt. Ex inanitione autem fit macies. Morbi verò qui occupant partes aliquas priuatas, vel occupant caput, vel aliquam aliam inferiorem partem. Caput occupat primò pedicularis morbus, quem dicebat Aristot. prima problem. 16. ferè huius ætatis proprium esse. Ad hæc hydrocephalus, seu aqua capitis, achores, meliceides, faui, inflatio capitis, magnitudo capitis, varij affectus oculorum, strumæ, scissuræ labiorum, vmbilici augmentum, ramex, anus

procidens, intertrigines femorum, quas Plinius attrita appellauit, perniones. Tot enim sunt morbi, qui externas puerorum partes perturbant. Porrò interni, qui totum corpus exercent, sunt febres variæ, quæ recensentur quoque inter pueriles morbos, quòd in pueris secus curandæ sint, quàm in adultioribus. Qui verò priuatas corporis partes exercēt, aut fiunt in summo ventre, aut in medio, aut in infimo. Notum enim est, medicos plerosque corpus nostrum in tres cauitates diuisisse, in caput, thoracem, & ventrem. Morbi, qui caput exercent, sunt inflationes eius, insomnia terribilia, resolutiones, siriasis, conuulsiones, vigiliæ, oculorum, quemadmodum de nyctalopia scribit Hippocrat. 2. proret. & aurium affectus, adhæc sternutationes, sanguinis narium fluxus; Coryzam etiam Aristot. recenset inter morbos pueriles, problem. 15. dentium affectus, oris vlcera, seu aphthę, ranulę, tonsillæ. Medij ventris affectus sunt tussis, & difficultates anhelitus; de quibus veluti de morbis puerilibus loquutus est Hippocrates libro de sacro morbo. Postremò morbi infimi ventris sunt singultus, vomitus, aluus dura, & fluxa, tormina, lumbricorum genera, calculus, mictio vitiata, & tenesmus. Hi sunt omnes, quos inuenio pueriles vocari, vel quia, quemadmodum dicebam, solos pueros exercent, vt vitia à dentitione orientia; vel quia frequentissimè vel alio pacto exercent eos, & alio pacto tractandi sunt quàm in aliis ætatibus. De his autem maxima ex parte agam. Dico maxima ex parte, quādoquidem iam nonnulli horum à me copiosè ita, & diligēter trāctati sunt, vt nihil habeam, quod hoc tempore addere possim. Ordo autem à me tractandorum mihi familiarissimus is quoque hic erit, vt scilicet prius vniuersum morbum, quo ad nomen describam, post morbum ipsum definiam, deinde caussas; mox effectus horum, qui sunt signa, declarabo: subinde prognostica addam, postremò nullam partē curationis relinquere conabor, incipiens ab iis, qui primò sunt enumerati, id est, à morbis externis to-

nis totius corporis, qui ſunt Exanthemata, ſeu Variolę, & Morbilli.

De Morbillis, & Variolis. Cap. II.

OMNES humorum eruptiones, quæ fiunt in cute, inuenio apud Medicos vocatas eſſe communi nomine ἐξανθήματα ſeu ἐκθύματα poſſumus nos transferre efflorescentias. Nam quemadmodum arbores extuberant, dum flores, & fructus emittere volunt; ſic vbi natura ad cutim tamquam ad cloacam propellere humores nititur, modò tubercula, modò ſolas maculas facit: quæ tamen omnia, vt dicebam, Exanthemata vocata ſunt. Ariſtot. qui ſemel tantùm vſus eſt hac voce 3. de hiſt. animal. 11. attribuit hoc nomen vitiligini, quæ procul-dubio ſine tuberculo macula eſt. Latini veteres ad imitationem Græcorum appellarunt omnia exanthemata papulas; & vt ego inuenio, primus, qui dedit hoc nomē exanthematibus, fuit Virgilius in fine 3. Georgicorum, vbi loquitur de peſte; poſtea Plinius pleriſque in locis. Fuit etiam Scribonius Largus medicus inter Latinos nō ignobilis: poſt hunc Marcellus medicus, & alij. Iam verò papulas, ſeu exanthemata in corporibus puerorum apparentia medici Arabes, & præſertim Auicen. appellarunt Variolas, & Morbillos. Alzarauius medicus grauiſſimus inter omnes, vocauit ſua lingua Algigram, & Alaſmon. Vnus Raſes in libro huic morbo dicato, appellauit communi quodam nomine peſtem, ea ratione, vt ego exiſtimo, quia cum primum hic morbus cepit apparere, inſtar peſtis orbem peruagatus, & depopulatus eſt: propter quod etiam Auicen. & iure, in prima quarti poſt tractatum de peſte tractare voluit de Morbillis, & Variolis: veteres Gręci, & Latini nullum nomen habuerunt, quo Variolas, & Morbillos appellarent, & huius rei ratio eſt, quia, vt copioſiſſimè demonſtrabo ſuo loco, hic morbus apud veteres nunquam vi

ſus eſt. Sunt ergo Variolæ exanthemata, ſeu tubercula in toto corpore omnium hominum, & præſertim puerorum, ſpōte effloreſcentia cum febre, dolore, pruritu, & ichore purulento: longa vtor deſcriptione huius morbi, quia ad declarandum morbum nouum, neceſſarium eſt & longa, & perſpicua deſcriptione, ceu pictura, vti. Dixi exanthemata, ſeu tubercula; quandoquidem hoc nomen multis commune eſt, & Hippoc. 3. Aphor. illud inter pueriles morbos connumerat, ita quod apertiſſimè tamquam genus accommodatur ad explicandam Variolarum naturam. Dixi exanthemata in toto corpore effloreſcentia, quandoquidem etſi non ſemper hic morbus vniuerſum corpus depaſcatur; attamen plerumque totum turbat, aut ſaltem turbare aptus eſt. Quod ſi vna, vel alia parte tantùm appareat interdum, id quodam caſu potius fit, quàm ex eius natura: quò fit, vt tametſi dicantur Variolæ propter ſimilitudinem, quam gerūt cum varis, qui Coſſi dicuntur Italica lingua; attamen nequaquam veri ſunt vari; eò quòd, vt habetur apud Ariſtot. 36. partic. problemat. 3. vari naſcuntur tantum in facie, Variolæ in toto corpore oriuntur. Addidi ſponte, ad differentiam multorum tuberculorum, quæ ſolent in humanis corporibus apparere cum cauſſa manifeſta. Nam grauiſſimus auctor Theophraſtus in lib. de ſudoribus ſcribit, ex laboribus, & ſudoribus fieri in corporibus noſtris eruptiones, ſeu exanthemeta magnoperè varis ſimilia, quæ tamē non ſunt Variolæ, quia non fiunt ſponte, ſed à cauſſa manifeſta, videlicet à labore. Quo fit, vt liceat nobis colligere puſtulas, quas Celſus commemorat libro quinto capite vigeſimo octauo licet ſint varis ſimiles; minime tamen Variolas eſſe putandas, eò quòd, vt idem auctor ſcribit, illę puſtulæ fiunt vel ab igne, vel à frigore, vel à medicamentis. Dixi omnium hominum, propterea quòd inter proprietates huius morbi, hæc omnium maxime illuſtris eſt, quod omnes homines hac labe aliquando tentantur. Dicebat Auenzoar cap. vlt.

ſuæ

suæ medicinæ, miraculum esse, si aliquis homo viuens euadat ab hoc morbo, & potius Dei beneficio adscribendum esse, quàm alteri caussæ. Immò verò sunt aliqui, qui hanc sententiã habuerunt, eos, qui numquam tentantur Variolis, si superuiuant, necessario fieri leprosos. Dixi præsertim puerorum, eò quòd rarissimè iuuenes, rarius senes tentantur Variolis, frequentissimè omnium pueri. Non defuerunt, qui opinati sunt, etiam bruta aliqua tentari hac ægritudine: sed sum ego huius sententiæ, propter caussas, quas suo loco dicam, hunc morbum solum esse humanum: fateor quidem sues inter bruta duobus similibus morbis tentari, quorum vnus est scabies, seu lepra, propter quam dicit Plutarchus. 4. Symposiacorum 5. Hebræos religione quadam ductos à carne huius animalis abstinere: alter etiam est, qui χάλαζα à Græcis dicitur, à Latinis grando, de quo loquitur Aristot. 8. de hist. animal. 21. & 30. problem. 4. quem morbum dicit Philosophus cognosci lingua. & hic notandum obiter in loco illo problematum vocem græcam ἄγριος, & lecturam Theodori panis, falsam esse, & in græco substituendum esse ιονθος, in Latino autem varus. Albertus magnus 7. de animalibus 2. putans eundem esse morbum, & grandinem, & lepram, vehementer hallucinatus est. Dixi cum febre, quia non solum febris perpetuo Variolas aut antecedit, aut comitatur, sed etiam, vt dicebat Auenzoar, est impetuosa, vel, vt dicit Auicen. conclusa: de qua suo loco. Dixi cum dolore, & pruritu, quia non solùm miseri ægrotantes dolore, & pruritu vexantur, sed etiam vterque interdum eos acerbissimè vexat, vt vix tolerari possit, propter quod facilè intelligere possumus papulas illas latas, de quibus Hippoc. loquitur 6. Aphor. 9. & 6. Epid. sect. 2. in historia Simonis nequaquam Variolas fuisse, quia præter alias differentias, hanc vnam habuerunt, quòd non admodum pruriginosæ fuerunt. Dixi postremò, cum ichore purulento; eò quòd, etsi interdum variis, & diuersis coloribus inficiantur: tamen

semper ab illis manat quidam tabus, qui ichor purulentus magis, quàm verum pus appellari debet. Vnde iudicare etiam possumus papulas illas rotundas, paruas, quas scribit Hippoc. 3. in 1. Epid. in Sileno apparuisse, etsi similes varis essent, non fuisse Variolas; quod scribat eas in abscessum nequaquam finiisse; cùm Variolæ semper in ichorem purulentum, seu in abscessus aliquos finiant. Iam verò Morbilli sunt & ipsi exanthemata, seu efflorescentiæ quædam, quæ fiunt in toto corpore, præsertim in pueris: veruntamen, vt præclarissimè docet Auicen. etsi Variolæ, & Morbilli in multis conueniant; differunt tamen & in multis: conueniunt enim primum in materia communi, de qua suo loco copiosissimè dicam. conueniunt etiam, quia vtrique & Variolæ, & Morbilli fiunt cum febre vehementi. Præterea, quia per vniuersum corpus propagãtur cum aliqua cutis eleuatione; conueniunt etiam, quia & cum pruritu, & dolore fiunt tam Variolæ quàm Morbilli, quos vulgus Italorum consueuit appellare modò cossos, modò sturolas. Porrò differunt etiam in multis: primò quia Variolæ sunt tubercula multum eleuata: in Morbillis verò vix apparet cutis eleuatio, ita vt nisi manibus tractentur, non possint diiudicari. Secundò, quia materia proxima ipsorum Morbillorum multò siccior, subtiliorque est, quàm materia Variolarum. Tertiò, quia Variolæ videntur propria quadam natura oculos petere: Morbilli verò multò minùs eos affligere consueuerunt: postremò differunt, quòd Variolæ ferè semper in abscessus finiuntur cum emanatione ichoris purulenti, propter quòd non solùm pluribus diebus perdurare solent, sed etiam incredibiliter corpora deturpãt, vestigia indelebilia relinquunt: Morbilli autem vix vnquam septimum diem pertranseunt, quin aut euanescant ex toto, aut maiori ex parte minuantur, & absumantur; præter quàm quòd nullum vestigium, nullamque fœditatem in corpora inducunt. Ex quo intelligi potest, papulas illas, quas Hippoc. 5. Epid. scribit,

bit, apparuisse in filio Euphranoris, & quas etiam in Pherecide visas esse memorat 7. Epid. nequaquã Morbillos esse, vel fuisse; eò quòd ille in octauo die apparebant, & similes erant morsibus pulicum: Morbilli autem in secundo, aut ad summum in tertio die apparere consueuerunt, & nullam omnino cum morsibus pulicum similitudinem gerunt. Quemadmodum etiam intelligere possumus eas pustulas, propter quas scribit idem Hippoc. 1. Epid. multos pueros interiisse, nequaquam & ipsas fuisse Morbillos, quia & illę etiam similes erant morsibus pulicum. Iam satis demonstratum est Variolas, seu Morbillos nequaquam eos esse, quos nominasse videtur Hippoc. Sed dubitari posset, an Aetius Morbillos nostros cognouerit, quandoquidem is lib. 5. cap. 129. tractans de pustulis, quæ comitantur initia febrium prauarum, aliquas esse scribit, quæ culicũ morsibus assimilantur: libro etiam 14. cap. 63. memorat quasdam papulas, quas scribit in corporibus infantum fieri, vt iure quis posset dubitare nostros Morbillos eas esse papulas, quæ ab Aetio referuntur. Cæterùm si res exactissimè perpendatur, facilè intelligetur Morbillos nostros rem esse longè diuersam à papulis; non sunt enim priores relatæ ab Aetio: illę nempè & similes erant morsibus pulicum, & in febribus prauis oriebantur, & desinebant in vlcera. Morbilli verò nostri, præterquam quòd nullam similitudinẽ habent cũ morsibus pulicum, nunq̃ etiã in vlcera finiũt, nec sunt etiã posteriores maculæ Aetij: q̃a scribit illas fieri cõsueuisse in cruribus mulierũ, quæ nõ menstruãtur, & aliquãdo in infantibus; quorũ neutrum in Morbillis nostris inesse, clarissimũ est: Siquidem hi nõ aliquando, sed frequentissimè fiunt in pueris: in cruribus autẽ mulierũ nõ est proditũ memoriæ eas fieri. Quare satis mirari nequeo Manardũ sua tẽpestate clarif. q̃ lib. 2. Epist. nõ erubuit asserere, herpetes veterũ fuisse Morbillos nostros, in quo refutãdo vterer lõga oratione, nisi à Valeriola in suis medicinalib. obseruationib. mihi

iste labor ademtus esset. Sunt Variolæ, & Morbilli, morbi, nec vnius generis, sed plurium: sunt enim morbi in magnitudine: quandoquidem tubera illa non solùm impediunt operationem naturę, sed etiam animę; cùm, vt experientia constat, motus impediatur, atque etiam dolor excitetur. Sunt etiam in mala temperie, quia etsi nonnulli dicant fieri interdum Variolas sine febre: tamen compertissimum est, & febrem perpetuò adesse, &, vt dicit Auenzoar, eam esse impetuosam. Sũt etiam in solutione vnitatis, eò quia ferè semper Variolæ in vlcera, & interdum praua desinunt; Nec solùm hoc habent Variolæ propriè dictæ; sed etiam & illæ, quas vulgus Italorum solet appellare modò cossos, modò sturolas, quæ omnes proculdubio sunt ex genere Variolarum, & differunt tantum, quia Variolæ sunt omnibus minores, sturoli maiores: hi enim videntur vocari Variolæ plures simul continuatæ, & vnitæ. Locus affectus, si consideremus ipsam febrem, est corpus vniuersum, tam in extima parte, quàm intima; cùm enim febris sit morbus vniuersalis, subiectum quoque eius vniuersale esse necessarium est. Sed video aliquem hic dubitaturũ esse, quis sit locus affectus Variolarum, vt sunt morbi cutanei, siue vt afficiunt cutim: plerique statim pronunciant locum affectum esse cutim. Sed aduersus hos est grauissimũ argumentum, quia morbus est constitutio præter naturam primò, & per se lædens actiones, & debet fieri circa eas partes, quæ habent actiones; cutis autem habet quidem vsum, sed nullam actionem. Videamus Gal. 6. cap. libri de causis morborum, vbi copiosissimis verbis demonstrat, cutim expertem esse omnis actionis tàm animalis, quàm naturalis; quare si nullas habet actiones, nõ potest esse subiectum vllius morbi. Hac in re ita statuendum esse existimo, cutim dupliciter accipi posse, vel pro sola cute, quæ alias corium vocari consueuit; vel pro cute, & partibus omnibus ei adnatis. Si primò modò accipiamus, planè expers est omnis actionis, quia vt dicit Gal. loco citato,

est

est veluti quidam amictus, seu vestis, quo vt docet etiam Plato in Timeo, vestiuntur omnia membra corporis, & simul vnita continentur; itaque hoc modo accepta cutis, nequaquam subiectum esse potest alicuius morbi. Sed si capiatur secundo modo, sic dicebat Gal. in lib. de temperamentis, esse instrumentum tactus, ad eam pertingere neruos; & propterea habere etiam actiones: vnde hoc modo accepta est quoque subiectum morborũ: non enim in Variolis afficitur sola cutis, sed etiam partes cuti adnatæ, vt suo loco copiosissime indicabo. Sunt Variolæ, vt dixi, morbi; morbus autem dupliciter potest considerari, & vt effectus, & vt caussa; vt effectus, habet suas caussas, quæ à medico diligenter sunt perpendendæ: vt caussa habet suos effectus, qui sunt symptomata, quæ consequenter sunt signa, & indicia ipsorum morborũ, adeo quòd speculatio signorum nil aliud est, quàm speculatio maxima ex parte effectuum morborum. Quamobrem vt integra fiat hæc tractatio, prius videndum est, quæ sint caussæ horum morborum, deinde videbimus effectus. Caussæ Variolarum aliæ sunt internæ, aliæ externæ: internæ aliæ sunt immediatæ, alias verò mediatæ: immediatas possumus appellare coniunctas; mediatas verò antecedentes. Internæ immediatæ, vel sunt materiales, vel efficientes: De vtrisque, hæc est sententia Auicennæ, & omnium Arabum, materiam, ex qua fiunt Variolæ, & morbilli, nihil aliud esse nisi reliquias excrementitias sanguinis menstrui, quo nutriuntur fœtus in vtero: caussam verò efficientem esse naturam, vel calorem naturalem, qui inquinamento hoc menstruali stimulatus, vniuersum sanguinem exagitat: In qua exagitatione cum multus motus & labor fiat, calor præternaturalis excitatur, ac subinde in sanguine fit ebullitio; propter quam sequitur, vt illę sordes menstruales tãquam excrementum à sanguine secernantur. & secretę in partes cutaneas tanquam in cõmunem cloacã extrudantur; vbi si materia calida sit & viscida, Variolas parit; sin

ſicca, & ſubtilior, non Variolas, ſed Morbillos inducit. Adfert Auicennas, & omnes Arabes exemplum de muſto, quòd ſicuti in muſto feruente excrementa omnia à puro vino ſecernuntur: ſic in hac ſanguinis ebullitione inquinamenta illa menſtrualia exactè ſegregantur à puro ſanguine. Hæc eſt Auicennæ, & omnium ferè Arabum hactenus recepta ſententia de cauſſa materiali Variolarum, & Morbillorum. Vnus Auenzoar, auctor inter Mauritanos maximus, duas ſententias habere videtur: vna ſcripta eſt in libro ſuæ medicinæ tractat. 7. cap. 2. vbi eādem ſequntus eſt ſententiam, quam ſuprà habuit Auicennas; in poſtremo verò capite ſui libri, quod pulcerrimum eſt, diuerſam omninò ſecutus eſt; quæ vt exactè penetrari poſſit, ſciendum, totam eius ſententiam in tribus placitis poſitam eſſe, quæ omnia ſigillatim declarabo. Primum eſt, fœtum in vtero non nutriri ſanguine menſtruo, ſed ſanguine totius corporis puriſſimo, &, vt Hippocrates dicit in libro de natura pueri, dulciſſimo; atque hanc ſententiam teſtatur fuiſſe quoque Galeni: neque nos fefellit, quia Galenus libro de Semine 8. & 1. de Sanit. tuen. habet illam ſententiam, fœtum in vtero nutriri ſanguine puriſſimo. Adfert huius rei rationem Auenzoar, quia cùm ſanguis menſtruus ſingulo menſe vt inutilis, & pernicioſus eiiciatur, ſi eſſet nutrimentum fœtus in vtero, neceſſe eſſet ipſum pernicioſo nutrimento altum contaminari omninò, & morbidum fieri; & quia videbat bonus hic auctor Galenum etiam quandoque dixiſſe nutriri fœtum ſanguine menſtruo, occurrit huic obiectioni, & dicit eum, quando dixit fœtum nutriri ſanguine menſtruo, communem Græcorum conſuetudinem ſecutum fuiſſe, qui ſanguinem quemcunque fluentem ad vterum vocare conſueuerunt ſanguinem menſtruum, quemadmodum quodlibet apoſtema gulæ appellant anginam, quodlibet lateris pleuritidem. Secundum placitum Auenzoar eſt, fœtum, etſi in vtero nequaquam nutriatur ſanguine menſtruo; tamen ab

eo

eo magnoperè inquinari, & maculari. Modus autem quo præclarissimus auctor docet sanguine menstruo fœtum inquinari, hic est, quod sicuti videmus vasa, etsi vitreata sint, à rebus impositis inquinari, ita vt si in aliquo vase diu detineatur fermentum, ac deinceps fermento illo ablato, noua pasta imponatur, expertum sit pastam illam nouam contrahere vim fermenti à vase inquinato; sic fit, inquit, vt fœtus in vtero diu contentus tandem in sese contrahat tabum, atque labem sanguinis verè menstrui. Et quia poterat aliquis dicere, si inquinatur fœtus in vtero diu contentus sanguine menstruo, debere quoque in eo ægrotare fœtum. Respondet, id minimè fieri propter duas caussas; prima est, quia non nutritur eo sanguine, licet inquinetur? Secunda, quia facultas conseruatrix matricis adeò potens & efficax est, vt non permittat ęgrotare fœtum in vtero etiam tabo menstruo inquinatum. Tertium est, quod vbi infans ex vtero egressus est, mirificè quotidie inualescit, augetur, & robustus euadit; quò fit vt natura robustior effecta, tandem à sanguine omne inquinamentum amoliri aggrediatur; quod cùm agat summo labore, & summa vi, necessariò sequuntur deliria, febres; atque, inquit Auenzoar, contingit, quemadmodum vbi butyrum à caseo extrahitur, quia si separandum est butyrum, necessum est vt totum lac in vase angustissimi oris vehementer conquassetur, in qua conquassatione pars butyrosa abscedit, & segregatur à caseo; sic, inquit ipse, in hoc magno labore naturæ, segregantur sordes omnes menstrui sanguinis, atque tandem sanguis depuratur. Addatur exemplo Auenzoar, quòd sicuti vbi semel butyrum exactè separatum est à caseo, fieri non potest, vt amplius secernatur, etsi millies iterum bulliat; sic quoque fieri, vt vbi quis semel variolis captus est, amplius capi non possit. Sententia autem eius, licet in aliquibus diuersa videatur ab Auicennæ sententia: tamen in hoc potissimùm con-

uenit, quod variolæ, & morbilli fiant à materia sanguine menstruo fœdata. Auicennæ sententiam pars maior recentiorum secuta videtur, & inter cæteros discitissimus Fracastorius libro secundo de Morbis contagiosis secund. Ego verò partim cum Arabibus conuenio, partim ab iis dissentio; in hoc conuenio, fœtum in vtero nutriri eo sanguine, qui fluit ad vterum, atque eo, & purissimo, & dulcissimo; sed quia æque bonus, & prauus sanguis simul sunt misti, fieri püto, vt cum sanguine puro fœtus nõnihil etiam impuri attrahat, vt maxima ex parte in vtero fruatur optimo, & puro sanguine: sed fieri nequaquam posse, quin etiam non nihil praui ab ipso attrahatur. Nec obstat huic sententiæ, quod scriptum est à Galeno primo de Symptomatum caussis septimo vbi dicebat, primis duobus mensibus fœtum nutriri sanguine puro, aliis verò attrahere etiam nutrimentum impurum, & propterea magna ex parte vitioso succo nutriri; quandoquidem præterquam quod in interprete antiquo Galeni deest illa particula, magna ex parte: accedit etiam, quòd si rectè eo loco is intelligatur, sermonem habet nõ simpliciter de omni fœtu, sed tantum de illius mulieris, quæ laborat pica; Siquidem hoc verissimum est, fœtum mulieris pica laborantis maxima ex parte vitioso alimento nutriri, quòd corpus eius sit vitiosissimis succis maximè plenum; in hoc itaque cum Arabibus conuenio; in eo autem magnopere dissentio, quòd nequaquam credam veram materiam variolarum aut esse sanguinis menstrui excrementum, aut reliquias nutrimenti à menstruo fœdatas: atque ad hoc existimandum impellor multis, &, ni fallor, grauissimis rationibus. Primò, quia variolæ maxima ex parte proueniunt vitio morbidi cœli, vel aëris; atque hoc non ego dico, sed ipsimet Arabes, qui hanc sententiam habent, & in primis Rases decimo octauo continentis, & Auicennas; sed maximè omniũ mirabilis ille Auenzoar, qui in fine sui libri scribit, se iccir-

se iccircò tractasse de variolis, & morbillis post tractationem de peste, quia ferè semper eueniunt ex vitio aëris vel substantialiter corrupti, vel propter aquas, halitus terræ, & cadauera; hoc etiam verum esse maximè omnium testantur, qui historias nouæ Indiæ conscripserũt, apud quos videre est eius regionis incolas quõdam pene extinctos esse omnes à variolis vitio cœli vagantibus; vt cum hoc constet omnis ordinis homines extinctos esse vi huius morbi, id etiam compertum videatur non fuisse, neq; esse potuisse propter materiam vitiatã à sanguine menstruo, eo maximè, quod ijdem, qui conscripserunt has historias, aiunt quo tempore nostri ab illis acceperunt luem gallicam, illos vicissim à nostris accepisse variolas, & morbillos. Secunda ratio est, quòd vitium sanguinis menstrui sempiternum est à mundo nato post peccatum Euæ. Vnde factum est, vt homines semper hac menstruorum labe sint labefactati. Perennis quoque est caussa efficiens, scilicet natura, aut calor naturalis. Quare cum semper fuerit materia & agens, iure debuissent omni tempore homines hoc morbo vexari. Sed hoc falsissimũ est, quandoquidem ante tempora medicorum Arabum nullum reperire licet auctorem, à quo hos morbos aut generatos, aut clarè explicatos habeamus. Si enim veteres auctores nobis non inuiderunt tractationes morborum minorum, cur existimare debemus, eos nobis inuisuros fuisse tractationem huius morbi, qui (ingenuè fateor) omniũ est maximè grauis, & insignis? Nec valet quorundam ratio, qui dicunt forsan veteres non habuisse hos morbos, quia temperatiorem vitam traducebant, quàm nos: quoniam nugæ sunt meræ. Si enim fiunt propter labem illam menstrualem, & hæc perpetua est, aut nihil, aut parum omnino facere potest victus ratio. Præterea si à temporibus Socratis vsque ad hæc nostra tempora mores hominum æstimemus, semper luxus maximus fuit: nonne Plato temporum suorum immensos luxus detestatur? nonne Galenus 1. Methodi,

& plerisque alijs in locis extollit suorum temporum intemperantiam? Sed quid hic moror? nullus est auctor Latinus, aut Græcus, qui non suorum temporum & luxus, & intemperantias detestetur. Vana est ergo responsio horum, quòd propter victum hic morbus fuerit nouus. Tertia ratio est, quòd nullus est homo, qui in iuuentute, vel adolescentia, vel virilitate aliquo morbo graui non laboret, in quibus morbis fit in sanguine ebullitio, fiunt putredines, donec expurgantur varijs, & diuersis modis corpora: quòd si in sanguine seminaria huius mali à menstruis relicta essent, deberent & hæc purgari, & propterea post alios morbos homines immunes esse ab his malis; quod quidem nequaquam probatum est: quòd certo videamus homines etiam immediatè post alios morbos graues tentari hac ægritudine; immò verò hoc vsu euenire solet, vt qui sunt colore floridiore, qui habent quasi inculpatã sanitatem, maximè exerceantur ab his malis. Scio posse morbos latere in corporibus, vt semina veneni canis rabidi, quæ etiam post multos annos se produnt: Scio ab Hippocrate lib. de Affectibus, tradi morbum quendam lienis, quem scribit quatuordecim annis in corporibus nostris latere: Scio Alzarauium, medicum grauissimum scripsisse seminaria lepræ in corporibus per plures annos abscondi, ita vt qui tempore fluxus menstruorum sunt concepti, interdum post decem, duodecim, viginti, atque plures annos leprosi euadant. Sed alia ratio est, quia potest quidem in aliqua parte latere seminarium alicuius morbi, vt locupletissimè docui, dum de peste & canis rabidi veneno tractarẽ; sed quòd totus sanguis ita infectus possit perdurare, & tot iniurijs resistere, omnino rationi dissentaneum videtur. Sed video responsurum esse aliquem, interdum fieri vt huiusmodi sanguis mẽstruus, seu labe infectus ferueat, & non semper in variolas, verùm in morbos prauos, in febres pestiferas finiatur, sed si hoc verum esset, deberent saltem isti reliquo vitæ tempore immunes esse ab

hoc

hoc malo, quod nequaquam apparet. Quarta ratio est, quia vt scribit Aristot. 6. de histo. animalium 18. & 1. de Generatione animal. 19. omnia bruta sanguinea, menstruas purgationes habent, & inter cętera equus, canis, asinus, si ergo hæc etiam animalia habent materiam morbillorum, & calorem agentem, cur non tentantur variolis, & morbillis? Si enim, vt dicunt Arabes, hæc esset vera materia, deberent & belluæ tentari hoc morbo, quod nequaquam experientia est comprobatum. Scio aliquos huic obiectioni responsuros, propterea tentari solum hominem, quia, vt idem Aristot. scribit, mulier maxime omnium copiosissimis mestruis laborat. Sed hæc responsio nihil valet, quia copia maior, vel minor menstruorum potest quidem facere, vel vt plurimis, vel paucioribus variolis exerceantur bruta, & mulieres; sed quod hac ratione illa debeant prorsus carere hoc morbo, sanè hæc ratio nō facit, eò magis quòd animalia prædicta ferè omnibus his morbis exercetur, qui hominem tentant. Quinta omnium clarissima ratio est, quia sapientissima natura tres modos excogitauit, quibus vt tueatur animal omnia excrementa nutrimenti excernit, omnes turpitudines eiicit vt homo incolumis, & sanus in hunc mundum exeat. Vnus est, quando fœtus in vtero reperitur; dicit enim Gal. 1. de symptom. caussis 7. excrementa nutrimenti, quo fœtus alitur, omnia à natura deponi in duabus tunicis, quæ ipsum ambiunt, vt si quid impuri nutrimenti attrahitur à fœtu in vtero, totum penè deponatur à prouida natura inter huiusmodi tunicas. Alter modus est, quādo fœtus statim in hanc lucem egreditur: dicit enim Hip. lib. de carnibus, seu de principijs, vt ego inscribēdum puto, ipsum statim atque in hanc lucem venit, excrementa omnia impura expurgare per intestina. Quā sententiam Aristot. quasi explicans 7. de hist. animal. 10. scribit, statim atque fœtus ortus est, reddere copiosius excrementum, quàm pro magnitudine illius cōueniat, quod dicit à mulieribus vocari μηκώνιον, vel vt

transtulit Gaza, papauerculum: addit huiusmodi excrementum, modò colore cruentum esse, modò piceũ, modò albidum. Tertius modus, quo vtitur natura in depurando fœtu, est post aliquod tempus ab ortu. nam Hippoc. lib. de Sacr. morb. scribit, fœtus editos varijs in capite morbis agitari, vlceribus, achoribus, atque alijs, quæ sunt veluti germina quædam prauorum humorum: & hos morbos, inquit, tanti referre ad sanitatem fœtus, vt quicunque exercentur his malis, immunes euadant ab epilepsia: nec vlla alia ratione, inquit, nisi quia per hos morbos expurgantur excrementa pituitosa, quæ in vtero contraxit. Si ergo natura salutis humanæ sollicita, tot modos excogitauit, vt non semel, sed iterum, atque iterum fœtum emundaret ab omni illuuie, quid suspicari debemus in omnibus hominibus tanto tempore excrementa sanguinis mẽstrui perdurare? Vana quidem potest esse naturæ solertia in vno, vel in altero, sed quòd in omnibus hominibus decipiatur, quòd frustretur semper à fine, quem intendit, absurdissimum omnium mihi videtur. Quapropter constare puto fieri nequaquam posse vt caussa materialis morbillorum, & variolarum sit ea, quam excogitarunt Arabes. Fernelius vir ingeniosissimus 2. de abditis rerum caussis cap. 12. suis & ipse rationibus refutare conatus est placita Arabum, quibus refutandis nouam, sed sibi consuetam sententiam protulit, videlicet morbillos, & variolas suam originem ducere à cæca, & arcana aëris vitiati qualitate. Fieri enim primum ab aere probauit hac ratione, quia huiusmodi morbi solent interdum silere prorsus, interdum magnopere sæuire in plebem, & homines; quæ conditiones videntur solummodo in his morbis reperiri, qui ab aere originem ducunt. Fieri deinde à cæca, & non manifesta qualitate, hoc argumento putauit se demonstrasse, quia variolæ, & morbilli æquè fiunt in temporibus feruentissimis, atque in summo frigore, æquè in humido, atque in sicco; vt propter hanc rationem dicat non esse generationem

rationem eorum adſcribendam manifeſtis qualitatibus aeris, ſed potius abditis, & arcanis. Tertia eius ratio eſt ex accidentibus, quæ comitantur hos morbos, ex capitis dolore, grauitate, inflammatione faciei, delirio, difficili reſpiratione; quæ omnia, inquit, ex eo venire, quòd aer attractus in cor, illud inficit, conſequenter corde infecto & caput, & totum corpus inquinat. Quarta eſt, in vrinis eorum, qui morbillis tenentur, nullum adeſſe ſignum neque putredinis, neque alterius manifeſtæ qualitatis; & iccirco cum accidentia praua ſint, & nulla ſigna manifeſta, neceſſariò colligendum eſſe hos morbos à praua, & cæca qualitate oriri. Vltima ratio eſt, faciem, & corpus tam intrinſecus, quàm extrinſecus eorum, qui morbillis tenentur, vſque adeo horrendo eſſe adſpectu, vſque adeo fœdi coloris, & habitus, vt nequaquam horrendi huius mali aſſignari poſſit manifeſta cauſſa, ſed potius recurrendum ſit ad occultas, & reconditas; eò maximè, quia tanta eſt huius morbi immanitas, vt ſæpe liceat videre mulieres edere fœtus variolis inquinatos. atque etiam cadauera laborantium variolis ſecta, viſcera omnino habere variolis, & morbillis maculata. Hæc ergo eſt Fernelij ſententia, contra quam cum videret obiectionem, quòd ſi ab aeris qualitate morbus oriretur, non debere eo magis pueros tentari, quàm ſenes, ac viros, illi reſpondet huncin modum: qualitatem aeris nobis inimicam rem eſſe admodum efficacem, & propterea viros reſiſtere aeris iniurijs; pueros autem nequaquam poſſe. Atque tot fuerunt eius fundamenta, contra quam ſententiam multa ſunt, quæ ipſam ex toto euertunt; illud autem potiſſimum eſt, quod etſi Variolæ, atque morbilli interdum magis, interdum minus vagentur; attamen nullum eſt tempus, in quo aliqui non capiantur illis: & ego his annis, quibus medicinam facio, ne dicam ſingulo menſe, ſaltem ſingulis annis curaui laborantes variolis. Si ergo fieret hic morbus ab arcana aeris qualitate,

consequens esset, vt semper hæc qualitas in aere esset; quod nō solum est contra rationem, verum etiam contra ipsum Fernelium, quando scribit de accidentibus & corporis deturpatione, quam faciunt variolæ. Contra rationem est propter duas caussas. Prima, quia hęc omnia originem ducunt à materiæ prauitate. Secunda, quoniam si tot horrenda accidentia, quæ spectantur in variolis, proficiscuntur ab inimica aeris qualitate, necesse esset, vt hæc qualitas & insignis, & efficax sit: Si ergo est insignis, cur dicit Fernelius immunes esse viros ab hoc malo, quia aeris qualitas non est admodum efficax? Neque quidquam facit, quod scribit in vrinis nullum apparere putredinis indicium, eò quia hoc argumentum non est cęcę alicuius qualitatis, sed tantùm indicat materiam totam è venis à natura expelli extra eas; propterea cùm sanguis purus remaneat, consequēter vrinas, quæ exeunt à venis, puras, & claras esse. Miror autem Fernelium doctissimum, quòd sine vlla auctoritate, sine vllo testimonio dixerit exanthemata, & ἐκθύματα apud Græcos medicos diuersa esse, & consequenter sub his veteres variolas, & morbillos docuisse, quandoquidem omni studio hanc rem peruestigaui, nec potui inuenire vllam insignem differentiam inter has duas voces apud Græcos medicos, quemadmodum multum abest, vt exanthematibus vllus auctor tribuerit ea, quæ conueniunt variolis, & morbillis. Quis enim scriptor dixit vnquàm exāthemata omnes homines tentare? quis dixit ea magis pueros afficere? apud quem reperiemus ipsa vsq; adeo deturpare omnes homines? Nugæ sunt, quòd veteres sub exanthematibus complexi sint variolas, & morbillos nostros. Nec quidquam facit auctoritas illa Hippocratis lib. de vsu humidorum, vbi scribit frigidum iuuare papulas rubras in corporibus teneris, & quæ sequuntur: quandoquidem si caussas examinemus eo in loco productas, multum abest, vt variolis nostris illæ conueniant, præterquàm quòd scribit Hippocrates frigidum iu-

uare

uare illas papulas, cum nostris variolis nihil sit magis aduersum, quàm frigus, vt videbitur quando tractabo curationem. Fuchsius vir laboriosissimus suum Manardum lib. 6. Epidem. comment. 2. text. 18. & 5. libro de ratione medendi capite 9. secutus, in aliquibus videtur Fernelium imitatus, sed in pluribus propriam quandam sententiam habet: conuenit cum Fernelio, quia & ipse Manardum sequens, voluit veteres medicos per exanthemata & ἐκθύματα etiã declarasse variolas, & morbillos: dissentit autem ab eo, quia morbillos, & variolas non ex alia materia generari dicit, quàm ex illa, ex qua dicunt veteres fieri sua e xanthemata, id est, ex humoribus omnis generis excremẽticijs. Multis autem rationibus vsus est ad hanc suam sententiam confirmandam, & in primis auctoritate Galeni 6. Aphoris. 9. quo in loco scribit duo esse exanthematum, seu papularum genera: vnum altum, aliud verò humile, & latum. Genus altum, inquit fieri à materia calida: latum autem, & humile à frigidiore, & propterea has papulas esse sine pruritu, & consequenter citò difflari, quia hæc materia dilatata promtius, & facilius dissipatur. Addit Fuchsius exanthemata, quæ sunt altiora, esse morbillos, atque vlcera facere: latiora verò esse variolas, nec post se vlla vlcera relinquere; ita vt secundum huius viri sententiam & morbilli, & variolæ nostræ magnopere conueniant papulis à Galeno relatis, & vt magis suam opinionem confirmet, vtitur testimonio Rasis, quem inquit ille suum librum de variolis inscripsisse de exanthematibus, quasi etiam hic auctor variolas exanthemata esse voluerit. In qua re improbat Fuchsius Georgium Vallam, qui transferens hunc librum in linguam Latinam inscribit de peste, non autem de exanthematibus. cæterùm hæc doctissimi Fuchsij sententia reprobatur; quia multis erroribus mihi videtur esse implicata. Primùm enim omnia patitur, quibus refutata est sententia Fernelij, quòd

ſcilicet multum abeſt veteres ſub exanthematibus declaraſſe variolas, & morbillos, prætereà patitur & hoc, quòd cùm variolæ, & morbilli ſint nomina ab Arabibus inuenta, æquum eſt, vt eo pacto nos ijs vtamur, quibus ipſi ſunt vſi. Iam verò quos vocant ij morbillos, Fuchſius ſuo marte appellari vult variolas: eos verò, quos vocant variolas, ille appellat morbillos. Sed de hoc nomine ipſi indulgeri poſſet, niſi in re ipſa magis erraret: quandoquidem exanthemata, quę fiunt humiliora, & latiora, vult fieri à materia frigida, atque etiam ſine pruritu; quorum neutrum neque morbillis, neque variolis accommodatur; nam, vt dictum eſt, variolæ fiunt à materia calida, ſed craſſa, & cum pruritu. Morbilli autem qui ſunt humiliores, tam abeſt, vt fiant á materia frigida, quàm certiſſimum eſt fieri eos à calidiore & tenui. Accedit verò, quòd ſcribit fieri ſine pruritu; cùm tamen vtriſque pruritus adſit, & præſertim variolis. Quare, parcant mihi huius viri manes, neque ipſe intellexit Arabes, neque experientia comprobauit differentiam variolarum, & morbillorum noſtrorum. Sed eſt aliud forſan non minori nota dignum, quòd ſcribit Raſem librum ſuum inſcripſiſſe de exãthematibus. Et vt hoc intelligatur, ſciendum Raſem librum ſuum ſcripſiſſe lingua Mauritana, ex qua poſtmodum fuit in Græcam translatus, & è Græca in Latinam. Qua voce vſus ſit lingua Arabica non eſt mihi compertum; ſed ſcio librum Græcùm inſcriptum eſſe περὶ λοιμοῦ, id eſt, de Peſte. ac poterit liber Pariſijs excuſus conſuli, quem tres doctiſſimi viri in Latinum tranſtulerunt, Macherius Mutinẽſis, Georgius Valla, & Andernacus Germanus, qui omnes inſcripſerunt librum de Peſte, adeò quòd in hac re, quæ non minimi eſt momenti, pateat Fuchſiũ feſelliſſe. Poſt hos omnes ſurrexit, alter medicus auctor doctiſſimus, qui diuerſam ab omnibus ſententiam de variolis propoſuit: atque hic fuit Alexander Petronius, qui Romæ medicinam non

ſine laude exercet: hic enim in libro ſuo de morbo gallico typis excuſo, conatus eſt etiam copioſiſſimè demonſtrare vnam,& eandem originem eſſe lepræ, morbi gallici, variolarum, & elephanthiaſis: quos omnes morbos imaginatus eſt originem ducere ab alimento fœtus in vtero putri: inquit enim, dùm fœtus eſt in vtero, eius alimentum copioſiſſimum eſſe, & propter copiam putrefieri, atque ita hoc alimento putri nutriri fœtū; cuius praui, & putridi nutrimenti, inquit, ſeminaria toto vitæ noſtræ tempore in corpore ſeruari, & potiſſimum circa cutem: & quia hæc ſeminaria ſopita ſunt, inquit, opus habere impulſore aliquo, qui illa excitet,& erumpere faciat: impulſorem autem dicit eſſe calorem putredinalem excitatum vel ab aere, vel à contagio,vel ab aliquo alio in victu errore. Quam ſententiam vt refellam, non erit mihi opus tot verbis, quot ipſe vtitur; nam clariſſimum eſt, eam omnium ſcriptorum auctoritatibus, &, quod peius eſt, euidentiſſimæ rationi repugnare. vt enim diximus, potior pars ſcriptorum medicinæ in hanc ſententiam venit, fœtum in vtero, ſi benè valet ſemper optimo, puro, & dulciſſimo nutrimento nutriri; quò fit, vt nutriri putrido alimento ſit rem dicere omnibus ſcriptoribus aduerſam. repugnat etiam rationi, quia, vt optimè ſcribit Gal. 1. de ſymptom. cauſſis 7. quò plus eſt alimenti in vtero, dum fœtus in eo eſt, eò magis ipſum nutriri puro ſanguine; quia ſi nutritur interdum impuro, fit tantum propter inopiam; præterea fœtus dum in vtero eſt, imbecillus eſt, infirmus; ita vt niſi alimenti bonitate continuò ſuſtentaretur, periculum eſſet ne corrueret, & interiret. Ridere ergò ſoleo huius viri exemplum; inquit enim hoc putre alimentum eſſe fœtui maximè familiare, quemadmodum eſt putredo ranis, quæ ea victitant, & in ipſa adoleſcunt. Bonus iſte vir miror quo modo ita cæcutiat. nam certum eſt alimentum à natura animalibus tradi ſecundum temperaturæ dignitatem, ita vt ſi animalia ſortita ſint ignobilem

temperaturam, ignobili etiam victitent alimento, & ignobili loco conseruentur: quæ verò nobiliorem habent temperaturam, æquum fuit, vt illis traderetur nobilius alimentum: Iam verò nulla est temperatura nobilior humana, quò fit, vt necesse sit eam sustentari nobilissimo alimento, & loco mundo. Ranæ sunt donatæ ignobilissima temperatura, & forsan propter hãc veteres eas nunquam voluerunt gustare; quare non est mirum, si etiam putri alimento vescantur, & in locis putridis versentur. Hippoc. 4. de morbis longo discursu monstrare conatur fœtum, si vitioso lacte vescatur, morbos innumeros & exitiales subire: quò fit, vt si in vtero nutriatur alimento putri, multò magis debeat & morbos, & mortem subire. Nec quidquã facit, quòd, vt ipse scribit, hæc putredo fiat in nutrimento, nõ propter qualitatem, sed tãtum propter intensam copiam: quoniam, vt dicit Hippocrates in libro de affectionibus, alimenta quanto sunt meliora, & accommodatiora, si propter copiam corrumpantur, eorum corruptela multo deterior est, quàm sit ciborum, qui & minus nutriũt, & deteriores sunt: vnde forsan emanauit, quòd repletio ex pane sit omnibus deterior. Quòd si verum est, vt dicit Hippoc. si alimentum corrumpitur, & putrescit ob copiam, cùm alimentum sanguis sit, & qualitate non peccet, debet ob copiam corruptus deterrimam corruptelam assequi, & propterea fœtui non familiaris, sed exitialissimus esse. Postquam aliorum de Variolis sententias recitauimus, tempus est, vt quã ego sequar, & breuissimè, & lucidissimè aperiam; quod vt felicius cõtingere possit, nonnulla necesse est supponere, ex quibus quid sentiam intelligi poterit. Est autem illud primum, variolas, & morbillos à veteribus ignoratos, & alto silentio præteritos fuisse. Pluribus hoc confirmare conarer, nisi iam à me multa hac de re essent dicta; illud tamen tacere non possum, tot esse huius morbi proprietates, totque habere ab aliis morbis diuersa, vt si veteres huius rei aliquam cognitionem habuis-

habuissent, necessarium esset de iis aliquid illos dixisse: neque hoc mirum videri debet, quia sicuti apud Indos cœpit hic morbus esse, qui non erat; sic non est præter rationem, aliquando eum in regionibus nostris non fuisse, & aliquando esse cœpisse. Vtrum autem, quando cœpit, ortus sit vitio cæli, an aeris, an aliqua alia re, difficile est in tanta rerum difficultate, & obscuritate decernere. Scio Plutarchum in Symposiacis disputare copiosissimè, morbos nouos fieri à victus mutatione: scio multos in Italia, & alibi nouos morbos apparuisse & contagio, & alia ratione: sed suspicor vehementer morbillos, & variolas, cùm primùm esse cœperunt, vitio cœli, & aeris factas esse: quod me ad hoc credendum mouet, illud est, Arabes medicos, quorum tempore videtur cœpisse hic morbus, prodidisse eos pestem esse, fieri in peste, & à corrupto cœlo oriri. Non enim hæc facilè dixissent medici illi sapientissimi, nisi euidente aliquo signo ad id fuissent impulsi. Secundum, quod supponi cupio, est medicorũ omnium sententia, multos morbos fieri hæreditaria quadam, & paterna proprietate. Magnus Hippocrates secundo Prorheticorum quatuor morbos esse scribit, qui in hominibus hæreditate oriuntur, podagram, hydropem, phthisim, & epilepsiã; de quibus cùm loqueretur Plutarch. sequutus Hippocratem in libro de sera Numinis vindicta, dicit, eos, qui oriuntur ex parentibus, qui laborauerunt simili morbo, statim esse curãdos; quasi dicat, proprietatem paternam esse irremediabilem caussam horum morborum in filiis; simile quid prodidit etiam Auicennas de nephritide morbo. Tertium supponendum est, hanc hæreditatem paternam, seu proprietatem esse potentiam, & aptitudinem quandam filiis ingenitam, propter quam reddũtur apti, & dispositi ad suscipiendos similes morbos: id enim vsu venire in morbis verisimile est, quod conspicimus quotidie euenire in animi motibus, quòd scilicet parentes ingenerant filiis aptitudinem, & potentiam quandam ad eden-

das virtutes & actiones, quas ipsi habent. Quartum est, huiusmodi proprietates esse veluti instrumentum quoddam, quo vel natura, vel caussa alia effectrix vtitur ad producendos effectus. Quintum, & postremum est huiusmodi proprietatem requirere & materiam idoneam, & agens efficax. Materia est omnis corporis nostri humor, vt sanguis, & pituita, & vtraque bilis, & omnis ichor: efficiens caussa est calor, qui prout est vel maior, vel minor, sic etiam modò magis, modò minus agit. His ita constitutis, statuo Variolas, & morbillos hæreditate paterna fieri ex sanguine, & ichoribus bullientibus ob calorem, qui in corporibus excitari potest variis & diuersis rationibus. De paterna hæreditate non est vt quidquam in controuersiam reuocemus, quia hoc satis euidens, & probatum est; Fieri autem hos morbos ex ichoribus sanguinis bullientibus, multis testimoniis adducor, vt credam. Primò, quia, vt dixi in initio, exanthema est veluti quoddam genus Variolarum, & omnium similium tumorum. Dicit autem Galenus tertio de sympt. caussis secundo tunc fieri prouentum exanthematum, cum abundant ichores. Præterea probatum est à me, & ferè ab omnibus, febres synochas ortum ducere ex ichorum sanguinis ebullitione, aut putredine. In Variolis autem & morbillis semper fit febris synocha, velut est omnium placitum; quare rationi videtur consentaneum, fieri hos morbos ab ichoribus. Accedit etiam & illud, quòd in morbillis, & Variolis fit maxima expulsio, & tamen nullus adsit rigor; quod signum est, materiam, quę expellitur à venis extrà, non esse mordacem; quandoquidem, vt Galenus scribit libro de rigore, & 2. de sympt. caussis 5. fit rigor à succis acribus, & mordacibus; ichores sanguinis blandi sunt, minimè mordaces; iure ergo fit vt in Variolis nunquam rigores appareant. Postremò ipsamet experientia docet, hos morbos fieri ab ichoribus, quia si obseruetur materia exiens ab ipsis Variolis, nō est verum pus, sed ichor, qui planè crassior est in

est in Variolis,quàm in Morbillis: quia in his citissimè dissipatur, in illis diutiùs durat. Fieri etiam per ebullitionem, non est vt quidquam dubitemus: quandoquidem & accidentia, quæ consequuntur, & calor ille intensus, & color satis testantur fieri hæc omnia à sanguine feruente. Hoc ergo, ni fallor, firmiter constituto iam strata est via dissoluendi difficillima, & pulcerrima problemata, quæ circa hos morbos oriuntur. Primum est, cur sit quòd nullus ferè homo hisce temporibus reperiatur, qui ab hoc morbo euadere possit? Secundum, cur pueri potissimùm hac calamitate tententur, & inter eos alij citius, alij tardiùs? Tertium est, cur Variolæ, & morbilli in aliquibus sint lethales, in aliquibus verò salubres? Quartum, cur nonnulli paucis Variolis tententur, nonnulli pluribus; aliqui verò ita immaniter tractentur, vt toto vitæ tempore deturpati remaneant? Quintum est, cur Variolæ omnium maximè faciem deforment, & post faciem manus, & pedes exerceant? nam cùm hi durissimam pellem habeant, æquum videtur debere eos mitiùs tractari, quàm cæteras partes. Sextum est, cur Variolæ magis infestent oculos, vt dicit Rases lib. 6. capite de diuisione, quàm morbilli? Septimum, cur cùm morbilli, & Variolæ sint contagiosi, potissimum tamen cōsanguineis communicatur hoc malum, ita vt videamus & fratres, & consobrinos facilè à suis inquinari? Octauum, cur aliqui tententur bis hoc morbo, rarissimè ter, ferè omnes semel tantùm? Nonum, & postremum est, cur facies, labia, & præputium ita interdum inquinentur, vt in ipsis vestigia indelebilia fiant? nam hoc experientia compertissimum est, quotiescunque remanent vestigia Variolarum, potissimum manere in facie, supra labia, atque etiam in ipso præputio. Ad primum dicendum est, nullum ferè euadere ab hac calamitate, quia omnes nascimur ex parentibus, qui hoc vitio sunt tentati. Sicut enim iam ostensum est, morbos fieri hæreditate, quia parentes iis morbis sunt tentati; pari pacto

possumus arguere, omnes homines tentari Variolis paterna hæreditate, quia parentes nostri omnes, hac lue laborarunt; id enim perinde accidit, vt id quod scribit Hippoc. in lib. de aquis, aere, & locis de Macrocephalis Indiæ populis; nam primum gens illa arte, & studio cæpit infantibus capita oblonga facere, vnde cum parentes huiusmodi capitibus prædīti essent, factum est, vt filij ab ipsis similes sint geniti; adeò vt proprietate paterna tota illa gens facta sit macrocephala. Sic propemodum contingit in Variolis, & morbillis. Initio hic morbus vitio cœli omnes tentauit, aut ferè omnes; qui deinceps hāc proprietatem paternam in filiis inserentes, nō est mirum, si longè, lateque malum propagarint; & hæc proprietas facta sit non solum promiscua, sed etiam naturalis. Fiunt autem hi morbi, quod erat secundum problema, in aliquibus lethales, in aliquib. salutares, ꝑpter diuersas caussas tùm internas, tùm externas. Propter internas, quia sunt aliqui ita prauo corporis habitu prædīti, ita sordidis excrementis repleti; vt bulliente sanguine, vnà cum ichoribus fiat ignis inextinguibilis in corpore, & putredo irremediabilis. Fiūt etiā lethales propter caussas externas, scilicet propter morbidi cœli iniquitatem, nec non ob errores victus, medicorum, & adstantium. Fiunt autem salutares, potissimùm in iis, in quibus præter ichores nihil est prauum, nihilque putridum, & in quibus nulla caussa morbifica externa operatur; non aer, nōn victus, neque quidquam aliud. Quo ad tertium problema, cur pueri tententur potissimùm hoc malo, fit propter varias, & diuersas rationes. Prima est, quia corpora eorum sunt refertissima sanguine, & ichoribus, adhæc abundant maximo calore; vnde cum præter proprietatem & aptitudinem paternam, habeant in se ipsis fomitem illum, & materiam, & commune agens efficax, rationi consentaneum est, illos debere præ cæteris hac ægritudine tentari. Abūdare pueros sanguine, & ichoribus, ex eò facilè coniicitur, quia sunt proximi principiis

piis suæ generationis; fit enim generatio animalium, & præsertim hominis, penè tota ex sanguine, vnde iure pueri omnes sanguinei sunt. Est & alia ratione, quia pueri nondum excernunt semen, vt ob hoc in iis totus penè sanguis conseruetur. Atque Hippoc. quidem in lib. de genitura dicit, pueris, & virginibus impediri seminis excretionem, quia vasa eorum corporum sunt angusta, exilia, ita vt non possit per ipsa semen, seu sanguis ei destinatus excurrere, & propterea in iis non fieri agitationem humidi, nec pruritum; quæ omnia satis manifestè indicant in pueris magnam sanguinis copiam reperiri; & quod dicit Plato in Timæo, & Galen. 6. de Locis Affectis, arbores, & plantas ægrotare propter copiam humidi, & alimenti; sic dicendum est de pueris, scilicet eos obnoxios esse huic ægritudini propter immensam sanguinis vbertatem. Ichores etiam abundare in ipsis, verisimile est, quandoquidem ea ætas est vorax, & innumeras cruditates committit. Iam verò certum est ichores ipsos, vt aliàs dixi, nil aliud esse, nisi partes tenuiores, & crudiores ipsius sanguinis. Calorem etiam in ipsis abũdare manifestissimũ est, tam naturalem, quàm accidentalem; de naturali est oraculum Hippocratis, pueros habere plurimum calidi innati: de accidentario etiam probari potest, quia hæc ætas in perpetuo est motu, perpetuò clamat; & tandem nihil agit pueritia, quod non sit potens calorem in ipsórum corporibus excitare; quò fit, vt illi, qui pluribus ichoribus abundant, qui plurimum mouentur, qui magis sunt sanguinolenti, etiam tententur citiùs his morbis, quàm illi, qui minus sunt sanguinei, qui minus mouentur, minus clamant, & pauciores cruditates committunt. Nam Theophrastus in lib. de sudoribus, dicit eruptiones, & papulas in nostris corporibus fieri propter tres caussas; propter tempestates, propter motum corporis, (qui in corporibus nostris calorem excitare solet) & postremò propter excrementorum redundantiam, aut aliquid aliud, quod caussæ mouentis ratio-

nem in corpore habere possit. Quarti problematis solutio est, eos, qui multis ichoribus abundāt, cōsequenter pluribus morbillis, & Variolis tentari; qui verò paucioribus; rationabiliter etiam paucioribus Variolis; & morbillis tentari; pari pacto in quibus ichores pauci sunt, & tenaces, in iis quoque turpissimæ cicatrices relinquuntur, atque etiam perpetuæ depilationes. Relinquuntur turpes cicatrices, quod quemadmodum qui laborant liene, vt dicit Aristot. 9. problemat. 5. nigras; & turpes cicatrices ex vlceribus habent ob sanguinem morbidum; sic in quibus ichores praui sunt, fit vt ab vlceribus Variolarum relinquantur turpes cicatrices. Fiunt pariter perpetuæ depilationes, quia vbi ichores crassi, & praui sunt, dum feruent, carnes ipsas mirificè exedunt, quibus absumtis, fit, vt non solùm cicatrices duræ remaneāt, sed etiam pabulum pilorum omnino desideretur; atque hoc est, quod dicit Aristot. 16. problem. 31. in cicatricibus hominum non oriri pilos, tùm propter densitatem cutis, tùm maximè propter inopiam alimenti. Ad quintum respondendum est, in Variolis, & morbillis potissimùm, & citissimè tentari faciem propter tres caussas; quarum prima est, quia in his morbis ebullitio fit in toto corpore; vnde sicuti videmus ex humoribus feruentibus vapores sursum eleuari, sic statim atque incipit ebullire ichorum, & sanguinis massa, simul vapores in caput, atque in faciem tolluntur. Secunda est, quia in hac ebullitione motus ichorum maximo impetu fit; vt iure dixerit Auenzoar febrem hanc esse impetuosam; impetus autem duo præstat. 1. efficit, vt humores sursum tollantur, 2. vt neque cerebrum, neque spiritus, neque aer resistere possit; ex quo licet in facie sint spiritus, & hæc pars exposita sit aeri: nihil tamen horum aduersum impetum humorum potest. 3. caussa est ex Aristot. 36. problem. 3. quo in loco scribit, Varos fieri potissimùm in facie, quia locus humidus, & rarus est; quare cum humiditas, & raritas disponat partes ad recipiendum,

conse-

consequenter efficit, vt materia morbillorum in iis magnoperè valeat. De manib.& de pedibus, cur scilicet hæ partes potissimùm in Variolis tententur, sunt & caussæ accommodatissimæ, & veræ: Primò enim læduntur manus & pedes, quia totus hic morbus fit tantùm à iecore, tùm à partibus iecori proximis; quandoquidem in illis partibus tamquam in propria sede collocata est naturalis facultas. Iam verò inter iecur, & pedes, atque manus est maxima sympathia, quod vnusquisque intelligere potest ex eo, quia qui calido iecore sunt, & manus, & pedes semper calentes habent; ratione ergo huius sympathiæ fit, vt cum facultas naturalis conatur ab internis partibus ad extrema materiam protrudere, potius in manus, & pedes eam transmittat; tùm quia hæ partes longissimæ sunt, tùm maximè, vt dixi, propter hanc congeneitatem, vt sic dicam. De hac iecoris cum manibus, & pedibus sympathia Rases 17. continentis, vbi loquitur de iecore, & Auicenna 14. 3. tract.1.c.3.& 30.necnon & 2.1.doctr.3. cap.1. dicunt breuitatem digitorum indicare paruitatem iecoris, & consequenter ab eorum longitudine indicari eius magnitudinem; quamquam Auer. 4. collect. capite de signis iecoris irrideat hac in re Auic. quasi ignorarit quæ & vbi sit virtus verè formatiua. Potest addi his rationibus manus, & pedes calore valere potissimùm propter motum continuum harum partium, propter quem calorem Plutarchus in quæstionibus naturalibus solebat dicere, pedes, & manus Vrsarum esse esu iucundissimas; quia in hoc animali cum manus, & pedes maximè exerceantur, calore quoque valere, & ob calorem succos apprimè in eis cõcoqui verisimile est. Sic nos dicere etiã possumus, quòd cùm in iuuenibus, & pueris in perpetuo motu manus, & pedes sint, rationabiliter vehementer calent, & ratione caloris dilatatæ attrahunt; vbi simul concurrunt & studium naturæ expellentis, & aptitudo partium ad recipiendum, & attrahendum. Ad sextum respõdendum est, oculos, licet

membra ſint ſat imbecilla: tamen propter ſui præſtantiam à natura donatos eſſe mira quadam facultate externis iniuriis reſiſtendi: quod cũ cognoſceret Ariſtot. 31.Probl.22. dicebat, oculos ſolos non rigere,neq; gelu tentari; propter hanc igitur vim reſiſtendi iniuriis externis,vbi materia ſubtilis eſt, & tenuis, facilè eam à ſe repellit. Vbi autem craſſior,& tenacior eſt,nequaquam repelli poteſt,aut multò minùs repellitur, & ideo cùm in morbillis tenuis & ſubtilis ſit materia, ea oculorum vi repellitur:in Variolis,quia craſſior & tenacior eſt,nequaquã repelli poteſt, aut multò minus repellitur, & iccirco magis offenduntur in iis oculi, quàm in Morbillis. Ad ſeptimum, iam in tractatu de peſtilentia copioſiſſimè de contagio diſputaui; nunc illud tantum dicam, morbillos, & Variolas contagioſos eſſe propter duo potiſſimum. Vnum eſt,quia hoc malum fit ex feruente ſanguine,à quo longè, lateque mittuntur vapores, qui aliorum corpora ingredientes, facilè ipſa contaminant;quemadmodum in ophthalmia contingere ſolet. Alia ratio cur hi morbi ſint contagioſi, eſt proprietas illa paterna,& hæreditaria,quæ in omnibus reperitur; Vndè cũ conſanguinei habeãt hanc proprietatem penè ipſis ſimilem, cũ etiam in ipſis humores ſint ſimiliores, iure fit,vt iſti promtius, & facilius ab infectis coinquinentur; quæ etiam ratio facit, vt in peſtilentiis familiæ deſtruantur propter hanc humorum ſimilitudinem. Ad octauum dico, hæreditariam hanc huius mali proprietatem tantiſper in hominibus permanere, donec partes ſeminariæ, quibus implantata eſt,durant: Verumtamen quia hæc proprietas ex ſe nihil habet, niſi quia diſponit, fit vt potiſſimum in pueritia ſemel, vt plurimum, homines tententur; quia ichores,qui ſunt fomites huius mali, ob ſui tenuitatem promtè inflammantur, & vbi pars eorum inflãmatur, facilè incendium toti maſſæ communicatur; & vbi ſemel cũmunicatum eſt,tota quoq; conſumitur. Exemplum eſt de aceruo paleæ, cuius ſi aliqua particula accendatur,

kendatur, protinus totus ardet, atque etiam consumitur. Quòd si forte fortunâ tota massa ichorum, neque vna vice inflammetur, neque consumatur, fit vt malum redeat; quia præter proprietatem hæreditariam relinquitur simul fomes. Sed quia, vt dicebam, rarissimè fit, vt inflammata vna parte ichorũ, tota massa non inflammetur, & consequenter consumatur, fit etiam consequenter rarissimè, vt contingat aliquem secunda vice, aut tertia, hoc morbo corripi; propter quod damnandus est Auer. qui 4. colliget. dicit, hunc morbum absolutè semel in vita contingere. Sed video aliquem ex me percunctaturum, num quid hæc proprietas hæreditaria sit facta nobis ita naturalis, vt quemadmodum perpetua est in indiuiduis; sic quoque perpetua sit in specie; adeò vt licet hic morbus incæperit, nunquam tamen desiturus sit. Ex vna parte ratio, quam modò dixi, satis efficax videtur; ex altera scimus plerosque morbos nouos tandem desiisse. Celebre enim est, maiores nostros laborasse mentagra, seltirbi; qui morbi nostris regionibus tempore Plinij noti fuerunt; & tamen tandem sunt finiti. Dixi etiam aliâs, dum agerem de morbo gallico, eum esse aliquando desiturum; vt iam videmus illum inclinari; & multi probarunt; non adeò vehementem, & immanem esse, vt erat exactis iam temporibus; quare idem videtur dicendum de Variolis; tamen hæc res satis difficilis est intellectu; quia ea est animi nostri imbecillitas, ea futurarum rerum profunda obscuritas, vt non possimus quidquam certi asserere; puto tamen posse fieri, vt voluentibus annis, quemadmodum hic morbus aeris iniquitate nos vexare cæpit: sic etiam beneficio cœli cessaturus sit; ita vt vel ex toto finiantur hi morbi, vel saltem in aliquos mitiores conuertantur. Ad nonum & vltimum dicendum est maximè deformari à vestigiis Variolarum, genas, labia, & præputium, propter multas caussas. Prima habetur apud Aristotelem 3. de Histor. animal. 11. quo in loco Philosophus scribit, quòd vbi

cutis ossibus immediatè adhæret sine carne, vel vbi est per se sine carne, aut cum pauca, in iis partibus vulnera difficulter coalescant. Vnde cùm in genis cutis ferè sine carne sit proximè os, aut saltem cum pauca carne; cum etiam labia, & præputium sint veluti cutes separatæ sine carne, & sine osse, non est mirum, si cum vlceribus variolarum dilacerantur, aut nullo modo, aut turpiter, & ægrè coalescant. Sic dicit Trallianus primo problemat. med. 4. vlcera in capite non admodum dolorem inducere, quia in parte capitis omnis cutis vel est prorsus sine carne, vel cum pauca. Secunda caussa est, quia in facie facultas naturalis resistendi admodum imbecillis est, quoniam tota illa pars dicata fuit à natura virtuti sensitiuæ; vt ob id cùm vix possint esse simul facultas animalis valida, & naturalis, necesse fuerit facultatem naturalem in facie infirmam esse, & propterea non posse optimè vlcera ipsa corrigere, & illam defœdationem auertere. Tertia est, quia in facie maior fit humorum putrefactio, quàm in aliis partibus, quæ cum exedat vehementer & cutem, & carnes, fit vt vlcera grauia relinquant in ipsis vestigia indelebilia. Quod autem in facie potissimum humores corrumpantur, ratio colligi potest ex magno Aristotelè 3. de Histor. animal. 19. vbi loquens de sanguine, dicit, & sanguinem, & partes sanguineas citissimè putrescere circa ossa; cuius rei rationem adferens Albertus Magnus libro tertio de animal. 6. dicit iccirco id fieri, quia ossa calida sunt; esse autem calida probat testimonio Empedoclis, qui, vt habetur apud Aristot. 1. de animal. textu 77. dicit in fabricatione ossium, aliorum elementorum singulorum partes fuisse duas, ignis verò quatuor. Quare cum in genis sint ossa, & adhæc pauca caro, multa pellis vel cutis, fit vt hi humores, & ichores ad hanc partem fluant, & citissimè, & insigniter putrefiant. Atque hæc experientia ipsa comprobat, quia sicut celerrimè omnium in facie apparent Variolæ: sic etiam celerrimè suppurantur. Igitur ex hoc nostro discursu

cursu poterit facilè intelligi, caussam immediatam morbillorum, & Variolarum esse ichores ipsos sanguinis, qui prout est melancholicus, vel pituitosus, vel biliosus; sic facere solet Variolas modò purpureas, modò albas, modò violaceas, modò nigras, quemadmodum dicit Auicennas, atque etiam omnes Arabes. Cæterùm caussæ Variolarū internæ, & mediatæ complures sunt; in primis, complexio calida, & humida, habitus corporis adhuc tener, & obæsus, ætas puerilis primùm, deinde iuuenilis; & hoc est illud, quod dicit Auicennas, corpora calida, & humida, præsertim puerilia, esse maximè præparata ad suscipiendos morbillos, & Variolas. Addit Rases puerorum corpora magis est obnoxia, quàm puellarum, nec immeritò; quia etsi eadem proprietas, & materia æquè sit in his & illis; dispar tamen est calor; hic enim cùm maior sit in pueris, consequenter eorum corpora debent esse his morbis paratiora. Caussæ externæ sunt aer calidus, & humidus, constitutio austrina, tempus vernum, regio calida, & humida; propter quod iure dictum est à medicis Arabibus hos morbos sequi pestiferas constitutiones temporum. Est autem hac in re non nihil controuersiæ, quia Rases decimo octauo continentis videtur in ea fuisse sententia, quòd Autumnus sit magis ferax morbillorum, & Variolarum, quàm Ver; cuius contrarium manifestissimè scribit Auicennas. Pro qua re ita decernendum est, Autumnum sua natura nequaquam feraciorem esse horum morborum, quàm Ver, quandoquidem siccus est; sed si in Autumno austri dominentur, planè solent & Variolæ, & morbilli copiosissimè exoriri; & hoc est, quod voluit Rases intelligere. Adhæc exercitationes corporis immodicæ; super calefactiones omnes inter caussas externas referuntur; maximè autem morbillos solet efficere vsus vini meracioris, ciborum calidorum, pinguium, dulcium; quod cum intelligerent Auicennas & Rases, dixerunt eos facilè tentari his morbis, qui vescuntur cibis dulcibus, & præsertim lacte came-

larum, equarum, & dactylis; cuius generis sunt multi populi orientales, & etiam magna pars Tartarorum. Illud aduertendum ad confirmandam sententiam nostram de caussis horum morborum, magnopere conferre id, quod dicunt Arabes de lacte camelarum, & equarum; quandoquidem lac horum animalium, vt docet Galenus tertio de alimentorum facultatibus 18. & libro de cibis boni, & mali succi 4. aquosum maximè & serosum est, propter quod non satis intelligere possum, quid voluerit significare Aristot. cùm 6. de histor. animal. 16. dicebat consueuisse potatores lactis camelarum admiscere illi aquam; sicut nos vino admiscemus; sed vtcumque sit, lac horum animalium aquosum, & serosum est. A quo fit, vt vsu horum multiplicentur ichores, & occasio prębeatur generationi horum morborum. Adnumerantur quoque cibi corrupti, & putridi; sed possumus etiam connumerare contagium. Atque hæc de caussis dicta sufficiant: nunc remanet vt de signis agamus. Aduertendus autem nouus modus, & ordo ea inuestigandi, siquidem effectus omnes morborum, vel sunt immediati; vel mediati; immediati vel sunt affectus permanentes, & in actu; vel sunt actiones læsæ. Effectus mediati vel sunt excrementa mutata, vel sunt affectus præter naturam. Nec miretur quis me affectus præter naturam facere modò mediatos effectus morborum, modò immediatos; quia hoc etiam factum est à Galeno libro de Differentiis symptomatum, immò rei natura ipsa hoc docet. Appellantur effectus immediati morborum, quia immediatè ab ipsis proficiscuntur, & interdum hac ratione vocantur à Galeno symptomata prima. Effectus verò mediati dicuntur à Galeno, qui à morbis proficiscuntur medio aliorum symptomatum, id est vel medio affectuum præter naturam permanentium, vel medio actionum læsarum; atque hi affectus dicuntur à Galeno symptomata secunda. Quare ex his effectibus morborum constituuntur tres fontes signorum. Primus

mus actionum læsarum. Secundus excrementorum mutatorum. Tertius affectuum præter naturam. Dicuntur enim signa, & symptomata vera, quia verior, & certior caussas cognoscendi ratio est capienda ab effectibus eorum; fuit enim hoc Christi oraculum, ab effectibus eorum cognoscetis eos. Sed quia effectus post cedunt ipsas caussas, hinc fit, vt ab his duntaxat cognosci possint morbi iam præsentes. Quare si comparanda sunt signa futurorum morborum, alia ratione quęrenda sunt; & modus quærendi est à caussis morborum, non à morbis: quia caussæ quæ producunt hos effectus, ex his cognoscuntur tanquã productrices morborum. Quæ speculatio in praxi diligenter est notanda. Horum morborum medici Arabes rei natura ducti proponunt nobis multa signa, quibus cognoscere possimus Variolas, & morbillos futuros esse; quia hæc ab iisdem caussis promanant, id est, à sanguinis ebullitione, à qua manant etiam hi morbi; vt raucedo, quæ fit, quando ex ebullitione circa partes spirituales exsiccantur partes vocis; capitis dolor, oculorum & faciei inflammatio; pandiculationes, lacrymarum fluxus, sternutatio frequens, subitus tremor: Obseruaui etiam ego inter hæc esse dolorem ventris, & tormina; atque hæc omnia sunt effectus earundem caussarum, quarum sunt etiam morbi, & propterea vel comitantur eos immediatè, vel præcedunt. Sed his etiam possumus addere quædam signa extrinseca, vt est cõtagium. Si enim quis conuersatus fuerit cum laborantibus ex Variolis, suspicandum est ne & ipse corripiatur. Si morbi hi vagentur, hoc etiam signum esse potest futuri morbi. Iam verò signa, quæ indicant præsentes esse morbos, petuntur ab actionibus læsis, & sunt delirium, quod posui, tum quia Auenzoar hoc adfert, tum quia experientia ferè perpetua probaui, quo tempore erumpunt hi morbi, ægros ferè semper delirare, & iure, propter insignem illam agitationem, quæ fit in corpore; adhæc insomnia terrifica, pauores in som-

niis, dolor gutturis, & pectoris, difficultas anhelitus; tremor pedum, & manuum. Ab excrementis mutatis signa capiuntur hæc, fluxus lacrymarum, qui potest esse & signum præcedens, & subsequens; vrina alba, pura, & fere sanis similis; retentio fæcis ferè consummata: Nam cum humor aliò mittatur à natura, fæces exsiccatæ remanentes, iure retinentur in intestinis. Ab affectibus præter naturam hæc sunt signa, febris Synocha seu conclusa, quæ modò est sine putredine, modò cum putredine; & aduertendum fabulas esse, quòd disputant nonnulli, an Variolæ, & morbilli possint esse sine febre; quia si veræ sint variolæ, & morbilli, fieri nequaquam potest quin adsit febris, saltem priusquam erumpunt; adhæc faciei rubedo, & asperitas totius corporis, pruritus narium, oculorum, & alia. Sed maximum omnium indicium est, quia apparent tubercula in morbillis rubra; non alta; in Variolis primò apparent veluti capita acuum, mox maiora fiunt, & rubra, sicque in dies augentur, quousque tandem suppurantur, albescunt, exulcerantur, & exsiccantur. Variolæ autem & morbilli solent plerumque ad salutem terminari, eò quòd plerumque etiam est veluti criticus naturæ motus; sed interdum etiam terminatur ad mortem, præsertim quo tempore instar pestis vagantur; quemadmodum hoc anno intellexi in pluribus Italiæ ciuitatibus multos, & pueros, & grandiores extinctos esse. Quare non est dubitandum, quin hic morbus acutus sit, eò quia est cum vehementi motu, atque etiam cum periculo; quos duos esse morborum characteres acutorum docet Galenus ex sententia Archigenis in libro de temporibus morborum. Neque obstat, quòd dixi ex Auicenna esse hunc motum veluti motum criticum, quandoquidem, vt locupletissimè declarat Galenus in libro de Crisibus, crisis dicitur æquè bona, atque mala; vt iure dicere possimus & motum esse criticum, & etiam periculosum. Vtile ergò est cognoscere posse per

ſigna ſua, quando hi morbi lethales, & quando ſalutares ſint. Si Variolæ, & morbilli albi ſunt, ſi pauci apparent, & ſine vllo alio accidente; vel ſi multi apparent, & febris diminuatur, atque alia accidentia; ſi facilitas anhelitus adſit, proculdubio indubitatum argumentum ſalutis eſſe ſolet. Sic ſi Variolæ violaceæ ſint aut nigræ, aut virides; ſi vel paucæ, vel multæ appareant, & nihilominus reliqua exacerbentur accidentia, proculdubio exitiale ſignum eſt, & eò maximè, ſi anhelitus adſit difficultas. Scribit Auer. 4. Collect. 37. ſignum expertum eſſe, quòd vbi in febribus fiunt in cute tubera, id totum malum promanat à cauſſa peſtifera, præſertim ſi vlceratis tuberculis illis fiant eſcharæ ſimiles combuſtioni ignis. Eſt vnum conſideratione dignum, quod prodidit Auicennas, eos, qui moriuntur propter Variolas, ob duas potiſſimum cauſſas perire; vel quia ſtrãgulantur angina, aut alia inflammatione; vel quia propter alui fluxum virtutes omnes languent, & ita ægri pereunt. Ex quo loco notandum, quomodo intelligendum ſit illud, quod aliàs dicit Auic. 2. 4. tract. 2. cap. 98. vbi ſcribit interdum contingere, vt ægri in declinationibus Variolarum pereant; eſt enim conſtitutum & à Gal. 2. de Criſibus, & ab Auic. in 1. 4. & alijs, fieri nequaquam poſſe, vt ægri in declinationibus pereant, & tamen dicit Auic. interdum mortem contingere in declinatione variolarũ. Habetur ex dictis Auic. huius rei ſolutio, quandoquidem variolæ interdum videntur declinare, & non declinant; eò quia materia reuertitur ad partes nobiles internas, quò fit, vt exterius quidem videantur declinare; ſed nequaquam verè declinent: Immò verò poteſt eſſe, vt variolæ verè declinent, & tamen ægri pereant, hac quidem ratione, quia cum materia non potuerit tota protrudi à natura ad cutem, fit vt pars protruſa ad cutim exſiccetur, & quantum eſt ex ipſa ſanitas inducatur: Verùmtamen materia, quæ remanſit, contingere poteſt vt vel à natura, vel erroribus medicorum, aut ægrorum deflectat

ad viſcera, vbi inſignes inflammationes, fluxus, & dyſenterias faciens, & conſequenter vires iugulans mortem inducit. Illud notandum, morbillos vix vnquam medicamentis externis tractari ſolere; variolas verò, & morbillos habere ferè remedia & præſeruatoria, & curatoria eadem; quò fit, vt quæcumque dixero de curatione variolarum, ea quoque dicta putari velim de morbillis. Auenzoar in lib. de Peſte, videtur hanc ſententiam ſequutus, quòd variolæ etiam opus habeant præſeruatione, perinde ac omnis peſtis. Cęterum ſi rem exactè æſtimemus, multum abeſt, vt vlla præſeruatio his morbis debeatur; quandoquidem ſtatim atq; præcognoſcitur hoc genus morbi, duos tantùm ſcopos ſolent habere medici: vnum, vt auxilientur naturæ expellenti; alterum, vt præſeruent quo minus in hac expulſione partes internæ, & externæ corporis, aliquid detrimenti patiantur. Solent autem, qui à medicis curantur in his morbis, eſſe duum generum; vel enim ſunt lactentes, vel non lactentes. Lactentium cura poſita eſt tota in medicatione nutricum, loquor de remedijs internis. Hippoc. enim 6. Epid. ſect. 5. text. 34. ſcriptum reliquit, mulierem, & capram nutritas elaterio, vel cucumere ſylueſtri eſſe pueris purgationem; quam ſententiam cùm Galenus interpretaretur, duo ſumma animaduerſione digna nos docuit. Primum eſt, ab Hippocrate elaterij nomine intelligi omne genus medicamenti etiam ſubductorium, ſeu lenitorium. Secundum eſt, ipſum hoc breui oraculo duo documenta nobis attuliſſe, quorum alterum ad vſum medicinæ pertinet: alterum verò ad phyſici dogmatis definitionem. Pro vſu medicinæ documentum eſt, vt ſi purgandi, aut medicandi ſint pueri, ſolum purgentur per nutrices. Explodendi ſunt ergo iſti carnifices, qui lactentibus ore medicamentum dare non erubeſcunt. Pro definitione dogmatis phyſici, quia controuerſum eſt inter veteres, numquid lac facultates, & vires ciborum retineat, alijs negantibus, quòd ſcilicet in tot permutationibus, &

coctio-

coctionibus non possint conseruari: alijs verò affirmātibus, controuersiam omnem tollit Hippocrates, qui docet vires & medicamentorum, & ciborum conseruari in lacte, & in sanguine; quam sententiam confirmat etiam Galenus compluribus exemplis, vt ibi videre est. Vt ergo ordine tota hæc curatio perficiatur, primò videndum est, quando in initio huius curationis præseruanda sint à venenis membra patientium externa, & interna. Externa custodienda in his morbis sunt oculi, aures, nares, & fauces; quas liceat mihi ponere inter externa, quia visu conspiciuntur. Interna sunt iecur, pulmo, & potissimum ipsa intestina: Oculi plerumque & feruore, & ichorum tenacitate ita solent cruciari, vt vlcerentur, quapropter statim vigilandum est, vt hæc pars nihil detrimenti suscipiat; quod facilè consequi poterimus, si quamprimum ab oculis studebimus repellere impetum ichorum, quod fit rebus refrigerantibus, & moderatè adstringentibus; vt est aqua rosacea simplex, cui sumach sit immaceratum; aqua plantaginis sola, vel cum sumach; aqua pura, in qua sit extinctum aurum. Soleo ego vti eiusmodi aqua:

℞. Aquæ rosaceæ,
Plantaginis an. vnc. v.
Sumach vnc. s.

Immacerentur per noctem, & cum modico albumine oui fiat mistura. Vsus est, vt modicum gossipij, vel bombacis immaceretur in hoc liquore, quo deinde oculi crebrò madefiant. Quod si dolor vrgeat, vti soleo lacte chalybeato, lacte cum aqua rosacea commisto: potest etiam ipsi lacti & aquæ rosaceæ immisceri modicum mirrhæ, quia pruritum, & dolorem illum magnopere leuat. Omnino autem cauendum est, ne oculi ipsi scalpantur, quandoquidem hoc perniciosissimum est. Sic si aures patiantur dolorem, vel pruritum, curandum est, ne manibus contrectentur; & si fluant, vt sæpè solent, dimittendum est, & curandum vt apertæ maneāt; sed quando dolor vrget, immaceranda est spongia in

aqua tepente cum oleo rosaceo, & ita detinenda super aurem dolentem. Vbi nares malè afficiuntur, ita vt timeatur ne vlcerentur, optimum est attrahere poscam naribus, adhibere odoramenta ex rosis, plãtagine, myrtho; hæc enim omnia bullire debent in aqua, & fumus tepidus attrahi naribus. Pari pacto pro defendendis faucibus magnopere vtile est vti gargarismatis factis ex rebus adstringentibus, & refrigerantibus, vt est illud:

℞. Aquæ hordei lib. 1 s.
Foliorum plantaginis,
Florum rosarum an. p. s.
Sumach,
Ribes an. vnc. 3.

Bulliant simul, & cum decocto colluatur os; cui potest addi succus granatorum, berberorum, aranciorum. Ego soleo maximo successu comendare, vt grana granatorum sæpè ore teneantur, & etiam deglutiantur: hæc sunt, quæ necessariò fieri debent pro defensione externorum membrorum. Quæ conueniũt pro defendendis internis membris, eadem sunt, quæ in tota curatione vsurpantur; quandoquidem cardo huius curationis est hic, vt à partibus internis ad externas reuellantur ichores morbidi. Sunt verò, quæ conueniunt pro curatione, trium generum; alia sunt remedia diætetica, alia chirurgica, alia pharmaceutica. De remedijs diæteticis ita constituo, vt eligatur in primis aer temperatus, vel potius calidus; detineantur ægri optime tecti pannis, quemadmodum omnes faciunt, rubris; cauendus verò abusus, quoniam mulieres interdum copia pannorum strangulant penè ægrotantes, & ad syncopen deducunt; sat erit prouidere, vt partes extimæ potius caleant, quàm refrigerentur; & si præ caliditate videatur lingua nigrescere, anhelare ægrotantes, & syncope imminere, curandum vt propè os ægrotantis sit vas aqua frigida plenum, à qua possit inspirari aer frigidus, &, si opus erit, etiam detergenda erunt corpora, modò frigus non sentiant; moderatus somnus esse debet,

debet, & potius vigilandum, quàm dormiendũ; quandoquidem somno cohibentur omnes euacuationes. Animi motus compesci debent: Fugiendus est timor, neque ægrè ferendum est, quòd ægri interdum irascãtur; quia ira nonnihil confert ad extrudendos humores in corporis superficiem. Vitanda est repletio, & inanitio. Si aluus adstricta sit, lenissimis clysteribus, aut glandulis vtendum est. Laudo in hoc magnoperè Rasim, qui consuluit, ne pro aluo lenienda vteremur cibis laxantibus; quandoquidem periculum est, ne alui fluxus sequatur, qui solet esse perniciosissimus; & multò magis etiam omne medicamenti genus fugiendum est. Corpora continenda sunt in summa quiete, & si quid agendum est, moderatè fricare pedes, & corpus conueniet, quia hæc fricatio confert ad extrahendam materiam à centro ad circumferentiam. A vino abstinendum erit, donec penitus finita sit febris, & omnia accidẽtia. Pro potu vtendum est aqua chalybeata, aqua hordei; quibus misceri possunt modò succus citri, modò limonum, modò ribes, aut granatorum; quòd si pueri, vt morosi esse solent, vinum velint, concedendum est parcissimè, pauciferum, atque in ipso immacerenda sunt olera refrigerantia, vt lactuca, endiuia, acetosa. Cibi omnes crassi vitandi sunt, acres, salsi, pingues; potissimum autem cauendum est à dulcibus omnibus & in potu, & in cibo. Nam Auenzoar in fine sui libri scribit, eos, qui vtuntur dulcibus, vix posse seruari, & hoc periculum aliquando se ipsum subijsse testatur; Sic debent etiam omnes amari cibi vitari, præsertim in infantibus, quos dicebat Auer. 5. 27. enecari vsu ciborum amarorum; eò quia amara cum sicca sint, maximè aduersantur & complexioni, & vitæ eorum, quæ posita est tota in humido. Quare vtendum est cibis facilibus concoctu, refrigerantibus, vt est succus hordei; nihil enim æquè prẹstans inueniri potest. Conueniunt etiam brodia, in quibus coctæ sint herbẹ refrigerantes, panatella, & alia. Soleo ego interdum vti ficubus aridis

pro cibo, & si quandoque Rases videatur damnare ficus, quia inducunt affectus cutaneos; ego propter hoc maximè laudo, quia facultate quadam ingenita propellunt noxios humores ab internis ad externa. Duo Arabes circa cibum digna cõsideratione docent. Vnum est, nullam carnem, neque etiam pullorum, conuenire in hac curatione; immò etiam damnant vitellos ouorum, priusquam febris finiatur, & suppurentur pustulæ, & squammæ cadant. Alterum est magnopere in cibis conuenire lentes, quod intelligendum non est de iure ipsorum lentium; quia, vt dicit Gal. 8. de Simpl. huiusmodi ius laxat aluum, quod fugiendum est; sed intelligendum est de substantia. Circa primum videtur Arabum documentum inutile esse; plerumque enim laborantes sunt pueri, quos dicit Hippoc. 1. Aphor. indigere pluri alimento; præterea antequam squammæ incipiant cadere, solent interdum præterire aut decem, aut quatuordecim dies, tanto autem tempore sustinere puerulos sine optimo alimẽto videtur valde perniciosum; quare ego nequaquam hoc Arabum consilium sequor. Sed vbi video periculum omne euasisse ægrotantes, soleo liberalius ipsos alere, ita vt sustineantur vires, & solidorum partes restituantur; & tunc exhibeo vitellos oui in iure cum omphacio, vel succo limonum: iubeo etiam fieri aquam carnis, cui vitellos oui addo; & hac ratione curationis possum testari neminem in manibus meis perijsse, ex quo facio medicinam. Circa alterum, dubium est, an conueniant lentes, quia Gal. 1. de Alimentorum facultatibus 18. dicit, eos esse crassi succi, & si plusculum quis vescatur illis, consequi elephantiasim, cancros, & alios prauos tumores; propter quod non videtur debere haberi in frequenti vsu, quod præcipiunt Arabes. Dico lentes conuenire, quia Gal. loco citato inquit vtiles esse, vbi in corpore est cachexia aquosa. Iam verò dictum est hos morbos fieri ab ichore aquoso, sed definienda est hæc res hoc pacto. Si lentibus solis vtimur, contingit id, quod scribit Gal. sed si

aliquid

aliquid illis admisceatur, quod possit crassitiem eorum incidere, vt dicit Gal. loco citato, maxima ex parte vitatur omnis noxa; quod cum intelligerent sapientes Arabes, voluerunt vt lentes coquerentur aceto. Quare & in hoc casu si quando vti placebit ipsis pro cibo, semper acetum commiscendum erit. Quantum ad Chirurgiã, dicunt omnes conuenire sanguinis missionem in hac curatione, & certè si respicimus ebullitionem, si plenitudinem corporis, quæ plerumque solet hos morbos comitari, proculdubio indicationem habebimus mittendi sanguinis; quare nisi aliquid obstiterit, vel ætas, vel aliquid aliud, ego quoque suadeo, vt is omnino mittatur. Nec quidquam obstat, quod Gal. 6. Aphor. sect. 2. text. 29. in casu Simonis videatur quodam pacto hoc negare, atque simul docere, huiusmodi operationes contrarias esse motui naturæ; quia si rectè aduertatur locus ille Gal. videtur consulere, vt vbi adest materiæ multitudo, minuatur; quo natura alleuiata onere, possit vehementius expellere. Sed videndum est, quibus conueniat; nam clarum est, non conuenire neque debilibus, neque pueris lactentibus, qui proximè nati sunt. Scio equidem laudari Auenz. 7 colliget. 3. qui filio suo sanguinem minuit tertium annum agenti; scio etiam Rasen præcipere, pueris lactentibus, si quintum mensem excesserint, apponendas esse cucurbitulas. Sed hæc res magna prudentia est tractanda, quia Arabes illi audacissimi fuerunt interdum in vsu sectionis venę, & medicamentorum; quare nisi pueri sint corpulenti, sanguinei, maximeque robusti, abstinendum ab omni sanguinis extractione, præsertim ante nonum, vel decimum mensem; ego enim non soleo ante hoc tempus quidquam audere. Mittendi sanguinem tempus definitur ferè ab omnibus ante quartum diem, ego verò non iudico expectandum illum esse, sed statim prima die visitationis, eò quod medicus semper vocatur, quando iam cæpit ebullitio; quare ad remittendum feruorem, & ad leuandam naturam ma-

gno

gnopere est vtile statim sanguinem minuere, si minuẽdus est. Locus est varius, & diuersus apud scriptores, plerique laudant venam communem, quam ego etiam laudo in ijs, qui excesserunt 14. annum, & qui sanguinei, & robusti sunt. Sed potius laudo vt mittatur sanguis à partibus infernis, à natibus, à poplitibus, à cruribus, ab hæmorrhoidibus, præsertim in melancholicis; & ego soleo ferè adhibere in omnibus cucurbitulas, præsertim lumbis, natibus, & poplitibus; & hoc facio, non solum priusquam apparere incipiant, sed etiam postquam apparuerunt; quandoquidem hoc maximè confert ad extrahendam materiam ad partes externas. Quantitas debet esse moderata, nec video occasionem dari, vt, quod voluerunt alij, mittatur sanguis vsque ad syncopen: illud verum est, his quidem, qui sunt pleniores, plus mittendum esse, minus verò ijs, qui minus sanguinis habent. Tandem modus est varius per venam sectam, per cucurbitulas, per hirudines. Venam secare raro soleo, sed potius vtor vel cucurbitulis, vel hirudinibus, & præsertim in pueris, in quibus si non licet vti cucurbitulis, potest adhiberi vna vel altera hirudo, quæ idem faciunt. Præter sanguinis missionem aliud est chirurgicum remedium, quo vti licet in curatione variolarum, & est perforatio tuberculorum. Auicennas, & maior pars Arabum volunt, vt quãdo variolæ sunt iam dealbatæ acu aurea perforentur, atque ille ichor, & ille tabus extrahatur; cuius consilij hanc habet rationem, quoniam si materia in aliqua parte diu retineatur, periculum imminet, ne exedat carnem, & partem illam, atque ita vlcera profunda euadant. Opitulari huic consilio, & rationi videtur etiam Galenus 3. lib. de Fract. text. 48. scribit in phlychtenis, seu in pustulis se consueuisse acu perforare pellem, atque ita per vices plures extrahere aquam, & ichores, vt pellis integra remaneat. Ex altera parte fuerunt, qui huiusmodi consilium & inutile, & superuacaneum existimarunt. Et ego, vt liberè dicã quòd sentio, sicuti nun-

nunquam soleo curare vt perforem; sic etiam mihi videtur penè res superuacanea, & molesta; molesta quidem, quia ægri eo tempore maximè cruciantur; superuacanea etiã, quia certũ est, nõ debere eas perforari, nisi quando iamfactæ sunt albæ; quo tempore iam clarissimum est, humorem damnum id totum fecisse; quod facere potest, quia quo tempore albedo ita apparet, iam cessauit feruor, & potentia illa exedendi carnes; quare, vt dicebam, satius esse existimo, abstinere ab hac perforatione, & eò maximè, quod quamprimum albæ apparent, simul etiam exsiccantur, & decidũnt squammæ. Illud tamen est verissimum, si perforandæ sunt, melius esse perforare auro, aut ære, quàm ferro; & ratio est desumta ab Aristot. Auctoritate 1. Problem. 34. vbi dicebat, vulnera facta à ferro difficilius sanari, quàm ab ære propter duas caussas. Prima, quia ferrum magis lacerat: Secunda, quia æs facultatem habet quandam & constringendi, & glutinandi; idem quoque de auro dicendum est, scilicet melius esse in perforatione vti acu aurea, quàm ferrea. Circa vsum pharmacorum reperio auctores medicinæ partim cõcordes, partim discordes: in hoc conueniũt, nequaquam esse vtendum medicamentis vehementioribus: discrepãt autem, quia aliqui existimabãt in principio medicamentis lenitiuis vtendum: alij verò non in principio, sed in fine. Fuerunt etiam, qui nullo pacto in fine vtendum esse voluerũt; vt Rases libro de Peste, capite 14. Ego autem omninò sum huius sententiæ, in principio nullo medicamenti genere vtẽdum esse, tùm quia, quemadmodum etiam dixi, medicus semper vocatur, quando iam feruor, & ebullitio est in sanguine; tùm quia medicamenti operatio turbat materiam ab opere; cum enim motus ille sit penè totus criticus, præceptum habemus à medicis omnibus, mouente natura nihil agendum esse nisi ipsa imperfectè moueat; intelligere verò an perfectè moueat in initio non possumus. Quare ego ita semper soleo abstinere in principio ab omni medicamen-

torũ genere: vtor autem clysteribus, & glãdibus ad aluũ ipsam subducendam. clystere autem hoc vti soleo:

℞. Aquæ hordei lib. 1 s. aut lib. 1. aut minus, videlicet secundum ætatem.
Olei violacei vnc. 4.
Butyri vnc. 3.
Sacchari rubri vnc. 1.

Misce. Et quia hæc quantitas clysteris nimia est, puerilis fit deinceps pro captu infantis, & pueri. Pro glandibus vti soleo vel ficu arida, vel collyrio ex sapone, vel glande communi vocatã; ad vehementiora nunquam progrediendum est. Neque possum satis mirari Nicolaum Florentinum, qui apparentibus variolis non vult vtendum esse clysteribus; est enim ridiculum existimare in clysteribus impediri naturæ motum, quia ij in intestinis tantùm operantur; motus autem naturæ est & propè cutem, & in ipsis venis: neque etiam adeò deiiciunt vires clysteres, vt timere debeamus. Vbi manifestè inclinauit malum, videndum est, an penitus materia tota sit expurgata, quod cognoscitur ex patientis tranquillitate; si enim omnia tranquilla videãtur, nulla euacuatio tentanda est; sed si in corpore aliquis adhuc tumultus, & turbatio appareat, laudo vt aliquãdo leniente ille tumultus sedetur; vt est manna, thamarindi, sebesten. & vt habeatur forma:

℞. Thamarindorum vnc. s. Sebesten num. 15.
Hordei p. s. Florum cordial. m. 1.

Fiat decoctio secundum artem: deinde recipe dictę decoctionis vncias 4. mannæ electæ vncias 3. s. m. f. po. hæc est dosis mediocris medicamenti, quam pro ętate postmodum licet augere, vel minuere. Reliquum curationis horum morborum totum videtur esse positum in auxilianda natura expellente. Quapropter diligenter erit cogitandum, an ipsa promtè, & valenter expellat, an segniter operetur. Si segniter, ea, quæ adhibentur, necesse est vt habeant nõ solum facultatem refrigerãdi, & adstringendi, sed etiã aperiendi; propterea miscetur

aut

aut radix fœniculi, aut capillus Veneris, aut radix apij, cum lentibus, caricis, & alijs, quæ possunt expellere; Exempli gratia;

℞. Lentium vnc.1.
Caricarum num.10.
Foliorum capilli Veneris p. 1.
Radicis apij vnc. s.
Foliorum acetosæ p. 1 s.

Fiat decoctio secundum artem, cuius decoctionis capiantur mane, & vesperi ante cœnam modò vnc.4. modò vnc. 5. modò vnc. 6. pro captu patientis. Si natura satis validè operetur, licet abstinere ab ijs rebus, quæ aperiunt, & maximè propter febrem; cùm enim hæc sit insignis, non est deueniendum ad aperientia, nisi constet naturam segniter expellere; quod intelligitur tum ex paucitate variolarum, tum etiam ex tarda eruptione. In expellenda materia vtendum erit huiusmodi decocto:

℞. Lentium p. 1.
Ficus num. 15.
Hordei p.s.
Foliorum lactucæ,
Acetosæ an. m.1.

Fiat decoctio secundum artem; prædicti decocti capiatur, vt dictum est, mane, & vesperi vnc. 6. vel 7. vel 8. Cui etiam potest misceri, vt magis iucundum sit, vel succus granatorum, vel succus ribes, vel mororum. Sic etiam licebit vti trociscis despodio, de camphora, quæ omnia maximè conferunt ad expellendam materiam; Et aduertenda duo circa vsum lentium; nam plerunq; mulieres solent indiscriminatim vti primo eorum decocto, quo nequaquam vtendum est; ratio est, quia vt tradidit Dioscorides, & Galenus 1. de alimentorum facultatibus, laxat aluum; vnde fit, vt cum pernicie ægrotantium sequantur fluxus exitiales. Alterum est, non esse vtendum lentibus solis, nec etiam pro medicamēto, quia crassitiem, & adstrictionem nimiam habent; &

ob id optimum eſt admiſcere hordeum, caricas, & alia huiuſmodi. Extrinſecus nihil aliud agendum eſt, niſi prouidendum vt ſemper corpus calidum ſit; abſtinendum autem maximè ab oleis omnibus, à narcoticis, atque etiam ab emplaſticis; ab oleis quidem, quia in his corporibus faciliter flagrant, & ſubinde incendium augent; propter quod Gal.3. de Simpl. med. damnabat in eryſipelate vſum olei extrinſecus; abſtinendum etiam eſt à narcoticis, à refrigerantibus, quia repellunt materiam intrò, & conſequenter fluxibus inteſtinorũ occaſionem præbent. Damno etiam emplaſtra omnia, quia obturant, & impediunt, quò minus materia poſſit expelli. Quod ſi dolor, & cruciatus vrgent, laudant Arabes, vt medulla aliqua, veluti vitulina, aut etiam bubula illinantur illæ partes feruidæ, & duræ, quò dolor mitigetur. Poſtquam apparuerint, dixi ſententiam meam de perforatione; ſed ſunt aliqui, qui efflagitant à medicis, vt curent puſtulas citiſſimè exſiccari; pro qua re in vſu eſſe ſolent quædam remedia extrinſeca, quæ citò ſolent eas exſiccare; in primis eſt ſalitio dicta ab Arabibus, circa quam duo ſunt animaduertenda. Primum eſt, vt ea non adhibeatur, niſi perfectè dealbatæ ſint puſtulæ, quia ſi ſint adhuc rubentes, irritantur vehementer, & cruciatus augentur. Secundum eſt, vt non vtatur quis ſolo ſale, ſed aliquibus etiam alijs, quæ poſſunt acrimoniam eius obtundere, veluti ſi fiat hæc aqua:

℞. Aquæ fluuialis lib. 2.
Salis vnc. s.
Hordei,
Lupinorum an. p. s.
Croci drag. 1.

Bulliant ſecundum artem, & deinde cum goſſipio in huiuſmodi aqua macerato tangantur puſtulæ. Quæ ſi ſint minores, ita vt non egeant tanta exſiccatione, poteſt fieri aliud decoctum:

℞. Foliorum tamariſci.

Florum

Florum rosarum an. m. 1.
Sandalorum omnium an. vnc. 2.
Hordei p. 1.
Salis vnc. s.

Fiat decoctum. Ad hanc eandem intentionem solent fieri suffumigia ex iisdem rebus, quarum vsus est, vt tempore hyberno detineatur suffumigium sub tegumentis cum igne, tempore autem æstatis solus aer cameræ suffumigatur. Sunt etiam qui laudant ad exsiccandum, vt ægri dormiãt super culcitras factas ex farina milij, hordei, lupinorum, ex puluere tamarisci; sed nugæ sunt, potissimum quia corpora ægrorum eo tempore vsque adeo dolentia sunt, & turbata, vt vix culcitras plumeas sustineant; quare inutile mihi videtur hoc auxilij genus: immò si sint ægri obsequentes, & qui sustinere paulisper queant, multò satius est permittere, vt sponte tubercula exeant. Quod si promtè non maturentur, laudo vt decocto ficuum, & maluæ cum gossipio tangantur sæpè; quia huiusmodi decoctum tepens administratum solet simul & molestiam omnem lenire, atque etiam accelerare maturationem. Cæterum duo solent contingere in declinatione horum malorũ. Vnum est, quod interdum relinquuntur vlcera, quæ propria, & peculiari curatione opus habent. Quare vnguentum de cerussa, de lytargirio hoc in casu vtile est administrare ad consolidanda vlcera relicta. Aliud est, quòd vestigia variolarum, & turpes cicatrices relinquũtur, pro quibus solent matres, & patres, atque etiam ipsi ægri solliciti valdè esse, & à medicis postulare, vt maculæ illæ omnino deleantur. Sed quia vestigia duo peccata habere consueuerunt, & fœdum colorem, & foueas, aut diminutionem carnis; pro colore restituendo multa solent fieri, atque etiam cum fructu. Ego autem soleo ita facere ad restituendum colorem. Vbi squammæ decidunt, laudo vt singulo mane, & vespere abluatur facies, & manus hoc cremore:

℞. Lupinorum,

Fabarum,
Hordei an. p. 1 s.

contundantur omnia crasso modo, & in sufficienti quātitat e aquæ bulliant, vsq, quò perueniat aqua ad crassitiem veluti pultis. Vbi hic cremor factus est, abluatur eo facies, & manus; mirificè enim solet vsus huius remedij colorem reddere; est etiam & aliud, quod vsum hunc præstare potest:

R. Limonem vnum, vel alterum,
Foliorum serpentariæ p. 2.
Pedes vitulinos duos.

Incidantur omnia minutim, & ad alembicum vitreum ponantur; Succus, qui exit per alembicum illitus faciei, & manibus summoperè prodest ad colorem restituendum. Ad repletionem fouearum laudant plerique vsum pinguedinis humanæ, pinguedinis vrsi; cinerem testudinum vstarum, cinerem radicum cannæ arundinis. Sed, vt liberè dicam, hæc, & omnia alia vix prodesse solent, quia harum partium cicatrices, & deperdita substantia non facilè emendatur. Vt tamen habeatur aliquis modus satisfaciendi petitionibus, ita ego soleo facere; Iubeo vt partes deturpatæ fricentur panno aspero, deinde vbi rubent, mando apponi picem, vbi tamen non sunt pili; quæ pix deinde auellitur aliqua vi. Vt autem ita factum est ter, quaterue, vt modò apponatur pix; modò auferatur. iubeo inungi partes illas hoc linimento:

R. Olei oliuarum dulcissimi vnc. 1 s.
Succi limonum vnc. 3.
Lytargirij loti,
Cineris testudinum combustarum an. vnc. 1 s.
Pulueris radicum cannæ vnc. 2.
Pinguedinis gallinæ vnc. s.

Misce, & vesperi illinatur; mane autem facies abluenda est aqua, in qua decocti sint lupini.

De Macie. Cap. III.

POSTQVAM vniuersalem morbum tractauimus, qui à plenitudine originem ducit, transeundum ad eum, qui potius ab euacuatione oritur; nam si qui sunt alij morbi vniuersales, qui videntur sequi plenitudinem, ij aut sunt alibi à nobis copiosissimè tractati, aut ad præsentem tractationem nequaquam pertinere videntur: est enim hic morbus communis quidem & pueris, & adultioribus, sed interdum adeò solos pueros torquet, vt & medicos, & miseros parentes, valdè sollicitos habeat. Quocirca etsi de macie, vt est communis omnibus hominibus, sim tractaturus, præcipuus tamen meus scopus erit in tractanda puerorum macie. Dicitur autem hic morbus à medicis græcis ἰσχνότης, λεπτότης; latini vocãt maciem, macilentiam, gracilitatem, tenuitatem; sunt etiam qui vocant macritudinem. Est autem macies, siue macilentia priuatio pinguedinis, & carnis præter naturam in toto corpore actiones lædens primò & per se. Dixi primo loco esse priuationem pinguedinis, quia in macilentia illud, quod primo consumitur, est commune pinguedinis, & adipis genus; propter quod Aristoteles 5. problematum 4. & 5. dicit in animalib9 primò gracilescere ventrem; eò quia totus plenus est pinguedine: dicit etiam in laboribus, & exercitijs primùm eliquari pinguedinem, minimè autem carnem. Cur autem vbi macresiunt animalia primùm pinguedo consumatur, ea potissimùm ratio est, quod, vti scribunt medici omnes, ipsa concrescit à frigore; quod autem hoc modò concretum est, inquit Aristoteles 4. Meteororum, calido facilè soluitur, nisi sit vehementer concretum: accedit etiam, quòd pinguedinis vsus paruus est in vita animalis, quandoquidem nullum ferè alium vsum videtur habere, nisi vt custodiat natiuum calorem: iure ergo dictum est à nobis primo loco, esse

priuationem pinguedinis. Dixi secundò carnis; quia, vbi animalia extenuantur, seu emaciantur, post pinguedinem aboletur caro, non quòd partes seminariæ, vt sunt venæ, & nerui, non imminuantur etiam in macie; sed licet imminuantur; tamen non abolentur, neque consumuntur quemadmodum caro; & hoc est, quod docet Aristoteles 3. de Historia animalium 16. vbi scribit, quòd cùm animalia emaciantur, venæ fiunt venulæ, id est, venæ magnæ euadunt paruæ; nerui fiunt villi, id est, ita extenuantur hæ partes, vt multò minores videantur. Sed aduertendum, locum illum Aristotelis pessimè à Gaza fuisse traductum; ideo videndus est textus græcus, non autem latinus. Cur autem consumantur carnes in macie, non autem partes seminariæ, hæc vi ua, & vera ratio est, quòd hæ non sunt necessariæ vitæ nostræ, illæ autem sunt fundamentum eius; & ea propter possunt quidem carnes solùm consumi salua vita, partes seminariæ nequaquam. Hoc autem ita esse demonstrat diuinus Plato in Timæo, & post ipsum Galenus 1. de vsu partium 13. & 12. de vsu partium 3. qui omnes in hanc sententiam venerunt, carnes esse veluti vincula quædam constitutionis corporis nostri, & factas esse tamquam propugnacula quędam aduersus frigora, æstum, & lapsus; hanc autem sententiam acceperunt Plato, & Galenus ab Hippocrate in libro de Ossibus, vbi carnibus structuram corporis nostri ligari dicit. Antequam autem vlterius progrediar, duo scrupuli sunt eruendi. Primus est, quæ carnes potissimùm & primò in macie consumantur; nam fuit sententia medicorum, & præsertim Auerrois primo Collect. octauo, tria esse genera carnis. Primum, quod constat neruis, membranis, venis; atque musculosum dictum est. Secundum est genus carnis puræ, vt est caro, quæ posita est inter dentes, & cuiusmodi etiam est ea, quæ in summitate penis facta est à natura; hanc enim puram esse carnem omnes fatentur. Tertium est glandulosum genus, vt caro est mamillarum,

rum,

rum, testiculorum; hæc enim sunt tria genera carnium, quibus corpus nostrum constitutum est. Secundus scrupulus est, quomodo dictum sit carnes non esse admodum necessarias vitæ nostræ, sed esse veluti propugnacula aduersus externas caussas: nam Aristoteles 2. de partibus animalium 8. de Carne longam disputationem habens, hanc sententiam habet, Carnes, cùm sint instrumenta sensus tactus, quo animal est animal, necessarias esse ad corporis constitutionem, immò ad vitę animalium essentiam; atque addit, non solum eas necessarias esse, verùetiam omnes alias partes; inter quas & ossa connumerat, quæ sunt carnis sustentamenta; quo fit vt videatur hæc Aristotelis sententia maximè aduersa ei, quam nos protulimus. Pro primo ita statuendum est, carnem musculorum eam esse, quæ primùm in macie aboletur; atque illud significare voluit Aristoteles 3. de Hist. animal. 16. cum scripsit in macie venas, & neruos aboleri penè, quia primò hæc caro ita consumitur, vt ferè soli nerui, & venæ appareant, atq; illæ admodum exiguæ. Secundo loco consumitur caro glandulosa; nam in macie, & vbera, & alias partes glādulosas videmus citò absumi: postremò autem pura caro consumitur; & ratio hujus est, quoniam, vt dicit Auer. 5. collect. 8. huiusmodi caro facta est magna ex parte à natura, vt repleat cauitates, vt connectat ossa, & ideo facta est etiam talis, & tanta, vt non facilè consumi possit. Pro secundo autem dicendum est, hac in re fefellisse maximè Philosophum, quia ipse rationibus quibusdam ductus, existimauit, solam carnem esse primum vitæ nostræ fundamentum; neruos verò non esse fabricatos propter sensum, sed ad temperandam carnem; quæ omnia Arist. placita, & medicis, & rationi etiam ipsi maximè aduersantur; sed non est tempus longius hac in re disputare. Patet igitur summa me ratione dixisse macilentiam esse priuationem carnis, & pinguedinis. Addidi præter naturam; quia nec omnibus animalibus, neque omnibus hominibus data est eadem

mensura carnis, & pinguedinis; multa enim sunt animalia, quæ fiunt valde obæsa, vt sues; sunt inter homines, qui natura semper graciles sunt, vt sunt Aethiopes, velut narrat Plutarchus fuisse Marcum Tullium Ciceronem. nam licet videre aliquos, qui nulla ope medica, nullo cibo possunt à macie liberari, eò quòd ipsis macies naturalis est, non præter naturam, vt fuerunt multi; de quibus Athenæus in 12. dipnosophistica. Sed de huiusmodi macie naturali non loquemur, verum de eâ, quæ præter naturam contingit in hominibus, & præsertim in pueris; qui cum prius fuerant obæsi, & boni habitus, euaserunt deinde graciles, & macilenti. Dixi in toto corpore; quoniam sæpè fit vt aliquæ partes emacientur, modò brachia, modò crura; quemadmodum contigit Germanico; verum macies alicuius partis non est ea, de qua sumus tractaturi, sed macies toti corpori, & omnibus membris contingens. Dicitur actiones lædens, quandoquidem sunt alij, qui fiunt macilenti, sed alioquin benè valentes omnes suas functiones edunt; de quibus non est nobis agendum; quoniam vt colligitur ex Galeno 14. Methodi 14. macies hæc, quæ actionibus non incommodat, est totius quædam turpitudo potius, quàm morbus, & consequenter potius pertinet ad artem decoratiuam, quàm medicam. Ex quo loco colligi etiam potest, carnem non esse verum instrumentum sensus tactus, vt autumauit Aristoteles, quia, etsi in quibusdam ea consumatur, nihilominus habent actiones tactus illæsas; contrà verò fieri deberet, si esset instrumentum tactus; quia vt vitiato oculo, qui est instrumentum visus, vitiatur visio: sic si caro esset instrumentum tactus in hominibus macilentis, necessarium planè esset vitiari hanc actionem. Dixi denique per se, & primò; quia sæpenumerò copulatur macies alijs morbis, vt febri, destillationi, marasmo; in quibus quidem sunt actiones vitiatæ, sed non primò à macie; verum potius vel à febre, vel ab alijs morbis,

bis, qui maciem inducunt: ergò nostra macilentia vtrum sit morbus, an symptoma dubitari potest. Galen. lib. 14. Methodi 14. & 15. manifestè adnumeurauit eam inter morbos: accedit etiam ad hoc & ratio, quia, vt docui, macies lædit operationes primò & per se; quare meritò videtur morbus esse vocanda, & habenda. Ex altera parte est sententia eiusdem Galeni lib. de Differ. sympt. 4. vbi manifestè docet atrophiam & maciem seu extenuationem, esse symptomata in genere actionum læsarum; immò verò 3. sympt. caus. 1. atque loco suprà citato scribit, atrophiam esse ablationem nutrimenti: ἰσχνότητα verò esse diminutionem; & quod magis est, non solùm maciem esse symptoma, sed etiam fieri ab alio symptomate, vt manifesta videatur contradictio in verbis ipsius Galeni. Pro solutione dicendum est, maciem posse duobus modis considerari; vel pro habitu, seu statu quodam corporis nostri permanente, vel prout dependet ab ipsa vitiata nutritione. Si primo modo consideretur, proculdubio est morbus; atque sic consideratur à Galeno, vbi eam inter morbos adnumerauit. Si autem consideretur, vt dependet à vitiata nutritione, sic potius symptoma est appellanda. Nec mirandum, vnum, & eundem affectum præter naturam esse posse & symptoma, & morbum; quia Galen. lib. de Differ. sympt. 5. dicit carbunculos, & erysipelata esse morbos & symptomata. morbos quidem, si constitutio corporis permanens præter naturã consideretur; symptomata verò, si colores eorum mutati considerentur. Possumus etiam aliter respondere, maciem, si consideretur vt simplex quædam est dispositio, proculdubio symptoma est: Sin autem consideretur vt actiones lædit, est morbus; quare macies, de qua nos loquuti sumus, est morbus in magnitudine diminuta, tum in adultis, tùm potissimùm in pueris. Sed quia morbus lędit functiones, cùm in corpore nostro sint plura functionum genera, in macie primo offenduntur functiones naturales; & ratio est, quia huiusmodi operationes

omnes fiunt beneficio natiui caloris, qui custoditur, fouetur, augeturque à carnibus, & pinguedine; quare istis vel consumtis, vel diminutis saltem, necessarium est quoque imminui ipsius caloris natiui operationes. Secundo loco offenduntur operationes animales, & præsertim motrices; quia cum carnes etiam huic rei inseruiant, vt simul colligentur ceteræ partes, quæ sunt fundamenta vitæ, iure huiusmodi vinculis imminutis fundamenta infirmiora redduntur, & consequenter operationes Gal. 2. Aphor. 28. inter cętera, quæ pertinent ad caussas maciei, hoc habet, pueros, atque senes maximè omnium macilentia tentari; quia corpora horum propter caliditatem, & humiditatem facilè diffluunt, & consumũtur: quod licet verissimum sit, tamen paucæ omnino sunt caussæ, à quibus infantes potissimùm ad maciem deducantur; multò plures sunt illæ, à quibus adulti tentantur. quocirca vtile futurum esse existimo, si omnes ante oculos posuero. Gal. 2. Aphor. 28. lib. de Differ. sympt. 4. & 5. de Sanit. tuenda 14. Et Auic. 7. 4. tract. 4. & alibi omnes penè caussas maciei nobis proposuerunt; sed ita implicatè, & confusè, vt multò melius esse existimem, si sub quædam capita ea reduxero. Sunt ergo caussæ maciei, aliæ intrinsecæ, aliæ extrinsecæ: Intrinsecæ, aliæ sunt immediatæ, & penè cõtinentes; aliæ mediatæ: caussa immediata interna gracilitatis, vt colligitur ex Gal. & Auicen. duplex est, vna est nutrimenti accommodati absumtio; secunda verò calor consumens pinguedinem, & carnem. nam perspectum est apud omnes corpora nostra propter ambientem calorem, & intestinam caliditatem continuò consumi; & imminui; quo fit, vt necessarium sit substantiam amissam continuò recuperare, & restituere; id autem fit nutrimenti appositione, quod vel maius, vel saltem æquale debet esse illi, quod continuò absumitur: ea propter, si huiusmodi alimentum desideretur, quis non videt continuò corpora nostra consumi, & contabescere? Iure ergo dixi, caussam gracilitatis immediatam,

diatam esse carentiam accommodati alimenti. Sic etiam si alimenti vbertas nequaquam desit, consumuntur corpora hominum, & animalium, modò adsint aliæ caussæ, quæ plus cōsumunt, & liquefaciunt, quàm sit alimentum, quod continuò apponitur. Iam verò alimentum accommodatum desideratur, vel quia nihil apponitur, vel quia parum, vel vitiosum; vel quia etsi apponatur, & conficiatur; tamen non vnitur, neque transmutatur in substantiam amissam. Parum nutrimenti, aut nihil, apponitur, quotiescunque propter aliquod vitium ventriculi, aut aliarum partium non appetitur, quemadmodum in appetentia; aut nō conficitur, quemadmodum in vniuersali imbecillitate; aut non distribuitur à ventriculo. Sic enim dicit Auer. sæpè venas meseraicas propter siccitatem vsque adeò coarctari, & occludi, vt chylus à ventriculo nequaquam transeat in reliquum corpus, atque ita membra extenuentur. Sic etiam quotiescunque cibus, seu alimentum præparatur, & tamen aliò deflectitur, fiunt macilentiæ, quemadmodum in lienteria, in fluxu alui diuturno, in vomitu; In his enim omnibus, alimentum quod deberet restituere partes consumtas, aliò deflectitur. Sic etiam dicit Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem, & Alexander in epistola de lumbricis, corpora sæpe emaciari, quia lumbrici absumunt illud alimentum, quod conuertendum esset in carnes. Alimentum porrò vitiosum communicatur, quando sanguis, ex quo reparantur partes amissæ, est vel nimis melancholicus, vel biliosus, vel aquosus; vel nimis salsus, vel acidus; sic etiam collostrati fiunt pueri, quando lacte vitioso aluntur. Propter sanguinem melancholicum fit macilentia in longa melancholia; videre enim est hos melancholicos diuturnos veluti laruas euadere: sic dicebat Hippoc. in lib. de locis in homine, quod vbi lien floret cætera membra contabescunt: vbi verò extenuatur, reliquum corpus floret. Sic dicit quoque idem Hippocrates in lib. de aere, aquis, & locis, eos, qui

vescuntur aquis lacustribus, melancholicos fieri, & cōsequenter, macilentos euadere. Si sanguis sit biliosus, inducitur macies, quia hic humor vsque adeo infensus est, & abominabilis omnibus membris, vt nequaquam sanguis conuerti possit in substantiam, vbi bilis est admista. Pari pacto vbi sanguis est aquosus, macíantur corpora, vt licet videre in hydrope. Non apponitur autem alimentum, quoties membra ipsa, quibus apponendum est, sunt aliqua intemperie vexata, veluti vbi sunt arida, nequaquam restitui possunt; ita enim his contingit, vt parietibus vetustis, quibus non potest agglutinari calx propter summam ariditatem. Sic etiam fiunt macilentiæ propter caussas colliquantes, & consumentes, in febribus magnis, in marasmo in senio Philippi. In his enim omnibus, non tantùm contingit macilentia propter absentiam accommodati alimenti; sed maximè propter caussas, quæ & pinguedinem, & carnem colliquant. Hæ sunt omnes caussæ internę tàm mediatæ, quàm immediatæ, quibus inducitur macies; sed, quemadmodum dixi, maior pars harum in adultis est. In infantibus autem, & pueris plerunque fiunt macilentiæ propter defectum nutrimenti, vel quia multò minus est, quàm deceret, vel quia ita vitiosum, & deprauatum, vt nequaquam possit vtile esse. Priusquam autem caussas externas aggrediar, duæ dubitationes sunt ex animis eruendæ. Prima est, quia Rases libro 6. continentis ex sententia Galeni scribit, nequaquam emaciari posse corpora, nisi iecur malè sit affectum: potest confirmari hæc auctoritas ratione, quandoquidem sanguis est ille, ex quo & pinguedo, & caro tùm generatur, tùm conseruatur. Præterea Gal. in lib. artis medicæ dicit, gracilitatem esse firmissimū argumentum sicci temperamenti: Ad quid ergo tot caussas peruestigaui cum præsertim à me nulla penè sit facta mentio iecoris? Secunda dubitatio est, quomodo dixerim ex sanguine salso membra tabefieri, & emaciari; nam ex vna parte Plutarchus in quæst. natural. 1. scribit, planras nequaquam

quaquam nutriri rebus salsis, quia huiusmodi alimentum terrestre est, & consequenter commodum pro alendo esse non potest. Ante Plutarchum Theophrastus lib. 6. de caussis plantarum 14. caussam quęrens, propter quam in plantis non inueniatur sapor salsus, sed alij sapores; inquit, propterea esse quòd huiusmodi sapor ineptissimus est alendo. Et quia videbat instantiam esse de piscibus, qui nutriuntur in mari, inquit, non nutriri aqua salsa, neque succis salsis, sed aut dulcibus, aut acidis, aut aliis, quę inueniuntur in mari. quare constat ex hac parte optimo iure à me dictum esse sanguinem salsum extenuare, emaciare, eò quod ineptissimus sit restituendis partibus, quæ quotidie consumuntur. Ex altera parte est idem Plutarchus in eodem lib. q. 3. vel 4. vbi scribit pastores ad saginanda pecora vti sale; quare si pecora saginātur sale, non est dicendum, à sanguine salso necessariò consumi corpora. Immò verò addit idem auctor, Appollonium medicum Herophili discipulum, cōsueuisse corpora emaciata reficere, & impinguare rebus salitis; adhæc naues, quæ vehunt salem, constat multos mures producere, quod quidem fieri nequaquam posset, nisi sal conferret & ad generationem, & ad nutritionem. Ad primam dubitationem dicendum est, maciem vel recentem esse, vel antiquam; antiqua contumax esse non potest, nisi aliquo pacto sit iecur affectum, & de hac loquebatur Rases; recens verò complures habet caussas, à quibus fit, præter iecoris affectum, & ideo non est mirum, si in omnibus caussis à me recensitis, neque à Galeno neque ab Auicenna videtur facta mentio iecoris affecti, quamquam vbi fit mentio alimenti diminuti, & vitiosi, simul etiam complectitur iecoris affectus, à quo plerunque sanguis vitiatur. Sic etiam possumus dicere gracilitatem vel esse natiuam, vel adscititiam; natiua requirit siccitatem temperamenti necessariò; acquisita autem potest fieri absque hoc, quòd totum corporis temperamentum siccum fiat. Ad secundam dubitationem dicendum est,

salem, & res salitas posse aliquo modo conducere ad saginandum, & nutriendum, & aliquo ad consumendum, & tabefaciendum. conducit ad consumendum, & tabefaciendum per se, & principaliter, scilicet propter caussas à Plutarcho, & Theophrasto allatas, quandoquidem res salitæ sunt siccæ, & propterea alimento contrariæ; quare exsiccant corpora, neque in substantiam amissam conuertuntur. Per accidens autem possunt conducere ad saginandum, nutriendum, & generandum, scilicet appetitum excitando, & quod maximè cõtingit, deuehendo nutrimentum in partes ipsas. Siquidem res salsæ si aliis alimentis commisceantur, veluti vehicula quædam sunt, atque quidam cunei, qui ducunt alimenta ad partes, & illa in ipsis infigunt. Inter caussas externas sunt primò aer siccus, & frigidus, & siccus, & calidus, vt dicit Gal. 2. Aphor. 28. propter quod omnia corpora Aethiopum emaciata penè sunt: propter hoc etiam videre est plerunque homines in summa æstate consumi, sicut hoc potissimum contingit pueris, & infantibus. Sic dicit Hippoc. in libro de articulis 28. boues in summo frigore maximè emaciari, & iis crura laxari, licet hoc tribuat inopiæ pabuli. Vigiliæ maximè conficiunt corpora, immò verò citissimè; curæ itidem, cogitationes, mœrores, studia; & ideo dicit Galenus libro de articulis Grecos appellasse curas μελεδῶνας quasi edant, & conficiant membra nostra. Sic etiam dicit Galenus 2. Aphor. deliria, mentis alienationes conficere corpora; motus quoque immoderatus ea colliquat, vt habet Aristot. 6. Problem. 1. vbi quærens cur alij sedendo, alij verò sese mouendo macrefiant? inquit, ideò esse, quia corpora frigida, quæ abundant excrementis, nisi sese moueant, non possunt cibum conficere, & propterea consumuntur: sic etiam corpora calida & nullis excrementis referta, si immodicè laborent, consumuntur. Venus immoderata maximè omnium consumit corpora nostra, quia vt dicit Auicenna perinde drachma vna seminis emissi, ac quadraginta

optimi

optimi sanguinis, vt iure inter caussas consumentes corpora adnumeretur venus immodica: sic balnea naturalia præsertim quæ exsiccant, cibi parcitas, sicuti lactis inopia consumit pueros & infantes, nimia fames, μονοσιτία id est, cibatio vna in die. Sic etiam cibi sunt nonnulli, qui propria quadam natura maciem & tabem inducere inueniuntur, vt est acetum, acida omnia, semen rutæ, linimum, vt est apud Plinium, maciem inducit. Refert etiam Agalanthidus in libro de mari rubro acridophagos, id est, eos qui vescuntur locustis, corpora habere maximè extenuata, & macilenta. Hæ omnes sunt caussæ apud Medicos, tam internæ quàm externæ, propter quas fit macilentia. Cæterùm præter Medicos, vulgares hominum, & præsertim mulierularum in ea fuit antiquitus, & nunc est opinione, corpora infantum à viris, & à mulieribus quas cõmuni nomine Strigas appellamus ita effascinari, vt non solum morbosa euadant, sed etiam emacientur & consumantur; de quibus cum non rarò inter medicos discepatio oriatur, haud inutile forsan fuerit pauca quædã de ipsis hoc in loco adnotasse: ac vt à nominis ratione auspicer, strigas veteribus vocatas inuenio quasdam aues, quæ noctu volare & interdiu cæcæ existere conspiciuntur: de quibus fabulosa non pauca credidit superstitiosa antiquitas: siue ita dictæ sint à stridore quem emittũt, siue à stringendo, vt dixit Festus. Ad quarum similitudinem appellasse videntur strigas veneficas illas mulieres, quæ noctu oberrantes maciem, pueris præsertim ac infantibus, inferre, eosque veneficiis, philtris, incantationibus & fascinationibus peruertere putantur: quæ de strigibus iam inueterata opinio, vtrum vera sit nec ne, & qua ratione impurum hoc fascinatricum & magarum genus hæc mala faciat: cùm nostrum non sit accuratius hac de re disputare, vna cum plurimis iisque pulcerrimis & difficillimis, quæ circa hanc materiam proponi possent, problematibus, lubens omitto; illud vnum asserens, si verum est huiusmodi fascinorosam

artem reperiri, si verum nequissimos ac impurissimos homines posse corpora infantum, aut aliorum hominum corrumpere & labefactare: non alia ratione eos id posse agere, quàm ea quæ proposita fuit à Plutarcho quinto Symposia. septimo, & à Tralliano secũdo, Problemate quinquagesimo, hi enim grauissimi scriptores de fascinatione copiosissimè disserentes prodiderunt tribus potissimùm modis posse fascinationes seu maleficia fieri, tactu, visu, atque etiam halitu, immò verò narrat idem Plutarchus fuisse quandam suo tempore Tibiorum gentem, quæ visu, halitu, & tactu corpora infantum fœdabat. Tactu quidem posse corpora effascinari, non est quod dubitemus: quia sicuti videmus lepram, scabiem, & pestem, tactu communicari; sic non est præter rationem morbida mulieircularum aut aliorum, cum tangunt tenera infantum corpora, ea fœdare atque consumere. sic etiam visu posse corpora contaminari, & effascinari, ex eo potest intelligi, quod, vt docent Aristoteles & Galenus, videamus eos, qui ophthalmia laborant, si alios attentè inspiciant protinus communicare ipsis malum: quin immò vt narrat Aristoteles in libro de somniis, mulieres menstruatæ, si speculum lucidissimum inspiciant, illud statim maculant, & conspurcant. fertur simile de Basilisco, quem solo visu hominem interimere scribunt. Halitu etiam siue spiritu posse corpora effascinari & lædi, nequaquam rationi dissentaneum est: cùm certissimum sit corpora peste affecta, solo halitu propinquos homines venenare, atque etiam interimere. Si quærat aliquis, quo modo fieri possit, vt spiritus in huiusmodi hominibus ita coinquinentur, vt eiaculati in alios pariter coinquinent: dico hoc posse fieri, tùm vitio corporis, tùm animi, tùm vtriusque. Vitio corporis fit, quotiescunque corpora mulierculαrum vel virorum effascinantium morbida sunt & aliqua labe intestina affecta: in his enim cum spiritus toti corpori, omnibusq; humoribus sint permisti, non est dubitandum quin

quin coinquinentur, & consequenter in alios eiaculati eorum corpora fœdent ac corrumpant. Sic mulieres menstruatæ corrumpunt teneros pueros, si ipsos attente intueantur: pari pacto vetulæ, si vel tangant, vel attente inspiciant infantes, possunt eos corrumpere: nam sicuti dicunt medici Arabes, eos, qui vetulis concumbunt infirmari & offendi, quod eorum corpora sint impura: sic non est absonum eas impuris suis spiritibus posse infantum corpora coinquinare. Vitio quoque animi spiritus fascinantium corrumpi perspectissimum est, & rationi consentaneum, quandoquidem videmus in iis, qui mœrent, qui irascuntur, aut qui aliqua alia animi passione tenentur, non solum spiritus corrumpi, verum etiam eorum corpora vehementer affici: haud secus qui maligni sunt, qui inuidia feruent, aut demum aliquo alio animi vitio laborāt, possunt spiritus suos, eosque venenatos in aliorum corpora eiaculari, & consequenter ea inficere. atq; hoc est quod forte Plato dicere volebat septimo de legibus, cum scripsit filiis nihil perinde timendum esse atque suorum parentum imprecationes: quia vbi parentes irati sunt in filios vsque adeo vehemens esse ira solet, vsque adeo perturbati animi, vt spiritus suos veneno corrumpant, quos cum intuentes in filios iaculantur propter sympathiam, & sanguinis cognationem animos filiorum ac corpora corrumpunt. Quare, vt breuiter hanc rem concludam, si verum est Strigas offendere, non alia proculdubio ratione id faciunt, nisi cum ipsis infantibus approximantur, ita vt vel tactu, vel visu, vel afflatu nocere possint. Cæterum quò ad illud, quod à plerisque hoc in loco quæri solet, cur scilicet existimentur strigæ pueros potissimum & mulieres infestare? idem omnino dicendum censeo, quod olim Trallianus ille dixisse legitur secundo, Problemate quinquagesimo, huic dubitationi respondens, pueros potissimum effascinari & mulieres, quòd eorum corpora tenerrima sint, & consequenter exposita ac obno-

xia iniuriis omnibus, licet possit huic caussæ adsignari & alia, nempe corpora puerorum cùm ab animis minime sustententur, neque defendantur, facilè quasuis iniurias subire, pariterque corpora mulierum, cùm ab animis timidissimis ac infirmissimis gubernentur, facilè iniuriis exponi. signa quib. macies cognoscitur ita sunt euidentia, vt nulla penè industria egeant; nam & carnes, & pinguedines visibiliter consumuntur. Fit facies cadauerosa, vt dicebat Galenus de caussis morborum 7. tota corporis figura deprauatur. Cæterum pro cognoscendis caussis maciei, maius studium adhibendum, tum vt cognoscamus caussas liquefacientes, tum eas quæ ad alimentum spectant. Si colliquefacientes maciem inducunt, cognoscitur ex febribus, destillationibus acribus, & salsis, complexione calida & sicca, aut enim hæ omnes, aut aliquæ adsunt. Porrò caussæ pertinentes ad alimentum cognoscuntur, vel quia illud exiguum, & minus est, quàm conueniat, vel quia est vitiosum. Si fiat macies propter alimenti defectum, in adultioribus cognoscitur ex eo, quia eam copiam cibi non capiunt, quæ necessaria esset; In lactentibus autem cognoscitur hæc caussa aliis signis. Primò ex nutricis vberibus, eò quia flaccida sunt, & lactis omnino egena. Adhæc nutrices ipsæ aluntur malè, appetunt; infantes autem parum mingunt, linteamina nullo modo madefaciunt, plorant, vagiunt; & si alimentum offeratur, conquiescũt, vbera magna auiditate arripiunt. Quare, vbi hæc videbuntur signa, certum esse debebit, maciem dependere ex defectu lactis. Sed si deficiat alimentum, quia in alias partes deflectatur, cognoscitur ex euacuationibus, ex alui solutione frequenti, ex vrinæ copia; nam sæpè euenit pueros macrescere ob copiam alui fluxionis, quod etiam Hippiatri animaduertentes, valde solliciti sunt in perquirendis iis signis in iumentis. Sic si lumbricorum copia infans laboret, suspicandum est maciem hinc oriri, cum scriptum sit à Galeno, & Tralliano sæpè lumbricos nutrimen-

tum

tum arripientes extenuare pueros, & infantes. Sin autem deficiat nutrimentum, quia non exactè, neque copiosè præparetur in ventriculo, signa sunt imbecillitas ipsius, frigida scilicet, vel calida intemperies, aut aliquis morbus menstrualis; adhæc vomitus frequentes sunt, eructationes, inappetentia, flatus. Hæc enim signa indicant ventriculum malè habere, & consequenter inde maciem oriri, quia ab eo non præparatur sufficiens nutrimentum; atque tot signis cognoscitur, vbi macies fit propter defectum copiæ lactis conuenientis. Vbi verò fit propter malam aliquam lactis qualitatem, meritò cuius non sit alendo accommodatum aliis signis cognoscitur in pueris lactentibus, aliis in adultioribus. Quæ indicant vitia lactis signa, partim spectant ad nutricem, partim ad lac ipsum. Quo ad nutricem est, quòd ea erit vel biliosa, vel pituitosa, vel melancholica, splenitica, scabiosa; nam cùm lac nihil aliud sit, nisi sanguis optimè concoctus, proculdubio qualis est sanguis, tale necesse est esse lac vitiosum; quare ex colore & habitu prauo corporis nutricis facile est iudicare lac vitiosum esse. Signa verò, quæ illud consequuntur, sunt, quòd si non sit summæ albedinis, sit mali saporis, non dulce, sit mali odoris; proculdubio est vitiosum: veluti etiam si sit tenuius, vel crassius, vel fluidius quàm par sit. Cognoscitur verò tenuitas, & crassities lactis duobus potissimùm signis. Vnum est, vt id ex vberibus recentissimè extractum super vnguem digiti maioris fundatur; quòd si statim diffluat, & albescat, signum est esse tenuius, quàm conueniat: Si autem consistat, neque fluat, argumentum est id esse crassium. Aliud est signum, vt lac nutricis extractum in vase reponatur, atque modica coaguli copia adiiciatur, tum digitis & lac, & coagulum agitetur; deinde reponatur, & quiescat donec concrescat. Vbi concretum erit, & seri copia superet caseum, signum est lac & tenuius, & fluidius esse. Si autem superet caseus serum, signum est crassius exi-

ſtere; debet enim par eſſe proportio ſeri, proportioni ipſius caſei. Adhæc ſi lac tenuius, & acrius ſit, cognoſcitur quoniā infantes cruciatibus torquentur, & alui fluxibus; puſtulæ deterrimæ fiunt, præſertim iu partibus inferioribus; quemadmodum ſi craſſius ſit lac, vt dicit Aetius, infantis aluus ſtringitur; fiunt furunculi, tubercula varia, vomitus adſunt, parum mingunt, difficulter reſpirant, & moruentur, mucoſi ſunt toti. His ergo ſignis poterit cognoſci vbi pueri emacientur, vel propter defectum lactis, vel propter malam qualitatem. In adultioribus autem cognoſcitur vitium alimenti potiſſimum ex colore: dicit enim Hippocrates in principio libri de humoribus, cognoſci potiſſimùm humores dominantes ex coloris ſuperficie. Quare ſi pueri malo ſunt vultus colore, ſi ſcabioſi, aut puſtulis aliis laborantes; ſi membrum aliquod languens, & infirmum habeant, vt caput, ventriculum, iecur; atque vel infirmitates adſint, vel intemperies, vel animi mores, certum eſt argumentum eos emaciari, quia vitioſum alimentum generatur. Sic ſæpe vſu venit, vt emacientur corpora propter virium reſolutionem ex aliqua intemperie, & tunc his ſignis cognoſcitur, quia alioqui ſunt pueri florido colore, appetunt, comedunt, nec vllam penè querelam habent. Vbi ergo in his macies contingit, certum eſſe debebit fieri maciem totius corporis ob virium reſolutionem. Tradunt etiam aliqui ſigna puerorum effaſcinatorum, quæ duo potiſſimū ſunt. Primùm, ſi nullis remediis naturalibus, nulla arte macies ſuperari poteſt; adhæc ſi nulla alia adſit cauſſa neq; interna, neq; externa, nec ex parte nutricis, nec infantis, tunc arbitrantur, & dicunt eos eſſe effaſcinatos. Cæterum omnis macies ſubitanea, quæ in febribus fit, vt colligi poteſt ſecundo Aphoriſ. vigeſimo octauo exitialis eſt, non ſolùm quia cauſſæ vehementiam, & virium imbecillitatem demonſtrat, ſed etiam, quia vt dicit Galenus in commentariis, ſequitur & humorum tenuitatem, & totius corporis laxitatem.

Fuit

Fuit Hippocrates sententia 2. Aphorismorum septimo corpora, quæ longo tempore extenuantur, longo tempore refici debere, & quæ breui extenuantur, breui etiam refici. Ex quo loco potest colligi, subitaneas macies non esse semper lethales, sed semper esse in febribus, & præsertim in prauis. Id hoc in loco summopere notandum, maciem, & gracilitatem modò à principiis naturę oriri, & naturalem esse, modò aduentitiam. Vbi est à principiis naturæ, semper melior est, quàm pinguedo, & obæsitas nimia; & hoc est, quod dicit Hip. 2. Aphor. 48. corpora gracilia esse longeuiora, quàm pinguia, & crassa; quia vbi gracilia sunt à natura, capaciora vasa habent; quare iure vitam diutius protrahũt: Macies autem aduentitia, si modum excedat, mala est, & peior obæsitate, præsertim verò in pueris; ratio est, tùm quia huiuscemodi macies caussam semper aliquã sequitur morbificam; tum quia, vt dicit Aristoteles 3. de histor. animal. decimo sexto in his venæ, & nerui extenuantur, & contabescũt. In pueris multò deterius est, non solùm quia crescunt, ob quod etiam plus nutrimenti exposcunt, sed etiam quia corporis habitum valdè difflabilem habent; difflatur autem magis quando vasa sanguine, & calore sunt detecta. Illud tamen est memorię mandandum, pinguedinem, & obæsitatem, quæ æqualiter perseuerat, esse multò eligibiliorem, quàm sit immodica macies, eò quia vita nostra posita est in humido; & vbi humiditas hæc abundat, fugiuntur plurimæ noxæ, illæ scilicet, quæ ex coitu, ex laboribus, & aliis immensis euacuationibus contrahuntur. Refert autem multum, vt cognoscatur quæ corpora possint impinguari, & quæ non; nam medici sæpe laborant in pinguefaciendis corporibus, quæ ne Aesculapius quidem posset à macie liberare. Quare signa habenda, quibus hæc possint præcognosci; scribunt enim & Auicenna & Rases ea corpora posse arte pinguefieri, quæ sunt humida, & mollem cutem habent; sunt enim corpora omnia mollia apta, & accom-

modata, vt in quamlibet dimensionem extendantur; ex aduerso quorum corpora arida sunt, quorum cutis dura, & aspera est, ea vix vnquam pinguefieri possunt: præterea si cutis non solùm sit arida, sed etiam ossibus ita adnexa, vt spasmata videatur, vel si neque manibus, neque vlla arte possit in longum extendi, nulla spes est pinguefactionis. Ex aduerso, si cutis sit russa, leuis, rugosa, ita vt protrahatur, & veluti ab ossibus separetur, spes est omnino hæc à macie liberata iri; & ratio impinguationis in his posita est primùm vt caussæ omnes, quæ maciem inducunt, arceantur; deinceps vt prouideatur, quò & copiosum alimentum, & idoneum non desideretur: postremò vt alimentum optimum genitum distribuatur per vniuersum corpus, apponatur, assimiletur, & vniatur. Sed quanquam hæc videantur esse communia tàm pueris ipsis, quàm aliis; nos tamen tantummodò rationem curationis in pueris docebimus, quæ posita est in duobus potissimùm; tùm in remediis puerorum lactentium, tùm eorum, qui sunt adultiores. Lactentes enim cum solo lacte, quod exigua præparatione eget, alantur; remedia, quæ ipsis conueniunt, vel lac ipsum respiciunt, vel attractionem, & distributionem ipsius nutrimenti, vel correctionem membrorum internorum. De lacte, quia vt dictum est, potest esse caussa, vel quia deficit, vel quia vitiosum est, ad vtrumque horum nullum remedium est præstantius, quàm statim nutricem mutare, atque eam eligere, quæ vel optima, vel melior sit. Notæ autem, quibus nosci possunt optimæ nutrices, vel habentur ex ipsius lactis probatione, vel ipso corpore nutricis. Ex lacte iam notas retuli, ex corpore autem hæ sunt; vt sit optimo corporis habitu; Aristot. 3. de hist. animal. vlt. laudabat in nutricibus colorem fuscum, magis quàm albidum; sed his coloribus multò melior est ille, qui mistus est ex albo, & rubeo; quod quidem signum est, in corpore optimum sanguinem fieri, & consequenter lac accõmodatũ: prętere a debet

debet nutrix esse optimorum morum, non iunior viginti annorum, nec senior quadraginta; & si bis pepererit, nec à partu absit plus duobus, vel tribus mensibus, optimum erit. Sic etiam debent esse lati pectoris, & mammas habere, quæ nec magnæ sint, nec paruæ, sed medias inter magnas, & paruas, quod si huiusmodi nutrix eligi non possit, ita vt non liceat mutare prauam, veluti sæpe magno infantium detrimento contingit, studendum est, vt aliqua meliori ratione & copiosum, & optimum lac fiat; quare tota cura conuertenda est ad nutricem, vt scilicet teneatur in aere temperato, prouideatur quò dormiat; nam somnus, si quid aliud, magnopere conducit ad lactis prouentum. Sic studendum est, ne nutrices vel ira, vel mœrore afficiantur; vel amore, vel aliqua alia passione teneantur; quoniam, vt experientia quotidiana constat, huiusmodi affectus in ijs tantum possunt, vt magnoperè lac corrumpant; sic etiam prouidendum, vt non vtantur venere; hoc enim perniciosissimum est, quia sæpè grauidæ fiunt, & lac collostratum præbent, vel saltem ex coitu menses prouocantur, quò fit vt non possit copiosum alimentum fieri; debet autē nutrix moderatè exerceri ambulationibus. Laudo etiam quod laudat Aeginera, vt leuiter singulo mane ante cibum fricentur pectus, & mammæ. De potu mea est sententia, aut arcendas esse ex toto à vino, aut eo vtendum esse, quod sit omnino pauciferum, quod caput minimè grauet; ne scilicet dum volumus lac copiosum facere, infantem epilepsia, vel conuulsionibus perdamus. Laudo etiam consilium Aeginetæ, vt si nutrices debent vino vti, vtantur potius dulci, quàm alio, videlicet quod ad caput non efferatur, & consequenter illud non offendat. Debent cibi omnes esse optimi succi, & multi alimenti, quare omnes cibi acres, vt allia, cæpæ, omnes salsi & amari, sunt omnino arcendi à nutricibus; optimus sit panis, carnes vitulinæ; caponum, auium, oua sorbilia, pisces nulli, sorbitiones ex farre, ex amylo, ex oryza, atque omnes cum

lacte amygdalarum, vel nucleorum pini. Solent laudare laganorum vsum ad conficiendum lac copiosum, quod ego quidem laudo, modò fiant talia, vt possint optimè confici. Si infans emacietur, quòd lac qualitate peccet, ante omnia prouidendum est, vt lactis prauitas corrigatur, idque melius fieri non potest, quàm si nutrix ipsa curetur; quapropter vbi lac frigidum est & humidum, atque tenue, aer eligendus est calidus; prouidendum est vt dormiat, vt exerceatur corpore, vt potet vinum; vtque cibi omnes calefacientes suscipiantur; quo in casu vsus etiam aromatum in cibis accommodatissimus erit; quare halica cum aromatibus, oua, & carnes optimi succi semper erunt nutrici prebendę. Quòd si constet eam abundare frigidis, & pituitosis humoribus, erit corpus eius præparandum, & expurgandum iis medicamentis, quæ & præparare, & purgare pituitā possunt. Sed dicet aliquis, est ne quo tempore sumit nutrix pharmacum, lac eius præbendum infanti? nam si verum est, quod aliâs docui ex Hippoc. lac animalis pharmacum capientis expurgare infantem, videtur rationi consentaneum, vt dum expurgatur nutrix, consequenter infantis aluus soluatur, quod tamen est inimicum maciei. Hoc sit perpetuum præceptum, vt quo tempore nutrix capit pharmacum, curetur vt biduum vel triduum infans alia vbera sugat. Sed si hoc non licet, non admodum sollicitandum, quia si medicamenta nutrici propinata non sint vehementia, nec impartiunt facultatem hanc; siquidem siue offeratur mel rosaceum solutiuum, siue manna, siue etiam rhabarbarum, aut serum; horum medicamentorum vis adeò exigua est, vt extinguatur, priusquam lacti communicetur; secus autem est, si medicamenta sint vehementia, vt scammonium, colocinthis, turbith. Et hoc esse verum ex eo intelligitur, quia Hippoc. 6. Epidem. dum hanc rem docet, exemplum dedit de elaterio, quod animalia, quæ capiunt illud, vel simile vehemens medicamentum, inficiant lac qualitate huius medicamenti.

Si

Si lac fuerit crassius quàm par sit, debet victus ratio nutricis tota posita esse in vsu rerum attenuantium, & incidentium; proptereà acetum & solum, & alijs mistum conuenit, hyssopus, satureia, mentha, scandix, raphanus, & aliis: hæc enim in frequenti vsu habita in nutrice, magnopere attenuant sanguinem, & consequenter lac. Laudat Aegineta vomitum cum aceto mulso factū, quod etiam ego nō damno; & forsan ad expurgandum stomachum nutricis multò tutior est vsus vomitus, quàm medicamentorum. Si lac acre, & calidum extiterit, debet teneri nutrix in aere frigido, quiescendum est, balnea aquarum dulcium conferunt; abstinendum est ab omni vsu vini, aut si concedendum sit, debet omnino pauciferum esse. Cibi conueniunt ex hordeo, & zea, ex herbis refrigerantibus, præsertim verò lactucæ vsus, quippè quæ non solùm sanguinem feruidū, & tenuem corrigit, sed etiam hac ratione copiam lactis mirificè auget. debet vitare omnia salsa, omnia acria: quæcumque aromata. atque hic est modus occurrendi, vbi macies, propter lactis vitium orta est. Quod si orta sit ob aliquod vitium externum, vel ventriculi, vel iecoris, vel alicuius visceris, studendum est vt occurratur ijs medicamentis, quę possunt intemperies in infantibus corrigere. Nam si purgandus erit infans, tota medici operatio debet esse circa nutricem. Sed cum oritur macies ob sola vitia interna, debet quidem nutrix accuratè gubernari, sed potissimum studium necesse est, vt sit circa corpus infantis. Quia autem hæc ætas non sustinet vehementes medicinas; immò verò ore ferè nullæ medicinæ conueniunt, studendum solum est externis remedijs occurrere; & icircò si frigidus, & humidus ventriculus erit hoc fomento poterit foueri;

℞. Foliorum origani,
Menthæ viridis, an. m. I.
Calami aromatici,
Florum rosarum rubearum an. p. s.
Aquæ calamenti lib. I.

Vini odorati vnc. 2.

Fiat decoctio, & cum spongiola, vel panno fiat fomentum ventriculo; post quod erit inungenda illa pars hoc vnguento:

℞. Olei masticini vnc. s.
Pulueris cinamomi,
Gariophil. an. drach. s.
Ceræ parum,

Misce, fiat linimentum. Si ob intemperiem siccam ventriculi contingit macies, fotus lactis ventriculo factus accommodatissimus est; accommodatissima etiam est hæc inunctio:

℞. Butyri recentis,
Adipis gallinæ an. vnc. s.
Croci grana 4.
Olei de absinthio vnc. 3.

Misce, & fiat linimentum. aduertendum verò in ventriculo nequaquam solis relaxantibus esse vtendũ, sed semper addendum esse aliquid, quod possit constringere. Si ob incendium macies contingat, potest hæc fomentatio tepida adhiberi:

℞. Aquæ cichorei,
Endiuiæ,
Nympheæ,
Absinthij an. vnc. 4.
Aceti vnc. 2.

Cum panno fiat fomentatio iecinori; postquam conuenit hæc inunctio:

℞. Vnguenti sandalini vnc. s
Succi cichorei,
Epaticæ an. vnc. 2.
Aceti rosati vnc. 1 s.

Misce, & fiat linimentum. Si emacietur infans propter alui fluxum, nutrix debet ali cibis, qui possunt aluum adstringere, vt sunt citonia, mespila, granata, sorba, ius gallinæ antiquum, quod dicebat Galenus adstringere, ius etiam pedum vitulorum. Præter victum nutricis sunt

ſunt etiam adhibenda remedia externa; inter cetera laudatur corallum collo infantis appenſum; iaſpis etiam lapis conducere putatur. ad hæc conuenit huiuſmodi linimentum:

R. Olei myrthini,
Citoniorum an. vnc. s.
Pulueris corallorum rubeorum vnc. 2.
Succi corticum nucum viridium, vel
Succi rubi vnc. 3.
Pulueris maſticis,
Gallæ an. drach. s.

Miſce. In his etiam caſibus linteamina, quibus inuoluuntur infantes, fumo imbuere conuenit, atq; ad hoc commodus erit modus iſte, vt accipiatur puluis, & proijciatur ſuper carbones, deinde faſciæ, & alia linteamina eo fumo imbuantur: accommodatus autem puluis hic erit:

R. Florum roſarum rubearum,
Foliorum rubi,
Labruſcæ an. m. s.
Nucum cupreſſi,
Gallarum immaturarum,
Nucleorum meſpilorum an. vnc. s.
Corticum nucum maiorum nucleorū pini vnc. 1.

Contundantur omnia, & in puluerem craſſum redigantur. Quòd ſi oriatur macies propter intemperiem ſiccam totius corporis, nullum præſtantius remedium excogitari poteſt, quàm continuum balneum ex rebus humectantibus. Laudabat Auicennas balneum factum in lacte, ſed hoc difficile eſt factu, præſertim apud quoſuis; multò melius eſt parare balneum ex aqua fluuij, in quo decoquatur, caput caſtrati, malua, lapatium; poſt balneum inungatur corpus totum oleo amygdalarum dulcium, butyro recenti; nam & veteres vtebātur butyro loco olei ad inungenda corpora, oleum etiā dulciſſimum accommodatum eſt. Quòd ſi præter ſiccitatem ſit intemperies calida in toto corpore, balneo ad-

denda sunt etiam quæ refrigerant, vt lactuca, endiuia nymphea, papaueris capita; & linimento adhibendum oleum rosatum omphacinum. Quòd si siccitati coniuncta sit frigiditas, miscenda erunt & balneo, & linimento ea, quæ calefaciunt moderatè, vt sunt flores chamomeli, folia calamenti, oleum anethinum, chamomelinum; poterunt etiam in his casibus crebrò infundi clysteres vel ex lacte, vel ex pane trito in brodio, vel ex vitellis ouorum parati. Dicit enim Arnoldus Villanouanus, & optimè, facile esse, vt infantes possint nutriri per clysteres, quia proximi sunt generationi, id est statui, quem habuerunt in vtero, in quo nutriebantur per vmbilicum absque vlla ventriculi confectione, vel præparatione. Solent etiam adhiberi ad maciem curandam picationes, & dropacismi; sed in hac ætate, in qua corpora sunt penè cerea, omnino debent hæc medicamenta vitari; suo enim intenso calore magis eneruant, & absumunt infantium carnes. Si pueri effascinati putentur, inquit Serenus medicus antiquissimus, allium appensum collo maximè arcere omnes effascinationes. sic etiam multa alia sunt, quæ existimantur appensa conferre, vt Carbunculus lapis, Saphyrus; Dioscorides multum laudat alyssum herbam, rhamnum Plin. Hæc enim, inquit Dioscorides, si appendantur in domo, vbi sunt infantes, arcere effascinationes omnes. Mulieres etiam suas habent medicinas, & inter ceteras solent vti suffumigationibus ex cipero, garyophillis, cinamomo, ligno aloes, sed in frequentissimo omnium vsu habent thus. Sunt qui laudant anulum factum ex vngue onagri. laudant etiam præ ceteris vsum herbæ illius generis satirij, quod dicitur orobis femina. Sed volo hic obiter quædam notare. puto enim veteres nostros sub nomine rei turpis, quam appendebant collo infantis, intellexisse hãc herbam; nam vt est apud Marcum Varronem, veteres habebant in vsu collo infantis appendere res turpes, vt vetarent omnes effascinationes. Scio multos fuisse, qui existimarunt hanc rem turpem fuisse formam

formam membri virilis, sed nugæ sunt; puto enim à Varrone pro re turpi intellectam esse rem quamcunque turpem, non sine ratione; quia, vt docui, si vlla sit effascinatio in infantibus, secundū Medicos & Philosophos, ea est, quæ fit per oculos; quotiescumque scilicet mulieres, aut viri venenati, attentè intuentur ipsos infantes. Veteres ergo illi sapientissimi, vt auerterent oculos istorum ab adspiciendis infantibus, iure voluerunt res turpes appendi collo ipsorum, vt hæc fœda & turpia spectra facerent, ne mulieres attentè adspicerent. Atque hæc est ratio curationis infantum lactentium, laborātium macie. Vbi puer non lacte, sed solido cibo nutritur, ratio curationis maciei est illa, vt præ ceteris omnis caussa externa adimatur, vel si vnus morbus internus auctor sit gracilitatis, per sua remedia extinguatur, siue sit febris, siue alius morbus, siue intemperies interna. Post hæc Medici studium versari debet, vt optimū nutrimentum preparetur & præparatum vniuerso corpori distribuatur, vt distributum vniatur, & assimiletur. quapropter ad hæc omnia præstanda, vnica est ratio victus accommodatè instituenda. est enim aer humidus temperatus eligendus, siquidem calidus maximè perniciosus est; sic ignis, & sol fugiendus, & ante cetera cauendum, ne pueri emaciati indumentorum multitudine calefiant; somnus semper optimus, atque etiam si longus sit. Animi omnes motus vitandi; præterquam quod si corpus fuerit frigidius, iram conferre compertum est; exercitationes corporum moderatæ esse debent, fuit enim sententia Hippoc. 6. de Diæta, & etiam Gal. 6. epid. com. 3. text. 2. tardas deambulationes pinguefacere, celeres verò extenuare; sicuti etiam notum est, quod scribit Arist. 6. problem. 1. videlicet calida corpora sedendo pinguefieri, frigida verò pinguescere motu. Aluus moderatè lubrica esse debet, balneorum etiam vsus vtilis est, modò opportunè adhibeatur. Vinum potandum est, sed tenue, odoratum, subdulce, non austerum, quod tamen perpetuo pauci-

ferum sit. Qua in re laudare nō possum Rasem, & Auic. qui consulunt potādum esse vinum crassum; hoc enim & per se obstruit, nec nutrimenti vehiculū esse potest. Cibi debent esse optimi succi, pinguiusculi, sapidi, non autem acidi, neque saliti, nisi tamen ad excitandum appetitum, qui necessarius est pro impinguatione; requirantur & salita, & acida; propter quod forsan Appollonius ille Herophili sectator ad impinguanda corpora vtebatur salitis, vt scilicet essent veluti vehicula, & appetitum excitarent. Quamquam scio apud Pliniū lib. 10. cap. 73. scriptum esse dari pecori sal, vt sitiat, & multum potando pinguefiat. Cibi autem, qui conueniunt, sunt optimæ carnes gallinarum, caponum, phasianorum, gallorum Indorum, vituli, turdi; carnes castratorum, vitelli ouorum, testes gallorum, cerebella hædi, vituli, suis; pultes ex farre, oryza, panis coctus in brodio, Oryza cocta in lacte. Laudatur etiam cicer in lacte maceratum. Inter fructus sunt amigdalæ, pistaceæ, passulæ, quas dicit Auerroes pinguefacere; oleum, etiam, & butyrum; auellanæ nuces, de quibus dicit Plinius eas plus pinguefacere, quàm sit verisimile; & hoc ostendunt Sciuri, qui hoc genere victus maximè pinguefiūt. laudat etiam Hippoc. in lib. de veteri medicina caseum, quem dicit mirificè pinguefacere. Sed mea sententia Hippoc. eo in loco interpretandus est de recenti, non autem de vetusto. Hæc est victus ratio, circa quam oritur dubitatio, quandoquidem magnus Hippoc. in lib. de salubri diæta tradens rationem macrefaciendi corpora obæsa, dicit esse alenda cibis pinguibus, & adfert rationem, quia pingues cibi citissimè saturant; propter quod saturantur quidem corpora, sed non replentur: subnectit etiam eo in loco, si crassefacere placet, contraria ratione medendum esse. Contra autem hāc sententiam est Rases, Auicennas, sunt ferè omnes Græci, immo ipse Galenus, qui vnanimiter consulunt, vt ad corpora pinguefacienda in vsu habeantur cibi pingues. Pro resolutione dicendum est, vsum ciborum pinguiū vel posse

posse esse moderatum, vel immoderatum, & cibos pingues vel esse parum, vel multum pingues. Vsus ciborum pinguium immoderatus, seu eorum, qui sunt admodum pingues planè multum abest, vt conferant ad pinguefaciendum, quia illud præcisè agunt, quod scribit Hippocrates. Ceterum cibi parum pingues, atque vsus horum moderatus confert planè ad corpora pinguefacienda; & de his interpretanda est sententia omnium Arabum, & Græcorum. Præter hæc sunt genera aliqua eduliorum, quæ proprietate manifesta, aliqua verò occulta qualitate pinguedini conferre putantur. Quę conducunt manifesta qualitate id faciunt, vel quia optimam ciborum coctionem efficiunt, vel quia alimentum concoctum distribuunt, vel quia nutrimentum ipsum apponunt, & velut incumbant ipsis membris. Bonam coctionem efficiunt aromata ferè omnia, tum quia gratissima sunt ipsi stomacho, tum quia calorem natiuum quodam pacto augent, & conseruant, veluti sunt cinamo. garyophilli, nux myristica. Soleo ego in extenuatis corporibus vti hac iucunda confectione.

℞. Pulpæ caponum elixorum,
Perdicis an. vnc. s.
Nucleorum pini,
Pistaceorum in vino maluatico maceratorũ vnc. s.
Amygdalarum dulcium vnc. I.
Cinanomi,
Garyophillorum,
Nucis muscatæ an. vnc. I. s.
Sacchari fini quantum sufficit.

Fiat secundum artem vel torta, vel morselli; hi enim iucundissimi sunt, & maximè conferunt ad impinguãdą emaciata corpora. Ad perducendum autem cibum ad membrum, conferũt omnia remedia diuretica, quæ & vias omnes maximè recludunt, & sunt veluti vehicula deferentia succos, & alimentum ad membrum. Sic etiam confert potus inter cibos factus, id est, inter prandium, & cœnam, vel cœnam & prandium. Et

qui indiſcriminatim in corporibus emaciatis damnant omnino inter cibos potum, longe falluntur, quia & Galenus ipſe in tabidis corporibus 7. Methodi laudabat, vt etiam à cibo biberetur. Et ferè hoc perpetuum eſt, vt qui inter cibos potare ſolent, obæſi ſint. Ad affigendum autem cibum ipſis partibus, conferunt ea potiſſimum, quæ humectant humiditate quadam viſcida & tenaci, in corporibus ſcilicet frigidis calida, in calidis, & ſiccis frigida. Et hæc eſt ratio, propter quam Raſes, & Auicennas laudant ad impinguanda corpora, papauer, hyoſciamum, & alia multa, quæ impenſè refrigerant. Hac etiam ratione dicit Lucretius capras pingueſcere cicutis, quod ſcilicet hæc animalia ſint calida & ſicca, & propterea frigidis temperetur eorum calor, & ſiccitas, ita vt nutrimentum conficiant. Non enim exiſtimandum eſt ſola cicuta, aut capras, aut ſturnos pingueſcere, ſed his præſtatur via, & modus naturæ ad pinguefaciendum. Eſt autem illud aduertendum in pueris pinguefaciendis, etſi corpora eorum contingat eſſe calida, & ſicca, nequaquam tamen vſurpanda eſſe hæc adeo frigida; quoniam cum ipſorum robur vitale ſit infirmum, facilè collabitur vſu adeò frigidorum. Inter ea, quæ proprietate quadam occulta exiſtimantur conferre ad pinguefaciendum, à Dioſcoride, & Auicenna proponitur ſarcocolla; nunc apud mulieres eſt in vſu nux Indica, cuius accepta interna medulla teritur quàm ſubtiliter poteſt, & vel vnc. 1 vel. 2 vel vnc. s. permiſcetur modo brodio ſimplici, modo pani incocto in brodio, modò pultibus. Auicennas etiã proponit puluerem ad pinguefaciendũ, quem nec ego improbo, ſed eo etiam vti ſoleo:

℞. Farinæ Amyli,
Sarcocollæ an. lib. 1:

Fiat paſta cum butyro, & exſiccetur; deinde redigatur in puluerem, cuius accipiantur vnc. v. in aqua frigida. Et notandum multos eſſe, qui ad pinguefaciendum

corpora

corpora laudant vsum aquæ frigidæ, & ego noui duos magnos Principes hoc vsu pinguefactos. Auicennas laudat cibos frigidos: sed hoc non est occulta proprietate, sed manifesta; quia in ijs conducit hic vsus, qui propter immensum iecoris calorem sunt extenuati. Proprietate verò occulta confert ad impinguandum semen cannabinum. Atque hactenus de morbis externis puerorum, qui totum corpus occupant.

De particularibus puerorum morbis, & primum de capitis aucta magnitudine. Cap. IIII.

SEQVITVR vt de particularibus puerorum morbis agamus, incipientes à capite; cuius non tradam omnes particulares morbos, quandoquidem plurimi explicati à mè habentur in libro de morbis cutaneis. Agam ergo primò de aucta capitis magnitudine, quæ ægritudo frequenter solet recenter natos tentare. Nam etsi scriptum sit ab Arist. 4. de partibus animal. 10. omnia animalia caput magnum habere respectu reliqui corporis, potissimum verò hominem dum infans est, quod mihi videtur esse vanum; nihilominus solet interdum caput in pueris in eam magnitudinem excrescere, vt non solum turpitudinem faciat, sed etiam actiones penè omnes impediat, ita vt medici opera sit opus. Dicit enim Rasès in lib. de experimentis, se vidisse puerum, cuius capitis magnitudo in dies ita augebatur, vt tandem ad mortem deductus sit. Sed optabit aliquis breuiter intelligere, cur sit, quòd omnes in principio suæ vitæ caput magnum habeant respectu reliqui corporis; poterat enim natura, vt fecit reliqua membra parua, sic etiã fecisse caput, vt melius, & felicius viuere possemus. Ratio huius est, quia necessarium fuit homini statim parare cerebrum magnum; cum verò caput factum

sit propter cerebrum, vt dicit Arist. 4. de partibus animal. 10. & 2. de generatione animal. 4. quibus in locis Auer. diligentissimè disputat aduersus, Galenum; æquum fuit quemadmodum cerebrum multum, & magnum erat, sic etiam caput magnum fabricari. Caussa verò propter quam indiguit homo in infantia cerebro multo, fuit propter instrumenta ipsa sensuum, & præsertim propter oculos, quorum tanta fuit necessitas in hac vita, vt etiam perfectos eos homini statim coacta fuerit parare. paratos autem esse perfectos ex eo intelligi potest, quia in tota vita oculi vel nihil, vel parum admodum crescunt. Quia verò instrumenta omnia sensuum, & præsertim oculi, originem ducunt ab ipso cerebro; immò verò conseruantur, &, vt ita dicam, aluntur ab ipso, ea propter fuit necessarium, vt ipsum multum esset, quò scilicet posset sua amplitudine sufficere tùm omnibus sensibus, tùm potissimùm ipsis oculis. Quòd si, quemadmodum dicit Arist. præ multitudine cerebri, & magnitudine capitis illud sustentare nō possint, prouidit natura, vt beneficio parentum, & nutricum huic detrimento succurratur. Et hæc est ratio, propter quam Hippoc. 4. de morbis, & in Epistola ad Demetrium regem dicit, cerebrum radicem esse omnium morborum, atque ipsum esse omnium corporis partium morbosissimum. Capitis autem magnitudo, quam tractamus, nihil aliud est, quàm tumor præter naturalis capitis in infantibus potissimùm contingens. Appello tumorem præter naturam, quia etsi magnitudo immensa naturales vitiatas operationes faciat, veruntamen non est ita morbosa appellanda, vt auxilio medico indigeat; quandoquidem cum sit naturalis, fieri nequaqam potest, vt corrigatur. Dico capitis in vniuersum, quia fit huiusmodi tumor in tota capitis amplitudine. Scio & Aetium, & Auicennam prodidisse hunc tumorem fieri quandoque in peculiari capitis parte; sed plerumque tamen fit in toto capite. Addidi postremo in infantibus potissimùm,

tiſſimùm, quia videtur hic morbus protinus eiuſmodi ætatem, quæ proxima eſt generationi, infeſtare. Quamquam me non lateat etiam in adultioribus eum fieri, cum Hippoc. 2. de morbis mentionem faciat hydropis cerebri; ſed quemadmodum dicebam, plerumque contingit in infantibus. Volo hic obiter dicere fuiſſe inter Theologos Theophylactum, & Euſebium, qui prodiderunt Iudam proditorem perijſſe hoc morbo, id eſt, hydropem ventris, & cerebri ita paſſum eſſe; vt caput eius inſtar dolij eſſet. Sed hæc obiter. Eſt ergo tumor hic morbus in magnitudine aucta, à quo læduntur operationes tùm naturales, tùm etiam animales. Et quia omnis magnitudo aucta fit vel propter ſolidorum incrementum, vel propter humoris alicuius additionem, vel propter flatus; hic tumor non fit ob incrementum partium ſolidarum, ſed tum propter humores additos, tùm maximè propter flatus. Si fiat propter humores, dicitur à Græcis communi nomine ὑδροκέφαλος: Hippoc. 2. de morbis vocauit hydropem cerebri. Humor autem quia poteſt vel intra, vel extra craneum colligi, ſi colligitur intra craneum, Auicennas 1. 3. tract. 3. cap. 10. & 11. appellat aquam intra craneum; ſi vero colligatur extra illud, Auicennas & Arabes vocant aquam extra craneum. Sed ſi flatus colligantur, fit morbus, qui dicitur ἐμφύσημα κεφαλῆς à Paulo, nos dicere poſſumus capitis inflationem. De hydrocephalo, qui eſt capitis tumor aquoſus in infantibus, tres potiſſimùm pulcerrimæ, & vtiliſſimæ ſpeculationes à nobis ſunt habendæ. Prima eſt, quæ nam propriè ſit materia à qua fit hic tumor aquoſus. Secunda, in quo loco propriè hæc materia colligatur. Tertia, quando huiuſmodi humor in capite coaceruetùr. Circa primam inter medicinæ ſcriptores inuenio nonnihil controuerſiæ, auctor libro Defin. medicarum hanc habet ſententiam, ὑδροκεφάλους fieri vel ab aqua, vel à ſanguine fœculento. Aetius libro ſexto capite 1. ſcribit hunc tumorem fieri vel ab aqua pura, vel craſſa, vel cruenta. Celſus

ſolius aquæ in huius morbi generatione meminiſſe videtur. Auicennas non ſolum ex aqua fieri, ſed etiam ex alijs humoribus arbitratus eſt, ita vt facilè ſit cognoſcere de materia hydrocephali, non eſſe conſtantem, & concordem ſententiam medicorum. Ego autem in hac lite ſum huius ſententiæ, ex ea materia fieri hydropem cerebri, ex qua etiam fit hydrops ventris. etenim hæc ægritudo nomen adepta eſt propter ſimilitudinem quam habet cum hydrope. Iam vero hydrops fit quidem ab aqua, ſed interdum craſſiore; nam vidi in Patauino quodam aquam eiectam è corpore hydropico, quæ non minus grauis erat, quàm plumbum; interdum etiam ab aqua tenuiore, interdum cruenta; quapropter materia huius mali eſt ſemper materia aquoſa. Quod cum videret Auicennas, dixit fieri ab humiditatibus aquoſis, non ab aqua ſimpliciter, licet etiam dixerit fieri ab alijs humoribus. Sed intelligenda eſt eius ſententia de ichoribus, ſeu de parte aquoſa ipſorum humorum, nō de ipſis humoribus. Sed quid dicemus ad auctorem libri definitionum? Dico illum feſelliſſe, quia ſi naturam huius mali ſpectemus, vix fieri poteſt, vt in tam tenera ætate adeò fæculentus, & craſſius ſanguis exeat è venis, qui faciat hunc tumorem. Sed forſan melius eſt, vt ſalua huius ſcriptoris auctoritate, dicamus textum illum deprauatum eſſe; quod facilè cognoſci poteſt ab ijs, qui græcam linguam callent. Quare pauciſſimis mutatis ſententia illius ſcriptoris eadem erit cum Aetij ſententia, qui enim volunt corrigere græcum textum, ſcribant ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ ὑδατώδους ἢ αἱματώδους ἢ τρυγώδους, & ita in latinum reddant, vel ab humido aquoſo, vel cruento, vel fœculento; ita enim correctus, contextus græcus, & latinus habebit eandem penè ſententiam, quam habet Aetius. Immo ego exiſtimo Aetium mutuaſſe ſententiam ſuam ab hoc libro Sed dicet aliquis, cur ergo ſcribit hydrocephaleam fieri ab humore lento? Hic eſt purus Cornarij error, & Montanus meliùs tranſtulit hunc locum; eſt enim ſenten-

ſententia Aetij fieri non à lento humore, ſed pigrè, & lentè, non acutè moueri. Circa ſecundam ſpeculationem Paulus, & Auicennas in hoc conueniſſe videntur, aquam colligi in hoc morbo tribus in locis. Primò intra cutem, & membranam cingentem craneum. Secundò inter membranam, & os ipſum cranei. Tertiò inter craneum, & membranas veſtientes cerebrum, quas aliqui vocarunt omenta cerebri. Aetius addit his tribus & alium locum, ſcilicet inter cutem, & muſculos temporales; vt ſecundum ipſum quatuor in locis colligatur. Secundum Paulum verò, & Auicennam videatur tantum colligi in tribus. Sed circa hoc eſt grauiſſima, & pulcherrima quæſtio, quomodo fieri poſſit, vt aqua colligatur intra craneum, ità vt tumidum caput reddere poſſit; nam intra craneum, & membranam veſtientem cerebrum non videtur id ſpatij eſſe, vt poſſit aqua eo in loco contineri, & tumorem parere; præterea os adeſt, quod nequaquam tumorem patitur, immò humores videntur hæc oſſa coercere, & quaſi in carcere continere. Tertiò ſcimus omnes peculiares eſſe illis aquoſis humoribus, vt relictis locis planis ad caua labantur. Cùm ergò in cerebro cauitates ſint magnæ, & etiam ventriculi, multò æquius videtur eſſe, vt humores intra craneum præcipitentur in eas cauitates, & apoplexias inducant, priuſquam fiat ὑδρωκέφαλος. Poſtremò hic morbus tentare ſolet pueros nuperrimè natos, ita vt dixerint nonnulli, hanc ægritudinem concipi in vtero. In vtero autem, vt ſciunt omnes, nutriuntur fœtus per venas vmbilicales, quò fit vt videatur magis rationi conſentaneum, hanc aquam colligi in ipſo ventre, quàm in capite. Pro ſolutione huius quæſtionis dubitandum non eſt aquam colligi poſſe in ipſo cerebro; præterquam enim quod Hippoc. 2. de morbis manifeſtiſſimè hoc fieri docet, nulla etiam ratio vetat, quin fieri poſſit, vt monſtrabo. Cum enim primò dicitur huiuſmodi aquam non colligi, quia non adſit ſpatium in-

ter membranas & craneum; verum quidem est, sed verum etiam est, aquam sibi spatium parare, videlicet comprimendo substãtiam ipsius cerebri, & ipsas membranas. Quòd porrò dicitur os cranei obstare, quò minus tumor fieri possit; respondeo illud in infantibus vsque adeò tenerum esse, vt ceræ cuiuspiam instar possit in quamlibet dimensionem dilatari, præsertim verò circa commissuras. Dicit enim Arist. & benè 7. de Hist. animal. 10. cuncta animalia prodire in hanc lucem perfectis omnibus ossibus, verùm hominem exire ijs imperfectis, præsertim pertinentibus ad caput, quod quidem fit non ob aliud, nisi propter immensam cerebri humiditatem. Ad tertium autem respondeo, verum quidem esse, quòd aqua, quæ colligitur in cerebro, quãdoque præcipitatur in ipsius cauitates, non tamen negandũ esse ꝑpter hoc; quin etiam possit colligi, ita vt nõ penetret in ipsius ventriculos; quãdoquidem fieri potest, vt mẽbranæ illæ sua densitate cohibeãt aquã, ne in cerebrum penetret. Ceterũ illud verum est, aquam, quę colligitur intra craneum, morbum esse maximè periculosum. Dicit enim Aetius veteres prodidisse hanc speciem hydrocephaleę esse perniciosissimam, quem deinde sequuti sunt Auicennas, & Haly abbas; qui dicebant in hac specie mali non esse ingenium curationis. Ad postremum autem respondendum est, huiusmodi aquam colligi potiùs in vtero, quàm extra vterum & potius in capite, quàm in alijs partibus ob quatuor caussas. Prima est situs capitis intra vterum; scribit enim Hippocrates in lib. de genitura, & in lib. de natura pueri, homines in eo caput habere inclinatum ad os eius, quò fit, vt cùm proprium sit ipsius aquæ petere semper deorsum, facile fiat vt à toto corpore fluat in ipsum caput, tanquam in infernam partem. Secunda caussa est larga, & copiosa humiditas cerebri, qua fit, vt nequaquam absurdum videatur, in capite maximè pleno aquosis humoribus, colligi etiam posse aquam, & fieri tumorem. Esse verò humidissima infantum capita

ex eo patet, quia statim ac in lucem editi sunt, vt dicit Aristot. 4. de partibus animal. 10. & 7. de hist. animal. 3. caput ipsum nequaquam continere possunt. Tertia caussa est multitudo, & copia vaporum. Vt enim videmus, vbi & calor, & humiditas est copiosa, copiosissimos etiam vapores eleuari, & in aquam conuerti. Pari pacto in corpore infantum calidissimo, & humidissimo verisimile est copiosissimos vapores fieri, qui ad caput sublati in aquam vertuntur. Quarta est capitis vasorum amplitudo, & consequenter potentissima vis attractoria. Scribit enim Hippoc. 4. de morbis, & in epistola ad Demetrium regem, à natura superpositum esse caput ventri tanquã curcurbitulam quandam, & propterea attrahere humores aquosos, & pituitosos à ventriculo, & ab omnibus partibus infernis. Colligitur autem hæc aqua in capite duplici modo, primò per vapores, quemadmodum dixi: secũdò per exitum è venis, quem consueuit Hippocr. sæpe dicere, vomitum venarum. Fit enim vt quotiescunque venæ vel propter repletionem, vel propter compressionem, vel ob aliquam aliam rationem aperiuntur, vt inquam exeat ille humor, qui magis lubricus est, qualis est humor aqueus. Et iccirco cùm intrà, tùm extrà vterum contingit, vt vel propter errorem nutricis, aut obstetricis nimis comprimatur caput, vel in vtero casu aliquo nimis comprimente venæ coarctentur, ita vt effundant ex se ipsis humores illos aquosos; quo fit vt vehementer errauerit Gulielmus ille Placentinus Chirurgus, qui existimauit fieri hunc morbum ex aqua sanguinis menstrualis. Dicemus autem nos fieri vt interdum huiusmodi morbus incipiat in vtero, & tamen post ortum per aliquot dies vix appareat. Iam enim dixi, cum tractarem de Variolis, non inconuenire, vt interdum morbi contracti in vtero, lateant per plures menses, & annos. Sed nunc hoc in loco dico summo cum errore fieri, vt hic morbus concipiatur in vtero, & deinde post exitũ ab vtero appareat. Primum enim hoc facere possunt errores & obstetri-

cum,& nutricum,vt dixi;sed poteſt etiam fieri ſine vllo errore & ſponte, eo ſcilicet pacto, quo morbum epilepticum cõcipi iu vtero docet Hipp.ſcribens,quòd dum natura perficit membra intra vterum,expurgat,& euacuat quod neceſſe eſt, ita vt nihil nocui relinquatur; vnde capita augeſcentia ſana ſunt. Sed ſi aliquid in hac perfectione relinquitur, fit vt poſt exitum ab vtero ex illis reliquiis & epilepſia, & alij morbi ſuboriantur. Eſt ergo hydrocephalos aquoſus tumor, qui fit tùm extrà, tùm intrà craneum. Intra craneum quidem fit, tùm quia copia aquę os capitis tenerum flectit,& tumorem licet non inſignem inducit; tum quia ſuturas capitis diſiungit, quibus deinde diſiunctis aqua effuſa intra craneũ tumorem parit. Parì pacto fit flatuoſus tumor, qui à Gręcis ἐμφύσημα dicitur,cuius materia eadem penè eſt,quæ & ſpeciei illius hydropis,quæ dicitur Tympanitis. Sicut enim in Tympaniti flatus maximè ex parte eſt, qui facit tumorem, ita & in hac paucus adeſt humor. Quod ſpectat ad locum, vbi flatus colligitur, eſt ſententia Aeginetæ libro 4. cap. 28. in iiſdem locis colligi eum, in quibus colligitur aqua, ſcilicet inter membranas cerebri, & inter craneum, vbi flectere facit os,vel ipſas ſuturas diſſipat, aut colligitur inter os cranei,& membranas, aut inter membranas & cutem, vel inter muſculos temporales & cutem. Modus autem generationis huius tumoris eſt, quòd à calore debili ipſius cerebri, cum non poſſit ſuperari copia humoris, fit vt eius magna pars in flatum conuertatur,qui deinde ea in parte detentus, tumorem inducit. Vt verò delineatur flatus in capite, duo potiſſimùm efficiunt, videlicet flatus ipſius craſſities, & cutis capitis denſitas; propter quam flatus alioquin craſſi erumpere minimè poſſunt. Illud hoc loco aduertendum, hunc tumorem flatuoſum in fętu tàm extrà,quàm intrà vterum,multò rarius contingere quàm hydrocephalon. Ratio eſt, quia plerunq; humores aquoſi, qui in infantibus exuberant,tenues admodum ſunt,ita vt flatus,qui ex ipſis pro-

creantur, tenues admodum sint, & facilè propterea dissoluantur. Sed alia etiam est caussa, quia licet in infantibus, interdum cutis densa sit, plerunque tamen rara est; & indicium huius est, quoniam infantes tùm in vtero, tùm extrà eum, caput capillis plenum habere solent. Scribit enim Aristot. 2. Problem. 6. & 17. non sudare multùm caput, neq; sudorem illum admodum fœtidum esse, quia foraminulentum est: ita vt vapores facilè expirent, & dissoluantur; esse verò foraminulentum ex eo probat, quia in ipso oriuntur capilli. Quare hac Aristot. ratione compertum esse potest, rara esse infantium capita, propterea quòd in vtero, & extra vterum capillati sunt. Quamobrem ex hoc discursu constans potest esse sententia, materiam coniunctam vtriusque huius tumoris esse vel aquosum humorem, vel aquam, vel flatum; vel vt dicebat Auicen. calidum aliquem humorem, cuius tumorem appellat aquas infantium. Caussæ horum tumorum antecedentes, variæ sunt: in primis autem est facultas, & calor debilis cerebri infantium, merito cuius contingit, vt larga illa copia aquæ, & flatus, nequaquam dissolui possit. Paulus addit etiam esse rarefactionem vasorũ, propter quam aquosa materia ex iis refusa, dum colligitur, tumorem facit. Adhæc est inter caussas, materni sanguinis aquositas; dixi enim fætum nutriri in vtero optimo sanguine, quò fit vt consumta crassa & meliori parte huius sanguinis, remaneat aquosa tantùm: & consequenter tumor suboriatur: sic etiam inter caussas externas numerare possumus cibos quibus alitur prægnās. si enim vtatur nimio aquæ potu; siue fructibus, aut aliis cibis aquosis aut flatuosis, facilè occasionem præstat generationi huius mali. Hinc scribitur apud Aristot. 7. de hist. animal. 4. sæpè fœtus extra vterum gestare esculenta matrum, non solùm propter eam rationem, quam habet Albertus Magnus, scilicet propter calorem vteri attrahentis cibos incoctos, sed multò magis, quia ex huiusmodi eduliis gignitur sanguis aquosus, vel talis,

qualia sunt alimenta à matre accepta. Adhæc caussæ externæ sunt nimiæ prægnantium concussiones, præsertim circa os vteri; vnde fit, vt ad generationem huiusmodi morbi in infantibus maximè conferat importunus Veneris vsus, eo præsertim tempore, quo fœtus in lucem proditurus est; Item obstetricis, aut nutricis imprudentia; nam vbi infans ab vtero progressus est, ab ipsa caput eius formatur manibus, propter quod contingit, vt sinistra compressione effundantur humiditates in vasis, & fiat hoc malum. Nutrices etiam interdum imprudenter tractāt capita infantium, & huic malo occasionem præbent. Inter has caussas recenset Aetius plagas, percussiones, & contusiones, & alia. Cæterum non est difficile hoc malum cognoscere, quia ad sensum apparet esse vitium in aucta magnitudine, vt non opus sit versari diligenter in inquirendis vniuersalibus signis. Sed de signis materiæ, & loci magis solliciti esse debemus, quoniam si flatus tumorem fecerit, duobus his argumentis cognoscitur. Primò, quia vbi leuiter pulsatur caput, instar tympani cuiusdam resonat. Secundò, si digito prematur tumor, aut nō cedit, aut si cedat, illico ad pristinum statum redit. Si ab humore fiat, & ille sit extra craneum, cognoscitur in primis luciditate; videtur enim caput veluti splendere; si percutiatur, nullum sonum edit; si digito prematur, facilè quidem cedit, sed difficulter deinde, & tardè ad pristinum statum reuertitur; sine dolore est, sine coloris mutatione; fletus tamen & vagitus inducit. Si sit intra craneum, inquit Auicennas, ægrum quidem grauitatem capitis percipere, cuius meritò fit, vt infantes plorent, & vagiant. In adultioribus autem fiunt vertigines, oculi lacrymantur, & ferè claudi non possunt; sed aperti manent, quasique in vnum semper intueri videntur. Verum video aliquem dicturum, quomodo fieri possit, vt in copiosissima capitis humiditate oculi nō possint claudi. nam videtur potius contrariū debere contingere, quia larga, & copiosa humiditate relaxantur

tur membra, quibus relaxatis potius contingit, vt in se ipsa concidant; quare debet hoc idem contingere oculis, vt scilicet ipsorum palpebræ relaxatæ nequaquam subsistant, sed in se ipsas concidant. Dico rationem ob quam non clauduntur, duplicem esse. Prima, quia dura mater valdè comprimitur à copia humiditatis, quæ compressa cum tendatur, tensas similiter palpebras facit, vt consequenter claudi nō possint. Secunda est, quia propter largam humiditatem, palpebræ vsque adeò replentur, vt minimè claudi queant. Si ichores aliorum humorum, vt dixit Auicennas, malum faciant, ex colore potissimum internoscitur: quia si ab ichore bilioso, color erit subflauus; si à sanguine, rubeus: si à melancholia, liuidus. Externæ caussæ cognoscuntur potissimùm relatione, præterquam quòd si ex percussione, vel ex contusione factum sit malum, adest & dolor, & color rubeus, aut liuidus. Si ex aqua intra craneum factus est tumor, vt dicit Aetius, malū lethale est, nec est ingenium curationis, vt ait Auicennas. Sed si sit extra craneum, minus quidem lethalis est, verùm neq; id vacat periculo; quia omne capitis malum graue est; grauissimum autem in hac ætate, quæ neque malum, neque remedium ipsius sustinere potest. Scribit Auicennas, quòd si in capitis inflatione alui fluxus succedat, ferè malum irremediabile esse. Scopus autem omnium remediorum præcipuus in hoc malo est, vt caussa coniuncta aboleatur, scilicet vt flatus omnis dissipetur, atque extenuetur; & aquosus humor omnis euacuetur. Euacuari autem potest, vel insensibiliter, vel sensibiliter; & sensibiliter quidē vel potest euacuari medicamentis hydragogis, vel chirurgica, & manuali operatione. Vtrū autem horū faciēdum fuerit, necessaria omnino est recta victus ratio; quæ, si æger fuerit lactans, tota dirigi debet ad nutricem; si verò adultior sit, ad puerū ipsum conuertenda, & idcirco eligendus est aer calidus, & siccus, in quo & nutrix, & infans conseruetur. Si verò huiusmodi haberi non possit, præparandus est igne, suf-

fumigiis ex lignis odoratis, & calidis. In infante lactente prouidendum est, vt nutrix potius vigilet, quàm dormiat; & pueris ablactatis permittendus somnus, sed multò minor, quàm si sani essent; eò quia sicut vigiliæ ad exsiccandum mirificè conferunt, sic somnus magis humectat q̃ par sit. Exercendum corpus moderatè; & q̃ dicunt aliqui pectinanda esse capita infantium, perniciosissimus est error. Corpus moderatissimè lauandum est; aluus lubrica seruanda, & si non fluat, vel glande ex melle, vel ex sapone vtendum. A vino prorsus abstinẽdum est, & in pueris, & in nutrice; loco cuius parãdum est decoctum factum ex aqua cum coriandro, & anisis. Cibi omnes ij debent esse, qui possunt flatus discutere, humores dissipare; & propterea panis modico furfure; & coriandro confectus accommodatissimus est. Carnes omnes auicularum, præsertim montanarum, & assæ potius, quàm elixæ. Aromatum vsus moderatus maximè vtilis est; sic etiam vsus modicus salis vtilissimus est; & inter fructus amygdalæ, pistacea, auellanæ conferũt. Vtilia sunt coriandra saccharo condita; abstinendum ab omnibus herbis, & fructibus aqueis. Si infans, & lactens sit puer, videndum est nunquid nutrix sit puro corpore, an impuro. Si enim sit corpore puro, nequaquam est sollicitanda medicamentis, ne scilicet lac turbetur. Sed si prauis humoribus plena sit, diligenter expurganda erit pro qualitate, & natura eorum humorum, qui ipsam turbant. Infanti vero nulla alia remedia conueniunt, nisi auxilia externa. Et hoc est, quod dicit Rases in libro experimentorum, solam nutricem esse purgandam hiera aliqua magna. Cæterùm & si compertum sit remedia extra conuenire, illis tamen in hac ætate est vtendum prudentissimè, quia facilè hæc ætas à quolibet importuno remedio offenditur. Si ergò tumor sit flatuosus, tentandum est flatus discutere & fomentis, & inunctionibus; fomentum autem potest huiusmodi parari:

℞. Foliorum origani,

Pulegij,
Satureiæ ana m.1.
Cimini,
Anisorum ana vnc.1.

Fiat decoctio secundum artem, qua spongia imbuta capiti apponatur. Post fomentū cōueniet etiam inunctio, & primò sat erit inungere oleo chamomelino salito; quod si non profecerit, potest addi oleum anethinum, & ipsis solis etiam addi modicum pulueris anisorum, aut fœniculi, aut vini, vt eò felicius cura succedere possit. Sunt etiam aliqua, quæ si nutrici exhibeantur, vtilia sunt, vt est hæc confectio:

R. Conseruæ betonieæ,
Anthos ana vnc.1.
Pulueris coriandri,
Anisi ana vnc.1.

Misce, & capiat mane, & vesperi vnc.s. huiusmodi enim confectio potest lacti facultatem flatus discussoriam elargiri. Quod dicunt aliqui conferre etiam gargarismata, & sternutatoria, potest quidem verum esse; sed hæc remedia penè extrinseca vt iuuare possunt nutrices malè affectas, sic infantibus ipsis nullum penè adiumentum adferūt, quia per hæc medicamenta lac multis qualitatibus afficitur; atq; sic tractandus est tumor flatuosus, qui si in adultioribus pueris erit, valentioribus etiam medicamentis tractabitur. Cæterùm in tumore aquoso, & puero adulto, qui sustinere medicamenta valet, erit primò purgandum; quare ante alia sic lenietur aluus:

R. Mellis rosati solutiui vnc.2. vel 3. pro captu,
Brodij parum

Misce. Lenita aluo sic præparantur humores.

R. Foliorum arthemisiæ,
Satureiæ,
Stœchados,
Chelidoniæ ana m.s.

Fiat decoctio secundum artem: deinde

R. Prædictæ decoctionis vnc.2.s.vel vnc.3.
Mellis rosati simplicis,
Syrupi de stœchados ana vnc.s.

Misce.præparati humores purgabuntur his pillulis.

R. Pillularum aurearum vnc.1 s.
Castorei grana 2.
Radicis ireos subtiliter puluerizati drach.s.

Misce, & cum melle rosato solutiuo fiant pillulæ num. quinque,quod si puer abnuat pillulas deglutire,potest propinari huiusmodi medicamentum.

R. Radicis ireos, (hæc enim euacuat aquam)vnc.1.
Passularum vnc.s.
Seminum fœniculi,
Coriandri,
Cinamomi ana drach.s.

Fiat decoctio secundum artem,deinde

R. dictæ decoctionis vnc.2 s.
Agarici trociscati vnc.s.

Infundantur secund. art. deinde facta diligenti expressione,adde mellis rosati solutiui vnc.1 s.misce. Post quã fuerit corpus pueri purgatum, ea confectio, quam iam nutrici proposui, accommodata erit; tum ad externa medicamenta veniendum est, quæ & lactenti puero, & non lactenti conueniunt. In horum vsu Auicennas præcipit vt diligenter aduertatur, nunquid aqua in capite pauca sit,an multa; & nunquid sit intra craneum, vel extra;Et si extra,vtrum illic collecta fuerit, an potius à partibus internis sit vehementer ad externas propulsa. Si enim sit ab internis ad externa propulsa, monet ipse, non esse curationem aggrediendam,eò quod res penè desperata sit.Sed dicet quis, nõne Rases testatur se vidisse aliquos etiam curatos esse? nonne Aetius ponit huius rei rationem?Dico,hoc quidem verum esse,sed sciendum est,aquam ab internis ad externas partes effusam, posse esse vel copiosam, vel paucam.Si copiosa sit, ita vt premente digito refluat ad internas partes,actum est; sed si sit pauca, ita vt non refluat

fluat dum premitur, tunc curari potest; & iccirco Rasem, & Aetium huius curationem instituisse existimo. Si materia pauca sit, & collecta in partibus externis, conādum est omni studio, vt ea dissipetur; quod quidem fieri potest & fomentis; & inunctionibus. Si dabitur copia aquæ sulphureæ, aut marinæ, præstabit in primis hoc auxilio vti, scilicet imbuere spongias leues hoc liquore, & capiti superimponere; sic etiam lixiuium vtile est, quod si paretur cum rebus exsiccantibus, eò melius erit. Exempli gratia:

℞. Cineris è ligno ficulneo lib. 2.
Aquæ marinæ, vel communis lib. 20.

Fiat lixiuium secundum artem; quo percolato adde in petia

Coriandrorum,
Anisorum ana p. s.
Furfurum p. 1.
Item Foliorum pulegij;
Origani,
Arthemisiæ ana m. 1. s.

Bulliant omnia ad consumtionem partis quartę, deinde facta colatura in vsum adhibeantur; sic etiam iuuat parare lixiuium cum sulphure: sulphur quoque per se tritum, & lana sicca capiti appositum magnoperè prodest ad exsiccandum. Valentiora exsiccantia remedia valdè formido; præsertim in illis pueris, qui sunt iuniores. Sic quoque fiunt emplastra ex herbis prædictis, quæ coctæ, atque tritæ ad formam emplastri superponuntur capiti. Emplastrum etiam ex limaciis tritis maximè prodest. Soleo ego ostreacea quælibet iubere vt conterantur, & cum aqua salita fiat emplastrum, quod & aquam capitis, & etiam ventris solet dissipare. Sic potest inungi caput oleo aliquo, vt:

℞. Olei irini,
Chamomelini ana vnc. 2.
Pulueris ireos,
Sulphuris ana vnc. 2.

Ceræ parum.

Fiat linimentum. Sic quoque laudo, vt auribus infundatur oleum chamomelinum cum modico iridis: potest etiam infundi oleum cum modico sulphuris, & sagapeni cum modico castorei. Laudat Rases cerebrum lupi exsiccatum, & cum musco insperfum intra nares; nam quæ naribus, & auribus infunduntur remedia, facilè virtutem suam cerebro communicant, & maximè iuuant. sed si aqua copiosa sit extra craneum collecta, vanus solet esse vsus huiusmodi remediorum externorum, & internorum; quia sicut interna remedia valentia non conueniunt in hac ætate, sic vel mediocria, vel exigua nihil proficiunt; idem quoque est de externis. Quapropter nulla alia superest spes, nisi in sensibili humoris aquosi euacuatione. Fit autem hæc euacuatio per chirurgiam, id est, per sectionem; in qua peragenda illud obseruandum est in primis, quod Aetius & Paullus docēt, scilicet, vt si tumor magnum apicem habeat, vna sectione apex secetur. quòd si maior sit, non vna sectione, sed duabus, atque tribus pertundendum est caput. Aliud quoque obseruari debet, vt semper fiat sectio in parte decliuiore, eò quia facilius multò, & protius euacuatio fit, vbi aqua locos decliues habet per quos labatur. Facta sectione laudant omnes, & iure, vt non semel, sed paullatim euacuetur aqua; quòd si in hydrope ventris id faciendum est, multò magis in hydrope capitis debet fieri; quia sedes est spirituum animalium. Facta sectione, & paullatim aqua educta, imponenda sunt ea medicamēta, quæ imponūtur vulneribus, vt sunt lintea oleo, & vino madefacta. Illud aduertendum est hoc in loco, quod Aetius monet, si pueri sint robustiores, hæc medicamenta esse arctè deligāda; sed si sint teneriores, & debiliores, sat esse, leuiter locum pertusum tegere molli lana, aut pileo mollissimo, & leuissimo; & hoc modo intelligendus est sermo de ligatura apud Auicennam. Contingit interdum, vt educta aqua, & curato ipso vulnere, tamen caro supercrescere

crescere non possit; quod quia contingit aliquò ossis vitio, ideo blandissimè os ipsum radendum est, vt scilicet parte vitiosa sublata, facilius supercrescere possit caro. Sed si aqua fuerit collecta intra cutem, & musculos temporales: aut inter musculos & cutem, medicamenta nihil prosunt; pertundere enim musculos temporales lethale est. quare Aetius ex sententia Leonidæ medici monet tantisper expectandum esse, donec aqua subtus musculos existens ad latera restagnet; quo tempore deinde, inquit, in ipsis lateribus musculorum faciendas esse sectiones, intactis tamen musculis, atque deinde manubrio cultelli segregandas esse partes illas ab osse, vel à cute, atque paullatim euacuandam esse aquam. In reliquis curandum est vulnus, vt dixi; atque hæc est curatio hydrocephali secundum Græcos, & Arabes. Celsus autem lib. 4. cap. 2. aliam curationem videtur instituisse, vbi scribit, primùm vsque ad cutem tundendum esse caput, deinde apponendum esse aliquod medicamentum causticũ, illudque retinendum esse, quousque locus vlceretur; quòd si vlcus parũ profit, inquit, tũ scalpello esse vtendum. Quem sectati plerique chirurgi, in eam sententiam deuenerunt, multò satius esse curare hydrocephalum medicamentis causticis, atque non vnum, sed plura vlcera capiti inurenda, quàm ad sectionem deueniendum: eò quòd si sectio periculosa est in hydrope ventris, dicunt isti, multò periculosiorem esse in hydrope cerebri; & Gulielmus ille Placentinus magni nominis olim Chirurgus testatur se neminem vidisse hac medicina curatum. Possumus etiam & illud addere, Hippoc. 2. de morbis, antequam ad sectionem hydropis cerebri deueniat, prius tentare omnia alia auxilia; quasi monere velit, non nisi in desperatis casibus, & post tentata cætera auxilia deueniendum esse ad sectionem. Sed negari non potest hanc medicationem periculosam esse, & propter ætatem, & propter affectus ipsius magnitudinem. Verumtamen alia est ratio hydropis ventris, & alia hydropis

capitis; quandoquidem vbi aqua est extra craneum, potest multò facilius euacuari, quàm aqua in ventre existens. Præterea non video, quomodo vlcerationes in capite toto penè aqueo nō sint etiam periculosissimæ; quia sicut vlcera in partibus siccis facilè sanescunt; sic in corporibus humidis aut nunquam, aut vix ad sanitatem perueniunt. Quapropter non sum ex iis, qui abhorrent hanc medicinam à veteribus propositā. Illud verum est, illam aquam esse paullatim vacuandam, neque faciendam sectionem in iis, qui nuperrimè sunt nati, sed in grandiusculis, in quibus non vsque adeò periculum magnum imminet. Si sit factus tumor ab ichoribus aliorum humorum, qui tumor Atas ab Auicenna dicitur, monet ipse, vt nutrix alatur rebus refrigerantibus, vt ptisana, & aqua hordei; vt capiti supponatur oleum violaceum, & vt caueat omninò à balneo, eò quòd balneum aquę calentis solet caput & alioquin calidum plus calefacere; quod si timeatur alui fluxus in hoc morbo, conuenit cibus factus ex hordeo torrefacto, spodio, semen portulacæ, aut plantaginis torrefactū. hæc enim deglutienda dantur pueris ad aluum ipsorum moderatè constringendum; atque hæc de curatione hydrocephali sufficiant. Ordo & institutū nostrum postulat, vt reliquos capitis morbos persequamur. Sed quoniam hæc tractatio aliàs à nobis copiosissimè habita est, cùm morbos cutaneos tractauimus, existimo satius esse ad alios nondum tractatos properare. Aggrediar ergò tractatum cuiusdam morbi, qui in pueris frequentissimè oriri solet circa collum, & communiter struma dicitur. Esse verò hunc morbum puerilem & externum, clarissima habemus testimonia Hippocratis & Galeni. Hippocrates enim tertio Aphorism. vigesimosexto manifestissimè eum numerat inter morbos pueriles, quemadmodum & Galenus in Comment. Esse verò morbum externum idem Galen. explicatissimè docuit lib. 1. de Differ.

De

De Struma. Cap. V.

EXTERNOS morbos plerosque tractaui inter cutaneos morbos. Nunc agam de frequentissimo pueris morbo, qui Struma dicitur; quam Hipp. 3. Aphoris. 26. refert inter pueriles, & Galenus in Com. Est verò morbus externus, quoniam Gal. lib. 1. de Differentiis morborum 5. eum inter euidentes morbos numerat. miror ergo eos, qui de puerilibus morbis tractantes hũc omittunt. Hic verò morbus, à Latinis dicitur Struma, à Græcis χοίρας vocatur, Barbaris scrophula: Aetius lib. 15. cap. 5. Auic. 3. partic. tract. 2. cap. 9. nominis rationem ostendunt; vel quia hoc in morbo multę fiunt in collo veluti propagines quædam, vel quòd sues quemadmodum scrophæ multos partus edunt feminæ, quæ scrophæ dicuntur, eo solent vehementer tentari. Sed dubitari potest, si hic morbus est familiaris suibus, cur Aristot. 8. de hist. animal. 21. tractãs de morbis ipsorũ nullam faciat mentionẽ de strumis? Respõdeo, quia loquitur eo in loco de illis morbis, qui interficiunt sues; hæc autem ægritudo non est exitialis, ob id præteritur ab illo; verum in eo loco est error Gazæ. nam vbi Aristoteles scribit sues laborare cancro, & grabra, atque grabram dicit esse capitis grauitatem, & alui profluuium, hic transtulit grabram strumam, quemadmodum etiam fecit capite vigesimo tertio eiusdem libri. Verùm toto cœlo aberrauit; distant enim hi morbi ab inuicem. Deceptum verò puto Theodorum errore Plinij lib. 8. cap. 61. qui & ipse forsan malè intelligens Aristotelem dixit sues laborare struma, & angina. cæterum struma nihil est aliud, nisi tumor præter naturam durus, nascens potissimum circa collum, & ceruicem, maximè puerorum. Dixit tumorem præter naturam durum, quia Galenus libro de Differentiis cap. quinto & lib. de tumoribus prętér naturam, eum ita appellat, quemadmodum etiam facit Auerroes septimo collect. 33. quo

in loco dicebat strumas, seu scrophulas esse apostemata dura in carne molli. Dixi etiam hoc ad differentiam glandularum induratarum, quæ prout diuersæ sunt à strumis, in diuersis etiam locis tractatæ inueniuntur à medicis. Sed dicet aliquis, quomodo ergo auctor libri definitionum medicarum scribit, strumas esse carnem siccam, & solutu difficilem? Præterea cur est, quòd Aetius libro 15. capite quinto ex sententia Leonidæ medici definiens hunc morbum, dicebat esse carnes subalbas in folliculo contentas? Respondeo, nisi hi scriptores pro carne intellexerint materiam carni similem, aut, vt dicit Auicennas tertio quarto tract. 2. capite nono, cum carne suspensam, magnoperè decepti sunt; quandoquidem materia, ex qua fiunt strumæ, valdè diuersa est, vt videbitur suo loco, à materia, ex qua fit sanguis, & caro. Immò verò idem Aetius loco citato inquit, strumas interdum fieri ex carne, sed raro, & ipsas glandulas interdum conuerti in strumas. Ex quo loco facilè intelligi potest secundum ipsum longè diuersam esse materiam carnis à materia strumarum. Dixi in collo potissimum, quemadmodum & Celsus libro quinto, capite vigesimo octauo, & Paulus libro quarto, capite trigesimo tertio, & Galen. & Auic. locis citatis manifestissimè dicunt, hoc morbi genus oriri potissimum in collo, seu ceruice; sed oriri etiam sub alis, & inguinibus, & in aliis locis. Immò verò idem Celsus ex sententia Megis Chirurgi antiquissimi, cuius etiam meminit Gal. 6. Methodi 7. scribit strumas oriri quoq; in mammis mulierum. Sed, vt dixi, licet in omnibus his locis oriantur, potissimùm tamen, & maximè in collo. Quare ex his omnibus intelligi potest, strumas morbum esse in magnitudine. Nam teste Auicenna, & experientia, sæpe fit, vt ad immensam magnitudinem hi tumores excrescant. Lædit autem hic morbus actiones naturales, & animales, præsertim motricem: & lædit tum impedita facultate, tum etiam læsa ab intemperie frigida. Locus affectus, vt dixi, propriè est collum, atque hoc

hoc

hoc significatum habemus ab Hippocrate in libro de glandulis, vbi strumam dicit esse potissimum colli morbum. Sed quia modò dicebam etiam alijs in locis fieri hos morbos, melius est dicere locum affectum esse ipsos adenes in vniuersali; quod cum cognosceret & Paullus, Galenũ imitatus 14. Methodi 11. dicebat strumas esse adenas ἐσκληρουμένους induratas, quod etiam dixit Gal. 1. de locis affectis 3. Caussa immediata, & materialis strumarum planè humor est: nunquam enim fit hic morbus à flatu; sed quis sit humor, à quo fiunt strumæ, non est certum inter medicos. Hippoc. libro de glandulis, & libro de affectionibus statuit caussam materialem ipsarum esse fluxionem copiosam, glutinosam, & lentam; quem sequutus Gal. 3. Aphor. 36. dixit materiam strumarum esse pituitam frigidam; & nullo modo fieri ex materia calida. Cæterum Celsus loco citato scribit eas fieri ex materia subtus cutem cõcreta, commista ex pure, & sanguine. quam sententiam videtur quoque mutuatus Plutarchus 4. quæst. conuiua. 2. vbi scribit strumas fieri à calore, & humore sanguineo. Videtur ergò cõtradictio inter Hippocratem, Galenum, & Celsum. Gulielmus Placentinus Chirurgus, Theodoricus, atque ferè omnes Barbari Chirurgi videntur hanc sententiam habuisse, quòd strumæ fiant & ab humore pituitoso, & à melancholico. Verum hęc grauissimorum scriptorum dissensio videtur hoc pacto tolli posse, nempè ex natura ipsius rei perspecta. Diximus locum affectum esse grandulas, quæ cùm sint veluti sedes excrementorum, non alia excrementa debent hos morbos efficere, nisi ea, quæ in iis locis colliguntur. Iam verò si nutrimentum glandium spectemus, est sanguis pituitosus, & frigidus. Si humores ad ipsos decumbentes, est materia pituitosa. Rationi ergò consentaneum videtur, excrementa, quæ colliguntur in his locis, non esse alia, quàm pituitosa. Hippocrates igitur & Galenus cum spectarent ipsius rei naturam, iure constituerunt fieri tantum hos morbos à pi-

tuita viſcida,& lenta. Cæterum Celſus cùm reſpiceret materiam remotam, quæ ſanguis eſt, eò quòd in ſanguine continentur omnes humores, voluit ab ipſo ſtrumas fieri; quæ etiam quoniam ſæpè in pus conuertuntur, non eſt mirum ſi puri ſanguinem addidit. Alij verò chirurgi veluti indoctiores,& inelegantiores conſueuerunt appellare quemlibet humorem craſſum, & terreſtrem melancholiam, vt non ſit mirum, ſi dixerint etiam fieri ex melancholia; quanquam minime negandum videtur, quin etiam interdum ipſi pituitæ copulari poſſit humor melancholicus. Sed hic oritur pulcerrimum problema, cur fiat, quod ſtrumæ interdum folliculum habeant, interdum non? cui reſpondeo, primò ſciendum eſſe folliculos nihil aliud eſſe, niſi veſiculas quaſdam membranoſas, in quibus varij humores ſolent reperiri, modò ſebacei, modò gypſei, modò mellei, modò etiam alterius naturæ; membranæ verò hæ, vt habetur apud Hippoc. in lib. de carnibus, fiunt ex parte ſanguinis ſicciore, & magis glutinoſa, à frigido cõgelata. Scribit enim ipſe eo in loco membranas omnes fieri à principio ortus, dum aſſata materia glutinoſa à frigido cõgelatur. addit etiam ibidem, quod ſi corpus hominis ſecetur, ſanguinem, qui fluit, calidũ eſſe, & liquidum, vbi verò cõgelatur obduci veluti quadam pellicula, quæ ſi detrahatur, aliam iterũ naſci, & ſi hæc etiam auferatur, tertiam oriri; ita vt ſit Hipp. ſententia huiuſmodi cuticulas membranoſas fieri à frigido congelante partem humoris, ſeu ſanguinis, glutinoſam & frigidã. Igitur in ſtrumis, vbi materia expers eſt viſcoſitatis, & glutinis, licet concreſcat, & congeletur, non tamen fit cutis hæc membranoſa. Sed vbi in ea reperitur pars glutinoſa, cùm congelatur à frigore partis ſeu glandis, fit circumcirca cutis, & conſequenter veſica; in qua poſtea materia contenta pedetentim craſſeſcit, ſcilicet parte ſubtiliore illius loci tempore abſumta. Inter cauſas ſtrumarum antecedentes primùm adfertur ętas puerilis & iuuenilis; addere etiam poſſumus ætatem conſi-

consistentiæ; quandoquidem, vt habet Hipp. in Coacis prænotionibus, à quadragesimo secundo anno ætatis, vsque ad sexagesimum tertium, neque strumæ, neque lapis renalis, neque destillationes dorsales, neque morbi renales gignuntur, nisi tamen antecedente ætate factæ sint, & deinde veluti continuentur. Temperatura etiam corporis frigida, & humida, habitus laxus, & in quo collum breue sit; quandoquidem, teste Auicenna 3.4. tract. 2.cap. 9. qui habent collum ita constitutum, facilè recipiunt strumas, eò quia à capite in eas partes humores facilè labuntur, & lapsi tenaciter hærent. cæterum non est prætereundum hoc in loco quod scribitur lib. 1. veterinariæ medicinæ cap.20. vbi Absirtus, & Hierocles tradiderunt iumenta castrata non tentari hoc morbo, quod etiam in hominibus obseruatū est plerumque cōtingere, vt scilicet qui carent testibus, hoc morbo non tententur. Caussæ porrò externę complures sunt, in primis verò regiones frigidę, & humidę, otium, potus aquarum crudarum, & crassarum, vsus casei, lentium, leguminum, & tandem omnium ciborum crassorum. Sed præ cæteris maximè confert ad generationem strumarum voracitas, propter quā & pueri, & infantes maximè laborant hoc morbo. Immò verò scriptum est ab Auicenna, & Rase 13. cōtinentis, non ob aliud hunc morbum maximè infestare sues, nisi propter voracitatem. Fiunt autem strumarum plurimæ differentiæ, quarum aliæ capiuntur à magnitudine, aliæ à materia, aliæ à constitutione, non autem ortu, vt interpretatur Cornarius, aliæ à loco, aliæ à copia, & vasorum complicatione. A magnitudine capiuntur, quia strumarum aliæ magnæ, aliæ paruæ, aliæ mediæ sunt. Rases enim in lib. de diuisionibus scribit eas interdum inchoare à magnitudine ciceris, & euadere vt melones. A natura differentiæ sumuntur, quia aliæ benignæ, aliæ malignæ sunt; benignæ quidem sine dolore, sine inflammatione, cum moderata duritie, media scilicet inter scirrhos, & steatomata. Malignæ verò cum

dolore, cum inflammatione, & duritie insigni. A constitutione captæ differentiæ sunt, quia aliæ strumæ eleuatæ sunt, & huc, atque illuc mouentur; aliæ verò sunt veluti insertæ, & penè immobiles. A loco capiuntur differentiæ, quandoquidem aliæ sunt in parte anteriore colli, aliæ in posteriore; veluti sunt cutaneæ quædam, atque profundæ, & circa nobilia, & insignia vasa positæ. A copia denique, quia vt Auicennas dixit, quandoque cumulantur in aceruum, quandoque non; vt à vasorum etiam complicatione differant; quia interdum complicatæ sunt magnis venis, & arterijs, interdum verò minimè. Signa quibus strumæ cognoscuntur alia sumuntur à visu, quoniam circa collum, vel circa inguina, vel alas apparent tumores modò rotundiores, modò oblongi; modò eiusdem coloris cum superficie, modò rubicundiores; præterea duri, plerumq; sine dolore. Tactu autem sumuntur signa, quia si tractentur, duriores sunt, neque facilé huc, atque illuc mouentur. Dicebam superius magnam similitudinem intercedere inter strumas, & glandulas induratas; danda est ergò opera, vt possit cognosci, quando sint glandulæ induratæ, & quando strumæ; similes enim sunt & loco, & materia. loco quidem, quia etiam strumæ fiunt in glandulis illis; materia verò, quia ex iisdem humoribus generantur. differunt tamen inter se, & primò, quia materia glandularum subtilior est, & tenuior; strumarum verò crassior, & viscidior, & magis contumax, & hinc est, quòd quotiescumque materia tenuis, & subtilis incrassatur, fiūt ex glandulis strumæ. id quod intelligere voluit Galenus 1. de locis affectis 3. quando dixit glandulas interdum transire in strumas; quam sententiam etiam mutuati sunt Aegineta, & Auicennas. Secundò, quia glandulæ induratæ magis separatæ sunt à carne vicina, ita vt liceat faciliter cognoscere ipsam tactu à glandulis; strumæ verò ita propagantur in carnem vicinam, vt perarduum sit dignoscere ipsam à glandibus. Tertiò differunt inter se, quoniam hæ semper,

per, aut plerumque folliculum habent, illæ ſunt ſemper folliculi expertes. Rogerius Chirurgus modum quendam propoſuit ad diſtinguendas glandulas à ſtrumis, & eſt, vt capiantur folia hederæ, atque citri, & ſimul piſtata ſuperponantur tumori; quòd ſi ſpacio triũ dierum deliteſcat tumor, ſignum eſt glandulas eſſe, non ſtrumas; ſed ſi medicamento exacerbatur, ita vt rubeat, & doleat, ſignum eſt non glandulas, ſed ſtrumas eſſe. Celſus ſcribit ſtrumas & ægros, & medicum maximè defatigare, quia quocumq; modo tractentur, exaſperantur, & ſi curari videantur, tunc iterum reuertuntur. Non ergo eſt dubitandum morbum hunc difficillimum eſſe; nam ſtrumæ infantium, & puerorum, vt dicit Auicennas, ſunt faciliores curatu, atque etiam tractabiliores; iuuenum verò multò pernicioſiores, & lethaliores, quia ſæpe in cancros, & alia vlcera peſſima mutantur. Paruæ ſtrumę ſuperficiariæ & benignæ ſunt magis ſalutares, faciliusque curantur. ex aduerſo magnæ, profundæ, malignæ, exitiales ſunt, immò penè irremediabiles habentur. Apud Aetiũ inuenio vnum, quod magnam mihi difficultatem adfert, dum inquit loco citato, ſtrumas, quæ fiunt in collo, facilius curari, quàm reliquas. quæ ſententia mihi ſanè placere numquam potuit. Primò, quia nemo eſt, qui ignoret huiuſmodi ſtrumas difficillimè ſuppurari, & ſi ſuppurentur, quandoque tamen frequenter redire; vt taceam turpitudinem illam, quam videmus relinqui ab hoc morbi genere. Secundò eſt ſententia ferè omnium Chirurgorum huiuſmodi ſtrumas difficillimas eſſe, & proptereà neque medicamento acuto, neque ferro, vllo modo tractandas eò, quòd corroſio irremediabilis ſæpè contingere ſoleat. Immò verò lib. 1. medicinæ veterinæ, habetur etiam ſtrumas in iumentis in collo non eſſe neque ferro; neque igne tractandas. Tertiò, quis non videt inguina, & alas locos eſſe multò ignobiliores, nec vaſis inſignibus ſcatere? Ex aduerſo in collo ſunt venæ iugulares, & carotidæ, propter quas ſæpè fit,

vt etiam dicit Galenus 1. de locis affectis, vt ex imperita curatione chirurgorum, denudatis arterijs, venis, & neruis vox ipsa amittatur. Quid ergo dicendum est ad sententiam Aetij? sane non fallitur ipse, sed decipit nos interpres Cornarius, quandoquidem in textu græco manu scripto, quem ego habeo, nequaquam hoc reperitur, quod scilicet strumæ in collo facilius curentur. Immo vero plura sunt in eo capite errata eiusdem Cornarij, quæ non æquum est latere. nam græcus codex habet particulam imminere, si vel incidantur, vel auferantur strumæ in collo, ne denudentur nerui recursorij, atque ex illa denudatione vox vitietur, quæ, vt dicebam, fuit sententia Galeni 1. de locis affectis cap. 6. Verumtamen in textu Cornarij latino longe diuersa sententia reperitur. Obseruandum postremo illud etiam est, quod strumæ etiamsi exactissime curentur, iterum atque iterum reuertuntur, mirum enim est de hoc morbo. Fuerunt aliqui ex istis bonis Chirurgis, qui existimarunt huiusmodi reditum attribuendum esse lunæ motui, quia vt videmus reliquos humores in plenilunio augeri & exacerbari; sic etiam par esse dicunt ob lunares motus strumas quę sunt soboles humorum augeri debere. Neque inficior id aliquando posse fieri: verum vt hoc semper fiat, absonum est, quia interdum videbitur redire summæ post annum, post mensem, post biennium, vt non videatur hoc adscribendum motui lunę. puto ergo huius euentus duas esse caussas: prima est materiæ, ex qua efficiuntur, crassities, & viscidítas, & contumacia: quia etsi omni diligentia, & studio nitamus euellere radices, & exstirpare materiã strumarum; tamen tanta est sua contumacia, crassities, & viscíditas, vt plerumque aliqua portio materiæ relinquatur; quæ cum sit veluti fomes quidam non solum contaminat partis temperiem, sed etiam nutrimentum accedens partibus commaculat, & corrumpit, ità vt copiosum fomentum suggeratur huic malo. Hoc enim est, perinde ac illud, quod memoriæ prodidit Gal. 3. progno-

prognosticorum 37. vbi reddens rationem reditus febrium, dicebat, in ipsis sæpe relinqui cineres quosdam, qui super calefacti corrumpunt proximos humores, & inflammant, atque ita febres fiunt. Secundò est folliculus, qui tenaciter infixus est, ita vt vix possit euelli; vnde relictus hic cum repleatur iterum materia, seu humore prauo, præbet occasionē nouæ generationi strumarum. Immo licet industria artificis hic euellatur folliculus; semper tamen remanent radices veluti ligamenta, ex quibus is denuò pullulat, & consequenter malum. Nam si, quemadmodum dicit Hippocrates, pellicula illa sanguine congelato obducta sæpe renascitur, etiamsi auferatur, quantò magis potest renasci folliculus, si aliqua radix, aut aliquis eius surculus remaneat? Curatio strumarum valdè necessaria est propter turpitudinem fugiendam, tum magis propter perniciem, quæ hunc morbum sequi solet. Est autem in eo potissimum posita, vt materia quæ fluxa est, radicitus euellatur, & quæ est in fluxu, coerceatur ne fluat. Circa materiam fluxam diligentissimè cogitādum est, vtrum sit sola pituitosa, an etiam calida. Si misceatur materia calida, suppurationem tentandam esse confirmant omnes; sin autem tātum pituitosa sit, rursus cogitandum est, num ea sit maximè crassa, an mediocriter. Si maximè crassa, & viscida sit, non alia ratione sperari potest curatio, nisi putrefactione, ferro, & igne. Sed si mediocriter crassa fuerit, curatio in hoc posita est, vt emolliatur materia, dissoluatur, & dissipetur. Hos omnes scopos cum spectaret Auer. 7. collect. 31. dicebat scrophulas si fiant ex materia subtiliore, & tenuiore, curandas esse medicamentis emollientibus, atque incidentibus, & dissolutiuis. Sed si fiant à crassiore, & duriore, curandas esse medicamentis purgantibus, atque etiam ferro, & igne tractandas; sed hoc nequaquam agi debere, nisi cum timore, & prudentia. Hæc ergo est summa scoporum, quos ante oculos habere debemus in curandis strumis; qui vt perficiantur, ante omnia instituatur

recta victus ratio. aer sit siccus, & calidus, potius quàm frigidus; & qui attenuare, & euacuare sua facultate possit: vitetur aer crassus, & humidus. Somnus parcissimus sit, neque dormiat supra fauces, & faciem, vbi strumæ sunt in collo. exerceatur moderatè corpus; vitandæ sunt omnes exercitationes, quæ fiunt capite inclinato. Sic omnes frictiones partium superiorum, præsertim colli, sunt perniciosę; frictiones, seu pectinationes circa collum, gestationes ponderum supra caput. Et tandem omnes hi labores vitari debent, qui & collum offendere, & materiam ad eam partem præcipitare possunt. Omnes animi perturbationes malæ sunt, præter iram, quæ si moderata sit, cum calefaciat caput, ad dissipandam materiam conferre potest; aluus mollis seruari debet, aut clysteribus liquari; vina generosa, crassa, & turbida fugienda sunt, parcissimè autem est vinum bibendum, atque id aquosissimum, ac purissimū. Cibi, vt dicit Auicennas, omnes attenuatorij, & exsiccatorij esse debent; quare panis ex furfure, ex spelta commodus est, modicè salitus, vel aniso, aut coriandro conditus. Carnes pullorum, & auium omnium montanarum; atque illæ potius assæ, quam elixæ. pisces saxatiles, pisciculi parui saliti, cappares, pistaceæ, passulę. Inter herbas satureia, mentha, pulegium, maiorana. Sunt inter practicantes, qui etiam commendant aromata; Ego autem sum alterius sententiæ. nam si Hippocrates in mulieribus timebat aromata, quia caput tentant, multò magis timenda sunt in pueris, quorum capita facilè replentur. quare & illa vitari debent, & cibi omnes crassiores, viscidi, frigidi, vt carnes animalium magnorum, bubulcea omnia, lac, caseus, oua frixa, dura; castaneæ, legumina omnia: ab his enim cum sint crassi succi, rationi consonum est augeri, & foueri strumas. & hæc est ratio, propter quam pueri pauperum magis tentantur illis, quàm diuitum; quia ijs cibis victitant, qui maximè ad generationem illarum conferunt. quod etiam contingit in illis regionibus, vbi habitatores

bitatores

bitatores hoc cibi genere vescuntur. Victu instituto, conuertendum est studium omne ad materiam ipsam & impediendam, & euacuandam; & quia materiæ fomentum præstat corporis impuritas, ideò ante omnia corpus est purgandum; siquidem, vt iure dicit Auicennas, radix totius curationis est corporis purgatio. Et quia pueros tractam⁹, erit ipsis alu⁹ hoc modo leniẽda:

R. Mellis rosati solutiui vnc. 3.
Decoctionis fruct. cum vnc. 1.
Foliorum senæ vnc. 2 s.

Misce. Vt autem præparentur humores, hoc medicamento agendum est:

R. Foliorum scrophulariæ,
Plantaginis siccæ,
Betonicæ,
Menthæ an m. s.

Fiat decoctio secundum artem; deinde

R. Dictæ decoctionis vnc. 3.
Syrupi rosati recentis,
Oxymellis simplicis an. vnc. s

Misce. præparati humores hoc medicamento purgabuntur:

R. Agarici trociscati drach. 2.
Squinanti gr. 2.

Infundantur in aqua betonicæ, deinde facta expressione adde

Mellis rosati solutiui vnc. 2.
Electuarij de psylio vnc. 1.
Decoctionis cordialis cum vnc. 1. polipodij vnc. 2.

Misce. Aduertendum circa puerorum purgationem, cùm ætas puerilis sit satis infirma, eam omnino blandissimis medicamentis esse tractandam, & potiùs iterum, atque iterum repetendas consulo purgationes leues, quàm vt grauia medicamenta exhibeantur: sic enim ego curaui nobilissimum puerum à strumis, ideo qui laudant pillulas fœtidas de euphorbio, & huiusmodi medicamenta, in pueris, non sunt audiendi; in adultio-

adultioribus quidem fateor tolerari posse. De sectione venæ, neque ætas, neque morbus patitur vt loquamur; nisi tamen strumæ non simplices sint, sed cum materia calida, & nisi æger adultus sit; quibus in casibus interpretanda est Auicennæ sententia, quando in curatione strumarum laudat sectionem venæ; non damno tamen vsum cucurbitularum, quas licet Rases 13. continentis, scribat exasperare malum, & efficere vt reuertatur; eius tamen sententia, vt ego puto, intelligenda est de cucurbitulis, quæ applicantur ceruici, aut partibus ceruici proximis; non autem de ijs, quæ partibus longinquis adhibentur, cuiusmodi ego laudo. De vomitu diuersas inuenio sententias. Aetius, quem sequutus est Auicennas, laudat frequentem vomitum; sunt alij, qui ex toto eum damnant. Inuenio nonnullos, qui media via incedentes, dicunt illum ante purgationem non conuenire, sed tantum post purgationem. Ego autem in hac sum sententia, nullo pacto in strumis tentãdum esse vomitum, & adducor in hãc sententiam hac ratione, quia etsi materia antecedens aliquo pacto vomitu minuatur; impacta tamen materia tantum abest vt auferatur, vt potius magis exacerbetur; præterea certum est vomitu maximè caput repleri. nam si videantur vomentes, ijs venæ iugulares extuberant, tumet, & calescit totum caput; vt non sit dubitandum ex vomitu caput magnopere repleri. quod cum intelligeret Hippoc. in lib. de locis in homine, magnopere damnauit vomitum in affectibus aurium, & oculorum. Vt qua ratione non conuenit is in affectibus aurium, non etiam conueniat in affectibus eorum locorum, qui sunt proximi auribus. Peracta corporis purgatione, pergendum est in materia, quæ fluit, cohibenda. Pro cuius cohibitione conueniunt frictiones, cucurbitulæ, vesicatoria capiti adhibita; & ego, vbi aduerto in pueris tumores fieri circa collum, nullũ remedium magis præsentaneum inuenio, quàm capitis cutem exulcerare; hæc enim est diuersio accommodatissima, & deriuatio, & euacuatio;

sed

sed aduertendum est, ne in pueris cantharidibus exulcerentur capita, quia, vt ego sæpissime obseruaui, causant in hac ætate & magnos cruciatus, & sanguineos mictus; melius est autem hoc facere vel sinapi, vel vrtica, vel flammula Iouis, cum moderantia tamen semper & prudentia. Est hoc in loco dubitatio, vtrum in cohibenda materia quę fluit, vtile sit adhibere medicamenta adstringentia, & repellentia; & est dubitatio nec visa, nec animaduersa ab vllis, qui scripserunt. Galenus 2. ad Glauconem in calce alloquens ipsum Glauconem, ait, se ipsi aduersus strumas medicamenta dedisse adstringentia, & vt interpretatur Martinus Acakias, repellentia. Ex quo loco quisque colligere potest, adstringentium, & repellentium vsum conuenire posse in strumis. nec alia ratione, nisi inchoantibus ipsis; præterea apud Rasem lib. de apostematibus habetur ex sententia Alexandri, plantaginem maxime conuenire in strumarum curatione. iam vero plantago est medicamentum, quod adstringit, & repellit; quapropter videtur vsus horum medicamentorum conuenire in strumis curandis. Ex altera parte sunt & rationes, & auctoritates; rationes, quia siue materiam spectemus, siue locos patientes, multum abest, vt adstringentibus, & repellentibus vmquam vti debeamus; materia enim frigida, crassa, & impacta est; idcirco nequaquam repelli potest. loci etiam ratione non conueniunt, quia si videamus materiam esse subtiliorem, & calidam, cum sit locus glandularum, atque proximus ipsi cerebro, nunquam materia ex his locis repellenda est, ne scilicet ex loco ignobiliori impellatur in cerebrum. quod cum cognósceret Galenus 3. de localibus medicamentis 2. dicit in parotidibus numquam esse vtendum medicamentis repellentibus. præterea auctoritate etiam hac confirmatur: Galenus enim 14. Methodi 11. explicatissime docet, strumis non aliam curationem deberi, nisi eam, quæ debetur scirrho, & tumoribus induratis; quomodo autem scirrhi, & partes omnes induratæ

ſint curandæ, docet Galenus in eodem lib. paullò ſupra antè; Vbi tantum emollientibus & diſſoluentibus agendum eſſe monet, & hanc ſanè viam ſequuti ſunt omnes medici, vt ſolum in ſtrumis adhibeant medicamenta emollientia, & diſſoluentia. Immo ait Aetius, inchoantes ſtrumas in pueris eſſe molliendas, diſſoluẽdas, & diſcutiendas; vt nullus locus relinquatur etiam illis, qui putãt in initio ipſarum poſſe conuenire vſum medicamentorum adſtringentium. Grauiſſima videtur hæc contradictio, & eò magis quòd à nemine ipſam animaduerſam video. Sed qui Galenum vident propria lingua loquentem; facilè ſcrupulum hunc fugere poſſunt; nam interpretes omnes hoc in loco fefellerunt. Vocem enim, qua vtitur καὶ ϖεριστέλλειν peſſimè tranſtulerunt adſtringere, quia hoc potius ſignificat compeſcere, ſeu imminuere, aut complanare; vt ſententia Galeni ſit eo in loco, ſe medicamenta tradidiſſe, quæ compeſcant, & complanent ipſas ſtrumas, & hoc verum eſſe, facilè ex eo colligi poteſt, quia eodem in libro cap. 4. vtitur eadem voce, & interpres eo in loco optimè tranſtulit. non eſt ergò exiſtimandum oculatiſſimum Galenum in re adeo manifeſta fallere potuiſſe, vt adſtringentia adhibuerit in ſtrumis. Sed quid ad Raſem dicemus? Dico plantaginẽ poſſe adhiberi vel viridem, vel ſiccam; In viridi vis abſterſoria penè tota obſcurata eſt ab humiditate; in ſicca verò magna eſt, quod cum doceret nos Galenus 6. de Simplicibus medicamentis cap. de Arnogloſſa, dicit folia, & radices plantaginis exſiccata valere ad obſtructiones iecoris, & renum aperiendas; itaque quando laudat plantaginem Raſes, laudat ſiccam, quia hæc abſtergit, diſcutit, & diſſoluit. Pro debellanda materia, quæ iam fluxa eſt, & tenaciter hæret, cogitandum eſt vtrum ea ſit viſcida, & craſſa & vtrum mediocriter, an inſigniter. Si enim ſit mediocriter viſcida, & craſſa, ſcopus præcipuus hîc eſſe debet, vt diſſoluatur, & diſſipetur, quod perfici poteſt tum internis, tum externis remedijs. Inter interna magnoperè

gnoperè confert semen lentisci in puluerem redactum, ac vino albo subtili acceptum; hic etiam puluis accommodatissimus est:

℞. Radicum pentaphylli,
Philipendulæ,
Agrimoniæ an. vnc. 1.
Euphorbij drach. 1.

Misce. dosis est huius medicamenti vnc. 1. & sumitur cum vino subtili albo. Sed hoc aduertendum est in pueris minui posse dosim Euphorbij, atque etiam totius compositionis. Scribit Celsus experimentum fuisse rusticorum, quòd si quis edat anguem, à strumis liberari. Aetius enim inter cætera hoc etiam celeberrimè laudat, si quis viperam comedat; & ego sequutus auctoritatem hanc scriptorum soleo feliciter vti trochiscis viperinis: atque etiam ipsa theriaca. hæc remedia intus sumuntur pro expurganda materia, quæ iam fluxa est. In vsu remediorum extrinsecorum hic præcipuè habendus est scopus, vt materia, quæ dura est, emolliatur. Deinde accommodatis præsidijs emollita dissoluatur, & dissipetur. Pro emollienda conuenit diachylon cum gummis appellatum. Oesipus, & simplex, & cum oleo amygdalarum dulcium, radix iridis. Est etiam hoc vnguentum accommodatissimum:

℞. Diachylonis vnc. 4.
Oesipi vnc. 1.
Radicum iridis subtiliter pulueri̇zatarum vnc. 4.

Misce & cum modico olei amygdalarum fiat vnguentum, quo vti poterimus pluribus diebus, pro vt visum fuerit, materiam emollitam esse; tum dimissa emollitione tentanda est dissolutio remedijs accommodatis; inter quæ sunt tres gradus: quoniam alia sunt mitia, alia vehementia, alia vehementissima: mite remedium est ficus arida pistata, & superposita strumis; sic etiam emplastrum factum ex melle, & oleo antiquo, radix cucumeris siluestris cocta, & cum oleo antiquo ad formam emplastri redacta, efficax est. Immo verò expe-

rientia compertum est oleum cucumeris asinini, si auri instilletur, qua parte est struma, maximè valere ad eam discutiendam, vel dissoluendam. Sic stercus vaccinum cum melle, mel & ammoniacum, vt docet Oribasius; lens cocta in aceto magnopere commendatur à Dioscoride. Sed dum Romæ ego medicinam facerem, scio quendam Germanum medicum feliciter curasse strumas hoc solo medicamento: grossuli, id est fructus caprifici etiam ad hoc valent. cinis ostrearum vnà cum melle mirificè facit ad dissipandas strumas. Laudat Galenus adianthum, verùm hoc tenuissimum est. Valentius medicamentum est illud, quod proponitur ab eodem 3. de Localibus medicamentis 2. & componitur ex farina lupinorum in melle cocta cum modico calcis viuæ. cinis caulium melle confarctus maximè etiam facit ad dissipandas strumas. fimus columbinus, caprinus, si melli commisceantur, ad idem quoque valent. hoc etiam mirificè conducere solet:

℞. Staphisagriæ,
Nitri an. vnc. 2.
Erucæ vnc. 4. cum resina quantum sufficit.

Fiat emplastrum. puluis serpentis cuiuslibet vsti cum aceto etiam existimatur conferre. Valentissimum omnium est, quod fit ex calce, & nitro pari pondere vnà cum adipe porcino. Sed aduertendum in tractandis pueris maxima prudentia opus esse. Primò vt semper mitiora adhibeantur. Secundò, vt valentissima medicamenta fugiantur, quia periculum est, ne & febres accendantur, & carnes ipsorum teneriores valdè lædantur. Si materia sit valdè viscida, & contumax, dictum est nullam aliam spem esse nisi in igne, & ferro, & putrefactione. scribit Auicennas strumas neque ferro neque vllo graui medicamento esse tractandas. Et hoc est perpetuum, vt quotiescumque strumæ vel colli, vel mammarum, vel inguinum his remedijs tractantur, semper in cancros exitialissimos conuertantur. Illud etiam aduertendum est, quod idem monet, non esse

neque

neque ferro, neque igne ſtrumas tractandas, quæ ſunt propè arterias, aut neruos præcipuos. Addo ego in pueris omnino fugiendum eſſe hoc genus medicamenti, & præſertim circa collum. nam vt præclarè monuit Galenus 1. de locis affectis 6. & hunc ſequutus Aetius, ſæpè contingit, vt dum ferro, aut igne tractantur ſtrumæ colli, nerui illi reuerſiui aut tangantur, aut denudentur, aut aliquo alio pacto tendantur; vnde fit, vt ex toto vox aboleatur, aut vitietur. Vbi ſectio eſt facienda, ferè omnes chirurgi docent modum, ſed fuſiſſimè, & explicatiſſimè Aetius; Quare cum ſit opus hoc chirurgicum, de eo nihil tractabo. Id tantum addendum, vbicumque ferro exſcindendæ ſunt ſtrumæ, ſemper ſatagendum eſſe vt folliculus euellatur, quia niſi eius radices fuerint euulſæ, facilè malum reuertitur; multò verò tutior eſt ea medicatio, quæ fit medicamentis putrefacientibus; nam cauſtica, & putrefacientia adhibentur vſque quò fiat penetratio ad locum materiæ, quæ poſtmodum paulatim educitur, & vbi educta eſt, atque ex toto conſumtus folliculus, ad cicatricem perducitur. pro qua re laudat Auicennas vnguentum Chriſtianorum, ſeu Apoſtolorum. Sunt & quædam, quæ à proprietate exiſtimantur ſtrumas curare; & inter cetera eſt mira illa facultas regum Gallorum. eſt enim apud omnes quaſi compertum ipſos hac facultate eſſe donatos diuinitùs, vt ſi ſigno crucis tangāt ſtrumas, ipſas curent, quod vtrum verum ſit ignoro. Deus benedictus poteſt hoc, & plura facere.

De ſciſſuris, ſeu fiſſuris labiorum in pueris. Caput VI.

SOLENT pueri prɇter ſtrumas ſuſtinere etiam quoſdam alios morbos externos, & inter alios, quaſdam ſciſſuras labiorum patiuntur, quæ non ſolùm dolorem faciunt &

cruciatus, ſed etiam impediunt, quo minus lac ſugere poſſint, atque grecè appellantur ῥαγάδης, vel ῥαγάδια τῶν χειλέων, noſtri vocant ſciſſuras labiorum: Albucaſis pilos, ſeu ſitulas vt etiam vulgus muliercularum appellare conſueuit, & eſt hic morbus nihil aliud, quàm diuiſiones quædam labiorum cum puſtulis, aliquando etiam ſine puſtulis. quò fit vt communis ſit & ſimilaribus, & inſtrumentarijs partibus, quia eſt ſolutio continui. Actiones læſæ ab hoc morbo ſunt plures; ſed potiſſimùm tactoria propter dolorem, & actio ſugendi lac. nam Gal. 10. de vſu partium dicit, quòd natura in conſtruendis labijs ſpectauit quidem & decorem, & pulcritudinem, ſed ſimul etiam vſus, & actiones, quẽadmodum in reliquis partibus conſtituendis feciſſe eã certum eſt. nam Ariſt. de partibus animalium 16. docens vſus, & commoditates labiorum, ſcribit in brutis ea facta eſſe propter oris, & dentium tutelam: In homine verò & propter hoc, & propter ſermonem. eoſdem vſus refert Auicennas 8. 3. cap. 81. Ariſtotelem ſecutus de labiorum ſuctione nihil dicens. quare auctoritate horum virorum non videntur labia affecta poſſe incommodare, ſed tantùm ſuctionem fieri opera linguæ. In hac difficultate dicendum eſt, Ariſtotelem in tradendis vſibus labiorum mancum fuiſſe, eò quòd inter alios vſus habeat etiam hunc, vt neque edere, neque etiam commodè bibere animalia ſine ipſis poſſint. Id teſtatur etiam Galenus 4. de Adminiſtr. anat. 1. & Celſus lib. 7. cap. 9. vnde Auer. in com. illius loci, Ariſtotelem vidẽs ipſum mancum fuiſſe, addit labia inter cæteros vſus hunc habere, vt actionem potandi ſigillent. Hippocrates etiam, & Galenus 1. de articulis, textu 25. & 26. adferentes rationem, propter quam Homerus dixit boues hieme emaciari, inter alias hãc referunt, quòd cùm animalia cornigera careãt altero ordine dentium, atque craſſa labia habeant, non poſſunt hieme humiles herbas rodere, & depaſcere, quod faciunt oues, propter labiorum tenuitatem. Ex quo loco colligendum Ariſto-

ristotelem defecisse, & à nobis rectè dictum esse, scissuram labiorum impedire actionem sugendi. Fiunt autem à multis caussis, quarum aliç immediatç sunt, aliç mediatæ; immediatæ sunt intemperies calida & sicca, & frigida & sicca. Sunt etiam intemperies cum humoribus coniunctæ; & præter has etiam humores acres, salsi, biliosi; nec non vapores tùm acres, tùm mordaces. Loci autem, à quibus ad labia perrumpunt humores, & vapores, sunt in primis totum corpus, vt in febribus caput, stomachus, iecur, pulmo, & vt vno verbo dicam, omnia penè viscera corporis. Sed video multos efflagitare, quæ sit caussa, cur in pueris potissimum & vapores, & humores in labijs ita firmentur, vt eas scissuras, & vlcera faciant. Sunt profectò huiusmodi caussæ plures: in primis motus cutis, quæ frequenter mouetur; vnde fit, vt à corpore ad os & humores, & vapores trahat. altera caussa est, quia labia sunt ventriculo, & partibus spiritalibus superposita, & ipsi capiti supposita; quò fit vt sine labore multo & vapores, & humores in hanc partem ruant. postrema est, mollities huius partis, siquidem mollities partes omnes præparat ad recipiendum facilè: vnde fit, vt ob teneritudinem labiorum puerorum facilè recipiantur & vapores, & humores irruentes; propter has caussas fit, vt elephantiasi laborantibus labia semper crassissima fiãt, vt est apud Galenum 1. de Symptomatum caussis 7. Scribit Aristoteles 2. problem. 6. & 7. metuentibus omnibus & iratis, præsertim pueris, pendere, & tremere labium inferius. propterea quòd huiusmodi pars mobilis est, minimè sanguinea, & ob hoc refrigeratur; quò fit, vt cùm destituta sit à calore sustentante pondera facile tremat, Externæ caussæ mediatæ sunt potissimùm frigiditas, & siccitas aeris. dico potissimùm esse frigiditatem, & siccitatem; quia tametsi à calore quoque aeris exsiccantur labia, ita vt possint exulcerari, non tamen adeò facilè, & frequenter, vt à frigiditate, & siccitate; ratio est, quia calor scindit consumendo humidum, frigus

verò comprimendo, & repellendo; iam multò facilius est humidum repellere & exprimere, quàm ipsum annihilare, & consumere; & hoc multo difficilius est in partibus mollibus, ad quas continuò manant humores, vt sunt labia. iure ergo dictum est pòtissimùm fieri hoc malum in pueris à frigido, sicco aere. His caussis adnumeratur vsus rerum calidarum, vt cæparum, alliorum, sinapis; præsertim vsus lactis ficuum. Sicquoque recenseri possunt quædam venena, à quibus labia scinduntur, vt dicit Nicander in alexipharmacis de cantharidibus, de toxico, & ephemero colchico. Signa manifesta sunt; nam adsunt vlcuscula, & aperturæ in labijs, adest dolor, & pruritus, & ploratus puerorum; atque sic cognoscere facile est caussas externas. Si fiat à vaporibus, vel inflāmationes adsunt, vel febres magnæ; si ab humoribus, adsunt destillationes, vlcera manant succo aliquo, vt etiam intemperies cognoscatur suis proprijs signis. Ceterum hoc malum non fit exitiale, nisi incuria aut medici, aut aliorum fiant inde vlcera serpentia, & praua. ea autem, quæ fiunt in febribus, aut post, non modò praua sunt, immò salutis signa esse solent, vt habetur in canon. Auicennæ. Curatio vero in duobus posita est, in instauratione humidi continuatiui, & in agglutinatione, seu vnione partium diuisarum. Sed quia neque humidum continuatiuum restaurari potest, neque partes vniri, nisi prouideatur, ne materia noua ad eas partes fluat, videtur esse maximè necessarium, vt corpus purum reddatur; & pro hoc scopo adimplendo, si puer lactens sit, optimum est, nisi cutis capitis aperta sit, aliqua ratione blandè aperire cum vitice, vel sinapi, deinde superponendo maluam; nam vt docet Hippocrates lib. de Sacro morbo, quoties in pueris capita manant aliquo humore ex vlcere, semper retrahitur fluxus ab alijs partibus quæ consequenter incolumes remanent. Si pueri sint adultiores, erunt blandissimè purgandi, nam purgatio confluxum

xum humorum cohibere potest. modus autem purgādi eos, sæpius traditus est, vt non sit repetendum, sic si sanguis exuberet, vtile erit per cucurbitulas spatulis, & dorso affixas humores ad labia fluentes reuocare. Pro humido continuatiuo restituendo, & vniendis partibus ferè interna remedia parum prosunt; sola victus ratio est, quæ humorem illum reficit, propterea nutrici, vel ipsis pueris præscribatur victus talis, ex quo boni succi, & nulla excrementa gignantur. Externa remedia erunt primò, quæ sint prædita aliquo lentore, merito cuius possint parti adhærere. Secundò modica adstrictione, & exsiccatione sine vlla asperitaae, teste Auicenna. quare in caussa calida conueniet

Oleum rosatum omphacinum,
Tragaganthum,
Succus gallæ,
Granatorum,
Adeps gallinæ antiquus,
Butyrum,
Medulla vitulina. vt exempli gratia:

R. Adipis gallinæ antiqui vnc.1.
Olei rosati omphacini vnc.s.
Succi granatorum vnc.3.
Carnis pomi acidi vnc.v.

Misce, fiat linimentum, quo inungantur dormituri, seu cubitum euntes. In caussa frigida conueniunt

Mel rosatum,
Tragaganthum,
Gummi Arabici,
Mastix,
Thus,
Mirrha.

quæ omnia possunt misceri vel cum succo granatorum, aut rosarum, vel

R. Dragaganthi vnc.3.
Masticis vnc.2.
Mirrhæ vnc.1.

Cum ſucco granatorum quantum ſufficit, fiat molle linimentum. Accidit verò ſæpè in pueris, & aliis corporibus tenerioribus, vt hæc blandiora nihil proſint, accedendum ergò ad ea, quæ magis ſiccant, ſed tamen in illis cauendum eſt à valdè ſiccantibus. Laudat Aegineta therebintinam cum melle, & adipe anſerino æquali portione miſtam; quæ compoſitio eſt probata à Galeno lib. de remediis facile parabilibus, propoſitis non conferentibus, addantur paullò magis ſiccantia, vt ceruſſæ lotæ vnc.s. vel lythargirij plus minúsue, prout res poſtulare videbitur. Si dolor, vt fit, maximè infeſtet, poterit vnum, atque alterum granum opij modico lactis mulieris miſceri, & illiniri, nec hic timeatur vſus opij, quia extrinſecus tantum adhibetur. Celſus lib. 7. capite nono & decimo ſcribit, ſi cætera non proficiant, & malum ſerpere videatur, deueniendũ eſſe ad ignem, quod laudo propter Hippocratem, qui dicit, quæ medicamentis ſanari non poſſunt, ferro, & igne &c. nam videmus in actu practico, pueros vix natos ſæpe igne curari. Raſes lib. de decoct. proponit quoddam remedium ad ſciſſuras labiorum, tanquam mirabile, ſed potius deridendum. Scribit enim, ſi bombix acceptus mergatur in oleo, & puero dormienti ſuper vmbilicũ ponatur, mirabiliter curare ſciſſuras; cæterùm cauſſam non intelligo.

De Tumore Vmbilici. *Cap. VII.*

INTER morbos pueriles, qui ſenſibus apparent, eſt tumor, qui ſolet vmbilicum obſidere, qui duplex eſt, alter cum inflammatione, alter ſine inflammatione. Qui cum inflammatione eſt, nihil aliud eſt, niſi magnitudo aucta, ſeu tumor durus calidus cum dolore & pulſu. Et vt intelligatur natura & generatio huius mali, ſciendum eſt omnia animalia dum in vtero ſunt, nutriri non ore, vt quidam malè putarunt, quos redarguit Galen. lib. de fœtus formatione, ſed per vmbilicum; & ob hoc naturam

ram alligasse fœtum vteri venis, vt per illas tanquam per canales duceretur alimentum ad ipsum; hæc quidem vasa omnia animalia habent, sed iure differunt ab homine. primò, quòd bruta secundum Aristot. 10. Problem. 48. in hāc lucem oriuntur perfecta, quòd cognoscitur, quia statim ambulant, & sua spōte sese gubernāt. Secundò quia dum adhuc in vtero sunt, vasa, quibus alligantur vtero, sponte rumpantur, & exilia euadant; ita vt postmodum orta vmbilicum paruum, & minimè morbosum habeant: secus autem est in homine; qui cum ab vtero imperfectus exeat, quippe qui neque ambulet, neq; seipsum gubernare possit, necessariò fit, vt in exitu vasa illa penè adhuc integra rumpantur; per quam fractionem fit, vt magna cura & diligentia opus sit in abscindendo, & concinnando vmbilico. ob quam rem, cùm adhuc sanguinolentus penè ille sit, fit vt facilè inflammationem, & tumorem incurrat; vt non immeritò tumor hic inflammatorius, morbus infantilis dici debeat. Alter autem tumor, qui occupare solet vmbilicum, est sine inflammatione, absque duritie, & pulsu. Et vt in priore triplex est genus morbi, intemperies scilicet aucta, magnitudo, & solutio continui; sic in hoc nullus penè morb. reperitur, sed magna ex parte symptoma est in genere præter naturam affectuum. Differt vterque hic in tribus, in nomine, in materia, & in generatione. In nomine, quia prior à Græcis dicitur φλεγμονὴ vnde φλεγμονώδης ὄγκος, à Latinis modò inflammatio, modò tumor inflammatorius. Postremus verò dicitur à Gal. lib. de humoribus præter naturam 16. ἐξόμφαλον, quam vocem & Dioscorides, & Aetius, & Paulus vsurparunt. Celsus appellat vmbilicum prominentem. Plinius vmbilicum prociduum. Barbari ferè omnes dicere consueuerunt, eminentiam vmbilici; Chirurgi etiam aliqui vocant herniam vmbilicalem. Differunt porrò in materia; quia in tumore inflammatorio tota materia penè sanguinea est, nec modò sanguinea, sed etiam feruens; in ἐξομφάλῳ, seu in hernia

vmbilicali ea multiplex est, interdum aqua, interdum flatus, interdum intestina, interdum omentum, aliquando caro, aliquando sanguis. Hernia, quæ fit ab aqua, à Barbaris medicis dicitur, hernia aquosa; quæ fit à flatu, flatuosa; quæ ab omento, zirbalis; quæ ab intestinis, intestinalis; quæ à carne, carnosa: quam dicit Celsus lib. 7. cap. 14. ex sententia Sostrati Chirurgi, esse modò carnem integram, modò carcinomati similem. Quæ verò fit à sanguine, quum sit instar aneurismatis, dicitur indecoro quodam nomine, à Chirurgis hernia emborismalis. Habent autem omnes hi tumores illud commune, vt dicit Celsus, quod indecorè faciunt vmbilicum prominere. Tertiò differunt generatione, quia tumor inflammatorius ea ratione generatur, qua plerisq; in locis dicit Galenus generari inflammationem, scilicet vt dum pars vmbilici dolore afficitur, eò trahantur, & ducatur sanguis, qui in angusto loco coarctatus, dum feruet, inflamationem facit; propter quam Arist. 7. de Histor. animal. 10. monebat, vt diligentia adhibeatur, dum ab obstetrice proscinditur vmbilicus, ne aliquid peccati committatur. ἐξομφάλου autem generatio diuersa est, quia fit vel ob relaxationem, vel propter fractionem peritonei circa vmbilicum. Vtro verò modo afficiatur ea pars, semper aliqua materia de prædictis eò propulsa, impellit pellem ad partes externas, & ita tumorem facit. Multis verò de caussis rumpi, & relaxari peritoneum consueuit; sed illæ potissimum sunt in pueris, fletus, vociferationes, risus, cantus, cursus, saltus, equitatio, eleuatio ponderis, & vsus ciborum flatuosorum; ab his enim omnibus solet aut rumpi, aut relaxari peritoneū, vt facilè deinde suboriatur tumor; quemadmodum his caussis, & etiam casu, & percussione, non modò tumores gignuntur; sed & aneurismata, quando arteriæ aut relaxatæ, aut ruptæ in parte vmbilici, tumore, & hoc morbo laborare solent. Qui autem fit à carne, hanc generationem habet, quod vbi malè præscinduntur, & concinantur vmbilici, vel caro supercrescit,

crescit, vel male curata inflammatione oritur caro, quæ modò integra est, modò cancrosa; prout bonis, vel malis succis repletur. Cognoscuntur hi tumores propriis suis indiciis; nam qui fit cum inflammatione, rubet, calet, cum dolore est, cum pulsu; reliqui sine dolore sunt, sine pulsu. Sed quia vt dixi, pleræque sunt species tumoris non inflammatorij, oportet etiam vt vniuscuiusque speciei propria habeantur signa. In qua re, quia Græci scriptores, & Celsus inter se varij videntur, primò docebo signa secundum Celsum. quare si tumor fiat ab intestinis, tumor ille neque durus, neque mollis est, sed quodammodò medius; frigore minuitur, calore & spiritus retentione augetur, interdum sonat; & vbi ægrotantes resupini iacent, tumor ferè totus considet, vt nihil appareat, quia intestina in propriam sedem labuntur. Sic si omentum faciat zirbalem, omnia signa in ipsa apparent, quę etiam conspiciuntur in intestinali. Sed habet & hic tumor nonnulla particularia indicia: primum mollior est ab vna parte, & latus, in vertice autem magis angustus; & si quis manibus tumorem apprehendere nitatur, facilè elabitur. Quod si tumor fiat & ab intestinis, & ab omento, indicia mista erunt. Qui fit à carne cognoscitur, quoniam tumor multò durior est, & siue æger supinus iaceat, siue resupinus, siue ambulet, semper tumor apparet, & prementi digito nullo modo cedit, cum & intestinalis, & zirbalis aliquo modo cedat. & hæc sunt signa carnis integræ facietis tumorem. Si vitiosa sit caro, cognoscitur illis indiciis, quibus cācer, colore scilicet nigro, brachiis nigricantibus, & separatis, & aliis signis quæ manifestant cancros. Porrò flatuosa hernia cognoscitur, quia tumor prorsus cedit, sed statim etiam recurrit, corpore resupinato tumor in eadem figura manet, vbi verò ab humore fit, dum premitur, humor sub digitis circumfluit. Et hęc sunt signa horum tumorum tradita à Celso. Paullus, & Arabes diligentiores, diuersa quodammodo signa attulerunt. dicunt enim siue fiat ab omen-

to tumor, siue ab intestinis, siue à flatu, colorem cutis nihilo diuersum esse in ea parte à colore reliqui corporis. Differunt verò huiusmodi omnes tumores, à tumore facto ab humore, quoniam in tumore humorali maior quædam albedo, & transparentia apparet, quæ tunc magis conspicitur, & manifestatur, quando candela, aut lumen apponitur. In facto à sanguine, id est, in aneurismate, dicit doctè Paulus, colorem paulò vergere aut ad rubedinem, aut ad nigredinem. Præterea reliqui omnes tumores si tangantur, leues quodammodo videntur, etsi alij magis, alij minus. Facta autem à flatu hernia, dura est, renitens, & si digito pulsetur, instar tympani resonare videtur. adhæc tumores facti ab omentis, & intestinis, vbi tanguntur, diuersitatem quandam elationis, & demissionis, necnon leuitatis habere videntur in toto tumore, in reliquis tumor penè est æqualis. Amplius qui fit ex omento, prorsus est sine dolore, & sine multa rotunditate, alij dolorem aliquem obscurum facere videntur, & figuram rotundiorem præ se ferunt. Iterum tumores facti ab intestinis & omento, dum ęgri balneo se lauant, vel fricantur, vel rebus emollientibus tractantur, vel corpora motu vehementi mouent, incrementum insigne suscipiunt, reliqui non ita augentur. Accedit postremò, quod qui fit tumor ab omento, prorsus digito absconditur, & cedit facilè sine rugitu. Factus verò ab intestinis, & flatu, cedit quidem, sed redit cum rugitu, & intestinalis præsertim rugitum facit, cum intestina vel plena sunt flatu, vel fæcibus; reliquæ herniæ si premantur, nullo pacto absconduntur. Tumorum vmbilici alij sunt faciles curatu, alij difficiliores. Inflammatio, seu tumor inflammatorius in pueris non modò est morbosus, sed & periculosus; tùm quia febres graues semper iunctas habet, tùm maximè quia hæc tenera ætas dolores, & cruciatus difficillimè potest sustinere; Flatuosam herniam dicit Celsus medicinam non admittere: in qua re non mihi satisfecit eius sententia, quoniam si spectemus

mus huius rei materiam, cum sit flatus, medicamentis dissoluitur, & dissipatur. Si spectemus etiam locum affectum, siue fiat relaxatione, siue fractura, non est ita impossibile ipsum persanare, quare, vt dixi, suspectum mihi est Celsi iudicium. at ipsum laudo, cùm scribit cancrosas hernias non sine magno periculo tractari. Parua hernia recens in corpore tenero puerili, facilè curatur. Sic & leues tumores, maiores verò periculosi sunt, & etiam difficulter curantur; magna aliqua hernia in corpore duro, difficile curatur. Vbi facta est per fracturam, in pueris quidem ob corporis teneritudinem, potest per medicamenta curari. Sed vbi est in corporibus adultioribus, nequaquam potest curari, nisi manuum opera, nam vt dicit Hippocrates, peritonæum discissum non coalescit; quod intelligendum est in corporibus non mollibus, sed potius durioribus. Cæterùm tumoris vmbilicalis, si sit inflammatorius, curatio tota penè posita est in dolore auferendo, eò præsertim quòd, vt dictum est, malum hoc peculiare sit pueris nuperrimè natis: quia verò dolor ab intemperie, & à materia originem ducit, ratio postulat, vt intemperies corrigatur, & materia à loco affecto auferatur. Sed quia corpora patientia, tenerrima sunt, omnia blandè sunt tractanda. Quare quod ad victum spectat, studendum erit, vt nutrix tanto tempore victu vtatur refrigerante, & humectante; puero autem patienti intrinsecus adhibenda sunt, quæ & dolorem lenire, & materiam depellere possunt, cuiusmodi est oleum rosaceum lumbricatum, quo vtendum erit supra vmbilicum, vsque quò initium inflammationis prætereat. Vbi desinit inflammatio, addendum est oleum chamomelinum, rosarum, & quanto magis recedit initium inflammationis, eò magis vtendum discutientibus; ita tamen, vt ad eam arcendam non transeatur oleum anethinum, aut chamomelinum lumbricatum. Pro suppuratione sat erit vel vti pane cũ lacte, vel maluis lacti incoctis. nã quę vehementius suppurant, magis etiam pueros excru-

ciant. Si tumor ab alia fiat materia, quęcunque sit, semper duo scopi sunt ante oculos habendi. Vnus, vt materia à loco affecto tollatur; alter vt peritonæum circa vmbilicum, si sit relaxatum, constringatur, & confirmetur; si fractum, vniatur, & consolidetur. ac primò recta vitæ ratio instituenda est ita, vt fugiantur omnes aeris intemperies, præsertim venti, & omnia tempora humidiora. Fugiendus est motus omnis, cursus, saltus, eleuatio ponderum, præsertim fletus, & etiam cantus, & vociferationes: nam cùm pueri sint, qui plerunque hoc morbo laborant; debent matres omnia facere, vt ploratus omnis inhibeatur; quādoquidem sicut à ploratu malum efficitur, ita quoque factum conseruatur, & augetur. Balnea etiam fugienda, quæ peritonæum maximè relaxant; præ cæteris vigilandum est, vt aluus pueri sit liquida; quoniam vbi laborant in egerendis fæcibus, mirificè morbum hunc augere solent. Erunt ex vsu, si aluus non fluat, huiusmodi inter clysteres:

R. Foliorum consolidæ,
Maluæ,
Plantaginis, ana m. s.

Fiat decoctio secundum artem, deinde

R. Dictæ decoctionis vnc. 10.
Olei chamomelini vnc. 3.
Butyri,
Sacchari rubei ana vnc. 1.

Misce. Pro potu vtendum est vino subadstringente, vel aqua, cui incoctum sit aliquid aromatnm, præsertim si à flatu fiat, incoquatur aquæ vel anisum, vel fœniculum. à cibis abstinendum humidis, frigidis, flatuosis, & ventosis: quare legumina, pisces, fructus, & herbæ omnino debent vitari. A lacte abstinendum, à caseo, &, vt vno verbo dicam, sicco potius, & aliquo modo attenuante victu vtendum, quàm humidiore, & crassiore. Instituta victûs ratione, ad remedia transeundum est, quæ & intrinseca, & extrinseca sunt; sed quia non expedit vllum adhibere remediū, nisi corpus expurgatum

sit

ſit ab excrementis, ideò erit leuiter purgandum; ſed primò ita præparabuntur humores:

℞. Chamedreos,
Serpilli montani,
Chelidoniæ,
Menthæ ana p.s.

Fiat decoctio ſecundum artem, huius decoctionis

℞. vnc.3. Syrupi de artemiſia,
De Betonica ana vnc.s.

Miſce. Pro expurgatione in his caſibus præfertur omnibus aliis medicamentis electuarium Indum, & quod diacatholicon dicitur, optimum eſt: poterimus ita inſtituere:

℞. Diacatholiconis drach.s.
Electuarij indi drach.2.

Miſce. quòd ſi puer potum nolit admittere, ita poterit ordinari:

℞. Foliorum conſolidæ,
Meliſſæ ana m.s.
Sebeſten.num.6.
Myrobolanorum Indorum drach.1.

Fiat decoctio ſecundum artem, huius

℞. vnc.3. Electuarij Indi drach.3.

Miſce, fiat potus. Expurgato corpore, quoniam totum ſtudium conuertendum eſt ad ipſum peritonæū confirmādum, vel vniendum, ad quos ſcopos implendos ſemper vtiliſſimum erit materiam ipſam, quæcunque ſit, diuertere ligaturis, frictionibus, cucurbitulis ſiccis; Immò verò ſi ætas ferat, conducent etiam cucurbitulæ ſcarificatæ. Quæ autem conueniunt in hoc morbo remedia interna, complura apud ſcriptores reperiuntur, quæ modò in puluere, modò in decocto, modò in vino vſurpantur. Ego ſemper magis laudo, vt potius in puluere cū vino ſumantur, quàm cum aqua, cuiuſmodi eſt ſerpillum montanū, rubus caninus, coralli rubei, ſumach, burſa paſtoris, buccina; præ cæteris probatur mumia, & maſtix. Soleo ego his in caſib. vti his pillulis:

R. Limaturæ ferri vnc.1.
Nucum cupressi drach.3.
Sanguinis draconis,
Thuris,
Corallorum rubeorum ana drach.1.

Conficiantur cum melle; & harum pillularum & mane,& vesperi pro captu puero tradantur vel scrupulæ duæ vel drachmæ semis. Post quas poterit etiam exhiberi statim modicum vini subadstringentis;ad similitudinem hanc sunt etiam electuaria, & quæ pueris suauiora videntur quàm pulueres. poterit ergo hoc electuarium parari:

R. Radicum consolidæ maioris,
Caudæ æquiuæ,
Bursæ pastoris,
Rubi canini ana m.1.

Decoquantur optimè in vino adstringente,& diligenter deinde pistentur,post adde
Masticis, Corallorum rubeorum,
Boli armeni,
Nucum cupressi ana drach.1.s.
Cinamomi scrup.1.

Cùm melle optimè depurato fiat electuarium; cuius potest qualibet vice dimidium parui cochlearis sumi, atque hæc intrinsecus sunt administranda. Extrinsecus verò multa quoque in vsu esse possunt, sed duo sunt in vsu horum remediorum obseruanda. Primum est, vt priusquam exhibeatur vllum remedium externum, semper prouideatur, vt vel intestina, vel omentum, si ab his malum fiat,ad sua loca manibus impellatur. Alterum est,vt curetur ægros resupinos iacere, quousque hæc remedia administrantur. quæ verò extra adhibentur,sunt:

Mumia,
Mastix,
Galla immatura,
Nux cupressi,

schenan-

Schenanthum,
Rubus,
Bolus armenus,
Lapis hæmatites,
Sanguis draconis,
Folia cicutæ torrefacta,
Gumi Arabicis,
Aracia,
Spodium.

Hæc enim sola, vel miscentur, vel applicãtur instar emplastri, sed magis adhæret & prosunt cerata, quàm emplastra; propterea ceratũ de pelle arietina vtilissimũ est. Si particulare ceratũ optetur haberi, hoc fieri poterit:

℞. Gummi Arabici,
Tragaganthi,
Masticis,
Boli armeni,
Sanguinis draconis,
Collæ piscium,
Collæ de corio bouis ana drach. 2.
Thuris,
Mannæ ana drach. 3.
Picis græcæ drach. 1.
Picis naualis drach. 2.

Liquefiant primò ad ignem pices, deinde liquefactis addantur collæ; tùm vbi fuerint omnia incorporata, auferatur ab igne, & inspergatur pulueres, & fiat magdaleon; hæc enim est ars componendi cerata. Vsus autem erit, vt corium rotundum capiatur, & super extendatur ceratum, & supra vmbilicum apponatur; ita vt non modò complectatur partem affectam, sed vicinas etiam. hæc remedia si contulerint, optimum est; si non conferant, deueniendum est, vel ad incisionem, vel ad vstionem. Circa incisionem, modus ferè vniformis traditur à Celso, à Paullo, ab Albucasi, & omnibus medicis; quò fit vt non sit tempus terendum in hæc explicanda. Illud memoria tenendum, quod docuit Celsus, ne

quaquam incidendos esse infantes lactentes, sed pueros adultiores. aliud etiam obseruandum est, non omnia corpora puerorum idonea esse incisioni, sed ea, quæ sunt boni habitus, quæ sine papulis, & omne impetigine sunt; nam corpora mali & malorum succorum si incidantur, difficulter coalescunt, immò periclitantur, ne ad gangrenam perueniant. Præterea obseruandum est, non quodlibet tempus idoneum esse incisioni, sed tantum vernum; non autumnale, non hiemale, nec etiam æstiuum. Vstio autem, quæ in his casibus conuenit, potest dupliciter administrari, vel igne viuo, vel caustico. Modus vtendi igne viuo traditur ab Albucasi, & summa hæc est; vt peractis purgationibus & omnibus aliis necessariis, æger resupinus ponatur; deinde impulsis vel intestinis, vel omento ad loca interna, inueniatur locus ruptus, qui vbi inuentus est, atramento signetur, & signatus vratur vno, vel duobus, vel etiam tribus locis. Vbi vsta est pars, inungatur butyro vsque quò crusta cadat, & deinde curetur, quemadmodum alia vlcera; facit enim huiusmodi vstio cicatricem in loco affecto ita duram, & solidam, vt à se in posterum repellat & intestina, & omnem aliam materiam. Modus verò vtendi caustico idem planè est; nam inuenitur locus fractus, vel relaxatus, & signatur, atq; signato superponitur causticum; deinde succurritur cũ butyro, vsque quò crusta cadat, ac curatur vt ad vnionem veniat. Quòd si caro sit caussa, hic modus curandi est, vt vel putrefactorio, vel caustico ea materia auferatur; & si sit aneurisma, curatur vt cætera aneurismata.

De tumore Scroti, id est, Ramice.
Cap. VIII.

PATIVNTVR pueri similem affectum circa scrotum, in quo debellando sæpe laborant medici; namque pueri, qui nulla ratione vitæ vtuntur, & motu, & aliis rebus sese fatigant,

fatigant, sæpe hos scroti tumores incurrunt, qui à Latinis dicuntur ramices, vel, vt dicit Celsus, indecoro nomine herniæ. Græci variis nominibus vsi sunt, secundum varietatem materiæ, vel loci affecti. nam si fiat malũ in inguinibus, βουβωνοκήλη à Græcis dicitur, si autem in scroto, atque hoc fiat ab omento, vt est apud Gal. in lib. de Tumor. præ. natur. c. 16. dicitur ἐπιπλοκήλη; si ab intestinis ἐντεροκήλη; si ab aqua ὑδροκήλη; si à carne σαρκοκήλη; si à flatu ἐμφύσημα, vel inflammatio. Locus affectus, vt inquit Galenus est peritonæum, vel musculi. Fiunt autem omnia hæc mala ab iisdem caussis, à quibus hernia vmbilicalis; præterea à vociferatione, à motu, ab eleuatione ponderis, à quibus modò peritonæum frangitur, modò relaxatur. Cognoscuntur differentiæ singulæ facillimè, & curantur eodem modo, vt hernia vmbilicalis. Sed aduertendum, licet facilis sit curatio, præsertim in pueris; tamen non est inueterandum malum, nec etiam facilè permittendum erit, quòd facere amant isti Chirurgi, vt testes auferantur; quia præterquam quòd ablati testes generationi incõmodant, dicit Auenzoar, perdere etiam intellectum; vt castrati homines sapientissimi, penè dimidium intellectus habeant.

De imperforatione, id est, de clausura meatuum vrinæ, & fæcum.
Cap. IX.

QVANDOQVE pueri vel meatus vrinæ, vel fæcũ ita habent clausos, vt nequaquam excrementa reddere possint, aut si reddunt, vel debiliter, vel per alienas vias id fit: sicut hoc tẽpore in hac vrbe reperitur puella Hebræi, Theutonici dicti, quæ fæces per vuluam emittit. Laborantes hac ægritudine appellat Aristoteles quarto de generatione animal. 4. ἐπιτόμενεις, id est orbatos, atque inter

monstra recenset: medici appellant attritos, id est, imperforatos, Michael Ephesius, vt narrat Suessanus, in prædicto loco Aristot. tradidit hanc affectionem dici à medicis marmoream. Sed hic notandum est, hanc clausuram, seu imperforationem meatuum differre ab ea, quæ φίμος & φίμωσις dicitur, & cuius meminit Galenus 2. secundum loca 6. & 2. de officina medica vltimo; quoniam hæc imperforatio naturalis est. φίμος autem & φίμωσις est potius accidentaria, vel ob cicatrices, vel ob tumores, vel ob carnem ab vlcere derelictam; sicuti potest intelligi ex Paulo lib. 7. cap. 73. quanquam Celsus lib. 7. cap. 25. nullam differentiam videatur fecisse, inter imperforationem, & phimosin. Sed sciendum in loco Galeni de officina medica textu vltimo corruptam esse lecturam, quia scribitur χερώσις, cum scribi deberet φίμωσις, quem literæ Galeni errorem, neque etiam Vidius doctissimus cognouit. Dubitatur hic quomodo fieri possit, vt qui hos meatus habent clausos superuiuere possint; nã certum est naturam salutis nostre solicitam necessario has vias fabricasse, vt possint excrementa quotidie excerni; quare si hæc non excernuntur, qui fieri potest, vt reperiantur aliqui vixisse imperforati? Respondeo hoc verissimum esse, quod & exemplum hoc hodiernum puellæ Hebrææ demonstrat; præterquàm quòd Albertus Magnus, & Suessanus narrant se huiusmodi viuos homines vidisse. Immò Aristoteles quarto de Generatione animalium quarto, refert vaccam fuisse Perinthi, quæ non solùm vixit cum hac imperforatione, verùmetiam quoties ope medici aperiebatur, toties iterũ claudebatur. Caussa verò, propter quam potest in hoc infortunio vita protrahi, potest eadem esse, quam assignat Aristoteles loco citato, quia scilicet natura excrementa sicca extenuãs, euacuat ea per vesicam; addo ego etiam euacuari per sudorem, ac insensibilem trãspirationem. Sic vbi clausa est via excrementi humidi, potest natura ea conuertere ad intestina, sicut conuertit sicca ad loca vesicæ. est autem

tem

tem hic affectus morbus instrumentarius, & in via; quia quæ deberent esse apertæ viæ, clausæ sunt. actio verò quæ offenditur in hoc morbo, est facultatis expultricis, quæ frustratur à suo fine, quia impeditur, nō autem essentialiter læditur. Caussa nulla alia est, nisi error facultatis formatricis, qui contingit ab aliqua materiæ turpitudine, vel propter motum, vel propter alium casum. Neque adeò arduum est hoc malum cognoscere, vt valde difficile est illud curare. primū quidem quia nulla alia curationis detur via, nisi per nouam perforationem, & incisionem; incisio verò periculosa est, quoniam periculum imminet, ne dum perforatur anus, lædatur musculus sphincter, atque ita nouum malum oriatur. Præterea etsi absque læsione musculi fiat perforatio, adhuc tamen periculum imminet, ne iterum coalescat, atque vanus sit omnis labor; & hoc est, quod dicit Aristoteles loco citato; periculum maximum imminere, vbi virgines non perforatæ curantur. Curandi ratio in hoc solùm posita est, vt quia impedita est facultas expultrix à suo munere, ex toto huiusmodi impedimentum auferatur, quod quidem non medicamentis fieri potest, sed solùm operatione chirurgica, quæ nequaquam timenda est; propterea quòd sit citra periculum, cum magna pars orbis circumcidat puellos teneros. Sed dicet aliquis: cur ergo Galenus nono secundum loca sexto, proponit remedia ad eos, qui non sunt perforati? Si enim solo opere chirurgico hoc fieri potest, cur hæc proponit? Dico perforationem, ad quam proponit medicamenta Galenus non esse hanc naturalem, de qua agimus, sed esse adscititiam, & phimosin, quæ sicuti facta est casu, & morbo, ita medicamentis tolli potest. Vt autem modicum huius curationis tradamus, primùm de meatu primario clauso loquemur, qui in viris dupliciter contingere potest; vel quia præputium coaluerit, vel quia glandis foramen sit occlusum. Vbi morbus fit propter præputium, ante cætera purgandum est corpus blandissi-

mè; & præ cæteris, dicit Celsus, abstinendum ab ambulatione. & hoc sit perpetuum, ne videamur medici circumforanei, vt semper ante quamcunque operationem chirurgicam corpus purgetur, & si opus est, sanguis mittatur. nam ad euitandam inflammationem nihil magis necessarium est, quàm purgatio, vel sanguinis missio. Vbi autem purgatum est corpus, primo tentanda est facilior curatio, vt scilicet præputium ferro perforetur. Circa quam perforationem debent duo notari. Primum, vt ferrum sit rotundum; secundum, vt sit ignitum; quia ferrū rotundum facit vulnus rotundum, atqui vulnera rotunda, vt dicit Cassius medicus, & Alexander. 1. Problem. difficillimè coalescunt, quod optatur in hoc casu. Præterea vbi ferro ignito fit vuln9, duo bona fiunt. primo fluxio sanguinis inhibetur, secundò vulnus dum sanatur, duriorem callum contrahit, vt non facilè iterum coalescat, & hæc albo lapillo sunt notanda, quia non sunt vulgaria. Vbi sic facta fuerit perforatio, habenda est cānula plumbea, quæ in foramine tam diù est detinenda, donec sanatum sit vulnus, & callum contraxerit. Sed si hæc ars non iuuat, vt mihi Romæ non profuit in nobili iuuene, quid agendum est? nihil aliud, nisi vt incidatur præputium ferro ignito, vt fit in verpis, & in circumcisis. Vbi autem error est in ipsa glande, similiter glans ipsa perforanda ferro rotundo ignito, atque detinenda est ibi cannula vel argentea, vel plumbea, quæ extrahatur vbi mingendum est, & iterum reponatur vbi nulla fit mictio; atque hæc est ratio, quæ ab Albucasi Chirurgo data fuit. Ceterum Cel. lib. 7. cap. 25. præter hanc rationem demōstrauit & aliam, sed potius cōuenientem phimosi, quàm imperforationi. solent autem etiam puellæ hoc foramen clausum habere, ita vt etsi mingant, non possint tamen concumbere, quas, vt dixi, vocant velatas. Sed ratio curandi has cùm transcendat tractatum morborum puerilium, ad nos non pertinet, nisi forsan etiam à principio natiuitatis hic morbus sese ostendat;

dat; quo in casu non aliter agendum est, quàm quo modo dixi etiam in masculis. nam fuit sententia Albucasis debere obstetrices statim natos pueros accuratissimè perspicere, & si foramen clausum habeant, digito blandissimè, vel ferro aperire; & deinde lanam vino, & oleo perfusam superponere, tum vnguentis curare, ac prædictam cannulam plumbeam immittere, & retinere; Quod dico de meatu vrinario clauso, idem dicendum est de ano. & primò diligenter notandum, numquid possit anus perforari citra periculum sphincteris; quia si fortè fortuna coaluerit totus musculus, atque facta sit via à natura ad ipsam vuluam, vt in puella prædicta vidimus, non est tentanda perforatio, quoniam certissimè musculus læderetur, & ex vno malo aliud deterius sequeretur. Sed si appareat aliqua ratione tãtùm pellem supra musculum esse obductam, tunc signato loco diligentissimè, est ferrum rotundum immittendum: &, vt in alijs dixi, sic etiam hic agendum est medicamentis, & cannulis.

De ani procidentia. Cap. X.

IN pueris etiam accidit malum à Gal. 9. secundum loca προπτώσεις vocatum, à Latinis ani procidentia; quæ est exitus foras recti intestini vnà cum musculo sphinctere; estque morbus instrumentalis, scilicet in situ, quia intestinum rectum, quod deberet intus perpetuò latere, foras progreditur; in qua egressione non modò læditur expulsio, sed etiam ambulatio, & interdum sensus tactus propter dolorem, qui excitatur. Caussa huius est intemperies humida cum materia pituitosa, & biliosa, vt dicit Hippocrates in libro de fistulis. Locus affectus est potissimùm musculus ille, qui à natura fabricatus est ad retinendum intestinum rectum intùs. hic enim vbi intemperie humida relaxatur. si quãdo fæces cum impetu egerantur, nequaquam retinet intestinum, sed

permittit vt exeat, neque amplius reuertatur, quamquam etiam interdum spõte redeat, vbi relaxatio musculi non est insignis; hæc ergo est caussa coniuncta huius mali, quò fit, vt inter caussas antecedentes iure ponatur ætas puerilis, & infantilis, quia huiusmodi corpora vbique humida, & laxa sunt, vt faciliter etiam musculos prædictos languidiores, & laxiores habeant. Senes verò abundant & ipsi humiditate excrementitia circa omnes partes, sed ita habent intestina, & musculos illos exsiccatos, vt ab hac humiditate excrementitia circa omnes partes irrigentur, sed non relaxentur. Humiditas porrò, quæ relaxationem facit ipsius musculi, multas caussas habere potest & internas & externas. Inter internas primò sunt abscessus, & inflammationes, propter quas cum materiæ humidæ, & copiosæ à toto corpore fluunt ad partes internas inflammatas, iure accidit vt musculi imbibant hanc humiditatem, & ita relaxentur. Externæ sunt humiditas, & frigiditas ani, quò fit, vt pueri sedentes supra saxa, seu super locum humidum, huiusmodi ægritudine tententur. Sic etiam violenti nixus in egerendo fæces, solent hunc morbum efficere, propter quod fit, vt post fluxus alui graues, & longos, soleant huiusmodi nixus consequi, & consequenter egressiones ani, quæ satis ex sese manifestæ fiunt, quia oculis conspiciuntur; apparet intestinum rubrum, est anus modò paruæ, modò magnæ longitudinis, & vidi ego exisse longitudine palmæ vnius. Caussa verò externa ex relatione adstantium, vel ægri habetur. Quòd si fiat ab inflammatione, & aliquo abscessu, cognoscitur dolore, rubore, calore, & tumore; vt si neque caussa vlla externa accesserit, neque adsit vlla inflammatio, signum certissimum sit fieri malum à sola intemperie, & ab humoribus humectantibus. est verò malum hoc difficillimum curatu tùm ratione propria, tùm communi; propriâ, quia est ab humiditate, quæ solet difficile à pueris tolli; ratione communi, quia vt dicit Galenus nono secundum loca, omnia vitia ani

difficulter

difficulter curantur. Atque id multis de caussis. Primò, quia pars illa excellenti sensu prædita est, quò fit vt austera, & exasperantia medicamenta non sustineat. Secundò accedit, quòd est via, per quam continuò transeunt stercora, vel fæces aridiores, quæ suo transitu locum affectum magis irritant, & exasperant. Præterea medicamenta huic loco ægrè adhiberi possunt, & si adhibeantur, difficilimè detinentur, neque tempore debito retineri possunt, cùm sæpè propter fæces egerendas, auferri medicamenta necessarium sit. Vltimò locus ille calidus, & humidus est, & ratione huius postulat remedia refrigerantia, & exsiccantia, quæ cum exasperent, & irritent, difficillimè ab ægris sustineri possunt. Dicit tamen Aetius lib. 14. cap. 16. partem illam extremam intestinorum, quæ prolabitur, admodum ignobilem esse, ac dum secatur, aut vritur, vel nullum, vel exiguum periculum inferre. Est autem omnibus facilior curatu ea ani egressio, quę est sine vlla inflammatione, quæ non inueterata, sed recens est, vt dicit Auic. 17. tertij tract. primo, cap. 17. Curatio tota posita est in retractione ani ad propriam sedem, & in retentione, quia verò hoc fieri nequit, nisi & intemperies, & materia tollatur, ea propter in primis necessarium est & inflammationem, & omnes humores, à quibus fit malum, delere: quapropter si sit puer lactens, curetur nutrix in primis; si adultior, est instituenda ante omnia victus ratio, atque eligendus aer siccus, & calidus, potius quàm frigidus, & siccus. Si hic non habeatur, paretur suffumigijs ex rosa, cypero, lentisco, cupresso; quæ omnia possunt eum, & siccum, & calidiorem parare. Dormiendum est, & curandum vt pueri semper tecti maneant: &, si fieri potest, vel supini dormiant, vel saltem cruribus, & coxis eleuatis, ac reliquo corpore supiniore. Abstinẽdum omnino est ab vsu balneorum, quia relaxando malum augent. Hippoc. in lib. de Fistulis laudat vinum dulce; Aetius aquosum; sed vtrum adhibeatur, conuenit, siue aquosum, siue dulce. Opti-

mum est etiam abstinere à vino, & eius loco vti aqua, cui ferrum candens sit immersum. Cibus sit siccus, extenuans; & omnino abstinendum est à fructibus, ab herbis, carnibus humidioribus, & ab his, quæ solent aluum humectare, & laxare. Instituto victu diligenter videndum an pars prolapsa sit inflammata, an muco aliquo obducta. Si sit inflammata, inquit Hippocrates, & iure nutriendum esse ægrum cibis tenuibus, & leuibus, quia puer est, nec opus habet sectione venæ; loco cuius vtendum cucurbitulis, præsertim dorso adhibitis, & etiam frictionibus. Quòd si fuerit grandior natu, possunt scarificari cucurbitulæ. præter hæc erit blandissimè puer purgandus, exempli gratia, præparabuntur hoc modo humores:

℞. Foliorum sonchi,
Endiuiæ,
Polygoni an.m.1.

Fiat decoctio secundum artem, deinde

℞. Huius decoctionis vnc. 3.
Syrupi ex rosis siccis vnc.1.

Misce. hæc potio vtilis erit ad præparandum humores, & refrigerandum. De purgatione quid agendum? Si purgans exhibeamus, proculdubio inflammatio magis incitabitur in exitu fæcũ. In hoc ergo casu, vt aluus fluat, blandissimè est prouidendum, & per vrinam potius est purgandum corpus, quàm per aluum, itaque pro purgatione laudo vt capiatur lib. 1.s. seri caprini optimè depurati, vel bubuli, & misceatur vnc. 1.s. succi seminum melonum; hoc enim medicamentum purgabit maximè per vrinam, & si etiam aluum mouerit, id aget blandissimè, & sine vlla mordicatione. Interim danda est opera, vt quàm citissimè, & blandissimè dolor leniatur, quod fieri potest & insessibus, & inunctionibus accommodatis. Insessio fiat ex aqua fluuiali, in qua bullierit rosa, flos camomeli, meliloti, capita papaueris, althæa; nympheam præ ceteris laudat Auicennas, & aduertendum huiusmodi insessum non ad-

modum

modum calidum esse debere, sed medium omnino, sic vt neque calore, neque frigore noceat. Vnctio fit ex oleo rosato omphacino lumbricato, ex oleo anethino lumbricato. Capitur etiã vesica, & impletur aqua, & deinde ano prolapso apponitur: vel accipitur etiam ouum, & in vino aliquo odorato coctum apponitur loco dolenti. Sic fieri potest emplastrum ex oleo rosato lumbricato, modico vino, & semine lini. Vbi sedata est inflammatio, conandum est digitis blandè pellere anum in suam sedem, & hoc fit, si supinus collocetur puer, & paullulum coxis eleuetur: & quia nolunt hanc operationem perpeti, detineantur à nutrice. Sed si intestinum minimè sit inflammatum, verùm muco obductum fuerit, curandũ est, vt ille mucus omnino eluatur; pro quo agendo laudat muriam Celsus, quam & ego laudo, si sustineri possit, ac maiores cruciatus non inducat; potest fieri aqua huiusmodi:

R. Aquæ communis lib. 10.
Salis vnc. 1.s.
Verbenæ,
Malicorij ana p. 1.s.

Bulliant omnia, deinde spongia immaceretur, & intestino apponatur. Vbi certum est iam omnem mucum esse ablatum, intropellendus est anus digitis, & remedijs accommodatis, efficiendumque, vt detineatur sub musculis; ad retinendum anum parantur & lauacra, & inunctiones, & pulueres; lauacrum fit huiusmodi:

R. Aquæ communis lib. 10.
Rosarum,
Foliorum rubi,
Lentisci ana m. 1.
Corticum granatorum,
Acaciæ,
Lentium ana vnc. 2.
Nucum cupressi,
Myrtillorum ana vnc. 1.

Bulliant simul ad quartas, deinde spongia maceretur, & in loco affecto detineatur. Possunt etiam fieri suffumigia, veluti est suffumigium ex cortice pineæ, ex cortice granatorum, folijs rubi, vel

R. Seminum hyosciami vnc.s.
Balaustij,
Nucum cupressi ana drach.1.
Corticum pineæ vnc.3.

Terantur omnia crasso modo, deinde prunis superponantur ardentibus, & fiat suffumigium. Fiunt pulueres, & olea, vt

R. Olei myrthini, &
Olei rosati omphacini, & hoc anus illinatur, deinde adspergatur modicum huius pulueris:

R. Cerusæ,
Antimonij,
Gallarum,
Aluminis an. drach. 3.

Puluerizentur, & adhibeantur. Laudatur hic puluis à Rase, & ego expertus sum esse efficacissimum. Sed aduertendum est, quod admonuit Aetius, in infantibus, & in pueris tractandis tenerioribus minimè vtendum esse istis pulueribus, maximè adstringentibus, & efficacioribus; propterea quòd magnopere exasperant, & dolores pariunt. quare nisi puer sit adultus, prædicto puluere vti erit inutile. Habentur nono secundum loca, multa medicamenta vehementiora, quàm conueniant pueris tenerioribus, ideò magis laudo consilium Gal. 3. de facilè parabilibus, scilicet, vt vtamur aqua fabrorum, & puluere cochlearum vstarum. Scribit idem Galenus 2. de Simpl. medic. à multis scriptum esse torpedinem appositam ano prolapso vtilissimam esse, sed subdit, sese hoc remedium incassum esse expertum. puluis quoque ex spolio serpentum maximè prodesse solet. Quòd si remedia hæc ex toto malum non auferant, Arabum sectatores commendant, vt fiant duo cauteria in fine spinæ, id est prope caudam; vnum ex vna, alterum ex altera

altera parte, quod tamen remedium in pueris tantum adultioribus vsurpandum consulo, & vbi cætera non conferunt.

De intertrigine. Cap. XII.

SVPERSVNT inter morbos externos puerorum duo, qui eos frequentissime exercẽt, intertrigo, & pernio, seu bugantia. Intertrigines à Galeno, Paulo, & alijs dici consueuerunt paratrimata, & fortè sunt eadem cum ijs, quæ à Theophrasto lib. de sudoribus dicuntur enodia. Plinius modò appellat attrita, modò confricata membra. Vocat communi nomine Auic. excoriationes. Sunt autem hi affectus vlcera quædam cutanea, seu excoriationes quædam, quæ infantibus inter femora contingũt; adultioribus verò pueris, & etiam viris non modò in coxis inter femora, sed etiam in pedibus, quandoque oboriuntur. Patet ergo hunc affectum esse morbum, & solutionem vnitatis, atque etiam morbum in intemperie; quandoquidem plerunque huiusmodi exulcerationes iunguntur intemperiei calidiori. Lædit verò hic morbus non modò actiones naturales, scilicet coctricem, & alteratricem facultatem, sed etiam impedit animales, præsertim motricem, & sensitricem; cum etiam dolor, & cruciatus ab eo insignis fiat. Caussa exulcerationis & intemperiei duplex est, alia interna, alia externa. externa est lotium, fæces acres, & biliosæ, sordities inuolucrorum; ab his enim omnibus tenerorum puerorum coxæ exulcerantur, & ad intemperiem ducuntur. Intrinseca verò caussa est humor acris, & mordax, qui vel in ea parte generatur, vel à toto in eas partes fluit. Caussæ antecedentes sunt vitiosum lac nutricis in lactentibus, in adultioribus victus prauus, præsertim ex cibis calidis, dulcioribus, acribus, & mordacibus. Sic etiam inter caussas externas huius mali est obambulatio, calceamenta stricta, panni asperi, sed præsertim

est motus importunus. Nam, vt scriptum est à Theophrasto lib. de sudoribus, vbi corpus est impurum, à motu facilè vlcera inducuntur, eò quia vel humores acres, & mordaces à toto corpore ad cutem trahuntur; vel quia excrementa, quæ in ipsa cute sunt, motus, & caloris vehementia acriora redduntur, & mordacia; ita vt cùm nec perspirare, nec difflari possint, necessariò cutem exulcerent; & non modò has excoriationes, sed etiam impetigines, scabies, & lepram inducant. Et hæc mala est facilè cognoscere, quia oculis apparent. adhæc si partes manu, vel panno tractentur, statim dolent pueri, ac gemunt. Si malum vitio lactis contingat, cognoscitur his signis, quibus cognosci lac nutricis docui. pariter si fiat ab vrina, vel à fæcibus, cognoscitur, quia fæces ipsæ biliosæ & ardentes videntur, atque panni, quibus inuoluuntur pueri, vrina colorantur. adhæc si & diligentia adhibeatur in emundandis pannis, in auferendis fæcibus, aut malum aufertur, aut saltem lenitur. Sic cognoscuntur cæteræ caussæ relatu vel ægri, vel assidentium; quando scilicet ob vrinam, vel ob pānos malum euenit. Estque hoc malum facile curatu, propterea quòd si diligentia statim adhibeatur, omnino sanescere solet citra periculum. dicit Galenus 2. de Artic. 36. & Paullus lib. 4. cap. 14. quòd si huiusmodi vitia oriantur ex immodica strictione, ita vt vlcera profundiora, & rebelliora sint reddita, difficilius curātur, quàm ceteræ aliæ intertrigines. nam præterquàm quòd huiusmodi mala faciunt inflammationem, accedit quòd vlcera praua redduntur. Quare studendum est, vt partes solutæ ad pristinam vnionem reducantur; quod quia fieri nequit, nisi humiditates, & aliæ caussæ auferantur, danda opera est, vt in primis omnes caussæ externæ remoueantur. Et si puer lactens sit, prouidendum est, vt mulier optimo victu vtatur, & abstineat à motu, à vigilijs, ab ira, à vino, & cibis omnibus salsis, acribus, & mordacibus: & si nutrix cacochymica, & impura sit, purganda est. Sic etiam danda erit opera,

vt

vt sępè pueri abluantur,ac mundentur à fæcibus,& excrementis; & panni omnes mundi sint, & minimè asperi. Quòd si adultior sit, neque lacte amplius vescatur,sic & ipse nutriendus est; vt de nutrice dixi, & purgandus, atque possunt præparari humores hoc modo:

R. Foliorum scabiosæ,
  Epaticæ,
  Cichorij,
  Lapatij an. m.1.s.

Fiat decoctio secundum artem;

R. Dictæ decoctionis vnc. 3.
  Syrupi de fumaria,
  De cichorio an. vnc.s.

Præparati humores hoc modo purgabuntur:

R. Rhabarbari infusi, & expressi secundum artem scrup. 2. s.
  Syrupi rosati solutiui vnc. 2.
  Seri caprini vnc. 4.

Misce. Purgato corpore nihil aliud agendum,nisi vt medicamentis externis pars excoriata curetur. Balneum optimum erit ex aqua fluuiali,in qua decocta sit scabiosa, lapatium, iridis radix, & ordeum. Proponuntur multæ inunctiones à Paullo, & alijs, sed ex omnibus magis laudo eas, quæ fiunt cum lythargirio, quod dicit Gal. 4. de Simpl. medic. valere ad intertrigines,vt,

R. Medullæ ceruinæ drach. 3.
  Cerussæ lotæ drach.2.s.
  Butyri recentis,
  Aqua rosacea abluti drach. 2.
  Lythargirij abluti drach. 4.
  Mirrheæ drach.1.

Cum modico therebinthinæ lotæ fiat linimentũ. Item

R. Vnguenti de lythargirio vnc. 1.
  Olei rosati omphacini drach.1.

Misce, fiat linimentum. Est etiam puluis,qui ad intertriginem maximè valet, & fit ex rosis, myrrha, malicorio, cypero, scabiosa, & lupini farina. Galenus 8. Sim-

plicium, laudat etiam piceæ corticis puluerem: & 2. simpl. scribit coriorum vetustorum cineres excellenter intertrigines sanare.

De pernione. Cap. XIII.

HIS similem, & alium pueri pati solent affectum, non modò circa pedes, sed etiam circa manus. Qui circa pedes oriuntur affectus, Galenus lib. de facile parabilibus, appellat intertrigines pedum, Barbari medici vocant bugantias, Latini perniones, maior pars Græcorum, vt etiam Aristoteles appellat maligna chymetla; quamquam si vsum huius vocis apud Græcos spectemus, videatur his tantum accommodata, quæ fiunt à frigore externo; quæ etiam Celsus lib. 1. cap. 28. appellat vlcera à frigore; Latini proprio nomine vocant ambusta, quod frigus instar ignis adurat. Est verò hic affectus vlcus siccum in pedibus, & manibus puerorum potissimùm nascens. Appello vlcus siccum, quia tametsi præcedere soleat quidem tumor, cum tamen materia, à qua fit malum, sit sicca, acris, & mordax, rodit, aperit, & vlcus facit, quod plerumq; nulla humiditate solet manare; quamquam etiam Celsus dicat interdum exire materiam, quæ videtur aut pus, aut saniem referre. Dixi potissimum in pueris; hi enim cum læsionem frigoris externi minimè sentiant, fit vt has partes nullo modo defendant; iccirco passim, & frequentissimè aëre frigido externo læduntur. Est hic morbus solutio continui, & intemperies frigida, & sicca, quę coniuncta est cum materia frigida, & sicca, aut saltem sicca; nam etsi tumor quàm sæpissimè huic malo iungatur; est tamen is symptoma potiùs, quàm morbus; quia à tumore, vt tumor est, vix læditur vlla actio in hoc morbo. Læditur autem facultas naturalis ab intemperie, quia & altera trix, & attractrix lęsæ sunt. impeditur verò facultas animalis,

malis, cùm & ambulatio læsa sit, & sensus tactus, propter dolorem, & pruritum, quem inducit hic morbus, intemperies verò hæc, & etiam solutio continui fit potissimum à frigore aeris externi, propter quod populi omnes Septentrionales magnoperè solent huius generis affectu infestari. Sed cupiet quis intelligere qui fieri possit, vt potiùs manus, & pedes hoc genere mali infestentur, & non aliæ partes? Dico complures huius rei esse caussas. in primis est, quoniam huiusmodi partes longinquæ sunt à caloris fonte, quamquam caput etiam recedat à simili fonte: illud tamen hoc habet, quòd cùm positum sit in parte superiori, calor suæ naturæ impetu facilè in caput attollitur, quod non contingit neque manibus, neque pedibus: præterea manus, & pedes sunt excarnes, propterea nullo munimine defenduntur ab externis iniurijs; ad hæc multis neruis, & ossibus scatent, ob quod non modò, vt dicit Hippocrates lib. de Affectibus podagricis. dolor maximus euenit. verumetiam sua natura redduntur torpidi, & frigidi; propter quam etiam rationem Aristoteles 6. problem. 6. dicit nos maximè torpere secundum manus, & pedes, propterea quòd hæ partes excarnes sunt, ossibus, & neruis multis præditæ. Neque verò solùm magis torpemus secundum pedes, quàm secundum alias partes, sed etiam sepè fit vt pedes à frigore prorsus corrumpantur, & putrefiant. quemadmodum refert Xenophon 4. lib. expeditionis Cyri euenisse militibus ambulantibus per niuem: quare potissima caussa huius mali est frigus externum aeris. Sed preter hanc caussam sunt etiam calceamenta, quando vel adstrictiora, vel asperiora sunt, quàm conueniat. Sed oritur dubitatio hoc loco, quomodo dictum sit à me oriri huiusmodi morbum ab intemperie sicca; nam omnino dubium est, quomodo dixerit Aristoteles 1. problem. 55. & 56. quærens cur perniones æquè curentur à frigida, vt à calida aqua, & cur æquè sanentur, & fiant à frigido. Respondeo ex eo esse, quia hoc malum oritur

ex immodica humiditate, quæ & à frigore exprimitur, & à calore dissipatur. Si ergo Aristoteles scribit fieri à nimia humiditate, quomodo verum est, oriri à sicca intemperie, & sicco humore? Dicendum est humorem vel concretum esse posse, vel fusum; perniones autem non fiunt ab humore fuso, sed concreto: quem intelligens Aristoteles dixit fieri à nimia humiditate, nec inconuenit huiusmodi humorem concretum appellare siccum, quia re ipsa patet hiberno tempore terram grauidam humore ita à frigore cogi, & concrescere, vt siccissima appareat, cùm tamen sit plena humiditate; & non modò appareat siccissima, sed etiam findatur, & quodammodo exulceretur; vt hac ratione etiam contingat partibus his externis, quibus humores à summo frigore concreto ad similitudinem terræ siccitatem faciunt, & vlcera sicca. Cæterùm non difficulter hoc malum cognoscitur, quia, vt dicit Celsus, rubor adest cum inflammatione modò mediocri, modò paullò maiore, interdum pustulæ oriuntur, deinde exulceratio; modicus est dolor, sed prurit⁹ multò maior; exit ichor, vel tabus quidam, qui vel saniem, vel pus referre videtur. Malum hoc minimè periculosum est, nisi penitus negligatur; quia si negligatur, aut fortè ob necessitatem curari nequeat, potest & mortificationem pedũ in summo frigore, & mortem inducere. Curatio non admodum diuersa ab ea est, quam proposui in intertrigine, id solùm videtur habere quasi peculiare, vt maiore præseruatione opus habeat, quàm intertrigo; quia sunt aliqui & pueri, & adulti, qui vsque adeo sunt obnoxij huic malo, vt nisi magna diligentia sese tueantur, singulis annis tententur. Quamobrem, quemadmodum dixi, cùm potissima caussa sit mali aeris externi frigus, aut calceamentorum asperitas, vel strictura, ante cætera curandum est; vt qui his malis facilè tentantur, latioribus calceamentis semper vtantur, &, quantum potest fieri, sese ab externo aere defendant. Laudat Aetius pro præseruatione ab hoc malo salem cum

melle

melle mistum, & affricatum pedibus, quod etiam vtile est in principio, vbi tumor tantùm apparet, quem maximè quoque iuuat abluere aqua vel marina, vel salsa; vel decocto radicis betæ, vel cyclaminis. Laudat Dioscorides ad hunc vsum decoctum serpentariæ. Celsus inter alia remedia, quæ proponit pro hoc malo vincendo, illud etiam habet, vt æs, quàm calidissimum sustineri potest, ipsi parti affectæ apponatur. quod consilium puto captum esse ab Hippocrate lib. 5. & 7. epid. vbi consulit vt perniones magna calefactione, & igne tractentur, & iuuentur. cuius rei rationem adferens Aristoteles problem. citato, & etiam problem. 50. scribit à calore summo curari perniones, quia humor concretus dissoluitur, & dissolutus dissipatur, & euacuatur. In qua re maximè videtur discrepare ab Hippocrate & medicis, quia scribit etiam curari perniones à frigore, quod vt fieri possit, neque rationem, neque experientiam adhuc vidi. Sicuti puto etiam errasse Petrum Aponensem, qui ea loca exponens, pro pernionibus intellexit tumores quosdam valdè ab his diuersos, vt morbillos, ignem persicum, & alios affectus. Decoctum raparum etiam maximè valet ad perniones, nec non rapæ coctæ, & in emplastri formam applicatæ. Aetius lib. 14. laudat oleum rosatum in rapa magna excauata positum, & ad feruentem cinerem adhibitum. Sic furfur in vino decoctum maximè valet. Inuenio Galenum 3. de facilè parabilibus laudare salem, cyminum, & oleum; quod remedium potius, vbi tumor adest, valet. item rubrica synapis, terra cymolia, succus caprifici confert. iuuat etiam abluere pedes decocto ex althea, chamomelo, fœnu græco; ita tamen, vt postquam exsiccati sunt pedes, inungantur, vel oleo amygdalarum dulcium, vel oleo vitelli oui; & deinde optimè tecti pannis, aut lana sordida teneantur. hoc etiam vnguentum optimum est ad præseruandum:

℞. Ammoniaci drach. 1.
Resinæ drach. 2.

Dissoluantur ad ignem, adde
Olei communis drach. s.
Ceræ communis drach. 6.
Cera dissoluta fiat colatura, deinde adde
Farinæ fœnu græci,
Thuris,
Masticis an. drach. 2.

Misce. & hæc videtur esse præseruatio, & curatio tumoris. Vbi factum est vlcus perpendendum est, an id sit sordidum, vel purum. Si sit valde sordidum, omnino est emundandum, ad quod maximè valet vnguentum apostolorum; vbi mundatum est, ita vt in ipso nulla sordities relinquatur, studendum est ad cicatricem perducere. Celsus laudat alumen æqua portione cum thure, vino adiecto. Laudat etiam vinum, in quo malicorium sit decoctum; hæc enim exsiccant, & adstringunt; ita vt cicatricem inducere queant. Est apud Galenum 3. per genera. 4. medicamentum illud præstantissimum. quod dicitur diacaltheos; hoc quoque, vbi cætera non prosunt, poterit quis feliciter vti. puluis etiam hic maximè valet, vbi mundatum sit vlcus:

℞. Myrrhæ,
Masticis,
Thuris an. drach. 4.

Misce, omnia trita inspergantur vlceri, & deinde superponatur stuppa in vino adstringente macerata. Cancri fluuiatiles in cinerem redacti, & cum melle appositi valent. Refert Galenus 2. Simpl. puluerem ex vnguibus asinorum maximè etiam conferre ad hæc vlcera sananda. Sed non est prætereundum illud experimentum, quod narrat Clarus Olaus in secundo libro rerum Septentrionalium, vbi scribit populos eos, qui frequentissimè ob frigus aeris hoc malum experiuntur, sese non alio remedio sanare, quàm puluere pellis leporinæ; nam & hoc experimentum rationem habet, quia

vt

vt notum est, pili leporini maximè valent ad vnienda vulnera. Hic est finis morborum puerilium externorum.

HIERONYMI MERCVRIALIS DE INTERNIS PVERORVM MORBIS

LIBER II.

De febre Puerorum in genere. *Cap. I.*

VENIO ad internos puerorum morbos, sed quia hi multi, atque multorum generum sunt, vt possim præclarissimum hunc tractatum perficere, deliberaui insigniores, & frequentiores edocere; & erit hæc tractatio vtilissima, si quæ vnquam fuit, quoniam difficilior est internorum, quàm externorum cognitio. Sunt autem morbi puerorum interni, alij vniuersales, alij verò particulares; particularium rursus, alij pertinent ad superiorem ventrem, alij ad medium, alij verò ad inferiorem; sic enim vete-

res medicos partes nostras distinxisse, clarum esse potest. Vniuersalis morbus internus, quoniam vnicus est, primo loco à me tractabitur, atque hic est febris ipsa; quæ, quia in pueris accidens solet esse dentitionis, vt habetur apud Hippocratem libro tertio, Aphorism. vigesimo quinto: alia verò est febris non accidens; de febre accidentali non est vt hoc tempore loquar; quia cùm sequatur dentitionem, tunc loqui poterimus, quando copiosè de hoc affectu verba faciemus. Loquamur itaque de ea febre, quæ sponte in pueris oritur. Solet autem febris puerorum esse omnium generum, & quartana, & tertiana, & quotidiana; sed quæ maximè propria huic ætati videtur, est febris synochos, siue sit cum putredine, siue sine putredine. Sed illud memoria reuocandum, cùm de pueris loquor, me loqui de ea ætate, quæ vsque ad decimum quartum annum pertingit. Ratio, propter quam pueri hoc genere febris tentantur, ea est, quia eiusmodi febris fit potissimùm in corporibus calidis, humidis, & sanguineis. Iam verò nemo est inter Medicos, & Philosophos, qui nesciat pueros maximè calidos, & humidos esse, vnde Galenus libro tertio prognostic. trigesimo dicebat, eorum temperamentum esse verè, & ex natura sanguineum; & possumus etiam huic rationi aliam adijcere, scilicet puerorum corpora admodum densa esse; quò fit, vt præ densitate cùm non possit calor liberè expirare, cohibitus augeatur, & febrem inducat.

Esse verò illa huiusmodi, testimonium est Aristotelis decima sectione problematum, problemate quarto, vbi scribit pueros vitiligini minimè subijci, propterea quòd præ densitate carnium vapores ad cutem penetrare non possint. Sed video dubitari posse, quomodo dictum sit à me, omnibus febribus hanc ætatem esse obnoxiam; quandoquidem si quartanæ generationem, & mores spectemus, ab ea omnino videtur aliena; nam fit, vt notum est, ab humore melancholico, quem in temperamento sanguineo, vel corpo-

ribus

bus humidis, & calidis reperiri, admodum difficile est. Accedit Hippocratem in fine lib. de Natura humanã dixisse, quartanã febrem fieri ab ætate viginti quinque annorum, vsque ad quadragintaquinque; vt his rationibus comprobatum esse videatur, pueros à quartana febre non debere tentari. Respondeo quantum est ex temperamento ipsorum, proculdubio hanc ætatem immunem esse ab hoc genere mali; sed si res externas, atque etiam internas consideremus, potest fieri, quemadmodum experientia docet, vt etiam quartana tententur. Primùm enim pueri materno sanguine creantur, & aluntur, qui cum possit esse melancholicus, rationi consentaneum est, in eorum corporibus hunc humorem ita posse congregari, vt quartanæ occasio præbeatur. His accedunt externæ caussæ, importuni motus, vsus ciborum crassorum, & melancholicorum; ex quibus omnibus cùm in pueris colligatur copia insignis crudorum humorum: consequenter etiam fiunt humores melancholici, dum scilicet humores crudi in iecinore non conficiuntur, sed ex ipsis fæx copiosissima resultat. Illud tamen verissimum est, quod scribit Hippocrates in loco citato, scilicet febres quartanas illis ætatibus extra vigesimum quintum, & quadragesimum quintum annum admodum breues esse, nisi errorum copia, & frequentia diuturnæ reddantur. quamobrem clarissimum est, pueros omnes febres experiri, quarum caussæ aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internæ ipsissimi humores sunt, & pituita, & bilis, & sanguis, & melancholia: Externæ verò complures sunt, inter quas primum locum habet aer; de quo loquens Hippocrates in libro de aere, locis, & aquis, dicebat: Si hiems borealis, & sicca fuerit, ver autem austrinum & humidum, pueris in æstate fieri febres. cuius sententiæ reddens caussam Aristot. I. Problematum sect. 19. dicebat, iccirco pueris fieri febres sub his constitutionibus, quoniam humor collectus in corporibus eorum calidis, cum æstate refrigerari non possit, flagrat, incendi-

tur, & consequenter febres inducit; cui etiam adiicitur aeris aestus, qui tanquam ignis igni additus, vt dicebat 4. sect. Problem. 29. efficit, vt in aestate corpora puerorũ semper gracilia, & tenuia reddantur. Praeter aerem, caussa febrium puerorum est importuna, & immodica corporis exercitatio; pueri enim omni tempore, & saturi, & ieiuni exercentur, vt non sit mirum humores ipsorum incendi posse, & febrem induci. Sed prae caeteris in ipsis faciunt febrem cibi, & immodici, & praui sumti, ex quibus non solùm crudi humores colliguntur, verum ij collecti obstructiones, & putredines insignes producunt. Caeterùm sunt penè omnes febres in pueris salutares, & iure; quia cum febris, vt dictum est, maximè frangat, & laedat actiones naturales, in pueris huiusmodi facultas vsque adeò vegeta, & robusta est, vt maximè omnium resistere possit caussis laedentibus, & febriculosis. Id vnum ex febribus solet periculum impendere pueris, ne magnitudine earum, neue difficultate eos gubernandi conuertantur febres in hecticas; vt propter hoc potissimum, & propter alia debeat à medico cura haberi febrium ipsorum puerorum; qui, quo tempore lacte nutriuntur, duo curationum genera requirunt; alterum in ipsis nutricibus, alterum in ipsismet pueris; Nutrices enim quo tempore pueri febricitant, maxima diligentia custodiendae & curandae; & quo ad diligentiam spectat, pro ratione febrium, in victu tractandae sunt; vt si infans laboret quotidiana, victus nutricis sit quotidianae accommodatus; pari pacto si biliosa, aut alio genere. In omnibus autem semper debent nutrices à vino abstinere, quia pueris lactentibus nihil est, quod magis obesse possit ipso vino. quod Galenus octauo & nono Methodi dicebat febres in quibusuis augere. Sed ne tempus inutiliter conteram; debebunt curare nutrices, & alterantibus, & purgantibus medicamentis, prout febris puerorum requirere videbitur. Caeterum de pueris ipsis lactentibus dubium esse potest, vtrum, cum febricitant, aliqua ratione san-

ne ſanguis mitti poſſit. Raſes in lib. de peſte capite 4. poſt quintum ætatis menſem poſſe pueris cucurbitulas apponi,&ſanguinem extrahi,manifeſtè teſtatus eſt. Ex aduerſo Auicennas 4.1.doctr.5. cap.21.cauet ne pueris ante annum cucurbitulæ apponantur. Verùm in virorum horum diſſenſione tutior pars mihi eſſe videtur, vt conſilium Auicennæ ſequamur, ſcilicet ne cucurbitulæ apponantur pueris, priuſquam annum ſint tranſgreſſi, eò quia hæc ætas maximè vinci ſolet à doloribus, & moleſtiis; vt iure dixerit Diuus Plato, duos eſſe maximos Tyrannos, quibus trahuntur pueri, voluptate,& dolore;Iam manifeſtiſſimum eſt cucurbitulas inſignes dolores etiam grandioribus inducere, vt propter hoc maximè abſtinendum ſit ab hoc remedio. Poſt annum me vſum fuiſſe fateor, & feliciter, modò obſeruentur duæ,vel tres conditiones. Vna,vt iis potiſſimum pueris adhibeantur, qui maximè ſanguinei, & robuſti videntur. Altera, vt non partibus ſuperioribus ſed duntaxat cruribus applicentur;ratio eſt, quia ab ea parte ſanguis miſſus non ita viribus incommodat, neque ita ſpiritus exhaurit, quemadmodum in partibus ſuperioribus. Tertia eſt,vt nunquam vncia, vel altera tranſeatur. Præter hoc genus remedij ſunt quædam alia, quæ huic ætati à Medicis proponuntur, quæ & intus,& extra adminiſtrari poſſunt. Intus pro febricitantibus ab Auic. laudatur ſuccus granatorum cum oxymelle,ſuccus citrinorũ; poterit autem hoc pacto fieri.

℞. Succi granatorum vnc.1.

Oxymellis ſimplicis vnc.s.

Miſce,cum cochleari indatur in os pueri vna, vel altera drachma,vſque ad vnc.s & aduertendum me minorem præſcripſiſſe oxymellis doſim,quia hæc ætas omne genus neruorum maximè infirmum habet; acetum autem,& proinde oxymel neruis obeſſe, vtiq; & Hippoc. & Galen. docuit. Sinautem pueri aluum adſtrictam habeant, quid agendum? medicamentis purgantibus vti valde periculoſum eſt; quia cum ſint ſuapte natura

calida corpora,& à febre magis calefacta, addere etiam calorem medicamentorũ periculosum est; quare multò satius est vti vel clysteribus, vel glandibus. Clyster pro puero febriente hic erit:

℞. Seri qualiscunque lib.s.
Mellis vnc.1.
Salis drach.s.

Misce. Glandes autem multæ sunt, quæ pueris accommodantur, præsertim verò ex sapone, ex carne, & lardo porcino, glans etiam, quæ communis vocatur; nam aliis grauioribus vti in febre puerorum, inutile est. Extrinsecus autem alia sunt, quæ conueniunt, vt sudorem prouocent; alia verò vt incendium remittant. Prouocare sudorem in pueris laudarunt Auicennas & Aetius, & iure; quia corpora hæc, cùm, vt dixi, satis densa, & adstricta sint, si per sudorem aperiri possint, non est dubitandum facilè præberi aditum, & egressum ipsis vaporibus, & putridis exhalationibus. Ad prouocãdum sudorem laudatur succus radicum arundinum plantis pedum, & vertici inspersus; nam vehementioribus vti valdè inutile est. Ad attemperandum autem feruorem conuenit applicare pectori subtilissimos pannos lineos madefactos vel aquã endiuiæ, vel rosarum, vel citrulli; quæ propter hoc ab Auicenna iure commendantur. Renibus verò & dorso vtile est aliqua applicare, quæ possint eius partis incendium remittere, vt esset istud:

℞. Olei rosati vnc.s.
Succi endiuiæ drach.3.
Aquæ rosarum drach.2.
Aceti modicum, & ceræ.

Fiat linimentum. Prę cæteris verò in febrientibus pueris maxima cura habenda est, vt ventriculus, & iecur possint concoquere. Quod enim Galenus vndecimo Methodi decimo quinto dicebat, scilicet perspiciendum esse in omni febre, vt ventriculus, & iecur concoquat, eò magis studendum est in febrientibus pueris, quo hæc corpora, quæ continuò augentur, & calida

sunt,

ſunt, alimentum commodum, & ſufficiens habeant, quo nutriri poſſint: ea propter cum corroborantia iecur, ventriculum adſtrictiorem habere debeant, iurè meritò Galenus in his caſibus vtendum eſſe adſtringentibus docuit; vt malè videantur agere illi, qui in febribus extrinſeca remedia adſtringentia pro ventriculo, & iecinore abhorrent. Itaque hoc vſurpari poterit:

℞. Olei maſticini vnc.s.
Pulueris corallorum rubeorum,
Sandalorum,
Rubi ana ſcrup.s.
Ceræ parum,

Miſce fiat linimentum. Si puer, qui febre laborat, ætatis fuerit inter ſeptimum, & decimum quartum annum, alia ratione tractandus erit, quàm de quâ ſum ante loquutus; & quia omni febrium genere tentari poteſt, ne noſtra vagetur oratio, proponam exemplum alicuius febris, vt in ea exercitati, poſſint deinceps eadem methodo cæteras curare.

De febre Synocho. Cap. II.

SI itaque puer in hac ætate conſtitutus laboret febre ſynocho cum putredine: (huiuſmodi enim febre ſæpè pueros laborare certum eſt.) Cum ortum ducat ex obſtructionibus factis à craſſis humoribus, atque in corporibus calidis, & humidis, & ſanguineis, ſitque putredo vel in vaſis omnibus, vel in maioribus, videtur rationi conſentaneum, fieri propterea quòd tota ſanguinis maſſa putreſcat ſaltem ſecundum ichores. Ratio itaque curationis poſita in eo eſt, vt totum ſtudium conuertamus ad tollendas obſtructiones, & ſimul ad tollendum feruorem febrilem; quamobrem inuenienda ſunt remedia particularia: & vt primum à viuendi ratione incipiamus, erit puer detinendus in aere frigido, omnes motus animi, & corporis vitandi; Si aluus non fluat,

excitanda clystere, vel glande. Potus sit aqua simplex, & aqua hordei. Victu, in simili febre Galenus 9. Methodi cap. 4. satis tenui vtebatur; nam præter mulsam, & cremorem ptissanę nihil ferè dabat vsque ad perfectam morbi inclinationem. Similiter ergo etiam vbi dabitur hæc febris, prouidebitur sustinere ægrum ptissana facta saltem in brodio pulli; & quia durum est temporibus nostris apud populum sustinere ægros hoc solo victu, poterunt indulgeri & alia, vt pannis cum brodio, interdum vitellum oui, modò hoc obseruetur, ne nimium nutriatur; quia vt dicebat Hippocrates & Galenus sæpè simul nutriuntur & vires, & morbus. Hora cibandi erit, quæ est consueta tempore sanitatis ipsi ægro. Instituto victu, inter remedia videnda sunt primum chirurgica, nunquid conueniant, & de sanguinis missione habetur à Gal. lib. de Curatione per sanguinis missionem cap. 13. & 10. Methodi cap. 14. vbi scribit in pueris ante decimum quartum annum nunquam esse secandam venam, eò quòd, id quod deberet facere sanguinis missio, sponte natura ipsa facit, quę scilicet quotidie multam puerilium corporum substantiam consumit; quare periculosum illud est consilium; quod videtur reliquisse Auēzoar, qui vt dicit Auer. 7. collect. 3. scripsit, se filiolo suo trium annorum venam incidisse; loco autem sectionis venæ, quia in his febribus præstantissimum remedium est sanguinis euacuatio, licebit vel cucurbitulis, vel hirudinibus vti; nam hirudines cùm osculo subtilissimo venam rumpant, non ita caussam præbent, vt spiritus vitales exhalent; potest autem hirudo applicari cruribus, & melius erit & tutius; vel etiam ipsis brachiis. Sunt præter hirudines cucurbitulæ, quibus in hac ætate in febre nunquam erit vtendum in partibus superioribus, sed inferioribus, quia possent attrahere materiam à toto corpore & ad cor, & ad locos, vbi est posita putredo, quare multò satius erit & lumbis, & natibus; aut etiam ipsis cruribus eas applicare: atque si Galenus post decimum quartum annum

non

non concedit, vt ſanguinis plus quam libra extrahatur, multo minus ſemper extrahẽdum erit infra decimum quartum annum, vt nunquam plus extrahatur, vel ſemilibra, vel vnc. 4. aut 5. Vnum memoria dignum adnotari debet, quod ſcriptum eſt & ab Hippoc. in lib. de Medicina, & ab Oribaſio, ſcilicet cucurbitularum formam debere eſſe oblongam, nec admodum ventricoſam, atque poſſe habere vel os ſtrictum, vel amplum. Cucurbitulæ, quæ habent os ſtrictum, vt ego obſeruaui apud Erronem in libro de Spiritalibus, vocabantur apud Medicos oua medica, eò quia referebant veluti ouorum formam; atque his monet Hippoc. vtendum eſſe, quotieſcunque medicus optat attrahere à partibus profundis. Quæ verò habent os latius, vſurpandæ ſunt, vt monet ipſe, quotieſcunq; attrahendum à partibus vicinis, atque remotis, ſecundum latitudinem; & hoc poſſit eſſe documentum, vt quotieſcunque applicantur cucurbitulæ cruribus, debeant habere os latum, & amplũ, vt poſſint à remotiorib. attrahere, quemadmodum vbi applicantur & lumbis, & natibus, debent eſſe ore ſtrictiore. Vbi itaque conſtitutum erit vel cucurbitulas, & hirudines applicandas eſſe, primo videndum eſt, an aluus ſit adſtricta, an verò ſoluta. Si ſoluta ſit, ſtatim deueniendum ad ſanguinis euacuationem. Si autem ſit adſtricta, lib. 1. tract. 8. cap. 18. Auenzoar iubet prius ſoluendam eam eſſe, hoc eſt, fæces ab inteſtinis eſſe ducendas. Miſſo ſanguine deinceps incumbendum eſt deobſtructioni, quæ fit medicamentis & internis, & externis, incidentibus, & detergentibus, citra tamen inſignem caliditatem. Intus poterunt humores attenuari, & incidi hoc pacto:

℞. Hordei p. s.

Foliorum hyſſopi m. s.

Fiat decoctio ſecundum artem; deinde

℞. Decoctionis vnc. 2. s.

Oxymellis ſimplicis drach. 5.

Miſce, & fiat potus. Vbi erunt præparati humores, ex-

purgabuntur; & cauendum est in ea ætate à vehementibus medicamentis omnibus; ea propter non erit pertranseundum hoc:

R. Sebesten num.10.
Passularum drach.2.
Foliorum hyssopi,
Florum boraginis ana.p.1.
Fiat decoctio secundum artem, deinde
R. Dictæ decoctionis vnc.3.
Mannæ electæ,
Mellis rosati solutiui ana vnc.1.s.

Misce. Poterunt verò augeri, vel minui medicamenta lenientia, prout corpus ægri persuadebit. Extrinsecus autem conueniunt, quæ possunt deobstruere, sed mitia, vt est farina hordei affricata cuti, atque mulsa tepida. Pectori autem applicari ea poterunt, quæ possunt humectare, & refrigerare; vt aqua hordei, cui mistum sit modicum olei amygdalarum dulcium; nam huiusmodi oleum & aqua simul mista prouident, ne partes pectoris alioquin excalefactæ accendantur magis. Poterimus etiam, vbi malum inclinare videtur, vti balneo aquarū dulcium; quia si quod est corpus, cui balnea huiusmodi conueniant, planè est corpus pueri; atque modus hic, quem demonstraui, poterit etiam obseruari habita ratione humoris peccantis; & in febre tertiana, & quartana.

De Epilepsia. *Cap. III.*

SVPEREST, vt dimisso vniuersali interno puerorum morbo, aggrediamur particulares, qui scilicet & contemplatione, & ipsa magnopere praxi iuuabsit. & quia dixi morbos internos particulares vel pertinere ad superiorem ventrem, vel medium, vel infimum. ordo postulat, vt ordiamur à morbis ventris superioris; sed quoniam versamur circa actiones capitis;

capitis, cuius actiones vel sunt animales, vel naturales; primum de morbis animalium loquar, cuius tria sunt genera; aliæ enim actiones sunt sensuum, aliæ motricis facultatis, aliæ rationatricis. Vitia facultatis rationatricis in pueris, & præcipuè ante septimum ætatis annum, neque medici tractarunt, neque forsan nouerunt; nam neque de insania puerorum, neque de phrenitide, & præsertim de lactentibus quidquã tractarũt. Ratio clarissima est, quoniam, vt dicebat Aristot. 8. de historia animal. cap. 1. anima pueri nihil differt ab anima belluæ; dum enim infantes sumus, brutalem vitam omnes degimus; propterea quod ratio veluti obruta, & ebria multo humore, non potest operari. Quare nulla quoq; fiunt circa ipsam vitia; fiunt autem quo tempore facultas ratiocinatrix emergens ex humore, incipit operari. Itaque dimissis his vitiis tractabo illa, quæ pertinent ad motricem facultatem; quæ trium generum sunt, prout tribus modis hæc actio vitiatur; nam vel motus ex toto deperditus est, vt in apoplexia; vel deprauatus, vt in epilepsia, & in spasmo; vel diminutus, vt in corpore, in balbutie, quemadmodum sigillatim docebo. Incipiamus à motu deprauato, qui in pueris frequentissimè contingit, atque appellatur & conuulsio, & epilepsia. Epilepsia in pueris multa nomina apud medicos habet; vocata est enim primò morbus puerilis. Aristot. 30. Sect. Problematum, Problem. 1. appellat ecstasim puerilem. Magnus Hippoc. 6. Epid. Cõment. primo text. 5. videtur appellasse fulgorem. Arabes medici non solùm appellarunt morbum puerilem, verum etiam barbaro nomine nuncuparunt matrem puerorum. Ratio propter quam vocatur morbus puerilis, nulla alia est, quàm ea, quam proposuit Hippoc. lib. de sacro morbo, & multi alij, scilicet, quia pueri frequentissimè hoc morbo capiuntur, & interimuntur. Sed quæ est ratio, propter quam hæc ætas hoc morbo corripitur? Gal. 6. Epid. Com. 1. tex. 5. & Auicen. lib. 3. capite de epilepsia, scribunt pueros maximè tentari hac

ægritudine tùm propter frigidam intemperiem cerebri, tùm potissimum propter largam humiditatem. Vocatus est hic morbus etiam in pueris à nonnullis morbus sacer, quemadmodum Hippocrates testatur libro de aere, aquis, & locis, cap. 2. Inuenio etiã vocatum esse lunaticum; nã, si licet sacra profanis miscere, habetur apud Mathæum Euangelistam cap. 26. parentem quendam præsentasse Christo puerum lunaticum, qui, vt suo loco demonstrabo suis signis, erat epilepticus. Cur autem epileptici vocati sint lunatici, ratio habetur apud Serenum medicum in lib. de Medicina; vbi scribit, quòd qui oriuntur, seu concipiũtur in interluniis, quando luna in coitu est cum Sole sine lumine, fiunt epileptici. Est verò hic morbus nihil aliud, quàm contractio, & retractio omnium musculorum, & neruorum interpolata præter naturam, & præter voluntatem. Dico contractionem, & retractionem, quoniam, vt scriptum est à Galeno 3. de Locis affectis, capite sexto, quemadmodum in motu voluntario musculi contrahuntur, & retrahuntur versus propriam originem; ita quoque in conuulsionibus ipsis accidit. Dixi musculorum; quandóquidem si rem ipsam omni auctoritate postposita expendamus, nerui non mouent partes, sed sunt musculi; nerui autem sunt veluti canales, per quos facultas mouet ipsos musculos; siue enim per spiritus, siue instar luminis hoc fiat, non est locus disputandi. Non esse autem neruos, qui moueant, hac vna demonstratione conuinci potest, quòd si capiantur nerui statim atque mortua sunt animalia, nerui inquam musculis implantati, facillimè discinduntur, vt non sit rationi consentaneum in motibus vehementibus animalium posse eos tanta vi conuelli, & cõmoueri. Sunt itaque musculi, qui verè contrahuntur & retrahuntur. Dixi omnium, propterea quòd in hoc morbo omnes musculi mouentur, & conuelluntur, eo quia, vt dicit Galenus quinto de Locis affectis, capite septimo, principium neruorum toum se ipsum quatit, vt sit necessarium

farium sese quatiente cerebro, hoc est, principio neruorum, omnes musculos moueri, & conuelli. Dixi præter naturam, & voluntatem, quia à natura comparatum est, vt musculi obediant voluntati; qui vbi præter voluntatis imperium mouentur, non solum hoc fit præter voluntatem, sed etiam contra naturam. Addidi interpolata, quemadmodum addit Galenus, & Auicennas, quandoquidem hoc conuulsionis genus interpolatum est; cæteræ conuulsiones continuæ sunt, & magis permanent. Patet igitur morbum hunc puerilem pueri esse symptoma in genere motus deprauati, & quia actio deprauata animalis est iuxta regulam Gal. 1. de Locis affectis in fine, læditur huiusmodi actio, vel læsa parte, vel læso principio; cum autem actiones naturales semper lædantur, læsa prius parte, in hoc morbo non læduntur partes motæ; Itaque læditur principium. est autem illud ipsum cerebrum, quod cum læditur, lædi potest vel per essentiam, vel per consensum; vtro modo lædatur, læditur à morbo instrumentali, hoc est, ab obstructione, vt dicunt omnes; addo ego, & à solutione continui, quia molestia illa quæ impedit facultatem ad motum, nihil aliud est, nisi vel morsus quidam, vel diuulsio partis; quemadmodum etiam est in singultu, cui comparat epilepsiam Galenus. Sed cum constet apud omnes ad hũc motum efficiendum concurrere facultatem expultricem, quæ irritata à morbo noxam depellere quærit, hoc tamen incertum est inter veteres, nunquid etiam præter expulsiuam ad hunc motum edendum concurrat facultas motrix. Ex vna parte sunt Galeni auctoritates, in quibus videtur demonstrare ad hunc motum edendum nihil conferre motricem. Primum enim Gal. 3. Aphor. 39. demonstrãs differentiam inter apoplexiam, & epilepsiam; inquit: in apoplexia penitus desinere motum ipsum, in epilepsia motum esse, sed præter voluntatem. Immò verò ponens differentiam inter motum voluntarium, & cõuulsionem, inquit, motum voluntarium fieri quidem

eo pacto, quo fit motus conuulsionis, sed voluntarium fieri à facultate ciente: conuulsionem autem fieri sine facultate ciente. Hanc eandem sententiam videtur habere 3. de Locis affectis cap. 6. sed clarius 2. de Symptomatum caussis, cap. 1. dum scribit conuulsionem esse solius morbi opus; quam eandem sententiam videtur sequutus Auic. in cap. de Epilepsia, & Auer. 3. Collect. cap. 41. quasi velint omnes hi, huiusmodi motus conuulsionis à nulla alia vi effici, præter quàm ab expultrice naturali. Ex altera parte sunt testimonia, & rationes; ea in primis ratio est, quòd, vt præclarissimè docuit Galenus in lib. de motu musculorum, musculi non mouentur nisi à facultate volũtaria; hæc enim instrumenta, vt fusè docet ipse, ad id sunt à natura parata. vt secundum voluntatis imperium corpora nostra moueant. Iam verò in epilepsia mouentur musculi omnes, & eo pacto, vt dixi, quo mouentur à voluntate: igitur si mouentur eo pacto, quo scilicet naturaliter corpora mouentur, rationi consentaneum videtur, à nulla alia facultate fieri, quàm à motrice. Præter hanc est Galeni auctoritas, qui secundo Aphorismo quadragesimo quinto, ponens differentiam inter apoplexiam, & epilepsiam, inquit eundem locum esse affectum in vtrisque, & eandem materiam; differre autem, quoniam in apoplexia perfecta est actionum facultas deperdita; in epilepsia motus deprauatus, scilicet facultatis; id enim necessariò vult phrasis Galeni, & ita ab Interprete translatum est; quasi velit dicere, differre apoplexiam ab epilepsia, quia in hac facultas nihil operatur, in illa deprauatè mouet. Quid igitur dicendum est? Dicam breuiter quid statuẽdum censeam. Duplex est conuulsio; alia cum motu euidenti & manifesto; alia sine motu manifesto. Cum motu manifesto & euidenti est epilepsia, quando scilicet principium motus est affectum; Sine motu euidenti est, quando pars aliqua contrahitur insensibiliter ob tumorem aliquem, aut inflammationem in musculis obortam. Hanc postremam

mam conuulsionem, seu contractionem, fateor quidem fieri absque vlla facultate motrice, quia cùm propter partis morbum secundum latitudinem augeantur musculi, & simul nerui insensibiliter contrahuntur, quia insensibiliter diminuitur longitudo; & de hoc genere conuulsionis loquebatur Galenus secundo de Symptomat. caussis, cum diceret, conuulsionem esse solius morbi. Quæ verò cum motu manifesto fit, epilepsia est, in qua tria tempora consideranda sunt. Vnum, quando ægri in terram cadunt: aliud, quando iam in terram prostrati huc atque illuc membra iactãt, & spumam ex ore emittunt. Tertium, quando iam sedatis omnibus motibus, remanent quieti, & veluti immoti. Primo tempore, & postremo feriatur prorsus facultas motrix; nã si operaretur in principio, in terram non caderent; quia ad hanc pertinet non modò mouere corpora, verum etiam erecta sustinere. Dum verò membra iactantur, sum huius opinionis; omnino cum virtute expultrice etiam operari facultatem motricem; atque ita intelligendum esse Galenum, quando inquit, epilepsiam fieri propter deprauatum motum facultatis mouentis. Sed cum dicantur motus præter voluntatem, cur est quòd ægri non sentiunt hunc motum? Dicitur præter voluntatem, quia licet fiat à facultate mouente voluntaria, fit ab ea coacta, non naturaliter operante. dô exemplum. Nonne sæpe aliquem contingit risu detineri etiam præter voluntatem, iste motus fit à voluntate, sed coacta ab obiecto risibili, vt fiat præter voluntatem. Pari pacto non est mirum huiusmodi motum nõ animaduerti, quia in somno plerique mouentur motu voluntario sine vlla animaduersione, & sine vllo sensu. dicebat enim Galenus libro de Motu musculorum, se interdum dormientem, & nihil animaduertentem ambulasse per duo stadia, vsque quo tandem excitatus à somno se ipsum animaduertisset. Quare, vt hanc rem breuiter definiam, morbus puerilis fit non solum à facultate expultrice, verum etiam à

motricę;quæ irritata à re lædente, ſimul cum facultate expultrice mouet principium neruorum, & cõſequenter totum corpus. Cauſſa verò huius mali alia eſt interna,alia externa. Inter internas,aliæ ſunt mediatæ, aliæ immediatæ. De cauſſis mediatis conſtat apud omnes eam epilepſiam, quæ fit per conſenſum, fieri vel propter vapores à parte aliqua inferna in caput elatos; vel, vt dicebat Pelops præceptor Galeni, propter malam aliquam qualitatem ab infernis partibus vſque ad cerebrum propagatam. Sed de cauſſa immediata epilepſiæ, quæ fit per eſſentiam in cerebro, quandam inter veteres inuenio diſſenſionem. Auctor enim libri de flatibus ſub nomine Hippocrat. eius fuit ſententiæ, cauſſam materialem epilepſiæ eſſe vnum flatum. Maximus etiam Ariſtoteles in libro de Somno, & vigilia hanc penè ſententiam ſequutus, putauit eo pacto fieri epilepſiam,quo fit ſomnus; & ſicuti fit ſomnus à vaporibus ſurſum ad caput elatis, pari pacto fieri epilepſiam: propterea dicebat pueros maximè tentari hac ægritudine, quia cùm habeant partes ſupernas reſpectu aliarum vaſtiſſimas, ad eas neceſſariò natura continuò inſignem copiam vaporum halibilium tranſmittit, vt propter hoc etiam pueri ſint valde ſomnolenti, & conſequenter epilepſiæ obnoxij. Auerroes tertio libro Collectaneorum capite quadrageſimo placita præceptoris ſui ſequutus, nõ contentus fuit docere fieri hunc morbũ à ſolo flatu, ſed ex propoſito contra Galenum diſputans,probat non poſſe fieri vlla alia ratione, neq; ab alia cauſſa, niſi ab ipſo vapore; hac potiſſimum ratione vſus, quòd cũ citò fiat hic morbus, & citò ſoluatur, neceſſarium eſt fieri à materia,quæ citò abeat, citò diſſoluatur, & redeat, cuiuſmodi eſt vapor; nam non poſſe humorẽ citò diſſolui probat Auerroes, quia diſſolutio fit per quandam coctionem: coctio autem fit tempore,non autem ſubitò. Galenus ex Aduerſo tertio de Locis affectis capite ſeptimo & 2. Aphor. 45. & aliis in locis, quem etiam ſequuti videntur ferè omnes ſcriptores

ptores Græci, dicit, non posse fieri epilepsiam ab vlla alia caussa, quàm ab humore frigido, & crasso; & quemadmodum Auerroes probat fieri non posse nisi à vapore, quia citò fit, & citò dissoluitur, sic ille inquit necessariò fieri ab humore frigido, & crasso, quia citò fit, & citò soluitur. Et ne videatur rationem attulisse incongruã, fundata est in hoc, quòd oriatur hic morbus ob repletionem ventriculorum cerebri; qui vt omnia loca caua citius replenter à corporibus grauibus, quàm à leuibus, eo quia sicuti humores suo pondere illico præcipitantur in loca caua, ita quoque ex locis spatiosis ab impulsore citò educuntur. Fauere videtur auctoritati Galeni in primis auctor ille de sacro morbo, qui cum scribat oues tentari hoc genere ægritudinis, ac multas perire, inquit, ex dissectione apparere ventriculos cerebri repletos muco, & pituita; vt ex hac vna demonstratione videatur necessarium fieri hunc morbum ab humore. Fauet etiam eidem Auicennas, qui in capite de epilepsia ferè eadem verba eius transferens, inquit fieri hunc morbum ab humoribus frigidis, & crassis, interdum quiescentibus, & obstruentibus, interdum verò motis. & addit, non solum humores frigidos, & crassos, verum etiam & sanguinem, & bilem, & omnem humorem obstruentem, facere epilepsiam. In hoc dissidio breuiter dicendum, epilepsiam, quæ fit per essentiam in cerebro, fieri obstructis non integrè vel aliquibus, vel omnibus cerebri ventriculis; obstrui autem hos ventriculos plerunque ab humore frigido, & crasso, cui permistus est flatus, qui & generari potest in toto cerebro, & quemadmodum dicit Auicen. ex ebullitione, & motu humorum in ventriculis; qui flatus, & humores cùm, quemadmodum dixi, non integrè obstruantur, mouentur in spatiis illis huc, atque illuc; in quo motu cum percutiantur parietes ventriculorum, fit veluti quædam diuulsio, & quidam morsus; quos percipiens facultas expultrix, & motrix, excitantur, & excitatæ quatiunt totum cerebrum, præsertim autem

principium neruorum, vnde sequitur motus. Et hoc licèt tẽporibus posteriorib. & Auic. & alij cognouerint, cognouit tamen Plato in Timæo, vbi scribit, pituitam albam flatu plenam, si per superficiem diffundatur, vitigilinem parere. Si humori melancholico permista ingrediatur cauernas cerebri, facere morbum sacrum, hoc est, epilepsiam. Inter caussas morbi puerilis internas immediatas primum locum habet corporis puerorum habitus; de quo loquens Aristoteles septimo de Histor. animal. 12. dicebat pueros εὐτρόφους, id est, bene nutritos, & obæsos maximè conuulsionibus tentari. Secundum locum habet temperatura corporis frigida, & humida. dicebat enim Galenus 6. Epid. Comment. 1. tex. 5. intemperiem cerebri maximè omnium hunc morbum generare, & ratio est, quia ab hac pituitosus, & viscidus humor generatur, à quo fit hoc malum. Tertio loco sunt partes corporis affecti; scriptum enim est ab eodem Galen. 3. de Locis affectis 3. fieri hunc morbum interdum per consensum ab aliqua parte interna affecta. Sed, vt ait ipse, huiusmodi epilepsia rarissimè fit: Quare notandum est, si vera est hęc Galeni sententia, plerunque decipi medicos, qui epilepticos ferè omnes existimant ægrotare propter alicuius partis consensum. vlt. loco est paterna, & hæreditaria dispositio, Hipp. enim 2. Pioreth. multos esse dicit morbos, qui paterna hæreditate ingenerãtur, inter quos epilepsiã enumerat. Sed dicet quis, quæ est ratio, propter q̃ epilepsia quasi per hereditatẽ acquiritur? Explicat rationẽ Hipp. in lib. de sacro morbo, vbi scribit, Phthisicos fieri à phthisicis, spleniticos à spleniticis, epilepticos, ab epilepticis; ꝓpterea quòd semen ab vniuerso corpore secedit, sanũ a partib. sanis, & morbidũ à morbidis; & in toto. Vt intelligatur, sciendũ totã vim dispositionis hæreditariæ nõ modo in hoc positã esse, verũ etiã in eo, quòd magna pars seminis à cerebro deriuat, nõ solum vt dixit Hipp. verùm etiam, vt apparet ipsa experiẽtia: quia q̃ immodica venere vtũtur dicebat Aristot.

Arist. 4. sectione problematum, & citò caluescunt, & oculis laborant. Hoc, nisi fallor, cognouit etiam verum esse Timæus Locrensis, qui in lib. de anima mundi scribit, medullam spinalem suppositam fuisse cerebro, vt per ipsam tanquam per pronum alueum deriuaret materia sufficiens & ad semen, & ad generationē, quod cum ita sit, facile est videre, cur ij maxime capite laborent, qui à parentibus capite laborantibus oriuntur. Signa morbi puerilis alia Diagnostica, alia Prognostica sunt. Diagnosticorum alia demonstrant morbum futurum, alia præsentem. Inter ea, quæ demonstrant futuram accessionem, primum locum habet, ortum esse à parentibus epilepticis. Notandum verò quod scribit Plutarchus de sera numinis vindicta, scilicet eos, qui oriuntur ex parentibus epilepticis, statim debere curari; quasi certum sit indicium filios etiam futuros epilepticos; præterea in adultioribus futuræ accessionis præludia sunt, dolor colli, spondilium, cordis; pauores in somno, motus inordinati in somno, exspuitiones frequentes; his omnibus signis potest iure colligi futuram esse accessionem. Signa, quæ demonstrant præsentem paroxysmum, illa ipsa sunt, quæ infelix ille pater apud Matthæum cap. 17. proposuit Christo pro puero suo epileptico, neq; medici alia signa proponunt. Nam, inquit ille bonus pater, Filius meus stridet, clamat, cadit in ignem, spumam emittit ex ore, sine sensu est. hæc sunt proprijssima signa huius mali, & vt obiter dicam, dubitauit studiosissimus auditor meus hac in re, nunquid scilicet ille puer fuerit epilepticus, an dæmoniacus; quia habetur ipsum fuisse à Christo curatum, eiecto dæmonio. Breuiter dico, duplici modo posse respōderi: primò quemadmodum respondet Caietanus, scilicet puerum illum fuisse epilepticum lunaticum, atq; etiam dæmoniacum; vel vt Origenes, fuisse epilepticum, sed morbum factum in ipso à malo dæmonio. Ad rem redeo, vt dixi, fit spuma in epilepsia, quoniam, vt scribit Galenus 2. Aphor. 43. spiritus, & halitus, qui

eleuantur ex pulmonibus, permiſcentur ſaliuæ, & pituitæ defluenti à capite; qui halitus, & pituita ſimul permiſti, deinde motu agitati, & confracti, euadunt in ſpumam, haud aliter atque contingit aquam maris ſpumeſcere, quando à multis ventis agitata frangitur. Stridor qui fit in epilepticis, non eſt dubitandum quin ſit ſpecies quædam vocis. Vox autem à nulla alia fit facultate, quàm à motrice, & voluntaria. igitur adijciatur hoc argumentum alijs, quod cum epileptici aliqui in ipſo paroxyſmo ſtrideant, ſignum eſſe hunc motum depravatum fieri etiam à facultate ipſa motrice leſa. Morbus hic puerilis acutiſſimus eſt, quemadmodum ex Auicennæ ſententia doceo; & cùm ſit acutiſſimus, etiam exitialis eſt. Cauſſa verò propter quam hęc ægritudo in pueris exitialis eſt, explicatur ab Hippoc. lib. de Sacro morbo, vbi ſcribit, pueros facile perire propter epilepſiam, eò quia venas anguſtas, ſeu, vt dicit Auicennas ſtrictas habent; propter quam anguſtiam, cum pituita alioquin craſſa ab ipſis non recipiatur, permanens in cerebro, huic vitio originem præbet. Sed multo melior, & verior huius rei ratio eſt, quòd cùm pueri valde abundent humiditate ſecundum cerebrum, ſimulque facultatem motricem, & neruos ipſos imbecillos habeant, non poteſt humor ſemel in ventriculo motus, atque copioſius à facultate expultrice, & motrice aut diſſolui, aut longè propelli. Ceterùm, dicit Hippoc. eodem in loco, eos pueros, qui ſemel ab epilepſia ſunt curati, non amplius eo morbo tentari, ſi aliquam partem eo morbo deprauatam habeant. Cuius rei ea eſt ratio, quia vbi ab epilepſia deprauatur aliqua pars, ex eo fit, quia materia morbifica à natura, & à facultate in eam partem ſemel detruſa eſt, vbi ſemel facultas viam inuenit, qua res noxias deponat, & à ſeſe expellat, in poſterum eandem viam ſeruat, ita vt non ſinat amplius humores offendentes vel colligi, vel collectos in cerebri ventriculos præcipitari. Occurrit hoc in loco dubitatio; à nemine etiam propoſita, quia Hippocrates 2. lib. Pro-

reth. enumerans quatuor morbos, qui videntur fieri hæreditate paterna, inquit eos, si sint congenei, hoc est, si à principio sint congeniti, esse difficiliter mobiles, & iure; quia quæcumque fiunt cum ipso animali, omnia ferè sempiterna esse solent. inter hos autem morbos enumerat ipsam epilepsiam; quasi hæc hæreditaria sit difficilis curatu. Ex altera parte idem Hippocrates 6. Epid. com. 1. tex. 5. inquit, fulgores in pueris ætatis mutatione tolli; quod oraculum cum Galenus interpretaretur, multa pulcerrima docuit, inter quæ alia illud vnum respondendum esse, epilepsiam duplicem generationem habere; alteram ab ortu; alteram verò propter vitæ errata. Eam, quæ fit propter vitæ errata, inquit, opus habere medicis auxiliis. Eam verò, quæ fit ab ortu, sponte ætatis mutatione curari, & non facessere negotium medicis. Ex quibus duobus locis videtur apparens quædam contradictio, quòd in vno dicatur epilepsiam congenitam difficilem esse curatu; in alio verò sponte curari, & medicis non facessere negotium. Cuius solutio posita tota est in intellectu verborum Galeni, quæ male sunt expressa ab Interprete, vt videre sit quanti referat auctores nostros legere propria lingua loquentes. hoc verum est, morbos omnes congenitos, ne dum epilepticos, esse difficiles curatu. Neque huic sententiæ contradicit Galenus, si eum rectè intelligamus; nam mens ipsius est, epilepsiam, quæ fit propter errores in victu, spontè nunquam curari, sed beneficio medicinæ, & iurè; quia sicuti error fuit, qui fecit morbum, pariter necessarium est, vt diligentia, & studium medici curet eum. Cæterum ea, quæ fit ab ortu, inquit Galenus, etiam sponte curatur sine medici auxilio. Ex quibus verbis non negat difficultatem curationis, sed solummodo hoc asserit, quòd sicuti alia opus habet medici auxilio semper, ita hęc curari potest sine auxilio medici, sed sola mutatione ætatis. Verum dicet quis, quæ est ratio, propter quam mutatione ætatis potissimum curatur hic morbus: & cur post muta-

tionem ætatis, scilicet vigesimum quintum annum contingat, vt difficillimus, & impossibilis sit curatu; Respondeo, curari morbum puerilem cum mutatione ætatis duplici de caussa. Vna est, quia larga illa humiditas, quæ caussa est huius morbi congeniti, ætatis mutatione mirum in modum diminuitur. Alia est, quia facultas motrix, & omnis facultas animalis mutatione ætatis robustior multò euadit, quo fit, vt diminuta materia, & crescente robore facilè morbus superetur. Ad secundum autem breuiter dicam, difficilem esse curationem, & impossibilem epilepsiæ post mutationem ætatis, propterea quòd cum eo tempore facultates animales sint robustæ, cum etiam sit diminuta humiditas congenita, signum est, si morbus hic fit, fieri eum à potentissima caussa; quæ sicut apta fuit præter naturam quodammodo morbum inducere, ita quoquè potens est morbũ ipsum fouere, & conseruare; quòd quidem propterea est, quia humores illi, qui faciũt epilepsiam hanc, sunt melancholici, & sicci, vt non solum per se sint difficiles sublatu, sed etiam quia in dies magis, ac magis propter ipsam ætatem augentur. Cæterum pueri, qui hoc morbo exercentur, vel lactentes sunt, vel adultiores; quamobrem alia est curationis ratio, quæ debetur lactentibus; alia, quæ adultioribus. Et quia lactentes, vt aliàs dixi, gubernantur medicatione nutricum, ea propter vna propè est ratio victus in hoc morbo curando, quæ debetur & lactentibus, & adultioribus: ac posita est in moderandis, & superandis caussis externis; Inter quas primò occurrit aer, qui debet eligi, & parari calidus, atque siccus. nam Hippocrates in lib. de aere, aquis, & locis cap. 2. scribit eos, qui habitãt plagas frigidas, pueros habere, qui frequenter èpilepsia tentantur. Somnus etiam moderandus est, quoniam si, vt scribit Aristoteles lib. de somno & vigilia, epilepsia est veluti quidam somnus, proculdubiò vigiliæ moderatæ magnam vtilitatem præbebunt. Exercitationes quoque importunæ sunt ablegandæ, sed præcipuè timores,

timores, & periclitamenta omnia; quò fit, vt etiam hac in parte sit laudandus Plato, qui monet in 2. de Republica, ne matres figmentis, & fabellis filios terreant; & his diebus scriptũ est ad me è Germania de puella quadam, quæ tantùm ex terroribus facta est epileptica. Damnat balnea in epilepticis Galenus lib. de Sectione venæ cap. 9. sic quoque damnanda est omnis repletio, nimia inanitio; & Galenus loco citato, inter alia, quæ consentit Erasistrato non conuenire epilepticis, est inedia, quam ait mirificè caput replere. De potu video nõnihil difficultatis, quia ex vna parte Aetius ex sententia Possidonij laudat proposuisse epilepticis potum, & cibum calidum. Inter calidos potus, non est dubitandum numerari vinum, vt hac ratione videatur ex præcepto Aetij illud conuenire. Ex altera verò parte & omnes medici, & Arist. non solùm pueris, verùm etiam ipsis nutricibus vinum etiam, atque etiam interdixêre. Nec volo latere, quod facit ad propositum, id, quod scribit Plutarchus in problem. Sapientes Romanos cauisse, ne in sacrificijs nutricum adhiberetur vinum, sed lac, ne scilicet ex vino ipsarum accederet pueris detrimentum. Hoc itaque statuo, pueris, & nutricibus omnino interdicendum esse vinum, & præsertim cum laborant epilepsia; quia tametsi calefaciat, verumtamẽ habet aliud malum, quod scilicet neruos vehementer percellit: pueri verò neruos omnes valdè infirmos habent. Pro potu itaque conueniet & nutrici, & pueris mulsa, vel decoctio facta eiusmodi:

R. Aquæ communis lib. 2.
Foliorum betonicæ p. s.
Coriandri præparati drac. 2.

Fiat decoctio secundum artem: deinde facta expressione adde ad idem mellis optimè despumati, vel sachari vnc. 2. s. & seruetur pro potu. Quare cum Aetius laudat potum calidum, intelligere debemus non de vino, sed de huiusmodi potu, qui vim habeat calefaciendi, nec detrimentum inferat capiti. Cibi debent esse calidi,

& attenuantes; & ita hi iuuant, vt dixerit Galenus se quandoque solo attenuante victu pueros epilepticos perfectè curasse. Sylua habetur huiusmodi ciborum in consilio pro puero epileptico, modò tamen prudenter eo vtamur: dico prudenter, quia illud consilium multis, & mihi etiam fuit suspectum, & forsan non fuit Galeni; quia sunt ibi multa, quæ si examinentur, non admodum conueniunt. Quare vitare debebunt epileptici, & nutrices legumina omnia, carnes animalium maiorum, & syluestrium, pisces omnes lacustres & graues, & summatim debent omnia vitari, quæ succos crassos gignunt, quæ flatuosa sunt, & caput proprietate quadam offendunt, atque hæc communis est victus ratio, seu moderatio caussarum externarum. Iam verò in perficienda hac ratione illud spectandum, si puer sit lactes, vtrum fiat ex consensu alicuius partis: an verò per essentiam in capite; quia si fiat per consensum alicuius partis in lactentibus, vix fieri potest vlla alia ratione, quàm propter ventriculum. Offenditur autem is in huiusmodi ætate, vel qualitate, vel copia lactis. Si copia lactis offendatur, studendum est, vt nutrix raro mammas prębeat. Si qualitate, quia scilicet lac sit acre, totum studium conuertendum ad emendandum nutricis lac; interim tamen non negligendus ventriculus puelli, quod fieri potest aliquo cerato, vel linimento, & ceratum, quo ego soleo vti, istud est:

℞. Pulueris aloes,
 Mirrhæ ana scrup. s.
 Pulueris masticis scrup. I.
 Ceræ cum modica resina.

Misce, fiat ceratum, & apponatur ori ventriculi. Si verò sit per essentiam, quod frequentissimè contingit, dicit Aetius difficilem esse curationem; ea propter agendum est, quod potest fieri in hac ætate, & intrinsecis, & extrinsecis. Intrinsecus laudat Aetius vsum mellis: soleo ego vti pulueribus, cuiusmodi est iste:

℞. Seminis pæoniæ scrup. s.

Folio-

Foliorum ſtechados,
Betonicæ ana p. s.
Ciperi ſcrup. 1.

Terantur omnia ſubtiliſſimé. modus verò præbendi medicamenta in hac ætate erit, vt accipiatur cochlear paruum, & accepto puluere immittatur in os, deinde ſtatim porrigatur mamma; puer enim dum ea porrigitur, facilè deglutit medicamenta. Extrinſecus alia conueniunt capiti, alia toti corpori: capiti quidem puluiſculi, qui ſuperſperguntur ceruici, cuiuſmodi eſt iſte:

R. Adianti,
Cyperi,
Iridi ana drach. 2.
Gariophil. ſcrup. 1.

Terantur omnia ſubtiliſſimè, & miſceantur. In vſu eſt in pleriſque Italiæ regionibus pueros non ſolum epilepticos, verum etiam quoſuis, ſtatim incendere, vt vocant, nam ferro ignito, aut ticione, quemadmodum ſæpè feci, poſteriora capitis in duobus vel pluribus locis vruntur: hæc enim vſtio mirificè valet ad deficcandam puerorum humiditatem. & volo hic aliud docere. Refert Herodot⁹ libro 4. Lybiæ populos quoſdam, conſueuiſſe omnibus pueris quadrimis ceruicem inurere, atque hoc remedio eos liberare ab omni morbo pituitoſo, vt ſemper in poſterum ſaniſſimi viuāt; quod ſi inter vrendum forte fortuna capti fuerint ſpaſmo, vel conuulſione, dicit conſueuiſſe eos curare aſperſione vrinæ hirci. Totum corpus inungi poteſt vel oleo ſeſamino, chamomelino, vel irino. Laudatur etiam linteolum aſperſum decocto vngulæ caballinæ, & viſci quercini. Vel:

R. Foliorum vngulæ Caballinæ m. 1.
Viſci quercini vnc. s.

Fiat decoctio ſecundum artem, in qua madefiat linteolum, & circumponatur toti corpori loco aliorum linteolorum. laudatur pæonia appenſa collo, ita vt contingat

tingat ventriculum. Albertus Magnus in libro de minerialibus laudauit smaragdum appensum. Sed si puer sit grandiusculus, atque epilepsia fiat propter consensum ab alia parte: primò expurgandum corpus prout patitur ætas, deinde parti illi, siue sit brachium, siue crus, siue quodcunque aliud, adhibenda sunt medicamenta ea, quę possint & intemperiem partis alterare, & materiam, quæ eleuatur, dissipare. Fit autem hoc primò frictionibus, mox si eæ non proderint, deueniendum ad ceratum, quòd possit discutere, vt est sacrum ceratum. demũ ad sinapismos deueniendum, ad vsum cantharidum; & si hæc non prosint, deueniendum ad ignem. nam memini me iuuenem curasse igne, à cuius coxa eleuabatur vapor, qui faciebat epilepsiam. Si sit per essentiam, purgandus est puer, & primò immittendus est clyster huiusmodi:

℞. Foliorum centaureæ minoris m. s.
Foliorum maluæ m. 1.
Furfurum in petia ligatarum p. s.

Fiat decoctio secundum artem: deinde

℞. Dictæ decoctionis vnc. 8.
Mellis communis vnc. 1. s.
Olei chamomelini vnc. 2. s
Salis drach. s.

Misce, & fiat clyster. Post erunt præparandi humores hoc pacto:

℞. Foliorum stæchados,
Betouicæ ana m. s.
Seminis peoniæ drach. 1.

Fiat decoctio secundum artem, deinde

℞. Dictæ decoctionis vnc. 3. plus, minúsve, prout fert ætas, Oximellis simpl.
Syrupi de stechade an. vnc. 5.

Misce. vbi erunt præparati humores, purgabuntur; & quamquam in hac ægritudine conueniant vehementia medicamenta, attamen ratione ætatis abstinendum à grauioribus, aut vtendum in exigua quantitate; aut si

placebit

placebit vti pillulis, non transcendendi scrup. 2. pillularum de hiera Pachij, vel pillularum cochiarum. Si autem in potu accipiendum sit medicamentum, hoc modo præscribendum:

R. Agarici præparati scrup. 2.

Infundatur secundum artem in vnc. 2. Aquę betonicæ, & facta expressione, adde,

Mellis rosati solutiui vnc. 2.

Electuarij de psilio drac. 1. s.

Misce, & fiat potus. Expurgato corpore, quia morbus contumacissimus esse solet, non est fidendum, etiamsi per duos, vel tres menses inducias trahat; quoniam hic morbus consueuit diu latere, & tandem denuò reuerti, ea propter incumbendum grauiter ipsi curationi. Inter medicamenta, quæ solent euincere huiusmodi morbum, est vsus decocti guaiaci ritè facti, & vt habeatur ratio ætatis, sic faciendum:

R. Ligni guaiaci vnc. 2.

Aquæ betonicæ lib. 2.

Infundantur secundum artem, deinde bulliant ad consumtionem tertiæ partis; & in fine adde ad bulliendum in panno lineo subtili:

Seminis peonię drach. 2. Visci quercini drac. 1. s.

Coriandri drach. 1.

Deinde seruetur collatum pro syrupo.

R. Deinde idem lignum,

Aquæ communis lib. 4.

Bulliant ad consumtionem quartæ partis, & in fine adde ad bulliendum seminis anisorum vnc. s. coletur, & seruetur pro potu quotidiano. dabitur syrupi quantitas vnc. 3. vel 4. quolibet manè. Victus erit tenuis, & attenuans. Perseuerandum autem in hac medicatione per quadraginta, aut quinquaginta, vel plures dies. Interim extrinseca medicamenta adhibenda, quæ possint caput calefacere, & exsiccare. Sinapismis vtendum erit in capite, sed etiam conueniunt cauteria in brachijs, & in cruribus; præsertim verò conferre nuchæ facta. Sunt

etiam aliqui pulueres, quibus ego vti soleo, vt:

R. Seminis peoniæ,
Visci quercini ana drach. 2.
Cardamomi drach. 1.
Cantharidum præparatarum scrup. 2.

Puluerizentur omnia & cum melle conficiatur bolus, cuius poterit sumi singula vice vel drac. 1. vel drac. s. sumetur autem tribus horis ante cibum. Habetur apud Mesuem confectionis genus, quod ab ipso, & aliis mirificè laudatur. Sunt etiam infinita alia, ita vt pauci sint morbi, qui plura habeant medicamenta à medicis laudata.

De Conuulsione. *Cap. IIII.*

SIMILEM alium epilepsię morbum incurrunt facillimè pueri, quemadmodum dicit Hippocrates 3. prognost. 34. atque Aristoteles 3. de historia animal. 12. qui à Græcis nuncupatur σπασμὸς, nostri vocant conuulsionē, quam dicebat Galenus 3. Aphor. 28. & 3. prog. loco citato. & Auicennas 2. tertij cap. 8. propter imbecillitatem partium neruosarum fieri; propter quod fit, vt musculi præsertim, & nerui facilè exponantur iniuriis morbificis. Similem autem dixi epilepsiæ, quoniam in vtraque hac ęgritudine musculi contrahuntur versus propriam originem, sed quanquam hi morbi similes sint, nihilominus in multis differunt, quia epilepsia citò soluitur, spasmus vero non ita citò. ad hæc in epilepsia amittitur sensus, in hoc autem cum cerebrum non sit ita affectum, minimè sensus amittitur, postremo epilepsia est conuulsio totius corporis, spasmus est conuulsio vel partis, vel partium corporis, vt Auicennas dixerit, spasmum esse epilepsiam partis, epilepsiam verò esse spasmum totius. Sed video dubitari, nunquid in hoc spasmo contrahantur duntaxat musculi, an verò etiam nerui afficiantur. Ex vna parte Galenus tertio de Symptom.

ptom. caussis. capit. 2. videtur sentire, conuulsionem duntaxat esse musculorum, & propterea ventriculum non conuelli, quia caret musculo. Ex altera parte idem Galenus lib. 2. cap. 2. de conuulsio. & palpit. 8. manifestissime scribit in conuulsione affici & neruos, & musculos. Dicendum est in conuulsione duo spectari posse, & motum ipsum, & caussam motus. Si spectemus tantummodo motum, cum musculi soli, vt aliàs dixi, moueantur secundum imperium voluntatis, eos solos potest dici affici in conuulsione: Sed si spectemus caussam mali, quandoquidem nerui in conuulsione vel replentur, vel exsiccantur, & malum consequenter musculis communicatur, hac ratione dici potest & musculos & neruos in conuulsione affici. Cum itaque hæc conuulsio sit contractio musculorum præter naturam vel vnius, vel plurium corporis partium, videndum est quot genera, vel differentiæ huius mali fiant. nam partes nostri corporis vniuersaliter diuiduntur in anteriores, & posteriores; quo circa conuelluntur vel anteriores, vel posteriores, vel vtræque. Si conuellantur partes anteriores, vt contractio fiat colli versus pectus, appellatur hic spasmus ἐμπροσθότονος, seu contractio ad anteriora. Si conuellantur partes posteriores dicitur ὀπισθότονος, seu contractio, ad posteriora. Sed si vtræque partes contrahantur, fit species conuulsionis, quæ τετανος appellatur. Cornelius Celsus, Marcellus medicus, & Plinius appellarunt rigorem, eo quod in ipso rigida euadant & permaneant corpora. nam si effectum consideremus hæc species conuulsionis non potest appellari contractio, sed si causam consideremus, cum vtrinque musculi, & nerui æqualiter contrahantur, fit veluti contractio alternata, & continua: vt veluti in medio quodam situ corpora permaneant tensa, & rigida. Est hic affectus symptoma in genere motus deprauati: Sequitur autem hoc symptoma morbum instrumentalem multiplicem, solutionem continui, auctam magnitudinem, situm mutatum, figuram con-

mutatam. De caussis conuulsionis scriptum est ab Hippocrate 6. Aphor. sect. aphor. 39. fieri eam vel à repletione, vel ab inanitione. Et vt caussæ breuiter, & ordinatè habeantur, sciendum est conuulsionem fieri vel essentialiter, vel per consensum. Per consensum, quotiescunque commorsum ventriculi os, vel alia pars cōmunicant læsionem vel principio neruorum, vel nuchæ; atque fit conuulsio, quam appellant plerique medici spasmum, non proportionatum ad materiam. Per essentiam fit vel à caussis internis, vel externis. Internæ causæ duæ numeratæ ab Hippocrate scilicet repletio, & exsiccatio; nam quemadmodum dicebat Galenus 3. de locis affectis cap. 6. sicuti chordæ contrahuntur, & rumpuntur vel quando nimium humore replentur, vel quando nimium exsiccantur, haud secus nerui ipsi contrahuntur, vel quando largo humore nimis replentur, vel quando nimis exsiccantur; vt repletionis caussa nulla alia sit, nisi humor imbibitus in ipsis neruis, qui cum faciat eos secundum latitudinem augeri, necessariò facit vt secundum longitudinem imminuantur. Exsiccationis caussa interna vna penè sola præternaturalis ab Hippocrate 3. Prognostic. & ab Auicenna loco citato proponitur, scilicet febris praua, & magna. A febre hectica, in qua corpora mirificè exsiccantur, non fit hoc genus mali, propterea quod in ipsa exsiccatio fit pedetentim, & æqualiter per vniuersum corpus, vt non impetu magno nerui in ipsis exsiccentur. In febre autem praua, & magna cum non fiat exsiccatio vniuersalis, cumque fiat subitò, atque magis depopuletur neruos, quàm carnes, propterea fit, vt in hac febre fiant conuulsiones, in alia nequaquam. Inter externas huius mali caussas primum ponunt medici aerem humidum; propter quod Aristoteles 12. cap. 7. de Historia animal. dicit pueros maximè omnium conuelli in plenilunijs, eò quod tunc temporis aer humiditate grauidus facilè neruos puerorum alioquin infirmos malè afficiat. Vigiliæ inter has caussas ab Hipp.

nume-

numerantur, & timor. Ratio, propter quam præ timore conuelluntur pueri, luculenter explicata est ab Auicenna, quod cum in timore magno impetu ab externis partibus ad intimas recurrant spiritus, eos quodammodo nerui sequuntur, & inde fit contractio. Balnea etiam numerantur inter has caussas, vnde Michael Ephesius super locum Auicennæ adnotauit institutum fuisse apud veteres, vt nomina non imponerentur pueris ante octauam diem, quia dum imponebant nomina, lauabant pueros, quemadmodum faciunt Christiani; & quia ex lotione periculum impendet, ne spasmus fiat, iccirco noluerunt vt pueri propter hunc morbum ante octauam diem lauarentur. Aluí adstrictio in pueris mirabiliter hunc morbum excitare solet, id quod non solum Hippocrates 3. prognost. verum etiam Aristoteles adnotauit. Potus vini nigri, & generosi, inquit Aristoteles hunc morbum maximè facere, siue potum ab ipsa nutrice, siue à pueris. Sic lac vel copiose sumtum, vel crassum huic morbo occasionem præstat, quemadmodum etiam ploratus, vigiliæ, vsus etiã ciborum prauorum in ipsa nutrice mirificè generationem huius mali inducit. Cognoscitur conuulsio facilimè, quia ipsis oculis apparet corpus pueri contractum, vel in anteriorem, vel in posteriorem partem, vel rigidum, & tensum. Vtrum fiat per consensum, vel per essentiam, cognoscitur ex eo, quod quæ fit per essentiam perpetua est; sed quæ per consensum, momentanea quæ fit à repletione, cognoscitur eo quod fit subitò, vel breui tempore; quæ verò fit ex inanitione, paulatim fit & lõgiore tempore. Duo scribit Aristoteles quę sunt hic consideranda. Vnum est, conuulsionem, quæ incipit à dorso, esse exitialem in pueris; cuius rei caussa nec ab ipso, nec à quoquam est proposita. Sed puto ego eam esse, quia quæ incipit à dorso, originem ducit à spinali medulla, quæ est maximi momenti in sustentanda vita nostra, & hæc pars in ipsis pueris infirmissima semper est; vnde & propter infirmitatem, & partis

dignitatem, morbus, qui fit in hac parte, exitialis est. Memini me legisse apud Platonem in Timęo, morbum exitialem esse eum, qui fit in medulla. Alterum, quod scribit Aristot. pueros sub conuulsione vt plurimum perire ante septimum diem, septimus hic dies intelligendus est à die natiuitatis, non autem morbi; quemadmodũ pueriliter interpretatus est Albert⁹ Magnus; nam ita esse interpretandum Aristot. illud fidem facere potest, quod ab illo subiungitur; quia pereunt pueri ob conuulsionem ante septimam diem, constituisse veteres, vt imponerentur ipsis nomina transacta septima die, quia tunc certior esset puerorum salus. id quod non solum Græci factitant, verum etiam Romani; cum scribat Plutarchus in problematibus, Romanorum consuetudinem fuisse, vt fœminis 8. die, maribus verò nono imponerentur nomina. Hæc Arist. sententia occasionem præbet dubitationi, quia scribit ipse pueros vt plurimum perire propter conuulsionem; aduersam huic sententiam habet Galenus, Hippocrates, & Auicennas. Hipoc. & Gal. 3. prognost. 34. & Auicennas 2. tertij cap. 5. scribunt pueros faciliter curari à conuulsione, & triplicem huius rei rationem afferunt. Vna est, quia pueri facultatem iecoris naturalem robustam habent, merito cuius superantur caussæ morbificæ. Altera caussa est, quia habent robustam facultatem vitalem, propter quam etiam facilè dissipantur humores facientes conuulsionem. Tertia est, quia humiditas qua abũdant pueri, est aerea, tenuis; eiusmodi vero humiditates facilè dissipantur, ita vt inde videatur manifesta cõtradictio inter Aristotelẽ & hos scriptores. immò verò pro Arist. videtur experientia testari. quantum enim ego obseruaui, multo plures pueri iugulantur ab hac ægritudine, quàm seruantur. Ex hac vero dubitatione suboritur & alia, quod Gal. 5. Aphor. 1. exponens oraculum Hippoc. conuulsionem ex elleboro lethalem esse; dicit, spasmum, qui fit ex siccitate esse incurabilem, quam sententiam omnes medici sequuti sunt. Sed ex

altera parte est auctoritas Auicennæ 2. tertij cap. 5. quam etiam sententiam videtur habere Galenus 3.prognost. dicit enim Auicennas spasmum ex siccitate in pueris facilè curabilem esse; contra quam sententiam videtur facere ratio, quia si in morbis minus periclitantur illi, quorum temperaturæ similes sunt morbis, magis verò periclitantur, quorum morbi sunt dissimiles, procul dubio spasmus ex siccitate dissimillimus est puerorum temperaturæ, vt apertissima videatur contradictio inter medicos. Ad primam dubitationem respondendum puto, veram esse medicorum sententiam, scilicet conuulsiones in pueris faciles esse solutu respectu earum, quæ fiunt in viris, ea scilicet ratione, quia vt scribit Auicennas puerorum humiditas aerea, & facile superabilis est. Sed quid dicem9 ad Arist.? scilicet, quod pueri, qui pereunt ex conuulsione, vt plurimum pereunt ante octauam diem ætatis, atque hoc etiam non negabunt medici, quamquam alioquin vniuersaliter pueri facilius liberentur, quàm viri. Pro secunda dubitatione dicendum est id, quod colligitur ex Galeno 5. Aphor. 1. nimirum duplicem esse siccitatem, à qua fieri possunt conuulsiones; vel consummatam, & perfectam; vel non consummatam. A conuulsione, quæ fit propter consummatam siccitatem, neque pueri, neque viri possunt curari, neque aliæ ætates. Cæterum quæ fit à siccitate non consummata, adhuc duplex est, vel maior, vel minor; quæ est à maiori siccitate, difficilis est curatu: quæ fit à minori, facilior. Iam verò conuulsio facta ex siccitate in pueris, fit dumtaxat à minori, in iuuenibus verò fit à maiori, & propterea iurè dictum est ab Auicenna conuulsionem puerorum à siccitate esse facilem curatu, scilicet respectu iuuenum, in quibus fiunt cōuulsiones à maiori siccitate. Cur autem in pueris fiant à minori siccitate, & in iuuenibus à maiori, caussa hæc est, quod iuuenes robustam neruorum vim habent, cuius merito non possunt nerui offendi à parua intemperie sicca, sed dumtaxat à vehementi; puero-

rum autem facultas neruorum imbecilla cum ſit, facilè à quauis intemperie ſicca nerui læduntur; & quemadmodum leui de cauſſa offenduntur, pari pacto leui de cauſſa liberantur. Sed quid dicemus ad rationem ex Hippocrate quod in morbis magnis periclitantur quorum complexiones ſunt diſſimiles morbis? Reſpondeo diſſimilitudinem inter morbos, & complexiones duplicem eſſe, vel ſecundum actum, vel ſecundum aptitudinem, inter ſpaſmum ſiccum, & complexionem, puerorum eſt quidem diſſimilitudo ſecundum actum, ſed non eſt ſecundum aptitudinem; propterea quod pueri propter tenuitatem humoris, quo abundant, maximè apti ſunt, vt facile corpora ipſorum exſiccentur. Curatio huius morbi alia eſt, quæ debetur conuulſionibus ex repletione; alia, quæ ex ſiccitate. Quæ fit ex repletione, ſiue ſit in pueris lactentibus, ſiue ſit in adultioribus, hoc præcipuum habet, vt diligenter ſtudendum ſit calefaciendis, & exſiccandis corporibus. Quamobrem vna eſt victus ratio, quæ vtriſque conuenit, & non ſolum ipſis, ſed etiam nutricibus; & ne idem inutiliter repetam, eadem erit ſeruanda victus ratio, quam præſcripſi in epilepſia, quia eadem materia eſt & idem morbus. Cæterùm quædam ſunt, quæ circa corpora puerorum ſunt agenda. ſi enim ſint adultiores, erunt expurgandi, & præparandi humores eo pacto, quo docui in morbo ſuperiori. Si verò ſint lactentes, cum ipſis non debeatur purgatio, ipſorum nutrices erunt purgandæ.

Cura autẽ, quæ pueris debetur, eſt mẽbra contorta, & ſpaſmata diligẽter, & blãdè rectitudini manibus reſtituantur, & reſtitutis, ijs inũgantur & nucha, & vniuerſa mẽbra conuulſione detenta. olea quę cõueniunt plurima ſunt; oleũ vulpinũ, oleum ſyciniũ, id eſt ex cucurbita ſylueſtri, oleũ irinũ, coſtinũ, nam ſolent fieri capitib⁹ puerorum, & præſertim ſecundum partes poſteriores perfuſiones ex eiuſmodi oleis. Laudatur à proprietate etiam heliotropion, & coquitur in aqua, cum qua lauan-

lauātur corpora puerorum ſpaſmatorum;& poſtquam lota fuerint,& exſiccata, deinde inunguntur prædictis vnctionibus. Nicolaus parat quoddā olei genus, quod appellat moſchelinum, atque hoc mirificè conducit ad conuulſiones puerorum ex humiditate ortas. In rigore ſeu tetano ſolent parari veſicæ, & impleri eiuſmodi oleis, atque ita plenæ applicari modò anterioribus, modò poſterioribus partibus. Sed ſi ſpaſmus fiat à ſiccitate, conuertendum eſt ſtudium ad contrarium; fugiendus aer calidus, & ſiccus; fugiendæ vigiliæ; tota victus ratio poſita eſſe debet, vt corpora humectentur. Pro potu conuenit aqua, pro cibis ptiſſana cum lacte amygdalarum dulcium; maluæ coctæ, lapatium coctum; iura pinguia & pullorum,& aliorum animalium. Omne genus medicamentorum frigidorum, quod exſiccare poſſit, cauendum; corpora ſpaſmata ſunt in balneo calido humectante ponenda, cuiuſmodi eſſet iſtud.

℞. Foliorum maluæ,
Violarum,
Lapatij,
Nenupharis ana m.2.
Radicum altheæ lib.1.
Capita caſtrati num.2.

Bulliant in ſufficienti quantitate aquę, in ea aqua merngantur corpora ſpaſmatorum; quæ demerſa, ſunt ad propriam rectitudinem trahenda, vt ſcilicet paulatim manibus corpora, quæ ſunt retrorſum reflexa, conuertantur retrorſum; quæ verò rigida ſunt, in alterutra parte blandè flectātur. tum inungenda ſunt inunctionibus, quæ poſſunt mollefacere, vt oleo amygdalino dulci, butyro, pinguedine anſerina. Poterit linimentum tale parari:

℞. Pinguedinis anſeris,
Vrſi ana vnc.1.
Medullæ crurum vituli vnc.ß.
Oeſypi drach.3.
Maſticis drach.2.

Olei amygdalarum dulcium quantum sufficit, misce, & fiat linimentum.

De Paralysi, & Torpore. Cap. V.

HACTENVS vitia puerorum sunt tractata, quæ posita sunt in motibus deprauatis. Sequitur nunc, vt tractemus de motibus imminutis, & ablatis; nam sicuti pueris hæc actio motiua deprauari solet; ita consueuit & ex toto aboleri, & magnopere imminui. Si ex toto aboleatur, vel in vna parte tantum id fit, vel in pluribus. In toto corpore aboleri hunc motum, fieri non potest in pueris, quia sicuti paralysis particularis fit in ipsis, quoniã scilicet vel aliqua pars, vel aliquæ partes priuantur & motu, & sensu; sic nequaquam contingit, vt vnquam ex toto aboleatur motus & sensus, ita vt fiat vniuersalis paralysis, quæ apoplexia vocatur. nam licet Rases inter morbos pueriles connumeret etiam vniuersalem resolutionem puerorum, existimãdum est tamen ipsum loqui de ea resolutione, quę contingit in plurimis corporis partibus, non autem in toto; eo quia à nemine traditum est pueros apoplexia tentari, neque etiam experientia comprobatum est hoc mali genus in ea ætate fieri. Si diminuatur motus, vbicunque diminuatur in corpore puerorum, appellari potest torpor; sed vbi hic torpor generatur in lingua, fiunt alia vitiorum genera, quæ ad balbutiem pertinent, de qua polliceor me tractaturum suo loco. Nunc itaque duntaxat tractabimus de motu abolito, & diminuto in aliis corporis partibus; quorum motuum vitiosorum alter paralysis, alter torpor appellatur; & quia huiusmodi morbi differunt tantummodo secũdum magis, & minus, sat erit vno capite de his tractare. Sed antequam id inchoemus, prius examinandum est problema à paucis discussum; cur scilicet fiat, vt pueri, qui adeò frequenter epilepsia tentantur, nunquam tamen apople-

xia corripiantur. nam quod facit hanc difficultatem, est quia Galenus 2. Aphor. 49. & 3. de Locis affectis septimo & alibi inquit, epilepsiam, & apoplexiam habere eandem materiam, eandemque locum affectum; differre verò, quia in apoplexia motus est sublatus, in epilepsia deprauatus. Si igitur tanta est similitudo inter hos morbos, qui fieri potest, vt pueri altero tententur, altero verò non. Accedit his, quod Hippocrates sexto Aphoris. quinquagesimo septimo, scribit apoplexiam fieri maximè à quadragesimo anno vsque ad sexagesimum; vt & auctoritas, & experientia perspectum reddat, pueros nō tentari apoplexia. Ex altera tamen parte videtur ratio exigere, vt etiam pueri tententur apoplexia. Hieronymus Cardanus, qui gustauit hanc difficultatem in Commēt. ad Aphor. Hippocratis lib. 5. debacchans, vt sui moris est, aduersus Galenum, inquit non alia ratione pueros expertes esse huius mali, nisi quod apoplexia fiat ab humore melancholico quo cum careant, iurè meritò immunes sunt ab apoplexia; atque hanc rem, & rationem, inquit vir ille, ignotam esse ab omnibus medicis, præterquam ab Hippocrate & Aristotele. ab Hippocrate quidem, quia cum scribat fieri apoplexiam ab anno quadragesimo ad sexagesimum, nihil aliud vult dicere, nisi fieri ab humore melancholico. Ab Aristotele verò, quia is 30. Problem. 1. scribit morbos attonitos fieri à melancholia; sed possumus addere ad has aliam auctoritatem Hippocratis, qui in libro de glandulis scribit, apoplexiam fieri ab humore cerebrum rodente, cuiusmodi est ipse humor melancholicus. verum pace huius viri, falsissimum est apoplexiam fieri à solo humore melancholico; & vt primùm auctoritate Hippoc. agamus, is lib. 3. Aphorism. 23. scribit hieme potissimum fieri apoplexias, si hieme fiunt potissimum, Hippoc. quem humorem dixit exuberare hyeme, quos morbos fieri? sane in lib. de Natura humana tunc temporis pituitam abundare dicit, quemadmodum autumno melancholiam. Si hieme abun-

abundat pituita, & tunc fiunt frequentes apoplexiæ, sequetur apoplexiam fieri, si non semper, frequenter tamen, à pituita; quæ cum sit in pueris, alia est quærenda ratio. Sed demus Cardano, fieri hunc morbum ab humore melancholico, pueri nonne tentātur quartana? atque hæc fit à melancholia: poterit igitur in ipsis simili ratione etiā fieri apoplexia ab humore melancholico. Accedit his, in pueris ex materno alimento colligi sæpè humorem melancholicum, qui nihil prohibet, quin potens sit apoplexiam excitare: Quare alia, vt ego puto, ratio est, cur pueri non tententur apoplexia. & vt mea ratio intelligatur, duo constitui debent. Vnum est, secundum genus similem esse materiam, ex qua fit epilepsia, & apoplexia; sed differre posse secundum magis, & minus. alterum est facultates naturales in pueris vbique validas esse, & in cerebro, & in omnibus partibus; sicuti facultates animales sunt imbecilles. Cum igitur dicat Galenus apoplexiā, & epilepsiam esse similes tum materia, tum loco; differunt autem, quia in apoplexia ex toto abolètur motus ipsius facultatis, in epilepsia fit vitiosus, oportet caussam quærere, cur in pueris ex toto facultatis motus non amittatur, sed duntaxat vitiosus reddatur. hoc autem vel esse potest respectu ipsius facultatis, vel materiæ. Dico ergo ego & respectu materiæ, & facultatis hoc esse. respectu materiæ, quia tametsi in apoplexia, & epilepsia materia sit crassa; tamen multo crassior est ea, ex qua fit apoplexia, quàm ea, ex qua fit epilepsia; quia vbi fit epilepsia, copulatur pituitæ flatus; vbi est apoplexia, sola est pituita. propterea cum, vt dicit Auicenna, pituitas puerorum sit aerea, & flatulenta, clarum esse potest ratione materiæ non posse esse apoplexiam, sed epilepsiam: ratione etiam facultatis hoc fit, quia facultas naturalis cerebri expultrix valida est, & cum sit valida, efficaciter potest aduersus humorem, ita vt ex toto humor non obstruat vētriculos cerebri; quod quidem nequaquam contingit in illis ætatibus, in quibus humor crassior

est,

est, & minus flatuosus; & facultas expultrix cerebri imbecillior atque hæc fuit mea sententia hac in re. Dixi torporem, & paralysim affectus esse eiusdem generis, ac differre tantum secundum magis, & minus; quia quemadmodum scriptum est secundo de Caussis symptomatum secundo, torpor est veluti imperfecta paralysis, paralysis verò est veluti magnus quidam torpor; vtrique autem isti affectus symptomata sunt in genere functionum facultatis voluntariæ læsarum. læditur autem facultas voluntaria in his morbis, non quidem essentialiter, sed per accidens, scilicet à morbo instrumentali, qui impedit facultatem, quo minus functiones proprias obire possit. Impedit autem hic morbus in paralysi, & in torpore. In paralysi impedit ex toto vel partem, vel partes, ne moueantur. In torpore autem nō ex toto, & ratio est, quia in paralysi ex toto obstructæ sunt viæ facultatum, in torpore non ex toto. & hoc est, quod dicebat Galenus 5. cap. 1. de Symptomatum caussis, scilicet paralysis, & torporis caussam continentem, esse affectum illum, qui impedit facultatem; qui affectus nihil aliud est, quàm obstructio viarum ipsius facultatis. Differentiæ autem eiuscemodi impedimenti capiuntur ex parte, in qua propriè positus est affectus; in qua si morbus sit in principio spinalis medullę, omnes partes inferiores læduntur; ita tamen, vt si pars dextera solum afficiatur, pars dexteræ afficiantur, si sinistra; sinistræ. Si verò morbus positus sit in osse sacro, partes omnes superiores incolumes remanent, inferiores verò læduntur; in omnibus autem, vt dicit Gal. cap. 2. secundi de Symptomatum caussis, actio vitiatur & diminutè, & ablatè; atque opus est non solum facultatis, verùm etiam morbi in torpore, in paralysi autem solummodo morbi. nam dum membra torpent, hoc est, debiliter mouentur, iccircò fit, quia facultas operatur propter quidem, sed ægrè; ægrè autem operatur propter morbum. cuius aliæ sunt caussæ internæ, aliæ externæ. Internæ sunt humores, qui in pueris vix alij pos-

sunt esse, quàm pituitosi; & quanquam Hippocrates in lib. de virginibus,& in 1.de morbis, videatur tribuere caussam torporis ipsi sanguini, id tamen aliud est.& sciendum qua ratione in paralysi,& in torpoɪe læditur facultas; Galenus quinto capite primi lib. de Symptomatũ caussis dicit, facultatem animalem oculis distribui per spiritus,qui perforatos neruos pertranseunt;in aliis autem partibus distribuitur facultas eo pacto,quo distribuitur per aquam, & aerem ipsa lux. Si aer purus, & serenus sit,nec non aqua lympida,& clara, radij solares per corpora diffusi egregiè illuminant. sed si aer,& aqua sint crassæ facta; quantò magis crassefiunt, tantò minus per ipsos distribuuntur radij, & consequenter tanto minor fit illuminatio. Idem contingit, vbi animalis facultas distribuitur per corpus; quia si nerui sunt liberi,& puri,integra fit facultatis distributio; sin autem crassefacti sint, prout crassefactio maior, vel minor est;ita etiam facultatis transitus modò magis, modò minus impeditur. Iam verò in paralysi nerui sunt integrè crassefacti,& præsertim secundum principium, hinc fit,vt ex toto impediatur animalis facultatis trãsitus, quemadmodum si non ex toto sint crassefacti nerui,sed aliqua ex parte, ita vt facultati pateat aliquis aditus, licet non integer, fit torpor. Inter alias caussas, propter quas etiam crassefiunt, & condensantur nerui, est ipsa frigiditas siue sit interna,siue externa;verumtamen hac in rẽ non videtur rectè Aristot. sensisse 6. Problem. sect. 6. vbi scribit torporẽ nihil aliud esse,nisi refrigerationem, quasi perpetuò geri debeat à frigefactione. nam sicuti fiunt aliquando ab ea torpores, ita fiunt etiam ab ipso humore crassefaciẽte ipsos neruos. Caussæ externæ sunt compressiones, quæ fiunt ex casu, vel aliqua percussione, vel ex ligaturis, vel tumoribꝰ comprimentibus, vel ab aliqua alia caussa; quæ ita possit densare, & constringere neruos, vt liber facultatis ingressus impediatur. Facile autem est cognoscere hos morbos in pueris,& in aliis; cùm qui paralysi laborant, nullo

nullo pacto membrum paralyticum mouere possint; sed si torpore fuerit occupatum, ambulant quidem, ac mouentur, sed ægrè omnino secundum partes affectas. Vtrum verò morbus sit in initio medullæ spinalis, vel in osse sacro, eo argumento cognoscitur, quia vbi est in initio spinalis medullæ, & brachia, & omnes partes inferiores morbo occupantur. Si autem sit in osse sacro, solùm partes infra illud os laborant. Cæterum omnis paralysis, præsertim vetusta, aut incurabilis est, aut difficilis curatu etiam in pueris. Atque soleo ego dicere morbos omnes, qui Christo curandi fuerunt propositi, difficillimos sua natura curatu esse. inter alios autem habetur puer paralyticus Centurionis, possumus ergo hoc argumento colligere paralysim in pueris esse difficilem curatu, facilior verò est torpor, de quo loquens Auicen. 2. tertij capite de paralysi dicit, si paralysi, atque torpori superueniat febris, aut tremor, optimum esse, eò quia à febre materia morbifica dissoluitur, à tremore eadem materia depellitur à neruis; hoc autem non solum verum est in paralysi, verum multò magis in torpore, sed est hoc loco pulcerrimum problema non prætereundum. cur scilicet pueri penè omnes magnopere infirmi sint omnibus neruis, bruta autem statim ac ex vtero exeunt mouentur, & forsan magis quam cum sunt paulò grandiora; nam videtur natura hac in re nouerca fuisse, quandoquidem homini, qui nobilissimus est omnium animalium, debuit concedere, vt & ipse statim posset & bracchia, & crura mouere, si non magis, æquè saltem ac cætera quadrupedia. Cur homo ita corpore, & præsertim cruribus, & brachiis imbecillis nascatur, atque perduret, caussa est situs, quem habet in vtero; nam cum deberet ipse perfectionem aliquam nancisci in vtero, & propterea in ipso diu permanere, necessarium fuit, vt non rectis membris, sed cõtortis, & cõglobatis in eo loco iaceret; quemadmodum Hippocrates in libro de natura pueri, & Aristoteles septimo de Historia animalium capite octauo

scribunt; vt autem posset homo conglobatus, & totus flexus in vtero diu manere, necessarium fuit naturam totum corpus veluti cereum facere, atque mollibus carnibus circundare; propter quod cum ex vtero corpus hominis veluti cereum exeat, & molle, atque flexibile, fit vt diu duret, priusquam hanc mollitiem deponat, atque duritiem induat; id quod etiam tardius succedit propter summam curam, & propter teporem, quo infantes custodiuntur. nam certum est barbarorum infantes celerius exercere sua membra, quam nobilium, propterea quod tenera & mollia ipsorũ membra frigore aeris citius indurantur. Bruta verò, & præsertim quadrupedia, cum, vt Aristoteles loco citato testatur, in vtero paruo tempore maneant respectu hominis atque vteros amplissimos habeant, fit vt in ipsis situm erectum secundum membra possideant; ita vt brachia, & crura duriora ab ipsa natura in eo loco fiant, quod eo maximè contingit, quod statim atque exeunt, opus est ipsis, vt sese sustentare possint, cùm parentum curâ non possint ita gubernari, quemadmodum homines. Curatio huius mali, scilicet torporis, & paralysis tota posita est in remotione caussarum externarum, si illæ faciant malum; sed potissimum in exsiccatione, & consumtione humiditatis totius corporis, & præsertim neruorum. In qua peragenda vniuersa viuendi ratio ea esse debet, vt exsiccare possit, potissimum cuiusmodi proposita fuit in morbis superioribus. Quoad chirurgiam, remedia quædam sunt, quæ accommodantur, vt sunt cauteria; quæ, si ætas patitur, fieri possunt in partibus superioribus & inferioribus, præsertim tamen vstiones factæ super initium medullæ, siue super os sacrum prosunt, vbicunque sanè morbus fuerit positus. in reliqua autem medicatione id primùm cogitandum est, quod cum paralysis sit morbus maior quàm torpor, maioribus etiam auxiliis indigeat; vt debeāt quidem in his ambobus affectibus eiusdem generis esse remedia, sed efficaciora in paralysi, mitiora in tor-

torpore. quamobrem purgandum corpus, vt supra dixi. vbi vero purgatum est, remediis & internis, & externis agendum est, vt exsiccati nerui possint transmittere facultatem animalem. Intus, decoctum guaiaci, vt dixi de epilepsia, est præsentaneum remedium. sunt etiam aliqua electuaria, quæ cùm exsiccent, conferunt pueris, vt est istud:

℞. Mei,
Asari,
Doronici,
Zeduariæ ana scrup. i.
Cinamomi,
Gariophilorum
Calami aromatici ana drach. s.
Foliorum stæchados,
Iuæ ana scrup. 2.

Terantur omnia, & cum melle despumato fiat electuarium; cuius puer pro ætate capere poterit modo scrup. i. modo plus, minúsue. Extrinsecus sunt multa, quæ conueniunt. balneum artificiale, quod parari solet pro pueris ex lixiuio, cui incoctæ sint baccæ lauri, folia stæchados, iua; nam in huiusmodi decocto demerguntur corpora puerorum, atque in ipso detinetur dimidium horæ. vbi verò exsiccata sunt corpora eorum ab hoc malo, inunguntur oleis, veluti oleo vulpino, de euphorbio, irino. Præter hoc artificiale balneum, est etiam naturale accommodatum, veluti sunt aquæ omnes sulphureæ, quales nostrę Aponenses, in quibus demerguntur corpora torpida puerorum; prout necessitas exigit: vsus etiam luti vtilissimus est, si pro more superponatur ipsi dorso, hoc est, ossi sacro; nam & anno elapso, & præsenti, puellam, & puerum curauimus, qui habebant partes inferiores resolutas, & torpidas. Hippocrates in fine libri de Virginibus laudat, vt ad torporem finiendum detineantur pedes in aqua gelida, vsque ad maleolum, eò ꝙ, inquit, stat im reuertitur sanguis; quæ Hipp. auctoritas mihi ad mentem redu-

xit quiddam, quod audiui à quibusdam Nobilissimis Polonis, qui inquiunt, & est res notatu digna, in regione sua, quæ gelidissima est, sæpè fieri vt aures, nares, manus, pedes præ summo frigore ita rigeant, & torpeant, vt si vel tangantur manibus calidis, vel approximentur igni, statim decidant; atque vnum esse in eo casu summum auxilium, si priusquam sese calori exponant, partes torpefactę in aquam gelidissimam mittātur, cuius euentus breuiter ratio est proponēda. Nam definitum est ab Aristotele quarto Meteor. corpora, quæ congelantur frigido, & sicco vel summè congelari, vel minus; si summè congelata sint à nulla re, nisi à vehementissimo igne, & rarò etiam possunt dissolui; cuiusmodi est crystallus montanus, & adamas; quæ cum sint summè congelata à frigido nullo pacto dissolui possunt. Sed si nō fuerint summè cōgelata, dissoluūtur tum à calido humido actu, tum etiam ab humido, & frigido. Exemplum est de glacie, quæ & à calida aqua, & à frigida dissoluitur. Sed differentia est, quia calida aqua citò dissoluit, atque etiam consumit; frigida dissoluit tantummodò, non autem consumit. Quamobrem cùm partes externæ à gelu torpescant, & congelantur, si à calore statim dissoluantur, simul etiam ab eo calore consumuntur, vt consumtæ statim decidant, veluti emortuæ; sed si tractentur aqua frigida, fit quidem pedetentim illa dissolutio, absque tamen vlla consumtione.

De vitiis locutionis in genere.
Cap. VI.

SERMONEM, quo dicebat Aristoteles hominem ciuile animal esse, motum quendam, seu operationem facultatis imaginatricis esse, non est dubitandum; cum & voluntatis imperio, & musculorum ministerio efficiatur. Quare, vt de sermone vi-

ne vitiato hoc tempore tractemus, ordo, & ratio nostræ tractationis postulat. siue autem sermonem ipsum à natura esse constituamus, vt disputatum est apud Plat. in Cratillo, siue totum ex disciplina, & hominum consuetudine constare censeamus, aut nihil, aut parum ad negotium nostrum pertinet, cum de vitiata locutione tractaturi simus; quippe quæ inter morbos pueriles frequentissima esse solet. Est locutio nihil aliud, quàm vox articulata, qua homines inter sese loquuntur. quoniam Gal.3. in 3. Epid. tex.74. dicebat veteres appellasse sermonem, illum, quo homines inter sese loquuntur, quasi bruta etiam quadam voce articulata vtantur, qua conceptus proprios exprimant; sed quia homines eo inter sese minimè vtuntur, ea propter sermo appellari non potest; vt iure dixerit Aristot. 11. Sect. Problemat. Problem. 1. vnũ hominem sermonis capacem esse, qui literas omnes profert, cum bruta vix vnam, aut alteram proferre possint. Hæc itaque locutio multis modis in homine vitiari potest, vel enim ex toto aufertur, vel difficulter fit, vel deprauatè efficitur. Si ex toto sermo auferatur, fit vitium, quod à Græcis communiter κώφωσις dicitur, Hipp. vt docet Gal.3. in 3. Epid. ἀναφθίαν vocauit, nos, qui hac ægritudine laborant, mutos appellare solemus. quo in loco adnotandum, differentiam esse inter aphoniam, atque inter anaphtiam, quoniam aphonia est vbi vox ex toto amittitur, ἀναφθία verò siue mutitas, vt sic loquar, est quando salua voce, sermo tamen amittitur; quod latissimè explicatum habetur à Gal.4. de Locis affectis 6. Sed dubitari possit, nũ quãdo infantes loqui nondum possunt, debeant propriè muti vocari, ita vt etiam in ipsis priuatio locutionis morbus sit. nam Aristot.1. Problem. sect. 11. solet appellare infantes mutos. accedit etiam, quod si caussas impotẽtiæ loquendi in ipsis expendamus, vt videbitur suo loco, omnes morbosæ sunt; vt hac ratione videatur statuendum esse etiam pueros mutos appellari debere. Sed ex altera parte non videtur hæc affectio morbosa

in infantibus ante debitum tempus, quia pari pacto morbus esset, quando secundum rationem nondum operatur, quod tamen à nemine proditum habetur. Ita sentio statuendum esse, infantiam, hoc est, loquendi impotentiam in pueris per similitudinem tantummodo debere vocari mutitatem, neque morbum esse, quia omnes morbosi nasceremur, & consequenter natura, quod non fecit brutis, hominibus fecisset, vt vitam à morbo auspicarentur. Si locutio difficiliter fiat, aliud genus vitij oboritur, quod apud Aetium lib. 8. cap. 36. vocatur μογιλαλία dicere nos possumus loquendi impedimentum. Si sermo deprauetur, fit tertium genus vitij, quod communi nomine ab Hipp. 6. lib. Aphoris. Aphor. 32. nuncupatur τραυλότης, seu τραύλωσις: nos quoque communi nomine balbutiem vocamus. Huius autem postremi vitij tres apud scriptores inuenio species esse. Prima est, quando non potest proferri oratio statim, sed cogitur homo, vel puer repetere aut primam, vel aliquam aliam syllabam cum labore: appellatur huiusmodi vitium ab Hippocrat. & Aristot. ἰσχνοφωνία: nonnulli latini vocant titubantiam linguæ, sed melius omnibus Theodorus Gaza doctissimus, linguę hæsitantiam dixit. inuenio etiam appellatum hoc vitium batarismum, à Bataro Cyrenæorum rege, qui semper primam syllabam repetere cogebatur. Alterum vitium est, seu species, cum puer aliquam syllabam omittit, hoc est, cum totum verbum, aut nomen minimè exprimere potest. Appellat Gal. & cum Gal. omnes alij ψελλότητα. vocat Aristot. huiusmodi ægrotantes blæsos, quanquam non desint, qui inducti auctoritate Arist. 2. de partibus animal. cap. 17. existimarunt blæsos propriè vocari illos, qui ob torturam oris etiam verba malè torquere, & flectere videntur, ad similitudinem eorum, qui contortos pedes habent, quos scilicet Aristot. 14. particula Problematum ait, vocari blæsos, quod habeant pedes contortos, instar capillorum crisporum. quā affectionem tentare Aethiopes, & Aegyptios propter

pter regionis feruorem, idem Aristot. prodidit. Tertia species balbuciei est illa, quæ communi nomine aliorum vitiorũ appellatur τραυλότης, & est, vt scribit Gal. 6. Aphor. cum homo, seu puer non potest proferre r. sed mutat in l. vt fit quãdo quis vult dicere triticum, & dicat tliticum; quo etiam eodem genere comprehenditur, quando c. mutatur in t. vt cum volunt dicere precium, dicunt pretium; & hæc est tertia species balbuciei, qua memoriæ proditum est laborasse Demost. & Alcibiadem. ex quo loco potest videri, magnã esse differentiã inter blæsitatem, seu ψελλότητα & inter τραυλότητα, vt non possim excusare virum doctissimum Leonicenum, qui contra Commentarium Galeni Aphoris. 22. lib. 6. dixit, & ita transtulit, vt dixerit inter hos duos affectus nullam esse differentiam; quod non solum est præter omnem rationem, & vsum scriptorum, verum etiam multum abest à litera græca ipsius viri. Sunt hęc omnia vitia symptomata in genere actionũ animaliũ læsarũ; læduntur autem hæ actiones, vel quia læditur facultas imaginatrix, vel quia lędũtur instrumẽta à natura fabricata propter locutionẽ. læditur facultas, quotiescunq; propter aliquã intẽperiem cerebri nõ potest facultas imaginatrix operari, & musculos mouere, quemadmodum deberet. sic in phrenitide vitiatur locutio & letargo, & vt vno verbo dicam, in omnib. grauissimis intemperiebus cerebri. lædũtur autem instrumenta, quando lęditur vel lingua, vel musculi mouentes linguã, vel labia, vel dentes, vel nares; potissimum autem quando læditur lingua. siquidem Aristot. 2. de partibus animalium 17. & Gal. 4. de Locis affectis 6. docuerunt, has omnes partes instrumenta esse locutionis, sed potissimũ linguã, vt offensa lingua maximè omniũ offendatur ipsa locutio. Possunt autẽ hæc instrumenta affici, put sunt partes similares. vel prout instrumenta; vt partes similares offenduntur quotiescunq; musculi, nerui, immò ipsa lingua aliqua intẽperie corripiuntur, siue sit sicca, siue humida, siue frigida; quanquã multò

sæpius intemperies frigida, & humida lædat instrumenta, quàm sicca. Afficiuntur autẽ veluti instrumenta, quādo lingua vel nimis tumida fit, vel nimis longa, vel nimis angusta, vel nimis lata, nã ita fabricata est lingua à natura, vt dicebat Arist. vt & mollitie, & sui magnitudine ad dentes, & palatũ impellens, possit vocem ipsam dearticulare. Pari pacto laborant hæ partes vt instrumenta, quando musculi vel resoluuntur, vel tumore aliquo afficiuntur; sic si dentes aut nõ debito ordine positi sint, aut aliqui deficiant. si labia ipsa mutilentur, si nares vel polypo, vel aliquo alio morbo detineantur, vt scribit Galenus, ipsa locutio impeditur; potissimum autem quando cerebrum vt instrumentum, & vt similare simul patitur; quo in casu cum mens magnopere offendatur, consequenter necessarium est, vt locutio magnum detrimentum incurrat: siquidem, vt optimè docuit Hippoc. in lib. de carnibus, seu principiis, spiritus per corpus excurrit, caput verò resonat, & lingua à mente, & intellectu gubernata appellens modò ad palatum, modò ad dentes, vocem ipsam dearticulat, & consequenter sermonem parit. Hæc sunt in vniuersum genera omnium vitiorum, quibus locutio, & sermo hominis offenditur.

De Mutitate. Cap. VII.

VT huius affectus natura magis percipiatur, vtile puto vniuscuiusque speciei particulariter caussas indagare, & iccirco incipiemus à mutis, quo affectu dicebat Aristot. solum hominem tentari, quia solus sermonis capax est. Cum autem mutitas sit loquelæ priuatio, & consequenter actio læsa, vt sæpe docui, necessarium omnino est, vt ab aliquo morbo proficiscatur, qui modò in principio ipsius facultatis est, modò verò in aliquo instrumento: in principio est in apoplexia, in percussione ipsius cerebri, nec non etiam in ebrietate. In percussione cerebri, quoniam

quoniam vt dicit Galenus septimo Aphorismorum quinquagesimo octauo vbi percutitur cerebrum, eo concusso ventriculi omnino in sese conniuent, quo fit vt facultas minimè mitti possit ad mouendam linguam; in ebrietate etiam idem fit, quoniam vt habetur 5. Aphor. 5. in summa ebrietate ita repletur cerebrum, atque etiam nerui mouentes linguam, vt non solum destruatur locutio, verumetiam destruatur ipsa vox. vbi autem morbus lædens actionem hanc, est in instrumentis, vel est morbus similiaris, vel dissimiliaris. si sit similiaris, est summa intemperies frigida, quemadmodum contingit, vbi nerui ob errores chirurgorum ita denudantur, vt maximè frigeant, & consequenter vox tollatur. Fit autem morbus instrumentalis in paralysi linguæ, nec non etiam in paralysi musculorum mouentium linguam, siquidem resolutis his partibus, minime fieri potest locutio, quanquam interdum fiat vox, Dico quanquam interdum fiat vox, quia potest quidem amitti locutio, salua voce, sed è conuerso non potest locutio salua esse, si ex toto auferatur vox. Fit etiam morbus instrumentalis lædens loquelam in surditate, quæ plerunque solet esse caussa mutitatis. Immò verò Aristoteles quarto de Historia animalium capite nono scribit ferè pueris hunc affectum non ob aliud contingere, nisi quia surdi sunt; fiunt autem surdi, eò quod, vt dicebat quidam Arabs, cum lingua crassior facta sit, quàm debuisset, auditorij meatus ex toto sunt obcæcati; nec dubitandum est potissimam caussam mutitatis esse natiuam surditatem; quoniam cum locutio sit opus facultatis voluntariæ motricis, non potest ipsa excitari ad mouendam linguã, & dearticulandam vocem, nisi à phantasmatibus similibus locutioni excitetur. phantasmata autem hæc non possunt recipi à facultate imaginatiua, nisi medio sensus auditus, propterea sublato hoc sensu, necessariò locutio amittitur, & fit mutitas. Sed hoc in loco dubia duo occurrunt. vnum est, an verũ sit semper amitti loque-

lam, vbi amittitur vox; nam ex vna parte hoc videtur omnino absurdum, quia locutio, seu sermo nihil aliud est, nisi vox articulata, quare destructa voce, perit sermo. Ex altera parte Auicen. qui 10. tertij tract. 2. c. 1. scribit seruari interdum loquelam destructa voce. Dicendum est breuiter aut literam Auic. corruptam esse, aut ab ipso pro voce intelligi vociferationem; alioquin nisi ita intelligendus sit Auic. meras nugas dixisset; nam illud verum est, vsque adeò interdum heberari vocem, vt exigua admodum fiat, & tamen sermo, & loquela integra seruantur. Aliud dubium est circa dictum Galen. qui 4. de Locis affectis 6. scribit quinque esse actiones, quæ sese consequuntur. Prima est exspiratio; Secunda exsufflatio sine strepitu; Tertia exsufflatio cum strepitu; Quarta est vox; Quinta est loquela. inter quas actiones scribit hunc esse ordinem, vt læsa prima, scilicet exspiratione, consequenter lædantur aliæ quatuor; læsa verò vltima scilicet loquela, nō lædantur aliæ quatuor, item læsa secunda lædantur cæteræ tres; læsa tertia, reliquæ duæ; læsa quarta læditur etiam postrema necessariò. ita vt velit Galenus semper læsa voce, necessariò lædi loquelam. Sed hoc falsissimum est, in raucedine enim læsa est vox, vbi autem vox exilis fit, læditur vox, non loquela; quia rauci etiam disertissimè loquuntur. Quid itaque dicendum? Locus hic apud me semper difficilis, & salebrosus fuit, & nisi intelligamus apud Galenum pro læsione destructionem ipsius vocis, nescio quomodo ipsum tueri possimus. Sed si intelligamus destructionem vocis, non simplicem læsionem, proculdubio verum dicit.

De Balbutie. Cap. VIII.

SEQVITVR impedimentum loquelæ, seu μογιλαλία, vel ἀγκυλόγλωσσον, cuius affectus duplex est caussa, alia natiua, alia accidentalis, & morbosa. Natiua caussa, vt docet Gal. 11. de

de vsu partium 10. est colligatio innaturalis linguæ cũ subiectis partibus, quæ colligatio sæpissime in ipsis pueris contingit; caussa vero morbosa est vel tumor subtus linguam, vt in ranula, vel cicatrix derelicta ex vulnere illius partis; ita vt huius mali nullæ aliæ sint caussæ, quàm propositæ, relatæ etiam ab Aetio lib. 8. cap. 36. Sequitur tertium vitium, quod est balbuties, seu deprauata locutio, quæ cum habeat tres species, vniuscuiusque speciei caussa vel ad facultatis, vel ad instrumentorum læsionem pertinet. Læditur facultas quando vel cerebrum ipsum aliqua intemperie turbatur, vel quando ipsamet facultas detinetur quo minus transcurrere possit ad mouendum aptè linguam; fit intemperies in cerebro in ebrietate, nam Galenus 6. Aphor. 32. dicebat balbutire ebrios, propterea quod cerebrum magis humectatur, quàm conueniret, & consequenter cum eo etiã instrumenta mouentia linguam, & ipsa lingua. Fit etiam intemperies in cerebro in phrenitide, in qua cum calefactum, & exsiccatum sit cerebrum, facultas imaginatrix non potest operari, & linguam mouere, vt deceret. Impeditur autem facultas à suo munere in ecstasi & in melancholia; in illa quidem, quia à phantasmatibus alio auocata minimè regit linguam, quemadmodum deberet. In melancholia vero impeditur propter tres caussas; vna est timor, qui perpetuus est comes melancholiæ. vnde dicebat Aristoteles 11. Sect. problematum, problem. 30. metuentes balbutire, & hoc est etiam, quod dicebat Hippocrates 2. Epid. quando scripsit, balbos fieri melancholicos. Impeditur alia ratione imaginatio, seu facultas in melancholia, quia vehementissimè mouetur; quod proditum habetur ab Aetio lib. 6. cap. 9. ex sententia Ruffi, & Posidonij. à magno etenim motu imaginationis fit vt ipsa erret, & propter errorem etiam linguam non ca ratione ac deberet, moueat. & hoc est, quod dicebat Hippoc. in lib. preceptionum sæpè linguam balbutire propter mentis errorem. Tertia caussa est multitudo phã-

fasmatum, & imaginationum; nam Aristot. 11. sectione problematum, tradens caussam hæsitantiæ linguæ, inter alias videtur statuere varietatem, & multitudinē imaginationum, quia dum facultas hoc, vel illud phātasma persequitur, lingua minimè potest actionem facultatis diligenter persequi, vnde errat, & fit hesitantia. atque hæc sunt genera caussarum, quæ pertinent ad ipsam facultatem circa balbutiem. Quę verò pertinent ad instrumenta, vel sunt vitia naturalia, vel præter naturam; seu, vt dicebat Galenus 4. de Locis affectis 6. vel fiunt in ipsa formatione instrumentorum, vel post formationem. Quæcunque autem sint hæc vitia, aut sunt morbi similares, aut instrumentales. Morbi similares sunt intemperies præsertim frigidæ, & humidæ, tum ipsius linguæ, tum maximè musculorum linguam, & laryngem mouentium; id quod voluit significare Gal. 2. in 1. Epid. text. 68. cum scripsit ἰχνοφωνίαν fieri ob imbecillitatem musculorum laryngis, factam à caloris diminutione; id quod ante Galenum docuit nos Arist. 11. Sect. problematum, probl. 10. 30. 35. quibus in locis scribit balbutiem, & hæsitantiam linguæ, fieri à frigiditate, & humiditate. Sed circa hanc sententiam occurrit dubitatio, nunquid scilicet à sola intemperie frigida, & humida fiat balbuties, nam Galenus 6. Aphor. 32. omnem balbutiem videtur omnino acceptam referre humiditati; immo verò scribit fieri non posse, vt vmquam balbuties in pueris à siccitate oriatur; id quod etiam videtur voluisse significare Arist. 11. Sectione problem. 30. quando dicebat, pueros magis balbutire, quàm viros, scilicet ob humiditatem. Sed contra est Hippoc. 7. Epid. circa initium, vbi narrans quandam Historiam ægrotantium, inquit, ipsis propter siccitatem linguam fuisse subbalbam; ex quo loco clarè colligitur, balbutiem etiam à siccitate fieri. quod idem Auicennas 6. tertij, trac. 3. cap. 16. manifestè scribit. Pro conciliandâ hac scriptorum dissensione, dicendum est, duplicem esse balbutiem, aliam naturalem, aliam accidentalem; naturalis

turalis non alia ratione fit, nisi qua dicebat Galenus, scilicet humiditate. innaturalis autem, hoc est, accidentalis, potest etiam fieri à siccitate, & de hac loquutus est Hippoc. & Auicennas. Modus autem, quo humiditas naturalis facit balbutiem, & cur sit, quod aliqui non possint proferre r, nec c, est, quia ad proferendas has literas necesse est vt lingua valide impellatur in dentes, atque in palatum; lingua autem mollis, seu nimis humida, aut imbecilla propter humiditatem musculorum non potest ita vehementer, quemadmodum par est, impelli ad dentes, propterea loco huius literæ proferuntur illæ, quæ cum sint similes, non opus habent tanta impulsione: vel dicere possumus balbutiem fieri plerumque ab ipsa humiditate, rarò autem à siccitate; id quod non solum ipsemet Auic. expressis verbis dicere videtur, verumetiam Aristot. idem dixit 4. de Hist. animal. 9. vbi dicebat fieri balbutiem in pueris potissimum ob linguæ humiditatem, & laxitatem. Fit autem balbuties, quando lingua vel longior est, quàm deberet, quemadmodum dicebat Gal. 6. Aphor. (licet hoc rarò contingat) vel quando crassior, & tumidior euadit; vel quando dentes aut deficiunt, aut ordine malo sunt distincti; vel quando labia sunt mutilata; vel quando nares, aut gurgulio sunt tumore, aut inflammatione obsessa. Ex caussis externis vitiatæ locutionis in primis est frigidus aer. dicebat enim Aristot. 11. problematum sectione, frigus locutionem impedire propter tres caussas. Primò quia frigidum condensat. Secundò quia calorem natiuum, & consequenter motricem facultatem hebetat. Tertiò quia linguam veluti ligat. nam ad peragendam locutionem dicebat idem auctor 2. de partibus animal. 17. magnopere necessarium esse, vt lingua libera, & expedita fit. sic regio frigida potest populos impedire, quo minus rectè loquantur; qua etiam ratione fit, vt in quibusdam locis veluti hæreditaria quadam affectione in hominibus locutio vitietur. Animi affectus præ ceteris balbutiem inducere solent. De ti-

more, & experientia perspectum est, & Aristot. & Galenus confirmauit. De ira similiter; nam multos videre licet, qui dum præ ira nimis excandescunt, interdum non solum balbutiunt, verumetiam mutire coguntur, idem possunt profundæ cogitationes, nimiæ vigiliæ, immoderata Venus, quæ cum cerebrum, & neruos omnes vehementer lædant, consequenter locutioni detrimentum inferunt. potissimum autem locutionem impedit assidua ebrietas, vt Aristot. 3. Sect. problematum. & Galenus 6. Aphor. 32. apertissime docuerunt. Sunt etiam cibi, qui quadam proprietate locutioni puerorũ videntur officere. nam Raby Moyses 20. Aphor. parte scribit arcendos esse pueros ab esu nucum, propterea quod loquelam ipsorum vitiant. Cæterùm non est opus signis, vt cognoscantur vitia sermonis; sed ad cognoscendas caussas necessarium est adhibere & signa, & industriam magnam; nam qui fiunt muti à natiuitate, propter surditatem, cognoscuntur, tum quia nullo strepitu, nullo sono mouetur, tũ quia nullũ defectũneq; in lingua, neq; in ore habet. quamq̃ Arist. 2. probl. sect. 11. scribit mutos naribus loqui, seu strepitum edere; propterea quod sunt compresso ore: esse verò compresso ore, quoniam lingua nullo vsui sibi est. Qui autem fiunt muti vel proprer vulnus inflictum, vel propter musculorũ linguæ resolutionem, cognoscuntur morbis ipsis anteactis, nimirum apoplexia aut eiusmodi aliqua ægritudine, quæ antecessit. Illi autem, qui vix loqui possunt, & μογίλαλοι vocantur à Græcis, cognoscuntur, quoniam si lingua inspiciatur, frenum illud, quod philetum vocant vulgares, admodum inconcinnum, & ineptum est. nam vt habetur apud Meletium de natura hominis, cum lingua deberet suo expedito motu modò in hanc, modò in illam partem efformare literas, constituit natura vt liberè hoc posset facere, ne nimis soluta, & vacillans esset, alligauitque eam ori per quoddam frenum, quod ipsam continet, ne labatur; quod si huiusmodi frenum maius sit, quàm oportet, ita vt ni-

mis linguam deuinciat. impeditur ne possit debitos motus in palatum agens, vocem, vt deceret, deartículare. vbi vero exiguum est hoc frenum, cognoscitur, quia lingua eleuata videtur veluti nulli rei alligata. quemadmodum è conuerso si frenum hoc nimium sit, cognoscitur, quia multum linguæ complectitur, atque ipsam arctè detinet, ne moueatur. Hæsitantia linguæ, seu ἰσχνοφωνία quotiescunq; fit à calore partis diminuto, cognoscitur euidentissimè hinc, quia vbicunq; loquũtur pacatè, & tardè, semper maius impedimentum apparet. vbi verò alta voce, & vehementer loquuntur, tunc expeditiorem sermonem habent, quia ex motu, & voce magna incalescunt musculi linguam mouentes, & propterea facilius mouentur. Si balbuties fiat ex larga partium humiditate, cognoscitur quoniam ij somnolenti sunt, hebeti ingenio, nulla penè memoria, & dum loquuntur, multum semper saliuæ emittunt. Si vitiata sit locutio vel ob defectum dentium, vel ob labia mutilata, vel ob naris aliquem morbum, cognoscitur hoc faciliter suis signis. Muti, qui & surdi sunt, nunquam curatur; & propterea ex miraculis, quæ fecit Saluator noster, vnum fuit, quãdo curauit illum mutum surdum apud Matthæum 15. Sed si mutitas, seu loquelæ priuatio oriatur ob nimiam resolutionem musculorum factam à larga humiditate, curatur huiusmodi vitium non solum opera medici, verum etiam interdum sponte naturæ. nam relatum est Maximilianum Friderici Tertij Imperatoris filium vsque ad nonum ætatis suæ annum prorsus elinguem, & mutum fuisse, sed tamen beneficio naturæ non solum sermonem acquisiuisse, verumetiam fuisse eloquentissimum. nam in ipso existimandum est vitium originem duxisse ex larga humiditate, quæ ætatis progressu consumta fuit. Sic quando legimus varios vel ob timorem, vel ob iram, dum muti essent, sermonem subitò acquisiuisse, putãdum est non casu vllo, aut miraculo id fuisse factum, sed hac ratione, quia impedimentum factum ab humi-

ditate

ditate subtractum est. Sic balbuties oris naturalis, quæcunque sit illa, difficilis est curatu; quemadmodum illa, quæ fit morbo aliquo aduentitio, non est ita difficilis curationis. Sed vt dixi de priuatione locutionis, quę sponte naturæ curari potest, & curatur, ita de balbutie existimandum est. Circa hoc, priusquam curationem aggrediar, tria problemata occurrunt. Quorum primũ est, cur dictum sit ab Hippoc. 2. Aphor. 32. Balbos alui profluuio tentari. Secundum, cur idem Hippoc. 21. Epid. in principio sect. 5. & 6. dixerit, balbos bonos esse; nam Aristot. quoque in physiogn. scribit, signum moderati animi esse sermonem grauem & tardum. Tertiũ cur in iisdem locis dixerit Hippoc. balbos morbis melancholicis esse obnoxios; id quod etiam confirmatum est ab Auic. 1. tertij trac. 4. cap. 18. Nam hoc videtur ferè præter rationem, vt qui habent cerebrum humidissimum, cuiusmodi sunt balbi, tentari possint à melancholia, quæ est siccus humor. Ad primum respondendum est, non alia ratione, quàm vt interpretatur Gal. in commen. illius Aphorismi, nimirum balbos necessario habere aut humidum cerebrum aut humidam linguam. Si humido sint cerebro, excrementa pituitosa præcipitata à capite in ventriculum, & consequenter in intestina, faciunt alui fluorem; id quod etiam traditum habetur ab Hippoc. in lib. de affectibus internis. Immò verò dicebat Auic. 4. 1. doct. 5. cap. 5. etiam balbos propter hanc rationem sæpè tentari cholerica passione. Si autem balbi tales sint propter linguæ nimiam humiditatem, cum lingua tunicam communem habeat cum ventriculo, necessariò habent & humidum ventriculũ; humidi verò vẽtriculi familiaris affectus est alui fluor, vt dicit Gal. Ad secundum dicendum est, balbos propterea bonos esse, quoniam illi, qui sunt prauis moribus, propterea sunt, quia calidos, & siccos spiritus habent; propter quæ cum animi eorum celeriter moueãtur, fit vt rebus minimè, vt deceret, animum aduertãt, vnde & prudẽtia carent, & consequẽter malis moribus sunt;

sunt; quo fit, vt in regionibus calidis, & siccis versutissimi, & praui sint, in quibus etiam bruta immania, & feræ nascuntur. contra autem fit, vbi spiritus humidi sunt, quia cum celeriter moueri non possint, cumque animum magis aduertant, nec celeres motus habeant, iure fit, vt & moderatis animis sint, atque etiam probis moribus. Difficilius autem omnibus est tertium, & postremum problema, scilicet cur dictum sit ab Hippoc. balbos melancholicos esse, & melancholicis morbis tētari, facit autem hanc rem difficiliorem Galeni auctoritas, qui 7. sect. Aphor. 40. exponens sententiam illam Hippocratis, qua scribit, si quis repentè linguæ incontinentis fiat, melancholicum esse, inquit, se nescire qua ratione lingua incontinens melancholicum indicet; & tandem quasi & ipse confugiens ad rerum proprietates, subiungit, forsan hoc esse, quia sicuti ab humore melancholico fit paroxysmus quartanarius: ita quoque à melancholia fit linguę incontinentia. Hanc sententiam cum difficilem quoque videret esse Hieronymus Cardanus, vanitate quadam ingenij sui dixit, apud Hipp. pro linguę incontinentia interpretandam esse procacitatem, & maledicentiam; quasi illi, qui sunt procaci lingua, & qui obscæna loquuntur, sint melancholici. Sed tantum abest Hippoc. pro linguæ incontinentia huiusmodi rem intelligere, vt si hoc dixisset, non minus vanus esset, quàm Cardanus. Nam Aristot. qui penè ijsdem vocibus vtitur, quibus Hippocrates, dicit in pueris linguam fieri incontinentem propter humiditatem, & infirmitatem, Auic. 1. tertij tract. 4. cap. 18. totam hanc caussam videtur attribuisse cordis calori, qua si balbi omnes, qui sunt cerebro humidissimo, sint etiam corde calidissimo; & propterea vbi cor calidissimum est, ex humiditate, in quam continuo agit calor, fieri humores melancholicos, & consequenter vbi humores eiusmodi abundāt, facilè simul oriri melancholicas ægritudines. Sed neque hæc sententia Auicennæ problematis difficultatem tollere potest. primùm, quia

neq; auctoritate vlla veterum compertum est eos, qui sunt humido cerebro, simul esse corde calido; immò vero videretur contrarium esse debere, vt humidum immensum cerebri quemcunque corporis calorem retunderet. Sed dato etiam quòd balbi essent calidi corde, non est necessarium vt fiat humor melancholicus, quia potest fieri bilis flaua, quemadmodum sæpè compertum est corde calido esse biliosos. quamobrem mihi videtur omnibus alijs melius hoc explicuisse Arist. 3. problemat. sectionis 30. quo in loco quærens cur hæsitantes lingua sint melancholici, scribit melancholicos omnes habere celeres motus imaginationis, & propterea balbos quoque, cum huiusmodi motus celeres habeant, melancholicos esse; habere autem celeres motus balbos & hæsitantes ait idem, quoniam cum infirma sint instrumenta ipsius linguæ, neque possint animi conceptus exactè sequi, fit vt motus animi semper anteuertant motus linguæ, atque hinc fiat linguæ impeditio. Sed neque ex his Aristot. verbis clarè colligi potest, cur balbi verè melancholicis morbis tententur, nisi etiam & illud addamus, quod balbi cum non possint, vt optarent, & vt animus dictat, loqui, quasi sibi ipsis irascentes, & coram alijs loqui formidantes mœrent, qui mœror, & timor non est dubium, quin in ipsis melancholię prouentum magnum faciat, & consequenter melancholicis ægritudinibus illos subijciat. Curatio locutionis vitiatæ adhibetur in pueris solummodo, quando iam sunt ablactati; eò quia ante illud tempus sciri non potest, nunquid sit vitiata loquela, necne; & eò magis, quod sæpè etiam contingit pueros vsque ad sextum, & septimum annum balbutire, & tamen sponte curari. quapropter vbi certum est morbum non esse spontè finiendum, aggredienda est alacriter hæc curatio. Muti, qui simul sunt surdi, omnino dimittendi. Sed si remissa fuerit loquela propter linguæ resolutionem factam à nimia humiditate, eadem curatio adhibenda est, quæ in balbutie adhibetur; & propterea

quandò

quando de balbutiei curatione tractabo, simul etiam habebitur curatio mutitatis. Si puer impediatur in sermone propter nimiam freni colligantiam, omnis cura posita est in sola manuali operatione. Galenus quidem scribit consueuisse obstetrices vnguibus abscindere illam membranam, quæ frenum dicta est; sed siue sit propter imperitiam nostrarum obstetricum, siue sit quod interdum hæc sola operatio non sufficit, opus est aliam operationem adhibere. Cornelius Celsus rei chirurgicæ peritissimus lib. 7. cap. 12. curationem proponit, quam etiam proposuit Aetius lib. 8. cap. 32. est autem operatio huiusmodi, vt lingua eleuetur versus palatum, ita vt tangat eum, deinde vncino leuissimo distendatur illa membrana, postea cultello acutissimo tota discindatur, ita tamen, vt venæ nullo pacto violentur. vbi hoc factum est, abluendum est os posca, deinde inspergendus est puluis manna, thuris. deinde curandum est vulnus: si opus sit, vt cætera vulnera. addit vnum Cornelius Celsus; scilicet plerumque statim abscissa hac membrana loquelam restitui, interdum tamen non restitui; quia cum perpetuum sit, quod fieri debet, non est tamen perpetuum, quod sequi conuenit; Cæterum sæpe vsu venit, vt ex vena violata inter incidendum, timeatur sanguinis profusio; quod dum timetur, monet, & prudentissime, Auicenna vt membrana ipsa non abscindatur, sed circa radicem acu perforetur, & ipso acu deducatur filum, atque ita ligetur. nam hoc filum, si quotidie stringatur, breui, & blande membranam illam amputat; atque hic modus iucundissimus est. vbi vero incisa est membrana, ne iterum coalescat, vel vnguento ægyptiaco, vel pulueribus exsiccantibus reliquum membranæ consumitur. In curanda autem omni balbutie diligenter spectandum est, quænam caussa præcipua sit; quia si polypus nasi eam efficiat, ad illum curandum dirigi debet omnis cura. Si fiat ob labium mutilatum, nulla spes superest. Si fiat propter dētem excussum, hæc vnica ratio est; vt dens ebur-

neus paretur, atque in loco deficientis ponatur, & reliquis dentibus alligetur; qui dens cum deinceps editur, aufertur; nam maximè inseruit hoc remedium & pueris, atque etiam viris. Si factum sit vitium hoc propter vitium cerebri, vel linguæ, vel musculorum, aut vitium oritur ex siccitate, aut ex nimia humiditate, & frigiditate. Si ex siccitate, vt contingit in febribus, & post phrenitides, danda est opera; vt omni ingenio humectetur & lingua, & initium spinalis medullæ. Ad humectandam linguam lactis mulieris gargarizati vsus vtilis est, vtile est etiam sæpe linguam madefacere aqua maluæ, cui admistum sit oleum amygdalarum dulcium, & si vnà in aqua coquantur folia nimpheæ maximum iuuamentum afferetur. spinæ, seu principio spinalis medullæ conueniunt linimenta, quæ possunt emollire partes illas:

℞. Axungiæ porcinæ aqua maluæ lotæ,
Pinguedinis gallinæ ana vnc. I.
Olei amygdalarum dulcium,
Nenupharini ana vnc. s.
Croci scrup. s.

Misce, & in mortario fiat linimentum. Multò maius studium adhibendum est, vbi fit balbuties ex humiditate, & frigiditate linguæ, tum quia frequentius hoc vitium accidit, tum quia vt expugnetur, opus est plurimis auxilijs, & quod dicam de huius curatione, idem putandum de mutis, qui fiunt ob resolutionem à nimia humiditate. Scopus præcipuus in hac curatione est, vt lingua, cerebrum, ac musculi mouentes linguam, exsiccentur & calefiant; quia verò exsiccari possunt lingua & musculi præsertim, vel si dissipetur humiditas, qua sunt oppleti, vel si eadem humiditas in alias corporis partes deflectatur; ea propter omnibus his incumbendum erit, vt humiditates omnino exsiccentur. Ad hoc verò peragendum auxilia petenda sunt & à materia diætetica, & à pharmaceutica, & à chirurgica. Primum igitur vbi curatio suscepta erit, erit prouidẽdum

vt

vt æger curandus maneat in aere calido, & ficco; & forsan ob hoc apud Herodotum quando balbus ille consuluit oraculum, qua ratione balbutiem suam curaret, responsum est ipsi, vt in Liuiam iret regionem calidissimam, & ficcissimam. plus vigilandū; quàm dormiendum. De passionibus animi clarum est, iram esse vitandam, quoniam, vt dicebam, relatum est multos sola ira in balbutiem incidisse. Cæterum de timore pulcerrima est quæstio, nunquid medicus in curanda balbutiē debeat amare, aut fugere timorem; nam ex vna parte est ratio, omnino fugiendum esse, quia nō est dubium timorem frigefacere. quare dictum est à me aliàs timētes interdum balbutire. Sed ex altera parte habentur apud Historicos exempla, quibus solo timore pueros, atque etiam viros, cum prius muti essent, sermonem acquisiuisse fertur. nam narrat Pausanias Batum quemdam mutum conspecto in deserto leone, maximo timore esse perculsum, & statim loquelam comparasse: refertur etiam de Athi filio Cræsi, qui timens ne pater occideretur à Cyro, statim conspecto periculo fermonem acquisiuit. Quare cum hęc, quæ referuntur, videātur naturali cursu nullo miraculo euenisse; videtur etiam posse interdum contingere, vt à medico excitata formidine curetur mutitas, siue balbuties. Problema hoc à nemine propositum ita soluendum mihi videtur; duplicem esse timorem, alterum à Græcis appellatum ἀγωνίαν, à nostris trepidationem: alterum verò esse, qui à nostris propriè timor, à Græcis φόβος dicitur. Trepidatio est, cum homines aggressuri aliquam magnam rem, timent; quod genus timoris est maius timore appellato; in trepidatione, quemadmodum habetur apud Arist. 11. sect. problemate 32. & 53. est veluti species quædam pudoris; vnde sicuti in pudore partes circa pectus, & faciem valdè incalescunt, vt indicatur ex rubore, sic, inquit ipse, trepidantibus meritò fit calor circa pectus & circa faciem; propter quem calorem vox grauis fit. In timentibus autem secus, quia in ijs

partes pectoris,& partes superiores refrigerantur; calor autem partes inferiores petit. Vnde dicebat Arist. 8. sect. problem. 4. illis, qui timent sponte fluere semen, vrinam,& fæces, eò quia calor detrusus ad partes infernas illas huiusmodi excretiones excitat. Hac itaque resolutione constituta, facile est hunc nodum soluere, scilicet timorem simplicem non solum non iuuare balbutiem, verùm potius augere; eò quod ab illo refrigeratur & lingua, & pectus,& partes superiores, vt cognoscitur ex pallore. Cæterùm trepidatio maximè iuuare potest & balbutiem & mutitatem, quia calefacto pectore,& partibus superioribus, non est dubitandum posse tolli & humiditatem illam nimiam, & simul imbecillitatem, quæ oritur ex paupertate caloris natiui, vnde trepidationem hanc inducere pueris, omnino vtile esse potest. Exercendum est corpus, quantū fieri potest, præsertim verò exercenda est vox; & si quid est, quod possit prodesse balbis,& hæsitantibus, est continua locutio alta, & clara. habetur huius rei exemplum, Magni Demosthenis, qui, vt narrat Plutrachus in eius vita, & in libello de decem Oratoribus, superauit balbutiem sola vocis exercitatione, & contentione. nam dedit decem millia drachmarum Neoptolemo Histrioni, qui illum docuit versus plures vno spiritu proferre; scilicet vt iniectis in os calculis adscendēs,& currens versus cōtinuò proferret. Abstinendum est, si viri sunt, à venere: pueris autem abstinendum ab vsu balneorum; vnde matres, quæ balbutiētibus pueris solent caput sæpè abluere, malè agunt, cum augeant humiditatem,& caussam huius vitij. Curandum vt aluus fluat quotidie, si non natura, saltem arte. abstinendum est à vino, vel vtendum est eo paucifero,& in pauca copia. Vtendum est in cibis aromatibus, salitis, acribus edulijs; abstinendum verò ab vsu pastitiorum, à nucibus, à piscibus;& vt vno verbo dicam, debet tota ratio victus exsiccare & calefacere. Qua ratione victus instituta puer erit purgandus. Primum enim si aluus sponte non fluxerit, erit liquan-

da

da hac potiuncula:

R. Foliorum saluiæ
Betonicæ ana m.s.
Coriandri drach.1.
Foliorum senæ scrup.2.

Fiat decoctio secundum artem, deinde

R. Dictæ decoctionis vnc.2.s.
Mellis rosati solutiui vnc.2.vel vnc.2.s.

Misce, fiat potus. Erit deinde corpus præparandum ad expurgationem:

R. Foliorum saluiæ,
Origani,
Stæchados ana m.s.

Fiat decoctio secundum artem, deinde

R. Dictæ decoctionis vnc.3.
Oximellis simplicis drach.2.
Syrupi de betonica,
De stæchade ana vnc. s.

Misce, fiat potus. Postquam præparatum fuerit corpus, expurgandum erit & in hac expurgatione si licitũ fuerit vti pillulis, erunt alijs medicamentis præferendæ.

R. Pillularum de hiera cum agarico scrup.1.s.
Pillularum cochiarum scrup.1.

Misce, fiant pillulæ num. quinque, quæ vt facilius à pueris deuorentur, poterunt occultari vel in panatella, vel in aliquo iusculo; sed si pillulas recusauerint, dabitur potiuncula hæc:

R. Agarici trociscati scrup.2.
Gariophilorum gr. 4.

Infundantur in aqua stæchados, vel betonicæ, deinde facta expressione adde diacatholiconis drach.3.mel. rosati solutiui vnc.1. cum decocto cordial. fiat potus. Purgato corpore deinde prouidendum erit, vt adhuc magis illæ partes, vnà cum cerebro exsiccentur; & ad hoc agendum conueniunt medicamenta, quæ naribus attrahuntur, & sternutationes:

R. Succi radicum bethæ vnc. s.

Succi betonicæ vnc. I.

Aquæ coriandrorum lib.s.

Misceantur,& naribus attrahantur. Vbi paulisper purgatum fuerit pueri corpus, prouidendum est, vt & caput,& lingua continuo exsiccentur. Exsiccat continuò caput cauterium nuchæ factum, quo remedio in hoc genere nullum ferè inuenitur præstantius; pari pacto ad exsiccandum caput magnoperè valent vesicatoria post aures adhibita, & diu conseruata. Exsiccandæ linguæ confert, si illa fricetur modò melle, modò sale, sæpissimè verò saluia; quam vsu probatum est magnopere vtilem esse ad tollendam balbutiem. atque hic sit finis eorum affectuũ, qui spectant ad motricẽ facultatẽ.

De vitijs sensus communis.. Caput,

RELIQVVM est vt ad ea transeamus, quæ pertinent ad sensus, & quia communis sensus alios antecedit & necessitate, & sede, ab hoc primò incipiemus. Solent autem duo vitia pueris circa hunc sensum cõtingere, quę omnia ad somnũ, & vigiliam reducũtur; nam somnus in pueris vel nullo modo fit, aut paucus; & vigilia immoderata puerorũ nuncupatur. aut fit alio modo quàm fieri deberet. In pueris quidẽ somnus nũquam fit moderatus, quandoquidem, vt dicebat Arist. 5. de generatione animal. I. fœtus q̃diu in vtero manet, perpetuo quodam somno opprimitur, vbi vtero egressus est, maxima ex parte dormit, tũ quia infans memor est perpetui somni, quem habuit in vtero, tum quia corpus habet humidissimum. est inquam humidissimum infantis corpus; non solùm quia abundat multis humiditatibus, verumetiam quia, vt dicebat Alexander I. lib. Medic. problem. 2. partes eius solidæ humidissimæ, & mollissimæ sunt. quærens enim is eo in loco, cur senes, qui abundant humiditatibus, vigilantissimi sint, pueri verò somniculosi, inquit id icciro esse, quia etsi senes

pluribus

pluribus humiditatibus ſcateant; habent tamen ſolida capitis ſicca, infantes autem humida ea habent. Quare ex hoc diſcurſu colligi poteſt, à natura comparatum eſſe, vt infantes maximè dormiant, & propterea ſomnos immenſos in ipſis minimè morboſos eſſe. Morboſi autem contingunt pueris ſomni, quando fiunt diuerſo, ac prauo modo, atque aliter quam fieri deberent, cum enim ſomnus à natura animalibus ſit donatus, vt eo ſpiritus, & calor qui in vigilijs conſumuntur, reficiantur, & recreentur; id vt fieri poſſit, neceſſe eſt ipſum tranquillum eſſe. igitur vbi turbatur ſomnus, proculdubio naturalis eſſe non poteſt, ſed morboſus eſt, atque hunc ſomnum turbatum in infantibus, & pueris appellat Hippoc. 3. Aphor. 24. ſomnos terrificos, Raſes lib. experimentorum cap. 6. appellauit proprio ingenio matrem puerorum. Eſt autem ſomnus hic perturbatus ſymptoma in genere actionum læſarum ipſius ſenſus communis. læſarum inquam deprauatè, eò quod vbi infantes pacatè dormire deberent, inſomnijs quibuſdam terrificis vehementiſſimè turbantur. Sed priuſquam vlterius progrediamur, hoc in loco eximendus eſt ſcrupulus, qui forſan ingenia multorum turbare poſſet, eò quia Ariſt. 4. de Hiſt. animal. 10. ſcribit infantes ante quartum ætatis annum non ſomniare, & poſt quartum annum paucis etiam inſomnia contingere; quæ ſententia non ſolùm aduerſa eſt communi medicorum ſententiæ, verumetiam quotidianæ experientiæ refragatur; quoniam compertum eſt infantes multo ante quartum annum ſomniare. Reſpondendum eſt, & nodus Ariſt. ex ipſomet Ariſt. ſoluēdus, qui 7. de Hiſt. animal. quaſi corrigens priorem ſententiā, inquit ſomniare quidem infantes, ſed tardè inſomniorum memorias conſeruare; vt non ſit dubitandum, quemadmodum tradunt medici, turbari poſſe ab inſomnijs infantes, tametſi ipſorum ſomniorum nullam apud ſe memoriam conſeruent. Symptoma hoc ſequitur ſuum morbum, qui morbus in ventriculo poſit⁹ eſt, eò quia,

vt copiosé docuit Galenus in com. Aphor. 24. lib. 3. fiunt isti pauores in infantibus non ob aliud, nisi propter debilitatem ventriculi, atq; oris ipsius insignem sensum; propter quæ omnia, corrumpuntur cibi, & ex ijs corruptis, fiunt isti pauores. Modum autem, quo fiunt, præclarè proposuit nobis Auicen. lib. 1. tract. 3. doct. 1. c. 3. vbi scribit ex corruptis cibis in ventriculo tristitiam oriri, cuius phantasmata deferũtur ad imaginationem, quam necessariò deterrent, & consequenter faciunt insomnia terrifica; quæ nihil aliud sunt, quàm operationes imaginationis circa phantasmata à sensibus oblata. Nec refert quidquam quod Gal. scripserit semper ita fieri. Auicen. verò vt plurimum; quoniam hic spectauit totam ætatem puerilem, in qua forsan, & ob alias caussas possunt hæc insomnia cõtingere. ille autem solummodo infantilem ætatem. Caussa interna itaque est corruptus cibus in ventriculo; externa vero, vt Galenus asserit, lac, aut cibus, quisi ciclet copiosior sumatur, quàm par est, siue sit eius naturę, vt difficiliter conficiatur in ventriculis infantium, & puerorum, seu facile corrumpatur; & corruptus acrimoniam quamdam acquirat, merito cuius vellicetur, & veluti mordeatur os ventriculi; ita vt duo affectuum genera exinde videantur oriri in ventriculo, nimirum solutio continui, & intemperies; quæ facit imbecillitatẽ, à quibus postmodum, quemadmodum dicebam, oriuntur tristia illa phantasmata; vt etiam sit hæc vera ratio, qua ductus Gal. 6. libro de placitis Hippoc. & Platonis & 2. de acutis, text. 45. dixerit homines fieri tristes, & turbatos, quotiescunque ventriculus grauatus est. Cognoscitur autem hic affectus eo potissimum signo, quoniam infantes inter dormiendum gemunt, concutiuntur; excitati verò vociferantur, clamant, nec vlla ratione sedari possunt. adhæc color ipsorum præternaturalis est, pariter etiam & calor; ab ore fœtidus manat halitus, quo sæpè decipiuntur mulierculæ, existimantes illud esse indicium vermium; cum tamen non sit.

Gal.

Gal. loco citato 3. Aphor. scribit sese obseruasse huiusmodi affectionem etiam in prouectioribus fieri, quod quidem verissimum est, & soleo ego dicere huic affectui infantium proportione respondere affectum illum, qui fit in prouectioribus, & qui incubus nuncupatur; ita vt sicuti incubus in adultioribus passio grauis est, quippe quæ sit veluti antesignanus apoplexiæ; sic somnia ista terrifica solent esse argumenta epilepsiæ, & aliorum prauorum morborum. Ex quo sicuti incubi habenda est ratio, pari pacto studendum est, vt quamprimum huic affectui occurratur. Ratio verò occurrendi posita est in hoc potissimum, vt diligenter perspiciatur, ne cibi, aut succi in ventriculo corrumpantur; & quia contingit corruptio tum propter ventriculi imbecillitatem, tum maximè propter errorem alimenti, primum incumbendum est, vt omnis error alimenti euitetur; & ideo si puer lactens sit, diligenter perspiciendum erit, nunquid nutrix sit proba, vel improba. quæ si fuerit improba, mutanda est: si probę nutricis habeat notas, existimandum est lac vitiatum esse aliqua ratione, aut ab ipsa plus offerri, quàm par est. Si plus offeratur lactis, studendum est, vt parcius mãmas porrigat. Sed si vitiũ sit in lacte, cũ non habeat illud vitiũ ex nutricis intemperamento, necessariũ est coniicere lac vitiari ꝑpter errores vitę: ea propter prouidẽdum erit, vt nutrix optima ratione viuat, atque ea, quam sæpius docui; quæ scilicet succum, & lac inculpatum producere possit. Pari pacto si puer ablactatus sit, videndum est an plus comedat quàm par sit, an verò prauis eduliis nutriatur. Vtrum fecerit, prouidendum est, ne amplius vel in copia, vel in qualitate erretur. Id autem fiet, si fructus, cibos duros, & graues, nimis calidos, potum vini præsertim meracioris fugiat. Sed quia non solet sufficere victus ratio ad affectum iam productum tollendum, opus est vt cibi corrupti è ventriculo, & intestinis tollantur. Ad quod agendum laudat Rases loco citato, atque Auicennas, vt mel deglutiendum detur

infanti, quod sua facultate detersoria aluum eius mouet, & quidquid corrupti inuenit in ventriculo, & intestinis secum defert. Si mel non possit administrari, glandes erunt subiiciendæ vel ex sapone, vel ex axungia porcina, vel ex melle. Vtilis est & clyster huiusmodi:

℞. Seri vnc. 6. vel 8.
 Mellis communis vnc. 1. s.
 Salis scrup. 1.

Misce, fiat clyster, qui maximè potest abluere intestina, & humores corruptos ducere. Si verò sit grādiusculus, poterimus non solum vti vel melle, vel clysteribus, vel glandibus, verumetiam hiera; quam laudauit mirificè Galenus ad educendos è ventriculo cibos corruptos. Vbi euacuati sunt cibi, & succi corrupti, relinquitur vt prospiciatur imbecillitati vētriculi & extrinsecus, & intrinsecus. Extrinsecus quidem inūctiones, fomentationes, quæ fiunt ex absinthio, rosis, & vino. Sunt etiam cerata, cuiusmodi est istud:

℞. Foliorum absinthij drach. 1. s.
 Polij montani drach. 1.
 Schænanti,
 Laudani ana scrup. 1. s. Mirrhæ,
 Aloes ana scrup. 1.

Terantur diligenter, & cum cera, ac modico therebintinæ fiat ceratum, quod & ventriculo, & vmbilico apponatur. Extrinsecus vtile est gestare collo appensum corallum rubrum, quem experientia comprobatum est secreta qualitate corroborare ventriculum, si illum extrinsecus tangat. Vnde non malè faciunt matres, quę puerorum colla, & pectora corallis ornare solent. Intrinsecus laudat Rases confectionem Diapliris arcont. laudat etiam si diamusci scrup. s. infans deuoret, vel si tantundem Theriacæ magnæ sumat. Potest etiam parari aliqua rotula, quæ ventriculum pueri confirmare possit, exempli gratia:

℞. Specierum diamusci scrup. 1.
 Diacalamenti scrup. 1. s.

Sacchari,

Sacchari,&

Aquæ rosaceæ quantum sufficit.

Misce,& fiant rotulæ paruę,quarum singulo mane poterit vna præberi, & paullò post exhiberi lac; aut si sit ablactatus, modicum brodij, vel vini. nam aduertendum,huiusmodi rotulas esse in puluerem redigendas, & infantib. vt monebat Rases,vnà cũ lacte exhibendas.

De Immodica puerorum vigilia.
Cap. IX.

SICVT in somno,quamuis immenso,pueri nunquam morbosi fiunt; sic vbi somnus exiguus est, vel nullus, necessarium est ipsos ægrotare,idque cum in viris perniciosum iudicetur, non est dubitandum multò magis in pueris nocere; quos, vt fieri dicebã nuper natura comparatum est somniculosos esse. Cum igitur pueri neque motu,neque cantu, neque pannorum mutatione, neque vlla alia diligentia possunt ad dormiendum cogi, fit in illis ea præter naturam affectio, quæ appellatur immodica vigilatio. Diuersus tamen est hic morbus à vigiliis adultiorum, quoniam absurdum est existimare, posse hunc in infantibus oriri ab ea caussa, nimirum propter siccitatem, à qua fiunt vigiliæ in adultioribus. Ea propter iure hoc constitutum fuit ab omnibus medicis, vbi infantes nimium vigilant, id non aliunde proficisci, quàm à corruptis cibis in ventriculo, à quibus cùm vapores acres iugiter in cerebrum ferantur, ij membranas pertundentes somnum impediunt. Sed dicet aliquis, cum & somnia terrifica, & immoderatæ vigiliæ fiant ob corruptos in ventriculo cibos,quę caussa est, quod non semper vel vigiliæ, vel insomnia producantur.Facilè est huiusmodi discrimen intelligere,quoniam vbi à corrupto cibo non feruntur vapores, sed tristitiæ phantasmata, quæ solam imaginationem

percellunt, efficiuntur insomnia terrifica. vbi verò vapores efferuntur, atque illi acres, cum somnus impediatur, non insomnia, sed vigiliæ suboriuntur. Nō autem est opus signis, vt hęc affectio in infantibus cognoscatur; quia ferè semper aut plorant, aut clamant; nunquam dormiunt. Malum verò est hoc ægritudinis genus, non tantum quia Hippocrates 2. Aphor. 3. dicebat, somnum, & vigiliam, si modum excesserint mala esse, verumetiam, quia est affectio valdè dissentanea naturæ infantium, & iccirco danda opera est, vt omnino hæ vigiliæ tollantur. Posita autem est tota curatio in eo potissimum, vt ventriculus corrigatur, quo cibos nō corrumpat, tum vt omni arte somnus procuretur. Pro vtrisque autem consequendis magni interest lacti in primis prospicere, vt scilicet, quemadmodum dicebam, & debita mensura præbeatur, & illud sit debitis conditionibus præditum. Vnde nutrienda est nutrix cibis optimi succi, præsertim verò lactucis, feminibus papaueris, amygdalis dulcibus, & id genus, quæ somnum cōciliare apta sunt. à vino præsertim generoso abstinendum erit, tum sæpè curandum, vt puerorum corpora mundentur, ac abluantur, vt dum clamant, vel motu, vel cantu demulceantur. nam, vt hoc obiter doceam, refert Seneca in libro de Prouidentia, Mœcenatem tribus annis integris sine somno permansisse, & tandem ab hac ægritudine liberatum esse sola placida, & leui harmonia. Ventriculo & linimenta & vnctiones, & fomentationes, vt monebant, erunt administrandæ. Puero verò extrinsecus diapopuleon temporibus inungitur, succus etiam alterci cum oleo violato, succus papaueris. Solent quoque mulieres aduersus hanc calamitatem vti confectione quadam, quæ vocatur requies Nicolai, qua vtendum saltem erit, quando summa cogit necessitas. nam ore sumitur; vbi autem hoc modo nimis frequenter exhibentur hęc opiata, solent & corporibus officere, & ingeniū puerorū mirificè retardare.

Caput

Caput de Siriasi.

POSTVLARET hic locus, vt vitia sensus auditus, & visus prosequerer; sed quia nihil ferè peculiare habent infantes in morbis, satius esse duco transire ad vitia capitis, quæ pertinent ad facultatem naturalem, quæ ue sępius pueros infestare solent, & quodammodo illorũ propria videntur esse. sunt autem huiusmodi vitia vt plurimum intemperies, & inter has vna est, quæ infantes, vt dicebat Alexander 1. Problem. medic. 98. etiamnum perfectos exercere solet, & vocatur à Græcis Σειρίασις. Alexāder loco citato appellat καῦμα. Plinius imitatus Græcos appellat modò ardorē capitis, modò deustionem. Auicennas de hac tractat sub nomine erisypelatis cerebri. Rases lib. 1. Contin. nuncupat Σιάχιλον, sed nolo præterire vnum circa hoc nomen Σειρίασις: nam Aetius lib. 4. cap. 13. vult hāc ægritudinem propterea vocatam esse σειρίασιν, quia, vt videbitur suo loco, fit in hac ægritudine quædam fouea in syncipite infantis. à Græcis autem fouea vocatur σιρὸς, atque inde siriasis; alij voluerunt σειρίασιν vocatam esse à Sirio astro, hoc est à canicula, quod scilicet, vt scribit Alexander, tunc temporis hæc ægritudo potissimum gignatur. Non desunt etiam, qui existimant hunc morbum esse illum, quem Plautus appellat morbum solstitialem, quo scribit, tempore suo consueuisse perire Syros omnes, id est, seruos, qui è Syria veniebant. Sed vtcunque sit, Aetius loco citato, & Paulus Aegineta libro primo capite decimotertio, definiunt hunc morbum esse inflammationem partium, quæ sunt circa cerebrum, & membranas, ex quorum sententia patet, hũc affectum esse morbum in magnitudine. vel, si loqui placet secundum Galeni consuetudinem libro de Differentiis morborum, capite 5. esse intemperiem cum affluxu materiæ. locum verò affectum esse cerebrum ex eo demonstrat Alexander, quoniam medicamenta refrigerantia cerebro ad-

hibita hunc morbum tollunt. Et quia dixi esse intemperiem cum affluxu materiæ, non nihil dissensionis inuenio inter medicinæ scriptores in docendo, quodnam sit genus huius materiæ. Alexander loco citato scribit propterea siriasim oriri tempore æstatis, quoniam capita infantium pituitosissima sunt, propter quod pituita ipsorum facilè sub immenso aeris calore putrefit; quia putrefacta fiunt ardores, febres ardentes, & alui fluxus. Ex quo loco colligitur secundum Alexādrum, hanc materiam esse pituitam, vel humorem pituitosum. Contrà Arabes ferè omnes statuunt hanc materiam esse bilem, nō quidem bilem illam deustam, sed mitiorem. atque hanc sententiam confirmare nituntur ex calore, ex dolore, & ex vultus pallore, quo infantes sub hac ægritudine afficiuntur. Dicendum est pro hoc dissidio tollendo, materiā; quæ verè facit hunc morbum, neque esse veram pituitam, neque puram bilem. Non est vera pituita; quia illa frigida, & humida est; humiditates autem puerorum sunt calidæ. quod cum intelligeret Alexander 1. Problem. 2. dicebat senes canescere, quia abundant pituita; nō canescere pueros; quia in iis pituita, quæ est frigida, & humida, non abūdat. Non est etiam vera bilis, quia in capite humido, & penè aqueo excogitari non potest, quomodo calor ante morbum, vel etiam in ipso morbo possit humorem feruidissimum producere. Quæ ergo est materia? Est humor, qui dum putrefit, quodammodo adumbrare videtur naturam bilis, non quod sit vera bilis, aut vera pituita. Caussæ externæ sunt aer æstuosus, percussiones, casus, lac. nam sicuti dicebat Lucretius in libro primo de Natura, fœtus teneros caprarum dementari à lacte mero, sic non est dubitandum tenera cerebella infantium à lacte nutricis magnopere percuti, & offendi. Cognoscitur hic morbus, quoniam in syncipite apparet fouea facta, propterea quod ardor inflammationis exsiccat cerebrum, quo exsiccato craneum deprimitur suo pondere, & cauitatem facit. adhæc oculi caui sunt

eadem ratione, ardor totius corporis. adest febris continua, pallor vultus. addit etiam Alexander, imbecillitatem quãdam, vigilias, & alui fluorem. Cæterum malum hoc grauissimũ est, & si est illud idem, quod Hippocrates 7. Aphor. Aphoris. 50. appellat cerebri sphacellum, proculdubio exitialissimus morbus est, quippè qui soleat infantes triduo iugulare; & Hippoc. inquit, si triduum transierit, spem esse salutis, quãquam in coacis prænotionibus dicat etiam septima die hunc morbum infantes perimere. Curationis ratio in duobus potissimum consistit, in refrigeratione, & in materiæ fluxæ dissolutione. Ad refrigerandum hanc cerebri intemperiem operæpretium est diligentia vti, quo nutrix solam aquam bibat, & in iis cibis vtatur, qui maximè refrigerare possint, vt est ptissana cum emulsione seminum papaueris, brodia ex lactuca, & endiuia; præsertim verò in aere frigido nutrix, & infans tenendi, atque simul in summa quiete & animi, & corporis. Vsus pharmacorũ omnino inutilis, & perniciosus est, quod si tamen aluus pueri non respõdeat, subducenda est vel glande communi, vel clystere facto hunc in modum:

R. Succi ptissanæ vnc. 3.
Seri caprini, vel qualiscunque vnc. 5.
Sacchari rubei vnc. s.

Misce. Extrinsecus laudant ferè omnes vitellum oui cum oleo rosaceo, exempli gratia:

R. Vitellum oui crudum num. 1.
Olei rosati vnc. 2.

Succus quoque Heliotropij mirificè commendatur & à Dioscoride, & ab aliis; conuenit etiam succus solatri, lactucæ; sed præsertim succus citrullorum, qui melones ab Arabibus vocantur, & succus cucurbitarum; nam poterunt capi cortex citrullorum, & caro cucurbitæ, atque simul conteri, deinde succus exprimi, necnon folia lactucæ in hoc succo immacerari, ac deinde capiti superponi. etsi desint folia, loco ipsorum panni subtilissimi linei capi poterunt. Sed duo debent ob-

seruari. Vnum est, vt non transeantur hæc remedia refrigerantia; quia periculū est, ne vitantes ardorem, incidamus in glaciē, hoc est, ne ex graui morbo fiat alter grauior. Aliud obseruandum est, vt hæc medicamenta, quemadmodum omnes monent, assiduò mutentur, atque semper vel tepida tempore hiemis, vel frigida actu tempore æstatis vsurpentur; eò quod si diutius detineantur, solent exsiccare, & incalescere, vnde postmodum tam obsunt, quam iuuant. Ad dissoluendam materiam fluxam, vbi sedata erit inflammatio, erunt omnino auferenda medicamenta refrigerantia, & loco ipsorum vtendum erit primùm, quæ modicè discutiāt, deinde quæ paullò efficacius; exemplum primi hoc est:

R. Vitellum oui num. i.
Olei chamomelini vnc. 2.

Misce. exemplum secundi:

R. Florum chamomeli p. i.
Foliorum pulegij,
Anethi ana m. s.
Furfurum in petia ligatorum p. s.

Fiat decoctio secundum artem, deinde

R. Dictæ decoctionis lib. s.
Olei chamomelini,
Anethi ana vnc. i.

Conquassentur omnia diligenter, deinde adhibeantur tepida capiti.

De Coryza, tussi, & anhelitus difficultate. Cap. X.

CAPITIS intemperiem sequuntur nõnulla alia symptomata, quæ ab Hippoc. 3. Aphor. 34. inter affectus puerorum numerantur; atque ea sunt, coryza, tussis, & anhelitus difficultas. nec solum Hippoc. verumetiam Aristoteles. 1. Problem. 16. scribit pueros tentari frequenter coryza, pro-

profluuio sanguinis è naribus, & pediculis. Sunt autem omnes hi affectus soboles, & effectus destillationis. Sed forsan curiosum aliquod ingenium intelligere optabit, an, quemadmodum dicebat Socrates 3. de Republica, destillationem tempore suo fuisse nouũ morbum, & non nisi tempore Homeri innotuisse; similiter destillatio puerorum eo tempore fuerit noua ægritudo. Breuiter puto ego huiusmodi ægritudinem ipsis pueris, si non naturalem, saltem perfamiliarem semper fuisse, quandoquidem consequitur penè naturale, omnium puerorum temperamentum. Illud quidem verum est, magnopere referre parentum morbidum semen, quia sicuti tempore nostro infantes, qui oriuntur ex parentibus destillationi obnoxiis, mirificè hac ægritudine sollicitantur; pari pacto veterũ tempestate cum homines minus destillationibus tentarentur, erat rationi consentaneum, pueros etiam multo minus tentari. Itaque destillatio cum sit defluxus materiæ pituitosæ in subiectas partes, si ad nares materia fluat, fit ille affectus, qui vocatur coryza; si ad partes pectoris descendat, & à spiritu exeunte repellatur, fit ille motus, qui tussis vocatur. Sed si eadem materia magna ex parte in pulmones præcipitetur, & vias spiritus obstruendo, & corpus pulmonis grauando, anhelitus difficultatem inducit. rarò autẽ hæc materia facit in pueris raucedines, propterea quod lactentes, vsu lactis assiduo detergunt fauces, neque finunt in illis partibus pituitam firmari. in adultioribus autem fit etiam rarò raucedo, quoniam secũdum partes illas pueri valdè calidi sunt, cuius caloris ratione facilè exsiccatur pituita in illis partibus. Sunt verò hæc omnia, vt dicebam, symptomata partim in genere excremẽtorũ mutatorũ, partim verò in genere actionũ læsarum. Morbus autem, quem consequuntur, nullus alius est, nisi intemperies semper humidissima cerebri, interdum frigida, interdũ calida. Frigida est, quoniam, vt dicebat Rases in practica sua, infantes cum trahant aerem consueto frigidiorem, ne-

cessariò ipsis cerebrum refrigeratur. Calida autem fit intemperies in pueris propter varias caussas. Primum ob proprium temperamentum, quod calidissimum est; deinde ob externas caussas, quæ æquè possunt intemperiem calidam, atque frigidam producere. Inter externas est aer frigidus, atque etiam calidus, ignis, fumus, integumenta nimia, præsertim capitis. & in hac re frequentissimè errant nutrices; quæ plus nimio calefacientes capita infantium, & integumentis, & igne, occasionem præbent destillationibus validissimis: sic etiam nutricum importuna ingluuies, præsertim verò crapulæ frequentes puerorum destillationes faciunt. Iacobus de partibus in Comment. ad caput Auicennæ 3. Doctr. 1. Fen. 3. primi libri scribit, Galen. in Comment. Aphorism. 24. lib. tertij tribuisse caussam tussis infantiam lactis nimiæ sumtioni, quasi lac haustum vehementi impetu prorumpat etiam in asperam arteriam. Sed hęc sententia non habetur eo in loco à Galeno, neque etiam mihi videtur digna, vt adferatur; quia illa tussis, quæ fit ex lactis haustu, non est morbosa, neque opus habet medici industria, quandoquidem sponte curatur, vt vna, vel altera vice solo lactentis studio extinguatur. Cæterum facilè est cognoscere pueros hisce symptomatibus oppressos; ad cognoscendum autem materiam peccantem, vtrum frigida, an calida sit, opus est aliquibus signis. nam si calida sit, frequenter sternuunt infantes, color vultus floridus est, fauces rubent, & dum mammas sugunt, eas magnopere calefaciunt, vt referant ipsæ nutrices, se caloiem sentire. Contrà, si materia frigida sit, rarissimè sternutationes fiunt, nulla coloris vultus mutatio, nullus calor in ore percipitur. Malum hoc salutare est, sed si negligatur, quod quidem fit & à nutricibus, & à pueris, solet interdum non solum asthmata, verumetiam ramices, seu hernias, atque alia mala producere, præsertim verò solet mortem interdum adferre; quapropter diligenter infantes sunt ab hoc morbo vindicandi; & tota curationis ratio in

his

his posita esse videtur, vt prouideatur ne materia fluat ad partes infernas, & vt, quæ fluxa est, omnino educatur; deinde vt cerebri intemperamentum corrigatur: quę omnia vt præstari possint, quod sæpissime dictum est, magna diligentia adhiberi debet, vt si infans sit lactens, nutrix omnino & se ipsam & puerum custodiat ab omni aeris excessu, ab igne, a fumo; præsertim autem dimittat vsum vini, vel eo parcissime vtatur. Sic etiam cibos omnes vitet, qui flatulenti sunt, qui crassos succos gignunt, & qui caput percutere solent, vt sunt aromata omnia, & ea ciborum genera, quæ cum aromatibus condiuntur. & aduertendum est, licet vbi materia calida est, possint concedi aliquantisper & aromata, & calidiores cibi; veruntamen hoc parcissime agendum esse, eo quia omnia, quæ petunt caput, tum materias calidas, tum frigidas eliquare, & fundere apta sunt; materiæ verò fusæ, & liquatæ omnes has ægritudines, atque etiam alias plures inducere possunt. Cum, vt memoriæ mandauit Auicennas, destillatio sit mater omnium ægritudinum, atque quod dixi, faciendum esse in nutricibus, eadem ratione faciendum est in pueris ablactatis; qui sæpè importuna viuendi ratione & grauedines, & tusses, & anhelitus difficultates, si non insanabiles, saltem valdè diuturnas reddunt. Præter victus rationem sunt alia remedia, quæ partim ad retinendam fluentem materiam, partim verò ad consumendam iam fluxam conducunt. Paulus Aegineta lib. 1. cap. 7. cuius auctoritatem produxit Auicen: loco citato, scribit ad consumendam humiditatem capitis prodesse, si capita puerorum perfundantur aqua calida; quasi hoc sit efficacissimum remedium ad destillationes, & tusses puerorum finiendas. Sed pace Pauli, & Auicennæ huiusmodi consilium mihi probari non potest, quia calida aqua affusa, si nimium calida sit, offendit, quoniam & materias magis liquat, & sensus infantis imbecillos vehementer percutit. Si autem tepida sit, clarissimum est eam magis relaxare, magis humectare,

& cõsequenter ægritudinem augere. Puto autem Paulum hac in re deceptum esse forsan ex malo intellectu sententiæ Hippocratis, atque Galeni; qui quinto Aphorism.22. dixerunt, calidam capiti affusam κεφαλαλγίαν, id est, capitis grauitatem tollere. & Galenus interpretans sententiam Hippocr. dicebat, calidam affusam capiti dissipare, & consumere graues humiditates, à quibus capitis grauitas inducitur. Sed multum differt & capitis grauitatem curare, præsertim in viris, & curare vel tusses, vel grauedines, vel difficultates anhelitus in pueris. quo circa si esset aliquid capiti adhibendum in hac curatione, potius adhibenda essent ea, quæ cutim blandè exulcerant. quoniam sicuti videmus vlcera in capite sponte nata, pueros à similibus ægritudinibus vindicare; similiter rationi consentaneum est, vlcera arte facta posse easdem curare. Ad euacuandam materiam, & diuertendam confert, vt aluus infantis sit soluta, quod fieri poterit vel glande, vel clystere. Vomitus etiam maximè conducit ad euacuandam pituitam, quæ & fluit, & fluxa est. ac propterea Paulus, Auicen. & omnes iure ad excitandum vomitum, & euacuandam materiam laudãt, vt digito melle intincto, lingua pueri deprimatur, atque ita vomere quodam pacto doceatur. Sic multa alia sunt proposita à medicis, ad euacuãdam huiusmodi materiam, cuiusmodi est mel violaceum cum puluere Ocymi, exempli gratia:

℞. Mellis violati vnc.1.
Pulueris Ocymi drach.1.

Misceatur, & ponatur in ore infantis, deinde mamma porrigatur. hoc enim debet esse perpetuum, vt quotiescunque puer debet ore aliquid sumere, statim eo accepto porrigatur mamma. Mel simplex cum sesamo etiam laudatur. Rases in materia frigida laudat mirrham cum melle; in materia autem calida poterit hoc vsurpari:

℞. Seminum papaueris albi drach.1.
Dragaganti drach.s.

Semi-

Seminum cucurbitæ drach. 3.

Contundantur omnia, & cum decocto sebesten fiat liquor. Sic diadragagantum, quod nos parari iubemus cum succo farfaræ frequenter vsurpatum, ad tusses finiendas mirificè valet. Vsus autem est, vt in puluerem redigatur, & pulueris scrup. s. misceatur cum modico mellis violati, atque ita infanti lambendum porrigatur. Valet enim ad tussim sedandam, & si difficultas anhelitus aderit, poterit administrari loco mellis syrupus de hysopo. Extrinsecus etiam cura gerenda est, vt totus thorax infantis mollis conseruetur, quo possit dilatari, & inseruire eductioni materiæ; quare optimum erit vel butyro aqua maluæ loto, vel oleo amygdalarum dulcium, aut amararum & pectus, & dorsum inungere; immò verò poterit etiam offerri ad deglutiendum ipsi puero oleũ amygdalarum amararum, si sustineat, aut amygdalarum dulcium.

De Dolore, & humiditatibus aurium. Cap. XI.

INTER morbos pueriles numeratur ab omnibus medicis auriũ dolor, qui à Græcis vocatur ὠταλγία. Hipp. 3. Aphor. 24. numerat etiam aurium humiditates. Est autẽ dolor iste tristis quædã sensatio, quæ partes circa meatũ auditorium vehementer afficiat: afficit autẽ vehementer eò, quia aures totæ ferè sunt nerueæ; & quemadmodũ dicebat Hipp. in lib. de affect. internis, cruciatus podagræ fieri acerbissimos propter multitudinem neruorum illius partis. pari pacto dicendum est, dolores aurium esse atrocissimos, quoniam hæ partes maximè nerueæ sunt. Sed video dubitari, si nerueæ sunt aures, qua ratione Arist. 32. Problem. scribat ipsas esse partes calidissimas, atque iccirco maxime omnium corporis partium esse colloratas, & rubore suffundi? Dicendum est aures posse considerari & secundum partes inter-

nas & secundum externas. Secundum partes internas frigidę sunt; secundum externas calidæ; quoniā hę partes & cartilaginosę, & carneæ sunt. & de his loquebatur Aristot. quando dixit, aures esse calidissimas; Cæterum humiditates auriū sunt symptomata in genere excrementorum mutatorum, quæ oriuntur propter vitiatam coctionem cerebri. Vitiatur autem coctio ob intemperiem valdè humidam cerebri puerorum. Dolor verò symptoma est in genere actionum tactus deprauatarum. Læduntur autem istæ actiones propter morbum communem, nimirum solutionem vnionis, & propter intemperamentum, quod plerunque cū materia est; quæ non solum fouet intemperiem, verumetiam continui solutionem efficit. Caussæ internæ, & contentiuę harum affectionum sunt ipsi humores, aut alia corpora. vt humores, seu humiditates variæ, pituitosæ præsertim, & biliosæ: pus, seu sanies: flatus: & vermes. nam hæc omnia corpora intra aures detenta magnopere ipsis nocent, vt dicebat Hippocrates in libr. de glandulis. Sed priusquam vlterius progrediamur, duo occurrunt dubia circa has caussas, cognitione digna. Vnum est, quoniam Galenus exponens verba Hippocrat. 3. Aphorism. 24. quærit quam ob caussam Hippocrates inter morbos pueriles recenseat solas humiditates aurium, non autem humiditates palati, & narium; & respondens, inquit, hoc ideò factum esse à sapientissimo sene, quoniam excretiones humiditatum per nares, & per palatum naturales sunt, excretiones autem per aures morbosæ. Fauere potest auctoritati Galeni etiam auctoritas Hippocratis in libello de structura hominis, in quo recensens vias, per quas natura excernit excrementa, nominat & oculos, & nares; aurium autem nullam mentionem facit. vt eo loco videatur prætermissa excretio per aures, quod non sit excretio naturalis, vt dicebat Galenus. Sed aduersus sententiam Galeni est alia Hippocratis auctoritas. qui in aureo illo libello de glandulis enumerans vias excretionum naturalium, dum

dum loquitur de auribus, explicitè dicit, excretionem per aures esse secundum naturam. Facit etiam aduersus Galenū ratio, quoniam etiam excretiones narium, & palati interdum sunt morbosæ. nam coryza est excretio humiditatum per nares; attamen, vt dixi, morbosa est, quo fit, vt quemadmodum hæc excretio interdum morbosa, & interdum secundum naturam est, pari pacto asserēdum sit de excretione humiditatum per aures. Alia dubitatio est, an verum sit, vermes posse aurium dolores in pueris facere. nam si locum auris consideremus, cum sit totus nerueus, & angustissimus, minimè capax videtur generationis alicuius animalis. Si pariter consideremus materiam, dicebat Aristoteles 32. Sect. Problem. excrementa aurium esse amara, quanquam in reddenda caussa amaritiei multò inferior videatur esse eius sententia sententiā Galeni; de qua alias dixi: Ex materia autem amara non potest gigni vllum animal; nam solebat dicere Galenus in mari mortuo, nullum animal adolescere, neque generari, quoniam ea aqua amara est. Pro resolutione primi dubij, quod quidem grauissimum est, duobus modis responderi potest. vno modo, quod Hipp. & Gal. 3. Aphor. loquuntur tantummodo de naribus & auribus infantium, in quibus excretio per nares nunquam sit morbosa, sed solummodo excretio per aures. Verùm hæc responsio nō mihi satisfacit, & iccirco accommodatius potest responderi, naturā excernere humiditates vel spontè, vel coactè. Excernit humiditates per nares, & per palatum sponte, propterea iure naturalis nominatur à Galeno hæc excretio. verum per aures facit quidem natura excretionem, sed coacta; coacta inquam vel à copia humiditatum, vel à loci conditione. Vnde quando Hippoc. in lib. de glandulis ait, excretiones per aures esse secundum naturam, vult dicere fieri à natura, sed non sponte; nam eo in loco enumerat vias, per quas natura excernit, tam spontè, quam coactè. Ad secundam dubitationem dicendū est, vermes in auribus generari ex pi-

tuita dulciori, non autem ex parte amara; immò verò humiditates auriũ puerorũ non sunt amaræ, quemadmodum sunt adultiorum, eò quod in ipsis non ea superabũdat bilis, quæ humiditati aurium permista, inducere amarorem queat. Neque obstat loci angustia, quoniã anfractus illi aurium, etsi satis arcti sint, capaces tamen sunt pusillorum animalium, quales sunt vermes, qui in auribus gignuntur. Caussæ externæ sunt frigus, & calor immoderatus aeris, venti, temperatura humida. nam Arist. 5. de generatione animal. 2. dicebat aures vehementer affici sub constitutionib. temporum humidioribus, à quibus replentur spiritibus, seu flatibus. Casus, percussiones, fricationes nimiæ aurium inter has caussas numerantur. atque est dolor aurium vitium satis graue, & molestum, immò etiam periculosum; quoniam, si, vt dicebat Hippoc. in Prognosticis, & in coacis prænotionibus, pertinax aurium dolor cum febre adultos septima die interimit, multò magis potest interimere infantes, qui propter totius corporis teneritudinem, & propter sensuũ imbecillitatem magno pere à quouis dolore affliguntur; & iccircò non est huius mali negligẽda curatio. ac primo, quoniam isti dolores sustineri non possunt ab ipsis infantibus, neque etiam à pueris grandiusculis, danda est opera, vt quamprimum leniatur: alioquin perseuerante dolore suboriuntur vigiliæ cõtinuæ, à quibus deinde exitiosa mala oriuntur. Modus sedandi hos dolores, varius est, & in primis vtendum est mitioribus; huiusmodi est aqua, & oleum rosaceũ mixta simul, in quibus tepentibus immaceratur spongiola, & deinde supra aurem dolentem ponitur. Sic etiam iuuat lac tepidum pannis lineis exceptum, & super aures positum; quibus si dolor non leniatur, ad alia transeundum est, vt est decoctum papaueris; nam accipiuntur capita papaueris, & decoquũtur in aqua, atq; eo decocto tepido spõgia tepida immacerata super partem affectã detinetur, atque hi sunt modi, quibus statim necessarium est lenire dolorem.

Sed

Sed quia vera curandi ratio posita est in caussarum doloris ablatione, diligenter in primis erit considerãdum, quæ sint caussæ doloris. Caussæ autem cognoscuntur aliquibus coniecturis; nam cum infantes res suas narrare non possint, coniecturis quibusdam cum ipsis agẽdum est. itaque si à flatu fiat dolor, cognoscemus, quoniam dolor modò abit, modò redit; nam scire an dolor sit tensiuus, an pungitiuus impossibile est in pueris; immò verò dolor in vniuersum aurium hoc solo ferè indicio cognoscitur in hac ætate, quod dum contrectãtur hæ partes, pueri vehementius clamant, & tactum auersari videntur. Si fiat dolor à caussis calidis, cognoscitur rubore, & calore ipsarum partium. Si à frigidis, nulla erit mutatio coloris. deinde etiam calida, vel tepida demulcent, quemadmodum in calidis humoribus frigida. Si fiat dolor à pure, vel à vermibus, cognoscitur, quoniam hæc exeunt; & sponte sese manifestant. Itaque vbi dolor fit à flatu, victus ratio & pueri, & nutricis ea debet esse, quæ flatus discutere possit. inter cætera vsus coriandrorum nutrici accommodatus est; debet autem vitari aer frigidus, & ventosus, & puer ita iacere, vt super aurem dolentem dormiat; quandoquidem hoc situ partis calor auctus dissipat flatus. Extrinsecus verò poterit infundi in aurem vel oleum de piperibus, vel si hoc nimis calefacit, oleum chamomelinum, anethinum. Confert etiam hæc decoctio cum spongia auri adhibita:

℞. Florum chamomeli p. I.
Foliorum anethi,
Maioranæ ana m. ß.
Anisorum vnc. s.

Bulliant simul secundum artem. Si fiat dolor à vermibus, vel à pure, studendum est, vt diligenter aures detergantur continuò, quod quidem fit vel mulsa, vel solo melle; & ad euacuandos vermes ea sunt auri infundenda, quæ suo amarore solent hæc animalia enecare; vt est oleum amygdalarum amararum, puluis nitri, pul

ars absinthii poterit oleum hoc pacto parari:

R. Olei communis vnc. 2.
 Seminum absinthij vnc. s.
 Nitri drach. s.

Bulliant in duplici vase, deinde fiat expressio, & vsurpetur. Si sint humiditates, atque puer grandiusculus sit, ita vt expurgari possit, per tres dies sumat hanc potiunculam:

R. Foliorum myrthi,
 Bethonicæ,
 Stæchados,
 Violarum ana m. s.

Fiat decoctio secundum artem; deinde

R. Dictæ decoctionis vnc. 2. s.
 Syrupi de absinthio,
 De stæchade ana drach. 2.

Misce Post acceptam hanc potiunculam purgabitur caput hoc pacto:

R. Pillularum de agarico scrup. 2.
 Castorei gr. 1.
 Gariophil. gr. 2.

Misce, & cum melle rosato solutiuo, fiant pillulæ num. quinque. Expurgato capite, deinde vtendum est medicamentis, quæ infunduntur, vt desiccentur illæ humiditates, & si materia frigida fuerit, oleum irinum optimum erit, & oleum rutaceum, vel decoctū illud, quod præscripsi in materia flatulenta. Sin autem materia sit calida, oleum rosatum cum oleo chamomelino conuenit, vel huiusmodi decoctum:

R. Florum rosarum p. s.
 Hordei,
 Lupinorum ana vnc. s.

Contundantur omnia, & in sufficienti quantitate aquę fiat decoctio, in quo decocto immacerata spongia apponenda erit. Solent vero isti cruciatus vsque adeò contumaces esse, & graues, vt opus sit descendere ad aliquas operationes chirurgicas. Ideo, si ætas f erat, ad diuertendam

uertendam materiam, quæ dolorem attrahit, conueniet vti cucurbitulis, primò natibus, deinde etiam ipsis spatulis affixis: & ego quandoque in extremo dolore expertus sum mirificè contulisse vlcera in capite pueri excitata, tum quia retardatur fluxus materiæ ad aures, tum quia ipsæ humiditates cerebri, quæ alioquin ruerent ad aures, ferè per ipsa vlcera consumuntur. Sed circa vsum horum omnium medicamentorũ debet animaduerti, nunquam esse humiditates fluentes ex auribus retinendas, eò quia, vt dicebat Hippoc. huiusmodi retentio valdè incommodet. Præterea debet obseruari, auribus nunquam infundendam esse aquã, quantumcumque doleant, eò quia aqua maximè noxia est auribus; propter quod dicebat Aristot. loco citato, vrinatores, dum subtus aqua permanere debent, opplere aures oleo, ne lædantur. adhæc debent omnia medicamẽta aurium tepida administrari, non frigida, non calida; non in magna mensura, sed guttatim; & dum infusa sunt, prospiciendum est, vt infantes aurem dolentem supinam habeant.

De tonsillis, seu paristhmijs. Cap. XII.

QVICVMQVE de morbis puerorum tractarunt, copiossimè de iis, qui fiunt in ore, sermonem habuere. & inter alios Omnibonius Ferrarius medicus id fecit in eo libello, in quo breuiter quidem, sed eleganter, doctè, addo & prudenter, tractauit. Quare & nos aliorum exempla sequuti, vitia oris puerorum diligenter tractare conabimur. Initium autem sumam ab eo morbo, quem appellant tonsillas, seu paristhmia; cuius morbi natura vt perspiciatur, sciendum est, naturam ex vtraque parte radicis linguæ, glandulas quasdam fecisse, vt illæ generantes saliuam, irrorarent fauces, ne continua locutio-

ne exsiccarentur. Hippoc. libro de glandulis existimauit factas esse, vt susciperent cerebri humiditates; sed puto ego ob vtrunque eas esse à natura fabricatas. Inter os autem, & gulam est quædam via, quæ appellatur à Græcis ἰσθμὸς, & cur ita vocata sit, luculenter nos docuit Gal. 3. Aphor. 26. in his partibus ob defluxum materiæ à capite fiunt in pueris tumores quidam inflammatorij, qui vbi oriuntur in glandulis, vocantur ἀντιάδες: Cornelius Celsus lib. 6. medicinæ suæ, & Plinius, atq; alij Latini appellarunt tonsillas. Vnus Serenus medicus, nescio quo spiritu appellauit tolles. Neque possum satis hac in re mirari oscitantiam Altimari in legendo Celso, qui dubitauit nunquid apud Celsum tonsillæ sint illæ, quæ apud Græcos vocantur, ἀντιάδες quando quidem ipsemet Cornelius 7. cap. 12. expresissime dixit hæc verba tonsillæ, quæ à Græcis ἀντιάδες vocantur. Si tumores fiant in isthmo, siue fiant in musculis, siue in tunica, vocantur ab Hippoc. παρίσθμια. Sed animaduertendum, confundi sæpè apud medicos has voces παρίσθμια, & tonsillas, ita vt alter alterius nomine affectus vocetur. Adnotandum etiam ἀντιάδες seu tonsillas interdum significare, vt apud Paullum Aeginetam, nō solum tumorem inflammatorium, sed tumores duros, & scirrhosos, quos alias vocauit scrophulas. Et vt obiter hoc dicam, quando Legislatores præceperunt, vt seruus laborans antiadibus possit restitui, intellexerunt non de antiadibus inflammatorijs, sed de vetustis, & induratis, hoc est, de scrophulis. Est hic morbus intemperies cum materia, vt appellat Gal. omnes inflammationes; possumus etiam dicere esse morbum in magnitudine aucta, atque hoc intelligendum est, tum de tonsillis, tum de ipsis paristhmijs eo modo acceptis, quo accipit Gal. 3. de Symp. causis 4. & loco citato 3. Aphor. Locus affectus est & glandula vtraque, & tunica isthmi, seu musculus subtus tunicā. Caussæ internæ horum morborum, sunt humores omnes, & sanguis, & melancholia, sed potissimum pituita, (loquor autem de pueris,

quorum

quorum capita maximè omnium pituitosa sunt.)Inter caussas internas possumus adnumerare ætatem; nam Hippoc. 3.Aphor. 26. videtur existimasse tertiam ætatem, hoc est, eam, quæ est inter tempus dentitionis,& 14. annum, esse huius morbi feracem. Sed hoc in loco oritur dubitatio, quæ mota fuit à Galeno in com. cur scilicet infantes vsque ad tempus dentitionis non tententur hac ægritudine; nam cum sint capite humidissimo & maxime repleto, rationi consentaneum videtur, vt hic morbus, qui fit à fluxione capitis, in ijs frequentissimè gignatur. Galenus, vt redderet huius rei rationem, dixit ab Hippoc. prætermissam fuisse hanc ægritudinem in primis duabus ætatibus; quoniam vsque adeo ægritudines graues sunt in ipsis vt prius iugulentur, quàm inchoet hæc ægritudo. Simili enim pacto dicebat Aristot. & Galenus non tentari cor graui vllo morbo, quoniam statim atq; inchoant similes morbi, animalia, & homines intereunt. Sed pace Galeni, non mihi ex toto videtur hęc responsio dubium tollere, propterea qđ cōuulsiones lethalissimę sunt in pueris, quæ ipsos statim iugulant, verumtamen Hippocrates eas memorauit. Præterea non videtur mihi à ratione alienum, si fierent hæ ægritudines in pueris, aut, vt melius dicam, si inciperent, posse etiam vsque ad augmentum peruenire; quia si iugularentur pueri, iugularentur propter prohibitam transpirationem, quæ non statim apparet, nisi tumores sint insignes. Non defuerunt qui alias rationes adferre conati sunt, & inter alios Hieronymus Cardanus multis verbis quædam proposuit. Ego autem existimo fidem habendam esse rationi allatæ à Gal. quod scilicet ad generationem horum tumorum necessarium est, vt materia impetu quodam & copiosè fluat, & vt retineatur. Iam vero si consideremus naturam infantium, & puerorum; hoc est discrimen, quod in pueris attrahitur copiosa materia ad eas partes,& cū attracta sit, non potest dissolui vt par esset, vnde necessariò tumores suboriuntur. In infantibus autem vel nō

fit attractio ad eas partes, vel non fit copiosa; vel si fit copiosa, non retinetur. Attrahitur materia in pueris, & non in infantibus, quoniam clamant, currunt; partes inclinatas ad terram inter ludendum gerunt, soli sese exponunt, quæ omnia mirificè calefacere possunt partes internas, & ratione calefactionis attrahere copiosè, & attractam materiam tenaciter retinere. Contrà vero infantes non loquuntur, non vociferantur eo pacto, quo pueri; partes capitis non gerunt humiles, sed semper elatiores; quo fit, vt vel non fiat in illis vehemens ad fauces attractio, vel si materia attrahatur lubrica defluat à partibus illis faucium; vt iure cum hoc spectauerit Hippocrates, accedente quotidiano rerum vsu, prætermiserit in prima, & secunda ætate hanc ægritudinem. Caussæ externæ sunt aer & calidus, & extremè frigidus; mansio sub sole, exercitationes immensæ, & præsertim capite in terrã inclinato, vociferationes, potus meratiores; cibi calidi & actu, & potẽtia. Cognoscũtur vero hęc mala, q̃a si os pueri aperiatur, apparet propè radicẽ linguę tumores; immò vero si subtus aures extrinsecꝰ tãgãtur, facilè sese offerũt tumores, his accedit color rubeꝰ fauciũ, calor vigẽs, dolor etiã ad externũ cõtactũ, difficultas anhelãdi, & deuorãdi. Si à materia fiat calida, siue sit sanguis, siue bilis, cognoscitur potissimũ colore, quẽ dicebat Hippoc. in lib. de humoribus, & Gal. esse verũ indicẽ dominantis humoris. Nã si sanguis fuerit, color erit rubeus, calor magnus. si fuerit bilis, color flauus, seu pallidus. si pituita, subalbidus. Vitiũ hoc grauissimũ est, quoniam terminari solet in alias graues ægritudines, in anginas, in peripneumoniam, vt dicebat Hippocrates in libro de dentitione. Si in tonsillis superueniat alui fluor, tussim soluit, & cum tussi intelligebat præcipuum malum, hoc est, tonsillas ipsas. Curatio eadem debetur, quæ omnibus inflãmationibus; & quia tumores sunt, qui fiunt à materia, totum studium cõuertendum est ad materiam, nõ neglecta tamen ea intemperie, quæ inflammationibus perpetuò iuncta est.

Iam

Iam verò materia partim in fluxu est, partim fluxa, & firmata; ea, quæ fluit, reuocanda est, quod fit duplici via, repulsione, seu repercussione, & reuulsione. Ea verò, quæ fluxa, & firmata est, euacuanda, euacuari autem potest vel per dissipationem, vel per suppurationem. Modi verò, quibus his scopis satisfacere licet, capiuntur ex vsu ipsius materiæ medicæ, in qua quoniam primũ locum obtinet victus ratio, hæc ante omnia instituenda est, vt scilicet puer caueat ab omni aeris excessu, caueat à fumo, à sole, ab omnibus corporis exercitationibus, à vehementibus animi motibus, præsertim ab ira, à balneo; & si aluus adstricta est, prouidendum est vt fluat vel clysteribus, vel glandibus, quemadmodum aliàs demonstratum est. nam soluere aluum vllo medicamento per os sumto in hac ægritudine res periculosa est. Abstinendum à vino, & loco eius aqua sit cocta vel hordei, vel cum succo mororum, citoniorum, granatorum; qui potus sunt accommodatissimi. Cibi sorbiles in vsu veniunt, ptissana, panis tritus cum brodio, cum succo seminum melonum; vitellus ouorum in brodio cum succo omphacino, vel cum succo granatorum; nam acetum, quod forsan in viris maximè prodest, in hac ætate maiorem quam par est cruciatum infert. Instituto victu, properandum ad scopum primum comparandum ad discutiendam, & reuellendam materiam; reuellere licebit frictionibus assiduis, ligaturis, præsertim verò cucurbitulis & scarificatis, & siccis. Sed hoc animaduertendum. Galeni consilium, quod attulit lib. 12. Methodi cap. 19. hac in re sequendum esse, ne scilicet supernis partibus cucurbitulæ affigantur; quoniam cum in partibus supernis fit morbus, & cum cucurbitulæ attrahant à capite, facillimè attrahunt ad affectum locum. vnde multò præstantius auxilium est, eas applicare & lumbis, & cruribus. Pro repellenda materia in vsu solent esse & gargarismata, & pulueres. gargarismata fiunt ex medicamentis refrigerantibus, & adstringentibus, cuiusmodi istud esset:

Recipe

R. Hordei p.s.
Florum rosarum rubearum p.t.
Mirtillorum,
Nucum cupressi,
Gariophi. ana vnc.s.
Aquarum plantaginis,
Endiuiæ ana lib.1.

Bulliant ad consumtionem quartæ partis; deinde addé diamoro.vnc. 4. Misce, fiat gargarisma. hac eadem intentione parantur pulueres, qui fistula insufflantur in partes affectas; & aduertendum,vt puluis semper sit leuigatus, ne partem affectam, & dolentem vllo pacto exasperet. fieri autem poterit hoc pacto:

R. Foliorum rubi maior.m.s.
Florum rosarum rubearum p.s.
Gallarum,
Nucum compressi ana vnc.s

Puluerizentur omnia,& leuigentur. Pro euacuāda materia fluxa vt dissipetur, eligēda sunt ea medicamenta, quæ possunt moderato calore attenuare, & materiam in flatum conuertere; vnde ad dissipandum, huiusmodi gargarisma vtilissimum erit:

R. Foliorum anethi,
Florum chamomeli ana m.s.
Furfurum p.s.
Foliorum origani drach.6.
Aquæ communis lib.1.s.

Fiat decoctio secundum artem, deinde adde ad colaturam mellis depurati vnc.3. Misce,& fiat gargarisma, aduertendum etiam huiusmodi gargarismata debere semper esse potius tepida, quam frigida, præsertim verò quæ discutere debent. Sed si materia discuti non possit, & natura suppurationem tentet, ipsi auxiliandum est & internis, & externis medicamētis. Inter externa est diachylon,& alia emplastra, cuiusmodi est istud:

R. Foliorum maluæ,
Violarum ana m. 1.

Coquan-

Coquantur, & pistentur; deinde

R. Dictarum herbarum lib. s.
Butyri vnc. 3.
Farinæ tritici vnc. 1. s.
Croci scrup. s.

Misce, & fiat emplastrum. Intrinsecus adiuuare potest suppurationem decoctũ caricarum, vel radicum maluæ, aut potest fieri hic gargarismus:

R. Farinæ tritici in petia ligatæ vnc. 1.
Caricarum vnc. 3.
Radicum maluæ vnc. 1. s.
Aquæ communis lib. 2.

Bulliant ad consumtionem quintæ partis, deinde coletur, & fiat gargarismus. Vbi ad pus tumores peruenerint, solent sponte naturæ rumpi, & pus exire; id si non fiat, à dexterrimo chirurgo incidendi & aperiendi sunt: atque vbi aperti erunt, detergendi primum mulsa, dein de vino mulso, & postea curandi, vt alia vlcera curari solent.

De Aphthis. Cap. XIII.

NVMERAT Hipp. 3. Aphor. 24. inter morbos pueriles quædam vitia oris, quæ à Græcis medicis appellantur aphthę. Cornelius Celsus lib. 2. capit 1. vlcera oris serpentia, Arabes etiam, & præsertim Auicennas vocant alchota, & bothor, quemadmodum vocauit etiam Auenzoar. Aretæus medicus lib. 2. de Acutis cap. 9. testatus est hujusmodi vlcera vocata esse antiquit⁹ syriaca, & ægyptiaca. Serenus, & cum eo Isidorus lib. 4. vocarunt hunc affectum oscedinem; sed de oscedine plura habetur in libro. 5. variarum lectionum nostrarum. Sciendum autem, quod tametsi vlcera oris communiter vocata sint aphthæ, verumtamen hoc nomen ἄφθαι apud Græcos scriptores significat vlcus etiam aliarum partium. nam

Gal:lib.9. de medicamentis localibus, & Paulus Aegineta lib.3.cap.54. scripserunt etiam vlcera quædam testium vocata esse aphthas, immò verò Hippoc.2. libro de morbis, monstrat aphthas etiam in pulmonibus generari. Cæterum aphthæ de quibus nobis in præsenti est sermo, vt definiuit Gal. lib. 6. de medicamentis localibus cap. 4. sunt vlcera superficiei oris cum ignea caliditate; & cum dico superficiei oris, intelligenda est tota interna pars oris, quandoquidem in omni parte fit huiusmodi morbus. Ex hac descriptione vnicuiq; manifestum esse potest, esse morbum in mala intemperie, nimirum calida, & humida, atque in solutione continui; quandoquidem vlcus est. Quæ sit pars affecta, nõ est vt disputetur. quia verò in omni vlcere non solum continuum soluitur, verumetiam substantia aliqua partis deperditur; sic existimandum est in hac affectione aliquam partem amissam esse. Ceterum caussæ, quæ substantias, & particulas corporis consumunt, vt habetur apud Galenum lib. 5. de Simplic. medic. sunt omnia ea, quæ acria, mordacia, & exedentia sunt: quapropter caussæ huiusmodi vlcerũ necessariũ est, vt res sint acres, mordaces, atq; exedẽtes, quę sunt vel humores, vel cibi, vel pharmaca. humores quidẽ, q̃ efficiũt aphthas, aut sunt benigni, aut praui, & corrupti; queadmodũ colligere licet ex Gal. 3. in 3. Epid. com. 12. Benigni humores, hoc est, q̃ nulla insigni prauitate corrupti sunt, vel sunt pituitosi, salsi: vel sanguinei, vel biliosi, vel melancholici. Cibi, à q̃bus efficiũtur aphthę aut sunt ex genere lactis, aut ex genere aliorũ ciborũ calidorũ, q̃ vel actu sunt tales, vel potẽtia. Lac facit aphthas, vel quia acre, & mordax est, vel q̃a in vẽtriculo infantis ꝓpter immensam sui copiã corrũpitur; & corruptũ cũ sit, veluti ardẽs humo res acres, & mordaces in os mittit; qui partes ipsius exedunt. Cibi calidi potentia auctores aphtharum sunt, veluti allia, cæpæ, & quidquid eius generis est. Cibi autem actu calidi sunt quicunque: reperiuntur enim, qui non possunt ferre, vt cibi calidi refrigerentur;

rentur; quare solent non rarò pati aphthas, eò quod oris partes à cibis calentibus incendantur. Pharmaca pariter faciunt huiusmodi vitia, tum ea, quæ purgant; tum ea, quę venenata sunt, atque corrodentia, vt est arsenicum, scamoneum. Possumus connumerare inter pharmaca etiam aromata; nam non est dubium, piper diu ore detentum aphthas inducere, quemadmodum & grana cataputię, & alia complura medicamenta, quæ sua vi calida, & exedente vlcera oris faciunt. atque tot sunt caussę immediatæ effectrices ipsarum aphtharum; mediatarum vero aliæ internæ sunt, aliæ externæ. Internarum aliæ sunt naturales, aliæ præternaturales. Naturalis caussa est temperatura corporis calida, ætas puerilis, præsertim verò infantilis. Nam vt testatum habemus à Galeno 6. de Medicamentis localibus 4. & 3. in 3. epid. Comen. 12. atque etiam 3. Aphor. 24. Tres sunt caussæ, propter quas infantes potissimum aphthis sollicitantur. Prima est teneritudo, & mollities palati infantium. Secunda caussa est inassuetudo sumēdi cibum; nam cum in vtero, vt aliàs dicebam, infantes ore non nutriantur, sed per vmbilicum; vbi in hanc lucem venerunt, vtentes ore & ad sugendum lac, & etiam ad deuorandos cibos læduntur, & vlcera hæc incurrūt. Tertia caussa est ingluuies ipsorum, propter quam fit, vt sæpè plus lactis sugant, quàm par esset, quod deinceps in ventriculo corruptum huiusmodi vitium facit. Et hinc adnotandus est error nostrarum nutricum, quę vt demulceant plorantes infantes, frequentissimè māmas præbent; cum præceptum sit veterum medicorum, vt lac non præbeatur nisi ter, aut quater in die. Caussæ præternaturales, sed mediatæ aphtharum, sunt febres ardentes, & pestiferæ, quemadmodum colligitur à Galeno 3. epid. Caussæ externæ sunt omnes illæ, quæ capita infantium incendere aptæ sunt; mansio sub sole, tempus calidum, vt æstas; regio calida. propter quod dicebat Aretæus in Aegypto, & in Syria abundare hæc vitia tum propter aeris incendium, tum pro-

pter vſum ciborum calidorum, quibus ea gens continuò veſcitur. Exercitationes, & labores immodici hæc faciunt; crapulæ, & potus vinorum generoſorum, atque tot ſunt cauſſæ. Differentiæ autem aphtharum hæ ſunt, quod aliæ malignæ, aliæ verò benignæ ſunt. Cognoſcere aphthas non eſt difficile, quandoquidem ipſis oculis conſpiciuntur, & quæ oculis non videntur, veluti illæ, quæ oriuntur in partibus intimioribus, ſeſe produnt dolore, & vorandi difficultate. Cæterum vt dignoſcantur malignæ à benignis, opus eſt ſignis; nam malignæ, præterquam quod ſolent conſequi plerunque febres malas, & peſtiferas; habent & hoc, quod fætidæ ſunt, nigræ, vel liuidæ; dolorem inferunt, profundæ ſunt. Ex aduerſo benignæ ſunt ſine tumore, ſine profunditate; & ſi à ſanguine fiant, cognoſcuntur calore, & rubore. Si fiant à pituita, minus calidæ ſunt, minus dolent, colore albo ſunt. quæ verò à melancholia, ſubfuſcæ ſunt. Aphthæ, quæ fiunt à cauſſis externis, ſalutares ſunt ferè omnes; ſicuti illæ, quæ ſunt albæ, vel flauæ, ſuperficiales. è contra, quæ ſunt nigræ, fætidæ, profundæ, quæ magnum dolorem inferunt, omnes valdè periculoſæ ſunt. Scribebat enim Aretæus lib. 2. de Acutis, 9. miſerrimam, & horrendam mortem eſſe eorum, qui ab hoc morbo conſumuntur; eò quod vlcera hæc depaſcuntur partes oris internas; atque ſic & ingẽti turpitudine, & inſigni cruciatu infantes, & pueros perimunt. Cæterũ eſt hac in re contradictio inter Cornelium Celſum, & Galenum. Cornelius lib. 6. cap. 11. ſcribit aphthas in pueris valdè periculoſas eſſe, eò quod corpora horum ſæpè conſumunt; in viris autem, atque etiã in mulieribus minus eſſe periculoſas. Contrà Gal. lib. 6. de Medicamentis localibus cap. 4. & 3. in 3. epid. tex. 12. aſſerit, aphthas in pueris faciles eſſe curatu, quippè quę leuiter adſtringentibus curentur. Dicendum eſt pro conciliatione horũ, aphthas poſſe eſſe vel benignas vel malignas. Benignæ facilius in pueris curãtur, quàm in viris, eò quia corpora ipſorum, hoc eſt, partes palati

cùm

cùm sint teneræ, & molles, sicuti faciliter læduntur, ita quoque faciliter sanescunt. Cęterum aphthæ malignę in infantib⁹ periculosiores sunt quàm in viris, eò quia, vt Celsus scribit, hæc ætas non admittit ea remedia generosa, quæ necessaria sunt pro expurgandis his vlceribus: viri autem cum admittant remedia, iure fit, vt possint facili⁹ liberari ab aphthis malignis quàm infantes. Scopus curationis varius, & diuersus est, prout variæ sunt aphthæ. nam si sint benignæ, studendum est statim & intemperiem illam mitigare, atque cicatricem inducere, quę inducitur medicamentis siccis & adstringentibus. Vnde si factæ sint vitio lactis, videndum est an lac peccet qualitate, vel copia. si propter copiam fiãt, prouidendũ est, ne infantes plus assumant lactis, quàm par sit. Sed si lac vitiatis qualitatibus præditum sit, vel statim mutanda est nutrix, vel corrigendum lac. Corrigitur autem, vt docui, & ratione victus, quam tenacissimè seruare debet nutrix; & purgatione corporis facta pro ratione peccantis humoris, quemadmodum monstraui. vt autem vlcera sanescant, duo sunt medicamenta à Galeno proposita. alterum, quod fit ex succo mororum, & vocatur Diamoron; alterum quod fit ex succo malorum granatorum. vtroque licet vti, quia infantes dulcedine medicamenti attracti, facilè illud admittunt. Vsus autem huius est, vt nutrix, vel quiuis alius intingat digitos in hoc liquore, & aperto ore aphthas ipsas tangat. quod si contumax sit vlcus, licebit commiscere vel diamoroni, vel medicamento ex succo punicorum modicum pulueris aluminis combusti; nam hic puluis coercet serpiginem vlceris, nec insignem vllum dolorem facit. atq; hæc est ratio curationis aphtharum benignarum in infantibus, quam etiam facilem dicebat Galenus. Si autem sint grandiores pueri, & fiãt aphthæ cibis, vel medicamentis, omnes caussæ efficientes externæ in primis tollendæ sunt, deinceps præscribenda victus ratio, vt scilicet abstineant ab omnibus rebus, quæ caput calefacere possunt, ab aere, ab exercita-

tione corporis; à vino, ab aromatibus, à salsis, à dulcibus. & quoniam solidi cibi solent exacerbare vlcus. vtẽdum est cibis sorbilibus. cuiusmodi est ptissana, panis tritus, oua cum brodio, & omphacio. Post videndum est, an vlcera sint magna, necne. & quia magnas sæpe solent inflammationes coniunctas habere, atque consequenter humores à corpore attrahere, & malum augere; eapropter vtile erit cucurbitulas apponere, sed natibus, aut in fine dorsi, per quas cucurbitulas licebit euacuare tantum sanguinis, quantum ætas, & corporis habitudo permittet. Post agendum erit medicamẽtis purgantibus, sed blandioribus, vt est cassia, syrupus rosa. solu. & quod ad medicamenta localia spectat, in hac ætate licet vti & gargarismo, & linimentis. Linimenta fiunt, vt præscripsi in infantibus. gargarismata autem fieri possunt hoc pacto:

℞. Hordei torrefacti p. 1.
Foliorum plantaginis m. 1.
Foliorum rubi,
Corticum granatorum,
Balaust. an. vnc. 1.

Fiat decoctio secundum artem, deinde

℞. Dictæ decoctionis lib. 1.
Diamoron. vnc. 3.

Misce. Si aphthæ malignæ fuerint, atque puer adhuc infans sit, est quidem prauitati occurrendum, verumtamen & ætatis, & teneritudinis corporis infantuli ratio est habenda. Itaq; non licebit in hac ætate ijs remedijs vti, quæ sustinentur à grandioribus, poterit autem medicamentum institui aduersus prauas aphthas, hoc modo:

℞. Scordij subtiliter puluerizati drach. 1
Corticum granatorum, subtiliter pulnerizatorũ scrup. 2.
Aluminis combusti scrup. 1
Mellis quantum sufficit. Misce, & administretur,

tur, vt docui. Cæterum aduertendum est, siue pulueres, siue quid aliud sit administrandum, necessarium esse, vt cum aliquo misceatur, quod sit ori gratum: nam in palato posita est facultas gustatoria, vt maxima ratio sit habenda gustus: propter quod, vt videri potest apud Galenum 6. de Medicamentis localibus, veteres medici omnes componebant medicamenta ad aphthas, vel cũ sapa, vel cum melle. Et, vt hoc obiter dicam, in vita Hippoc. relatum est in eius sepultura fuisse examen apum, cuius examinis mel singulari quadam ope curabat aphthas puerorum. Sed si sit grandiusculus, quoniam maxime refert, vt statim mali prauitas compescatur, ne vlcera euadant serpentia, statim inquam studendum est medicamentis grauioribus prauitatem omnem auferre, ad quod mirifice potest succus granatorum, & præsertim acidorum: quem dicebat Theophrastus, mirum in modum à putredine conseruare: & aduertendum, ne apud Dioscoridem quis decipiatur, quod Ruellius interpres in capite de malis punicis transtulit hanc vocem ἄστομον, perinde atque Dioscorides dicere voluerit punica esse ori inimica, quod quidem falsissimum est. vnde ea vox interpretanda est ori ingratum, non inimicum; & hoc experientia constat esse quid insuaue, & ingratum, veruntamen maxime potest ad compescendas putridas aphthas. Sed sæpe vsu venit, vt hoc medicamentum non sufficiat, vnde ad valentiora deueniendum. In quo casu in grandioribus licebit vti vel aqua aluminis magistral. vel vnguento Aegyptiaco, vel flore æris castigato cum diamorone: quæ omnia non sunt vsurpanda, nisi in maxima necessitate. Et ratio est, quia, vt docet Galenus lib. 6. de Medicamentis localib. in palato duæ sunt latissimæ viæ, quarum vna ad pulmones, altera ad ventriculum incedit, propter quod periculosissimum est, si medicamentum aliquod venenatum ad eas partes præcipitetur. Id quod cognoscens Gal. dicebat, in medicamentis stomachicis haud vtendum esse calchanto ob periculum, quod imminet, si

huius medicamenti aliqua pars vel ad ventriculum, vel ad pulmones labatur. præterea etiam quotiescunque vtendum erit his medicamentis, præstabit vti in ea forma, in qua nihil possit vltra palatum ire; quemadmodum fit, quando aphthæ malignæ tanguntur vel oleo chalchanti, vel sulphuris vel aqua sublimata; quæ efficacissimum remedium est, non solum aduersus aphthas serpentes & prauas, verumetiam aduersus praua, & inueterata vlcera, atque fit hoc modo:

R. Argenti sublimati gr. 12.
Aquæ rosarum,
Plantaginis an. vnc. 3.

Ponantur ad lentum ignem in duplici vase ad consumtionem medietatis. vsus est, vt guttula vna tangatur aphtha, quæ si dolorem insignem faciat, deinceps lacte chalibeato dolor mulceatur.

De Batrachio, siue Ranula. Cap. XIIII.

EIT in ore puerorum aliud genus vitij, quod à Græcis nuncupatur βάτραχος, interdum etiam βατράχιον: Latini appellant Ranam, & ranunculam; atque hic affectus non solum fit in pueris, verumetiam in pecoribus, & præsertim in bobus, vt habetur apud medicos veterinarios, & præsertim apud Columellam. Aetius libro 8. cap. 37. & Paulus Aegineta lib. 3. cap. 26. definiunt hunc morbũ esse tumorem quẽdam inflammatorium partium sub lingua, & præsertim venarum in pueris; quæ res, vt exactè intelligatur, sciendum qua parte lingua alligatur palato, seu subtus summam partem ipsius linguæ adesse quasdam venas admodum latas, quæ repleri solent interdum sanguine pituitoso, interdum melancholico. & qui profitẽtur cognoscere leprã futurã in corpore, solent à tumore, & nigredine harũ venarũ prædicere futuram

futuram lepram, aut elephantiasim: vbi igitur hæ venę magnoperè replentur, ex ipsis humiditas pituitosa, & sanguinolenta vel resudat, vel aperto ore exit; ac deinceps collecta intra carnis meatus ibi existentes in tumorem eleuatur, atque hic tumor est ille, qui appellatur rana. vnde captum sit hoc nomen, ignoro, nisi forsan propter similitudinem aliquam, quam habet cum rana, sic dictus est, aut potius quod qui laborant hac ægritudine, solent habere vocem parem voci ipsius ranæ. sed vtcunq; sit, est morbus instrumentalis, & similaris. similaris quidem, quia est affectus inflammatorius; instrumentalis verò, quia & figura illius partis, & magnitudo aucta est, vt sit etiam morbus in magnitudine, à quo lędūtur operationes naturales, & operationes animæ, nimirum motus ipsius partis. Sed dubitabit aliquis, quomodò sit morbus in magnitudine, quandoquidem Galenus libro de Caussis morborum capite nono, videtur statuisse morbos in magnitudine fieri à materia vtili, & naturali. Iam verò hęc materia, quæ facit ranunculum, est materia excrementitia, & inutilis, vt non videatur posse facere morbum in magnitudine. Res hæc difficilis est, & altiorem disputationem exigit. Sufficiat breuiter nunc dicere, morbos in magnitudine aut esse simplices, aut alteri coniunctos morbo. Simplex morbus in magnitudine fit à materia vtili, & sic mammarum magnitudo est morbus in sola magnitudine, item corporis nimia obæsitas. atque hi morbi fiunt à sola materia vtili, & de his loquebatur Galenus. Cæterum morbi in magnitudine coniuncti morbo alteri, sunt omnes tumores præter naturam; qui non sunt simplices morbi, sed vt dicebat Galenus libro de Differentiis morborum quinto, sunt intemperies cum affluxu materiæ, hoc est, morbi in magnitudine ex intemperie. Caussa immediata ranunculi est sanguis pituitosus, vel vt dicebat Auicennas, est humiditas pituitosa. Caussæ externæ sunt & vociferationes, & incisiones membranæ linguæ. necnon com-

pressiones linguæ à dentibus, quãdo scilicet inter dentes lingua compressa veluti sauciata est. Cognoscitur autem hic affectus primum visu, quoniam tumor apparet, & color tumoris. vt dicit Auicennas, est veluti commistus ex colore linguæ,& venarum; adest feruor. addit etiam Cornelius Celsus lib. septimo capite duodecimo, adesse dolorem insignem. Sed est etiã & aliud signum, quia qui laborant hac ægritudine, nõ possunt loqui,sed instar ranarum coant. Cæterùm hic affectus, si prudenter,& tempestiuè à medico tractetur, est quidem molestus,sed non difficilis curatu. Curatur autem primum recta victus ratione instituta,scilicet abstinentia vini, vsu ciborum qui refrigerent,& quodammodo adstringant: vt est vsus omphacij, aceti, succi granatorum,citoniorum; quibus possunt fieri edulia. Si aluus non respondet, clysteribus agendum est; dico clysteribus,quia medicamenta purgantia ore excepta minimè conueniunt, sed magis conueniunt clysteres. Si puer grandiusculus sit,inter cætera remedia maximè conuenit vsus cucurbitularum, scilicet ad auocandum fluxum humorum à parte affecta, & cauendum est,ne cucurbitulæ apponantur dorso; quoniam cum trahant à capite,vt à toto corpore,atque capita in pueris sint valdè plena, facilè contingere potest vt materia à capite tracta, facilè in parte affecta sisteretur, erunt itaque apponendæ vel natibus, vel cruribus, & pro ratione ætatis sanguis mittendus: immò iuuabit interdum apponere cucurbitulas non scarificatas,fricare extrema,& vti ligaturis. His peractis, deueniendum ad localia, & in primis leuioribus vtendum, sal armoniacus affricatus illi parti,apud omnes commendatur.origanum similiter affricatum valet ad detergendam eam materiam. Si hæc non prosint, deueniendum ad valentiora, vt est flos æris, tragaganthum combustum, alumen; hæc enim redacta in puluerem,& parti affectæ applicata, solent valere ad consumendum eum humorem. Sed si hæc nullum emolumentum adferant, superest, vt de-

ueniamus ad ignem, vel ferrum. Modus vtendi ferro, qui proponitur ab omnibus ferè chirurgis, est vt vncino capiatur summitas tumoris, & cultello abscindatur radicitus vniuersus tumor; dico radicitus, quia vt optimè adnotauit Cornelius Celsus loco citato, interdum hæc materia in folliculo sita est, nisi autem huius folliculi radices prorsus euellantur, facilè posset morbus repullulascere. Vbi verò abscissus est tumor, tum vel sale, vel puluere gallæ, & myrthi sistendus est sanguis; & si non potest sic firmari, deueniendum est ad calchantum combustum. & vbi sanguis firmatus est, vulnus deinceps curandum est myrrha, aloe, thure, atque huiusmodi aliis pulueribus, qui exsiccantes vulnera eadem curant. Sed aduertendum est aloe amarum puluerem solere reddi, propter quod in multis non est facilè vti hoc medicamento.

De Dentitione. Cap. XV.

INTER morbos pueriles recensetur dentitio, de qua opus est vt nunc tractemus. Sed statim occurrit nobis scrupulus non sine animaduersione prætereundus: est autē, quomodo dentitio possit esse morbus, compertum enim est, naturam non intendere morbos, neque facere; sed dentitio est purum naturæ opus; quare non videtur morbus esse appellanda. Dicendum est perfectionem, & generationem dentium esse quidem naturæ opus, atque hanc vnam ab ipsa intendi. Cæterum quia materia non patitur, vt hoc opus à natura fiat sine molestia, & sine dolore, hinc fit, vt ad generationem dentium consequatur morbus, non propter hoc tamen dicendum est, hunc morbum à natura intendi. Cæterum quia hoc naturæ opus pulcerrima, & secretissima problemata habet, priusquā de morbo, qui sequitur dentitionem, loquar, deliberaui nonnulla, sed breuiter, & dilucidè proponere. Primum erit, quid sit dentitio, &

quid ſit dens. Secundum cur à natura fiant dentes. Tertium, cur animantia bruta naſcantur omnia cum dentibus: vnus autem homo in hanc lucem veniat ſine dentibus. Quartum erit, cur dentes decidant hominibus, & renaſcantur, atque toto vitæ tempore augeantur: conditio ſane quæ nullis aliis oſſibus communicata fuit. Quintum erit, quo tempore oriantur dentes, & vſque quo ipſorum ortus perduret. Sextum, quot ſint dentes, & quot ipſorum ordines. Septimum, & poſtremum, cur fiat vt vnus homo tot moleſtias, & tot perturbationes ſuſtineat, quo tempore dentes erumpunt, poſt quæ omnia modum curandi huiuſmodi moleſtias docebo. Dentitio à Græcis medicis duplici nomine vocata eſt ὀδοντίασις & ὀδοντοφυΐα noſtri medici vno nomine dicunt dentitionem, quæ nihil aliud eſt, niſi dentium prius in alueolis propriis conceptorum extra gingiuas eruptio; nam cum dentes deberent eſſe ſeparati, coacta fuit natura ſingulis ſingulas & proprias caueas præpare, in quibus primum conciperentur, qui conceptus appellatur à Græcis medicis ὀδαξισμὸς; vbi verò extra gingiuas iam cõcepti erumpũt; fit dentitio, quæ appellatur ὀδοντίασις, vtrunque autem fit magna cum moleſtia. Sed ὀδαξισμὸς, ſiuè pruritus gingiuarum fit cum minori moleſtia. eruptio autem dentium fit cum maximo cruciatu, ita vt dixerit Galenus perinde fieri, atque ſi gingiuæ paxillo pertunderentur. & quia diximus eſſe dentitionem dentis eruptionem, nunc videamus quid ſit dens; ſunt enim dentes oſſa ſentientia, quæ à Græcis appellantur ὀδόντες & nos dentes dicimus, eo quod inſeruiant edendo, atque vtraque hæc ſententia, & Græco, & Latino vocabulo accommodatur. Nicãder appellauit communi nomine dentes omnes κεραντῆρας; quanquam ſic etiam appellati ſint duo poſteriores dentes. Et quia dixi dentes oſſa eſſe ſentientia, ſciendum eſt inter veteres ſcriptores varias fuiſſe ſententias, vtrum debeant dentes numerari inter oſſa, necne. Hippocrat. 5. Aphoriſ. in eo Aphoriſm. vbi ſcribit

frigidum esse inimicum ossibus, & dentibus, manifestè videtur seiunxisse dentes, & ossa. Aristot. quoque pluribus in locis, & præsertim 3. de Histor. animal. cap. 9. separauit omnino dentes ab ossibus. Cæterum Gal. 6. de vsu partium, & aliis in locis appellauit sophistas illos, qui distinguunt dentes ab ossibus. In hac sententiarum varietate ita puto statuendum esse, quemadmodum docuit ipsemet Aristoteles secundo de generatione animalium capite quarto, vbi scribit dentes, & ossa secūdum genus, & materiam idem esse; differre autem secundum speciem, & nomen. Differentiæ naturæ, & speciei, quæ est inter ossa & dentes, in multis posita conspicitur; primùm enim ossa omnia in primo hominis ortu fiunt, dentes verò multis diebus post ortum. Præterea ossa vsque ad certum quendam vitæ terminum augentur, siue sit vigesimus secundus annus, siue paulò posterior; dentes autem toto vitæ tempore augentur; ossa secundum maiorem scriptorum partem sensu priuata sunt, dentes non modò sentiunt, verùm etiam exquisitè interdum videntur sentire. ossa vbi semel è corpore extracta sunt, nunquam renascuntur; (nam fit quidem in fracturis substantia quædam ossibus simillima, sed nunquam fit verum os) dentes verò renascuntur postquam exemti sunt è maxillis. Notat etiam Plinius libro septimo capite decimosexto, dentes solos inter ossa igne cremari non posse, & tamen putris pituitæ tabe corrumpi. Possumus & illud addere, dentes inter ossa corporis nostri medulla, & pinguedine carere; propter quod à canibus roduntur quidem alia ossa, dentes verò nunquam, eò quod nihil pinguedinis in eis inuenitur. ex quo patet etiam, vt dicebat Cornelius Celsus, eos esse corpora durissima. Cæterum cum sint dentes huiusmodi, vt dictum est, non leuis est quæstio propter quam rationem non videantur sustinere posse frigidum. Quam rem priusquam explicem, videndum est, an verum sit dentes offendi ab omni frigido. etenim Serenus medicus inter alia præcepta, quæ

reliquit nobis ad conseruandos dentes, fuit vt creberrimè abluantur frigida lympha: experientia etiam comprobatam facit nobis hanc Sereni sententiam, quandoquidem manifestissimum est aquā calidam, si frequenter ipsa abluantur dentes, eos magnoperè corrumpere; sicuti certum est experientia à frigido siue vino, siue aqua ablutos dentes mirificè conseruari. Quid igitur dicendum est; debemús ne existimare Hippocratem nos fefellisse, quando scribit frigidum esse dentibus inimicum? Optarem sanè, vt hanc rem satis arduam Galenus non pertransiisset silentio in eo commento, verumtamen quia id non fecit, sum huius sententię, verum dixisse Hippocratem, modò tamen accuratè & prudenter intelligatur. Nam frigidum duplex est, aliud, quod est potentia tale, aliud quod est actu. De frigido actu, non est existimandum Hippocratem loquutum esse, quia quis vnquam audiuit etiam sub extremo gelu dentes vnquam aut friguisse, aut molestiam peperisse. quocirca non est existimandum Hippocratem de externo frigore, & actuali sermonem fecisse, sed tantummodo de frigido, quod est potentia tale, atque non de omni tali frigido, sed de eo tātummodò, quod summè frigidum est, & quæ sit ratio, cur huiusmodi frigidum magnopere noceat dentibus, præclarissimè exposuit nobis Arist. 34. Sect. Problematum, Problem. 2. & 3. quibus in locis quærens Philosophus, cur sit quod à frigido magis lædantur dentes, quàm caro, inquit eam esse rationem; quoniam dentes cum sint corpora durissima, maximè exiles poros habent, quo fit, vt ex ipsis omnis penè calor exspirauerit; vnde cū priuati sint calore, nō possunt valido frigori resistere. Contrà autē carnes, cū in seipsis retineant multò plus caloris, cōsequenter frigori multò magis resistūt. Finis, propter quem geniti fuere dentes, hic cōmuniter ab omnibus assignatur, vt posset pręparari cibus; cum enim homo, & omnia etiam animalia deberent nutriri cibo valdè dissimili, necesse erat multas tractationes, & præparationes subire; & quia esse

esse plerumque debebat cibus solidus, fuit quoque necesse, vt aliqua instrumenta pararet natura, quibus solidiores cibos frangeret; & propterea fabricauit dentes, quibus etiam deinceps in multos alios vtilissimos vsus vti voluit: nã vt docuit Galenus sexto de vsu partium, & Aristoteles in libro de animalibus, vsa est natura dentibus in hominibus ad sermonem formandum; quãdoquidem vbi lingua variis modis ad dentes ipsos appellit, varietatem sermonis facit. vsa est etiam dentibus in alium non contemnendum finem, vt dicit Gal. 6. de vsu partium cap. 4. & 6. in 6. Epid. tex. 23. nimirum ad discernendos sapores, propter quem vsum, inquit Galenus, eos donatos fuisse à natura neruis mollibus. Nascuntur autem dentes, post ortum hominis, & in brutis in vtero, non ob aliud quidem, nisi quia in vtero brutorum suppetit excrementum ad generationem dentium: in homine nequaquam. Quę res, vt exactè intelligatur, illud sciendum est, quod scriptum reliquit Hippocrates in libro de carnibus, scilicet ossa capitis nutriri, humido pingui, glutinoso, & terrestri, quo nutrimento cum ossa prędicta satis superque satiata sunt, excrementum pingue, & adustum, quod superest, natura ad generationem, & continuum augmentum ipsorum dentium vsurpat; qui dentes, vt dixi, in omnibus ferè animalibus separati gignuntur; verũ sunt reperti aliqui viri, in quibus ita continui erant geniti, vt videretur vnus dens; quemadmodũ de Pirrho rege Epirotarum prolatum est, & Herodotus de quodam alio narrat. Cum itaque ex huiusmodi materia generationem suam habeat dentes; in brutis, dum sunt in vtero, suppetit huiusmodi materia; quoniam sanguis brutorum multò terrestrior est, quàm sanguis hominis. qui cum non habeat eiusmodi sanguinem, quo alatur, fit consequenter, vt illi non suppetat excrementum, ex quo possint generari dentes. quod si aliqui sint reperti, qui cum dentibus in hanc lucem venerunt, vt relatum est de Marco Curio dentato, & de quodam alio

Romano, id fuit per accidens, quia scilicet contigit in eo particulari indiuiduo reperiri materiam in vtero, ex qua potuerint dentes fieri. Sed etiam alia fuit caussa, propter quam natura animalium salutis amantissima voluit bruta cum dentibus nasci, & non hominem; siquidem cum deberent animalia statim ac in lucem veniunt, deseri à propriis parentibus, opus erat, vt possent sese statim sustentare; id quod vt agere commodè possent, voluit eos dentibus armare; homo autem, quia debebat à parentibus suis & amari, & sustentari, multò satius duxit ipsum armare dentibus multo tempore post ortum, quàm in ipso vtero; eò maximè quod nulli vsui neque eo tempore, neque etiam aliquot mensibus post ortum esse possent. Democritus, à quo Hippocrates noster multa bona didicit, eam sententiam habuit, dentes animalibus, & præsertim homini decidere, quoniam præter tempus oriuntur, hoc est, præter naturæ institutum. Voluit enim hic Philosophus ortus dentium naturale tempus esse ætatem vigentem. Sed quoniam hæc sententia satis refutata fuit ab Aristotele quinto de generatione animal. 8. id tantùm dicendum est, quod & ipsemet Aristot. & Hippocrat. in libro de Princip. dixere, decidere dentes, quoniam oriuntur ex materia admodum fluxili, minimè tenaci, minimè dura; renasci autem dentes dicebat Aristot. eò quia fiunt ex osse adhuc nascente; vt nulla etiam sit caussa assignāda augmenti dentium, nisi ea, quod cum gignantur ex materia, quę superest alimento ossium capitis, cumque semper huiusmodi materia suppetat, consequenter fit, vt etiam dentes decidentes renascantur. Ceterum finis, propter quem natura comparatum fuit, vt dentes soli inter ossa vsque ad finem vitę augeantur, hic vnus fuit, vt repararētur, ne prius corrumperentur, quàm homo moriretur; nam quoniam continuo opus est dentium vsu in terendis cibis, necessarium fuit, vt substantia ipsorum imminueretur, & ob id nisi continuo augmento repararentur, fierent homines, & animalia sine denti-

dentibus, priusquam morerentur, atque ita male consultum esset à natura. Tempus, quo dentes oriri incipiunt, ab omnibus definitum est septimus ætatis mensis, ante quod tempus veteres in vsu habuerunt cadauera non cremare; verum quidem est nonnullis etiam infantibus ante septimum mensem oriri dentes, cuius rationem scripsit Aristot. loco citato, & 7. de Hist. animalium capite decimo, scilicet lactis ipsius caliditatem; vt quicunque infantes calidiore lacte vescuntur, iis properet ortus dentiũ. Tempus durationis ortus dentium definitum fuit ab Hippocrate primus septenarius annorum, & secundus, post secundum septenarium; paucis enim amplius nascuntur dentes, præterquam posteriores gemini, à Plinio vocati, qui interdum oriũtur etiam octuagesimo ætatis anno. quæ forsan fuit ratio, propter quam & Hippocrates, & Ruffus medicus appellarunt hos dentes σωφρονιστῆρας, quasi tunc oriãtur, quando homines iam sapiunt. Cæterum de numero dentium inuenio inter scriptores nonnihil varietatis. Hippocrates, & Galenus secundo de vsu partium sexto, atque omnes ferè, immò verò ipsa experientia docet, homini trigintaduos dentes innasci. Referunt autem nonnulli de populis Turdulis vocatis; qui sunt in Hispania, eos habere plures dẽtes, quàm trigintaduos, sed forsan hoc etiam fabulosum est. Aristoteles secundo de Historia animalium capite tertio, turpi quodam errore dixit, viros plures dẽtes habere, quàm fæminas; qui error Aristotelis fecit errare & Plinium & Albertum Magnum, & omnes qui ipsum sequuti sunt, immò verò auctor illius libri sub nomine Galeni de ordine partium corporis ausus est affirmare viros trigintaduos dentes habere, fæminas autem solos triginta. Sane, quomodo Diuinus Philosophus in hunc errorem puerilem lapsus fuerit, ego intelligere nõ possum, nisi forsan, vt existimauit Albertus Magnus, hac ratione deceptus sit, quòd viri sint calidiores, fæminę autem frigidiores; sed hac ratione deberet mulier plures den-

tes habere quàm vir; quia cum debeant dentes inſeruire præparationi ciborum, mulieres, quæ ſunt frigidiores, & conſequenter minus cibos digerunt, iure egent maiori præparatione, & conſequenter pluribus dentibus. Scio & Hippocrat. & Ariſtotelem prodidiſſe, quæ habent plures dentes animalia eſſe viuaciora, ſed hoc etiam non ita vſu compertum eſt, cum elephas ſit viuaciſſimus, & paucos habeat dentes, niſi velimus dicere hanc ſententiam veram eſſe in genere humano tantùm; & iccirco inductum fuiſſe Ariſtot. ad exiſtimandum fæminas habere pauciores dentes, quia ſunt minus viuaces. Sed vtcunque ſit, experientia oſtendit tot eſſe dentes mulieribus, quod ſint & viris. Ordo dentiũ hic eſt, anteriores ſupra, & infra quatuor ſunt, qui τόμεοι à Græcis vocantur, noſtri inciſores appellant; atque qui priores oriuntur, fiunt ex materia tenuiori, quæ citius ſuppetit quàm materia terreſtris; & quia fiunt ex hac materia etiam infirmiores ſunt, vt & prius cadant cæteris, & facilius frangantur. Proximi his vtrinque qui appellantur κυνόδοντες, noſtri caninos dentes vocant, quorum munus eſt frangere; & vt dicebat Ariſtoteles ſicuti prius eſt incidere, quàm frãgere, ita quoque prius ſunt inciſorij, deinde fractorij. Proximi his oriuntur dentes molares, vocati à Græcis γόμφιοι, ſicuti ortus ipſorum vocatur γομφισμὸς, iſti enim quemadmodum naſcuntur ex duriori materia, & terreſtriori, fit vt tardius erumpant. Poſtremi omnium ſunt gemini, ſeu σωφρονιστῆδες, qui nunquam renaſcuntur. Cur autem tot mala ſuſtineant infantes cum dentes oriuntur, iam ex diſcurſu colligere facile eſt. nam ſi orirentur dentes, dum infans eſt in vtero, expers eſſet huius moleſtiæ, quia igitur oriuntur poſt exitum ab vtero, & quo tempore adhuc gingiuæ tenerrimæ ſunt, ac certum eſt vbi partes corporis noſtri teneræ à re dura pertunduntur, ſuboriri magnos cruciatus, rationi conſentaneum eſt, vt etiam in pueris hoc tempore magni dolores fiant. Vnde ſi affectum ipſum ſpectemus, dentitio

eſt

eſt ſymptoma in genere actionis tractoriæ deprauatæ. Sed ſi cauſſam continentem ſpectemus, eſt morbus factus à ſolutione cõtinuitatis, & ab ipſa intemperie calida; vt intemperies calida poſterius, ſolutio autem prius fiat. Solutionis autem continui cauſſa eſt mõtus, & impulſio rei duræ per teneras gingiuarum partes. aer etiam tanquam cauſſa quædam externa magnoperè cõfert ad generationem ipſorum dentium; propter quod Hippocrates libro de dentitione dicebat, dentitionem, quæ fit hieme, ſalubriorem eſſe illa, quæ fit quouis alio tempore. Raſes autem libro decimo continentis, diuerſam paulò ſententiam videtur habuiſſe, cum ſcribat, dentitionem, quæ fit vere, eſſe minus moleſtiam; quę fit autem ęſtate, fieri cum pauco dolore. Sed multò potior mihi videtur ſententia ipſius Hippocratis, quanquam dicere poſſimus diuerſa ratione poſſe dentitionem meliorẽ eſſe verno tempore, & meliorem hieme; ita vt hieme quidem fiãt minores dolores, ſed qui fiũt periculoſiores ſimul ſunt, quàm tempore æſtatis & veris. Cæterum non eſt difficile cognoſcere, quãdo pueri hoc affectu laborant, quoniam clamant, alui fluxu tentantur; dum mammas ſugunt, gingiuis arctè papillas ſtringunt; ora illorum veluti incenduntur, & cum gingiuæ fricantur, veluti demulcentur. Dicebat Hippocrates libro de dentitione, minus moleſtari conuulſione pueros, quibus in dentitione aluus fluit, etiamſi febre teneantur; eos autem, qui ſunt pinguiores, magis turbari, quàm macilentiores. Illud tamen verum eſt, quod ſcribit Hippoc. 3. Aphor. 22. à dentitione fieri in infantibus conuulſiones, febres, & alia mala; propter quod n eſt opus negligere huius affectus curationem, quæ tota poſita eſt in hoc, vt dolor ſedetur, & reddatur facilis eruptio ipſius dentis; quod comparatur facillimè, ſi incendium, ſeu illa intemperies mitigetur; & ſi gingiuæ ita laxæ reddantur, vt poſſit citra inſignem perforationem dens extuberare. & ideò ſtudendum eſt, vt nutrix hoc tempore abſtineat ab vſu ciborum calefa-

cientium, ab vſu vini, & vtatur cibis refrigerantibus; vt eſt lactuca, endiuia, pultes ex hordeo, & quidquid refrigerare poteſt. Quo in caſu debet nutrix curare, vt papillæ ſemper frigidæ ſint; id enim ſolet maximum eſſe refrigerium infanti ſugenti. Vt autem prouideatur ipſis gingiuis, debent nutrices cauere, ne hoc tempore cibum vllum durum mandant; pôſt prouidendum eſt ipſis gingiuis, vt refrigerentur, & vt laxæ reddantur. Inter refrigerantia eſt ſuccus maluæ, ſuccus lactucæ; & ſoleo ego huiuſmodi linimentum componere:

R. Succi maluæ vnc. s.
Butyri aqua maluæ loti vnc. i.
Dimidium vitelli oui.

Miſce, & fiat linimentum, quo gingiuæ perungantur. Sed quia ſæpe fit, vt neque hoc remedio incendium extingui poſſit, ad magis refrigerantia accedendum vſq; ad ſuccum ſolatri, exempli gratia:

R. Succi ſolatri vnc. s.
Olei roſati drach. 6.
Butyri aquæ lactucæ loti drach. 3.

Miſce; & cum hoc frigido actu inungantur gingiuæ. & aduertendum quo tempore inunguntur, eſſe etiam procurandum, vt gingiuæ digito pariter fricentur; hoc enim ſolet demulcere dolorem dentitionis. Ad laxandas autem gingiuas omnia ſunt in vſu, quæ nonnihil pinguedinis habent, non eius tamen, quæ ſit combuſtibilis, quemadmodum ſunt adipes; ea propter laudatur à proprietate lac caninum. Aetius laudat mel coctum. Galenus verò quem penè ſequuti ſunt omnes vndecimo de ſimplici medicina, mirificè extollit cerebrum leporinum elixum, & ego hoc ſoleo vti; ſed vbi hoc non ſuppetit, cerebrum hædi, vel gallinarum confert. Præter hæc remedia, quæ intus adminiſtrantur, ſunt alia, quæ extrinſecus collo appenſa, & intus adhibita arcana proprietate proſunt; nam cinis dentis canis rabidi gingiuis affricatus, vt dicunt, facilem reddit

dentitio-

dentitionem. Sic dens apri collo alligatus existimatur prodesse; dens etiam lupi: propter quod nō ineptè faciunt nostrates mulieres, quæ vna cum corallis infantium collis appendunt huiusmodi dentes. Sic existimatur prodesse iaspis viridis collo appensus, ita vt stomachum tangat. dens viperę maris similiter appensus iuuat. dicunt quoque radicem coloquintidis syluestris anulo, seu canali aureo, vel argenteo inclusam facilem efficere dentitionem. Atque hucusque sunt morbi ventris superioris, qui gignuntur in pueris.

De Singultu. Cap. XVII.

SEQVITVR vt ventris inferni morbos pertractemus. Est autem infernus venter vniuersus ille locus, in quo viscera naturalia collocata sunt; quæ tametsi complura sint, tria tamen potiora sunt, in quibus pueri solent morbos experiri. Primò stomachus, quem dicebat Hippoc. lib.1. de Diæta, instar maris dare, & accipere ab vniuerso corpore. Secundò vesica. Tertiò intestina. De stomachi autem morbis primò loquar, qui duo præcipui sunt, singultus, & vomitus. Singultus, ab hoc enim exordiar, à Græcis scriptoribus vocatus est modò λύγξ modò λυγμὸς, atq; inter eos morbos recensetur, qui frequentissimè pueros inuadunt. Sed priusquam vlterius progrediamur, sciendum, hoc nomen singultus apud Gręcos, & Latinos scriptores duos affectus designare. Vnū, qui fit in ventriculo, & de quo solum locus hic postulat, vt loquamur. Alterum in pectore, & in thorace; de quo loquitur Arist. 38. Problem. sect. 1. quique contingere solet plorantibus, præsertim verò pueris, & mulieribus; qui singultus nihil aliud est, nisi interceptio quædam spiritus, & vehemens eiusdem eruptio. Caussæ verò, propter quam pueri omnium facillimè vtrunque hunc singultum experiuntur, variæ, & diuersæ sunt. Primùm enim singultus stomachi, fit frequenter in

pueris, vt dicebat Galenus libro sexto Aphorism. decimotertio, quod pueri instar brutorum & lacte, & cibis magnopere repleantur; ita vt vis ventriculi plenitudine coacta, hunc morbum edere cogatur. Cur autem pueri potissimum inter plorandum singultiant, ea vna ratio est, quòd vehementes passiones habent, præsertim verò iram, & voluptatem; vt dicebat Plato. vbi autem vehemens fit passio, vehemens quoq; fit in corde agitatio; ad quod confert maximè ipsius immensa caliditas, atque vbi magna facta est agitatio, spiritus magno impetu emittitur; qui cùm confertim exire nequeat, intercipitur, atque interceptus quasi subsultans, dum iterum egredi vult, singultus edit; quos etiam sustinere mulieres faciliter ex eo puto, quod & ipsæ vehementer passionibus, & præsertim ira sollicitantur. Sed de hoc singultu, qui est affectus thoracis, vt ait Aristoteles, locus non postulat, vt dicamus. Sed de hoc loquemur, qui est affectus ventriculi, quique, vt docet Galenus libro tertio de Symptomatum caussis capite 2. & sexto Aphorism. trigesimo nono, est motus conuulsioni similis, quo ventriculus noxas ori eius infixas, expellere conatur. Est enim singultus motus, & propterea res præter naturam; quandoquidem à natura comparatum est, vt ventriculus pro perficienda coctione in summa quiete, & tranquillitate degat, nec alio pacto vnquam moueatur nisi à circumferentia ad centrum, atque id blandissimè scilicet, vt alimentum coquendum arctè complectatur. In singultu autem primum mouetur ventriculus, & motus eius est à centro ad circumferentiam, secus scilicet quàm à natura sit comparatum: & quanquam dixerim esse motum præter naturam; attamen sciendum est, motum hunc non ab anima fieri, sed à natura; à natura inquam non legitimè operãte. sed coactè. Est motus similis cõuulsioni, quia, vt dicebat Gal. loco citato, singultus nequaquam vera cõuulsio est, quia vera conuulsio est opus musculorum, iam verò ventriculus musculis vndequaque de-

stitutus

ſtitutus eſt; ſimilis tamen eſt conuulſioni, eò quia fit hic motus eo pacto, quo fiunt ſpaſmi, & conuulſiones. Dictum quoque eſt, fieri hunc motum ad expellendas noxas ori ventriculi affixas; dicit enim Gal. 6. Aphoriſ. 39. quæ moleſtant ventriculum, aut poſita eſſe in ſpatio, aut in ſubſtantia ventriculi ipſius. Quæ poſita ſunt in ſpatio, ſolo vomitu eiiciuntur; quæ autem infixa ſunt ſubſtantiæ ventriculi, ſi ſuperficie tenus infigantur, præſertim in ore nauſeas cient; ſed ſi penitus infigantur, non nauſeas, ſed ſingultus inducunt. Ex his omnibus perſpicuum vnicuique eſſe poteſt, hunc puerilem affectum ſymptoma eſſe in genere actionum læſarum, nimirum in genere motuum deprauatorum. Læditur autem hæc actio proculdubio, quia vt fuit Galeni ſententia tertio de Symptomat. cauſſis capite ſecundo, læditur facultas, tum expulſiua, tum retentiua; quia facultates lædi ſolent à morbis: atqui morbi ſunt in hoc affectu, & in mala temperie, præſertim frigida, & in continui ſolutione. Locus autem affectus eſt ventriculus, præſertim verò eius os. Sed video aliquem dubitare poſſe, qui fieri poſſit, vt facultas retẽtrix in ſingultu lędatur, q̃a eſt motus cõuulſioni ſimilis, & in conuulſione perſpectũ eſt, ſolã expultricẽ lædi; atq; ſcimus lædi retẽtricem; quãdo nõ retinet id, quod retineri deberet: in ſingultu cùm res ſit aduerſa materia, pernicioſa, ea propter non eſt vllo pacto res retinenda. ergo non videtur læſa eſſe retentrix. Explicat hunc locum Galen. loco citato, vbi docet in ſingultu primario, per ſe, & ſemper lædi expultricem: per accidens autem, & non ſemper lædi retentricem. nam vbi in ventriculo altè ſit quidpiam infixum, quod ſtimulet materiam, vis expultrix inſurgit ad eam depellendam. Sed ſi interdum contingat, vt ventriculus, vel lacte, vel quopiam alio alimento plenus inueniatur, fit vt ex eo motu retentrix offenſa, minimè alimentum retinere poſſit, & propterea illud reiiciat. Vnde patet, quomodo retentrix facultas in ſingultu non ſemper oblædatur. Cauſſę ſin-

gultus duobus generibus complexæ ſunt ab Hippoc. nimirum inanitione,& repletione. Cæterùm in pueris fiunt ſingultus, vt teſtatur Galenus libro ſexto Aphoriſmo decimotertio & vt colligitur ex octauo libro de medicamentis local. cap.3. à copia, vel qualitate lactis, aut nutrimenti.interdum autem, ſed rarò ob inanitionem. copiam lactis & nutrimenti offendere expulſiuam, non eſt opus vt longo ſermone probemus. pariter etiam clarum eſſe vnicuique poteſt, lac, aut aliud nutrimētum ſi frigidius reddatur,ſiue acre,& mordax, expulſiuam facultatem vehementer ſtimulare, & conſequenter,hunc affectum efficere.Internę autem cauſſę præter naturales huius mali ſunt, longæ febres ardentes, fluxus ſanguinis, vomitus creberrimi, inedia. Externæ verò cauſſæ ſunt aer frigidus,cibus acris,vt piper, pharmaca calida, & acria. Singultum cognoſcere non eſt arduum, quia ſtatim ipſo adſpectu proditur; nam eſt vulgare prouerbium, nec ſingultum, nec amorem celari poſſe. Sed ſi ſingultus fiat à plenitudine,cognoſcitur,quia pueri voraces ſunt, vomitus ſuccedunt ſingultui,fluxus ſanguinis,& euacuatio ſanat ipſos. Si fiat à frigiditate, cognoſcitur, quia nutrix frigidis eduliis veſcitur.adhæc cognoſcitur ex externis cauſſis prægreſſis;& ſi ventriculi puerorum, vel fomentis, vel pannis calidis foueantur, ſtatim ſingultire deſinunt. Si fiat ab euacuatione,cognoſcitur, quia vel inædiæ, vel fluxus, vel vomitus præceſſerunt. Sed ſi fiat propter acrimoniam, cognoſcitur, quoniam vel cibi in ipſis corrumpuntur, vel cum ſit lac acre, & mordax, frequenter & dolere, & plorare conſueuerunt infantes.

Cæterùm eſt ſingultus in pueris maximè ſalutaris. Sed ſi fiat ex inanitione eſt exitialis, quia cum pueri ſint ſua natura humidiſſimi, & pleni, ſi quandoque vehementer exſiccentur, cum id fiat tantummodo ab excellenti cauſſa, difficiliter reſtituuntur. Pari pacto ſi fiat ſingultus, vel cum epilepſia, vel cum alio conuulſionis genere, nemo vnquam euadit. Si fiat à frigi-

à frigida intemperie, vnus debet esse precipuus scopus, vt ventriculus calefiat tum internis remedijs, tum maximè externis. & quia vtraque remedia in hac ætate & iucunda, & facilia esse debent, interius propinandum est modicum vel syrupi de mentha, vel de betonica; exterius verò agendum est & pannis calidioribus, & emplastris, & inunctionibus. emplastrum hoc accommodatum erit:

℞. Florum chamomeli,
Rosarum an. p. 1.
Foliorum sisimbrij,
Origani, calamenti an. m. 1.

Bulliant omnia in vino, & fiat emplasma, quod ventriculi ori apponatur. Conuenit etiam huiusmodi linimentum;

℞. Olei anethini,
De mentha an. drach. 3. Croci scrup. s.
Vitelli oui dimidium.

Misceantur omnia, & ori ventriculi illinentur. Si fiat vitio lactis, spectandum est, an copia malum faciat, an potius qualitas. Si enim fiat singultus ob nimiam lactis copiam, studendum est, vt infans modicum lactis sugat idem quoque agendum erit, si propter nimium cibum pueri singultiant, scilicet vt parcius alantur. Si fiat ob lactis acrimoniam, purganda est nutrix, vt sæpenumero docui. preterea ore administrari debet puero aliqd, quod conferat. Auicennas laudat nucis Indicę medullam vnà cum saccharo: ego soleo vti sacchâro rosaceo cũ bolo armeno, vt:

℞. Sacchari rosacei vnc. s.
Boli armeni scrup. s.

Fiat mixtura, cuius modica quãtitas in os infantis mittitur. Si ex euacuatione fiat singultus, balnea conueniunt ex aqua dulci, & ex brodio. cibus sit in adultioribus ex vitellis ouorum, ex testiculis gallorum, & ex omni ciborum genere, qui & nutriant accommodatè, & faciliter coquantur. Sunt etiam quædam medicamenta

peculiaria, quę secreta qualitate putantur finire singultus. Dioscorides enim, & Plutarchus 3. Symposiacorũ 1. scribunt eam herbam, quæ vocatur alyssum, siue manu teneatur; siue adspiciatur, siue odoretur, mirabiliter singultus finire; &, vt dixi, hoc facit proprietate substantiæ, ob quam dicebat Gal. 6. medic. simpl. huiusmodi herbam etiam mederi rabiei canum. Raby Moyses scribit esse quosdam motus, qui si ab hominibus retineantur, solent finire singultus; nam quantò magis possunt sese abstinere ab aliquo horũ motuum, eò magis vtilitatem capiunt. Sic & à Plat. & ab Hippoc. & ab Aristot. scriptum est sternutamentũ, potum aquæ, spiritus retentionem singultũs omnes curare; sed hæc in pueris, & infantibus difficillima præsidia sunt.

De Nausea, & Vomitu.
Cap. XVIII.

PRAETER singultum scribit Hippoc. 3. Aphor. 34. frequentissimè fieri in pueris duo alia vitia, nimirum Nauseam, & Vomitum; qui affectus motus sunt facultatis expultricis ad depellendas à ventriculo noxas. etenim materia, quæ infestat ventriculum, aut altè infixa est ori ventriculi, & singultum facit; aut est infixa quidem, sed non adeò profundè, & vel in ore ventriculi, vel in tunicis eius, & nausea fit, quæ est vanus vomendi appetitus; aut materia continetur in spacio, atque ita vomitum efficit. Tam verò nausea, quàm vomitus symptomata sunt in genere motuum deprauatorum; sic enim magis libet appellare cum Gal. 3. de Symptom. caussis 2. quàm recensere inter excrementa mutata. Actio hæc læsa fit à facultate, vel essentialiter læsa, vel per accidens. Læditur enim essentialiter facultas, vt dicebat Gal. 1. cap. 3. de Symptom. caussis, à morbo. Læditur autem per accidens, vel ab humoribus, vel ab alia re externa. Locus

affectus

affectus est ventriculus totus, præsertim verò secundùm os. Sed priusquam caussas huius mali aggrediar, duo pulcerrima problemata dissoluenda sunt. Vnum est, quod maximè facit ad hanc tractationem, scilicet cur pueri, quemadmodum dicit Hippocrates, & Galenus, ita frequenter, & vomitu, & nausea tententur. Aliud, quod quidem pulcrum est, sed veluti obiter dictum, cur sit, quod animalia bruta hos motus præternaturales ferè nunquam sustineant circa ventriculum: nam etsi sine vllo delectu, sine vlla ratione impleant sæpè ventriculum: attamen nulla bruta singultiunt, nulla penè ructus emittunt, paucissima vomunt. Etsi enim Aristot. in fine libri de Hist. animal. scribat animalia, quæ latum pectus habent, esse ad vomitum propensiora, inter belluas tamen paucæ sunt, quæ vomunt: immò verò Plinius lib. 11. cap. 37. scribit, solos canes vomere, eò quod intestina ipsorum in extremis angustiora sunt, ita vt retenta ob angustiam excrementa veluti restagnent in ventriculum. Sed hæc opinio Plinij falsa est: quandoquidem etiam feles, & cati vomunt; & sues, vt à Collumella lib. 6. cap. 10. scriptum est. Arist. etiam 5. de Hist. animal. cap. 5. hyenam dicit vomere; sed vtcumque sit, paucissima sunt bruta in hac animalium sylua, quæ vomitu tententur. Pro primi problematis solutione dicendum, veram caussam, & à Galeno propositam, cur pueri frequenter vomitu tententur, eam esse, quod ventriculum maximè laxum, & humidum habent. sicut enim siccitas mirificè confert ad retinendum, haud secus mollities, & humiditas valent ad non retinendum. Accedit etiam pueros, nihil exspuere, non emungere nares, & tamen caput excrementis, & humiditatibus refertissimum habere, quo fit, vt huiusmodi copiosa excrementa in ventriculum delabantur, eoque delata huiusmodi detrimenta inferant. Ad secundum autem problema à nemine forsan propositum, dicendum animalia bruta ventriculum & duriorem, & robustiorem esse nacta, quod enim duriorem ventri

culum habeant, præclariſſimè indicauit Diuus Hipp. 4. de morbis non longè à fine; vbi ſcribit, Aphricanos populos conſueuiſſe pellibus animalium vti pro indumentis; ventriculis autem pro crumenis, ſcilicet ob eorum duritiem inſignem. Sed & illud etiam efficaciſſimum argumentum eſt eorum duritiei, quod cibis ſpinoſis, ſiccis, & duris veſcantur, quæ proculdubio ciborum genera, niſi ventriculos duros reperirent, eos neceſſariò ſauciarent. Habere etiā belluas robuſtos ventriculos, poſſumus & alijs argumentis conijcere; nam vacant curis, vacant animi paſſionibus, vtuntur plerumque ſimplici cibo, quæ omnia ſolent in homine maximè ventriculum violare; & præſertim curæ animi, & ſtudia: ob quæ ſolebat dicere Cornelius Celſus maiorem partem Vrbanorum, & eorum, qui literis operam nauant, ventriculo imbecillo eſſe. His itaque de cauſſis, animalia ratione carentia motus præternaturales in vētriculo non ſentiunt: quos ſentit homo, & præſertim infans. Peculiariter verò cur animalia non eructent, explicatum fuit ab Ariſtot. 10. particula problem. 43. vbi ſcribit, quòd cum eructatio ſit motus quidam flatus ad partes ſupernas, bruta cum ſicca ſint, & collum longū habeāt, ac propterea ventriculum remotiorem ab ore, fit vt minus flatuum gignant, & etiam flatus genitos potius ad inteſtina, quàm ad os ob itineris longitudinem mittant. Quo in loco non poſſum tacere oſcitantiam Ariſtot. qui 33. particula problem. 15. dixit, homines magis dormientes, quàm vigilantes eructare; quæ res licet forſan non ſit ita rationi diſſentanea, eſt tamen aduerſus quotidianam experientiam; cum vigilantes innumeri, pauciſſimi dormientes flatus per os mittāt. Cæterum cur canes, & feles vomāt, longè alia ratio eſt, quàm quæ propoſita fuit à Plinio, ſi quidem huiuſmodi animalia cum ſiccum, & planè excarnem ventriculum habeant, neceſſe eſt, vt is ſit ipſis valdè imbecillis. Accedit etiam, quod hæc animalia vtuntur oſſibus, ſpinis pinguibus, quæ omnia in ventriculo imbecillo

facere

facere vomitum non est mirum. Sues autem vomere apud paucos, excepto Columella, reperio; id tamen si verum est, totum tribui debet & pectoris amplitudini, de qua loquebatur Aristot. & quia semper os ad terram tendunt, & magna parte iacent ventre in terra posito. De hyena verò scribit Aristot. non hoc animal vomere; sed vt venetur canes, vomitum humanum imitari, quo maxime delectari solent canes; verum vt dixi, hæc obiter. Caussæ vomitus, & nauseæ in pueris illæ ipsæ sunt, quæ potissimum à Galeno proponuntur, scilicet laxitas, & humiditas ventriculi, copia frigidorum humorum delabentium à capite, copia lactis, vel cibi; acrimonia, & frigiditas ipsius lactis. Caussæ verò externæ sunt aer grauis, fœtor, & sapor ingratus; vsus rerum oleaginosarum, & pinguium. Aristot. 3. sect. probl. dicebat, vinum dilutum nimis excitare vomitum, magis quàm vinum, & aquam separatim. Cognoscitur autem vomitus suis signis, quoniam est motus manifestus suapte natura: sed si fiat à frigiditate, cognoscitur ex vita antecedente nutricis, quæ vsa sit victu refrigerante, aut potu aquæ nimio; cognoscitur etiam, quoniam vsu calidorum malum leuatur. Sin autem fiat ob acrimoniam lactis, ex eo cognoscitur, quia & ante vomitũ, & post vomitum miseri pueri languent, & affliguntur. Sin autem ob copiam vomitus efficiatur, cognoscitur, quia facto vomitu malum leuatur; nam dicebat Arist. 5. Sect. problem. etiã lassitudinem vomitu finiri, quotiescunq; illo euacuantur illa excrementa, quę lassitudinem inducebant. Pariter si fiat vomitus propter caussas externas, cognoscitur, quia ipsæ nutrices, & alij referunt errata commissa, in quibus perquirendis laudo, vt diligentia adhibeatur. Cæterum vomitus facilis curatu esse solet in pueris, sed si diu perseueret, in atrophiam, & tandem in mortem desinere consueuit; quo fit, vt debeant medici vigilantes esse in comprimendo hoc affectu. itaque vomitus, & nausea puerorum, quæ fit à copia lactis, & alimenti, potissimum curatur lactis, &

alimenti diminutione, vt dicebam de singultu. Quocirca in huius affectus curatione instituenda, illud primum erit curandum, vt infans moderatam lactis copiam sumat. Sed si fiat vomitus ob acrem lactis qualitatem, primum nutricis lac corrigendum erit victu, qui possit retundere lactis acrimoniam; deinde corporis purgatione, de qua sæpè, ac sæpius loquutus sum. Sed si purgatio non sufficiat lactis prauitatem corrigere, secundum erit, vt nutrix quamprimum mutetur: nam sunt quædam lactis genera, quæ vsque adeo infantium ventriculis sunt aduersa, vt nulla industria, nulloque studio corrigi possint. Verùm si ob stomachi imbecillitatem huiusmodi vitium oriatur, paulò maiori cura opus est, vt confirmetur ventriculus infantis. Laudabat magnopere Auicennas vsum gariophilorum, coriandrorum; quocirca poterit nutrix mandere vel gariophilos, vel coriandrum, atque ita commansum instillare in os infantis modò solum, modò permixtum, aut syrupo citoniorum, aut de granatis, aut myrthino. Extrinsecus multa administrari solent ad coercendos puerorum vomitus, in primis emplastrum de crusta panis accommodatissimum est; fit autem hoc pacto. accipitur magna panis crusta, & super carbonem assatur, vbi assata est, immaceratur vel vino austero, vel aceto; deinde ita immaceratæ crustæ inspergitur hic puluis:

℞. Thuris,
Masticis an. drach. s.
Coriandrorum,
Gariophilorum an. scrup. I.

Puluerizentur simul, & inspergantur. Hoc si non iuuat, fit pari pacto emplasma ex
Albumine ouorum,
Thure,
Mastice, &
Bolo armeno; exempli gratia:

℞. Albumen oui,
Boli armeni,

Thuris,

Thuris,
Masticis an. drach.1.

Misceantur diligenter, & panno lineo excepta calida ori ventriculi apponantur. Soleo ego parare ceratum, quod continuò gestet infans supra ventriculum:

R. Olei myrthini drach.2.
Succi omphacini drach.1.s.
Vini austeri rubri drach.1.

Bulliant in duplici vase, ad consumtionem vini; deinde adde Masticis,
Myrrhæ,
Acatiæ,
Thuris an. scrup.s.
Ceræ quantum sufficit, &
Resinæ,

Fiat molle ceratum. Commendatum etiam est corallium appensum collo, ita vt tangat ventriculum, cuius vsum ego quoque non damno.

De Vrinæ incontinentia.
Cap. XIX.

SEQVVNTVR vitia vesicæ, quæ omnia penè posita sunt in vitiata mictione. Vitiatur autem in pueris mictio dupliciter; vel quia sponte omni tempore vrina fluit, ita vt contineri nequaquam possit; vel alio modo vitiatur, quoniam minimè reddi potest. Vrinæ incontinentia, de qua nunc sum loquuturus, appellatur à Græcis scriptoribus ἐκκρισις Latini dicunt modò immictionem, modò immingere, modò immeiere, & est affectus præter naturam, quo pueri inuiti vrinam reddunt omni tempore. Dixi non sine ratione omni tempore, quia pueri, & præsertim adultiores quemadmodum etiã & ebrij, noctu sæpè immingunt, hoc est, sponte vrinam in lectũ profundunt, quæ profusio nequaquam morbosa est.

pans

nam Aristot. 3. problem. vlt. sect. quærens rationem cur adolescentes, præsertim verò quando inebriantur, magis mingant, quàm senes, dicit duas ob caussas id contingere. Vnà, quia cùm corpora adolescẽtium suaptè natura humida sint, copiam potus nequaquam consumunt, sed totam in vesicam profundunt; quod quidem senibus minimè contingit, quorum corpora cum sicca; &, vt ita dicam, bibula sint, facilè quamlibet potus copiam consumunt; & ob id minimum ad vesicam profundunt. Alteram caussam habet Aristot. quoniam adolescentes natura somnolentiores sunt quàm senes; vnde cùm somno facillimè demergantur, fit vt copiosa collecta vrina in vesica sponte profluat. Ex quo discursu colligi potest mictionem factam noctu in stratis solummodò, & ex ebrietate nequaquam morbosam esse in pueris. Et in confirmationem huius, notãdum obiter apud Iuris peritos legem esse, vt si puer seruus venalis, qui immingat, vendatur; si hoc patiatur in somno tantummodo, aut ob ebrietatem, non esse redimendũ. Adferunt caussam prudentissimi Iuris periti; quia hoc non fit vitio vesicæ. Habet itaque immictio, de qua loquor hic, vt fiat omni tempore; atque huiusmodi affectus, vt scribit Paulus Aegineta, lib. 3. cap. 25. pueris est familiarissimus. Modus autem, quo morbosus hic affectus oritur, hic est. Natura musculum circa collum vesicæ fabrefecit, non ob aliud, nisi vt retineretur vrina, ne scilicet vesica naturali expellendi facultate irritata vrinam continuò profunderet, atque ita & mores, & animum, & ciuilitatem hominis cõtaminaret. id quod intelligens Gal. lib. 6. de Locis affectis cap. 3. dicebat mictionem esse actionem partim naturæ, partim animæ; eò quod à natura fit expulsio, ab anima fit retentio, & retentionis etiam omissio. Quando itaque musculus hic aliqua ratione ita oblæsus est, vt voluntatis imperio minime obsequatur, fit vt semper natura operetur, & consequenter hoc vitium mictionis fiat. Videri itaque potest hunc affectum esse symptoma in genere

re actionum læsarum, nimirum retentricis abolitæ. alij recensent inter symptomata excrementorum immodicè; sed siue hoc, siue illo modo censeatur non admodum curo. Sat illud sit locum peculiariter affectum esse musculum circundantem collum vesicæ, qui musculus affici solet dupliciter, & præsertim in pueris. Vno modo per essentiam; quando scilicet aliqua insigni intemperie, & præsertim frigida, affectus est, siue illa intemperies nuda sit, siue coniuncta humoribus pituitosis, & frigidis. Solet etiam affici per consensum, quando scilicet ad eum non mittitur id, quod mitti deberet, nempè facultas motrix. nam præclarè à Galeno indicatum est 3. de Locis affectis, affici etiam dici partes per consensum, quando facultas debita non mittitur ad eas. Caussa autem propter quam non mittatur facultas ad musculum huiusmodi, est obstructio neruorum, & præsertim circa spinalem medullam; vt morbus, seu morbi, à quibus hæc actio læditur, sint modò malæ intemperies, modò obstructio neruorum circa os sacrum. Cæterũ horũ morborum internæ caussæ nullæ aliæ sunt, quàm humores pituitosi, & crassi, quibus solet mirum in modum abundare puerilis & infantilis ætas. Externæ caussæ huius mali sunt aer frigidus, cibus frigidus, potus aquæ gelidæ, percussiones circa spinam, casus, luxationes vertebrarum. Cognoscitur autem hic affectus, quoniam pueri adultiores, & strata, & caligas, & indusia semper lotio madida gerunt; nam hunc affectum in lactentibus pueris cognoscere perarduum est, quandoquidem illa ætas voluntariæ excretionis nulla testimonia edere potest. Si fiat ab intemperie musculi, cognoscitur ex complexione corporis pituitosa, ex vsu calidorum, quia calida collo vesicæ adhibita iuuant; vel si hæc non iuuent, & perseueret affectus, signum est caussam esse in neruis finis spinæ. Si fiat à caussis externis, cognoscitur relatione adstantium, & ipsorum puerorum, qui vel errores victus, & percussiones, aut casus commemorant. Accedit etiam, quod, vt dicebat Hip-

pocrates 2. prohetic. affectus, qui fiunt à caussis externis & procatarcticis & facilius, & citius curantur. Est verò hic affectus, si fiat ab intemperie, facilior curatu, quàm si fiat ab obstructione, vt Galenus 6. de Locis affectis 4. testatur. Sed si fiat ab vlla caussa procatarctica, id est, externa, lethalis est, quando præsertim vel casui, vel luxationi aliqua signa copulantur lethalia. Et quoniam plerumque hic affectus in pueris oriri solet ob humores frigidos, & crassos, qui vel intemperiem, vel obstructionem inducunt, ratio curandi in hoc potissimum posita est, vt consumantur huiusmodi humores, & omnis frigida intemperies adimatur; propterea ante cętera pueri continendi sunt in aere calido, & sicco; potius vigilare debent, quàm dormire. Confert eos ad iram prouocare, confert quoque exercere, & præsertim post corporis purgationem. Aluus lubrica semper conseruanda, vel clysteribus, vel suppositorijs: repletio omnis fugiẽda, tam cibi, quàm potus. debet enim parcissimè vti vino, & potius subadstringente, & crassiori, ne scilicet facilè in vesicam deferatur. Cibi omnes debent esse calidi, & sicci; panis parandus cum furfure, & coriandris. carnes auicularum conferunt salitæ; aromata etiam moderatè sumta. Abstinendum est à piscibus, à fructibus, ab herbis omnibus, & ab omnibus edulijs, quæ vrinam prouocare possunt. Instituto victu, quoniam chirurgicis auxilijs nihil opus est, transeundum est ad expurgãda corpora puerorum. Primò itaque lenita aluo vel glande, vel clystere, exhibebitur syrupus huiusmodi:

℞. Foliorum calamenti,
Plantaginis,
Menthæ ana m. s.
Seminum rutæ drach. 2.

Fiat decoctio secundum artem. deinde.

℞. Dictæ decoctionis vnc. 2. s.
Syrupi de portulaca,
Syrupi rosati recentis,

Syrupi

Syrupi de absinthio ana drach. s.

Misce. Postquam præparati fuerint humores, purgabũtur vel drach. 1. pillularum de hiera cum agarico; vel si puer pillulas non admittat, huiusmodi potu:

℞. Mirabolanorum chebulorum drach. 1.
Seminum rutæ drach. s.
Florum violarum;
Rosarum an. p. s.

Fiat decoctio secundum artem. deinde
℞. Dictæ decoctionis vnc. 3.
Agarici præparati scrup. 2. s.

Infundantur secundum artem: deinde facta expressione adde mellis rosati solutiui vnc. 2. Misce. Purgato corpore, deueniendum ad localia medicamenta; & siue fiat malum ab intemperie, siue ab obstructione, magnopere confert pueros immergere præsertim vsque ad medium dorsi in aqua thermali, quæ calefacere, & exsiccare valeat; cuiusmodi est aqua nostra Aponensis: iuuat quoque adhibere lutum thermale, præsertim ossi sacro. Fiunt etiam inunctiones ex oleo costino, & vulpino; quæ si non sufficiant, ascendimus etiam ad oleum euphorbij, ad vesicatoria, atque etiam ad ignem; quamquam corpora puerorum quanto teneriora sunt, tantò etiam blandius, & mitius sunt tractanda. Gal. 9. de Medicamentis localibus, & in libro de facilè parabilibus, multa remedia proponit, & inter alia proponit cerebrum, & testiculum leporis combustos, & potu datos; laudat etiam myrrham, calamentum, cochleam cum sua testa combustam, & potu datam. Adhæc laudat vesicam ouillam, & suillam similiter in puluerem redactam, & potu datam. Diosc. verò commendat semen rutæ in puluerem redactum, & exhibitum. Sed duo hic notanda sunt, vnum est quod tametsi Galenus nominatim proponat vesicam suillam, & ouillam: Virtus tamen & facultas harum non est ex proprietate ipsius animalis, sed potius ex proprietate membri; quan-

doquidem, vt docuit Auer. 5. lib. Collect. membra quæque ratione similitudinis iuuare putantur, similia membra; vt quodlibet cerebrum cerebro humano, quodlibet cor cordi, & sic de cæteris. Alterum adnotandum est lib. 20. cap. 13. Plinium latenter damnare Dioscoridem, quod dixerit semen rutæ in hac ægritudine conferre; & damnat auctoritate Hippocratis, qui lib. 2. de Dieta scribit, illud prouocare vrinam; vt si prouocet vrinam, non videatur conuenire posse in ipsius incontinentia. Sed vehementer allucinatus est Plinius, primò quia Hippocrates non expresse dixit semen rutæ valde vrinam prouocare, verùm quod magis prouocat vrinam, quàm aluum. Sed dato etiam quod prouocet vrinam, non inconuenit conuenire quoque in vrinæ incontinentia; quæ cum fiat à crassis, & frigidis humoribus, proculdubio semen rutæ sua vi calefactoria, & exsiccatoria valdè conuenire potest.

De Vrinæ suppressione.
Cap. XX.

CIRCA vesicam patiuntur pueri alia quædam vitia non contemnenda, & presertim incurrere solent vrinæ difficultatem; qui affectus duplicem naturam sortitus est. Aut enim nihil planè vrinæ redditur, & appellatur huiusmodi affectus ἰσχουρία à Græcis; quam definiens quandoque Galenus dicebat esse suppressionem vrinæ cum mortis periculo. Alter affectus est, in quo guttatim vrina redditur, & vocatur à Græcis medicis στραγγουρία. Marcus Varro in lib. de re rustica appellauit lotium substillum, & veteres Latini appellarunt quoque substillationem. Differunt hi affectus inter sese dumtaxat secundum magis, & minus; quia in substillatione redditur paucum quid vrinæ, in Ischuria verò nihil. Sunt autem symptomata in genere excrementorum immutatorum, cum excrementa

menta vesicæ non reddantur, vt deberent. Excrementa verò mutata sunt symptomata à Galeno secunda nuncupata, & propterea dependent ab aliquo priore symptomate, nimirum ab actione læsa. Læditur autem actio expulsoriæ facultatis, tum essentialiter, tum etiam per accidens. Læditur essentialiter ab intemperie frigida nuda, potissimum autem humoribus coniuncta: etenim ab hac intemperie expultrix facultas imbecillis reddita, aut non potest expellere vllo pacto lotium, aut saltem non potest eo pacto, quo deberet. Læditur autem per accidens à morbo instrumentali, nempè ab obstructionē, quæ cum canalem vesicæ offendat, aut ex toto impedit vrinæ cursum, aut magna ex parte. Fit verò obstructio in pueris, tum à lapide, de quo mox loquar, tum maximè ab humoribus viscidis, & crassis; atque hæ caussæ internæ sunt horum affectuum. Caussę verò externæ sunt aer frigidus, cibi frigidi, & crassi; vina crassa, aquæ lutulentæ, potissimum autem lac, siue nutricis, siue alterius animalis, nam dicebat Hippocrates 4. lib. de Morbis, quod quale est victus genus, quo nutrix alitur, tale euadit & lac; & quale est lac, tales fieri pueros qui illud sugunt. Vt si lac sit pituitosum, crassum, & terrestre, similia lotia in pueris gignantur. adhæc caseus, lagana, seu crassa edulia legumina, & pisces præsertim lacustres, & palustres inter has caussas recensentur. Facilè est hunc affectum cognoscere, quia pueri, vel nihil vrinæ reddunt, vel illam guttatim, & cum gemitu emittunt. Quod si fiat propter intemperiem frigidam, ex eo cognoscitur, quoniam si fricetur pecten, si calefiat, si comprimatur, vrina protinus redditur. Ex aduerso si fiant hi affectus ex obstructione, cognoscitur, quia quantumcunque comprimatur pecten, nihilo secius vrina impeditur. Cognoscitur etiam ex anteacto victu, & deinde ex eo quoque quod pueri antea assueti sunt vrinas reddere turbidas, & lutulētas. Est verò vterque hic affectus grauis, & difficilis: quandoquidem in pueris omnia naturalium facultatū im-

pedimenta valdè periculosa sunt, & iccirco festinandũ est in horum curatione. Primum itaque danda est opera, vt victus, aut nutricis, si lactens sit puer, aut ipsius pueri, si sit adultus, corrigatur. Vnde fugiendum est otium, omnis repletio, vina crassa, aquæ impuræ, legumina. edulia crassa, lac, caseus; & præsertim fugiendus est aquæ mineralis potus, quam dicebat Auicennas efficere vrinæ difficultatem. Præter victum, cùm scopus sit vrinam omni ingenio prouocare, studendum est in primis, vt excremēta, quæ sunt in ventriculo, & in primis vijs expellantur; & propterea necesse erit primùm vnc. 2. vel 3. Mellis rosati solutiui lenire aluum. Post præparandi erunt humores hoc liquore:

℞. Mellis rosati simplicis,
Oximellis simplicis,
Syrupi de betonica ana drach. 3.

Misce. hoc enim aut solo vti debebimus, aut admisto modico brodij. sat enim est, vt præparentur humores existentes & in ventriculo, & in primis vijs; qui postquã præparati fuerint, euacuabuntur hoc bolo:

℞. Floris cassiæ drach. 5.
Specierum hieræ drach. 1. s.

Misce. vel si potus erit exhibendus, ita componetur:

℞. Mellis rosati solutiui vnc. 2.
Electuarij lenitiui drach. 3.
Decocti cordialis vnc. 2.

Misce, & fiat potus. Postquam humores hunc in modum erunt blandè expurgati, nihil aliud superest, nisi vt ad diuretica, & ad prouocandum lotium omni ingenio properetur, tum medicamentis internis, tum externis. Intus maximè laudo decoctum senecionis, vel centinodij, vel saxifragiæ. decoctum etiam cicerum maximè laudo: poterit etiam hoc decoctum parari:

℞. Radicum asparagi p. s.
Foliorum saxifragiæ,
Capilli veneris an. m. 1.
Cicerum rubeorum p. 1.

Fiat

Fiat decoctio secundum artem, cuius vnc. 3. exhibeantur cum modico sacchari, & corpore ieiuno. Exterius, vbi vrina à puero reddi non potest, primo vnguibus oleo scorpionum perunctis fricandus est diligenter pecten, atque etiam comprimendus; si non iuuat, decoquenda est parietaria in oleo rutaceo, & factum emplastrum pectini imponendum, radix mei decocta in oleo rutaceo, deinceps contusa, & imposita pectini ad idem valet. Soleo ego accipere cucurbitam, in qua diu conseruatum fuerit oleum, & eam curo poni in aqua feruente, ac deinceps virgam pueri iubeo conijci in os cucurbitulæ, & huiusmodi remedium efficacissimum esse expertus sum ad prouocandam vrinam puerorum.

De calculo Vesicæ, & Satyrismo. *Cap. XXI.*

INTER alias caussas, quæ faciunt difficultatem mictionis in pueris, dixi esse lapidem vesicæ, qui à Græcis vocatur λιθίασις Hippoc. 4. de Morbis appellauit lithidam; nostri medici communi appellatione modò calculum, modò lapidem vesicæ. De quo, priusquam tractemus, videndum est an hic morbus sit homini proprius, an communis cum cæteris brutis. Aristot. 10. Sect. problematum, problem. 12. scribit calculum vesicæ fieri tantummodo in homine, in brutis verò numquam; & affert rationē, quia bruta, vel non habent vesicam, vt pisces, & aues; vel si habent, canalis vesicæ ipsorum amplus est, vt facilè vrinæ terrestria excrementa exeant; homo autem, inquit Aristot. angustum habet canalem vesicæ. Cui sententiæ adstipulatus etiam fuit Absyrthus, & Geroes Medici veterinarij, qui, vt habetur in libro Medicinæ veterinariæ, cum diligentissimè perscrutati sint vitia mictionis in belluis, nullam mentionem fecerunt lapidis vesicę; quo fit vt credibile sit hos insignes scriptores,

nec experientia, nec ratione didicisse hunc morbum fieri in iumentis. Ex altera parte est Vegetius lib. 2. Medicinæ mulorum cap. 12. vbi non solum commemorat hunc morbum in brutis, verumetiam & signa, & curationem edocet. Petrus etiam Aponensis in Com. problematis nuperrimè citati scribit se vidisse calculum in vesica suis. Sed est etiam & ratio, quia bruta continuò vrinam reddunt crassam, lutulentam, & simillimam vrinæ hominum laborantium calculo. adhæc compertissimum est, bruta scatere excrementis terrestribus, & crassis; vt rationi consentaneum videatur, etiam ipsa tentari huiusmodi ægritudine. Dicendum est breuiter, sententiam Aristot. intelligendam esse, vt plurimum; eò, quod sicuti frequentissimè homines calculo laborant, ita rarissimè fit propter rationes antedictas, vt cætera animantia simili morbo capiantur; id quod intelligens Vegetius, noluit silere huiusmodi affectum. Quod si verò obijciatur, bruta vrinam habere crassam, & excrementa terrestria, non est mirum, quia excremẽta, quæ in lapidem conuerterentur, partim per amplum vesicæ canalem exeunt, partim in cornua, rostra, & vngues conuertuntur; adeò vt manifestum esse possit, hunc morbum peculiarem esse homini. In genere autem humano peculiariter afficiuntur calculo pueri, vt prodidit Hippocrates 3. Aphor. 27. & cum Hippoc. Galenus, Auiuennas, & reliqui Medicinæ scriptores. Est tamen hoc intelligendum de pueris tantũmodo masculis, nequaquam autem de puellis, & mulieribus. nam diligentissimus Auicen. 18. 3. tract. 2. cap. 12. scribit, neque puellas, neque mulieres faciliter tentari lapide vesicæ, propter tres caussas; quia scilicet habent canalem vesicę breuem, latum, & rectum; non autem anfractuosum, adeo vt sententia Hippocratis sit interpretanda de pueris masculis, qui frequenter lapide vesicę tentantur. Sed hac in re est dubitatio; nam omnes scriptores comparantes lapidem vesicæ, & renum tum in pueris, tum in senibus dixerunt, pueros frequenter

quenter lapide vesicæ laborare, & frequentius quàm senes; lapidem verò renalem senibus esse magis familiarem. iam verò huic sententiæ quotidiana experientia refragari videtur, quandoquidem multò plures cõspiciuntur senes, qui lapide vesicę laborant, quàm pueri. Alexander etiam siue Trallianus, siue Aphrod. videtur dubius hac in re fuisse; nam lib. 2. Problem. 4. scribit & pueros, & senes æquè laborare calculo vesicæ. Cæterum libro 1. Problem. 109. & 110. quærens rationem, quamobrem pueri calculo vesicæ magis tententur quàm senes, inquit ex eo esse, quia pueri poros vreticos habent angustiores, & facultatem expulsiuam robustam, quo fit vt materia non possit retineri in his locis; sed cum stimulet vehementer facultatem expulsinam à renibus exploditur in vesicam, vbi concrescens in lapidem euadit. Senes verò inquit Aristoteles cum habeant meatus vreticos latiores, cumque habeant facultatem expulsiuam infirmam, fit vt vrinæ crassamenta detineantur in renibus, & consequenter ibi in lapides concrescant. adeò vt videatur hæc res controuersa, vtrum pueri magis, an senes calculo vesicæ laborent. Pro resolutione itaque huius rei, dicendum est, calculum vesicæ duplicem generationem habere. Altera est, qua lapis primùm fit in renibus, deinde explosus in vesicam per accretionem augetur; quem vnicum modum generationis omnium vesicæ lapidum cum Fernelius esse voluerit, longè, lateque deceptus est. Alter modus generationis est, quo immediatè lapis in vesica generatur. His constitutis, dicendum est pro quæstionis resolutione, lapidem qui immediatè efficitur in vesica, frequentius in pueris fieri, quàm in senibus; atque de hoc interpretandum esse, tum Hippocratis tum aliorum sententiam. Lapidem verò, qui non immediatè fit in vesica, sed primò in renibus generatur; hunc verum est frequẽtius in senibus reperiri, quemadmodum quotidiana experientia comprobatum est. Cur autem pueri potissimum laborent lapide, qui in vesica immediatè

generatur, explicuit Galenus tertio libro Aphorism. vigesimo sexto, & tertio in sexto Epid. Comment. 15. Quibus in locis scribit, ppterea pueros huiusmodi ægritudine magis infestari, quàm senes: quoniam vtraque caussa generationis lapidis multò maior, & efficacior in eis est, quàm in senibus. nam cum pueri voracissimi sint, innumeros crudos humores cumulant, qui in vesicam delapsi, fiunt materia lapidis generationis. adhæc pueri natiuo calore robusto admodum valent, qui materiam in vesica repertam, faciliter in lapidem indurat; vt dicebat Hippocrates quarto de Morbis, indurari ferrum igne. Senes autem etsi abundent crudis, & terrestribus humoribus, quia tamen ipsorum calor imbecillis est, fit vt in vesica, vbi facultas caloris minor est, lapis minimè gignatur. Cæterum præter Galeni rationem Auicen. loco citato attulit tres alias caussas. Vnam facultatis expultricis robur. Alteram vasorum angustiam. Tertiam humorum tenuitatem. Est verò lapis in vesica morbus, & morbus in numero. Sed hoc etiam in loco dubitari potest, vtrum verè sit morbus in numero; nam Galenus in Arte medic. capite nonagesimo primo, manifestissimis verbis reposuit inter morbos in cauitate: præterea videtur potius lapis esse caussa morbi, nempè obstructionis. quàm morbus. Est enim regula Galeni secundo capite, libro de Differentiis morborum, quod non est subiectum sanitatis, non potest esse subiectum morbi. atqui lapis in vesica non potest esse sanitatis subiectum; igitur neque ægritudinis. Dicendum est pro solutione, non inconuenire eundē morbum sub pluribus generibus contineri; nam lapis in vesica potest esse, tum morbus in cauitate, si spectetur locus vbi positus est; tum morbus in numero.

Est enim omnium medicorū receptissima sententia morbos in numero fieri modò ex materia vtili, & naturali, vt est sextus digitus; modò ex materia toto genere præternaturali, qualis est lapis. Itaque huius morbi caussæ internæ materiales, sunt humores crassi, pituitosi,

tuitosi, atque tenaces. Caussa autem effectrix, est caloris magnitudo, non quidem præseruantis, vt videtur censuisse Paulus Aegineta, sed naturalis. Caussæ etiam internæ, sed mediatæ huius mali sunt, in primis angustia canalis, deinde proprietas hæreditaria. nam Auicenna in fine capitis præcitati, docet hunc morbum etiam fieri paterna hæreditate. His caussis addere possumus etiam lac nutricis. Namque Hippocrates libro quarto de Morbis, loquens de hoc morbo, præclaram & memoria dignam doctrinā nobis reliquit, vbi scribit, lapidis vesicæ originem vniuersam ferè pendere ex lacte, quod homines in infantia sugunt, quod lac, si impurū sit, non solum lapides, verumetiam alios morbos inducit. Impurum autem ait fieri lac, quando aut nutrix vescitur cibis pituitosis, & crassis; aut quando suapte natura est vel pituitosa, vel biliosa, vel aquosa, vel sanguinea. Et notādum eo in lib. Hippoc. sub nomine aquæ sæpius intellexisse humorem melancholicū, vt aliàs docui. Iam verò à nutrice huiusmodi affectio imbibi potest, vt Hippocrates inquit, cum lac impurum ab infante exsugitur: si enim venas latas habeat, quæ à ventriculo in vesicam tendant. huiusmodi impura materia in vesicam defertur, vbi cum vrina subsidet, perinde atque aqua turbida in vase aliquo conquassatur, & deinde quiescens sedimentum in medio facit; quod deinde sedimentum vrinæ à pituita instar collis conglobatur, & tandem conglobatum indurescit, haud aliter vt videmus indurescere ferrum in fornace. atque hic est modus generationis lapidis ex lacte relictus ab Hippocrate. Caussæ externæ sunt illæ omnes, quas proposui, dùm tractarem de Ischuria, & Strāguria. Quinq; signa proponuntur ab Hippocrate, quibus cognoscitur præsertim in pueris lapis vesicæ. Vnum est, quod cum dolore, & gemitu mingunt. Alterum, quod guttatim mingunt. Tertium, quod sæpè vrinæ sanguis commistus exit. Quartum est sabulum in vrina perpetuò ferè apparens. Quintum & postremum

inflammatio veſicæ. poſſumus addere his & aliud ſignum, nempè præputium pruriens; ob quod videmus pueros hac ægritudine affectos, frequentiſſimè ſcalpere genitalia. Cæterùm in pueris hic affectus non ſolet eſſe exitialis: quandoquidem ſi non aliis remediis, ſaltem exciſione curatur. Illud verum eſt, niſi curetur exciſione, pueros plerunque conſueuiſſe mori, eo quod in hac ætate mirificè augetur lapis, ita vt creſcentibus annis à natura minimè ſuſtineri poſſit. In curatione huius vitij inſtituenda, debent medici ante omnia alia diligenter animaduertere, num pueri ſint orti ex parentibus calculoſis, quia quod dicebat Plutarchus in libro de Sera numinis vindicta, filios Podagricorum eſſe ſtatim curandos, idem quoque dicere par eſt de filiis calculoſorum parentum. Eſt autem huiuſmodi curatio poſita in recta victus ratione, & propterea ſtatim prouidendum eſt, vt pueri abſtineant ab importunis motibus, præſertim à cibo; vt fugiant omnes cruditates, crapulas, vina craſſa, aquas impuras, cibos viſcidos, & craſſos; vt caſeum, lac coagulatũ, cerebella, & extrema animalium: præſertim verò incumbendum eſt, vt dum lac ſugunt, nutrix vtatur victu extenuante, & ab omnibus craſſis, & viſcidis abſtineat. Cæterùm ſi præter paternam diſpoſitionem, iam lapis in veſica eſſe appareat, diligenter cogitandum eſt, vtrum lapis ſit tener, & vix inchoatus; an verò ſit diuturnus, & durus. Vbi malum in initio eſt, conandum eſt medicamentis manifeſtis, & arcanis lapidem comminuere, & expellere. plura autem ſunt, quę ad hoc magnoperè valere putantur, vt eſt ſanguis hircinus, anonis, cetrach, ſaxifragia, radix petroſelini, fœniculi; lapis ſpongiæ, lapis Iudaicus, lapis qui inuenitur in felle bouis; nam redacti in pulueres, & cum vino tenui, aut decocto anonidis propinati, lapides recentes, & teneros comminuere conſueuerũt. Soleo ego exhibere pueris drach. 2. vel 3. therebinthinæ lotæ liquatæ, & cum vnc. 2. aquæ anonidis commiſcere. Alexander 1. libro Problematum medicinalium 108.

quæ-

quærens cur sit, quod in lapide pueri, qui calore condensatur, vtamur potius medicamentis calidis quàm frigidis, cum secus esse debere videatur, duas caussas adfert. Vnam quod exustio magnopere confert ad lapidum diminutionem, cum videamus omnia ea, quæ comburuntur in minutas arenas, & in cinerem plerunque comminui. Aliud, inquit Alexander, interdum medicos vti etiam refrigerantibus medicamentis, tum ad mitigandum renum incendium, tum maximè ad facultatem expulsiuam corroborandam. Sed pace huius grauissimi auctoris, nihil horum mihi satisfacit; nam etsi medicamenta calida aduersus hanc ægritudinem administremus: non tamen ea adhibemus, quæ exurant, & ratione exustionis lapidem in minutas arenas conuertant; quia sicuti videmus hoc opus fieri ab igne vehementissimo, & flagrantissimo; ita quoque esset necesse euenire in vesica, quod tamen citra exitiale detrimentum sustineri non possent. Adhæc minimè fatendum est frigida conferre in hac ægritudine, eò quod facultatem expulsiuam corroborent; quoniam huiusmodi facultas non frigore, sed calore pro instrumento vtitur. Quamobrem multò satius est, vt dicamus non quælibet calida medicamenta in hac ægritudine exhiberi, sed ea tantummodò, quæ tenuium partium sunt, eò quod medicamenta huiusmodi tenuia potentissima sint ad lapides recentes frangendos; vt non ratione caliditatis hęc remedia quærantur, sed potius gratia tenuitatis partium. Ad frangendum autem hunc lapidem proprietate valet guttur gallinæ combustum, & in puluerem redactum cũ vino exhibitum; eringij etiam decoctum à proprietate valet. Sed illud operæpretium est, vt intelligatur, quotiescunque libebit vti huiusmodi medicamentis, quæ vel manifesta, vel occulta facultate prosunt, prius corpora puerorum aliquot diebus esse immergenda in balneo aquæ, in qua cocta sit malua, aut lapatium, aut radix altheæ; vt scilicet emollita aliquantisper materia faciliter obse-

quatur medicamentorum viribus. Si autem lapis magnus ſit, atque durus, ita vt nullis medicamentis vinci poſſit, deueniendum eſt ad exciſionem, & prius pedibus eleuatis agitandus eſt puer, ac deinceps eo pacto facienda eſt exciſio, quo docuit nos Paulus Aegineta; & aduertendum, vt etiam prædixi, huiuſmodi opus non vſque adeo verendum eſſe in pueris, vt in viris: quia tutius & facilius fit hæc ſectio; immo retulerunt mihi Nurſini lithotomi ſe non rarò accipere pueros è media via impurgatos, atque ab iis lapides ferro extrahere citò, & tutò; vt non ſit vſquequaque audiendus Auenzoar, qui præcepit medicis, ne vnquam intereſſent huic operi. Fuit enim ipſe doctiſſimus, & exercitatiſſimus Medicus, ſed vt ipſemet de ſe narrat libro primo tract. 8. cap. 23. ita timidus erat, vt in ſyncopē incideret, quotieſcunque videbat aliquem vulnerari: ob quod dicebat ſeſe chirurgiam exercere noluiſſe.

De Satyriſmo. *Cap.* XXII.

VERIVS QVAM finem imponam tractationi de morbis veſicæ, optimum erit, vt ſcrupulum quendam adimam. Nam Hippocrates libro tertio, Aphoriſmo vigeſimoſexto, inter alios puerorum morbos, quos recenſet, adnumerat ſatyriſmum; quid autem per ſatyriſmum intellexerit, diuerſas video fuiſſe ſententias. Aliqui recentiores putarunt Hippocratem intellexiſſe priapiſmum, qui eſt morbus, ſeu tentigo præternaturalis ipſius pudendi. nam etſi ſatyriſmos apud Ariſtotelem tertio de Generatione animalium, cap. decimo, & apud Aretæum, atq; Galenum, ſignificet frequenter elephantiaſim; ſignificat tamen etiam priapiſmum; quamquam Paulus Aegineta videatur paulò diuerſam propoſuiſſe differentiam, & priapiſmi, & ſatyriaſis. Et quia poterat aliquis obiicere huic ſentētiæ, nō poſſe in pueris fieri priapiſmum, ſeu hanc tentiginem, quoniam ſemine carent, reſpon-

respondemus ex Hippocrate, in lib. de Genit. pueros habere quidem semen, sed illud non erumpere propter vasorum, seu venarum angustiam: ad cuius rei confirmationem potest adduci illud, quod à Diuo Hieronymo memoriæ proditum est, nempè nutricem quandam prægnantem redditam fuisse à puero decem annorum, quem ipsa aluerat, & cum quo conuersata fuerat. Alij existimarunt sub nomine satyrismi ab Hippocrate intellectam fuisse ipsam elephantiasim; & inter hos fuit Brasauola, & Fuchsi⁹. Alij probare conati sunt, primùm, nō posse elephantiasim ab Hippocrate intelligi; eò quod nō sit morbus proprius puerorum; deinde asseruerunt, hanc vocem apud Hippocratem significare tumores quosdam, qui oriuntur in glandibus aurium, cuiusmodi depinguntur in vultibus satyrorum; & ad hanc suam opinionem adstruendam adducunt Galenum, qui in libro linguarum Hippocrat. hanc vocem proponens, eiusmodi etiam significatum adfert. Vnde cum ea vox nullibi vsurpata ab Hippocrate reperiatur, nisi hoc in loco, rationi consentaneum videtur, non aliud eam significare, quàm quod dictum est. Ego verò cum videam Cornelium Celsum interpretantem hunc aphorismum, huius vocis nihil meminisse; cúmque etiam Galenus, & Stephanus Atheniensis in suis Commentariis satyrismi nullam faciant mentionem, in hanc sententiam venio, vocem illam potuisse forsan ab aliquo nimis diligenti scriptore, insertam esse. Verū si legitima est, magis mihi placet, vt interpretemur satyrismum priapismum, quàm vt interpretemur, vel elephantiasim, vel illos tumores; eo quod etiam in pueris, vt nuper dicebam, verè efficiatur hic affectus, de quo mihi visum est hæc pauca proponere.

De Vitiis intestinorum. Cap. XXIII.

PLATO in Timæo dum fabricam intestinorum persequeretur, inter alia dixit, summum Opificem hæc membra animalibus fabricasse, vt ciborum receptacula essent: hominum verò intestina flexuosa fecisse, vt diutius in ipsis retinerentur & cibi, & excrementa; ne scilicet homo à contemplatione auocatus continuo ventri, & cibis indulgere cogeretur, haud secus & Aristoteles & Galenus de intestinis sensisse videntur, vt sit communis omnium sententia intestinorum munus esse, tum vt excrementa ciborum susciperent, tum maximè, vt ea expellerent; propter quod non solum ampla, vacua, & capacissima reddita sunt; verum etiam & retentrice, & expultrice facultate prædita. Vtrum autem intestina facultatem etiam attractiuam sortita fuerint, non postulat hic locus vt disputemus. Illud quidem necessarium est scire, cum intestinorum functiones sint, & retinere debito tempore, & expellere excrementa, huiusmodi functiones vitiari, quando aut debito tempore non retinent, aut debito tempore, modo, & mensura non expellunt. Si debito tempore non retineant, fiũt fluxus ventris, de quibus statim loquar. Sin autem nec debito tempore, nec debito modo, aut mensura expellunt, fit aliud genus vitij, quod à Medicis nuncupatur alui adstrictio. hunc affectum non videtur recensuisse Hippocrates inter morbos pueriles. quemadmodum non omnes persecutus est. Veruntamen Auicen. etiam pueros hac affectione tentari, & curatione indigere docuit, quem nos sequentes, dicimus hunc affectum in pueris nihil aliud esse, nisi dispositionem quandam præternaturalem, qua pueri nec debita hora, nec debita mensura fæces corporis reddunt. Dixi debito tempore, quoniam fuit sententia Hippocrat. 2. Prognost. 15. debere omnes homines, vt plurimum mane fæces egerere, eò quod tunc temporis omnis coctio celebra-

celebrata sit; nec propter hoc inferendum est, cibum, prout quotidie assumitur, sic quoque quotidie exire debere; quoniam, vt idem met Hippocr. testatus fuit 4. de Morbis non longè à principio, cibus altera quaque die exit, humores autem tertia die. Idem dum 2. Prognostic. de victibus, quibus fæces quotidie expelli debent, loqueretur, dixit aut bis, aut ter in die egerēdum esse, semel autem noctu. Sed sæpissimè miratus sum, quod huiusmodi sententiam nobis reliquerit, quemadmodum etiam Galenus videtur ipsum tanquam hac in re superuacaneum damnasse; nisi, vt aliqui dicere voluerunt, afferamus Hippocratem loquutum esse secundum Græcorū morem, quasi ipsi toties in die fæces excernerent. Sed vtcunque sit, debent fæces quotidie exire, & secundum mensuram, & secundum qualitatem ciborum. Secundum mensuram, quoniam pueri, qui plurimum edunt, plus excremētorum egerere debent; qui minus edunt, pauciora quoque excrementa reddant necesse est. Pari pacto qui edunt, aut panes furfuraceos, aut herbas, aut radices, multas fæces egerere debent, & qui ex aduerso, vel oua, vel carnes edunt, minus quoque excrementorum debent reddere. Summatim quo cibi, qui capiuntur, minus nutriunt, plures fæces facere debent; & ex aduerso, qui vescuntur maioris nutrimenti cibis, minus egerant opus est. Ceterum est hic affectus symptoma in genere excrementorum mutatorum, cum fæces pauciores reddantur, quàm par est; & quia hæc symptomata secundaria sunt, & propterea ab aliquo primo pendent, primum symptoma est læsio actionis expultricis: nam huiusmodi læsio fieri solet, vel quia primum offenduntur intestina, vel quia offenduntur per consensum. Offenduntur autem per consensum, quando vel facultas expultrix non mittitur ob resolutionem alicuius nerui, vel musculi; quæ resolutio fit, aut ob morbum in intemperie, aut ob obstructionem. Vel fit hæc læsio, quia non mittitur bilis ad intestina, quemadmodum mitti deberet: nam, vt

compertum est, natura ad hoc, vt intestina quotidie stimularentur ad deponendas fæces, constituit ductus, & canales quosdam, qui à vesica fellis ad intestina perferunt bilem, quæ deinceps perlata sui acrimonia stimulat facultatem expulsiuam. Vbi itaque huiusmodi bilis non mittitur, actio expulsiua necessariò labefactatur, non quod intestina primum patiantur, sed quia facta est obstructio in antedictis meatibus, cuius merito expulsio intestinorum vitiatur. Vbi autem expulsio hæc vitiatur ob protopathiam intestinorum, fit, vel quia expulsiua facultas offensa est, vel quia adest aliquod erratum in intestinis, quod huiusmodi actionem impedit. Læditur autem facultas intestinorum, aut propter morbum instrumentalem, nempè propter aliquem tumorem, aut cicatricem. Vel propter morbum similarem, hoc est, propter aliquā intemperiem. Sed priusquam vlterius progrediamur, proponenda est contradictio in verbis Galeni. nam libro primo de Tuenda valetudine capite 13. dum luculentissimè persequeretur caussas omnes adstrictionis alui, posuit inter alias intemperiem frigidam, & siccam, tum intrinsecus, tum extrinsecus factam. Cæterum quinto in sexto Epid. tex. 27. explanans sententiam illam Hippoc. refrigeratio quæ sunt in ventre dura, inquit fieri nequaquā posse, vt intemperies frigida interna vnquam aluum adstringat. reddit rationem, quoniam vbi frigida est intemperies, vel in ventriculo, vel in intestinis, necessario vitiatur coctio, fiunt cruditates, & cōsequenter potius aluum liquari, quàm siccari. Ex quibus verbis clarissimè patet, repugnantiam euidentem esse in verbis Galeni. Et cum hanc contradictionem à nemine propositam adhuc viderim, apud me non est admodum facilis solutu: puto tamen dicendum esse, intemperiem internam, aut insignem esse, aut mediocrem; & aut fieri à sola interna caussa, aut fieri etiam ab externa. Si intemperies frigida sit valdè insignis, dico eam facere alui siccitatem, & ratio est, quia tametsi vitietur co-

ctio,

ctio, & propterea fiant crudi humores, vitiatur tamen etiam expulsiua facultas, & propterea aluus retinetur; atque hoc pacto loquutus videtur Gal. 1. lib. de Tuenda valetudine. Sed si intemperies frigida non sit vsque adeò insignis, vt lædat virtutem expulsiuam intestinorum, fit alui potius solutio, quàm adstrictio; quemadmodum 6. Epid. significasse videtur Galenus. Possumus etiam dicere intemperiem frigidam factam ab externo aere, licèt interna sit, exsiccare aluum; factam autem intrinsecus absq; vlla occasione externa, aluum liquare. Sed alij etiam examinare hanc pulcerrimam cōtradictionem poterunt. Illud autem certissimum est, quod scribit Galenus eodem loco 6. Epid. scilicet à frigore externo indurari fæces, non quod intemperies insignis efficiatur in intestinis, quæ eas induret, perinde ac videmus indurari lutum ab immenso frigore, sed quia musculus anum cingens, & constrictioni ipsius famulans vehementer refrigeratur: atque refrigeratus vehementer adstringit; ob quam adstrictionem cum fæces in intestinis diutius retineantur, necessario duræ, & aridæ euadunt. Læditur quoque expulsio propter aliquod erratum, quod vel intra intestina fit, vel extrinsecus accidit. Intra intestina sunt humores viscidi, & crassi, qui obuoluti fæcibus, eas inter sese colligant, vel intestinis affigunt, ita vt vel ægerrimè, vel nullo modo exeant. Erratum autem, quod extrinsecus accidit, est vel in aere ipso; nam certum est aluos fieri adstrictas magis tempore hiberno, quàm æstiuo. atque sic dicebat Hippocrates 3. Aphorism. 10. flantibus Aquilonibus ventres durari; somnus etiam immodicus, otium consummatum, profundæ cogitationes aluum siccant: presertim autem ad alui adstrictionem faciunt errores, qui committuntur vel in potu, vel in cibo; nam si puer parcè bibat, si vinum crassum, & adstringes sumat proculdubio aluus adstringitur. Pari pacto si plus, minusue cibi capiat, fæces non redduntur; si cibis adstringentibus vtatur, si ordine præpostero, ita vt primum ad-

ſtringentia, deinde liquida ſumat. Similiter dicebat Hippocrates ſecundo libro de acutis, eos, qui prandere conſueti ſunt, ſi prandium dimittant, aluum ipſis adſtringi: atque hæc eſt ſeries omnium earum cauſſarum, quæ in pueris morboſam alui adſtrictionem facere poſſunt. Dixi enim morboſam, quoniam ſæpè vſu venit, vt pueri aluum adſtrictam habeant, & tamen ab illa nihil detrimenti capiant; cuius quidem Medicus nullam curam gerere debet. Sed video aliquem dubitaturum, qua ratione fieri poſſit, vt puer multum edens paucas fæces egerat, & ſimul tamen ſanus viuat; nam videtur hoc, & præter rationem, & præter auctoritatem ſcriptorum eſſe. Præter rationem, quoniam excrementa retenta præterquam quod vim inferunt inteſtinis, ſolent etiam per vniuerſum corpus vapores mittere, à quibus vniuerſus ipſius ſtatus violatur. Eſt etiam præter auctoritatem, quoniam dicebat Hippocrates in libr. de aere, aquis & locis, eos, qui aluum fluidam habent, nunquam morbis acutis tentari, & præſertim pleuritide: idem etiam in penult. Aphoriſm. lib. 2. dicebat in ſenibus adſtrictam aluum meliorem eſſe, in iuuenibus verò liquidam; quam deinceps ſententiā mutuatus Celſus libr. primo cap. 3. dixit, in iuuene fuſa aluus, in ſene adſtricta melior. Et magnus ille Auenzoar in initio ſui libri dixit conueniſſe inter omnes Medicos ad tuendam ſanitatem maximè neceſſarium eſſe, vt aluus liquida ſit, quæ omnia ſi vera ſunt, quomodo igitur fieri poteſt, vt puer cum aluo adſtricta ſanitate fruatur? Dicendum eſt, rarò quidem vſu venire, vt pueri, qui ſunt aluo adſtricta, ſani viuant; veruntamen ſi id quandoque contingat, non alia ratione euenire, niſi quia maxima pars excrementorum aridorum à natura, vel in halitus inſenſibiles euacuatur, vel per veſicam educitur. nam habetur apud Ariſtot. 4. de Generat. anim. in fine cap. 4. vaccā fuiſſe in Perintho, quæ cum anum natura occluſam haberet, & propterea fæces non redderet, vixit tamen: eò quòd, ait Ariſtot. per

vesicam excreméta natura excernebat, id quod in pueris fieri posse, non est rationi dissentaneum. Cognoscitur hic affectus, quoniam pueri non egerunt quotidie & tamen plorant, aut si grandiusculi sunt, capite afficiuntur, & si quando fæces reddunt, id faciunt cum gemitu, & dolore. Si verò pueri aluo sint adstricta propter aliquem errorem in cibo, aut potu commissum, nō erit difficile cognoscere ab adstantibus ipsis, vt non sit opus multa sollicitudine in signis huiusmodi perquirendis. Sed si vitium hoc ab internis caussis oriatur, paulò maiore diligentia opus est. Cognoscemus enim fieri malum ab intemperie frigida, si maciem in corpore, pallorem, ructus & flatus adesse viderimus. Sin autem fiat propter humores viscidos, & crassos, cognoscemus, quia fæces quandoque cum exierint, semper huiusmodi humoribus obuolutæ erunt. Pari pacto si fiat, eò quia bilis ad intestina non permeet, cognoscemus, quia corporis color luteus erit, fæces autem aut albæ, aut subcineritiæ. Ceterum dicebam alui adstrictionem in aliquibus nihil ferè detrimenti adferre, in pluribus tamen, & præsertim pueris voracibus admodum periculosum esse; quia etsi statim morbi non fiant, tamen longo tempore concipiuntur, & tandem erumpunt. quādoquidem, vt prodidit Hippocrates, morbi in corpore nostro non generantur subitò, sed longo tempore geniti, subitò expullulant. Quamobrem si diutius adstrictio perseueret, omnino prouidēdum est; prouidendi autem ratio in pueris, posita est in duobus; in ipsius scilicet accidentis correctione, & caussæ sublatione. habet enim hoc vitium eas conditiones, vt vno, atque eodem tempore liceat Medicis, & caussis occurrere, & symptomata sedare. Pro aluo itaque, vel quotidie, vel frequenter pueris mouenda sunt multa remedia, quæ (cum tenerrima corpora tractentur) blanda, & mitia sint oportet. In lactentibus pueris studium Medici debet esse, vt nutrix iis cibis vtatur, quæ aluum mollire possunt; vt maluis, ficubus aridis, passulis, iure cauliū;

& ne longus sim, omnibus iis ciborum generibus, quæ aluum soluere possunt. nam sicuti lac generatur ex sanguine, ita sanguis ex cibis; vt non sit dubitandum lac affici qualitate ciborum, quibus nutrices vescuntur. puero autem lactenti quę adhibenda sunt, debent omnia esse potius externa remedia, quàm interna. Inter externa fiunt enemata cum butyro: fiunt etiam glandes ex lardo, melle, & radice maluæ; porrum etiam sub cineribus assatum, & ano puerili inditum, prouocat fæces. Soleo ego interdum curare, vt coriandra sacharo condita imponatur in anum, quia titillant facultatem expulsiuam, nec vllam vim inferunt. Præter hæc fiunt medicamenta, quæ extrinsecus vmbilico apposita, aluum pueri soluunt. nam soleo accipere, aut dimidium albuminis oui percocti, atq; indurati, & replere butyro cum modico, aut coloquintidis, aut granis duob. scamoneæ. Fel bubulum illitum vmbilico valet ad idem. succus cyclaminis cum æquali portione olei amygdalarum dulcium, & adipis gallinæ si illinatur vmbilico, ad idem quoq; valet. Vbi verò puer grandiusculus est, laudat Paulus vsum therebintinæ, cui ego adhæreo; caricæ etiam cum modico cnici sumtæ iuuant. immò panis quoq; multo furfure confectus, & passulis, in continuo vsu sumtus, ex Hippoc. sententia ad fæces educendas prodest. Ius brassicæ, maluæ pueris grandiusculis adhiberi potest. Similiter etiam glandes, & enemata præscripta pueris lactentibus. Atque hic modus, & ratio, qua statim licebit occurrere ipsi alui adstrictioni. Cæterum vt caussæ vincantur, illud primò addendum est, vt omnes errores externi aboleantur; id quod fiet, si in lactentibus pueris victus ratio nutrici præscribatur, quæ nullo pacto adstringere aluum valeat. Vnde arcenda erit ab otio, ab vsu vini adstringentis, & acerbi, ab vsu ciborum crassorum, & qui facultate sint adstrictiora, vt sunt mespila, citonia, sorba, corna, berbere; & tandem quidquid adstringendi facultate pollet. In pueris grandiusculis itidem agendum erit, vt scilicet

cibis vtantur aluum emollientibus; ab adstringentibus abstineant; in somno, & vigilia, in exercitationibus corporis moderatè se gerant; & aquilones ventos fugiant. Si fiat adstrictio propter intemperiem intestinorum frigidam, erit inuigilandum in lactentibus, vt vel lac corrigatur cibis calefacientibus, vel mutetur nutrix. ad hæc ventriculus, & vmbilicus pueri erunt fouendi huiusmodi fomento:

℞. Vini optimi lib.s.
Foliorum calamenti,
Abrotani, Menthæ,
Origani ana m.s.

Bulliant simul, & cum spongiola foueatur venter vniuersus. iuuabit pariter huiusmodi inunctio:

℞. Olei nardini
Sampsucini, vel de
Menta ana drach.3.
Pulueris gariophilorum scrup.s.
Ceræ parum.

Misce, & fiat linimentum. Si fiat propter humores viscidos, & crassos, vtendum erit iis, quæ incidere, & attenuare possunt; vt est oxymel, syrupus de prassio; hæc enim & lambendo puero data, & à nutrice vsurpata maximè iuuare possunt. Vbi autem fit alui adstrictio, eò quod bilis non penetret ad intestina, tota curationis ratio posita est in tollendis illis obstructionib. & propterea si puer sit grandiusculus, iuuabit decoctum erythrodani, citerum rubeorum, radicum fœniculi, vel asparagi; vsus etiã cetrach, & capilli Veneris prodest. nam in ætate, & in corporibus puerilibus medicamenta fortiora non sunt adhibenda.

De Aluo nimis fusa. Cap. XXV.

CONTRARIVS huic affectus fit & alter in pueris, nimirum quando aluus illis fusa magis est, quàm conueniret, id quod pueris frequēter contingere solet, & præsertim quã-

do dentes emittunt, vt scripsit Hippocrat. 3. Aphorism. 25. Est enim hic affectus alui nimia laxitas, qua pueri, & frequentius, & plus egerunt, quàm par sit pro ratione cibi, & potus. Dico pro ratione cibi, & potus; quia pueri, qui plurimum comedunt, si plurimas fæces edant, non est in ipsis affectio morbosa. Est autem hic affectus symptoma in genere excrementorum immodicè, quod symptoma pendet à læsa actione, tum retentricis, tum expultricis facultatis. Læduntur verò huiusmodi actiones, vel propter aliquam intemperiem, vel aliquod vitium intestinorum, vel quia ipsis intestinis accidunt, quæ accidere non deberent. Intemperies intestinorum, quæ facit in pueris aluum laxiorem, est, vt dicebam cum Galeno, frigida intemperies; ob quam vitiata coctio, & corrupti cibi faciunt huiusmodi fluxum. Sed est etiam & intemperies humida, merito cuius facultas retentrix, quæ in sicco posita est imbecillis reddita cum retinere non possit fæces, facit vt ab illis expulsoria facultas concitata expellat & magis, & frequentius quàm par esset. Quæ accidunt intestinis puerorum, & alui perfusionem faciunt, plura sunt: in primis enim est humiditas à capite ad ventriculum, & à ventriculo ad intestina delata; sic enim crebrò fieri alui fluxum docuit Hippocrates in libro de Affectibus internis: adhæc sunt corrupti cibi, qui cum acrimoniam acquirant, ad intestina prolapsi expulsiuam facultatem irritant.

Sũt item ichores acres, & mordaces, & hinc est quod pueri, quo tempore dentiũt fluxu alui solicitari solent, quandoquidem cũ opus illud naturę sit, vt dicebat Democritus, violentum; ac gingiuæ veluti acubus terebrentur, insignes cruciatus fiunt, ob quos in illis partibus calor præternaturalis excitatur, à quo attrahuntur humores ad eas partes; qui inibi putres, salsi, & acres redditi, necnon ad stomachum deinceps, & intestina præcipitati, mirificè expulsiuam facultatem excitant, & consequenter alui fluxus inducunt. Pari pacto humo-

humores biliosi solent aluos puerorum concitare; imò verò solent interdum intestina ipsa sauciare, & dysenterias facere. Ex externis caussis austriuus aer magnoperè valet ad soluendam aluum; sic immoderatæ exercitationes corporis, vsus ciborum nimium liquidorum, & eorum, qui aluum soluere apti sunt. Facile est cognoscere huiusmodi ægritudinem, quandoquidem non solum pueri frequentissimè fæces reddũt, verùm eas semper liquidiores quàm conuenit. Si verò fiat ex ciborum corruptione, cognoscemus, quia fæces fætidissimę sunt, apparent cibi inconcocti, ructus etiam creberrimos pueri edunt. Si fiat propter dentitionem, cognoscemus ex signis ipsius dentitionis, quæ aliàs monstraui. Si fiat malum propter ichores, & humores biliosos, cognoscetur etiam, quia fæces biliosæ erunt, flauæ; & si sauciata fuerint intestina, fæces sanguinolentæ erunt, & mucis sanguineis oppletæ. Si autem ab aliqua intemperię originem duxerit malum, cognoscetur, quia nulla alia signa caussarum aderunt; & præter hæc, signa aderunt vel intemperiei frigidæ, vel humidæ. Cognoscetur verò malũ fieri ex destillatione, si puer catarrho laboret, & ad pulmones non delabatur: sique fæces ipsæ spumosæ fuerint; nam spumosas fæces capitis affectionem indicare aliàs docui. Si demum ab vlla caussa exteriore malum proficiscatur, intelligemus per obseruationem factam circa mores, & vitam puerorum; in qua obseruatione facienda hortor vt sollicitus, & diligens quisq; sit. Cæterum dysenteria omnis in quolibet corpore perniciosa est; quare etiam in pueris semper est timenda. Dicebat autem Cornelius Celsus vna die fluere aluum, atque etiam pluribus, sæpè pro valetudine esse, modò febris absit, & malum intra septimam diem finiatur. Vnde non statim debebimus, vbi pueri aluus nimis fluit, timere, aut prouidere; quia sæpè importuna diligentia in comprimendis fluxibus puerorum exitialis esse solet. tunc autem est prouidendum huic morbo, quando nimis diuturnus est; quia si diutius fluxus

perseuerat, solet pueros in atrophiam, & ex ea ad mortem perducere. In instituẽda curatione fluxus alui puerorum, primùm illud videndum est, an puer lacte adhuc vtatur, an verò adultior sit. Si lacte vtatur, studiũ totum conuertendum ad nutricem, quæ, si fieri poterit, omnino mutanda erit; quandoquidem in diuturnis infantium fluxibus nihil præstantius reperi quàm lac permutare; id si fieri non possit, corrigendum erit, si caussa fuerit calida, primùm curandum est, vt nutrix victu vtatur refrigerante; abstineat à potu vini, & loco eius vtatur aqua chalybeata, vel vino subadstringente, sed paucifero. Cibis quoque subadstringẽtibus vtatur, & refrigerantibus, vt ptisana cum succo citoniorum, pulpa ex farre, ex oriza, ex millio, necnon berberis etiã mespilis, & tandem omnibus, quæ refrigerare, & adstringere valent. Infanti verò vtile erit huiusmodi vnguentum illinire supra vmbilicum, & ventriculum:

℞. Olei myrthini,
Citoniorum an. drach. ʒ.
Pulueris masticis,
Corallorum rubeorum,
Acatiæ an. scrup. s.
Ceræ parum.

Misce, fiat linimentum. Ex aduerso si caussa effectrix fluxus fuerit frigida, nutrix vti debebit rebus calefaciẽtibus; quemadmodum vino subadstringente, aromatibus, carne optima; & cum brodijs incoqui poterunt menta, origanus, serpillum. Puero autem ordinabitur huiusmodi inunctio:

℞. Olei de absinthio,
Masticini an. drach. ʒ.
Pulueris abrotani, Consolidæ,
Boli armeni ana scrup. s
Ceræ parum.

Misce, & fiat linimentum. Laudant plerique coagulum hædi. Aristot. verò 3. de Historia animalium cap. 21. scribit aduersus alui profluuia magnopere valere coagulum

coagulum leporis & cerui; quocirca poterimus etiam nos sine periculo hoc remedio vti, ita vt non transcendamus vmquam in hac ætate scrup.s.sed optimum erit quo tempore puer vtetur hoc genere præsidij, vt abstineat à suscipiendo lacte, & eius loco vtatur panatella cum lacte amygdalino. nam sicuti coagulum extrinsecus lac condensat, sic si exhiberetur importunè, periculum esset ne idem faceret. Vbi verò puer grandiusculus est, primum videndum erit, an alui fluxus sit obortus propter cibi corruptionem; quod si ita euenit, nihil facere debet Medicus, quò corruptos cibos retinere possit, sed sat erit pueri ventriculū corroborare huiusmodi oleo:

℞. Olei nardini,
Masticini an. drach. 5
Pulueris corallorum rubeorum drach. 1. s.
Ceræ parum.

Misce. Si verò alia caussa fuerit, & præsertim fuerint humores pituitosi à capite descendentes, prouocanda erit omni diligentia vrina decoctis seminum communium, asparagi, petroselini, ameos; parantur enim decocta, vel in brodio, vel aqua, & propinantur puero; quæ cum prouocent vrinam, diuertunt materiam pituitosam ab intestinis. Sin autem oriatur malum ex confluxu humoris biliosi, studendum erit, vt humor ille attemperetur, & vt prouideatur, ne intestina ab eo humore vlcerentur. Iccirco arcendus erit puer à vino generoso, à cibis acribus, & dulcibus: immo verò ab omni vino. Vtendum erit, vel pulte ex hordeo, vel ex millio, vnà cum succo granatorum acidorum, citoniorum; syrupus de ribes optimus est, succus berberorum cum saccharo, miua citoniorum. Præ ceteris autem soleo ego vti felicissimè enemate ex milio cocto, & per colum transmisso, vnà cum decocto myrabolanorum, exempli gratia:

℞. Decocti myrabolanorum omnium vnc. 6.
Succi milij per colum transmissi vnc. 4.

Misce, & fiat clyster. Soleo etiã vti huiusmodi syrupo:

℞. Tapsi barbati,
Consolidæ maioris an.m.s.

Fiat decoctio secundum artem.deinde

℞. Dictæ decoctionis vnc.2.s.
Syrupi de ribes vnc.1.

Misce. Serum chalybeatum præstantissimum est, vbi fluxus alui fit ab humore bilioso, & potest exhiberi pueris ad quantitatem vnc. 6.vel 8.pro captu. Si autem intestina sint vlcerata, ita vt iam dysenteria sit facta, studendum est vlcera illa persanare, & si sordida sint repurgare. Vsus Zedoariæ commansæ diu, & deinde deglutitæ mirificè prodest. Valet etiam huiusmodi confectio:

℞. Conseruæ de ribes vel berberorum vnc.1.
Thuris drach.1.
Masticis drach.s.
Pulueris consolidæ scrup.2.

Misce, & drach. 2.vel 3.singulo mane sumantur. Brodiũ gallinæ antiquę, in quo verbascum sit coctum, prodest, & ad dysenteriam, & ad quemlibet fluxum pertinacem. Nam dicebat Gal. 6.de Simplicibus medicamentis gallinæ antiquæ ius aluum adstringere, pari pacto iecur arietis, vel bouis assatum, & in puluerem redactum, si cum modico lactis chalybeati, aut decoctione verbasci propinetur, vtilissimum esse solet. poterit autem exhiberi vel dimidium scrupuli, vel scrup. 1. cum vnc. 3. vel 4.lactis chalybeati. Est quoque necesse vti in his casibus œnematibus sed aduertendum, ne illa sint acria, & mordacia, qualia solent fieri ex muria mirificè à Galeno cõmendata, quoniam hæc in pueris acerbissimos dolores faciunt, nec sustineri in hac ętate sine periculo possunt. Iuuabit autem in initio hic clyster:

℞. Aquæ hordei,
Chalybeatæ vnc.8.
Sacchari rubei vnc.1.

Misce, & fiat clyster. hic enim valet in principio, quia modicè

modicè exsiccat, abstergit, & mundat vlcera; quæ vbi sunt mundata, postmodum siccanda, & curanda sunt; atque tunc huiusmodi clyster valet:

℞. Seri chalybeati vnc. 9.
Thuris,
Boli armeni,
Pulueris consolidæ ana drach. 3.
Sanguinis draconis drach. 5.
Misce, & fiat clyster.

De Tenesmo. Cap. XXVI.

POST fluxus, immo verò in ipsis, & ex ipsis fluxibus solet pueris suboriri alter affectus admodum molestus, qui à Græcis appellatur τεινεσμὸς. Medici Latini vocant modò Tenesmum, modò Tenesmonem. Et est hic affectus quidam appetitus inanis egerendi fæces cum dolore, & molestia. Dicitur enim inanis appetitus: quia etsi continuò pueri desiderent fęces egerere, atque etiam id conentur facere; tamen nihil propemodum expellunt præter mucos valde exiguos. Dicitur etiam cum molestia, & dolore, quia nunquam hic affectus est absque aliqua molestia, & cruciatu; vt optimè docuit Cornelius Celsus. Vnde notandum hoc obiter, morbum, quo periit Pomponius Atticus, non fuisse Tenesmum, vt malè Medici illius temporis persuaserunt; quandoquidem ille affectus fuit sine dolore, vt legitur in illius vita, cum Tenesmus necessariò alicui dolori, vel molestiæ iungatur. Est verò hic affectus symptoma in genere actionis tactoriæ læsæ, & in genere expulsionis læsæ deprauatè, & diminutè. Læditur autem hæc actio, quoniam hæc facultas essentialiter læsa est, nimirum, vel ab intemperie frigida, vel calida intestini recti, & vltimi cum materia frequenter, rarò sine materia. Materia verò est humor crassus, viscidus, adhærens, nec mordacitatis expers. nam cum huiusmodi humor tenacissimè inhereat

extremo intestino recto, sua illa acredine, & inimica qualitate stimulat facultatem expulsiuam, quæ excitata tametsi omni conatu nitatur eam expellere, cum tamen non possit ob tenacitatem, veluti diuellitur tunica ipsius intestini, atque in ipsa diuulsione fit & appetitus,& dolor. Caussæ antecedentes huius mali frequētissimè sunt alui fluxiones præcedentes; fit enim, vt cum continui humores eas partes tangant, & percellãt, deducantur tandem ad intemperiem, vel frigidam, si humores,sint pituitosi,vel calidam,si sint calidi. Vnde postmodum fiunt non solum intemperies,sed & inflāmationes. Vnde obseruaui ego sæpè pueros hoc malo fuisse tētatos, quod super saxum frigidum, vel terram, aut herbam frigidam sedissent; nam ex huiusmodi lōga sessione, non est dubitandum intemperiem frigidā intestinum rectum cōtrahere posse. Est etiam quædam species medicamenti venenati, appellata dorichnium, à qua scribit Nicander in alexipharmacis huiusmodi affectum generari. Etenim cognoscitur hic affectus,quo niam pueri appetunt,& conantur sæpè fæces egerere,ita vt interdum vi conatus extra propellant ipsum anū. Fæces, quas educunt in hoc conatu, paucissimæ sunt, mucosæ, sanguinolentæ; & si malum fiat ab intemperie calida, calor percipitur à pueris in ano, rubor adest, iuuant remedia refrigerantia. Pari pacto si fiat malum ab intemperie frigida, multò minor est dolor, nullus adest calor, aut exiguus; nullus rubor, ac demum calefacientia auxilia prosunt. Solet hic quidem morbus, si ab initio, & diligenter tractetur, tandem finiri feliciter. Sed contingit etiam interdum, vt propter continuos dolores,vigilias,& ploratus, pueros ipsos deducat,& in febres lethales,& in corporis consumtionem,& tandem in mortem; quapropter erit opus eos statim curari. Et quia rarò pueri lactentes huiusmodi vitio tententur, opus erit, si quando tententur, nutrices, aut pueros adultos arcere ab omnibus cibis acetosis, salsis, acribus, dulcibus, vtendum autem ijs, qui vrinam prouocare possint.

possint. & si malum fiat à caussa frigida, erit incedendum, quemadmodum in fluxu supra dixi. Pari pacto si materia fuerit calida, peculiariter autem ad dolorem sedandum, & ad illum appetitum inanem mitigandum, adhibentur pueris insessus, fomentationes, suffumigationes, & glandes, siue suppositoria. Insessus ex decocto verbasci, aut dictamni Cretensis, & tapsi barbati mirificè prodest ad Tenesinum puerorum sedandum; vt etiam valet ipsum decoctum verbasci. Fomentationes quoq; fiunt ex vino adstringente, in quo cocti sint myrabolani chebuli, & folia verbasci; nam accipiuntur spongiolæ, & imbutæ eodem vino apponuntur ano. Suffumigationes fiunt ex resina, therebintina, ex pice colophonia, ex corticibus illis, in quibus manent nuclei pini inclusi. nam soleo ego curare, vt contundantur hæc, & ligna pini, & contusa super carbones conijciantur, ac deinde puer fumum ano attrahat; atque hic fumus mirificè valet, & ad appetitum sedandum, & ad demulcendum dolorem. Sic etiam valet therebintina, si super carbones iniecta supponatur ano ita vt fumus ipsam ingredi possit. Si verò hæc non iuuerint, componantur glandes, quæ in anum immissæ, dolorem tollunt:

R. Opij gr. 4.
Croci scrup. 1.
Thuris scrup. 1.

Cum luteo oui assati formetur suppositorium, & in anum immittatur; huiusmodi enim, præterquam quod dolorem lenit, & tollit, habet etiam vim consumendi, & exsiccandi humores illos, qui adhærentes extremo intestino faciunt malum, & præsertim si humores calidi sint.

De torminibus intestinorum. Cap. XXVII.

FIT in puerorum intestinis alter affectus, qui non solùm homines, & bruta, verumetiam pueros magnoperè torquet; vt iure à Latinis vocatus sit hic affectus nomine tor minum. Sed dubitari meritò posset, qui fiat vt intestina vsque adeo ingentes, & sæuos cruciatus sustineant; quandoquidem cum deberent recipere excrementa dura, & aspera; coacta fuit natura ea oblinire adipe, & muco, vt sensum obtusum haberent; quod dixit Galen. 5. in 6. Epid. 28. & alibi sæpè. Si itaque intestina obtuso sensu prędita sunt, non videtur rationi consentaneum, vt ingenti dolore affici possint; quandoquidem vbi dolor magnus est, ibi quoque, vt sensus sit egregius, necesse est. Nam etsi Plinius quandoque videatur etiam arboribus dolorem tribuisse, ea potius fuit ipsius ingenij luxuria, aut quia Pythagoricos sequeretur, qui & dolores, & lacrymas in arboribus ponebant. Si itaque intestina non possunt sustinere dolorem insignem, cur est, quod & pueri, & homines sæpè vsque adeo doloribus intestinorum vexantur, vt quod retulit Galenus secundo, de medicamentis localibus, inuenti sint, qui ob doloris magnitudinem se ipsos interemerunt? Dicendum est id, quod videtur proposuisse Galenus 5. lib. de vsu partium, cap. 10. vbi quærens, qui fiat vt intestina dolores, & mordicationes sentiant, atque interdum à bile atra exulcerentur, inquit hoc iccirco contingere, quia cum intestina sint anfractuosa, atque etiam valdè longa, diutius in ipsis humores retinentur; qui deinceps retenti, paulatim internas intestinorum tunicas denudant à mucis, atque ita ipsorum substantiam corrodunt, & dilaniant. Vt iam sit aperta ratio, propter quam & intestinorum sensus sit obtusus, & tamen eximios cruciatus sentiant. Est dolor hic, sicut & reliqui omnes

omnes; symptoma in genere actionis tactoriæ deprauatæ. Deprauatur autem actio à morbo, qui est vel intemperies insignis, vel solutio continui, vel vtraque. Caussæ porrò intemperiei, atque solutionis continui intestinorum, sunt modò flatus, qui & refrigerantes intestina, & ipsorum tunicas diuellentes, dolorem inducunt. Sunt etiam humores vel frigidi, vel pituitosi & viscidi, vel calidi; vt lac corruptum, humor biliosus, melancholicus; quamquam hos dolores à melancholico humore oriri perquam rarò contingat. Sunt etiam inter has caussas vermes, qui etsi omnem ætatem sollicitare soleant; præcipuè tamen vexant pueros, interdũ lactentes, sæpissimè autem ablactatos. Externæ caussæ sunt aeris frigiditas, frigiditas pedum, vsus ciborum frigidorum; cibi dulces, præsertim autem hos dolores in pueris facere solent fructus omnes fugaces, qui hanc ætatem magnopere delectare consueuerunt. Cognoscuntur autem pueri dum his doloribus torquentur; quoniam plorant, mammas refugiunt, sese torquent, & incessanter perclamant. Sed priusquam alia signa percurram, conuenit huic loco, vt proponam pulcerrimum problema propositum ab Aristot. 27. problemate sectionis 9. scilicet, cur sit, quod homines, & præsertim pueri dum dolent, maximè clamant: Vbi autem metuunt non solùm non clamant, immò verò alto silentio tenentur. Ratio huius verè Aristot. digna est: homines dum dolent, magna vi spiritum retinere in partibus spiritui destinatis; vbi autem spiritus diu retenti sunt, cum non possint capi, & sustineri, magno impetu erumpunt; in qua eruptione cum aerem frangant, vehementem sonum, & clamorem faciunt. Contrarium autem, inquit Aristoteles, contingit in metuentibus, quorum præcordia cum refrigerentur, atque pauci spiritus in ipsis sint, toti vnà cum calore congregati circa cor ibi manent, nec extra vllo impetu proferuntur. Cæterum caussa propter quam in dolore homines, & præsertim pueri spiritum retinent, est, inquit Aristoteles,

quoniam ſicuti natura comparatum eſt, vt bruta partim cornibus, partim vnguibus, partim dentibus indocta ſeſe defendant, ſic ſponte naturæ, vbi aliquis dolor in corpore eſt, homines calorem natiuum ad locum dolentem trahunt, & conſequenter etiam vnà cum ipſo ſpiritus, qui huiuſmodi caloris, & vehicula, & domicilia ſunt. Si dolor efficiatur à flatibus, cognoſcetur, quia dolor modò vehemẽs eſt, modò remiſſus; modò abſcedit, modò reuertitur. adhæc erumpunt crepitus & ano & ore, qui etiam dolores leuant. Sin autem fiat ab humoribus, cognoſcitur, quoniam dolor magis permanens, & magis continuus eſt. & ſi fiat ab humore pituitoſo, fæces exiguæ egeruntur, atque illæ mucis oppletæ. quemadmodum ſi fiat dolor à biliosis humoribus, cognoſcitur, quia fæces croceæ exeunt. ſicuti ſi à lactis corruptione, vel acrimonia fiat, cognoſcitur, tum notis ipſius lactis, tum maxime quoniam fæces quæ egeruntur, corrupti lactis ſpeciem præ ſe ferunt. Porrò dolor omnis qui perſeuerat in omni ætate, periculoſus eſt, maximè autem in ætate puerili; quam dicebat Plato in lib. 2. de Legibus, & alibi, à dolore, & à voluptate quaſi à quibuſdam tyrannis magnopere affici. Afficit autem maximopere dolor inteſtinorum hanc ætatem, & inter hos dolores ſæuiſſimi, & exitiales eſſe ſolent, qui fiunt à vermibus, & qui diu perdurant. quapropter diligenter, & ſollicitè debet etiam curatio huius affectus intelligi. Primum enim ſi dolor fiat à lacte corrupto, aut aliquo pacto vitiato, quamprimum eſt nutrix mutãda, ſi ſint lactentes, dico quamprimum, quia doloris, & ſymptomatis magnitudo tanti refert, vt non permittat corrigi lac; quia vſq; quo hoc fieret, tormento poſſent pueri interimi. Si autem fiat dolor à flatu, atque puer lactens ſit, ante cætera prouidendum eſt, vt nutrix abſtineat ab omni genere eduliorum flatulentorum, vitet legumina, lagana, herbas, fructus fugaces, præſertim verò caſtaneas, vina craſſa. præſtabit autem vti coriandris, fœniculo. & quod dico de victu nutricum, idem

idem quoque dicendum est de victu eorum puerorum, qui iam grandiusculi, & adultiores sunt. Ipsis verò pueris ea sunt administranda auxilia, quæ propriè anodyna nuncupantur à Gal. 5. de Simplici medicina cap. 18. & sunt ea, quæ calefaciunt in primo gradu, quæque materiam dolorificam euacuant, incidunt, attenuant, & dissipant; cuiusmodi est oleum anethinum. quare poterimus in his casibus, vel ventri pueri illinire largè oleum anethinum, vel habere omentum castrati, & incoquere, aut frigere in oleo anethino; ac deinceps ipsi vētri superponere. porrò si flatus dissipari, aut excludi nō possint, duo remedia solent administrari. Vnum est, vt clyster, hoc est instrumentum illud, quo imponimus enemata, vacuum blandè in intestina inijciatur, atque lignum deinceps extra trahatur. solet enim aer in intestinis puerorum inclusus huiusmodi artificio extrahi. Alterum auxilium est, vt clysteres inijciantur; & si puer lactens sit, sufficiet vnc. 2. vel 3. olei anethini lumbricati inijcere per clysterem. Sin autem grandiusculus sit, poterit ciminum, & anetum in oleo dulcissimo incoqui, ac deinde olei huiusmodi percolati vnc. 6. vel 8. pro captu, poterunt per clysterem inijci. Et, quemadmodū aliàs monui, aduertendum est, vbi flatus excludi debēt ab intestinis puerorum, illud fieri debere blandissimis remedijs, quandoquidem si calidiora administrentur, atque in intestinis fomes flatuum reperiatur, euenire solet, vt auxilij loco sæpè dolores acerbiores euadant. Si fiat dolor in adultioribus pueris à materia pituitosa, enitendum est huiusmodi remedijs propositis blandè dolorem mitigare. interim verò ipsi caussæ occurrendū erit, vt scilicet humor pituitosus, & crassus incidatur, attenuetur, & euacuetur. Erit autem accommodata hæc potio:

℞. Foliorum anethi,
Origani,
Cimini ana m. s.

Fiat decoctio secundum artem. deinde

R. Dictæ decoctionis vnc.3.
Oxymellis simplicis,
Syrupi bisantini ana drach. 3.

Misce. Vbi præparata erit materia, euacuanda est, & ad ipsam euacuandam nihil pręstantius reperitur vsu hieræ simplicis. quare si infans sustinere possit, & sine febre sit, optimum esset exhibere drach.1 s. hieræ cum vino, quemadmodum faciebant veteres. Sed si puer auersetur amarorem medicamenti, hoc exhiberi poterit:

R. Electuarij lenitiui drach.5.
Specierum hieræ drach.1

Misce, & fiat bolus. Vbi autem dolor fit ab humoribus acribus, & mordacibus, cuiusmodi sunt biliosi, studendum est ipsum sedare, & per interna, & externa remedia. Exterius conuenit vsus olei rosati lumbricati, vel solius, vel admisti cum pari portione aut olei anethini, aut chamomelini. Conuenit etiam omentum prædictum frigere in oleo rosaceo lumbricato, & apponere ipsi vmbilico. Iuuant etiam clysteres parati primum ex sero, vel ex aqua hordei, deinde ex lacte, ex ptissana hordei. Soleo ego hoc parare tum in lacte corrupto, tum etiam in humoribus biliosis:

R. Ptissanæ vnc.7.
Olei anethini vnc.2.
Vitellum oui num.1.

Misce, & fiat clyster. Præter hæc remedia debet Medic⁹ sollicitus esse in euacuandis ipsis humoribus, quandoquidem cum sint tenues, semper parati sunt, vt faciliter euacuentur. Erit autem accommodatum ad euacuādum hunc humorem in grandiusculis:

R. Diaphœnich drach.1.s.
Rhabarbari pulnerizati scrup.2.
Pulpę tamarind. drach.3.

Misce. Vel si potu erit vtendum, poterimus biliosos humores hoc pacto euacuare:

R. Decocti tamarind. vnc.2.s.
Rhabarbari electi scrup.2.

Spicæ

Spicæ grana 2.
Infundantur omnia secundum artem. deinde facta diligenti expressione, adde electuarij lenitiui vnc.s. Misce, fiat potus. Sed si nulla ex his remedijs iuuerint, quid agendum, ne pueri crucientur, & intereant? deueniendum est ad ea medicamenta anodyna, quæ sensum obtundunt, & adimunt; & quæ non propriè anodyna vocari scribit Galenus. Solent nutrices offerre pueris requiem Nicolai; sed sicuti hoc medicamentum laudo interdum, & prudenter vsurpatum; sic minimè laudare possum eas nutrices, quæ, vt ipsæ dormire possint, continuo hoc remedio infantes saturant; quandoquidem præter cætera mala, quæ in pueris facit nimius opiatorum vsus, solent quoque mirificè mentem, & intellectum hebetare; quare vel rarissimè erit vtendum, vel, si puer grandiusculus sit, multò satius erit, alicui ex clysteribus prædictis immiscere modicum, vel eiusdem requiei, vel phylonij Romani; ita vt non transcendatur horum medicamentorum, vel scrup.s. vel ad plus scrup. i. Sed, vt dixi, hæc cura coacta, & impropria non nisi vrgente summa necessitate est efficienda.

* * *

FINIS LIBRI II.

HIERONYMI MERCVRIALIS DE PVERORVM MORBIS LIBER III.

De nomine, & definitione Lumbricorum. *Caput I.*

HVCVSQVE hæc doctrina, in superioribus omissa, dilata de Lumbricis, excepta est ex lectionibus supra secundum Epidem. pridem habitis. Superest vt de animalib⁹ intraneis, hoc est, de vermibus pertractemus; quandoquidē perfectio huius tractationis illud etiam postulat. Erunt autem, quæ tractabo de hac materia, quatuor. Natura, Differentiæ, Signa, & Curatio. Circa Naturæ contemplationem, & nomen, & essentiã, & caussas omnes primò adducam. Apud Græcos Scriptores vocantur hæc animalia ἕλμινθες: atque hoc nomen commune est ad omnes species, immo quandoque etiam aliquas species particulares significat. Cæterum inuenire etiã est apud Hippoc. & 1. & 4. Epid. ἕλμιγγας: Latini Medici, atq; etiã alij Scriptores vocarunt modò Lumbricos, vt Cornelius Celsus lib. 4. suæ Medicinæ, modò

modò Vermes, modò intraneorum animalia, vt appellauit Plinius. Sed circa hoc nomen duo adnotãda sunt. Vnum est, nomen Lumbricorum etiam communicari ijs animalib⁹, quę cum similia sint Lumbricis hominũ, tamen nascũtur sub terra, & præsertim locis lutulentis, & aquosis; atq; sic etiam Columella, & Plinius, & alij Auctores linguæ Latinæ, vocasse inueniuntur. Aliud aduertendum est differentiam esse apud Scriptores Latinos inter vermes, & vermina, seu verminationẽ; quia vermes propriè sunt hęc animalia, quę & inter ipsa viscera viuentium generantur, & etiam intra terrę viscera. Vermina autem dicuntur tormina intestinorum, non vermes ipsi; sic quoque verminatio appellatur torsio, quemadmodũ apud Senecã Epistola 97. Quare si quãdo apud Scriptores rei Latinæ, & apud Medicos iumẽtorũ, legere contigerit vermina, & verminationẽ, sciendum rem esse distinctã à lumbricis, de quibus agimus. Itaq; lũbricus nihil aliud est, nisi animal, seu substantia animalis formã referens, in corpore hominis nata, variè lædens operationes. Dixi animal, vel res animal referẽs, eò qa latus lumbricus, vt apparebit, quando tractabimus differentias, nõ propriè animal est; sed, queãdmodum dicit Hip. 4. de Morbis, est quædã substantia adnata intestinis ipsis, q̃ animalis formã repræsentat quodammodo. Dixi in corpore; quia licet oriãtur præcipuè hæc animalia in intestinis; tamen oriuntur etiã in alijs locis quemadmodũ suo loco patebit. Addidi quoq; hominis, eò quod animalia bruta maximè tentari solent hoc genere affect⁹ vermium; verũtamen neq; tẽmpus, neq; locus postulat, vt de ijs agamus. Dixi variè lædens operationes, quòd, vt demonstrabo latius, hæc animalia modò dolores, & cruciatus inducunt miros, modò corpora contabescere faciunt, modò epilepsias, modò phrenitides, variaq; alia mala inferunt. Ex hac descriptione clarissimè licet colligere, Lumbricum in homine esse morbum, quemadmodũ docuit Gal. lib. de differ. morb. 8. & lib. 14. Meth. 19. atq; toto genere præter na-

turam,& inter morbos in numero ipsum cõnumerãdũ esse; ꝑpterea quod substãtia quædã est superflua, partibus solidis corporis adiũcta, nõ tamen ob hoc inferẽdũ est, morbũ esse de predicamento substãtiæ, quãdo nõ ea substãtia verè morbus est, sed præter naturalis dispositio, ab ea excedente substãtia facta. Hæc itaq; sit essentia Lũbricorũ, de qua tractaturi sumus; quę essentia cũ proficiscatur à suis caussis proprijs atq; quatuor sint genera caussarũ, efficiẽs, formalis, finalis, & materialis; ôpꝰ est diligenter circa vniuscuiusque caussæ speculatione versemur.

De caussa efficiente Lumbricos. *Cap. II.*

QVO ad caussam efficientem spectat, fuit omnium rectè Philosophantiũ sententia, animaliũ duplicem esse caussam effectricem, alterã externã, alteram verò internã, & immediatã. Externa nihil aliud est, nisi vis quædã cœlestis, quæ medio caussarũ immediatarũ animalia format, & fingit; quæ siue sit facultas formatrix Gal. siue sit potens ille factor Calcodea Auicennæ, cuius mentio habetur 16.3. tract.5. cap.1. siue sit anima mundi Platonicorũ, non est quod hoc loco disputemus. nam certum est nihil aliud per hanc voluisse Aristot. intelligere, quãdo 2. lib Phys. scripsit, solem, & hominem generare hominem, quam etiã intellexit, quando 3. de Gener. animal. cap.11. mentionem facit cuiusdã caloris vniuerso inexistentis; qui prout à corporibus plus, minúsve recipitur; sic nobiliora, aut ignobiliora animalia producit. Est ergo caussa externa Lumbricorum effectrix calor iste cœlestis, proxima verò & per se est calor corporis internus; dico per se, quia tametsi ad generationem concurrat etiam frigus attemperans calorem; concurrit tamen per accidens, non per se, quemadmodum colligere licet ex Aristotele 2. de generatione animalium cap. 4. & lib.

libro quarto Meteororum. Sed quia calor noster duplex est, alter viuificus, alter verò igneus, & putrefactorius sciendum ad generationem animalium ferè concurrere hunc vtrumq; calorem, sed diuerso planè modo; nam calor putredinalis, & igneus disponit materiam, & putrefacit, nō quidem immediatè ad recipiendam formam, sed ad recipiendam dispositionem caloris viuifici, qui calor deinde viuificus non solùm disponit ad recipiendam formam, verumetiam informat, & efficit animalia ipsa; nā clarum est eundem factorem, & efficere, & præparare sibi materiam. Vnde dictum est calorem hunc viuificum non solum inducere formam horum animalium, verumetiam præparare sibi materiam; adeò vt calor putredinalis nihil aliud habeat, nisi quod putrefaciens materiam ipsam facit, vt facilius disponatur, & tractetur à calore viuifico. Quod enim calor igneus, & putredinalis, neque generare animal, neque disponere ad formam suscipiendam possit, luculentissimum habetur testimonium Aristotelis secundo de Generatione animalium capite tertio, quo in loco scribit, ignem nullum animal generare posse. Sed video statim ingeniosum aliquem dicturum, nonne Aristoteles quinto libro de Historia animalium decimonono, scribit in fornacibus Cypri, vbi vritur chalcitis, fieri quasdam bestiolas quæ volant, quod etiam habetur confirmatum apud Theophrastum libr. de igne, & apud Antigonum de Mirabil. auscult. Respondeo posse animalia in his fornacibus reperiri, sed nequaquam generantur illic; verùm cum prius laterent in illa terra quæ vritur, ignis deinceps vi exeunt ex ea, atque volitant. quod etiam intelligi debet de ea sententia Herodoti, qui apud Aetium libro nono capite trigesimonono, scribit in febribus generari Lumbricos, si quidem à calore febrili nequaquam generantur hæc animalia, sed quæ prius genita erant, & latebant, ob caloris febrilis vehementiam agitantur, & è corpore exeūt. Est ergo calor viuificus ille, qui Lumbricos efficit, qui-

re blandus,& mitis est,non autem vehemens, aut mordax,& vorax; propter quod alucinatus est vehementer Montanus, qui dixit in pueris lactentibus non fieri lumbricos,quia in ipsis non est adeo calor viuificus vehemens, quemadmodum requiritur in generatione horum animalium; nā calor blandus, & mitis esse debet, non magnus. Et cur in lactentibus non fiant vermes, multò melior est assignata caussa quarto de Morbis ab Hippocrate seu à Polybo, quàm ab ipso Montano, vbi scribit in pueris,dum vtero clausi sunt,generari vermes, eo quod fæces in ipsis retinentur, postquam verò exeunt in lucem, non generari, quoniam in ipsis feces nō amplius retinētur;& ob id ait sagaces nutrices, & solertes matres consueuisse statim pueris exeuntibus in hanc lucem offerre medicamenta, quæ possint exonerare intestina,& depurare ab iis excrementis,quæ retenta generant Lumbricos.

De caussa formali Lumbricorum.

FORMALIS caussa horum animalium nulla alia est,nisi ea anima,vis,& forma, qua & viuunt,& mouentur; quanquam Albertus Magnus libro vigesimoprimo de animalibus videatur hoc asseruisse, quòd lumbrici nullum alium sensum habeant,præterquam tactus, & gustus, medio quorum radices plantarum rodunt, atque nutriuntur per quandam fissuram, quæ in ipsorum ventribus reperitur. Sed vt vera est sententia ipsius Alberti in animalibus huiusmodi extra hominem, pariter etiam vera inuenitur in animalibus,& lumbricis humanis,nisi quod hæc ore licet obscuro nutriuntur.

De caussa finali Lumbricorum.
Cap. III.

CAVSAM finalem nullam habere lumbricos nõ defuere qui opinati sunt, sed potior semper mihi visa est sententia Auic. qui 16. tertij. tract. 5. cap. 1. duos fines omnium lumbricorum constituisse videtur. Vnum, vt materia huius mundi, & præsertim animalium, per generationem lumbricorum depuraretur; si quidẽ si materia putrida ita remaneret, & ex ipsa nullum animal fieret, adeò cresceret putredo, vt maxima detrimenta inferret. Alterum finem posuit Auicennas horum animalium, vt scilicet tum ipsorum generatione, tum etiam nutritione excrementa copiosa corporum consumantur. Et quanquam sententia ipsius Auicennæ videatur esse de lumbricis, qui vbicunque nascuntur; peculiariter tamen intelligenda est de animalibus genitis in corpore humano, quæ etsi interdum bonam materiam corporis consumant, id tamen est per accidens, scilicet propter multitudinem, & copiam immoderatam; eò quod vbi immodicè excrescunt, & excrementa consumunt, & etiam vtilia alimenta; sed si non admodum crescant, aut magnitudine, aut multitudine, superflua tantum consumere videntur. Verum hoc in loco duo oriuntur problemata. Vnũ si est morbus lumbricus, quomodo fieri potest vt habeat caussam finalem; si quidem morbus cum sit res præter naturam, proculdubio ab ipsa, neque vllo fine, neque vllo modo factus est, aut fit. Præterea cum dictum sit & lumbricos mundi, & lumbricos corporum nostrorum vtiles esse, nunquid tanta sit vtilitas eorum, qui in nobis sunt, atque est eorum, qui extra corpus generantur. Vt primo problemati satisfiat, ad memoriam reuocare nobis debemus, duplicem esse naturam, aliam vniuersalem, aliam verò particularem. Si vniuersalem spectemus, proculdubio lumbricus non est præter hanc na-

turam, neque sic morbus appellari debet; & propterea quando diximus, duos esse fines lumbricorum, respeximus hanc naturam. Sed si spectemus naturam particularem, proculdubio lumbricus est præter intentionem ipsius, & vt talis, morbus est, simulque nullum finem habet in corpore nostro. Ad secundum problema respondemus, nequaquam tantam esse vtilitatem lumbricorum in hominibus genitorum, quanta est eorum, qui in mundo sunt propter tres caussas. Vna est, quia intestina sortita sunt à natura facultatem expulsiuam, merito cuius etiamsi non gignantur hæc animalia, tamen expelluntur ex corpore excrementa, & putredines, in mundo autem nequaquam. Vbi cum non sit hæc facultas expultrix, quæ consumat, & in alium mundum expellat putredinem, vtilissimum, ac penè necessarium est alia fieri, quæ huiusmodi excrementa, & putredinem consumant. Secunda ratio est, quia si proportionem animalium generatorum in homine ad ipsa corpora spectemus, & comparemus ad animalia genita in mundo, multò magis exsuperant animalia nostra materiam corporis nostri, quàm animalia mundi exsuperant corpus, & materiam vniuersam; vt hinc fiat, posse magis nocere hæc animalia in homine, quàm in mundo ipso. Tertia ratio est, quia etsi & generatione, & nutritione sua huiusmodi animalia in homine absumant excrementa: absumunt tamen interdum alimenta vtilia, & necessaria: in mundo verò solummodo superfluas, putridas, & excrementitias partes cõsumunt: vt hine apparere possit, multò maiorem esse vtilitatẽ lumbricorum mũdi, quàm lumbricorum animalium.

De

De caussa materiali lumbricorum. Cap. IIII.

QVAE sit materia ex qua animalia intraneorum gignuntur, opinionum diuersitatem inter veteres inuenio. Hippocrates siue alius auctor quarto de Morbis hanc sententiã habuisse videtur, generari ea ex stercore. Aristoteles autem quinto de Generatione animalium capite decimonono, cùm enumerasset varia animalia, quæ gignuntur ex putri materia, dixit aliqua gigni ex excrementis animalium, atque hęc ipsa ἕλμινθας, seu lumbricos esse; quasi censuerit ipse ex omnibus excrementis corporis nostri gigni lumbricos. Sed quod ad Hippocratis opinionem spectat, sanè vera nequaquam videtu r; uandoquidem si vermes gignuntur in variis corporis nostri partibus, sequeretur ibi etiam reperiri stercora, quod absurdissimum, & à ratione alienũ est. Præterea stercora in corpore nostro paruo tempore manent, vt dixit Hippocrates, interdum altera die à sumto cibo exire, quo fit vt non sit tempus idoneum ad huiusmodi generationem. Sed quod magis refert, stercora sunt partes siccę, & omni vitali humiditate exhaustę, propter quod idonea materia huius generationis nequaquam esse possunt. Sic etiam Aristotelis sententia nequaquam firma esse videtur, quia cùm multa sint in corpore nostro excrementa. planum est ex determinato aliquo genere gigni, quod genus cum non determinauerit ipse nequaquam eius sententiam sequi possumus. Oribasius libro tertio Aphorism. 30. quem inter posteriores sectatus fuit Montanus, habuit hanc sententiam, ex omni humore corporis nostri posse gigni, & verè gigni animalia intraneorum, immò quod peius est, existimarunt hanc sequutos esse & Aristotelem, & Galenum. Sed ratio potissima, quia ad hoc credendum impulsi fuerunt, est varietas colorum horum animalium; quia cum conspiciantur Lumbrici modò

colore fuluo, modò albo, modò fubnigricante infecti, modò rubei, ftatim arbitrati funt horum colorum varietatem nõn aliundè proficifci, quàm ex varietate humorum, ex quibus fiunt. Verum mea fententia & Oribafius, & Montanus funt alucinati. Primùm quidem, quia adfcripferunt eam & Ariftot. & Gal. fententiam: quàm nec vnquam fomniarunt. Si enim verba Ariftotelis videamus loco citato, nihil aliud fonant, nifi fieri Lumbricos ex excrementis, tam intra animalia, quàm extra repertis. Similiter fi videatur Galen. 3. Aphorifm. 26. vbi tractat de his animalibus, multum abeft, vt eo loco afferat fieri ex omni humore: Ad quod peius eft, præter rationem, & abfurdũ omnino eft exiftimare ex omnibus humoribus fieri hæc animalia: Quod enim non fiant ex fanguine, fatis compertũ effe poteft, quia fanguis nunquã ad tãtam putrefactionem peruenit, vt ex eo gignantur animalia; imò verò Alexãder Trallianus libro duodecimo, cum referat quorundam fententiam, qui putarũnt nullam fieri putredinem in venis; ex eo illud comprobabãt; quia in venis, vbi eft fanguis, nunquam animalia oriuntur. Non etiam poffunt fieri hæc animalia ex humore melancholico, eò quia humor frigidus, & ficcus eft: vita autem animalium viuentium, vt vbique teftatus eft Ariftoteles & Hippocrates, in calido, & humido pofita eft, vt fatis manifeftum effe queat, idoneam non effe materiam melancholicam, quia frigidus, & ficcus fuccus eft, qualitatis nimirum contrariæ. Neque etiam fieri poffunt ex flaua bile, quia eft fententia Ariftotelis animalia ab iifdem conferuari, & nutriri, ex quibus fiunt; fed hæc animalia interimuntur amaris rebus: igitur non poffunt ex amaris gigni, quia fic conferuarentur potius ab ipfis. Accedit his, quod Galenus quarto de Simplicibus medicamentis fcribit in mari mortuo, quod flumen Iordanis in facris literis eft appellatum, nullum animal generari, neque conferuari; eò quia aqua illa propter bitumen eft amarior. igitur fieri nequaquam poteft hoc

exemplo

exemplo Galeni, vt ex ſimili humore amaro viuāt, aut producantur illa animalia: Quam rationem cum Paulus Aegineta libro quarto capite vigeſimo ſeptimo examinaſſet, addidit non poſſe hæc animalia gigni ex humoribus vllis calidis; propterea quod cum non poſſint ipſi hæc animalia alere, non poſſunt etiam generare: remanet igitur, vt dumtaxat generari poſſint ex pituita. Sed pituita duplex eſt, alia eſt naturalis, quæ cum aliis humoribus conficitur, aut perficitur in iecore, & ſanguini miſcetur. alia eſt pituita, quæ communiter vocatur humor crudus, quod memoriæ proditum habetur à Galeno tertio de Alimentorum facultatibus, atque etiam aliis locis. Ex pituita naturali exiſtente intra venas nequaquā fieri poſſunt hęc animalia; quāobrem remanet vt generentur ex ea tantum, quæ humor crudus vocatus eſt. Hac determinatione iam patet aditus ad conciliandos Galenum, & Auicennam, & poſteriores omnes; quandoquidem cum Galen. 3. Aphoriſ. 26. ex humoribus crudis fieri Lumbricos aſſerit, & cum Auicennas 16. tertij. tract. 5. dicit fieri ex pituita inuoluta ſtercoribus, idem omnes dicunt; quia ea pituita nihil aliud eſt, niſi humor crudus, & genitus, atq; productus in ventriculo. Hanc ſententiam ſectati ſunt Alexander in Epiſtola de Lumbricis, Paulus Aegineta loco citato, Columella inter Latinos etiam libro ſexto capite vigeſimooctauo dixit, Lumbricos generari ex materia cruda. Sed dicet quis, quomodo igitur Paulus, & Alexander interdum dixerunt generari hæc animalia ex cibis corruptis; Dico hoc etiam eſſe verum, quandoquidem alia eſt materia mediata, alia immediata. Immediata materia, ex qua fiunt Lumbrici, eſt humor crudus, ſeu pituita: mediata verò materia ſunt cibi corrupti, quia vbi cibi rectè in corporibus conficiuntur, non fiunt crudi humores, & conſequenter nec fit materia vermium; & propterea in iſtis nequaquam gignuntur; Vnde eos vehementer falli ſciendum eſt, qui falſa quadam opinione ducti, crediderunt in omnibus ho-

minibus etiam sanis generari vermes, quandoquidem, vt sæpè videtur ex Anatome, inueniuntur corpora, in quibus nulli vermes sunt. Cum itaque materia media ta sint cibi corrupti, ex quibus generantur succi crudi, sciẽdum est eos omnes cibos aptissimos esse, vt ex ipsis fiat hæc animalia, qui sunt faciles corruptu, & qui non possunt probè concoqui à stomacho. Sunt autem cibi tales, vel propter quantitatem, vel propter qualitatem; propter quantitatem clarissimum est interdum contingere, vt cibi nequaquam coqui possint; & hinc est, quod & pueri propter immensam voracitatem, & illi, qui gulæ, & ventri sunt dediti, vehementer cruciantur, & tentantur his animalibus. Secundum qualitatem cibi sunt facilis corruptionis illi, qui sunt crassiusculi, & qui malos succos gignunt; vti sunt fructus omnes, cuiusmodi etiam in pueris sunt carnes. Auenzoar libro 2. tract. 7. capite vigesimosecundo, scribit fieri Lumbricos ex vsu frumenti, & farinæ non coctæ, eò quod huiusmodi ciborum genera facilè corrumpuntur, & producunt crudos succos. Verum potest dubitari hoc loco, nunquid res dulces, quemadmodum existimat vulgus muliebre, sint aptæ ad generationem Lumbricorum. Fuerunt aliqui inter recentiores, qui opinati sunt hanc vanam esse vulgi opinionem, adducti ad hoc credendum hac ratione, quia sapor dulcis positus est in quadam partium, & succorum temperie; vbi temperies adest, non potest, dicunt isti, adesse putrefactio. Et quia isti videbant ob frequentem dulcium esum magnopere, & frequentissimè vexari ab his animalibus pueros, dixerunt non ob id esse, quod ex ipsis gignantur animalia hæc, sed quia dulcedine tracti Lumbrici huc, atque illuc per corpus cursitant, vt hac dulcedine fruantur; in qua cursitatione non solum vellicant intestina, & pertundunt, verumetiam quandoque adscendentes in ventriculum ipsum miserè cruciant, & lacerant; Sed huiusmodi sentẽtia aliqua ex parte vera, aliqua ex parte falsa est. Est quidem vera, quod Lũbrici dulcedinem persequen-

perſequentes, infeſtant pueros,& homines; ſed eſt falſa,quod dulcia non ſint apta ad generationem vermiū: quia etſi ſint optimè temperata, dulcia tamen temperata quando corrumpuntur, eò maiorem contrahunt putrefactionem, quò ſunt temperatiora. Habemus exemplum in homine. Nam quod eſt inter animalia, quod temperatioribus rebus vtatur ipſo homine? nullum planè,erat enim æquum, & conueniens eius temperaturæ;attamen non inuenimus animal vllum, cuius ſtercora magis fœteant ſtercoribus humanis; eò quod temperata quando corrumpuntur inſigni putrefactione afficiuntur. Videamus modò an dulcia facilè corrumpantur; dico propter duo ea facilè in nobis corrumpi. Primum, quia cum ſint temperata, ſunt poſita in medio extremorum; quæ verò ſunt in medio facilè inclinant,& facilè deflectuntur ad alterum extremorum, quod quidem nō contingit in corporibus intemperatis. Accedit etiam aliud, quod dulcia omnia ſupernatant facilè omnibus aliis cibis; & cum propter ſuauitatem copioſè ſumi conſueuerint, hac ratione etiam facilè corrumpuntur.Eſt & altera ratio, quia dulcia priuſquam bene coquantur in ventriculo, attrahūtur à vicinis membris; & propterea permanentia cruda,fiunt materia idonea generationi vermium. Neque eſt quod exiſtimemus per accidens hoc eſſe, ſcilicet ratione mali vſus; quia experientia quotidiana comprobatur,etiam illis,qui moderatè comedunt res dulces,& in aliis non delinquunt, abundare lumbricis; immò verò Hippocrates quarto de Morbis manifeſtè dicit ex vſu lactis propter dulcedinem hæc animalia fieri. fiunt itaque ex humoribus crudis,& pituitoſis. Sed quid dicemus ad argumenta Montani ex coloribus facta?Dico animalia hæc non fieri ſimpliciter ex ipſa putrefactione, ſed,vt colligitur,ex Ariſtotele tertio de Generatione animalium vndecimo, ex coctione, quæ coniungitur ipſi putrefactioni; putrefactio enim ex ſui natura deſtruit,non generat. Sunt diuerſiſſimæ, & contrariæ

actiones generatio, & putrefactionē; verum materia ipsa putrefacta coquitur à calore solari, vel à calore natiuo; ex qua deinde coctione fiunt animalia. Et quia potest huiusmodi coctio modò maior, modò minor esse; sic possunt ex varietate coctionis varij acquiri colores in animalibus. Experientia etiam comprobatum est, vel tantillo maiorem coctionem variare insigniter colores rerum coctarum. Possumus & alio modo respondere, tametsi hæc animalia gignantur ex crudis humoribus, nihilominus ratione alimenti variari possunt colores ipsorum; ità vt si alimentō nigro, aut flauo vtantur, ita & ipsi etiam inficiantur; si alimento rubro, ruborem contrahant, & sic de aliis. Neque hoc mirum videatur, quandoquidem Aristoteles tertio de historia animalium capite sexto exemplis, & rationibus docuit, & propter aquas, & propter alios cibos colores pilorum animalium vehementer mutari. Præter caussas immediatas, quæ ad lumbricorum generationem concurrunt, sunt & alia, quæ diligenter spectanda sunt; veluti est temperatura, sexus, ætas, locus, regio, & tempus. Inter temperaturas ea maximè est obnoxia lumbricis generandis, quæ ferax est humorum crudorum, & pituitosorum, cuiusmodi est temperatura frigida, & humida; nam quæ est sanguinea, minimè omnium crudos humores producit. Biliosa autem, & melancholica prorsus inepta est generationi animalium, quò fit, vt sola frigida, & humida quantum sit ex sese, apta sit generandis lumbricis. Dixi quãtum sit ex sese; propterea quia omnes temperaturæ possunt lumbricos facere, modò in ipsis propter errores externos gignatur materia illis apta. Atque hoc experientia quotidiana comprobatur, quandoquidem licet quotidie videre & biliosos, & melancholicos lumbricis abundare, & tunc præsertim, quando propter ingluuiem cibi in ipsis corrupti, vberem materiam suggerunt. Muliebris sexus propter hoc maximè promtus est ad generandos lumbricos, quod propter variatas concoctiones plurimi

humores crudi in ipsis fiant, ex quibus vermes producuntur. Inter viros verò & mulieres omnis ætas planè idonea est generandis lumbricis, sed maximè omnium ætas puerilis, hoc est, ab ablactatione vsq; ad decimumquartum annum. Senes etiam post pueros infestantur vermibus ob vitiatas coctiones: memini enim, dum Anatome elapsis annis in hoc gymnasio administraretur, visum esse senis cadauer; cuius intestina tota lumbricis erant referta. Sed occurrit hoc in loco dubitatio. nam Gal. 3. Aphorism. 26. scribit, pueros lactantes minimè lumbricis infestari, & adfert rationem, eò quòd tametsi in hac ętate materia sit copiosa: tamen ita calor ab humiditate superatur, vt nequeat ea animalia producere. Sed aduersus Galenum est auctoritas Hippocratis, & experientia. Hippocrates enim quarto de morbis libro scribit, in pueris, dum adhuc sunt in vtero matris, generari lumbricos, & propterea in vsu esse, vt mulieres statim aliqua offerāt ipsis in lucem editis medicamenta, vt per ipsa educantur excrementa, & huiusmodi animalcula. Est & hoc contra experiētiam, quandoquidem & qui medicinam faciunt, frequenter vident etiam in lactentibus pueris fieri lumbricos. Pro cuius rei resolutione, statuendum est, veram esse Galeni sententiam vt in pluribus, & in illis solum, qui lacte solo victitant; nam si qui pueri reperiuntur, qui inter lactandum etiam lumbricis infestātur, est iccirco, quod præter lac etiam alia edulia assumunt; quo fit, vt morem nostrarum fæminarum damnare soleam, quæ lactantibus pueris statim etiam panem coctū offerre conantur. docuit enim nos Natura tamdiu esse procreatos lacte solo nutriendos, quousque in vberibus pabulum sufficit. Sed quid dicemus ad Hippocratem? fateamur etiam, quod ipse dixit, verum esse, nō propter hoc tamen eius sententia contraria est sententiæ Galeni: quandoquidem aliud est non fieri lumbricos in pueris lactentibus, aliud est eos fieri intra vterum maternum; qui vbi pueri lactant, vt ait Galenus, eorum calor

nequaquam vincere,& informare poteſt humorem excremētitium. In vtero autem materno præter calorem fœtus cum adſit etiam maternus, ille quidem efficax eſt, & potens ad ſuperandum, & informandum excrementum, quo fit vt ſit ſtatuendum pueros ſolo lacte victitantes minimè omnium infeſtari lumbricis.

De loco vbi fiunt Lumbrici. Cap. V.

DE loco vbi fiunt hæc animalia intra corpora noſtra, inuenio inter veteres Scriptores maximam cōtrouerſiam. Galenus primo de Locis affectis capite quinto tradens indicia, quibus cognoſcuntur affecti loci, inquit, eſſe morbos aliquos ita proprios vni parti, vt ſtatim ex ipſis dignoſcantur affectæ partes; & huiuſmodi aſſerit eſſe lapidem in renibus, in veſica, necnon Lumbricos in inteſtinis; quaſi velit ille in inteſtinis dūtaxat Lumbricos fieri. Aduerſus Galeni ſententiam Petrus Aponenſis Conciliator differentia III. longa diſputatione contendit demonſtrare, vbique in corpore noſtro generari Lumbricos exceptis vitalibus partibus. Atque ſententiæ huius viri multa placita, & ſcripta antiqua atteſtari videntur. In primis autem magnus Hippocrates, qui in libr. ſecundo de Morbis mulierum, non longè à fine apertiſſimè ſcribit, etiam in vtero Lumbricos generari. ſeptimo etiam Epid. in Hiſtoria filij Dini mōſtrat, alibi quoque quàm in inteſtinis generari poſſe Lumbricos; ex quibus Hippocratis locis clariſſimè colligitur, etiam in aliis corporis partibus generari poſſe Lumbricos. Eiuſmodi quoque ſententia videtur fuiſſe Ariſtot. qui 5. de Hiſtor. animal. cap. 59. cū traderet generationem Lumbricorum, dixit, produci ex excrementis intra animalia exiſtētibus; quaſi voluerit maximus Philoſophus, non vnum locum generationi horum anima-

animalium esse deputatum; id quod etiam clarissimè confirmare videtur 2. de Histor.animal.cap.15. vbi scribit,vermes generari in capitibus ceruorum:neque verò solus Aristoteles hanc sententiam habuisse videtur, immò verò locus est præclarissimus apud Alexan.lib.1. cap.15. vbi narrãs oraculum quoddam ab Apolline Pythio Democrati Atheniensi traditũ, demonstrat etiam in capitibus caprarum vermes generari, quos conferre epilepsiæ docuit oraculum; mirum fortasse non erit in aliis brutis generari vermes in capite, sed magis est mirum, quòd Scriptores referunt etiam fieri in hominibus.Rases libro primo cap. nono,& Auicen.1.tertij.cap. de soda, apertissimè docent fieri capitis dolorem etiam à vermibus in capite humano generatis. Præter hos Scriptores sunt etiam & aliorum testimonia. Plutarchus 8. symposiacorum nono scribit, Ephebum quenpam Atheniensem Lumbricum vnà cum semine reiecisse: & Gentilis Fulginas Medicus satis nobilis se quoque vidisse testatur,vermem vrina reiectum.Auenzoar lib.1.tract.2.& Alzarauius cap.de tussi,memorię prodiderunt,etiam in cãna pulmonis vermes generari. Paulus Aeginetalib. 4. ex inguinibus, & naribus sese reiectos vidisse Lumbricos apertissimè testatus est; Ex quibus omnibus testimoniis perspectum vnicuique esse potest,nõ in vno loco corporis nostri Lumbricos generari; & ideo sententiam Gal. non esse verã,cũ scripsit in solis intestinis fieri. Quid igitur dicendum est in hac dubitatione? Statuẽdum est,mea sentẽtia, Lumbricos, aut verè tales esse,aut veris similes; Lumbrici veri duntaxat in intestinis generantur, cur id fiat dicam suo loco. Lumbrici autem non veri possunt generari in variis corporis nostri locis; quandoquidem potius vermes, quàm veri Lumbrici sunt appellandi. Itaque quotiescunq; aut Hippocrates, aut Aristoteles, aut alius quispiam auctor tradiderunt fieri vermes in aliis corporis partibus, ipsorum sententia intelligenda est, non de Lumbricis veris, sed de genere vermium, quod Lum-

bricos æmulatur. Quod si vel ex inguinibus, vel ex vmbilico, vel ex naribus lumbricos esse reiectos scriptum est, existimandum est, non eos in illis partibus esse genitos, sed ex intestinis in eas partes fuisse expulsos. Nam Hippocrates quarto de Morbis scribit interdum hæc animalia præ fame in iecur ascendere, atque ibi incredibiles cruciatus excitare. Scribit etiam Alexander in libro suo de lumbricis interdum hæc animalia præ inedia perforasse intestina, & per vmbilicum exiisse. Idem etiam arbitrari debemus de lumbricis, qui exeunt ore, non quod in ventriculo gignantur, quemadmodum malè existimauit Petrus Aponensis; quoniam præclarissima est sententia Aristotelis quarto Meteororum capite tertio, in ventriculo non generari lumbricos, sed quòd ex intestinis in ventriculum reiecti, deinceps vomitu reiiciantur. Verum video dicturum esse aliquem, Cur igitur Theodorus Priscian⁹ Medicus antiquus docuit nos, etiam in stomacho fieri lumbricos? Dico, forsan huius viri eam sententiam fuisse, vt materia quidem, ex qua fiunt lumbrici, gignatur in ventriculo, sed non ipsi lumbrici. sicuti hanc quoque sententiam habuit Galen. 3. Aphorismo vigesimo sexto. Fiunt itaque veri lumbrici solum in intestinis, sed differentia est, quia rotundi gignuntur in gracilibus intestinis: Ascarides vocati procreantur in crassioribus: latum autem lumbricum cum interdum longissimus esse videatur, ita vt duodecim pedum mensuram excedat, opinandum est in omnibus intestinis fieri. Cur autem in intestinis, & non alibi fiant hæc animalia, est multiplex ratio. Vna, quia materia ex qua fiunt, nimirum succus crudus, in intestinis ita copiosus solum reperitur, vt possit sufficere generationi, & nutritioni horum animalium; reperiuntur quidem succi crudi etiam alibi in nostro corpore, sed qui ita pauci sunt, vt omnino inepti euadant ad generanda hæc animalia. Alia ratio est, quia ad generationem lumbricorum non solum requiritur materia idonea, verumetiam

locus

locus capax,& ſpacium idoneum; inteſtina autem ſunt huiuſmodi. Venæ verò cum ſint anguſtæ, nequaquam receptacula horum animalium eſſe poſſunt; ſimiliter nec alię cauitates. Tertia ratio eſt, quia natura ſollicita vitæ animalium voluit hæc,quę ſępè vitam tollunt, in iis potiſſimum procreare locis, vbi & minimè omnium lædere poſſint, & facilè à corpore reiici.

De nonnullis concauſsis lumbricorum. Cap. VI.

PRAETER locū intimum confert quoque locus externus ad lumbricorum productionem: Nobiliſſimus enim auctor Theophraſtus lib.9.de hiſt. plant.cap.vlt. ſcribit populos Aegypti, Armeniæ, Arabiæ,Siliciæ, Siriæ lumbricis infeſtari. Ex aduerſo Tracas, & Phryges populos prorſus huius mali immunes eſſe. Similiter inter Græcos, Thebanos eſſe lumbricis liberos,& quod magis mirum eſt,cum Boetij, & Athenienſes finitimi ſint,tradit Boetios laborare lumbricis, & Athenienſes nunquam eos ſentire; Quem locum dum in ſuos libros trāſferret Plinius, nōnulla eſt mentitus, ſed ipſius correctionem aliàs tradidimus in noſtris variis lectionibus. Tempus idoneum generationi lumbricorum, vt ſcribit Hippocrates ſexto Epidim. & ſecundo Epidim.eſt Autumnus, aut, quemadmodum alibi dicit,anni occaſus,hora diei veſpertina. Cur in Autumno potiſſimum gignantur lumbrici, videtur Ariſtoteles cauſſam attribuiſſe paucitati humiditatis; ſcribit enim hic Philoſophus quinto de Hiſtoria animalium capite 15. Aſcaridas generari Autumno propter humiditatis paucitatem; Sed cum eo in loco loquatur de aliis Aſcaridibus, non de illis,qui gignuntur in corporibus noſtris, minime hoc loco eius ſententia alioquin dubia examinanda erit. Auicennas autem, cur Autumno fiāt lumbrici, videtur cauſam attribuiſſe

fructibus; nam cum eo tempore homines, & præsertim pueri satientur fructibus, ex iis postmodum facile pituitosi, ac crudi humores excrementitij fiunt, & facilè copiosi vermes gignuntur. De vespere autem an fiant vermes, siuè infestent eo tempore, sanè admodum sum anceps: quandoquidem nequaquam experientia comprobatur eo tempore magis hunc morbum infestare quàm alio; nam & noctu, & meridie qui habent lumbricos, promiscuè vexantur. Sed si sententia Hippocratis defendenda sit, dicerem suo tempore hoc verum fuisse, eò quod cum homines die semel ederent, atque hæc animalia in corporibus famelicis acerbiora euadant, iure vespere potius infestari consueuisse; quo scilicet tempore corpora magis famelica erant. Cur autem pestilenti tempore, quemadmodum in præterita constitutione est visum, frequentissimi lumbrici videantur, puto rationem esse, non quod potissimum eo tempore fiant; falluntur enim qui sic credunt, quandoquidem cum morbi pestiferi quam citissimè ingulent homines, quis credere possit spacio vnius, vel alterius diei tot generari vermes. Itaque iccirco pestilenti tempore vermes copiosi videntur, quia eadem corpora subiecta sunt & pesti capiendæ, & lumbricis generandis. Nam corpora quæ pesti sunt præparata, sunt ea, quæ abundant crudis, & multis excrementis, atque etiã calida sunt: eiusmodi autem sunt ea quæ apta sunt ac disposita gignendis lumbricis.

De differentiis Lumbricorum. Cap. VII.

DIFFERENTIAE lumbricorum duum apud Scriptores reperiũtur esse generũ; quorũ alterũ à figura desumitur, alterũ à colore. Quo ad figurã, scribit Alex. in Epist. de lumbricis, in hoc couenisse omnes scriptores Medicinę, tria esse genera lumbricorũ. Vnum, ꝙ appellatur lumbricus rotundus. Alterum quod vocatur lumbricus latus.

Et

Et tertium quod vocatur ascaris. atque vt à postremo incipiam, ascaris, siue ascarides sunt lumbrici parui instar vermium, qui oriuntur in crassis, & extremis intestinis. quos voluit Hippocrat. secundo de Morbis muliebribus etiam fieri in vtero mulierum. habent autem ascarides hoc peculiare, vt fiãt poti⁹ in iumentis, quàm in hominibus; propter quod Hippocrates quarto de Morbis & Cornelius Celsus lib. 4. cap. 7. Hippocratis sectator ascaridas siluerunt, quasi rarò fiant in hominib⁹, aut saltem rarius in hominibus, quàm in iumentis. Porro inter homines, vt testatur Hippocrates tertio Aphor. 6. pueri adulti, & iuuenes magis infestantur quàm cæteri: immò verò Auicennas. 16.3. tract. 5. cap. 2. videtur censuisse fieri potius in iuuenibus, atque in ijs excerni sæpenumero stercoribus inuolutos. Cur vero potius ascarides fiant in iumentis quàm in hominibus diuersi diuersas attulerunt caussas. nonnulli existimarunt ideo hoc esse, quia iumenta cum minus conficiãt cibos, ij in ipsis magis corrumpuntur, ac propterea facilius gignũtur vermes. Corrumpi autem magis inde probatur, qa stercora fœtida magis egerunt. Sed ratio horum minimè mihi probatur; quandoquidem si propter corruptionem, & propter fœtorem fierent in iumentis ascarides, par esset vt magis fierent in hominibus, eò quia in ipsis fiũt deteriores corruptiones, & ex eo cognoscitur, quia stercora humana peius olent quàm stercora brutorum. Alexander primo problemate 27. docet, stercora hominum iccirco peius olere quàm stercora brutorum, eò quod homines cum varijs cibis vtantur, illi promti⁹ corrumpuntur, & consequenter peius olent. Montanus etiam caussam, cur ascarides in iumentis generentur, adferre conatus est, vbi scribit, iccirco fieri in iumentis potius quàm in hominibus, eò quòd calidiora bruta sunt homine, esse autem calidiora probat, quoniam conficiunt paleas, & stramina. quæ minimè homo potest conficere; Igitur, inquit Montanus, ascarides cum gignantur à maiore calore, iure merito in brutis calidio-

ribus potius fiunt, quàm in homine. Sed pace Montani, tres grauissimos errores commisit. Primum enim falsissimum est, ascaridas generari à maiori calore; nam animalia maiora necessariò requirunt maiorem calorē, qui extendat in omnem dimensionem, iam verò lumbrici teretes, & lati sunt multo maiores ascaridib⁹; quare necessariò requirunt maiorem calorem. Prȩterea quȩ pluri indigent calore animalia in sui generatione, ea iure debuerunt procreari in calidiori loco. Sed alij lumbrici ab ascaridibus gignuntur in locis calidioribus, nimirum in intestinis superioribus; quare iure in sui generatione requirunt maiorem calorem. Adhæc fiunt alij lumbrici in ætate calidiore: Ascarides verò in ætate minus calida; itaque etiam hac ratione videntur Ascarides egere pauciore calore in sui generatione. Est igitur primus error Montani, cum dixit, ascarides fieri à calore maiori. Alter error nec minor est, cum scripsit bruta esse calidiora homine. Arist. enim 4. Sectione problematum, problem. 7. quærens de homine multa, clarissimis verbis demonstrat esse omnium animalium calidissimum, & humidissimum. Sectione etiam 10. problem. 55. quærens, cur cætera animalia sæpius capiant cibum siccum, quàm humidum; homo verò è contrario sæpius capiat humidum, quàm siccum, inquit ideò esse, quia homo cum calidissimus sit, opus habet refrigeratione; quæ refrigeratio prȩstatur melius à cibo humido, quàm à sicco. Præterea Aristoteles in lib. de Lōgitudine, & breuitate vitæ, inquit hominem, & Elephantem esse longioris vitæ præ cæteris omnibus animalibus, quia habent copiosiorem calorem, nec non purius, & viscidius humidum. Si igitur caussa caloris est viuacior homo cȩteris brutis, proculdubio necessarium est, vt sit calidior; nam malè probaretur, & leonibus, & tauris esse homo viuacior, nisi certum esset calorem, qui est caussa vitæ, copiosiorem esse in hominibus, quàm in brutis. Tertius error commissus à Montano est, quia ex leuissimo argumento conatus est probare homine

esse

esse belluas calidiores, nimirum ex eo, quod bruta paleas conficiant, quas homo conficere non potest. Nam Aristot. 10. sectione problematum, problemate 9. tradens rationem, propter quam multa bruta vtuntur cibis siccis, inquit esse propter temperaturę similitudinē. Est enim sententia Galeni in arte medica, temperaturas conseruari à similibus. quare cū asinus, camelus, equus, mulus habeant siccas temperaturas, propter earum cōseruationem opus habent alimentis siccis. Sed dicet aliquis: si hoc verum est, cur igitur Theophrastus 2. de Caussis plantarum cap. 6. inquit, corpora sicca, & macra indigere pingui, & largo alimento, atque eò magis proficere in caloribus, in robore; cum ex aduerso, vel nullam, vel minimam capiant vtilitatem ex alimento sicco. Respondeo corpora sicca, & macra, vel consistere in latitudine sanitatis, vt. morbosa esse: quæ consistūt in latitudine sanitatis, vel conseruentur opus habent simili cibo; si sicca sunt, sicco; si humida, humido: quæ verò morbosa sunt à contrarijs potius iuuantur. Et de his cùm loqueretur Theophrastus, dixit iure corpora macra, & arida indigere pingui, & largo alimento; atque propterea nō est necessarium calorem maiorem esse in brutis quod conficiant paleas. Clarius verò adhuc demonstrauit hoc Theophrastus, qui 4. de Caussis plantarum cap. 10. disputans, cur sit quòd cętera animalia melius nutriantur hordeo, quàm tritico; & ex aduerso homo meli⁹ alatur tritico, quàm hordeo, inquit, cibum ferè vnicuique animali proprium esse datum, quem melius conficit quàm cibum non sibi, sed alijs animalibus datum: & hinc est, quod equi melius aluntur hordeo; muli similiter, quos si nutrias tritico, facilè interimes. Ex aduerso homo melius nutritur tritico, quam hordeo, non ob aliud, nisi quia vt dicebat idem Theophrastus, triticum est cibus homini à natura tributus. quapropter quod bruta melius conficiant paleas, quàm homo, non est propter caliditatem, sed est propter proprietatem huius cibi; qui cum sit brutis à

natura datus, & proprius, iure etiam ab ipsis melius cõficitur. Quæ est igitur caussa, cur ascarides in iumentis potius fiant, quàm in homine? hæc sanè nulla alia est, nisi quia bruta magis vitioso vtuntur alimento, quàm homo; præterea frigidiora sunt, & ratione frigiditatis fiunt in ipsis ciborum corruptiones idoneæ ad generationem ascaridum. Ita namque esse; facit vt credam auctoritas Aetij, & Pauli; qui omnes dixerunt ascaridas generari propter vitiosum alimentum, propter frigiditatem, & propter corruptionem. Accedit etiam Aristotelis testimonium, qui lib. 5. de Histor. animal. cap. 29. præter ascaridas, qui fiunt in hominibus; aliud etiam genus esse dicit, quod extra animalia fit, atque hoc etiã Theodorus Gaza potius bipulas, quàm ascaridas vertere voluit, quas inquit Aristoteles generari ex humiditate, quæ multum sedimentum crassum habet, & propterea gigni huiusmodi bipulas Megaris, & in operibus. Ad similitudinem ascaridum generantur etiam in hominibus ex excrementis multam fæcem habentibus, (cuiusmodi sunt in brutis, potius quàm in hominibus ipsis) rotundi lumbrici, qui sunt vermes longi, & teretes. Fiuntque in intestinis superioribus; quos etiã scribit Alexander, & iure, sæpè in ventriculum adscendere, & vomitu reijci; propter quod puto deceptum fuisse Montanum, & alios, qui existimarunt lumbricos teretes in stomacho generari, cum hoc esse falsum ex Aristotelis sententia docuerim. Cæterum duas conditiones horum docet esse Hippoc. 4. de Morbis: Vnam quod fiant in infantibus intra vterum; scribit enim ex lacte dulci, & pingui in pus feruidum conuerso, fieri lumbricos in infantibus intra vterum maternum. Aliam conditionem tribuit Hippoc. lumbricis rotundis, scilicet eos parere; Quæ sententia mihi semper suspecta fuit admodum, quia si, vt mox videbitur, lumbricus latus secundum Hippoc. parere non potest, multò minus videtur tribuendum esse hanc conditionem ipsis rotundis: quare nisi dicamus lumbricos teretes parere materiam,

teriam, ex qua fiant alij lumbrici: & ideo dictum esse ab Hippoc. parere, planè non video quomodo ipsum, vel Polybum tueri possimus: eò magis quod Aristoteles 3.& 5. de Hist. animal. apertissimè dixit, omnes Lūbricos hoc peculiare habere, vt alia animalia nō gignāt. Vnde cùm neque alia gignant, nec similia, necessarium est fateri, aut falsam esse sententiam Hippocratis, aut intelligendum esse, ita vt dicat præparare materiam ad suscipiendam formam alterius. Latus lumbricus à Græcis dicitur κειρίαι, & præsertim ab Hippocrate, quemadmodum docet Herotian⁹ in Onomastico Hippocratis. Latini verò imitati Græcos, potamias dixerūt, eò quod & longitudine, & forma referunt fascias illas, in quibus inuoluuntur infantes. Dixi enim propter longitudinē, quandoquidem & ab Hippocrate, & à Plin. lib. 11. cap. 33. relatum est, visos esse interdum huiusmodi lumbricos latos longitudinis tricenorum pedum, atque etiam plurium. Porrò Aetius quidem & Paulus Aegineta fuerunt eius sententiæ, huiusmodi lumbricum latum nihil aliud esse, nisi corticem, seu membranam intestinorum interiorum conuersam in figuram animalis; sed quid voluerint Scriptores isti docere, planè ignoro; nā si loquantur de pellicula illa, quę necessario facta est ipsis intestinis à natura, proculdubio absurdum esse videtur, vt ex ipsa possit fieri animal, tum quia materia arida est, vt sunt omnes membranæ, & ideo inepta generationi animalium, tum præterea quod vbi gignuntur lumbrici lati, deberent statim homines interire, aut saltem semper incredibiles cruciatus fieri; quia vbi pellicula illa abraditur, videmus excitari incredibiles cruciatus; sin autem non intelligant de hoc cortice, sed de humiditate oblita ipsis intestinis, hoc facilè concedo, verumtamen hæc nequaquam est membrana cingens ipsa intestina, sed est humor crudus mucilaginosus ad tuē da ipsa intestina ab asperitate stercoris à natura ipsis oblitus. Puto autem & Aetium, & Paulum deceptos esse duobus; tum quia fieri potest, vt dum excernuntur lū-

brici lati, simul etiam aliquid corrodatur ipsius tunicæ intestinorum: tum quia Hippoc. 4. de Morbis de lumbrico lato verba faciēs, inquit esse ὁκοῖον περὶ ἐντέρου ξύσμα λευκὸν, id est, veluti abrasionem albam intestinorū. in quibus verbis nequaquam voluit Hippoc. significare, esse ipsam tunicam, sed assimilari abrasioni albæ intestinorum. Quare latus lumbricus fit ex eadem materia, ex qua fiunt & cæteri, sed rarissimè fit, propter quod dicebat Gal. 5. Aphor. 26. ab Hippoc. ipsum silentio prætermissum esse, quia rarissimè hoc genus animalis fit in homine. Caussa autem, ob quam rarissime fiat, est, quia & longo tempore, & multa materia in sui generationē, & augmento opus habet; vnde cum non facilè suppetat copia materiæ, & cum etiam prius excernatur à natura, quàm adolescat; fit vt quam rarissimè conspiciatur hic lumbricus in hominibus. Cæterum fuerunt inter veteres Medicos, qui existimarunt latum lumbricum parere alia animalia: atque hi ducti sunt hac ratione, quod qui laborant hoc genere mali, emittunt quædam cucurbitæ seminibus similia, quæ etiam animalia videntur. Atque huius opinionis volunt aliqui fuisse Aristot. 5. de Hist. animal. cap. 19. eò ἀποτίκτειν, seu parere nescio quid simile semini cucurbitæ. Sed si Aristotelis verba considerentur, potius videtur contrarium voluisse; quandoquidem scribit, nullum genus lumbricorum aliud animal aliquod efficere. quod si scribit latos lumbricos aliquid parere; nō intelligit quod animal pariat, sed aliquid aliud. Manardus Medicus lib. 4. Epistolarum medic. cap. 1. refert se audiuisse à quadam muliere, quæ dicebat se lumbricum latum eiecisse, in quo alij vermes inerant; quasi hoc exemplo demonstraret istud lumbricorum genus parere. Cęterum Hippoc. 4. de Morbis, falsam esse horum sententiam tribus rationibus ostendit. Vna est, quod fieri nequaquam potest, vt animal vllum tot fœtus edat, quot apparent seminib⁹ cucurbitæ similes; Altera ratio est, nequa quam locum intestinorum capacem esse tot fœtuum, quot dicunt.

dicunt. Tertia est, quod si laboranti lumbrico lato præbeatur medicina, aut potio purgatoria, vel exit lumbricus in formam globi redactus; & figuratus; vel si non educatur, sed resistat medicamento, tamen longus erit, & abruptus; Ex quo loco colligitur etiam, cur fit, quod appareant excrementa illa seminibus cucurbitæ similia, quoniam lumbricus latus, aut vi medicamenti, aut inter exeundum confractus in ea minima segmenta diuiditur; quæ postea excrementa, æmulantur formam seminum cucurbitæ. Atque hinc potest colligi, nugas esse, quas dicunt Arabes de lumbricis cucurbitinis, quãdoquidem nulli sunt tales. Habentur itaque tres species lumbricorum apud Græcos Medicos. Sed dubitatur numquid Auicennas 16. tertij. tractatu 5. habuerit eandem sententiam de speciebus lumbricorum, eò quod ferè omnes interpretes existimarunt ipsum fecisse quatuor species; verùm & ego huius sum sententiæ, cuius est Manardus loco citato, verè tria solum esse genera lumbricorum, videlicet rotundos, qui ab Auicenna longi, & rotundi nuncupantur; ascaridas, qui ab eodem Auicenna parui, & minuti vocantur; nec non lati, qui ab eodem longi, & lati nominantur; ita vt dicendũ sit, lumbricorum alios esse lõgos, alios esse paruos; rursus longorum alios rotundos esse, alios latos; paruos autem esse ascaridas solos. Sed dicet aliquis, quomodo ascarides parui appellari debent; nam Galenus in lib. de Linguis Hippocratis scribit, ascaridas vocatos esse ab Hippocrate lumbricos tenues, & longos; si sunt tenues, & longi, ergo non parui. In hac difficultate à nemine proposita duplex responsio est. Vna apud Galenum loco vocis μακροὺς, id est longos, legendum esse μικροὺς mutata vna litera, id est paruos. Alia responsio est, ascaridas, vel posse comparari ad alios lumbricos, vel sibi ipsis, id est longitudine, & crassitie sui corporis. Si comparentur lumbricis rotundis & latis, proculdubio parui sunt appellandi, atque ita existimandum est esse loquutum Auicennam; Sed si cõsideretur ipsorum craf-

fities,& latitudo, proculdubio longi sunt vocandi;atq; ita possumus existimare loquutum esse Galenum ex Hippocratis sententia. Porrò differentiæ lumbricorum, quæ sumuntur à caloribus,hæ sunt; quia alij sunt albi: alij rubri, alij liuidi, siue cineritij,alij flaui,siue,vt dicebat Celius Aurelianus ; fellosi; Alterius verò coloris vermes in nobis nasci non est facile reperire. Varietas autem horum colorum vario modo oriri potest; nam fieri potest,aut propter cruditatem,vel ex coctione materiæ, ex qua fiunt;aut propter varietatem nutrimenti; aut propter diuersitatem ciborum corruptorũ; ex quibus gignuntur.

De signis Lumbricorum.
Cap. VIII.

SEQVITVR vt signa prosequamur, quorũ inuenio apud Medicos tres classes, alia sunt communia generibus, alia particularia, & quasi propria vniuicuiq; generi, alia, quæ distinguunt hunc affectum ab alijs similibus affectibus. Signa communia plurima scriptis tradita sunt ab Alexandro,& Auicenna,quæ omnia reduci possunt ad tres fontes signorum; scilicet ad actiones læsas,ad excrementa mutata,& ad accidentia mutata. Quod spectat ad læsas actiones, in primis in hoc genere morbi, functiones animales penè omnes læsæ conspiciuntur, nam delirãt sæpenumerò qui lumbricis vexantur, malè discurrunt; pessimè imaginantur,& interdum offensam vehementer memoriam habent. Motiuæ quoque offensæ sunt facultates, quia videmus à lumbricis vexatos non rarò motibus quibusdam conuulsorijs,& spasmaticis tentari;sensus omnes exteriores valdè turbati sunt, & in primis visus,& auditus; non dormiunt, sed vigilant, strident dentibus, labia conterunt,masticant, gemunt, atque sine vlla occasione magnopere clamant; nares perfricant,

ficant, & quasi loco stare nequeant, huc, atque illuc, modo pacatè, modò impetu magno vertuntur. Quæ omnes functionum læsiones maiori ex parte oriuntur à vaporibus acribus, & mordacibus, qui in caput ab his animalibus attolluntur. Functiones pariter facultatis vitalis non parum offensę conspiciuntur in hac ægritudine, eò quia ægri irascuntur, inconstantes sunt: adhæc, vt dicebant Alexander, & Auicennas, pulsus paruos habent, obscuros, atque difficiles. Addit Themison 9. libro Epistolarum, inæquales esse pulsus vt plurimum, eò quod cor ipsorum magnopere est occupatum. Naturales quoque functiones lęsæ inter signa lumbricorum non minima sunt: nam si spectes appetendi actionem, sæpè laborantes lumbricis sine vllo prorsus sunt appetitu, immo videmus quandoque experientia cogi matrès vi maxima offerre cibum. Contingit quoque interdum, vt appetitus caninus in laborantibus lumbricis excitetur, non ob aliud, nisi quia hæc animalia interdũ vsque adeò voracia sunt, vt statim rapiant alimenta ex ventriculo, quo tempore, vt dicebat Galenus in lib. de Theriaca ad Pisonem, & Raby Moyses in Aphor. ex sententia Galeni, corpora vehementissimè emaciantur. Retentricis functio etiam læditur sæpè in hac ægritudine, quandoquidem rarissimè contingit, vt vel vomitu, vel nausea laborantes, lumbricis nõ exerceantur. Sitis quoque maxima contingi, adeò vt facilè appareat non minimam partem inter signa lumbricorum habere functiones naturales offensas. Cæterùm signa, quæ capiũtur ab excrementis mutatis, & ipsa sunt complura. Dicebat enim Auicennas fæces duras, & siccas esse: & adfert rationem, quia vermes cùm humores omnes exsurgant, reddunt fæces aridas, & duras. Sed hæc sententia Auicennæ non est ex toto vera, eò quod experientia compertum est, rarissimè contingere, vt qui tentantur lumbricis, non habeant aluum solutam: nisi dicamus non solùm aluum ratione vermium, sed potius ratione cruditatum, quæ eo tempore plurimæ gignuntur in

ægris. Vrinæ ſpumoſæ ſunt, albæ, interdum obſcuræ, ferè ſemper perturbatæ. Sudores fœtidi, & frigidi, vt dicebat Auicennas: ſaliua etiam fluit plurima ex ore, labia nocte humeſcunt, & die ſiccantur: eò quod in die vermes magis infeſtant ventriculum, & propterea deſiccant. Fœtorem demum, aut ſpiritum quendam fœtidum ex ore ipſorum manare, experientia compertum eſt. Accidentia autem, quæ indicāt lumbricos, alia ſunt externa, alia interna. Inter externa in primis numeratur tempus anni: iam enim dictum eſt, eſſe Hippocratis ſententiam cõfirmatam & ab Auicenna, & ab omnib⁹, Autumno maximè lumbricos fieri: adhæc etiam regio numerari poteſt. Nam. vt aliàs dixi, ex Theophraſto, & Plinio; Arabia, Armenia, Syria, Silicia, Boetia, Thebana regio maximè obnoxiæ ſunt lumbricis. Poſſumus etiam nos adnumerare patriam noſtram, in qua regione frequentiſſimè hæc mala conſpiciuntur. Victus ratio præcedens, eſt etiam ſignum lumbricorum. Dicebat enim Alexander Trallianus, ſi egri vtantur cibis corruptibilibus, fructibus, balneis, facilè generari lumbricos. Inter intrinſeca verò accidentia, in primis hæc ſunt ſigna, color pallidus, extremorum frigiditas, tumor vẽtris, punctiones, dolores colici, iactationes corporis. atque tot ſunt ſigna communia omnium generum lumbricorum à Scriptoribus memoriæ nobis prodita, præter quæ ſunt & alia vnicuique generi peculiaria. In primis autem rotundorum ſignum eſt inappetentia, eò quod hoc genus animalium ventriculum ſæpè ingreditur, vbi appetitum proſternit: adhæc delirium, ſtridor dentium, morſus ventriculi, maſticationes, tuſſes ſiccæ exiguæ, partium pruritus, color pallidus, aut rubeus. De lumbricis latis ſcribit Aetius, & Paulus eos interdum abundare in febricitantibus, interdum in morbis diuturnis; ſed id ferè perpetuum habent, vt inducant ſtomachi morſus, appetitum caninum, & animi deliquia, pulſusq; inæquales faciant, imbecilles, & deficientes. Pueris autem dormientib⁹, ſi latos lumbricos habeant,

habeant, os figuratur ad similitudinem lactantis, aliena loquuntur, ac etiam stare loco nequeunt. Certissimum verò indicium est quod & Hippoc. 4. de Morbis, & Galenus, & Aristoteles 5. de Histor. anima. 19. & alij omnes testantur, si inter excrementa alui appareant veluti semina cucurbitæ; hæc enim cum sint veluti segmenta ipsius lumbrici lati, proculdubio certissima signa sunt. Ascaridum propria signa sunt vehemens inferiorum partium pruritus, atque assidua egerendi cupiditas: cum enim hæc animalia in extremis partibus gignantur, ibi adhærentia vellicant intestina, atque ita pruritum potius inducunt, quàm cruciatum: quoniã, vt notum est, intestina illa sunt crassa, & minimè omnium sensus participantia. adhæc ab egestione semper fœtor maximus percipitur; quo signo solent Hippiatri cognoscere, quando iumenta laborant hoc genere mali. Sunt porrò & aliæ ægritudines complures, quæ accidentia similia habent accidentibus lumbricorum. Eapropter Celius Aurelianus 4. de Morbis diuturnis cap. 8. diligens fuit in demonstrandis signis, propter quæ distinguuntur similes passiones à lumbricis. & auctor ille, quamquam fuit Medicus Methodicus, non tamen est negligendus, & præsertim in tractationibus signorum, in quibus diligentissimus fuit. Signum itaq; quo laborantes epilepsia, & apoplexia discernuntur à laborantibus lumbricis, est spuma, quæ non apparet in pueris, dum vexantur lumbricis, sed solùm dum laborant vel apoplexia, vel epilepsia. Et quia sæpè continget medicos vocari ad pueros, qui modo epilepsia, modo lũbricis vexantur, si hoc signum præ oculis habuerint, scilicet spumam, facile poterunt discernere an hoc, vel illo morbo vexentur. In præfocatione matricis etiam accidentia contingunt similia lumbricis; sed distinguũtur præfocatæ à laborantibus lumbricis, eò quod in præfocatis vox ex toto amputatur, & necessario præcedunt querelæ vteri; Quod si lũbricis laborant mulieres, neq; vox ex toto perit, neq; vteri præcedit mala dispositio,

ſed ventris. In laborantibus catalepſi, febres ſunt maiores, pulſus quoque maiores; quos pulſus, & paruos, & obſcuros eſſe in laborantibus lumbricis iam docui. Qui laborant Ileo, ventrem adſtrictum habent: qui laborãt lumbricis, fluidum potius habent, aut ſaltem non adſtrictum. Adhæc pallent lumbricis tentati, dormitant, & inter dormiendum gemunt, atque clamant; quorũ nihil ſuſtinent, qui Ileo tentantur. Stomachici, humores habent in ventriculo, lumbricis tentati et ſi nauſeãt, vomunt; vix tamen vnquam conſpiciuntur euomere humores pituitoſos, aut bilioſos; ſed plerumque aut cibos corruptos, aut quidquid potant, & edunt. Cæterum reperire eſt nonnullos, qui proprietate quadam naturæ id habent, vt in ſomno deducant labia, corrodant, clament; non aliter atque faciant illi, qui lumbricis vexantur; ſignum autem, quo diſtinguũtur illi, vnũ adfertur à Cælio Aureliano, & eſt, quod iſti vtilitatem percipiunt ex cibi parcitate: contrà autem faciunt, qui exercentur lumbricis; nempè qui ſi eſuriant, ſi ieiunẽt, multo vehementius, & multo atrocius turbantur.

De prognoſticis Lumbricorum.
Cap. IX.

PROGNOSTICA indicia, quæ in ægritudine lumbricorum feruntur, à diuerſis locis capi poſſunt, ſeu potius à diuerſis conditionibus, quæ circa hæc animalia ſpectãtur; poſſunt enim capi vel à differentiis ipſorum, vel à quantitate, vel à qualitate, vel à tempore exitus, vel à modo. A differentijs, quæ capiũtur indicia, ſunt ea, quæ in primis reliquit nobis Hippocrates 4. de Morbis; vbi ſcribit laborantes lato lumbrico nequaquam debiles fieri; & ſi fortè debiles fiant, minimè cõualeſcere: addit etiam hoc genus animaliũ minimè è corpore ſponte exire, ſed ſolum vi medicamentorum, atq; minimè lethalem hanc ægritudinẽ eſſe, ſed cõſeneſcere. Quo Hippocratis indi-

cio

cio intellecto, non arduum est intelligere quid voluerit Cornelius Celsus Hippocratis sectator lib. 4. suę medicinæ cap. 17. vbi scribit, latos lumbricos cæteris esse deteriores; siquidem non sunt deteriores lati lumbrici, eò quòd inferant mortem, sed potius quòd hoc genus morbi ferè in homine fit sempiternũ. Ascarides autem omnium minimè sunt praui propter tres caussas. Vna est, quia sunt animalia exigua, & tenuia; quarum conditionum merito fit, vt vel nullum, vel perexiguum detrimentum inferre possint; Altera caussa est, quia oriuntur in intestinis crassis, quæ cùm sint ignobilia, atque etiam à locis nobilibus maximè remota, vix fieri potest, vt vllum insigne periculum secum ferant. Tertia caussa est, quia cum sint in extrema intestinorum sede, per quam excurrũt, dura, & grauia stercora, facile fit, vt à stercoribus secum rapiãtur, atq; proinde facilè exeãt; sicut & medicamentorum operationibus facilè cedũt. A quantitate capiũtur prognostica indicia, quia si exeãt lumbrici graciles, parui, & extenuati, multò melius est, quam si exeant magni, pingues, crassi, & præsertim sanguine repleti; & ratio est, quia vbi exeũt graciles, & parui, argumentum est in corpore non benè fuisse nutritos propter materiæ inopiam; ex aduerso si corpore crasso & magno exeant, est indicium abundare multam materiam in corpore, qua hæc animalia ita creuerint, & adoleuerint. Pari pacto si sanguine pleni exeant, indiciũ est corrosisse venas, atq; ex ipsis sanguinem exsuxisse. Haud secus & à quantitate discreta capiuntur indicia, quandoquidem multo melius est, vt lumbrici pauci numero exeant, q̃ vt multi. A qualitate hæc etiã indicia ferre poterũt: nã si exeant albi, ferè res sine periculo est. ex aduerso si exeant vel flaui, vel liuidi, vel rubri, sunt multò deteriores; deterrimi verò sunt, si sanguineo colore saturati fuerint. A tempore exitus feruntur indicia de lumbricis, eò quod, vt dicebat Hippocrates 2. prognosticorum, & libro de internis affectibus, si exeant circa tempus indicij, optimum est: & Hippoc. sectator

Apollonius dicebat, bonum esse, si dum morbus iudicatur, lumbrici reijciantur. In initio verò morborum si exeant, signum est magnarum, & multarum indigestionum: porrò Herodotus apud Aetium scriptum reliquit: si lumbrici in inclinationibus & declinationib' febriū exeant, nihil mali indicari; ex aduerso malū esse, si exeant in statu,& augmento, eò quia signum est fieri in corpore turbationem; quamquam Cælius Aurelianus de acutis passionibus dixerit,raro in initiis morborum apparere lumbricos; qui Cælius 4. Longarū passionum cap. de Lumbricis scribit: Si appareant in augmento febrium, malum esse, in declinatione verò laxamentum adferre. A modo exitus hæc postremò capiuntur indicia, quia,vt dicebat Antiphanes apud Cælium Aurelianum,& vt scribit Anicennas, multò meli' est, si lumbrici exeant soli,& per aluum,quam si exeant aut per vomitum,aut commisti stercoribus. Cæterum dubitatum inuenio apud veteres medicinæ scriptores, vtrum melius sit,vt exeant lumbrici viui, an vt exeant mortui? Cælius quidem Aurelianus auctoritate Hpp. in Prognosticis scribit, mortale esse, si lūbrici mortui exeant. Hippocratis sententiam sectatus: Apollonius verò Melphitanus dicit,omnia interanea animalia optabilius esse vt exeant mortua, quam viua; Chrysippus etiam Asclepiadis sectator in eadem sententia fuisse videtur, scilicet magnum exitium portendi, si lumbrici exeant mortui, & adferebat rationem, quoniā argumētum est magnum esse impetum morbi,quo non modò exeant lumbrici, verum etiam interimantur. Ex altera parte Diocles medicus sentit siuè supra, siuè infra exeāt lumbrici, nullum ferè bonum, aut malum protendi ex ipsis, melius tamē esse,si mortui exeāt,q̄ si viui. Dioclis sententiam videtur quoque sectatus Herodotus apud Aetium. Apolonius horum sententiam sectatur, & ipse videtur potius dānasse viuos lumbricos exeuntes, quàm mortuos. Vt conciliaret hos scriptores antiquus Chrysippus, dixit Hipp. atq; alios iccirco dixisse morta-

le esse, si exeant lumbrici mortui, quia loquuti sunt de febribus stricturæ. alios verò contrariam sententiã habuisse, quod loquerentur de febribus laxitatis. Puto enim neminem ignorare Methodicã Sectã, omnes morbos reducere consueuisse ad duo genera, nimirũ ad stricturam, & ad laxitatem. Sed quia Chrysippi respõsio est solùm Methodica, melius erit, vt nos dogmaticè hãc rẽ resoluamus: quare dicendũ est, quemadmodũ dicere visus est Auic. lumbricos exeuntes aut sine febribus exire, aut cũ febribus; Rursum si cũ febribus exeãt, aut cũ febribus malignis, & pestiferis; aut cũ benignioribus; atq; tunc vel in augumento, vel in statu, vel in declinatione. Si exeant sine febre, nullum ferè malum portenditur, verũtamen multò optatius est, vt exeant mortui, quàm viui; & ratio est, quia si mortui exeant, signum est, non alia ratione fuisse interemptos, nisi propter alimenti inopiã. Si cũ febre exeant pestifera, & maligna, exitiale est eos mortuos exire; quemadmodũ magis salutare est, si exeant viui; atque hæc potissimum verificantur in augumẽto, & in statu; Ratio autem huius est, quia signum est, tantã esse materiæ prauitatem, tantũque venenũ, vt ipsi lumbrici interimãtur priusquã fugiant; Ex aduerso si viui egrediantur, signũ est quidem prauitatem materiæ eos expellere, sed indicium est etiã & vim expultricem fortem esse, & materiam non vsq; adeò prauam, vt ipsos interimat: Dixi potissimum vera esse in augmento, & statu; quandoquidem in declinatione non ita est. nam etsi mortui exeant declinante morbo, argumẽtum est, eos potius fuisse mortuos propter inopiam nutrimenti, quàm vlla vi morbi; quæ iam transiit. Si cum febre benigna exeant lumbrici, etiam in hac multò melius est, vt exeant mortui, quàm viui; quia inde quoque indicari potest eos lumbricos esse interemptos inopia potius materiæ, quàm vllo veneno. Ex hac itaque resolutione possunt facilè conciliari antiqui, qui hac in re diuersi fuisse videntur.

De curatione Lumbricorum,

Cap. X.

SEQVITVR modo, vt curationem aggrediamur, quæ facilè inuenietur qualis esse debeat, si ad naturam ipsius morbi conuertamur. Est enim lumbricus; vt scriptum est à Galeno libro de differentiis morborum cap. 8. & in fine 14. Methodi, & vt supra explicuimus, morbus in quãtitate, & est toto genere præter naturam; quò fit, vt statim indicatio curatoria oriatur, lumbricos omnes penitus è corpore esse extirpandos. Sed quia lumbricus est animal, & propterea huc, atque illuc facilè mouetur, neque ita expelli potest quemadmodum alia excrementa, propterea quod refugit, & resistit; necessariò sequitur vt possint è corpore expelli, prius esse interimẽdos, aut saltem ita hebetandos, & stupefaciendos, vt nullo modo resistere possint, sed expellantur. atque hinc surgit alia indicatio, vt interimantur lumbrici in corpore, vel saltem stupefiant. Et hæ sunt omnes præcipuæ indicationes curatoriȩ, quȩ dogmaticè, & ex rei ipsius natura comparantur in lumbricis curandis. Sed prȩter indicationes curatorias habentur & alia, quæ respiciunt ablationem caussarum, potiusque præseruatoriæ indicationes sunt, quàm verè curatoriæ. Caussam autem, quæ lumbricos facit, fouet, & auget, cum duplex sit, vel efficiens, nimirum calor internus; vel materia, nempè cibus corruptus, atque humor crudus; Ea propter indicationes, quæ comparantur in hoc genere, totæ sumuntur & à cibis ipsis corruptis prohibendis, à prohibenda humorum cruditate, & à temperando calore illo, qui genitalis esse solet. Et quia natura semper præcedit præseruatio curationem ipsam, & tota hæc ratio præseruationis posita est in ratione victus, & in aliquibus medicamentis, quæ euacuant humores dispositos ad generandos vermes, iccirco prius vitæ recta ratio

instituenda est in omnibus sex rebus non naturalibus. Aer itaque eligendus erit temperatus in actiuis, in passiuis vero siccus, eò quod siccitas non solùm confert ad absumendam materiam vermium generationi idoneam, verumetiam ad enecandos, & cõsumendos lumbricos. Somnus & vigilia moderati esse debent, & ante cætera monitum est à medicis, magnoperè nocere, si statim dormiat à cibo, & multò melius esse duabus horis à cibo sese ad dormiendum conferre. Exercitium moderatum esse debet, præsertim verò ante cibum; nam otium, & quies cum maximè conferant ad cumulandas indigestiones, consequenter etiam conducunt ad cumulandam, & conseruandam materiam vermificam. Aluus inter cætera maximè lubrica est seruanda, non solum ad prohibendam lumbricorum generationem, verumetiam ad ipsos iam factos enecandos; quare nisi sponte fluat, erit cienda vel cõmuni aliquo suppositorio, vel clystere aliquo. Sed in præseruatione quodlibet suppositorum, & quilibet clyster vsui esse potest, modò sufficiat ad leniendam aluum. In curatione verò debent clysteres omnes parari ex rebus dulcibus, minimè autem ex amaris, & acribus: ratio est, quia hæc animalia sicuti prosequuntur dulcia omnia, quibus delectantur; sic refugiunt acria, & amara. Et ideo huiusmodi clysteribus plerunque efficitur, vt vermes, qui per aluum exire deberent, ore reuomantur. Materia autem idonea iis clysteribus erit in primis lac, mel, saccharum rubrum, brodia pinguia, exempli gratia.

℞. Lactis cuiuscunque lib. 1.
Mellis depurati vnc. 2.
Misce, & fiat clyster: vel
℞. Brodij pinguis lib. 1.
Butyri,
Sacchari rubei ana vnc. 1. s.

Misce, fiat clyster. Dubitari posset hoc in loco, an huiusmodi clysteribus liceat inijcere sales, & oleum. Sanè si spectemus facultatem salis, & facultatem ipsius olei, sal

potest quidem sua acrimonia, & siccitate interimere lumbricos, vt ideo videatur conuenire; similiter etiam & oleum; oleum inquam cum omnia insecta enecet, iccirco videtur etiam conuenire ad enecandos lumbricos in clysteribus. Sed, si ex aduerso consideremus omnia animalia, quæcunque solent quadam naturæ proprietate, & promptitudine refugere ea, quæ sunt sibiipsis inimica, etiam coniiciendum est lumbricum refugere oleum, & sales; & ideò nequaquam conuenire, vt clysteribus misceantur, præsertim verò oleum. nã salis potest quidẽ paucũ q̃d adiici, vt excitetur facultas expultrix. Potus, si sint ægri sine febre, debet esse vinum oligophorum, subadstringens potius, & amariusculum, aut acre, minimè verò dulce. Acetum cum aqua etiam conuenit, & hac ratione vinum acidum minimè inutile est. Sed si ægri laborent febre, loco vini potest fieri decoctum, aut myxarum, aut granatorũ, aut prunorum acerborum, aut cerasorum acidorum. Fiunt enim ex his varia decocta, quæ & per se sola, & vino granatorum permista maximè conueniunt. Cibi verò qui conueniunt in curatione lumbricorum, sunt omnes illi, qui faciles concoctu sunt, qui attenuant, qui incidũt; & iccirco accommodati sunt omnes cibi acerbi, adstringentes, acidi, amari, & oleosi. Noxia verò sunt omnia dulcia, crassa, viscida, & pinguia. Ex carnibus commendantur aues omnes, carnes vitulinæ, agninæ; bubulæ maximè damnantur. Quæ autem non conueniunt, aut ipsis miscendum est acetũ, aut omphacium, vel succus granatorum, vel aliquis alius liquor acidus. Vitanda sunt omnia legumina; omnia lacticinia, & pisces. Inter fructus verò ij solum conueniunt, qui acidi sunt, vt granata, aurantia poma, citria, mespili, pruna acerba. Atque inter cætera omni studio vitandę sunt cruditates, & indigestiones; quod quidem fit non solùm perspecta qualitate eduliorum, verùm etiam quantitate. quare media quædam via tenenda est in quantitate ciborum præscribenda, quoniam si parcissime nutriantur

ægri, solent præ inedia effrenari hæc animalia, atque huc, & illuc percurrentia pertundere intestina, & incredibiles cruciat⁹ excitare. Ex altera parte si plus quàm par sit saturentur infirmi, fiunt indigestiones, & cruditates, ex quibus non solùm nutriuntur, & augentur magis interanea animalia, verumetiam iugiter noua gignuntur. quare præstat parum cibi offerre, sed sæpè, ita vt neque ieiunent, neque etiam vltra æquum saturentur. Medicamenta, quæ in præseruatione à lumbricis conferre debent, id habeant necesse est, vt ab ipsis materia idonea generationi lumbricorum penitus cõsumatur. Et quia hæc materia tota in ventriculo, & in intestinis continetur, ea propter medicamenta debent exsiccare, & consumere materiam in his locis existentem. Vt hinc colligere liceat pharmaca Eccoprotica, id est, stercoraria, accõmodatissima esse ad præseruandos à lumbricis homines. Quare vsus Senæ, tamarindorũ, myrabolanorum vtilissimus est; sed præ cęteris vtilissimus omnium est aloes vsus, & quidquid componi ex ipso solet. Consueui ego vti in illis, qui facilè corripiũtur hoc morbo, huiusmodi pillulis:

℞. Aloes succotrinæ drach. 2.
Myrrhæ,
Scordij,
Dictami albi ana scrup. 1.

Cum syrupo de absynthio fiant pillulæ: quarum quauis vice sumatur drach. 1. &, si puer sit tenerior drach. s. aut scrup. 2. Percunctabitur aliquis à me, nunquid etiam medicamenta, quæ euacuant insensibiliter, conueniant in his casibus, veluti est inter cætera decoctum ligni: proculdubio si spectemus locũ, vbi materia lumbricorum posita est, nequaquam conuenire videtur huiusmodi medicamenti vsus, eò quod ipsum euacuat materiam in ambitu corporis existentem. Lumbrici autem gignuntur in intestinis, verumtamen cum lignum amarorem habeat, & eius decoctum, & acre, & amarissimum sit, puto ego inter alia remedia ipsum

esse vtilissimum, eò quod non solum exsiccando potest consumere crudos humores ventriculi, & intestinorum, verumetiam amarore illo insigni, & acrimonia potēs est ipsa animalia iugulare; vt ob hæc omnia tam in curatione, quàm in præseruatione decoctum ligni vtilissimum sit. Tot igitur agenda sunt ad auertendam lumbricorum generationem. Superest vt rationem curandi edoceam, & primò nonnulla præcepta adferam, maximè conducentia ad vniuersalem curationem daturus: demùm cuiusque speciei propriam curationem. Dixi ex sententia Galeni decimoquarto Methodi, scopum in curandis lumbricis præcipuum esse, vt ipsi è corpore educantur. Sed quia educi non possunt faciliter dum viuunt adhuc, ideo prius necessarium est ipsos interimere, aut saltem ita hebetare, vt medicamentis resistere nequeant. Iam verò quæ vel interimunt, vel hebetant animalia interanea, sunt amara omnia, acria, incidentia, adstringétia, acida, & oleosa; quę omnia siue intrinsecus, siue extrinsecus adhibeantur, conferre consueuerunt. Sed in recto horum omnium vsu administrando nonnulla sunt intelligenda. Et primò, quia hęc animalia sunt fallenda, & cum dulcibus rebus delectētur, pręsentaneum est remediis interimentibus semper delectantia commiscere, & ideo malè agunt, qui amara sola, aut acida exhibent, eò quod lumbrici non fugunt, neque trahunt venenum apertum. Sed si venenum commisceatur rebus dulcibus, ludificantur Lumbrici, vt dicebat Lucretius de pueris; & ideo venenum cum melle, & dulcibus trahunt. Quare semper medicamenta, quæ offerentur in vermibus, immisceantur saccharo, aut lacti, aut melli, aut mulsæ; & domi meæ pro pueris iubeo parari oxymel factum ex melle, & aceto acerrimo, & decocto absynthij: huiusmodi enim oxymel conseruat mirificè pueros à lumbricis. Alterū admonendum est, in iis medicamentis, quæ per altum infunduntur, semper dulcia aut sola esse debere, aut valdè præualere aliis: ratio est, quia facilè hæc animalia

tracta

tracta dulcedine, inferiores regiones petunt. Ex aduerso in his medicamentis, quæ ore capiuntur, debent semper præualere medicamenta acria, aut amara ipsis dulcibus: ratio est, quia si plus dulce esset, quàm amarum, traherentur facilè hæc animalia in stomachum, nec commodè interimi possent. Tertium est obseruatione dignum, medicamenta lumbricis interimendis accommodata, nequaquam vehementia esse debere; ratio est, quia si vehementia sint, præterquam quod ab ipsis ventriculus offenditur, fit etiam, vt lumbrici agitati vehementer, acerbiores, & crudeliores euadant. Quartum est, horam vtendi medicamentis omnibus esse, vbi ventriculus exinanitus est, eò quod si pleno ventriculo offerantur medicamenta, facilè eorum vis alioquin imbecilla obtunditur, & penè extinguitur. Quintum est, nullam esse medicinam, quæ communiter omnibus lumbricis enecandis conueniat, nullumque esse magis præsentaneum remedium, quàm corallina vocata, vt est muscus marinus: hac enim in puluere vtuntur Medici isti foranei, & miracula faciunt. Adeo vt viderim incredibilem copiam lumbricorum interdum deiectam hoc solo medicamento. Postremò obseruandum est ægros, qui affligantur hoc morbo, plerunque pueros esse, atq; omne genus medicamentorũ auertere, ea propter sicuti auersantur medicamenta, ita etiam cogendi sunt omni ingenio, vt ea sumant, loquor de medicamentis, quæ ore capiuntur, quoniam extrinseca facilè admittunt. Modus cogendi pueros indicatus est à Paulo Aegineta libro quarto capite quinquagesimo quinto, vbi instrumentorum mentionem facit, quibus vtendum est ad cogendũ pueros. Et est cochleare, quod primum intra dentes ponitur vt, quo scilicet dentes à se inuicem abscedant, deinde fistula angusta quidem ex vna parte, latissima verò ex altera parte, & longa; hæc qua parte angusta est, mittitur in os vsque ad fauces, & qua parte latissima est, infunduntur medicamenta; sic enim fit, vt nolint, velint, sorbeant pueri medicamenta.

Poteſt his addi, interdum ægros febres tentari cum lumbricis, interdum verò eſſe ſine febre. Vbi febricitãt, quantum fieri poteſt, eligenda ſunt medicamenta frigidiora. Vbi autem ſine febre ſint, licebit vti etiam calidioribus. Atque hæc vniuerſaliter erunt obſeruanda in curatione lumbricorum. Sunt etiam, vt dicebam, propria remedia vniuſcuiuſque ſpeciei; & primò rotundi cum ſint in locis ventriculo proximis, nequaquam exigunt ea medicamenta generoſa, quæ poſtulant cæteri; quare in his, vt habemus apud Galenum multis in locis, ſat eſt adhibere vel abſinthium, vel abrotanum, vel coriandri ſemen, vel decoctum calamenti. Laudatur etiam ab Aetio lapis Gagates, amygdalæ amaræ, lupinus amarus aqua nõ maceratus; quæ omnia variis modis poſſunt vſurpari. Poſſunt etiam vſurpari & in decocto, & in puluere; exempli gratia ſi decocto placebit vti, poterit ita componi:

℞. Lupinorum p.s.
Abſinthij p.1.
Brodij quantum ſufficit,

Bulliant ſimul, & facta colatura addatur ſaccharum vſquequo dulcoretur, & poterit pro captu pueri etiam quãtitas metiri interdum ad duas, tres, & quatuor vncias. Sic etiam poſſunt fieri decocta ex aqua, & mel miſceri, vt dulcoretur. Puluis etiam ſic vſurpari poterit:

℞. Lapidis Gagatis drach. i.
Scordei,
Seminis abſinthij ana ſcrup. 2.

Terantur omnia ſimul, & cum modico mulſæ offeratur. drach. s. vel ſcrup. 2. laudauit etiam Auicennas copiam olei potatam; nam, vt docui ex Ariſtotele, inſecta omnia interimuntur oleo. Ariſtoteles 9. de Hiſtor. animalium 6. ſcribit canes, dum laborant lumbricis, à natura doctos eſſe, vt ſumant tritici vel ſpicam, vt antiquus interpres tranſtulit, vel vt Gaza, herbam tritici. Sic poterit quis ad enecandos vermes aceto acerrimo in potu vti, ſucco citri acido, & ſimiliter aurantiorum

ſucco,

succo. atque hæc intus conueniunt. Extrinsecus verò conueniunt & vnctiones, & cataplasmata; sed animaduertendum varium esse debere locum extrinsecum remediorum in applicando in lumbricis rotundis, & in ascaridibus; quia cum ascarides infestent extrema intestina, infra vmbilicum applicanda sunt remedia, & circa podicem. In lumbricis rotundis applicāda circa vmbilicum, & paulò supra, eò quia propria sedes ipsorum est in primis intestinis, quæ circa eam regionem sunt collocata. Pro inunctione conueniunt hæc:

R. Succi absynthij,
Succi abrotani ana drach.1.s.
Pulueris scordei,
Aloes ana scrup.2.
Olei communis vnc.1.
Ceræ paruni,

Misce, & fiat linimentum. Si ceratum facere placeret, sic illud componetur:

R. Myrrhæ,
Aloes ana drach.1.
Pulueris scordij,
Seminum absynthij,
Seminum citri ana scrup.s.

Cum cera, & resina quantum sufficit, fiat Ceratum. Fiunt quoque emplastra veluti est istud:

R. Foliorum absynthij,
Abrotani ana m.1.
Lupinorum contusorum crasso modo p.1.s.

Bulliant simul in aquæ lib.6. & aceti squillitici lib.1. deinde omnia simul pistentur diligentissimè, & loco prædicto apponantur. Theriaca quoque succo citri, vel aceto liquata, & apposita locis dictis maximè confert; nec solum vtilis est extrinsecus, verumetiam intrinsecus; sicut etiam & semē vrticæ à Celso valdè commendatur, semen fœniculi, cimini, menthæ; siue extrinsecus, siue intrinsecus adhibeantur; conferunt ad enecandos lumbricos rotundos. Contingit verò, vt lumbrici,

etiamsi enecentur, non exeant; quare necessarium est, vbi non exeunt, medicamenta offerre, quæ mortuos educant; & in hoc casu laudatur rhabarbarum præ cæteris, hiera, aloe, agaricus etiam; quorum hoc, vel illo vti licebit, prout videbitur ægrum ipsum, aut pituitosum, aut biliosum esse. Quare si fuerit biliosus, hoc medicamento vtendum erit:

R. Seminum citri,
Seminum vrticæ ana drach.s.
Myrabolanorum citrinorum scrup.2.
Passularum vnc.s.

Fiat decoctio in aqua absynthij secundũ artem, deinde

R. Dictæ decoctionis vnc.3.
Rhabarbari electi scrup.2.s.
Seminum fœniculi,
Calami aromatici ana gr.1.s.

Infundantur secundum artem, deinde facta diligenti expressione, adde

Mellis rosati vnc.1.s.
Succi citri vnc.s.

Misce. Hoc medicamentum efficacissimum est ad educendos & viuos, & mortuos lumbricos; addidi mel rosaceum tum vt dulcoretur medicina, tum etiam quia Alexander Trallianus in epistola de lumbricis commendat illud; quanquam existimem veteres mel rosaceum habuisse amariusculum magis, quam nos. Sin autem æger potius sit pituitosus, aut etiam melancholicus, poterit loco rhabarbari vsurpari vel sena, vel agaricus, atque cætera iam prædicta: & hæc dixi agenda esse, dum sponte vermes ipsi enecati non exeunt. Sed si, vt sæpè vsu venit, huic malo sit etiam iunctus fluxus alui, dicebat Aetius studendum esse, vt fluor alui crassescat, & addit rationem, quia quanto magis fluit aluus, tantò copiosiores fiunt lumbrici; quã in re suspecta est mihi hæc sententia Aetij. Primò quia non video, quomodo stante alui fluxu possint lumbrici copiosiores generari; etsi enim concedam fieri in his plurimas crudi-

cruditates, contingit etiam, vt secundum quod fiunt humores crudi, ita excernātur priusquam ex ipsis possint generari lumbrici. Accedit etiam, quod Auicennas, qui videtur accepisse hanc Aetij sententiam, non dicit generari vermes ex maiori fluxu, sed copiosiores educi: aliud est enim quod fiant lumbrici in fluxu alui, aliud quod exeant. Quare nisi fluxus sit immodicus, numquam est cohibendus vlla ratione, sed sinēdus potius; quandoquidem animalia nocentia sic exeunt felicius. Sed si fluxus alui immodicus sit, ita vt vires penitus deiiciat, tunc sanè, vt docuit Aetius, erit satagendum vt non violenter, sed blandè coerceatur; Quo in casu decoctum plantaginis, & portulacæ in brodio commodissimū est. Puluis etiam vermium terrestrium, si cum sapa, vel melle exhibeatur, vtilis est. Extrinsecus quoq; conueniunt vnctiones, & cataplasmata adstringentia moderatè. exempli gratia hæc inunctio erit accommodatissima:

℞. Olei rosacei omphacini,
De absynthio ana vnc.s.
Olei myrtini drach.2.
Pulueris boli armeni,
Corticum granatorum ana scrup.1.
Succi limonum parum,
Cum cera, quantum sufficit.

Fiat linimentum. Emplastrum etiam hoc accommodatissimum est:

℞. Corticum granatorum,
Corticum citoniorum,
Foliorum absynthij,
Rutæ,
Plantaginis ana m.1.

Coquantur omnia, deinde pistentur diligenter, & cum modico olei rosati omphacini fiat emplastrum. Vsus autem horum emplastrorum est, vt in linteamine subtilissimo ponantur, & parti affectæ applicentur; sique refrigerentur, recalefiant, ita vt semper saltem tepentia

conseruentur. Lati lumbrici curatio parum est diuersa à curatione rotundorum, quemadmodum dicebat Aëtius, & Paulus. Sed si vlla differentia est, ea proposita fuit à Gal. 14. Meth. & ante etiam significata à Cornel. Celso, scilicet latos lumbricos vehementioribus egere medicamentis quàm rotundos. Ratio est, cum hoc animal sit satis magnum, proculdubio maioribus armis confodiendum est. Tradita tamen sunt à Medicis quædam remedia huic malo peculiaria; & inter cætera Gal. 8. de simplici Medicina silicem scribit propriè necare latum lumbricum. Sic Alexander Trallianus scribit hoc animal interaneum interimi à nucibus regiis, à Cardamomo, & Costo; succus quoque centaurij, siue eius decoctum mirificè in hac ægritudine confert. Celsus, & Alexander laudat corticem morum, si in puluerem redactus cum modico hysopi, aut piperis exhibeatur. Pari pacto scammoneum à Celso laudatur. Theriaca quoq; mirificè valet ad enecandum lumbricum latum. Porrò ascarides adhuc maioribus medicamentis indigēt, quàm vllum aliud lumbricorum genus, quod traditum habetur à Galen. in fine 14. Methodi. Atque huius rei quinque afferuntur rationes ab Auicenna: quarum vna est, hæc animalia, vt diximus, remotissima esse à ventriculo, & ab ore; & ideo si medicamenta eò penetrare debent, necessarium est, vt sint valida satis. Altera ratio est, ascarides ferè semper conuolutos esse humoribus lentis, & viscidis; propter quos fit, vt etiāsi medicamenta eò penetrent, tamen nisi valida sint, eorum vis penitus infirma sit. Tertiam adfert caussam Auicennas, quod ascarides sæpè vsque ad monoculum intestinum ascendunt, ibique firmati magno labore inde auelluntur. Quarta caussa est quod ascarides, qui ex materia crassa, & viscida gignuntur, similiter medicamentis vehementioribus indigeant, quæ conterere huiusmodi materiam valeant. Postrema est, materiam, ex qua fiunt ascarides, venenosam ferè esse; cum autem medicamenta sint ferè venenosa, atque simile

mile à simili non admodum patiatur, ideò fit, vt à medicamentis, nisi sint vehementia, parum, aut nihil ferè offendantur: Cæterum ascarides habent quoque peculiaria remedia sua, quorum aliqua administrantur per aluum immediatè, aliqua verò per os. Quæ administrantur per aluum, sunt clysteres, suppositoria, fomentationes, inunctiones. Inter clysteres ab omnibus acres laudantur, veluti sunt hi, qui fiunt ex materia sola, vel decoctione absynthij: & vt aliquod exemplum habeatur:

℞. Foliorum absynthij m.1.
Lupinorum p.1.s.

Bulliant diligenter simul, deinde

℞. Dictæ decoctionis lib.1.
Mellis rosati vnc.3.
Salis drach.1.s.

Misce, & fiat clyster. Pro suppositorio hoc poterit parari:

℞. Nitri,
Salis gemmæ ana scrup.1.
Fellis taurini drach.1.
Mellis quantum sufficit.

Fiat suppositorium. Fomentationes possunt parari ex decocto parato pro clysteribus. Vnctiones autem hæ sunt accommodatæ:

℞. Fellis taurini drach.1.s.
Pulueris lupinorum drach.2.
Olei de absynthio vnc.2.
Vini generosi albi vnc.s.

Misce ad ignem. Modus administrãdi has inunctiones est, vt fiant ex linteamine collyria longa, & oblita hoc medicamento indãtur in anũ. Laudat similiter Aetius carnem salitam derasa pinguedine in formam glandis redactam. Sic etiã caseus antiquus salitus mirificè prodest. iuuat quoque cedria per clysterem infusa. Vbi expurgata sunt huiusmodi medicamentis intestina ab ascaridibus, fuit sententia Aetij vtendum esse adstringẽ-

tibus, quasi medicamentá adstringentia sui frigiditate, & siccitate conferant ad prohibendam nouam ascaridum generationē; eapropter, dum erit occasio, eadem curationis ratione vti conueniet. Exempli gratia huiusmodi clyster erit vtilis:

R. Foliorum plantaginis,
Poligoni,
Nucleorum myrabolanorum citrinorum,
Corticum granatorum,
Baccarum myrti,
Lupinorum ana p.s.

Contusis omnibus diligenter fiat decoctum; cuius decocti:

R. lib.i.
Olei rosati omphacini vnc.4.

Misce, & fiat clyster. qui vt prodesse valeat, continendus est quamdiu fieri potest. Per os etiam sunt multa, quæ laudantur in hoc genere lumbricorum curando. Laudat Auicennas scammonium, & coloquintidem. Sed hæc remedia generosá in pueris sunt vitanda; quare multò melius, & vtilius medicamētum est illud, quod proponit Auicennas, factum ex succo Ireos; huiusmodi enim succus non tantum ducit aluum, & consequenter ascaridas, sed etiam peculiari quadam facultate eos interimit. Multa alia à Medicis tradita sunt remedia pro lumbricis; quæ nō est, vt hoc loco prosequar omnia; sat fuerit exempla eorū, quæ putantur efficaciora proposuisse.

FINIS.

DE VENENIS ET MORBIS VENENOSIS Tractatus.

EX VOCE EXCELLENTISS. HIERONYMI MERCVRIALIS Foroliuiensis, Medici clarissimi diligenter excepti, atque in Libros duos digesti

OPERA ALBERTI SCHELIGII VBARSCHAVIENSIS.

BASILEAE
Anno CIↃ IↃ XVIC.

VOTIVVM FRANCISCI HVNNIADINI TRANSIL. IN EDITIONEM OPERIS.

PARVE liber gelidos mundi visure Triones
Illa tot heroum genitrix, tot honoribus aucta
Aula petenda tibi est, Scythiæque superba trophæis.
Hic vbi bella ducum cupido perlegeris ore
E domitum Tanaim, & fractæ Mæotidos arcus,
Diuitiis confise tuis, audacter adito
Diuini penetrale Ducis, prosternere supplex
Atque vnctum venerare Dei, genibusque volutus
Debita magnanimo desiges oscula Regi.
Ille licet nunquam curarum pondere liber,
Te tamen adspecto discussa nube parumper
Liberior, paulumque suus, te fronte serena
Excipiet, magni diuina oracula vatis.
Magna decent magnos, Tu nempe potentibus herbis
Nigra venena fugas, vitamque in secula differs:
Ille venenatos ferro & face conficit hostes.
Macte bonis animi, Rex inuictissime, rerum
Certa salus, atauis soboles non degener Hunnis.
Quo nascente fluunt anni meliore metallo,
Quo nascente redit viuus calor vrbibus ægris,
Quo nascente audent canæ procedere leges,
Inuenies virtute viam, Tua numina Ganges
Et septem gemini formident hostia Nili.
Tu vero lux Arctoæ clarissima gentis
O iuuenis, tibi quid tanta dabit indole dignum
Posteritas? quali pensabit munera lucro?
Vltra Pyramidas, annosaque Mausolæa
Duret honos, nec te premat inuida nube vetustas.

PATAVII.

SERENISSIMO
AC INVICTISSIMO
PRINCIPI,
STEPHANO PRIMO
DEI GRATIA REGI
POLONIÆ,

Magno Duci LITHVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, SAMOGITIAE, LIVONIAE, &c. PRINCIPI TRANSILVANIAE,

Domino suo clementissimo.

INTER *Scriptores Græcos non postremus Menander in Epistola sua ad Ptolæmeũ Regem de optimo Rege, huiusmodi dictum protulit. Egregium quiddam Rex est, qui fortitudine præcellit, & iura hominum iudicio suo conseruat. talem te nobis diuinitùs Regem datum esse, omnes confitētur.*

satis enim superioribus annis demonstrasti, cum ex Moscho tot insignes & peramplas obtinuisti victorias, quantum fortitudine polleas: ita vt nulla sit, quam Sol circumlustrat, mundi pars, ad quam tuarum rerum gestarum fama non peruaserit. non enim id tuæ famæ, quod ventis solet, contingit, qui cum vnde ortum ducunt ibi impetuosissimi sunt, ad remotiora languidi ferè debilitatiq́ perueniunt: sed quod ingentibus, vastissimisq́ fluminibus, quæ cũ à riuulis ipsis magna sint, assiduo tamen aucta, & in molem eleuata progressu, ampliores & capaciores alueos efficiunt, quo à fontibus ipsis longius recesserũt. idem percelebrem de te efficere famam omnibus conspicuum est. in dies enim nouis ex toto orbe terrarum Legationibus de sublimi & verè Regia virtute tua gratulationes excipis, omnes se tibi adiungi volunt, te cælitus in illud Maiestatis Solium, vt propugnaculũ sis contra immanissimos & teterrimos Reipubl. Christianæ hostes euectum esse autumant. tuq́ solus nunc es, quem vnum omnes magis suspiciant, admirentur, & venerentur. iura autem subditorum tuorum qua ratione tuearis & conserues, non solum qui in

tuo regno ſunt, verumetiam reliqui omnes optimè norunt, cum tot tantasq́ inter incolas Regni lites breui ſopiueris: vt ſi alicubi Iuſtitiam quis vigere dicat, in Regno Poloniæ, te Rege, locum fixiſſe aſſeueret. Felicem noſtram te Rege Poloniam, quo præſente Religio Chriſtiana propagatur, hoſtis à finibus Regni longè lateq́ arcetur, Iuſtitia ex æquo vnicuique adminiſtratur. Cæterum cum magnum Medicum, maximi quoque Principis nomine illuſtratum in publicum prodire deceret, tu mihi, Rex inuictiſſime, hoc ipſo nomine pulcerrimè ſuccurriſti, cui hoc Opus dedicarẽ: vt Maieſtatis tuæ eximio fulgore & ſplendore plurimum illi claritatis accederet. quippè qui Iuſtitiæ adminiſtratione Traianum, felicitate in bellis gerendis Alexandrum Macedonem, clementia Iulium Cæſarem facilè ſuperare videaris: & quod ad Religionem pertinet, ſanctiſſimorum Regum anteceſſorum tuorum veſtigiis feliciſſimè inſiſtis. Suſcipe igitur, Sereniſſime Rex, Tractatum hũc præceptoris mei hac tempeſtate noſtra Medici præclariſſimi, & omnium Medicorum Coriphæi, benigno vultu: & eum ſub vmbra Maieſtatis tuæ habere ne graueris: ſic enim

te doctißimorum virorum (vt facis) scriptis oblectari declarabis, & vniuersum mortale genus, hoc non mediocri beneficio tibi in perpetuum obligabis. Deus Optimus Maximus Maiestati tuæ ad Christianæ Religionis incrementum tui nominis immortalem gloriam, & Regni Poloniæ amplificationem, diu incolumem & florentem conseruet. Patauij Kalendis Martijs. Anno à mundo redemto.
D. M. LXXXIII

Sacræ Regiæ Maiestatis tuæ

fideliss. subditus

ALBERTVS SCHELIGIVS
Vbarschauiensis med.

AVTORES QVI IN OPERE de Venenis testes citantur.

Aetius
Agatarchides
Alexander Trallianus
Alexander Aphrodisæus
Alexander Petronius
Albertus Magnus
Albucasis
Altimarus
Antigonus
Apollonius Melphitanus
Aristoteles
Aretæus
Arnoldus Villanouanus
Auicennas
Auenzoar
Auerroes
Auctor lib. def.medic.
Azarauius
Cassius
Cornelius Celsus
Columella
Cælius Aurelianus
Chrysippus
Democritus
Dioscorides
Diocles Caristius
Erotianus
Fernelius
Fuchsius
Galenus
Gulielmus Placentinus
Hero
Hippocrates
Haly abbas
Herodotus
Hieronymus Cardanus
Iacobus de Partibus
Isidorus
Lucretius
Marcus Varro
Michael Ephesius
Montanus
Meletius
Manardus
Nicolaus Florentinus
Nicander
Oribasius
Petrus Aponensis
Pausanias
Paulus Ægineta
Plato

Plautus
Plinius
Plutarchus
Rafes
Raby Moyfes
Rogerius Chirurgus
Rufus
Seneca
Serenus
Stephanus Athenien-
fis
Sueffanus
Theophraftus
Theodoricus
Theodorus Prifcia-
nus
Themifon
Timæus Locrenfis
Vegetius
Xenophon.

HIERONYMI MERCVRIALIS DE MORBIS VENENOSIS ET VENENIS

LIBER I.

Proœmium, & morbi venenosi definitio. Caput I.

QVONIAM vt veterū auctoritate, & quotidiana experientia compertū est, venena omnia cor ipsum (quod viscus veluti fons quidam ac principium vitæ in nobis existit) petere in primis solent: & illud præ cæteris corporis nostri partib⁹ maximè impugnare, decreui, quod iampridem fueram pollicitus, de venenosis morbis, atque etiam de venenis ipsis in præsentia pertractare, eò sanè magis, quod paucissimi reperiuntur auctores, qui hanc materiam vsque adeò arduam, & humano generi apprimè salutarem, & scitu necessariam, tractauerint. Vnus quidem Nicander antiquissimus omnium, quos habemus, videtur esse: post hunc Dioscorides: scripserunt quoque & Galenus & Erasistratus, sed licet horum libri citētur, quemadmodum Dioscorides in capite de Basilisco citat Erasistratū

tamen commentaria hæc non habemus, & præfertim Galeni de venenis, quæ ſcribit Raſes ſe vidiſſe; quæ ſi à nobis non deſiderarentur, ampliorem fortaſſe dicendi campum, circa tractationem morborum venenoſorum haberemus. verùm vt pauci omnino hac in materia reperiuntur auctores: pari pacto pauca habemus nomina horum morborum. Græci quidem appellarunt modo δηλητηρίους modò corruptiuos, modò lethales; nos venenoſos cõmuni nomine appellare conſueuimus. Fuerunt recentiorum nonnulli, qui appellare voluerunt morbos à tota ſubſtantia, ſeu à forma: ſed de his pòſt dicemus. Si cui placebit, vocari etiam poterunt vocabulo Latino pernicioſi. Definitur autem morbus pernicioſus hunc in modum; morbus venenoſus eſt diſpoſitio præter naturam cordis, offendens immediate, & vehementer actiones ob vim veneficam. Cæterum ſat nõ eſt definitionem ita ſpecialiter tradidiſſe, ſed operæpretium exiſtimo, vt viuam quandam & exactam huius definitionis Anatomen faciamus: & vt primum auſpicemur à diſpoſitione, ſciendum actiones corporis noſtri produci ab vna anima, ita vt nulla ſit in eo actio, ſiue naturalis, ſiue vitalis, ſiue animalis, quæ non à facultate animæ, ſeu ab ipſa anima efficiatur. quod autem hęc diuerſas & varias actiones producat, id totum proficiſcitur à varietate inſtrumentorum, ita vt dicatur & viſionem, & tactum, & nutritionem facere: propter diuerſitatem inſtrumentorum, quibus vtitur. Cum igitur varientur actiones ob ipſa inſtrumenta, neceſſariò fit, vt pro tali, & tali actione, talis, atque talis inſtrumentorum requiratur diſpoſitio, quæ dicitur à Medicis, & à Philoſophis interdum eſſe auctor ipſarum actionum: quamquam vt dixi, ſit inſtrumentum ipſius animæ. Si igitur huiuſmodi diſpoſitio bona ſit, bonas actiones facit: vel in cauſſa eſt, vt anima bonas actiones faciat. ſi autem mala ſit, in cauſſa eſt, vt actiones malæ ab anima fiant: ita vt ſemper dicendum ſit, actiones omnes ab anima fieri, quod voluit docere Gal. in lib. de trem. & rig.

& rig. cap. 5. vbi dicebat, non esse opus musculi mouere, sed animæ. Bona dispositio est sanitas: mala verò morbus: & hæc est res facta: terminus alterationis: & est accidens: atque in prima specie qualitatis, vt dicebat Arist. iure igitur dictum est, morbum esse dispositionem præternaturalem, seu malam dispositionem. Dicitur cordis, quoniam quemadmodum nuperrimè dicebam, proprium & principale subiectum huius morbi, est cor ipsum. Et quamquam sæpè vsu veniat, vt caussa venefica lædat aliquam aliam partem, nihilominus haud verus character huius morbi est perfectus, nisi prius cor ipsum affectum sit hac dispositione, & consequenter ipsam læsionem toti corpori, aut maiori eius parti cõmunicet. Dicitur lædens immediatè, quia proprium est omnis morbi vt immediatè lædat actiones; sic enim definiuit eos Gal. 2. Methodi 4. & lib. de differ. morb. actiones læsas immediatè semper sequi morbũ. sic etiam ratio ipsa postulat, quia si illa dispositio, quæ sanitas dicitur est immediata caussa bonarum actionũ; necessarium est, vt morbus qui est contrarius sanitati sit immediata caussa ipsarum læsarum actionum, nec obstat, quod Galenus interdum dixerit, præsertim 3. de Sympt. caussis cap. 1. actiones lædi ab erroribus externis & non à morbo, quia illæ læsiones, de quibus ibi loquitur Galenus, non sunt veræ læsiones actionum, vt ipsemet etiam lib. 1. de Locis affec. cap. 3. copiosè dicebat, adeò vt hoc sit verissimum, morbum immediatè lędere actiones, & actiones lęsas immediatè sequi morbum, alioquin nisi hoc conuerteretur, praua esset eius allata definitio. Dicitur vehementer, eò quod omnis læsio facta à veneno, vehemens semper est. Nec obijciat aliquis, quòd sæpè videantur morbi venenosi latenter & blãde serpere ac offendere, quia quantò magis occulta, & placida videtur venenosorum morborum actio, tantò deteriores sunt effectus qui sequũtur, adeò vt ex ipsis effectibus perspiciatur certissimè, actionem eorũ vehementem esse, licet sensibus nostris & mitis & blãda

videatur. Dicitur poſtremò, ob vim veneficam: vt ſeparentur hi morbi à febribus vehementiſſimis & ardentibus; quæ lædunt cor vehementer immediatè, ſed cum in ipſis deſideretur huiuſmodi vis venefica, ſequitur etiam vt nullo modo mereantur huiuſmodi febres appellari morbi venenoſi.

Morbus venenoſus ſub quo genere morbi contineatur. Cap. II.

CVM itaq; morbus venenoſus ſit citra omnium controuerſiam morbus; videndum eſt in quo genere reponere eum debeam. Fernelius & Argenterius ingenioſiſſimi, & grauiſſimi Medici, exiſtimarunt non poſſe illum ſub vllo eorum morborum genere comprehendi, qui à Medicis proponuntur, & ideò exiſtimarunt aliud genus eſſe inueniendum, ad quod referantur venenoſi, & appellarunt hoc genus, morbos totius ſubſtantiæ: modò etiam formæ: modò materiæ. nec ſolum hac ſententia contenti fuerunt: verumetiã damnarunt veteres, & præſertim Galenum, quaſi non exactè propoſuerit omnia morborum genera. Cæterum quia ſententia hæc refutata eſt à recentioribus Medicis, locus hic non poſtulat, vt hac de re ſolliciti ſimus: illud autem ſtatuendum erit, auctores noſtros Medicinæ, neque ſuperuacaneos, neque diminutos fuiſſe, in tradendis illis receptiſſimis tribus morborum generibus, nimirũ, mala complexione, mala compoſitione, & vnitatis ſolutione. Vt autem hoc intelligatur, recurrendum eſt ad verã rerum inueniendarum normam, ſcilicet, ad ipſius rei naturam. Natura morborum venenoſorum (vt docui in definitione) tota poſita eſt in hoc, vt ſit diſpoſitio lædens actiones, quare quot erunt in rerum natura diſpoſitiones, à quibus lædantur actiones, totidem morborum genera eſſe neceſſarium erit. Diſpoſitiones verò quoniam

quoniam sunt affectus permanentes corporum compositorum, operæpretium est videre, quot sint compositiones, circa quas fieri possint morbi, Aristot. quidem 2. de Par. animal. cap. 1. scriptum reliquit, tres eas esse in corpore nostro. Prima est quæ fit ex qualitatibus primis, scilicet elementorum. Secunda quę fit ex ipsis elementis; & est compositio partium similarium. Tertia est compositio ex partibus similaribus, scilicet partium instrumentalium. Prima est sola ratione contemplabilis in corpore. Secunda, vtputa carnis, nerui, & ossis, ab ipsis sensibus intelligitur. Tertia quoque vt manus, pedis, & similium instrumētorum, sensibus & ipsa subiecta est. Si liceret aliquid addere dogmatibus Aristot. possemus dicere, esse quoq; quartam compositionem, totius corporis ex pluribus instrumentis. Sed sicuti hęc postrema ab Aristot. & alijs non est recepta; à nobis itidem omittenda est: ita quoque prima cum non sit ita sensibus subiecta, à Medicis omittitur. Superest igitur secunda saltem, & tertia, secundum quas non est dubiū fieri duas dispositiones, à quibus actiones oriuntur. Vna est similarium, quæ quotiescunque integra, & sana permanet, actiones similares vocatas edit; pari pacto si hæc vitietur, actiones quoque vitiosæ redduntur. vnde oritur genus morbi, quod à Medicis similare dicitur, eò quod actiones similarium partium offendat. Est & alia compositio instrumentaria, quæ & ipsa dispositionem iūctam habet in corporibus nostris, & hæc quousque sana, & integra est, actiones instrumentales sanas reddit: vbi verò aliquo pacto violatur, efficit actiones morbosas. Vnde consequenter genus morborum instrumentariorum exoritur. Fiunt autē & actiones quædam mistæ, scilicet ex actionibus instrumentarijs & similaribus, quæ vbi offenduntur, necesse est, vt lædantur à mista dispositione, quæ facta sit ex partibus instrumentarijs, & similaribus. quo quidem in casu tertium oritur genus morborum, quod mistum est ex similari, & instrumentario, & solutio continui nuncupata est,

Cum itaque plures actiones his in corpore nostro minime reperiantur, & consequenter non inueniantur aliæ dispositiones permanentes, necessariò sequitur, nullum aliud genus, præter hæc tria morborum genera excogitari posse. Esse autem morbos venenosos reponendos vel in genere instrumentariorum, vel in solutione continui, multum abest à ratione, & sensu, eò quia & si à venenis interdum fiant vlcera; interdum vitietur figura, magnitudo, situs, aut numerus, verumtamen hoc non est perpetuum in omnibus venenosis morbis, sed potius per accidens est, & propterea quærendū est, aliud quidpiam quòd perpetuò sit in ipsis; est autem illud, vt ostendant cor ipsum, & dissoluant temperamē tum & harmoniam ipsius. Quare cum hoc pertineat ad partem similarem ipsius cordis, necessarium est fateri, hos morbos esse similares, & consequenter reduci debere ad genus malæ temperiei: quandoquidē temperies ipsius cordis destruitur omnino à vi venefica. Cæterū dubitabit fortasse quispiam cùm varia, & diuersa sint intemperamenta, quæ morbosa cum sint, lædūt actiones corporis, quæ nam sint propter quæ morbi venenosi agunt, vtrum sit frigidum, an calidum, aut siccum, vel quippiam aliud. hic locus esset discurrendi & disputandi, quid sit temperamentum, & vtrum vnum, vel plura; vtrum vna qualitas faciat temperamentum. Sed quia longum esset, has quæstiones tractare, sat erit si hoc resolutum habebitur verum, & vltimum temperamentum, quod interdum à Galeno nomine totius substantiæ appellari solet, nihil aliud esse nisi quandā dispositionem permanentem acquisitam ex certa proportione omnium qualitatum primarum & secundarum, quæ sicuti interdum solet agere vna, vel duabus qualitatibus manifestis: ita quoque solet huiusmodi temperamentum vitiari vna, vel pluribus huiusmodi qualitatibus. ita vt statuendum sit, lædi in morbis venenosis temperamentum cordis, interdum læsa caliditate, interdum humiditate, aut siccitate, interdum

terdum læſis pluribus. Et ſi quidpiam eſt quod frequẽtiſſimè in ijs læditur, ſanè calor eſt & humor cordis: vnde dicebat Auicennas capite de venenis, & de viribus cordis, cor à venenis congelari & exſiccari, ita & (ſi verum eſt, quod credidit antiquitas) cor eorum qui venenum ſumſerunt cremari non poſſit, vt relatum eſt de Germanico à Suetonio & Plinio: quod propterea fieri putandum eſt, quia, vt dicebat Auicennas, ita induratur, & congelatur cor venenatorum, vt comburi nequeat. Erunt igitur morbi venenoſi in genere ſimilarium ponendi, & conſequenter reducendi ad malam temperiem: cum proprium ſit maximè omnium venenorum diſſoluere harmoniam ipſius cordis. quo fit etiam, vt citra omnium controuerſiam, conſtituendum ſit cor pro parte verè affecta in his morbis. Sed duo occurrunt circa hanc rem magna diligentia examinanda. Vnum, an verum ſit cor in his morbis eſſe veram & perpetuam ſedem affectam. Secundum ſi eſt; propter quã rationem fiat, vt vis venefica ſemper cor, tamquã propriam ſedem, petat. Circa primum difficultas eſt non contemnenda, quia Galenus 1. de Compoſ. medic. ſecu. gen. cap. 1. & Auicen. lib. 2. cap. de venenis, atque poſt hos innumeri alij, docuerunt venenum leporis marini ſolummodo tentare pulmones, ita vt potiſſimum & ſolum hoc veneni genus exulceret pulmones. pariter ſcribunt cantharides ſolummodo offendere veſicam: Altercum ſiue hyoſcyamum lædere primo & principaliter cerebrum: quæ ſi vera ſunt, vt proditum eſt à Scriptoribus, & experientia quotidie probatur, nõ videtur verum eſſe, quod perpetuo ſedes affecta omnium venenorum ſit principaliter cor. Pro diluẽda hac grauiſſima difficultate, dicendum eſt verum eſſe, quod perpetuò venenum principaliter lædat cor tamquam propriam ſedem: ſed quia poſt læſionem eius, ſolet etiã alias partes lædere, hinc fit quod aliqua venena proprietate ſuæ naturæ poſt læſionem cordis, lædunt vnam aliquam partem, & alia aliam, & quæ ſunt huiuſmodi

ſolent effectus ſuos prius oſtendere in parte quam ſecundariò tentant, quam in tentata principaliter: & hinc eſt quod lepus marinus,(primum licet tentet cor) quia tamen ſtatim ſubinde offendit pulmones,& in ipſis effectus manifeſtiores facit, dicatur exulcerare ſolos pulmones, & cantharides ſolam veſicam, quia ſcilicet nõ exulcerat cor, licet ipſum offendat, ſed vlcerat lepus pulmones, vel ſolos,vel ſaltem antè aliam partem omnem. Sed ſi hoc verum eſt, quomodo fieri poteſt, vt lepus marinus,vel quiſpiam ſimile pertranſeat tot partes antequam ad cor veniat, & eas prius non offendat quã cor, eò maximè quod natura tradidit ei egregiam quãdam conſtitutionem,vt poſſit tamquam pars nobiliſſima & neceſſaria euitare iniurias illatas. hæc difficultas quoniam magna, & rariſſima eſt,multas quoque & varias habuit Scriptorum ſententias: Fuerunt qui exiſtimarunt propterea cor peti directè ab ipſis venenis, quoniam inſtar lucis ſeſe ſtatim per corpus vſq; ad cor propagant, vbi poſtmodum ſua quadam natura firmantur, & vires ſuas oſtendunt: adducti ſunt hi in hãc ſententiam auctoritate Galeni 1. de Semine cap. 16. quo in loco videtur id efficere commune omnibus venenatis inquinamentis, vt ſtatim vis ipſorum inſtar radij cuiuſdam ſeſe profundat ad ipſum cor. Alij è cõuerſo putarunt, propterea venenum ſtatim cor ipſum petere, quia ab eo trahatur; ſed quum trahi poſſit aliquid ab alia re, vel vi vacui,vel familiaritate,& ſimilitudine naturali,non defuerunt,qui ſimiliter putarunt trahi venenum à corde vi vacui, quia cum cor, atque arteriæ ſeſe dilatant, vt loco fuliginum effuſarum attrahant aerem externum, ratione ſcilicet vacui, ſimul attrahunt venenum extrinſecum.cui rei atteſtari videtur Galenus 2.Aphor. ſect. Aphor.41.vbi refert Hiſtoriam cuiuſdã mulieris, quæ in balneis fuligines venenatas vnà cum aere per arterias in cor traxerat. Fuerunt etiam qui putarũt proprietate quadã cor ad ſeſe trahere venena, ſed quia ſententia hæc copioſè refutata eſt à Petro Aponenſi libro

libro de venenis cap. 3. non opus eſt, vt ego amplius in ea laborem. illud tantum in præſentia ſciendum, quòd etſi interdum venenum attrahitur à corde ratione vacui, vt attrahuntur & aliæ qualitates: verus tamen modus & ratio propter quam venena cor petunt eſt, quia in quacunque corporis parte inſignis vitalium ſpirituū copia reperitur; quibus cum venena aduerſa ſunt: fit vt illi hæc effugientes tamquam inimica ad cor veluti ad propriam, & tutiſſimā ſedem ſeſe recipiant, & illud inſigniter lædant, & veneno quo ipſi ſunt infecti inficiant, & coinquinent. Sed aduerſus hanc rationem tres obiectiones ſeſe offerunt. Vna eſt, quia ſi ſpiritus vitales infecti ad cor ſtatim percurrunt: rationi conſentaneum videtur, vt priuſquam illud inficiant partes inter medias contaminent, vnde fit, vt minime debeat an te alia ab ipſis violari. Altera obiectio eſt, quòd ſpiritus vitales vbi veneno facti ſunt ſimiles, potius deberent ad locum veneni confugere, quàm ad ipſum cor. Tertia & poſtrema eſt, quod tametſi ſpiritus vitales venenati ad cor ferantur, multi tamen relinquuntur in parte primò affecta: quo fit, vt iſti debeant prius huiuſmodi partes coinquinare, quam cor ipſum inficiatur. Reſpondendum eſt ad primum, quod tametſi ſpiritus infecti pertranſeant alias partes, priuſquam cor attingāt: tamen illæ minimè ita afficiuntur à ſpiritibus currentibus & tranſeuntibus, quemadmodum afficitur cor à ſpiritibus in ipſo firmatis: illud ſi quidem experientia & natura comparatum eſt, vt omne agens, dum in termino eſt, dum firmum eſt, fortius, & efficacius agat, quàm dum in tranſitu eſt, & motu. Ad ſecundam autem obiectionem dicendum, & ſi ſpiritus vitales infecti ſint ſimiles veneno: tamen multò maior ſimilitudo ipſis intercedit cum corde, à quo tamquam à principio prodeunt, quam ipſis venenis. Ad tertiam autem dicendum, ſpiritus vitales relictos in parte venenata, lædere quidem illam, veruntamen multò grauiorem eſſe, maioremque læſionem ipſius cordis; quan-

doquidem vt dicebat Aristoteles in libro de Com.Animal. mot. quilibet motus & error factus in principio maximum quid est in virtute: exemplo temonis nauis, in quo quilibet minimus error, grauis est toti naui. Sit ergo hoc constitutum, venena propterea petere directè cor: quia cum sint spiritibus vitalibus inimicissima, illi infecti subitò percurrunt ad cor, & illud inficiunt; ita vt iure & meritò cor pro loco affecto in morbis venenosis statuendum sit.

De caussis morborum venenosorum. Cap. III.

CAVSSA horum morborum nulla alia est, nisi vis venefica, quæ cum actus quidam sit, necessarium est, vt in aliquo corpore posita sit, ita vt ex hac vi venefica & ex corpore ipsi subiecto efficiatur mistum, quod venenum nuncupatur. Atque hoc est, quod voluit significare Plato 11. de Legibus, vbi cũ de veneficijs tractaturus esset, scripsit aliud genus venenorum esse, quod corporibus corpora offendit; aliud verò quod incantationibus, figuris, & alijs huiusmodi lædit. Quoniam autem huc peruenimus, vt venenosorum morborum caussas esse venena inuenerimus, operæpretium est gradum in hoc loco sistere, & diligenter examinare vniuersam venenorum naturam, in qua pro meis viribus studebo, vt pauca omnino desiderentur, & vt multa (quæ forsan apud alios inuenire non licet) adferam. Sunt autem quæ à nobis de venenis tractari oportet hæc. Quæ sint nomina ipsorum, tum apud Græcos, tum apud Latinos: deinceps quæ sit vera definitio, & vera natura; tum quæ sint caussæ, & quæ differentiæ. adhæc tractãdum de signis morborum venenosorum, & propterea de signis venenorum: mox ratio præseruandi ab his, & venenis, necnõ curatio ipsa exactissime tradẽda. Sed cũ nobis vsq; adeò grauis & insignis tractatio ꝓposita sit, illud

illud antè cætera discutiendum est; Vtrum ad Medicum pertineat tractare de venenis. nam Hippocrates in iuramento quod omnibus Medicis seruandum proposuit, ante alia omnia sanxit se neque venena propinaturum, nec consequenter alios docturum esse huiusmodi tractationem. præterea lex fuit antiquissima Platonis 11. de Republ. quam etiam posteriores Legulatores obseruarunt, vt nulli liceat ea administrare, nec docere venena. Galenus etiam libro secundo de Antid. cap.7. damnauit Horum Mendesium, Orpheum Theologum cognominatum, Heliodorum Atheniensem poetam, Aratum & alios Auctores celeberrimos, quod & docuerint, & scriptis tradiderint rationem componendorum venenorum; vt his rationibus & auctoritatibus minimè videatur medico licere de illis vllo pacto tractare. Ex altera parte Erasistrat⁹ magni nominis Medicus, vt est apud Dioscoridem, capite de Basilisco, tractationem de venenis copiosissimam habuit; quinimmo Galen. 6. in 6. Epid. cap. 5. monstrat sese de proprietatibus secundum totam substantiam commentarium ædidisse, in quo minimè dubitandum, quin copiosissimè de venenis scripserit; eò maximè quod Rases libro 20. sui contin. cap. 2. testatur se librum Galeni de venenis vidisse. Postremò si verum est, venena esse res naturales, vt suo loco dicetur, res autem non naturales eius cõditionis sunt, vt & ad salutem & ad perniciem administrari queant; fit vt minimè impium videatur de iis tractare: eò maximè quod Hippocrates plerisque in locis vtitur cantharidibus, quæ venena sunt. Multa etiam sunt animalia, quæ venenis nutriuntur, vt relatum est de mure quodam, qui nutritur napello. Cicuta dicebat Lucreti⁹ barbigeras pecudes nutriri. hac eadem dicit Plinius nutriri capras, & Galen. sturnos: quinimmo (vt suo loco dicam) pleraque venena sunt, quę maximè iuuant venenato corpori, vt si sint ancipitis naturæ, ita vt & bonum & malum præstare possint, minimè videatur à ratione, & à Medici munere alienũ, de ipsis

tractare. Hac in re dicendum est, de venenis à Medico posse duo tractari, vel naturam scilicet vel vsum: de natura rursum potest Medicus tractare, vel de ea, quę singulis cognita est, vel de ea quæ incognita & secreta habetur. De vsu pariter venenorum, qui positus est, tum in ratione componendi, tum in tempore exhibendi, tum in quantitate, tum in modo, potest tractare, vel ratione salutis, vel ratione damni, & pernicies. De natura autem eorum singulis cognita, si Medicus tractet, minimè rem aut iniustam, aut inhonestam faciet: quia cum sint à Deo & à natura creata, vires & naturas ipsorum docere, haud inconueniens est: eò maximè quia ad salutem hominis pertinet, vt huiusmodi natura cognoscatur, quo possit caueri. Sed de natura eorum venenorum, quę arcana sunt, & vel ab omnibus vel à plerisque ignorantur, minime medico tractandum esse videtur. Et hoc est quod dicebat Galenus in lib. de purg. med. eum qui repererat herbam attrahentem sanguinem fuisse ductum ad supplicium oculis velatis, ne in itinere aliquem doceret eam humano generi vsque adeo perniciosam: quanquam sim admodum incertus an huiusmodi herba reperiri possit, quemadmodum aliàs disputaui. eò quia Galenus scribit, se dum puer esset, huiusmodi historiam audiuisse: & Mesues in Canonibus vniuersalibus, conatus est pluribus rationibus demonstrare, huiusmodi herbam, quæ sanguinem ducat, reperiri nulla ratione posse. Circa vsum verò venenorum ita Medicus se debet gerere, vt nūquam ad perniciem vllius, vel tractet illum, vel doceat: gratia verò salutis & potest, & debet Medicus ipsum docere; quare mihi videtur reprehendendus Theophrastus qui libro 9. de hist. plant. 17. docuit modum, quo Chij populi cicutam parabant, vt citò interimeret. Sic etiā iure damnauit Galenus eos Auctores, qui docuerunt compositionem venenorum in perniciem hominum; & si forsan & ipsi excusationem aliquam suo facto prætenderint: sic fortasse posset aliquis vitio vertere Platoni, qui

in calce Phœdonis, dum mortem Socratis narraret, docuit modum quo vsi sunt Satellites, vt cicuta citò interimeret sanctissimum hominem. Quare iam videri potest, nos quoque excusatione dignos esse, quod institutum nostrum sit venenorum naturas cognitas & vulgares tradere, simulque vsum ipsorum non ad perniciem, sed ad salutem docere, simulque demonstrare, qua ratione liceat eorum omnia damna euitare.

De nominibus veneni. Cap. IIII.

QVOD appellant Latini venenum, solent Græci Scriptores nuncupare pharmacum. Et sicuti apud nos hoc nomen multa significat: sic quoque & apud Græcos. significat enim modò purgans medicamentum, modò lethale, modò colorem, modò incantationem, totque etiam significare pharmacum apud Græcos perspectum est illis, qui in commẽtariis eorum versantur. Sed quia talia significata ad medicos minimè pertinent, statuamus venenum, de quo nobis tractandum est, significare medicamentum mortale. Medicamentum autem hunc in modum acceptum apud Græcos tam Philosophos, quàm Medicos variis modis nuncupari solet. Hippoc. sanè 6. Epid. Commen. 6. text. vocat κακόυργον, in iuramento appellat θανάσιμον, Theophrastus verò, Dioscorides, & Galenus appellarunt venenum modò φάρμακον φθορόποιον, modò θανάσιμον, modò δηλητήριον, Aristotel. 1. Problem. 46. appellauit φάρμακα θανατοφόρα. Quibus Græcorum vocibus totidem ferè Latinorum respondent: nam interdum appellant malefica venena, interdum lethalia; interdum corruptoria: sæpè etiam deleteria. Galen. loco citato sermonem habẽs de proprietatibus à tota substantia, scribit ea quatuor generibus contineri, alimentis, medicamentis, purgantibus, maleficis, & horum remediis. Malefica rursum scribit duum esse generum, alia appellata deliteria: alia

quæ virus eiaculantur. ficque remedia duum effe generum. alia quæ refpiciunt deleteria, & vocantur alexipharmaca: alia vero quæ virus eiaculantia, & theriaca appellantur. de quibus præclariffimè fcripfit Nicander. pofthæc declarãs Galenus quæ fit differentia inter θανάσιμα, feu lethaliá & deleteria, fcribit veteres Medic. nuncupaffe medicamenta θανάσιμα, feu lethalia, quæ inferunt quidem mortem, fed iuuare etiam poffunt: deleteria verò ea appellari, quæ neque fanos, neque ægros iuuare poffint. Sed circa hunc Galeni difcurfum tres oriuntur non contemnendæ difficultates. Prima eft, quia ipfemet Galenus libro 6. de comp. Medic. per genera capite primo, fcribit deleteria effe veluti speciẽ ipforum θανασίμων, id eft lethalium, ita vt omne quidem deleterium fit θανάσιμον, feu lethale: non autem è conuerfo omne lethale fit deleterium; quæ fententia planè videtur cõtraria, aut faltem diuerfa ab eo, vt nuper attuli. Altera difficultas, quia idem Galenus fecundo de Rat. victus acut. text. 12. de deleteriis fermonem faciens, fcribit ea interdum vtilitatem præftare, veluti eft Hyofcyamus, Mandragora; nam tertio libro de fimplic. medic. cap. 18. appellauit hæc medicamenta deleteria, vt manifefta videatur contradictio, quia hic fcribit deleteria quandoque prodeffe, 6. autem Epid. loco citato dicit deleteria, neque fanos, neque ægros iuuare. Tertia difficultas eft, quoniam Galenus loco illo fexto Epid. tradens exemplum deleteriorum, quę nunquam iuuant. adnumerat leporem marinum, hydrargyrum, feu argentum viuum, & aconitum. Cæterum Plinius lib. 27. cap. 2. fcribit Aconitum maximè prodeffe homini aduerfus complura venena, & de Argento viuo habetur apud Aufonium manifefta hiftoria illius fcelefte mulieris, quę cum vellet enecare maritum, dedit ei primò toxicum, quod cum mortem tardaret, vt eam accelerarret dedit argentum viuum, fed quod illa putabat mortem acceleraturum, vitæ potius mifero illi marito auctor extitit: quandoquidem argentum viuum fuit

veluti

veluti remedium toxici. Vt his difficultatibus sigillatim satisfiat. primæ quidem hunc in modum respondendum iudico, hoc nomen θανάσιμον, seu lethale, quemadmodum colligitur ex Gal. 3. de temper. 4. dupliciter accipi solere, vno modo communiter, prout complectitur etiam deleteria: alio modo peculiariter, seu propriè, prout scilicet contra distinguitur ipsi deleterio. quando igitur Galen. in 1. cap. 6. lib. de comp. medic. per gen. ita loquutus est θανάσιμον non propriè, sed communiter accepit: quemadmodum 6. lib. Epidem. accepit hoc nomen non communiter, sed propriè. Pro secunda difficultate sciendum est, deleterium in Galeni doctrina duplex esse, quemadmodum colligi potest ex vigesimosecundo capite, libro tertio de simpl. med. vnum genus deleterij est, quod à tota sui substantia corrumpit: Aliud autem, quod potius ratione quantitatis, quàm tota substantia interimit. atque istud adhuc duplex est; vnum quod vincit semper & nunquam alteratur, cuiusmodi est opium, id est succus papaueris: alterum quod etsi vincat, tamen aliquantisper etiam alteratur à nostro corpore, & hoc vel est calidum, vt euphorbium, vel frigidum vt hyoscyamus, mandragora. Hoc ita constituto respondendum, quando Galen. 2. de acut. 12. scribit deleteria interdum iuuare, loquitur de deleteriis non à tota substantia, sed de iis, quæ opus habent quantitate, & quæ licet vincant, aliquantisper tamen alterantur; vbi verò in sexto Epid. scribit. Deleteria neque sanos, neque ægros iuuare, loquitur de deleteriis à tota substantia; quippe quæ certissimum est naturæ nostræ ita aduersari, vt nullam vtilitatem præstare possint. Quid vero dicemus ad tertiam? verum profecto, immo verissimum est, neque argētum viuum, neque aconitum vnquam prodesse, nec sanis hominibus, nec ægris simpliciter, sed si quando iuuat, id contingit quotiescunque aliud venenum est in corpore, quod sit ipsi aconito, vel ipsi hydrargiro inimicum: tunc enim vt præclarissimè dixit Plinius, duo

venena inimica in corpore inter ſeſe pugnant,vt homo ſeruetur;quapropter veriſſimum eſt, huiuſmodi venena conferre homini per accidens, hoc eſt quando contingit in ipſo eſſe aliud quodpiam ſibi inimicum. Atq; hæc circa nomen veneni conſiderare ſufficiat.

De definitione veneni. Cap. V.

ACCEDAMVS ad indagandam definitionem: ſolent Medici noſtri & præſertim Galenus venari definitiones rerum à communibus hominũ notionibus: quemadmodum fecit 2. Meth. quando indagare voluit morbi definitionem, homines autem conſueuerunt appellare venena res illas, quæ irremediabiliter interimant homines,& bruta, cauſſa ignorata: quam communem rationem cum ſequeretur diligentiſſimus Auicennas libro ſecundo tractatu primo capite de venenis, dixit venena eſſe medicinam naturæ humanæ contrariam, non ſecundum contrarietatem,ſed ſecundum proprietatem. & Galenus pariter 3.de temper.4. dixit alimentum illud eſſe quod ſuperatur à natura: venenum verò quod ſuperat & vincit. Cæterum nos hunc in modum definiendum eſſe putamus,vt ſit miſtum non naturale, cordi inimicum, & humanæ naturæ corruptiuum.eſt quidem miſtum, quoniam, vt in præcedentibus dixi,venenum nihil aliud eſt,niſi vis quædam effectrix venefica in corpore aliquo poſita. nam cum ſit dogma Philoſophorũ, actiones eſſe compoſitorũ, & à venenis euidentiſſimè prodeant actiones, neceſſum eſt fateri,venenum eſſe miſtum quoddam, & conſequenter eſſe in prædicamento ſubſtantiæ; quò fit vt vehementer alucinati ſint illi,qui putarunt, venenum accidens eſſe,& in prædicamento qualitatis;ſiquidem cum venenum,& alimentum contraria ſint,& contraria ſub vno genere cõtineantur, ſicuti alimentum in prædicamento ſubſtantiæ eſt, haud ſecus videtur debere in eodem

dem collocari venenum. præterea quæ ineptia fuisset Galeni, appellare venenum, medicinam à tota substantiâ nobis contrariam (vt fecit 2. de acut. 12.3. de temper. 46. in 6. Epid. 5. & alibi) si qualitas esset. Postremo ea est natura accidentium, vt possint adesse, & abesse citra subiecti corruptionem: quod quidem in venenis nunquã vsu venit, vt sit omninò constituendum, venenum esse substantiam, & eos fefellisse, qui putarunt ipsum esse qualitatem. Sed dicet quis, quo modo venenum possit esse substantia; nam substantia nulli contrariatur. substantia non suscipit magis, & minus. Venena verò sunt contraria & venenis, & aconitum scorpioni: hydrargirũ toxico, & alimentis &c. præterea suscipiunt magis & minus, quia aliqua sunt magis venena, aliqua minus. item si attendatur venenum canis rabidi, & scorpionis, videtur vtrumque pura esse qualitas, vt est exemplum apud Galenum illius, in quo à pede aura venenata attollebatur in caput, & epilepsiam faciebat. Respondeo breuiter, vt respondet Simplicius in antè prędicamentis, scilicet substantiam posse dupliciter cõsiderari. Vel secundum se solam, vel secundum differentias, & qualitates quæ sibi copulantur. Si primo modo consideretur, proculdubio nihil sibi est contrarium: nec suscipit magis, vel minus. Sed si consideretur secundo modo, planè & contrarium habet, & consequenter suscipit magis & minus, eò quia sibi coniunctę sunt differentiæ & qualitates, quæ habent contraria; & quæ possunt intendi & remitti. Ad postremum autem respondendum & venenum scorpionis, & venenum canis rabidi, esse omnino rem mistam; illud benè verum est, corpus hoc exiguum admodum esse, & ita exiguum vt videatur effugere sensus nostros; quod voluit nobis significare Galenus, quando sexto de Locis affectis capite quinto, sermonem habens de veneno, scorpionis dicebat huiusmodi venenum illud, mole quidem pusillum: vi autem & potestate maximum esse. quod etiam dicendum est de aura illa venenata, quæ

ascendebat à pede, quæque nihil aliud erat, nisi corpus vaporosum, tenuissimum, mole quidem exiguum: sed viribus & facultate potentissimum. Dixi venenum esse mistum non naturale: quandoquidem Auicen. 2. primi tract. 2. cap. de illis quæ eduntur & bibuntur, adnumerat venena inter res, seu caussas non naturales vocatas; nam res naturales illę appellantur, quæ semper bonæ sunt. Præternaturales verò vocantur illæ: quæ semper sunt malæ, vt morbi & caussæ morbosæ, inter has constitutus ordo aliarum rerum, quę modò sunt bonę, modò malæ, & collocantur ab Auicenna & aliis etiam venena, quia interdum iuuant. Neque ab hac sententia deflectendum iccircò, quòd omnia venena fiant à natura, quin etiam aer est corpus naturale, etiam cibi, & tamen passim vocantur à Medicis res non naturales. Dicitur cordi inimicum, quia (vt dicebat Mesues) venena omnia cor tanquam peculiarem scopum petunt; quod optimè probabat Petrus Aponensis in libro suo de venenis: q̃a statim ac aliquis iis percussus est, modò palpitationes, modò syncopen, modò cordis debilitatem protinus incurrit. & hac in re manifestissima apparet differentia inter venena & medicamenta purgãtia, quia sicuti hæc cor principaliter offendunt; sic illa os ventriculi statim labefactãt. Quare Galenus & Hippocrates præceperunt, vt purgãtibus medicamentis semper misceantur odorata, ne scilicet os ventriculi ab ipsis violetur: Quanquam est & alia differentia inter medicamenta purgantia & venena proposita nobis ab Arist. Problem. 48. vbi scribit summus ille Philosophus medicamenta purgantia omnia esse amara, & fœdi ac tetri odoris, nec interimere, nisi sumta in magna quantitate. contra autem venena necare etiam in minima quantitate: de qua re paulò post plura dicam. Dicitur postremò humanæ naturæ corruptibile, cuius conditionis, vt exacta notitia habeatur, expendenda est vnaquæque vox: nam apposita est hæc vox humanæ. quoniam & si medicina possit etiam versari circa valetudinem

fiem brutorum: peculiare tamen munus illius est, circa corpus humanum versari; etsi verò multa reperiantur venena, quę interimunt æquè & bruta & homines: sunt tamen & aliqua quæ sola bruta, vel solos homines interimere solent. nam saliua humana venenum est multis insectis: homini tamen non est venenum, cicuta homini venenum est: non tamen sturnis aut capris: Narrat etiam celeberrimus auctor, Sextus Empiricus 1. Hypotheseon Empiricarum, sues seu porcos nutriri hyoscyamo, & mandragora, quæ sunt hominibus venena; scribit etiam hirundines ali cantharidibus, quas pro venenis habemus. vt cum hæc sit inter venena varietas, iure apponendum sit humanæ, quasi sermo noster sit de iis duntaxat, quæ homines interimere possunt. Dictum est naturæ, tum quia sic & Galenus & Auicennas sunt locuti; tum quia ratio ipsa ostendit naturam omnem hominis euerti ab ipsis venenis. nam cum natura, vt docuit Aristoteles secundo Physicorum complectatur materiam, formam, & compositum: si expendamus materiam humani corporis, erit humor, spiritus, & membra solida, hæc autem omnino à venenis corrumpi, & euerti solent. Si etiam expendamus formam, siue formam capiamus pro temperamento, siue pro quopiam alio diuerso à temperatura, non est dubitandum huiusmodi formam, siue sit substantialis, siue accidentalis ab ipsis interimi, & corrumpi. Dictum est postremo corruptiuum, eò quia quodcunque venenum sit siue externum, siue internum suapte natura aptum est humanam naturam corrumpere; vnde nugæ sunt eorum, qui diuiserunt illud in lethale, & non lethale. quia quodlibet venenum semper interimit, vel saltem suapte natura natum, & aptum est corrumpere; id quod voluit intelligere Auicenas lib. 2. tract. 1. cap. 4. quando scripsit venena esse medicinam, quæ corrumpit, seu apta est corrumpere temperaturam humanam. Et quanquam omne venenum suapte natura euertat, & corrumpat humanam naturam; differentia tamen

est non exigua, quia aliqua quidem nunquam interimunt, etiamsi habeant potentiam interimendi: aliqua verò interimunt, sed aut tardius, aut citius.

De caussis propter quas aliqua venena non interimant. Cap. VI.

CAVSSAE autem, propter quas aliqua venena non interimunt, complures esse possunt. Prima est proprietas indiuidualis; nam sunt aliqui à natura adeò egregiè constituti, vt arcana quadam ratione ab iis non offendantur. Scribit Sextus Empiricus loco citato, fuisse anum quandam, quæ triginta drachmas cicutæ sorbebat sine vlla læsione. Similiter Lysidem quendam fuisse, qui drachmas quatuor opij sine læsione edebat. Athenagoras argiuus à scorpionibus nunquam lædebatur. Addam & illud Aethiopas habitatores Hidaspis fluuij impunè vesci solere & scorpionibus, & serpentibus, quod quidem aliundè proficisci non potest, quam ex insigni quadam corporis constitutione secreta & diuina. Alia ratio propter quam non semper corrumpant, & interimant venena, est, quia corpus quod capit venenum anteà ita præparatum est, vt acquisierit vel facultatem corruptiuam veneni, vel sanè illi familiarem. sic Rex Mythridates à venenis non offendebatur, quod corpus eius assiduo Mythridaticæ confectionis vsu, ita erat munitum: vt haberet in sese vim eorum corruptricem, sic (si verum est) puella illa nutrita napello non offendebatur, quod similitudinem quandam cum napello contraxisset. de qua re tamen, cum dubia sit, suo loco diligenter disputabo. Tertia caussa est, aut quia venena prius è corpore eiiciuntur, quàm petant cor; aut quia vel cibis, aut potibus in corpore ita inuoluuntur, vt eorum vis, aut penitus suffocetur, aut maxima ex parte frangatur. Postrema est, quia non capiuntur in ea copia, aut quantitate, in qua capi deberent;

nam

nam scriptum est à Galeno 3. de simplic. medic. cap. 23: medicamenta omnia siue sint lethalia, siue purgatoria; etiási sint efficacissima; tamen opus habere certa mensura ad hoc, vt possint suas operationes exercere. Sic enim dicebat ille centesimam partem scintillæ ignis nihil facere, quia non est ea mensura, quá possit vis ignis efficacissimè operari. Sed cõtra hoc videtur difficultas, primum, quia vt dicebat Aristoteles loco citato, venena illud habent peculiare, vt etiam in minima quantitate possint operari, & Petrus Aponensis in fine capitis libro primo de venenis, dicebat tantam esse eorum agendi potestatem, vt etiam in insensibili mensura homines interimant; & præter hæc sunt etiam complura testimonia, quæ ostendunt, venena in minima quantitate operari. nam Ioannes ille Leo, qui descripsit Aphricam in fine libri septimi rem miram narrat, quæ digna scitu est, scilicet in Nubia reperiri quoddam veneni genus, cuius si granum vnum propinetur decem hominibus, omnes statim iugulare spatio quartæ partis horæ; sin autem tradatur vni homini, illum statim interimere; vt his exemplis & ab auctoritate intelligi possit, non esse necessarium, vt mensura vlla definiatur pro ipsis venenis; secus, quam videtur dixisse Galen. Respondendum est, omne agens quodcunque illud sit, opus habere, vt dicebat Galenus, certa aliqua sui instrumenti quantitate, infra quam non possit operari; quia si id videtur manifestum in igne omnium potentissimo agente, multò magis existimãdum est, necessarium esse in aliis corporibus. Illud quidem verũ est, sicuti varia est efficacia venenorũ; sic quoq; variã esse mensurã: quia in aliquibus necessaria est paulò maior: in aliquibus vero reqritur multò maior, vt videre est apud plurimos Scriptores, præsertim verò aqud Arnaldum Villanouanum in libro de venenis, vbi docet qua mensura vnumquodque venenum possit interimere, & sicuti hęc varietas conspicitur in agendo in ipsis; ita quoque non minor diuersitas apparet in tarda, vel celeri

operatione. igitur & de hac aliquid dicendum.

De caussis cur aliqua venena citò, aliqua tardè interimant. Cap. VII.

CAVSSAE cur venena aliqua citò, aliqua tardè interficiant, complures esse possunt. Prima est natura, & vis efficacissima veneni: propter hoc enim solebat dicere Auicennas, ea venena, quæ agunt proprietate, citius interimere, quàm ea quæ agunt manifesta qualitate, propterea quod proprietas est efficacissima potentia: & consequenter celerrima in operando: est autem proprietas huius naturæ, quia sicuti qualitas contrariatur qualitati; sic proprietas contrariatur formæ specificæ & substantiali, propter hoc proprietas citius interimit, quia petit & euertit formam substantialem. Huius naturæ est venenum illud apud Aethiopas ante recensitum: simile item illud, quod scribit Aristoteles in libro de mirabil. auscult. natum in monte Circæo statim homines interimere. Non præteribo etiam quod scribit Nicolaus Florentinus serm. 4. tract. 3. summa secunda capite nono, & tract. 4. capite sexto, scilicet Franciscum Ordelaphum Capitaneum Foroliuij patriæ meæ, genus veneni habuisse, quod iniectum supra carbones, illicò interimebat omnes circumstantes. Itaque prior ratio propter quam aliqua venena citò, aliqua tardè interimant; est natura & proprietas ipsius veneni. Secunda ratio est dispositio & proprietas corporum; siquidem vbi corpus corde imbecillo est, citissimè iugulari solet à veneno. pariter corpora calida citius necantur ab eo, quia cum habeant vias & meatus amplos, citissimè vis venenorum penetrat in cor, & consequenter vitam tollit; ex aduerso autem quicunque sunt robusto corde, difficilius, & tardius vincuntur. Similiter qui corpora densa & frigida habent, seriùs superantur à venenis, eò quod cum habeant venas & mea-

& meatus angustos, minimè possunt illa citò in cor penetrare. Et hæc est ratio propter quam Galenus tertio de Simplicibus medicamentis decimooctauo dixit, sturnos à cicuta non interimi, quemadmodum homines: quia sicuti homo meatus latos & patentes habet: ita sturni venis angustissimis sunt, ita vt vel non possit in cor penetrare venenum cicutæ, vel si penetret, non nisi fractum & magnopere diminutum accedat. quanquam Auicennas sexto quarti tractatu primo capite secundo, huiusmodi Galeni rationem non admodum probasse visus est. Tertia ratio est, mensura ipsius veneni assumti, illud enim apud omnes Philosophos compertissimum est, in maiori quãtitate semper maiorem vim positam esse: & vbi vis maior est, necessariò quoq; adesse celeritatem ipsius operationis, vt propterea qui plus veneni sumunt, necessario quoque citius interimantur. Quarta ratio est tempus. nam scribit Theophrastus libro nono de historia plantarum capite decimoquinto, magnum discrimẽ esse in venenis colligendis scilicet quo vnumquodq; tempore colligatur, quia æstate collecta magis operantur, quàm vernali tẽpore: & hoc fortasse spectarunt antiqui medici, quando in componenda sacratissima illa antidoto Theriaca, præceperunt ne viperæ tempore æstiuo capiantur, quòd tunc ipsarum venenum multò sit immanius, & efficacius. Similiter quoque non parum refert, an tempore ieiunij, an tempore cibi sumatur venenum, quia multò citius operatur in corpore ieiuno, quàm in saturo; non solum quia liberius per corpus vacuum discurrit, quàm per plenum; verumetiam quia membra corporis ieiuni multò vehementius illud attrahunt. Quinta & postrema ratio est, modus componendi. nam Theophrastus libro citato capite decimoseptimo, postquam improbauit modum, quo Chij populi componebant venenum cicutæ, ipse alium attulit, quem scribit potentissimum esse ad subitam mortem inferendam; sic etiam relatum est de Locusta illa sceleratissima fœmi-

na, quæ cum venenum Britannico miniſtraret iuſſu Neronis, vt celerius operaretur illud magis coxit, quod certiſſimum ſit inter alias cauſſas, ob quas venena citò interimunt, potiſſimum eſſe modum componendi. Sed hoc loco ſolet à pleriſque dubitari. Vtrum componi poſſint; ita vt certo quodam & determinato tempore interimant. nam Theophraſtus auctor grauiſſimus libro nono de hiſtoria plantarum, cap. de aconito ſcribit, illud ita parari ſolitum fuiſſe, vt interimeret, modò ſpatio mẽſis, modò ſpatio bimeſtri, trimeſtri; modò etiam per annum. vt hac vna auctoritate ſibi quis perſuadere poſſit, venenum ita poſſe parari, vt tempore determinato interimat. Adhęc Galenus in libro de partibus artis Medicæ; (qui liber & ſi ſit collocatus inter ſpurios: eſt tamen Galeno dignus) capite quinto ſcribit, diſpoſitionem quandam neutralitatis reperiri in corporibus, quæ opus habent præuiſoria Medici operatione; atque hanc eſſe dicit, quando homines in eo ſtatu ſunt, vt habeant aliquam intemperiem in corde, ſed nondum habeant ſenſibiliter læſas actiones, & huius diſpoſitionis adferens exemplum inquit, tales eſſe, qui venenum rabidi canis intus habent, vel quia aliud in corpore gerunt, quod tempore determinato operetur; ex quo loco clariſſimè apparet Galenum, vel alium eius libri auctorem voluiſſe, poſſe inueniri venenum quod tempore determinato interimat. haud ſecus Auicennas ſexto quarti, locô citato de putrefacientibus venenis ſermonem habens, ſcribit ea tempore determinato effectus producere. Sed ſi licet huiuſmodi rem exemplo comprobare, eſt apud Aulum Gelium hiſtoria Attilij illius reguli, qui cum miſſus eſſet Romam à Carthaginienſibus, vt pacem componeret, dixit illis, ſeſe accepiſſe venenum à Carthaginiẽſibus, quod ipſum determinato tempore occideret. Vt his omnibus videatur iudicandum reperiri venenum quod certo tempore interimat. Sed ex altera parte ſunt rationes non ignobiles, quæ demonſtrare videntur, quod huiuſmodi
non

non reperianrur. Prima est, quia venenum si vnquam interimere debet, opus est, vt habeat vim & cordi inimicam, & naturæ humanæ corruptiuam. huiusmodi autem vis insignis est, & propterea vbi in corpore viget, aut statim nocebit, aut ita fiāgetur, vt in posterum etiam necare non possit. Alia ratio est, quia actiones, quæ tempore determinato præfiniuntur, necessariò prodeunt à facultate, quæ operatur cum discursu & iudicio: nam agere & perficere potius in hoc, quàm in illo tempore, non videtur esse opus alterius quàm facultatis deliberantis, & discurrentis. vnde bruta carere etiam videnter huiusmodi temporis discrimine, propterea quod carent & discursu, & discursus deliberatione. atqui certum est in venenis nullam reperiri posse huiusmodi facultatem; iccircò nō videtur etiam rationi consentaneum, vt determinato quodam tempore venena operentur. Postremò si aliqua huiusmodi venena reperirētur, æquū esset, vt aliqua pharmaca quoque reperirentur, quæ possint certo aliquo tempore operari, & magis hoc deberet in purgantibus, quia vis ipsorum non vsque adeò potens, non adeò efficax & fera est, vt venenorum. At nullum huiusmodi medicamentum reperire est; immò comparans quandoque Galenus euacuationem per sanguinis missionem, euacuationi per pharmaca, dicebat illam præstare huic, quod in potestate Medici sit positum, & quantumcunque, & quandocunque extrahere sanguinem. vbi autem semel medicamentum corpus fuerit ingressum, non esse amplius in potestate Medici, vel accelerare, vel tardare, vel augere, aut minuere illius actionē: sed necessarium esse, vt id totum cuidam fortunæ beneficio relinquatur. His itaque rationibus probari posse videtur, nequaq̄ dari posse venena, quæ determinato tempore interimant. In hac difficultate quam video à plerisque tractatam, dicam quod sentio. parare venenum aliquod, quod possit aut celerius, aut paulò tardius operari, est quidem in arte Medica positum; quando-

quidem videmus etiam venenum canis rabidi, interdum statim occidere, interdum serius, interdum verò tardissimè. Sed q̃ parari possit venenum, quod vel decima die, vel vigesima, vel mensis spatio, vel quopiam dierum determinato numero occidat; ego certò fabulas esse puto. Et quanquam Theophrastus & auctor illius libri secus docuisse videantur; tamen Auicennas dixit venena putrefacientia in tempore, id est, non statim interimere; non autem quod certo temporis spatio id faciant. Et quod ait Theophrastus nisi id ipse dixerit secundum sententiam vulgi, aut posuerit definitum tempus pro indefinito, ego sanè quomodo illius auctoritatem seruem, videre non possum. Patet igitur quomodo iure in definitione posita sit, particula illa corruptiua, & quomodo intelligenda sit. Superest vt modò videamus, quæ nam sit illa vis propter quam venena & occidunt & citò occidũt; deinde videndum erit quis nã sit modus ille quo interimant. Et quia venenorum aliqua sunt, quæ à viuẽtibus animalibus iniiciuntur: aliqua verò quę nihil viui habent. quærendum erit quomodo hæc, vbi administrãtur, in corpore ad actum reducantur. Nam de illis quæ eiaculantur ab animalibus non est speculatio: quandoquidem illa non egent vlla actuatione. sed tantum disputatio est de illis, quæ siue sint naturalia, siue artificialia, administrantur siue interius, siue exterius.

De vi qua venena interimunt.
Cap. VIII.

QVAE sit vis illa qua venena naturã nostrã euertũt, inuenio discordes Medic. auctores. nonnulli existimarunt venena non alia facultate operari, nisi temperatura, aut primis qualitatib. atq; isti fuerũt omnes illi, qui opinati sunt, nullam aliam formam, naturã, aut animã in corporibus nostris esse, nisi temperaturam elementorum. Sed quanquã & Alex. Aphrodisæus, & pleriq; alii hanc senten

sententiam sunt secuti: à veritate tamen longè aberrarunt. siquidem si nulla alia anima, nulla alia vis reperiretur, nisi temperatura elementorum; cum qualitates sint accidentia (vt Aristot. plerisque in locis docet) necessarium esset animam omnem, naturam nostram accidens esse, quod tamen absurdum est. Sed huiusmodi quæstiones, neque ad hunc locum, neque ad hanc tractationem pertinent. Ex altera parte fuerunt, qui vim venenorum corruptricem existimarunt incognitam, & arcanam esse. Sed & hi, & priores, vt optimè dixit Auic. lib. de Viribus cordis, tract. 1. cap. 10. Hi inquam omnes vulgares homines sunt, eò quod sese attollere ad caussas indagandas non possunt. Cæterum Galenus & Auicennas huiusmodi vim diuersis nominibus appellare visi sunt, interdum enim vocarunt totam substantiam: interdum formam substantialem: nonnunquam formam specificam: sæpè totam speciem: sæpissimè proprietatem. Sed quid per hæc nomina, & per naturam venenorum intellexerit Galenus & Auicennas non cōuenerunt scriptores Medici. Auerroes libro de Theriaca, 2. cap. & 5. collectan. cap. vigesimo quinto existimauit totam speciem, seu proprietatem, vel naturam, formamve substantialem, nihil aliud esse, nisi proportionem, vel porportionatam elementorum mistionē; quæ cum plerumque sit nobis ignota, non est mirum, si eam modò occultam proprietatem: modò naturam secretam vocemus. Petrus Aponensis libro suo de venenis declarans & ipse, quæ sit hæc specifica proprietas, dixit eam nihil aliud esse, nisi meritum mistionis elementorum rebus ipsis donatum à superiori siderum influentia. quam etiam sententiam profitetur sese accepisse ab Auicenna libro illo de viribus cordis, loco citato. Hanc Petri Aponensis sententiam plerique recentiorum sectati sunt: & inter alios Fernelius, qui Diuinis caussis multum tribuere delectatus est. Cæterum luculentissimè omnium Auicennas secundo primi. Doct. secund. capite 15. de illis quæ eduntur, & bibuntur

explanauit, huiusmodi formam substantialem, seu specificam: vt etiam libro illo de viribus cordis, multa nobis proposuit, ex quibus clarissimè colligere licet, quæ fuerit ipsius sententia de hac natura venenorum, quam appellamus proprietatem specificam. primum enim quod Auicennas dixit, est, huiusmodi formam, seu proprietatem nihil aliud esse, nisi naturam: ita vt differat natura à proprietate, vt differt commune à proprio. & sicuti natura communiter accepta est principiũ motus & quietis: sic proprietas, inquit Auic. est quoddam principium motus & quietis proprium & peculiare in vnaquaque specie. alterum quod docet Auicen. locis citatis, est, huiusmodi naturam nequaquam esse temperaturam, neque esse vnam, vel plures qualitates, aut separatim, aut iunctim acceptas: sed esse quandam aliam formam, seu virtutem substantialem, quæ acquiritur in ipso misto ex dispositione præuia ipsius temperaturæ. ita vt temperatura & qualitates elementorum dupliciter inseruiant huic formæ. Vno modo ad disponendam materiam vt eam recipiant. Alio modo formę, vt ea vtatur, & seipsa, & qualitatibus tamquam proprijs instrumentis ad operandum. Tertio dicit Auicennas, huiusmodi formam, & proprietatem minimè cognosci posse à priori, hoc est, per suas caussas, sed tantummodo cognosci per effectus. qui cum plerumque ignorentur à quibus caussis prodeant, iure fit, vt caussa ipsorũ secreta specifica & propria nuncupetur. postremo dicit Auicenn. huiusmodi proprietates & formas, siue illæ sint animæ, vt in animalibus, siue sint virtutes, siue quid aliud, æquales esse in omnibus, sed in aliquibus admirationem facere; in aliquibus verò nullam omnino parere. proprietas magnetis in attrahendo ferro, inquit Auicenn. adfert aliquam admirationem, eò quod huiusmodi effectus nobis insuetus & penè nouus est. proprietas calefaciendi in igne, tametsi non videatur diuersa à proprietate magnetis; tamen inquit Auic. nullam facit admirationem; eò quod quotidie huiusmodi

modi effectus videmus; quos si rarò conspicere contin geret, proculdubiò non minus miraremur videntes & lucere, & calefacere ignem: quam miramur magnetem ferrum attrahere. Ex hoc itaque Auicennæ discursu licet facilè vnicuique cognoscere vim illam, qua venena occidere apta nata sunt: minimè esse qualitates, minimè esse temperaturam; sed formam quandam, seu naturam acquisitam post temperaturam. atque non à priori, sed à posteriori, seu per effectus ipsos cognitam. vtrum autem hæc vi: tus, vel à sideribus, vel à superna influentia, vt dixit Aponensis, vel à quopiam alio auctore immittatur, non est præsentis negotij disputare. Sed hoc in loco oritur difficultas: Vtrum hæc facultas venenorum corruptrix, sit aliquid diuersum à temperatura, vel qualitatibus, & quod facit difficultatem est; quia Gal.3. de Simpl.medic. cap..8. de deleterijs loquẽs scribit, mortem nihil aliud esse, nisi ablationem motus cordis. auferri autem motum cordis non qualibet intemperie, sed tantummodo insigni. quo in loco videtur Galenus manifestè asserere, venena non occidere alia ratione, nisi propter intemperiem. adhæc idem Gal.3. de Temper. cap. 4. postquàm dixit, naturam eorum aduersissimam esse naturæ nostræ: subiungit hæc verba, naturam autem dico vniuersam substantiam & temperiem. ex quibus verbis videtur colligendum, vim venenorum secundum Galeni mentem, nihil aliud esse, nisi ipsam temperaturam. Auicenn. quoq; 6. quarti. tract. 2. cap. 1. de Venenis sermonem faciens, scribit, alia operari qualitate: alia verò tota substantia: ex quibus verbis colligi etiam potest, Auicennam voluisse venenorum vim esse etiam temperaturam quatuor qualitatũ, vt etiam clarissimè docuit Auer.5.collec. cap. 22. Vt hęc difficultas tollatur, dicendum est, quod cum tota substantia, & natura specifica venenorum sit incognita, Galenus sæpè nobis eam proponit sub nomine qualitatũ ipsarum, seu temperaturæ, quæ est ipsius primum instrumentum. sic enim interdum consueuit appellare

animam ſpiritum, eò quod ſpiritus cum ſit primum inſtrumentum animę nobis illius formam repreſentat. Quare ſi quandoque videtur Galenus huiuſmodi vim temperaturæ nomine deſignare, non eſt icircò dicendum, voluiſſe illum omnem virtutem, aut omnem naturam eſſe temperaturã. id quod docuit 2. de Temper. 6. vbi de virtute formatrice ſermonem habens, dixit, eam quidem diuerſam eſſe ab elementorum qualitatibus, & ijs tamquam organis, & inſtrumentis vti. Quod vero ſecundo dicebatur ex cap. 3. de Temper. tantum abeſt, mea ſententia, vt faueat opinioni eorum, qui putant naturam & animam eſſe temperaturam: vt potius ex hoc loco conijcere liceat contrarium: quoniam ſcribit Galenus, naturam dico vniuerſam ſubſtantiam, & temperiem: quaſi voluerit dicere, naturam ipſam conſtitui ex tota ſubſtantia, quæ eſt veluti forma, & ex tẽperie, quæ eſt veluti organum formæ. quod quidem & in omni Philoſophia, & in omni Medicina, vt ego puto veriſſimum eſt. Quod porrò dicebatur ex Auicen. & Auer. venena aliqua operari qualitate; aliqua proprietate, id ſano modo intelligendum eſt: ſi quidem hoc perpetuum debet eſſe fundamentum, omnia venena operari per proprietatem hanc & formam ſpecificam, verũtamen interdum contingere, vt hæc forma vtatur qualitatibus euidentibus tamquam organis: interdum vero illis non vtatur. aut ſaltem obſcuro modo, & illud verum eſſe, hoc vno exemplo liceat intelligere. quia ſi ſolæ qualitates, nimirum caliditas, aut frigiditas poſſent abſque proprietate ſpecifica naturam euertere: pro culdubio id efficerent corpora calidiſſima & frigidiſſima. Vnde cum aqua ſit primum frigidorum: cum piper ſit corpus calidiſſimum, neceſſarium eſſet, vt interimerent tamquam venena, ſed cum hoc minimè faciãt, proculdubio exiſtimandum eſt, huiuſmodi qualitates non poſſe ſolas venenum facere: ſed neceſſarium eſſe, vt ſequãtur alteram formam, & proprietatem. Id quod intelligere volens Auer. in lib. de Theriaca, loquens de

venenis

venenis calidis, & frigidis, dixit, hæc interimere cum frigiditate, & caliditate mirabili: quasi non sola caliditas, aut frigiditas, sed mirabilis caliditas, id est iuncta admirabili virtuti hoc efficiat. ita vt constantissimum esse debeat, huiusmodi naturam, naturæ nostræ inimicam, esse vim superiorem ipsis elementis.

An venena nutrire possint. *Cap. IX.*

HOC in loco dubitari posse video, cur apud plerosque in controuersia sit positum, an venena nutrire possint, quandoquidem adeò naturæ nostræ inimica sunt. Ex vna parte Galen. 3. de Simpl. medic. cap. 18. referens Historiam illius vetulæ quæ nutriebatur cicuta, manifestissimè docuisse videtur, posse homines etiam venenis nutriri. præterea Auicennas loco citato de viribus cordis, ex sententia Ruffi, antiquissimi Medici, scribit fuisse puellam quæ nutrita veneno non solum viuebat, sed etiam tã quam res venenata halitu & amplexu alios venenabat. demum vt antè retuli, sunt populi, qui vescũtur & serpentibus, & scorpionibus impunè. hinc ergo videre licet, homines venenis nutriri. quod si verum est, minimè verum esse potest, vt facultas venenorum sit adeò inimica naturæ nostræ: siquidem vt est omnium sententia, nutrimur non contrarijs, sed similibus. Ex altera parte est magnus Auer. lib. de Theriaca cap. 2. quo in loco quasi deridens & has Historias, & hãc Medicorum sententiam, scribit, & efficacissima ratione monstrat, fieri nequaquam posse, vt homo vmquam veneno nutriatur; siquidem cum nutritio fiat à simili, si corpus nostrum nutriendum est veneno, necesse est vt euadat illi simile. Cum autem venenum sit contrarium naturæ hominis, ergo inquit Auer. homo euadit contrarius homini: & consequenter si contrarius erit, non am-

plius verè homo, sed equiuocè homo appellandus erit. Pro tollenda hac difficultate, dicendum nutriri posse dupliciter intelligi: vel verè & propriè: vel non verè. nutriri propriè est, cum nutrimentum in substantiam nutriti mutatur: nutriri autem non verè, dicitur, quando aliquid sumitur, quod tametsi in substantiam minimè conuertatur, non offendit tamen, neque lædit. sic dicitur Struthiocamelus nutriri ferro: nō quia ferrum permutetur in sui substantiam, sed quia deuorat ferrū; nec ab eo læditur. Si itaque nutritio impropriè accipiatur; dici potest venena nutrire, quandoquidem multa sunt, quæ intus accepta minimè offendunt. Sed si nutritio propriè accipiatur, tunc videndum est, an venena offendant tota substantia, ita vt nullam partem alimētalem habeant: an potius etiam cum ijs copulata sit aliqua alia pars alimentalis: si enim nihil alimentalis habeant, numquam verè nutrire possunt: sed si etiam aliqua pars alimentalis sit ijs coniuncta; tūc dicendum est, venena posse nutrire, quæcumque sint. & ratio est, quia vbi corpus confirmatum, & corroboratum, vel assuetudine, vel alia ratione est; tunc potest partes alimentales à deleterijs segregare, atque ita frui alimentalibus, & à deleterijs non offendi: aut etiam ipsas partes deleterias frangere, & ex toto delere. Sed video hoc in loco dubitari posse, si hoc verum est, quomodo fieri possit, vt frangatur venenum, & dissoluatur; & tamen corpus, quod assumpsit illud, impunè possit alios venenare, siquidem videtur à ratione alienum, vt si venenum sit extinctum, debeat alij nocere. Cum tamen referatur Historia illius puellæ veneno nutritæ, qua Reges Persarum alios interimebant. Dicendum non esse præter rationem, vt quispiam possit alios venenare, neque ipse tamen à veneno lædatur: quemadmodum videmus quosdam alios inficere peste: & tamen ipsos non infici; sicut etiam vsu compertum est, mulieres impertiri luem gallicam concumbentibus, & ipsas tamen omnis mali expertes viuere. Quomodo autem istud fiat,

fiat, hæc est ratio, quia quotiescunque cor, vel naturali facultate, vel consuetudine, vel etiã antidotis ita paratum, & confirmatum est, vt à venenis non lædatur: potest ita illa dissoluere, vt parte alimentali corpus nutriatur,& pars venenata, vel in humoribus, vel in pilis, vel in alijs excrementis ita conseruetur, vt alios coinquinare, & violare possit; corpus autem quod gestat huiusmodi venenum remaneat illæsum. Huic etiam veritati adstipulari illud potest, quod pleraque animalia venenata reperiuntur: quæ venenum non in vniuerso corpore, sed in aliquibus partibus gestant. canis rabidus illud tantummodo habet in ore; vipera in dentibus, in saliua, in cauda: draco piscis in spina solum: & quod magis mirum est, pastinaca piscis venenum habet solummodo in summitate caudæ, quæ radius vocatur: quod vsque adeo exitiale est, vt (quemadmodum referunt Nicander, Opianus, Aelianus, & alij multi,) non solum interimat, dum viuus est piscis, verumetiam mortuo ipso, si tangat, vel plantas, vel animalia, omnia statim extinguit & occidit. Quare neque à ratione, neq; ab vsu rerum alienum est, posse in corpore humano venenum latere, quod gestantem non offendat, & alijs noceat.

De modo quo venena interimunt. *Cap. X.*

SEQVITVR vt videamus modum quo venena omnia interimunt, quandoquidẽ Medicis peritis non sat est intelligere vim venenorum exitialem esse, nisi simul intelligatur, quis sit modus, & quæ ratio mortis, quam inferunt. Gal. lib. 3. de Simpl. medic. 18. docens præclara multa de medicamentis venenosis, monstrat mortẽ nihil aliud esse, nisi desinentiam, vel cessationem mot^a cordis. desinere autem motum cordis, aut ob insignem

aliquam intemperiem, aut à tota substantia. Ex quo loco obiter colligi potest apud Galenum diuersam esse totam substantiam ab ipsa temperatura, quasi velit potissimam rationem, qua venena occidunt, esse ingentes intemperies, & simplices, & coniunctas, quibus afficitur cor. Auer. lib. 5. collect. 22. quatuor modos proponit, quibus venena perimunt: primus est, quia priuant sensu & motu cor ipsum, atque etiam totum animal: cuiusmodi sunt pleraque venena refrigerantia. Alter est permutatio totius temperamenti, & totius substantiæ corporis, quasi mutent vniuersum corpus, perinde, atque aurum permutatur in calcem, vt dicit Auer. tertius modus est, vehementi attractione, quemadmodum Elleborus; nam Elleborus, & alia huiusmodi medicamenta occidunt, non alia ratione, nisi quia vehementissime humores quoscumque à corpore extrahunt. Quartus & vltimus est purgatio, seu euacuatio ipsius sanguinis, fundamenti, caloris, & vitæ. Ex quo loco colligi potest, Auerroem quoque voluisse reperiri medicamenta, quæ purgant & euacuant sanguinem: contrà, quàm vt aliàs dicebam Mesues docuit. Cęterum Petrus Aponensis sectatus Auic. 6. quarti. tract. 2. cap. 1. diuidens venena in operantia secundum proprietatem; & operantia secundum qualitates manifestas; inquit, quæ operantur proprietate specifica hoc pacto interimere, quoniam vbi aliquam partem semel infecerint, pars ea proximam inficit, & proxima aliam, ita vt sese hunc in modũ propaget, & dilatet, vsque quò in cor perueniat, quod deinde inimica & aduersa facultate vitiant, & corrumpunt: sicque consequenter vniuersi corporis naturam euertunt. Quæ autem qualitate manifesta interimunt, inquit Auicennas & Petrus Aponensis, id facere, vel quia calida sunt, vel quia frigida, vel quia sicca. Vtrum autem humida etiam venena reperiantur, disputatum est: & licet Galenus videatur quandoque concessisse huiusmodi venena: tamen sum ego huius sententiæ, venena purè humida non reperiri, eò quod huiusmodi

iuſmodi qualitas minimæ omnium actiuitatis eſt: vt propter hoc dixerit etiam Galenus 2. de Medic. local. ab humido ſolum non induci dolorem. Quæ caliditate venena interimunt, vel id faciunt corrodendo, quemadmodum lepus marinus, cuius venenum cum calidum ſit, corrodendo interficere ſolet: atque hoc interfectũ fuiſſe Titum Imperatorem à Domitiano fratre relatũ eſt: Vel interimunt inflammando: ſic enim Euphorbium cùm ſua caliditate vehementer accendat, conſequenter etiam mortem inducit. Cæterum quæ interimunt frigiditate, aut id faciunt congelando cor, & ſanguinem, ac propterea ſenſum, & motum auferendo, cuiuſmodi eſt opium & cicuta: Vel id faciunt obſtruẽdo, ita vt claudatur aditus ſpiritui tum ingredienti, tũ egredienti, quemadmodum facit plumbum vſtum, gipſum, quo Proculeium quendam ob dolorem ſtomachi ſe ſtrangulaſſe, narrat Plinius. Poſtremò, ſicca interimere ſcribunt hi autores, vel quia humidum omne depopulantur, & abſumunt, vt facit calx, calcanthũ, ſiue vitriolum: Vel quia diuidunt partes continuas, quemadmodum facit Reagal, ſiue toxicum muris, ſeu arſenicum. Hi ſunt modi ab alijs propoſiti, quibus venena occidunt. Sed inueniamus nos alium modum, ex rei ipſius natura, qui poſſit & faciliter apprehendi, & memoria teneri. inuenitur autem hic, ſi primum illud ſupponamus, omnia venena apta, & nata eſſe mortem inferre; mortem autem, vt præclarè docuit Ariſtot. in libro de morte & vita cap. 4. nihil aliud eſſe, niſi ipſius caloris extinctionem. Quantiſper enim animalia viuũt, ſemper calida ſunt: ſecus quam plantæ, quarum calor potentia quidem eſt, ſed non actu: vbi autem ſemel animal expirauerit, protinus totum refrigeratur. quo ratiocinio inuitatus Ariſtoteles dicebat, mortem nihil aliud eſſe niſi caloris conſumtionem. Extinguitur autem & conſumitur calor animalis vel à ſeipſo, vel à cõtrario. A ſeipſo quidem, quoniam calor aſſiduè depaſcens humidum cui innititur, illud tandem diuturni-

tate huiusmodi passionis consumit, & sic mors subsequitur: quemadmodum contingere videmus in ipsis animalibus senescentibus. Vocatur autem modus huiusmodi mortis à Græcis μάρανσις: nos possumus dicere tabescentiam, vel exsiccationem. Extinguitur calor quoque à contrario alia ratione, quia sicuti inimicus à valentiori inimico superatur; sic calor à contrario suo valentiori victus tandem extinguitur: & dicitur hoc genus mortis ab Aristotele σβέσις: nos dicere possumus extinctionem. Cæterùm illud constantissimum est, venena non occidere exsiccatione, quia si verum dixit Aristoteles, id tantummodo contingit in senectute: quare superest venena iccircò extinguere, quia tamquam contraria & inimica calori natiuo ob ingentem vim ipsorum illum extinguunt. Sed non satis est intelligere, mortem à venenis inferri, quia calor natiuus ab ipsis iugulatur; verum opus est etiam paulò exactius intelligamus modum & rationem qua id fit. Facilè autem hoc apprehendemus, si cogitauerimus, ad hoc vt calor incolumis remaneat, opus esse quatuor conditionibus. Vna est vt tota eius forma & essentia integra seruetur. Altera vt in ea sit perpetuò mensura, quæ possit sufficere omnibus vitæ operationibus perficiundis. Tertia vt purus sit: nam sicuti ad hoc, vt lucerna luceat, requiritur debita non solum olei copia, verumetiam necessarium est, vt illud sit purum, non fæculentum, nec aquosum: sic calor natiuus necesse est, vt sit & in debita mensura, & puritate. Et notandum hoc in loco, dum dico, calorem natiuum, intelligere me simul eius subiectum, siue materiam quæ est humidum natiuum. Quartam conditionem dico esse, vt conseruetur motus ipsius caloris. nam quemadmodum habetur ex Galeno in libro de Marasmo, & alijs in locis, calor animalium, duos perennes & irrequietos motus habet. Vnum sursum, quo fuligines expelluntur. Alterum deorsum, quo alimentum attrahitur. Si vel tantisper, aut vnus, aut ambo hi motus auferantur,

protinus animal concidit. His igitur quatuor caloris natiui conditionibus suppositis, dicendum est, quodcumque venenum interimere, vel quia proprietate naturæ, & forma specifica, formam, & essentiam caloris corrumpit: vel quia ipsius copiam,& mensuram imminuit: vel quia conspurcat & defœdat ipsum calorem: vel motum ipsi calori aufert. Quæ agunt à sola proprietate, id solum facere videntur, vt formam,& essentiam ipsius caloris euertant, quamquam etiam multa sunt, quæ proprietate sola videntur motum ipsius caloris auferre: & ea sunt quæ illicò interimunt. Alia vero quæ & proprietate, & qualitate manifesta occidunt, idque faciunt, aut quia caloris copiam imminuunt, vt sunt refrigerantia, & calefacientia: aut quia conspurcant, & impurum reddunt ipsum humidum, atque ipsum calorem. Atque hi sunt modi omnes quibus venena interimunt.

Quomodo venena ad actum reducantur. Cap. XI.

HACTENVS dictum est, quâ ratione venena interimant: Super est vt intelligatur quo pacto ad actum redigantur, vt operari possint. nam & si venena quæ ab animalib⁹ eiaculantur ita actu sint, vt statim in corpora nostra agant: reliqua tamen hac conditione carent, eò quia venena animalium cum à viuente mittantur calori associata sunt, vt non egeant alio calore. Cæterum alia, cũ calore viuo sint priuata,& consequenter in potentia tãtum esse dicantur, fit vt aliquo alio egeant, quo ipsorum potẽtia in eum actum perducatur, vt operari possit. Quæ sit autem ea vis, & ille auctor, qui deducit venena ad actum, magnoperè dubitatum inuenio: siquidem in corpore nostro, & in corpore animalium, nihil est quod agat præter calorem: quandoquidem vt dice-

bat Aristoteles frigidum non ingreditur opera naturæ, & si ingreditur non vt agens, sed potius vt commoderans, & contemperans. Sed alienum à ratione videtur, calorem natiuum posse venena in actum deducere; nã vt dictum est, natura venenorum est illi aduersissima, quod autem inimicum ad actum reducat, & quasi arma illi contra se porrigat, videtur à ratione alienum; vt iure dubitarint Scriptores, quomodo possint venena in actum deduci: nec solum de his dubitatum est, verum & de omnibus medicamentis, de quibus copiosissima quæstio habetur, apud omnes Auicennæ interpretes, præsertim verò apud Gentilem. Cæterum quia institutum nostrum non est, huiusmodi quæstionibus nosmet implicare, quæ sit veritas secundum Galeni mentem (qui plerisque in locis huiusmodi materiam amplissimè tractauit) expendamus; præsertim verò 3. de Simpl. medicamen. à cap. 18. vsque ad cap. 31. adeò præclarè, & doctè hunc modum explicauit, vt pauca admodum desiderari possint. Supponatur ergo quod sæpius retuli, alia esse venena, quæ sola naturæ proprietate, & tota substantia interimunt: alia verò, quæ & proprietate quidem, sed multò magis qualitatibus. quæ proprietate agunt, cum vim habeant efficacissimam, vt operari possint, solum egent, vt paullisper incalescant: vbi autem calefactæ sunt, partes vbi sunt grauiter lædunt, quæ læsæ illa propellunt ad viciniores partes, & viciniores ad proximas, vsque quò ad cor pertingant, vbi tamquam in propria sede ad perdendum illud & vitam, omnes neruos intendunt. Cæterùm quæ qualitate perimunt, vel calida sunt, vel frigida: calida, & ipsa cum sint maximè actiua, indigent tantum, vt calefiant; vbi autem incaluerunt, statim vires suas explicãt, & in cor penetrantia exitium adferunt. hæc omnia ferè plana, & manifesta sunt. Sed hoc difficile videtur cogitari posse, quomodo calor suis inimicis contra se auxilietur, quod tamen facit non per se, sed per accidens: quia cum calor continuò occupatus sit in conficiendo

conficiendo cibo,& distribuenda vita, necessario calefacit quicquid in corpore reperitur, vnde cum reperiuntur venena, necessitate quadam non intentione naturæ incalescunt, & ad actum deducuntur. Cæterum de venenis frigidis maximè dubium esse potest, & alia re videntur egere, vt ad actum deducantur, quò fit vt Galenus coactus fuerit proponere alium modum, quo hæc à calore in actum deducuntur. est autem hic, quia venena frigida duas conditiones habent: Vnam quod crassa & terrestria sunt, vt omnia frigida: aliam quia cum crassa sint, tarda, & pigra sunt ad motum, vt si penetrare in cor debeant, opus sit vt attenuentur, & vt vel attractione, vel impulsu moueantur; quæ omnia necessariò præstantur sibi à calore. nam vbi frigidum venenum semel corpus læsit, calor natiuus aduersus ipsum insurgit, in qua pugna attenuantur per accidens ipsa venena frigida, & consequenter viæ dilatantur; ac calore quoquo pacto auctor maior attractio fit ipsorũ venenorum, & consequenter ruina perniciosior: adeo vt ex hoc Galeni discursu manifestissimè colligatur, venena frigida in actum deduci, quia in pugna à calore natiuo attenuantur, & per arterias & per dilatatas vias impelluntur, & trahuntur ad cor: propter quod dicebat Galenus, corpora calida citius & facilius ab ipsis perimi quàm frigida: quoniam calida & latiores vias habent, & in ijs maior fit attractio. Hæc quamquam sint verissima Galeni oracula, complures tamen, & graues difficultates ex ipsis oriuntur. Prima est, quia si venena frigida à calore natiuo incalescunt, non videtur posse amplius refrigerari. quis enim est qui non videat aquam calefactam actu, calefacere. alia difficultas est, quia non videtur esse verum, corpora calida magis lædi à venenis frigidis. primum quia Theophrast⁹ lib. 9. de Historia plant. cap. 17. scribit Thrassiam illum Mantinensem consueuisse cicutam colligere ex locis frigidissimis, & miscere etiam medicamentis frigidissimis, vt magis interimeret. quod argumentum

esse potest, venena frigida, quantò magis iunguntur rebus frigidis, tantò magis exitialia esse, adhæc si calidum maximè actiuum est, & pugnat semper aduersus frigus, tamquam aduersus inimicum, videtur rationi consentaneum, frigida venena debere potius in corporibus calidis frangi & hebetari. quod forsan cum intelligeret carnifex ille Socratis apud Platonem in Phœdone, iussit ipsi, ne post sumtam cicutam inambularet, ne scilicet veneni opus tardaret. præterea vinum est venenum cicutæ, vt dicebat Auerroes quia suo calore extinguit frigiditatem illius, vt etiam dicebat Galenus. igitur videtur etiam calorem natiuum imminuere vim ipsorum venenorum. Tertia difficultas est de venenis refrigerantibus extra applicatis, quomodo scilicet possint ad actum deduci: nam scribit Diodorus Siculus libro secundo ex narratione cuiusdam Iamboli mercatoris in Arabia Felici, reperiri quoddam genus herbæ, super quam qui dormiunt suauissimo sopore corripiuntur, & ita intereunt. soporem inducere frigida, manifestum est apud Medicos: quod si est, qua ratione potest hoc frigidum venenum deduci in actum. quod dico de hac herba, pariter dici potest de alijs venenis. vt de illo quo aiunt nequissimos quosdam inficere stapedas equorum, & ita interimere. Postrema difficultas est, quia duæ contradictiones videntur esse in Galeno; prima est, quod loco citato, tertio de Simplicibus medic. vult venena frigida attenuari, calefieri, & permutari à calore, sed 3. lib. de Temper. cap. 3. non longè à fine, manifestissimè scribit, venena frigida vt opium & cicutam ne tantillum quidem mutari à corpore nostro: altera est, quoniam Galenus tertio de Simplic. medicam. cap. 20. scribit, venena frigida nequaquam toto genere esse deleteria, sed sola quantitate. tertio autem de Temperam. 4. scribit, ea tota natura, substantia, & genere esse deleteria. Vt ab his difficultatibus liberemur, dicendum ad primum, id quod scribit Galenus tertio de

de Temper. ex ſententia Ariſtotelis quæ calefiunt, vel calefieri eſſentialiter, vel accidentaliter. quæ calefiunt eſſentialiter, diu permanent calida actu: quæ autem per accidens, modico tempore durant calida, ſed protinus ad priſtinam frigiditatem redeunt. probat Galenus hoc & exemplo, & auctoritate Hippocratis. exemplo, quia & ptiſſana, & lac ſæpè frigida actu vomuntur, eò quia cum calefacta ſint accidentaliter in ventriculo, citiſſimè exuunt illam caliditatem: auctoritate etiam Hippocratis, quia is libro de Natur. hum. ſcribit pituitam, & extra corpus noſtrum, & in corpore frigidam eſſe actu: quod alia ratione fieri non poteſt, niſi quia caliditatem quam acquirit in corpore accidentariam, facile dimittit, itaque dicendum, venena frigida, & ſi parum incaleſcant in corpore, eam tamen caliditatem accidentariam eſſe, & iccircò facilè eam exuere, & in propria frigiditate manere, atque ſic refrigerare, & interimere. Ad aliam difficultatem dicendum eſt, corpora calida, vel multum calida eſſe, vel moderatè. ſi moderatè calida ſint, facilius interimuntur à frigidis venenis: propter rationem quam attulit Galenus: ſed ſi multum calida ſint, difficilius interimuntur: propterea quod potentiſſimè ipſorum calor agit in frigus venenorum: & hæc ſolutio elicitur ex verbis Galeni, qui loquens de vino & cicuta, dicebat: ſi vinum miſceatur cicutæ in exigua quantitate, venenũ fieri lethalius, quia auget potius penetrationem: ſed ſi multum vini immiſceatur, contrarium fieri: ſcilicet extingui frigus ipſius cicutæ à calore vini. id quod etiam reſpondendum eſt, ad exemplum ſumtum à Platone, ad auctoritatem Theophraſti, quæ nihil, aut parum contrafacit: quia loquitur tantum de veneno frigido per ſe, non comparato ad corpus: quia huiuſmodi venenum quantò pluribus refrigerantibus commiſcetur, tantò efficacius euadit. Ad tertiam dicendum eſt, herbam illam felicis Arabiæ, inferre quidem mortem ratione frigiditatis, ſed ad actum deduci ex

attritione, quam faciunt corpora superincumbentia: nam ex huiusmodi attritione, verisimile est, vapores frigidos concitari, qui ingredientes corpus sua frigiditate, & soporem, & mortem inferunt, quemadmodum certa experientia docet, eos qui dormiunt supra crocũ non alia ratione interire, nisi quia ex eo decubitu calefactus crocus vapores morbidos, & perniciosos in caput mittit: qui sua illa insigni vi, cerebri temperamentum euertunt. idem quoque dici potest de veneno illo, quo inficiunt stapedas (si tamen verum est, de qua re ego dubito.) nam ex attritu pedum supra illas, venenum illud conuertitur in vapores, qui exhalantes in cerebrũ & cor, & alias partes, mortem inferunt. Ad postremum dicendum: & primùm ad primam contradictionem, duplicem esse mutationem, aliam quidem substantiæ; aliam verò secundum qualitates: quando Galenus scribit, venena frigida à corpore nostro mutari, intelligit de mutatione secundum qualitatem: quia inquit huiusmodi venena attenuari, & ad motum concitari. quando verò 3. de Temperam. scribit, ea nihil mutari in corpore: intelligit non de mutatione secundum qualitates, sed secundum substantiam. quia verè frigida venena, vt opium, non mutantur à calore nostro secundum substantiam: alioquin conuerterentur in alimentum. Pro secunda concilianda contradictione vehementer laborauit Fuchsius aduersus Brach. in comment. suis ad 3. de Temper. vbi inquit, quando Galenus in tertio de Simplicibus medicamentis scribit, frigida venena non esse genere deleteria, ita esse intelligendũ, quod non in vniuersum, hoc est, quocumque modo, sed solummodo secundum quantitatem sint deleteria: vbi vero in tertio de Temperamentis dixit esse genere deleteria, ita intelligendum esse, quod sint ex genere deleteriorum. FVCHSII modus in concilianda GALENI contradictione, veritati quidem consonus est; sed si verba GALENI diligenter considerentur, haud satis ipsis accommodari potest,

quando-

quandoquidem iisdem penè verbis libro tertio de Simplic. med. 20. vtitur, quibus etiam 3. de temp. 4. vt si verba sint eadem, pari pacto debeant esse eadem & significatio, & vsus. accedit hac voce τῷ γένει nunquam vti pro eo ac si dicat κατὰ γένος, vt videtur voluisse Fuchsius: quare cum diu circa hanc difficultatem versatus essem, vix inuenire potui, quod mihi satisfaceret: duobus tamen modis existimo posse responderi: vnus est, deleteria genere, vel esse deleteria potētia tantū; vel deleteria potentia & actu. potentia tantū sunt ea, de quibus loquitur Galenus tertio de simpl. med. 20. quippè quæ ad hoc vt actu operentur, præter contrarietatem generum, opus habent etiam quantitate, vt cum quantitas maximè requiratur, dixerit Galenus interficere sola quantitate. de venenis autem deleteriis & potentia & actu, locutus est tertio de temper. quarto. Alius modus respondendi est, deleteria vel esse propriè deleteria, vel impropriè. propriè deleteria sunt, quæcunque non possunt permutari in substantiam corporis: impropriè verò deleteria dicuntur, quæ tametsi potestatem habent necandi, tamen possunt etiam aliqua ex parte in substantiam corporis conuerti: de deleteriis propriè acceptis loquitur Gal. 3. de Temper. quo in loco scribit deleteria non esse expendenda quantitate, sed dumtaxat contrarietate naturæ, quod scilicet ea propriè dicantur genere deleteria, quæ habent contrariam naturam nostro corpori; atque hæc ea esse quæ immediatè non possunt conuerti in nostram substantiam, exemplo aquæ, & ignis, quæ dicuntur esse prædita cōtrariis naturis, quoniam nec aqua in ignem, nec ignis in aquam possunt mutari immediatè: de impropriè autem acceptis locutus est Galenus tertio de simplic. medicam. atque id facile perspici poterit, si finis antecedentis capitis examinetur, vbi cum dixerit lactucam venenum esse si largiter edatur, quæ tamen nutrit, & cum dixerit etiam cicutam quandoque nutrire, in initio sequentis capitis infert: venenorum igitur quæ fri-

gida sunt, genere non sunt deleteria, sed solum quantitate, quasi manifeste loquatur de venenis frigidis, quæ non habent eam naturam, vt transmutari possint in corpus: qualem habet opium, quod quidem & si dicat Galenus octauo de Medicamentis localibus capite tertio, & Auicennas libro secundo, vbi tractat de opio maximè refrigerare corpora nostra: tamen vt ego suo loco disputabo, opium refrigerat quidem & irremediabiliter: sed non occidit ratione frigiditatis, sed ratione ingentis contrarietatis, quam habet aduersus naturam nostram. Atque hinc compertum esse potest, quæ sit caussa formalis venenorum.

De caussa materiali, efficiente, & finali venenorum. Cap. XII.

SEQVITVR vt quæ sint aliæ venenorum caussæ, & breuiter, & perspicuè videamus. Democritus quidem & Epicurus plerisque in locis præsertim apud Lucretium libro quarto de natura, fuerunt eius sententiæ, venenorum materiam esse corpuscula asperis, & hamatis, siue aduncis figuris prædita: sed huiusmodi antiqua sententia iamdudum explosa fuit, & ab Aristotele & aliis. quare dicendum, venenorum duplicem esse materiam, alteram communem, & vniuersalem; alteram immediatam & particularem. materia communis, sunt elementa, ex quibus cum omnia mista componantur; non est dubitandum etiam ipsa venena componi. propria autem, & peculiaris materia triplex est, vapor, humor, siue succus, & pars terrestris; quidquid enim veneni inuenitur, siue sit ab animalibus, siue à plantis, siue à mineralibus, situm est tãquam in propria materia, vel in vapore, vel in humore, vel aliqua parte terrestri. De caussa efficiente venenorum Astrologi senserunt esse cõcursus siderum, & propterea quodlibet venenum alicui astro attribuerunt:

&

& ducti sunt, vt puto hac ratione, quia cum vis ipsorum secreta sit, & sola experientia nobis cognita, necessariumque sit aliquam ipsis assignare caussam, confugerunt ad cœlum, quod vniuersalis caussa est: sed quod dicebat Picus Mirandul. 3. lib. contra Astrologos de peste, scilicet fieri non posse, vt à caussa diuina, perniciosus effectus prodeat: id etiam fortasse dici posset & de venenis. Inter Theologos fuerunt, qui existimarunt venena producta esse à peccato Adæ, sed neque hæc opinio rationi consentanea est, quia antequam Adam peccauit serpens erat, qui ipsum seduxit. quare multo melius illi dixerũt, vt dixit Diuus Basilius quinta homilia super Exodum à Deo opt. producta esse venena eo tempore, quo omnia producta fuerunt. Medici verò & Philosophi venenorum nullam aliam caussam efficientem cognoscunt, nisi naturam ipsam vniuersalem, quæ cùm potentia sit, solari calore tanquam proprio instrumento vtitur ad producenda omnia mista: inter quæ cùm etiam sint venena, iure statuendum est ipsa quoque ab hac natura vniuersali medio caloris cœlestis, & solaris produci. De caussa finali cum loqueretur Plinius libro secundo capite vigesimotertio, dixit, venena non ob alium finem esse producta à natura nisi vt homo constitutus in fame, tormentis, & ærumnis posset statim miserias omnes cum vita finire: sed nugæ impiæ sunt, & eius auctoris qui cum nullam animæ immortalitatem cognouerit, facilè potuit huiusmodi monstra proferre: si quidem nunquam compertum est vel Deum vel Naturam mortem effectuum suorum intendisse: vt iure Aristoteles 2. Physicor. vehementer damnarit illos, qui dicebant mortem esse finem rerum; nam non potest esse finis naturæ, quia ab ipsa nunquam intenditur: quare multò satius est dicere, venena duobus modis considerari posse: vel vt naturæ nostræ inimica, & lethalia: vel vt corpora naturalia. primo modo considerata nullum finem habent: & ratio est: quia quod perimant proficiscitur tantummo-

do à prauo vsu, & peruersa hominū voluntate, quẽadmodum ferrum, & alia medicamenta occidunt homines: non alia ratione quàm quia malè vsurpantur: si autem considerentur, vt sunt corpora naturalia, sic habent fines suos, & quidem optimos, qui vt præclarissimè docuit D.Basilius, qui etiam fuit Medicus loco citato, sunt tres, vnus est vtilitas artium; nam complures inueniuntur artes, quibus vtiliter inseruiūt huiusmodi venena, ars tinctoria, pictoria, sutoria, ars celandi, ars argentariorum, quæ omnes & aliæ complures vtuntur venenis ad sua opera aptè, & integrè perficienda. Alius finis, seu vtilitas venenorū est, propter animalia multa, quæ victitant, & nutriuntur iis, vt sturni, & capræ vescuntur cicuta, sues hyoscyamo, hirundines cantharidibus, coturnices elleboro: quare cum his animalibus vtilia sint hæc venena, eapropter etiam producta sunt. Tertius finis est, quoniam non pauca sunt venena, quæ homini ipsi vtilia sunt ad depellendos varios morbos, elleborus insaniam curat, aconitū scorpionis morsus, hydrargirum scabiem ferinam, & lepram, arsenicum valere in peste experientia probatum est, immò verò Galenus quinto Methodo capite sexto, vtitur pastillis Andronis, & Passionis aduersus sputum sanguinis, qui conflantur ex Arsenico, & Calchanto. præterea quot sunt vlcera, quæ medicamentis venenatis sanantur? vt etiam venena propter hunc finem esse producta videantur. Sed hic oritur breuis difficultas, qua ratione fieri possit, vt venena exitialia applicata nostro corpori siue intus, siue extra curent morbum, & tamen corpus non offendant; nam videtur contrarium euenire debere, eò quia natura fracta à morbo debilis reddita multo facilius offendi potest à caussis venenatis. fuerunt qui vt hunc nodum explicarent, dixerunt naturam multò robustiorem euadere, vbi contra duo venena insurgit, quàm vbi contra vnum tantum: & iccircò non esse mirum, si existente vno veneno in corpore prosit aliud, quia natura toto conatu insurgit aduersus hos duos poten-

potentissimos hostes. Sed hæc pura infantia est, quia nemo est qui clarissimè non perspiciat multò difficilius esse aduersus duos, quàm aduersus vnũ pugnare. quapropter dicendum puto, propter duas caussas contingere, vt venenum adhibitum corpori venenato, & morboso minimè offendat partes sanas, & curet morbum. Vna est, quia medicamenta vbi in corpore humano reperiunt humores vitiosos, in eos agũt, atque extrahunt vsq; quo ex toto sint superati, post quod deinde agunt etiam in humores vtiles: quod cognoscens Hippocrates dicere solebat in Aphorismis; corpora sana non esse medicamentis tractanda, quia hæc si non inueniant vitiosos humores, agunt in vtiles, atque ita consumũnt corpora: haud secus contingit & ipsis venenis, quæ si reperiant in corporibus nostris humores vitiatos, & venenatos in eos totis viribus agunt, & consequenter dimittũnt partes sanas. Cur autem venena agant in humores vitiosos, & venenatos, duæ sunt rationes. Vna secreta quædam antipathia, quæ est inter venena, & venena, quæ licet in hoc conueniant, vt sint deleteria; differunt tamen, & materia proxima, & qualitatibus, vt propter hoc dicendum sit, venena aggredi potius venenatas materias quàm sanas; quod etiam appositissimè dixit Plinius loquens de aconito, quando inquit duo venena in corpore aduersus se pugnare, vt homo seruetur: alia ratio est, quia materiæ venenatæ sunt à natura corporis iam penè expugnatæ, siquidem vbi materia quæpiam est in corpore, facultates omnium membrorum insurgunt aduersus ipsam, & illam vincere conantur: quo fit vt huiusmodi materia iam ferè expugnata, facilè postmodum subiiciatur actioni ipsorum venenorum: quæ cum agant in id, quod facilius pati potest, & humores vitiosi sint huiusmodi, fit vt aduersus ipsos agant. Tertia, & postrema caussa est, quoniam venena, quæ adhibentur vt remedia, duas partes habent, vnam vtilem, & contrariam humoribus vitiosis; alteram perniciosam, & na-

turæ inimicam: parte vtili quid faciunt venena? curant prædictis rationibus ipsos morbos: calor natiuus, qui vt dicebat Auicenas est verus, & legitimus venenorum domator, euadit robustior, vtpote à vi, & pugna prauorum humorum liberatus; vbi autem & robustior, & confirmatior factus est, deinde summo vigore contendit aduersus partem venenatam & inimicam, & consequeter illam faciliter vincit. Sequitur modo, vt de differentiis venenorum agamus.

De Differentiis venenorum.
Cap. XIII.

POSTQVAM naturam, & caussas venenorum tractauimus, exigit ordo vt differentias perquiramus: quas commodè inueniemus, si proximum genus in suas & particulares species partiemur. Genus proximum venenorum, vt dictum est in definitione, est mistum non naturale: mista autem diuiduntur sua prima diuisione, vel in artificialia, vel in naturalia: artificialia appello, quæ arte aliqua componuntur: naturalia verò quæ sponte naturæ absque vllo humano artificio & fiunt, & administrantur. venena artificialia, aut sunt vapores, quemadmodum fumus ille quo Franciscus Ordelaphus interficiebat omnes proximos illi: aut sunt succi, qualia sunt vina venenata, quale erat mel illud, quo narrat Galenus vndecimo de Simplic. medic. capite primo, peremtos esse duos imprudentes Medicos. vel sunt pulueres, vt est puluis adamantis medicatus, puluis argenti sublimati, & innumera alia venenorum genera, quæ humana prauitas in perniciem excogitauit. hæc autem omnia artificialia venena, vel intrinsecus, vel extrinsecus administrantur. Naturalia autem venena, vt scribit Aelius promotus, sumunt suas differentias, vel à materia, vel à quantitate, vel à qualitate.

tate.vel à præparatione, vel ab operatione. materia venenorũ naturalium, vel ab hac incipiam, aut est in corpore humano vbi sit, aut extra corpus: in corpore humano fieri venena luculentissimé docuit Galenus sexto de Locis affectis capite quinto, vbi & ex semine retento, & ex menstruis venenum oriri apertè docet. extra nos materia venenorum est, aut in aere, aut in aqua, aut intra terram, aut supra. quæ in aere est, vel est in vniuersali, vel particulari. In vniuersali est tempore pestilentiæ, & hoc dico aliorum motus sententia, siquidem in tractatione nostra de peste probauimus, quod tunc temporis aer verè venenatus non sit. in aere particulari, est materia venenorum in cauernis, nam ego vidi propè Romam specus multas, in quas siue homo, vel animal quodpiam ingrediatur illicò interit: eò quod ab aere venenato propter calchantum, vt ego existimo, statim animalia interiinntur. in syris, seu foueis frumentorum fit aer venenatus, quem si quis imprudens hauriat, subitò interficitur. possumus quoque inter hęc recensere aerem cubilium, vbi carbones malè præparati incenduntur; vidi enim aliquos esse mortuos, qui imprudenter in huiusmodi aere obdormierant. Fiunt quoque venena in aqua, præsertim si in illa animalia venenata versantur, & intereũt: & est apud Aristot. libr. de mirabil. auscul. & apud Vitruuium libro 8. quod reperiantur quædam aquarum naturalium genera, quæ potatæ ab hominibus, & irremediabiles morbos, & necem inducunt. Intra terram fiunt venena mineralia, vt est arsenicum, calchãtum, auri pigmentum, & gypsum. Supra terram verò sunt fungi, quorum multa pars solet esse lethalis, vt dixerit plinius quandoque integras familias esu fungorum fuisse extinctas. Adhæc sunt plantæ & animalia: in plantis quinque sunt quę solent esse venena, flores scilicet, vt violarum quarundam albarum, quæ si imprudenter edantur, solent effectus similes venenis producere: fructus, vt poma mandragoræ quæ dicitur vulgari nomine belladona: & vidi ego

pueros pulcritudine horum pomorum allectos interiisse: sic etiam herba fabæ inuersæ, quam Thelephium Matthiolus vocat: succi, vt opium, succus lactucæ, cicutæ, succus porri, si ad pondus drachmarum trium, aut quatuor sumatur, & multò magis si plus. Semina, vt semen iusquiami, cataputiæ, quòd à Serapione vocatur derma; & demum radices, vt aconitum. Ab animalibus sumuntur quoque variæ differentiæ materiæ venenorum; quia vel venenata sunt secundum totum; vel secundum partes, vel secundum excrementa, vel secundum humores vtiles. Secundum se tota, cantharides sunt venena: secundum partes vipera venenum habet in cauda & capite. pastinaca marina in summitate caudæ: secundum excrementa fel leopardi, vrina muris. narrant etiam Rases & Albertus Magnus aliquos consueuisse sudore equi irati venenare cultellos, & sagittas: secundum partes vtiles, vt saliua canis rabidi, saliua viperæ, sanguis tauri, quo sese Themist. iugulasse scribũt. oua aspidũ sunt venena, vnde dicebat Isaias cap. 49. oũũ aspidis q ederit, morietur. præterea venena animaliũ solent quoq; sumi ex ipsis sensib. eorũ, quandoquidem basiliscus si verũ est, solo visu interimit: quidam item regulus sibilo necat: torpedo venenat tactu, quẽadmodũ & amphisbena serpens: atq; hæ omnes differentiæ sunt q̃ accipiũtur à materia. A quantitate autem capiũtur, quoniã alia venena interimunt minima, & ferè insensibili quantitate, alia paulò maiori, alia verò magnã: insensibili quantitate necat illud, quod nascitur in Nubia, de quo aliàs sum locutus: sic venenum scorpionis, dicebat Galenus minimum esse quãtitate, sed magnum virtute. maiori verò quantitate occidit opium: maiori adhuc cicuta: maxima copia succus lactucæ. A qualitate capiuntur quoque differentiæ, quoniam aliqua sunt calida, alia frigida, alia sicca; alia grauem odorem habent, alia sunt inodora: alia saporis sunt amari, vt opiũ, alia acris vt arsenicũ, alia subdulcis vt cicuta, alia acidi vt calchantũ: alia coloris sunt albi vt arsenicũ, argen-

ārgētū sublimatū, alia crocei vt auripigmentū, alia nigri vt opiū, alia viridis vt ęs viride appellatū & alia. Capiūtur differētię à pręparatione; alia enim parātur vna forma, alia alia, nempe vt in puluere vel in potu, vel in cibis, prout impuri, & nefandi homines ea solent præparare: sumuntur tandem differentiæ à modo operandi, quoniam alia interimunt dissoluendo substantiam corporis humani, alia corrodendo, & putrefaciendo, alia stupefaciendo, & calorem natiuum strāgulando, alia verò immodicè euacuando: atque hæc est series, & tabula omnium differentiarum venenorum.

Varia quæ circa considerationem venenorum occurrunt Problemata. Cap. XIIII.

QVINQVE hoc in loco pulcerrima problemata discutienda veniunt. primum, vtrum verum sit cātharides toto corpore esse venenatas. Secundum, vtrum venenum vllum animalium possit esse frigidum. Tertium cur sit quod natura varios sapores in venenis fecit, cum Aristoteles dixerit, omnia ferè esse amara, atque hoc prouidentia naturæ postulare videatur. Quartum erit, vtrum in corpore nostro possit venenum generari. Quintum, quę sit ratio propter quam in animalibus venenatis non generantur vermes; hoc enim solum inueni apud Senecam libr. 2. quæst. natur. 31. vbi scribit, animalia venenata non verminare, & id ex eo cognosci, quod si tangantur à fulmine deletur prorsus totum eorum venenum. Circa primum problema, reperio aliquam difficultatem, nam Hippocrat. in libr. de natur. mulieb. & in lib. de morb. mul. sæpius vtens cantharidibus cauet, vt auferantur capita, pedes, & alæ, atque hæc abiiciantur: id quod etiam monuit in calce 4. libr. de rat. vict. acut. vbi docens quoddam me-

dicamentum pro hydropicis, in quod ingrediuntur cantharides, præcipit vt abiiciantur capita, pedes, & alæ, ex quibus facile licet colligere Hippocratem voluisse non in toto corpore venenum esse, sed dumtaxat in capitibus, alis, & pedibus; sententiam hāc secutus est Aetius. Ex altera parte Dioscorides, & Plinius scribunt alas esse alexipharmaca, & antidotos pro iis, qui corpora cāntharidum sumserunt, quasi venenum horum animalium potius in reliquo corpore, quàm in alis positum sit. Galenus autem 11. de simpl. medic. scribit cum reliqui Medici abiicerent in medicamentis componendis extrema cantharidum, sese integras apponere cōsueuisse. & in libro quarto de ratione victus acut. narrat quosdam secutos documentum Hippocratis, abiectis alis, pedibus, & capite dedisse corpora cantharidum hydropicis, & eos occidisse: adeò vt facile intelligi possit, non paucam diuersitatem esse inter Scriptores de veneno huius animalis. Ego, postquam huiusmodi res nulla ratione determinari potest, quod venenum horum animalium, quemadmodum & aliorum sola experientia constet, sum huius sententiæ, venenum esse in toto corpore: sed differentiam esse, quia extrema sunt & acriora, & magis exitialia, ac propterea forsan Hippocratem præcepisse, vt hæc abiicerentur. nam si experimento constat, corpora cantharidum extremis detrūcata mortem inferre, minimè dubitandum est, secundum se tota venenum gestare. In secundo problemate non paucæ etiam difficultates sunt; nam quidquid in animalibus est viuentibus, calidum sensu ipso apparet, & dicebat Auerr. 5. collect. calidum animalium actu esse non tantummodo potentia, quia plantarum est tantummodo potentia. præterea si frigidum venenum reperiretur in animalibus, necessarium esset, vt esset in quarto gradu, quia nō solum frigiditas, quæ minus actiua est, verùm etiam & caliditas opus est, vt sit in quarto gradu, si debet interimere: iam verò qui fieri potest, vt putemus in animali viuo & calente reperiri posse frigus quod in

quarto

quarto gradu sit. ex altera parte non desunt auctoritates, & exempla quæ probant in animalibus frigida venena reperiri. Gal. 4. Meth. cap. 3. manifestissimis verbis scribit, scorpionis venenum frigidum esse. idem 2. de loc. affect. in fine, viperas frigidas esse asserit: Salamādrā frigidam esse oēs fere affirmant: vnde Nicander & Seren⁹ Med. dixerūt, etiā præ frigiditate ipsam nō cremari. quòd tamen falsissimū est, cum à Gal. in lib. de com. med. 2. loc. habeatur medicamēta, in quæ ingreditur salamandra combusta. præterea torpedo venenat sua frigiditate, quandoquidem non solum suo tactu, verum etiam per media retia stupefacere cōsueuit ipsos piscatores: vt his omnibus facile intelligi possit, etiam in animalibus viuētibus reperiri venena, quæ frigida sunt: nisi etiam illud accederet, quòd cum hęc venena curentur antidotis calidis, certum signum esse potest, venena esse frigida. Pro dissolutione huius difficultatis dicendum est, aliud esse, animalia interimere veneno frigido; aliud esse interimere & frigida esse. frigido veneno minimè animalia possunt perimere: quia nulla in viuente corpore potest esse vsque adeo insignis frigiditas quæ enecet: sed illud verum est, posse animalia venefica vi interimere, & tamen frigida esse: sed quod conspicitur in animalibus prędictis, quę frigida quidem sunt, sed non frigiditate interimunt, verum alia vi.: neq; valet, quod aut curentur remediis calefacientibus, aut quod sequantur effectus frigidi, quia calefacientia adhibentur, quoniam euacuant & consumunt materiam venenatam: & si frigidi effectus apparent, non est mirum, quoniam etiam à calidis venenis fiunt tremores & rigores, vt dicebat Auicen. 6. quarti. tract. 3. cap. 21. vbi inquit aduersus Rasem, ex veneno viperæ fieri effectus frigidos, quoniam ab eo strangulatur calor natiuus, quo strangulato deinceps apparent effectus frigidi. Erat tertium problema, cur natura non fecerit venena odoribus, & saporibus ingratis; nam etsi vt ait Aristot. 1. sect. probl. 42. multa sint venena grauibus odoribus, &

ſapoſibus prædita, ſunt tamen & aliqua, quorum neque ſapor, neque odor ingratus eſt, vt eſt cicuta cuius ſapor ſubdulcis, venenum illud quod Ephemerum & Colchicon vocatur, quo vſum eſſe Medeam ſcribunt, vſque adeò gratum & iucundum eſt, vt dixerit Dioſcorides ſeſe propterea diligenter eius deſcriptionem attuliſſe, ne voluptate illius homines tracti deciperentur: debebat autem natura, ſi ſollicita eſt ſalutis humanæ, ita efficere omnia venena, vt neque ab eis decipi, neque delectari homines poſſent. Dicendum pro ſolutione, naturam minimè produxiſſe venena ad perniciem, ſed tantummodo vel propter vſum artium, vel quia remedia ſunt, vt iccircò iure non fuerit vſque adeò ſollicita, vt omnia venena ingratis odoribus, & ſaporibus produceret. accedit & alia ratio quam attulit D. Baſilius in 5. homilia ſupra Geneſim, quod natura dederit homini rationem, & diſcurſum, cuius ductu poſſit optimè diſcernere vtilia ab inutilibus, lethalia à ſalutiferis, & cõſequenter abſque adminiculo guſtus, atque odoratus ſeſe à venenis tueri. Erat quartum problema, vtrum poſſint in corpore noſtro venena perinde lethalia generari quemadmodum fiunt extra corpus. Galen. 6. de Loc. affect. 5. manifeſtiſſimis verbis dixit, ſemen retentum, & menſtruas purgationes venenum euadere. ſunt & multæ aliæ experientiæ, quæ hoc idem demonſtrãt: conſtat enim menſtruatas mulieres venenare ſpecula, ſegetes, vt dixerit Columella, mori omnes herbas ſi per hortum mulier inambulet, dum ſibi menſtrua profluunt. eſt quoque & illud certiſſimum, quod omnes hi qui aliquando concumbunt cum mulieribus menſtruis laborantibus, lethaliſſimos ſæpè morbos contrahunt, ſæpius autem leproſi euadunt: quò fit vt tempore Heſiodi atque etiam apud Hebræos, fuerit lege vetitum ne viri in eodem balneo verſarentur, in quo mulieres menſtruatæ, & ne cum ipſis habitarent, vt veriſſimum ſit quod dixit Solinus, Plinius, & alij, ſanguinem menſtruum interdum euadere purum venenum. his ratio-

rationibus facilè colligi potest, venena etiam in corporibus nostris generari. Sed ex altera parte, videtur à ratione alienum esse, vt in corpore nostro fiat venenum. nam si fieri debeat, cum auctor omnium sit calor, vel fiet à calore natiuo, vel à præternaturali: non à natiuo, quia hic semper auctor est vitæ & salutis, non autem veneni aut perniciei; non item à calore præternaturali, quia nihil agit supra potentiam propriam: vis autem veneni maior est quàm facultas, aut potentia caloris prçternaturalis, ideò non videtur rationi consentaneũ, vt à calore præternaturali producatur: nec quidquam valet, quod semen retentum putredinem venenatam concipiat, quoniam id si verum esset, quot sunt virgines, quot sunt homines, qui cum abstineant ab vsu veneris: tamen nullum detrimentum incurrunt: quia etiamsi abundet semen, vsque adeò benigna est illius materia, vt minimè credibile sit, conuerti posse in materiam veneficam. accedit etiam si quandoque nimis excrescat copia seminis, naturam consueuisse illud expellere per nocturnas pollutiones, quib. fortasse tentatur vnus homo & non bruta, vt dicebat Arist. in Probl. quia cum vnus homo copiosissimo semine abundet, natura voluit vt copia expurgaretur per hanc viam, ne noceret: non autem caussa est, quam proposuit Aristot. scilicet quod vnus homo dormiat super dorsum, & nõ bruta. Dicendum ergo pro huius difficultatis explicatione, venenum fieri in corpore nostro, duobus modis intelligi posse, vel quod fiat verum venenum, vel quod fiat res similis illi: fieri verum venenum propter antè dictas rationes absurdum est: fieri autem rem illi similem, est rationi cõsentaneum, atq; hoc pacto locutum esse Galen. 6. de Loc. affect. facilè videri potest, si Græcus contextus & non Latinus inspiciatur: siquidem verba Galen. ita sonant, qualitatem similem veneno generari in corporibus nostris ex semine & spermate retentis. porrò hæc similitudo in tribus posita est, primum in celeritate mortis, quoniam æquè citò interimuntur

homines ab humoribus, qui generantur in corporibus nostris veneno similes, ac illi qui necantur à veneno lethali. Gal. 3. Epid. com. 3. text. 75. disputans de quodam phrenetico, qui tertio die obierat, inquit illum non interiisse propter phrenitim; sed propter prauos & lethales humores, qui ita citò iugulant, quemadmodum lethalia venena, non copia; sed qualitate occidentia: in altero consistit similitudo, quoniam sicuti vera venena grauia symptomata adferunt, & dolores, & lypothymias, & dementias, & infinita alia: sic quoque humores praui in corpore nostro geniti, & similia, & maiora his inducunt. Tertiò consistit similitudo, quia sicuti venena vera corrumpunt & putrefaciunt corpus nostrum; haud secus etiam & humores huiusmodi corrodunt & corrumpunt vniuersum corpus: adeò vt perspici possit, magnam similitudinem esse, inter humores paucos, qui fiunt sponte in corporibus nostris, & inter ipsamet venena. Erat quintum & postremum problema, cur sit, quod animalia venenosa non verminant, hoc est, in ipsis non producuntur vermes; nam vt antea dixi, fuit sententia Senec. 2. nat. quæst. capite trigesimoprimo, ic circo apparere non verminare huiusmodi animalia, quia postquam tacta sunt fulmine, incipiunt verminare: eò quia à fulmine deletur tota vis venefica. In hoc nouo problemate dicendum est, propter duas caussas in huiusmodi animalibus venenosis non generari vermes: vna est, quia in ipsis deest materia apta generationi horum animalium; nam fiunt vermes animalium ex excrementis, & præsertim crudis & inconcoctis: in venenosis autem animalibus omnia excrementa sunt & cocta, atque etiam ea vi prædita, vt minimè possint esse apta generationi animalium: atque id probatur, quia excrementa animalium venenosorum non fœtent, immò verò vbi habitant serpentes, & vbi deponũt senectam, solet potius fragantia quædam sentiri quàm fœtor. Cur autem excrementa horum animalium non fœtent, est, quia non sunt voracia, tantũ cibi sumunt, quan-

quantum possunt cōcoquere, & ferè tota hieme latent sine cibis: alia caussa est, quia cum vermes producātur à calore quodam commoderato & viuifico, hęc animalia venenosa aut sunt frigidiora, aut calidiora, quam vt possint in ipsis habere calorem viuificum: possumus his addere, in huiusmodi animalibus, sicuti est proprietas quædam inimica vitæ iam factæ: pari pacto adesse aliam proprietatem inimicam vitæ futuræ. Sed qui fit vt postquam hęc animalia fulmine tacta sunt (si verum est) omninò à veneno liberentur: nam deberet potius contrarium euenire ex sententia Senec. qui libro eodem cap. 53. loquens de gen. & vi fulminum, inquit, ea præter alias mirandas operationes illud habere, vt in corporibus, quę ab ipsis tanguntur, relinquant pestiferam & lethalem auram: idq; probat, tum quia vnguenta & olea tacta à fulmine teterrimo odore afficiuntur, tum quia vinum ab eodem congelatum, vbi ad propriam & antiquam consistentiam redit, si potetur dementat & exanimat homines: quasi perniciosissima & exitialissima vis sit quam relinquit fulmen in rebus tactis. hæc si vera sunt, quomodo verum est venenum animalium extingui à fulmine? Pro explicatione huiusmodi repetendum est memoria, quod aliàs dixi, scilicet venena eam habere naturam, vt in corporibus veneno priuatis exitiale damnum adferant: vbi autem venenum aliud reperiunt, potius oppugnant contrarietate naturali quam habent inter sese venena: quare cum fulmina propter sulfur, & alias graues partes ex quibus conflantur, habeant in se vim venenosam, in iis animalibus, quæ prædita sunt veneno, contendunt aduersus illud, & expugnant; in aliis autem corporibus, in quibus simile venenum non reperiunt suas vires venenosas relinquunt.

Vtrum

Vtrum venenum à veneno extinguatur, & alia quædam pulcerrima dubia. Cap. XV.

RVRSVM ex iis quæ diximus, oritur altera dubitatio, an verum sit venenum à veneno extingui: & ratio dubitationis est, qa Aristot. 8. de Hist. animal. cap. 29. (vbi multa præclara habet de animalibus venenum iaculantibus) scribit, si animal venenatum ederit aliud animal venenosum multò exitialius euadere illius venenum, exempli gratia, si anguis edat scorpionem, inquit Aristoteles, multò valentius euadere anguis venenum: quod quidem signum est, venenum in corpore animalium non profligari ab alio veneno. & vt huic tractationi finis imponatur, duo quoque addam problemata, ad prædictam speculationem pertinentia. Vnũ est, cur sit quod quemadmodum scribit Aristoteles loco citato, sues minimè omnium læduntur à scorpionibus: alterum est, vtrum quemadmodum complura venena reperiuntur inimica homini: sic possit reperiri homo, qui sit aliis animalibus venenum, ita vt alia animalia interimat. Pro solutione prioris difficultatis dicendum est, magnum discrimen esse inter venena animalium, & aliarum rerum: quia venena aliarum rerum habent naturalem antipathiam & inter se, & cum venenis animalium. Cæterum venena animalium, & si in aliquibus inter se differunt, habent tamen conuenientiam, quod omnia sunt coniuncta calori, viuenti & actuali, quò fit vt quemadmodum sese expugnāt cætera venena ob antipathiam: sic venena animalium ob huiusmodi similitudinem in sese conuertuntur: & quia nutritum augetur semper à nutrimento, eapropter non est mirum, si venenum animalis nutriti alio animali venenato exitialius & immanius euadit, queadmodum magnus Aristot. docuit.

Sic enim responderi etiam poterit. Cur sit quòd si vipera commordeat viperam non venenat, neque scorpio scorpionem, quia propter hanc similitudinem caloris innati potius seruantur, & efficaciora euadunt, quam vt lædantur. atque sic huic difficultati satisfactū sit. Cur autem sues non lædantur à morsu scorpionis, aut lædantur minus quàm alia, puto rationem esse, quia ipsorum coria ita crassa, & dura sunt, vt non facilè possit virus animalium illa permeare, & propterea si commorsi ingrediantur statim aquas, moriuntur inquit Aristoteles: quia ab aqua molle factum corium, facilius admittit vim pestiferā morsus. Sed dicet quis, si hoc verum est, deberent & elephantes, & boues magis esse liberi à scorpionibus quàm sues, & probatur, quia Aristot. 5. de Gener. anim. 3. loquens de pilis animaliū, & comparans pilos suum pilis boum, dicit pilos elephantis, & bouis esse tenuiores, quia coria eorū sunt densiora, quàm suum, & ideo excrementa quæ exeunt per densiores meatus sunt tenuiora, quàm quæ per laxiores. Respondendum est ex Aristot. 10. problem. 23. vbi quærens rationem, cur sues hieme pilos non amittunt; præter alias caussas apponit & hanc, quod calidissima animalia sint, & multam habeant pinguedinē circa ipsam cutim: quæ etiam caussa esse potest, cur venena scorpionum non penetrent intima horum animalium, quia præterquam quod sint calidissima, habent corium crassum, & subtus hoc gerunt multam pinguedinem, in qua facilè extinguitur vis venenata scorpionum antequam ad cor penetret. Ad postremum dicendum est, id quod præclarè nonnulli determinarunt, scilicet hominem, aut sanum esse, & inculpatum, aut aliqua mala valetudine præditum: homo sanus fieri nō potest, vt alicui animali sit venenum: & ratio est, quia huiusmodi homo medius est inter omnia animalia, ita vt temperatus iure vocetur: sed homo aliqua graui, & peregrina infirmitate affectus, potest venenum esse alijs animalibus, vt dicit Auicenna lib. 8. de Animal. cap.

2. se vidisse hominem qui commorsus ab animalibus venenatis ea occidebat, ita vt quod statim ac venenata animalia ipsum commordissent, protinus extinguerentur: quod quidem meâ sententia alia ratione fieri non potuit, nisi quod corpus eius erat aliquo tabo, seu prauo humore infectum, ita vt animalia illum humorem gustantia illicò obirent. dicit enim Aristoteles loco citato saliuam hominis esse venenum cunctorum animalium: multò magis, dicit Gal. 3. de Simpl. medic. si saliua illa sit hominis ieiuni, & malè affecti. sicut igitur saliua est venenum alijs animalibus: pariter potest fieri, vt humor quidam saliuosus in toto corpore alicuius hominis generetur, qui non aliter interimat venenata animalia, atque saliua oris. Sed tempus est, vt signorum tractationem aggrediamur.

De signis venenorum.
Cap. XVI.

VETERES, qui medicinam docuerunt, tam Græci, quàm Arabes, diligentissimi omnes fuerunt, in docendis omnibus caussis, & signis venenorum: siquidem sine his in medicina nihil sciri potest: insistens ergo & ego eorum vestigijs in tradendis his, vtar ea diligentia, ne res vllæ necessariæ circa eadem à nobis omittantur. Signa venenorum, alia sunt quæ indicant illa antequam sumantur: alia quæ demonstrant quo tempore sumantur: alia quæ docent postquam sumta sunt. hæc postrema sunt signa morborum venenosorum: & vel sunt particularia, vel vniuersalia. Vniuersalia vel sunt diagnostica, vel prognostica. quæ significant venena antequam sumantur, omnia sunt arcana quædam, quæ potius constant experientia, quàm vlla ratione euidenti: eò quod vbi venena porriguntur à nefarijs hominibus, ita occultantur, vt non possint facilè cognosci. Tria tamen signa ea produnt; vbi in mensam apposita fuerint. Vnum est

cornu ſerpentis, quod ſi teneatur in menſa, quo tempore venena ibi ſunt, dicunt ſecreta quadam naturæ cõditione protinus ſudare. vtrum autem hoc fiat vel antipathia naturali, vel quia vapores venenati cornu attingentes condenſentur in ſudorem, non admodum refert vt diſputem: aliud eſt aurichalchum, ex quo ſi fiant vaſa, & teneantur in menſa, vbi venena eo deportantur, dicunt illa varios ſtatim colores contrahere. Tertium eſt ſmaragdus, qui ſi habeatur in manibus, & offerantur venena, ſtatim viriditatem propriam amittit, & alium colorem acquirit. hæc tria ſunt quæ ſolent Medici proponere ad cognoſcẽda venena occultata priuſquam ſumantur. Vt autem cognoſcantur venena animalium venenoſorum, priuſquam homines ab ipſis percutiantur, ſigna tantum capiuntur ex adſpectu, odoratu, & locis: adſpectu, quoniam ſi horrenda & peregrinæ formæ animalium videantur, ſemper ſuſpicandum eſt de veneno. pariter vbi graues odores ex animalibus ſpirant, ſemper timendum eſt vim aliquam veneni ipſis ineſſe: demum perſpicienda ſunt loca, quia vbi ſunt cauernæ & antra inacceſſibilia, ſignificatur ibi poſſe eſſe animalia praua & venenoſa. narrat Aelius Promotus & plerique alij eſſe quaſdam arbores, ſub quibus animalia venenoſa habitare delectantur, vt ſunt pinus, picea, quercus, cupreſſus, nux, buxus, & huiuſmodi aliæ: ideo vbi videbuntur huiuſmodi arbores & ſub his animalia reptare ſentiantur, ſemper ſuſpicandum eſt ea animalia venenata eſſe: atque hæc ſunt ſigna venenorum, priuſquam corpus humanum ingrediantur. Quo tempore ſumuntur venena, habentur quoque & alia ſigna, in quibus debent Medici diligentes eſſe, & hæc ſumuntur ex odoratu, guſtu, tactu, & viſu. Ex odoratu, quia ſi ſit cibus grauis alicuius, & tetri odoris, timendum eſt de veneno: pariter ſi ſit ingrati, & peregrini ſaporis: à tactu capiuntur ſigna, quia ſi cibo aſſumto, aut potu, ſtatim appareant roſiones, tormina doloris, verendum eſt venenum eſſe hauſtum: & eò magis

ſi color cibi, aut potus fuerit vel albus, vel luteus, vel niger, vel rubeus. Poſtquam autem accepta ſunt venena, ſunt quædam ſigna propoſita nobis à Galeno 6. de Loc. affect. 5. vbi diſputans, vtrum poſſint certa ſigna haberi venenorum aſſumtorum, inquit hæc eſſe, quotieſcunque homo ſano corpore, ſanæ mentis, temperans in victu, abſque vllis prauis humoribus repentè moritur: & præſertim ſi poſt mortem eius cadauer aut liuidum, aut nigrum, aut rubris & varijs maculis conſperſum fiat. aliud ſignum propoſitum à nonnullis eſt, & præſertim à Plinio lib. 2. cap. 63. vbi etiam locutus eſt de cauſſa finali venenorum, cadauera interemtorum veneno non tentari, neque à feris, neque ab auibus: cuius ratio eſt, quia venena ſiue calida, ſiue frigida ſint, congelant & exſiccant dulcem illam humiditatem, qua feræ delectatæ ſolent proſequi cadauera: niſi etiam dicamus à cadaueribus exire quoſdam prauos & inſuaues halitus, qui cum ſentiantur à feris & auibus, fugiuntur; veluti & illa loca auerna quæ prauas exhalationes ſpirant. ſed hæc Galeni, & aliorum ſigna pertinent tantum ad defunctos veneno. Quibus indicantur morbi venenoſi, multa ſigna proponuntur ab Aetio lib. 17. cap. 47. multa quoque & ab Auicenna, & ab Aelio Promoto, hæc autem omnia nihil aliud ſunt, niſi effectus quidam qui contingunt hominibus corpore & mente ſanis poſt acceptum cibum & potum. ſunt autē hæc ſyncope, palpitatio cordis, vomitus prauus, reiectio ſanguinis tetri, ſingultus, tremor, ſtupor, impedimentum vrinæ, excretiones rerum frigidarum, pulſus defectio, feruor totius corporis, frigus, maculæ variæ circa corpus, tumor, apparitio papularum, morditatio ventriculi, roſiones inteſtinorum, dolores, quos dicit Gal. 6. in 6. Epid. com. 5. malignos. hæc ſunt ſigna, quæ demonſtrant morbos factos à venenis deleterijs ore acceptis. Cæterum venena quæ ab animalibus eiaculantur alijs indicijs ſolent cognoſci: nam huiuſmodi animalia, vt optimè docuit Promotus, venenum inferunt

runt aut morsu, aut aculeo, aut sputo, seu saliua: quodcumque enim animal venenosum fuerit ex nobis cognitis, vno horum modorum necessario venenat. quatuor autem signa huiusmodi venenorum inuenio apud Gal. in lib. de cibis bonis & malis succis cap. 1. vnũ est mortificatio partis percussæ: alterũ est putrefactio: tertium inflammatio: quartum dolor. vbi enim hæc signa appareẽt post percussionem vel morsum illatum, statim habendus est affectus pro venenoso, maximè si præter hæc appareant aliqua ex ijs, quæ venena ore accepta consequuntur. atque hæc signa vniuersalia sunt. Particularia verò, vel indicant genera subalterna, vel species specialissimas: de postremis tractabo in particularium tractatione. nunc videamus tantum ea signa, quæ indicant genera venenorum subalterna: imprimis si venena illata vel accepta, fuerint ex ijs quæ ꝓprietate sola interimunt, vt dicit Auicennas, cognoscuntur, quia statim cadit pulsus, virtus deficit, accedunt palpitationes & syncope absque omni alio qenè signo. Si autem sint ex ijs, quæ non solum proprietate, sed etiam manifesta qualitate interficiunt, aut sunt calida, aut frigida aut sicca, aut putrefactiua. si sint calida & ea inflammatiua, cuiusmodi est euforbium, cognoscuntur facillimè, quoniam statim aderit summum faucium incendium, rubor ingens vniuersi corporis, & præsertim vultus, faucium, sitis inextinguibilis. si calida sint corrosiua, præter signa prædicta, adest corrosio oris, ventriculi lancinatio, tormenta intestinorum, excretiones sanguineæ, & ore, & aluo, & vesica. Cæterùm si frigida venena sint, vt est opium, cicuta, scribit Gal. 8. de Plac. Hippoc. & Plat. 7. vbi frigefactum corpus est à veneno, statim amittit sensum arteriarum, neruorum & musculorum, & si viderit aliquis apud Platonem in Phœdone, quæ post epotam cicutam Socrati contigerunt, primum impotentia quædam mouendi crura, deinde refrigeratio, adeò vt inter præcipua frigidi veneni signa, sit stupor, seu immobilitas, frigiditas, & somnus ferè

inexcitabilis: adest etiam in nonnullis dementia quædam, vt in ijs qui sumserunt mandragoram, vel alterum. si venenum sit siccum, vt est calx, cognoscitur & siccitate oris & siti, vnde qui percussi sunt à dypsade serpente, inter alia vexantur siti incredibili, propter siccitatem illius veneni. Si venenum sit ex genere strangulantium, vt est gypsus, vt sunt fungi, cognoscitur, quia statim spiritus impeditur. Sed si venenum putrefactorium sit, febre putrida, egestionibus, sudoribus, & excrementis valdè fętentibus cognoscitur: atque tot sunt vniuersalia signa diagnostica. Prognostica autem pauca sunt, quia vel lethalia, aut salutaria sunt: lethalia hæc sunt, si venenum ex corpore nullo modo exeat, neque per vomitum, neque per aluum, neque alia ratione: si accidentia perseuerent & augeantur: si remedia nullũ fructum adferant: spes omninò nulla est & mors propinqua, quotiescunque syncope perdurat, refrigeratur corpus, sudores frigidi sunt, pulsus deficit, oculi sursum contorquentur: nam scribit Aristot. 4. Problem. 1. eos qui morituri sunt citò oculos conuertere sursum, eò quòd calor expirās, & exiens per partes superiores eiusmodi partes attollit. Sed hæc ratio valeat quantum potest. Signa verò salutaria sunt, si venenum exierit vel vomitu, vel secessu, vel si non exeat, salutare tamen erit, si accidentia omnia remittantur, & remedia adhibita aliquem fructum adferant. Sed video dicturum aliquem; Si venena è corpore non exeant, cum eius naturæ sint, vt numquam à calore natiuo superari possint, quomodo fieri potest vt accidentia eorum remittātur? potest hoc contingere propter duas caussas: propter vnam, quia ab antidoto facta sit vis mortifera veneni, & quod remansit purum sit excrementum & iners; propter aliam rationem potest hoc fieri, quòd venenum à facultatibus naturalibus cuiusque membri, præsertim cordis, amandetur in aliquam partem longinquam & ignobilem, vbi tandem sponte consumatur aut saltem rem aneat inefficax & innoxium; vel potest venenum

amandatum

amandatum à partibus nobilibus commiſceri excremẽ tis, atque ita paulò poſt, aut etiam longo poſt tempore exire. ſat eſt numquam poſſe permutari, & vinci ab ipſa natura. Atque hæc de venenorum ſignis dicta ſufficiant.

De præſeruatione à venenis per victus rationem. Cap. XVII.

PARVM ſanè vtilis eſſet hæc noſtra longa ſpeculatio, niſi cognoſceretur ratio euitandi detrimenta venenorum: quæ in duobus potiſſimum collocata eſt: in vno, vt diligenter præſeruentur corpora à venenis: in altero, vt ſi forte fortuna corpus humanum ſit veneno percuſſum, à malo & ab imminenti nece vin dicetur. Præſeruationis ratio duo adhuc capita habet. Vnum vt caueatur ne venenum corpus ingrediatur: alterum eſt, ne venenum ingrediens corpus perturbationem, aut noxam vllam inferat. primum conſiſtit in optima rerum non naturalium adminiſtratione; alterũ verò in vſu aliquorum remediorum. Quo ad primum, in effugiendis venenis illud eſt procurandum, vt circa aerem ſumma cuſtodia habeatur, vt ſcilicet fugiatur aer peſtilens & venenatus, fugiantur ſpeluncæ, antra, ſyri, ſeu foueæ frumenti, montes; nam circa hæc omnia loca ſolere habitare venenata animalia, & Nicander & experientia docet. ſic etiam fugiendus eſt aer cubilium, vbi carbones ſint incenſi, vbi ſuſpicio ſit ſuffumigiorũ venenoſorum, neque ſpectandi, neq; contrectandi ſunt ſerpentes, buffones, rubetæ, ſcorpiones. Cæterum quia interdum contingere ſolet, vt homines cogantur habitare, aut verſari in ijs locis, in quibus poſſunt vel eſſe, vel fuiſſe animalia venenata, Nicander, & Dioſcorides tria docuerunt: vt ab his locis fugari poſſint huiuſmodi animalia. Vnum eſt vt fiant ſuffitus ex rebus accom-

modatis, vt esset cornu cerui, damæ, bitumen, lapis gagates, & alia. galbanum & cedrum laudauit Virgilius hunc in vsum. alterum documentum est, vt sternantur super hæc loca herbę huiusmodi animalibus inimicæ, vt est origanum, serpillum, solanum, abrotanum, asphodelus; huiusmodi enim herbæ & aliæ ea vi pollent vt si substernantur, animalia venenata abigant. Tertiũ est, vt corpora hominum, aut ipsa loca vnguentis accommodatis illinantur. multa enim proponit vnguenta Nicander & Aetius, & inter alia vnguẽtum rosatum. nam cum odores sint, vt dicebat Aristoteles, exhalationes quædam siccæ & calidæ, proculdubio inimicæ sunt serpentibus, qui maiori ex parte frigidi sunt. circa somnum prouidendum est, vt nunquam dormiatur, neq; in locis huiusmodi, nec sub vlla arbore, sub qua solent serpentes habitare, aut à qua exhalationes, pestiferæ & venenatæ manant, cuiusmodi dixit esse buxum, nucem piceam, cupressum: vitanda etiam est omnis ambulatio in huiusmodi locis. & quia experientia compertum est, aliquos in balneis fuisse veneno extinctos, qui timent venena, cauere ab his debent tum naturalibus, tum artificialibus. circa vestimenta debet quoque diligentia adhiberi, vt continuo tractentur à fidelibus personis. semper diligenter mundentur, nec teneantur in locis vbi vel scorpiones, vel similia possint morari: & aliquando ego curaui ictum à scorpione, qui in indusio repertus fuit. in coitu quoq; diligentia adhibenda, vt fugiantur mulieres quo tempore menstruatæ sunt: illud enim compertum est, posse homines huiusmodi vsu veneris venenari. & est inter alia exemplum antiquum de Calpurneo Bestia, qui coitu vxores venenabat, vt diues fieret: vnde rumor erat Romæ: Calpurneũ digito interficere vxores. Nec minor diligentia adhibenda est, circa reliquam victus rationem; nam alia circa cibos & potus, alia circa instrumenta, alia circa ipsos ministros obseruanda sunt. Circa cibum & potum, in primis summa diligentia habenda est; circa ciborum

genera; deinde circa præparationes; tum circa odores & sapores; postremo circa tempus & modum. Circa genera debebit ille, qui timet venena, abstinere ab vsu eorum ciborum, qui & suapte natura, & prauorum hominum arte venenosi fieri solent, vt sunt carnes suffocatæ, putridæ, fructuum genera rancida, vt nucum nucleorum pini, à ranis potissimum abstinendum, & puto forsan hac ratione veteres non consueuisse edere ranas, quod ex his animalibus aliqua sæpe venenata sint. pariter ab anguillis abstinendum, quandoquidem solent huiusmodi pisces commisceri faciliter anguibus, & consequenter venenari. Inter herbas etiam aliquæ sunt, quæ fugiendæ erunt, quippe quas soleant venenata animalia coinquinare, cuiusmodi est ocymum, quo & generantur, & nutriuntur, & delectantur scorpiones. fæniculus etiam huius generis est; serpentes enim vbi exeunt è latebris cum habeant oculos obductos quadam vligine, docti sunt à natura vt affricent oculos ipsi fœniculo, quo fit vt quemadmodum ipsi sanitatem consequuntur ab illa herba, ita quoque venenum indant: & puto hoc esse illud fæniculi genus, quod Florentini appellant baccatum, atque pro venenato habent: à fungis abstinendum est; scimus enim Claudium Imperatorem ab Agrippina boleto fungo venenatum. debent quoque, qui venena metuunt, prudentes esse in fructibus gustandis, vt non gustent eos fructus, quos numquam viderint: nam sunt quædam poma, quæ vti oculis placent, sic perniciosa & lethalia sunt, vt dicebam de fructu mandragoræ. à succis herbarum aliquantum cauendum, vt à succo lactucæ, porri. nam dicit Plinius lib. 19. cap. 6. Melam quendam equestris ordinis virum, acceptis succi porri drachmis tribus, statim sine dolore exspirasse. aquam frigidam, & vinum frigidum præsertim corporibus calefactis venenum esse, certa experientia constat. sanguine animalium imprudenter non est vtendum, quia non solum in ipsis faciliter potest venenum occultari, verum etiã

ſanguis quorundam vt taurorum ſuaptè natura venenum eſt. eadem penè ſolertia vtendum erit in adhibendis cibis vario modo paratis,quandoquidem ſceleſti facilè occultant venena huiuſmodi edulijs : ea propter abſtinendum erit ab intinctu, à paſtitijs, à tortis, ab omni pultis genere, & potius vtendum erit carnibus aſſis,quàm elixis, quandoquidem difficillimum eſt venenare carnes aſſas, eò quod vbi igne torrentur conſumuntur venena, præterquam quod non poſſunt ipſis facilè commiſceri : ſecus autem eſt de elixis : ea propter ab his quantum fieri poterit abſtinendum erit illis,qui timent venena, & multò ſatius erit vno, vel altero genere cibi vti, quàm varijs & diuerſis. peregrini omnes odores, & ſapores in cibis ſuſpecti habendi ſunt, eò quod vbi externa, & rara qualitas apparet in cibis ſuſpicionem inducere poteſt, ne facta ſit ad occultandum venenum. Quare cibi aut albidiores, aut rubri, aut lutei, aut virides fugiendi erunt: ſic qui habent ſapores aliquos inſignes & peregrinos, vt qui ſunt nimium amari,nimium acidi, nimium acres, nimium ſalſi. De tempore edendi & bibendi illud eſt omnium documẽtum, vt qui timent venena numquam cibum aut potum ſumant tempore magnæ famis, vel ſitis, præſertim cibum,in quo poſſit eſſe veneni ſuſpicio : ratio eſt, quia tunc cibi, & potus ingenti auiditate hauriuntur, vt facilè ſit imprudenter ſimul haurire venenum: accedit etiam quod viſcera famelica attrahunt auidiſſimè huiuſmodi cibum: & quod dicebat Auicennas, cum hoc tempore venæ ſint exinanitæ, facilè eas permeat venenum : quemadmodum vbi corpus paſtum eſt, & venæ plenæ, non ita aditus patet veneno.qua etiam ratione impulſus Nicander præcepit,vt illi qui verſari debent in locis, vbi ſunt animalia venefica, numquã ſint ieiuni, ſed ſemper paſti. Modus verò cui etiam attendere oportet,eſt, vt quo tempore ſumitur cibus,illi qui timent, numquam affatim cum impetu cibum,aut potũ deuorent, ſed prius aliquo tempore in ore detineãt,

&

& mandendo huc, atque illuc vertant: sic enim potest discerni, numquid cibus ulla qualitate venenata sit affectus. propter quod commune præceptum est Auic. vt semper priusquam edatur, aut bibatur diligenter os aqua pura abluatur: sic enim potest deinde omnis qualitas venenata facilius discerni, & percipi. Aliud meũ documentum hac in re est, vt qui suspicantur venenum dum potãt siue ius, siue vinum, semper ad minus quartam partem rei potæ relinquant in fundo; & hoc didici auctoritate scriptorum, & ratione. auctoritate quidem, quia Seneca lib. 6. Controu. cap. 4. proponit exẽplum cuiusdam mariti, qui eodem poculo venenauerat vxorem, quod ipse hauserat: nam cum prior ille potasset, quod erat in fundo dedit vxori, atque ita ipso incolumi vxor extincta est. ratione etiam hoc didici, quia maior pars venenorum, quæ ore sumuntur, aut est succus, aut puluis, quæ omnia corpora grauia sunt & cum non possint optimè misceri, facilè fundum petunt. In instrumentis ciborum, & potuum, debet quoque magna cura & studium poni; in primis vasa semper habeantur munda, & detersa præsertim figulina; nam, vt scribit Vitruuius lib. 8. veteres cum haberent mensas argenteas, stanneas, & figulinas his postremis vti maluerunt quàm alijs: tum quia sua natura sunt salubriora, tum quia min⁹ possunt infici. si haberi possint vasa illa murrhina à Latinis vocata, à nostris porcellana dicta, optima sunt, quia facta sunt cum aceto, & corticibus ouorum, vt iure existimentur aduersus venena magnam vim habere. Cornu cerui putatur etiam maximè valere ad auertenda venena. & narrat Aelianus lib. 4. de Animal. consueuisse Reges Indorum pòtare cornibus asini Indici, quòd experientia didicissent, illud & aduersus plerosque graues morbos, & aduersus venena mirificè valere: immo verò sum huius sententiæ, ferè omnia cornua animalium vim aliquam habere aduersus venena, & forsan veteres in vsu habuerunt propter hanc caussam potare cornibus animaliũ,

vnde

vnde apud Græcos dicitur temperari vinũ κεραννῦσθαι, ἀπὸ τοῦ κέρατος, hoc est à tornu; præterea debet diligẽtia adhiberi, ne vasa tractentur à suspectis hominibus, neque teneantur in locis, vbi suspicio sit animalium venenatorum: nam serpentes omnes delectantur vino, & facilè ingrediuntur vasa, vbi sit vinum, quod postmodum venenant. narrat Nicolaus Florent. Florentiæ in monasterio Eremitanorum tempore suo multos Monachos fuisse peremtos ex potu vini, in quo fuerat extinctus araneus pestifer ob negligentiam eorum, qui curam habebant vasorum vinariorum: & quæ dico de his instrumentis, idem etiam dicendum & de omnibus alijs. prauitas enim hominum vsque adeò insignis est, vt necandi innumeros modos inuenerit, lubet vnum narrare, Ctesias auctor antiquissimus in libro de rebus Persicis scribit, quandam mulierem Statyram vocatam maximè semper timuisse venenum, & omni diligentia vsam, vt illud euitaret, factum tamen vt quædam alia mulier eam hoc modo venenaret; cultelli partem alteram tantum veneno affecit, & deinde coram Statyra diuisit auiculam paruam coctam, & qua parte auis tacta fuerat à veneno cultelli, oblata Statyræ, illicò eam extinxit, cum interim qua parte auis non fuerat tacta à veneno, nullum detrimentum ipsi ministranti detulerit. quare qui timent venena non permittant, vt carnes sibi ab alijs incidantur & offerantur. pari pacto debet diligentia adhiberi circa ministros, vt eligãtur & coqui & pocillatores fideles & probati, neque vnus habeatur, sed plures: nam difficilius est vt plures simul conspirẽt aduersus vitam alicuius quàm vnus. ministri etiam debebunt prius gustare omnes dapes, & aduertendum dum gustant, num mutentur ore, aut oculis, nam ex his quoque deprehendi potest venenum. vidi quosdam Magnates curare vt ministri frusto panis tangant dapes appositas, & deinde modicum panis gustent; vana ceremonia est, solum ad pompam inseruire potest. melius autem aliquo antè tempore prægustarẽtur ipsæ dapes,

& gustantis facies diligenter attenderetur: quare non debebunt etiam qui timent venenum ita apud quosuis edere, aut potare, vnicuique enim salutem concredere haud tutum est. Atque hæc prima ratio est præcauendi à venenis.

De præseruatione à venenis per medicamenta. Cap. XVIII.

ALIA ratio præseruationis, & forsan nobilior ea est, quæ posita est in vsu eorum remediorum, quæ ita præparant corpus hominum, vt à venenis minimè lædantur, siue intus sumantur, siue extrinsecus inferantur. sunt autem hæc remedia partim simplicia, partim composita. simplicia rursum aut externa sunt, aut interna. externa sunt ea, quæ gestata tuentur corpus à nocumentis venenorum. de his loquens Albertus Magnus, scribit Smaragdum, adamantem, topasium, si continuò gestentur, ita vt carnes tangant efficere, ne venena vlla offendant. sed vt liberè dicam, paucam fidem in his casibus soleo adhibere his externis remedijs: multò autem efficaciora existimaui ea, quæ ingrediuntur corpora. sunt autem hęc propè infinita ab auctoribus nobis proposita. potiora autem videntur lapis ille Bezoar vocatus, qui nascitur in ventre cuiusdam animalis cornigeri, & ab omnibus efficacissimum remedium existimatur aduersus venena, bolus armena, terra sigillata inter præcipua numerantur. vincetoxicum vocatum efficacissimum est, raphanus, zedoaria, dictamum Cretense, scordeum, allium. sed præ cæteris inuenio tria magnopere commendata in hunc vsum, vnum est ruta, aliud est citrium, tam fructus quàm semen; tertium est citonium malum. de ruta scribit Athenæus lib. 3. Dipnosoph. Archelaum quendam Regem Ponti consueuisse populos suos veneno interimere, atque ob id eos e-

doctos consueuisse priusquam exirent domo semper rutam edere, atque ita se defendisse à tyranni crudelitate. refert idem de citrijs experientia probatum esse, homines fuisse venenatos, atque ex ijs fuisse seruatos, qui prius ederant citrium: pariter de citonio narrat, venenum mistum ipsi vires suas amittere, vt non immeritò & à Theophrasto, & à posterioribus magnopere aduersus venena commendentur, ruta, citrium, & citonium. Vsus autem horum omnium varius est, quia interdum exhibentur in puluere cum vino, interdum fiunt confectiones & electuaria, interdum succo & liquore præbetur. illud autem commune est, vt si debeant prodesse, vsurpentur semper antè alios cibos. Cæterum composita medicamenta tot ferè sunt, quot Scriptores habemus: immo multò plura, quia Medici Regum & Imperatorum antiqui, vt inseruirent, & adularentur suis dominis, in nulla re magis fuerunt solliciti, quàm vt eos à venenis tutos reddere profiterentur. prima compositio, & omnium vulgatissima est illa, quæ componitur ex nucibus, ficubus siccis, & folijs rutæ, cui sunt qui addunt salem, alij verò addunt castaneas, vt Auenzoar, & certè magnoperè miratus sum sæpè, quomodo Mithrydates ille Rex huiusmodi compositionem tanti æstimauerit, vt in capsula preciosissima eam seruarit: siquidē, vt videre est, vilis admodum & trita est: pillulæ illæ Ruffi, quæ componuntur aduersus pestem mirificè etiā valent ad præseruandum à venenis: sed omnium maximè prodesse putatur Athanasia sic dicta, quod homines reddat immortales, Mithrydatū, Theriacæ omnes.

Dubia circa præseruationē. Cap. XIX.

CAETERVM de ijs omnibus remedijs, quæ iuuant ad præseruandum à pernitie venenorum, tria breuiter à nobis vidēda sunt. Vnū erit an conueniāt, deinde qua mēsura, & quo tēpore conueniāt. circa primū quæstio est, & auorum

nostrum

nostrorum temporibus,& nunc etiam magnoperè disputata, nimirum an corpora sana vt defendantur à venenis,vti debeant huiusmodi remedijs,q̃ & Alexipharmaca & alexiteria dicũtur.ex vna parte est Gal. auctoritas,qui lib.5.de Simpl.med.cap.18.scribit,dicta medicamenta esse media inter venena & inter corpora, ac propterea sicuti prosunt venenis: pari pacto obesse corporibus sanis; vt ex hoc loco facilè intelligi possit,Gal.dãnasse vsum horũ remediorũ in pręseruatione à venenis. cur enim ijs remedijs præseruentur corpora sana, quæ sibi non conueniũt?Auer.tum in lib. suo de Ther. tum lib.5. collect. cap. 23. tria memoria digna nobis reliqt, vnum est, quod dũ refert hanc sententiam Gal. ei non subscribit,quin potius diuersum quiddã loquitur, qua si dixerit Gal. alexiteria esse media inter medicamẽta & venena. vnde autẽ hac in re fefellerit, ego diuinare non possum. Alterum est qđ dicit alexiteria, seu vt ipse loquitur,remedia bezoartica,minimèesse media inter medicamenta & venena: (eò quia mediũ & extremũ cum sint eiusdem generis, similia sunt,)sed potius contraria esse ipsis venenis, & propterea minime media esse vocanda. Tertium quod scribit est,medicamenta bezoartica duas operationes habere, alterã vtilem, alterã verò perniciosam:vtilẽ facere quotiescumq; exhibentur corporibus venenatis:pernitiem autem adferre vbicumq; præbentur corporibus sanis: ita vt Auer. sentire videatur,alexiteria seu pharmaca bezoartica minime conuenire sanis: excipit tamen semen citri,quasi hoc vnum inter tot remedia possit à sanis corporibus vsurpari. ex altera parte est auctoritas Gal. q. lib. de Theri.ad Pis.16. scribit, Theriacæ vsum præstantissimũ esse ad tuendũ corpora sana à facultate venenorũ.præterea lib.1.de Antid.16.proponit Ther.Democratis. qui inter præcipuas vtilitates,quas refert,cõpositionem eã præstare, recenset & hãc, vt tueatur eos omnes qui metuũt venena; hi autem proculdubio sunt homines sani. Adhæc Aetius, Auicennas in libro de viribus cordis, & ferè

omnes alij videntur in hoc conuenire, vt huiusmodi remedia maximè congruant corporibus sanis, vt defendantur à venenorum iniurijs. Est quoque experientia quotidiana, quoniam videmus homines sanos impunè alexiterijs vti tam simplicibus, quàm compositis. Pro solutione huius vtilissimæ difficultatis reducenda ad memoriam, quæ scripta sunt ab Auerroe loco citato, scilicet alexiteria esse diuersorum generum, quoniam aliqua sunt, quæ iuuant contraria qualitate vt frigida in calidis venenis, & calida in frigidis: alia sunt quæ iuuant attrahendo venena, vt caro scorpionis affricata vulneri proprio, attrahit in se venenum; alia verò sunt, quæ iuuant à tota sui substantia, & hæc vel iuuāt, quoniam alterant, vt dicebat Galenus, ipsa venena: vel quia expellunt, vel quia corpus & præcipuè cor ita præparant, & corroborant, vt venenis maximè resistant. iam verò de remedijs, vel secundum qualitatem agentibus, vel attrahentibus, certum est hæc vsurpanda non esse, nisi vbi iam venenum in corpore est, & de his nulla est dubitatio. De alijs autem quæ à tota substantia prosunt sic definiendum, scilicet ea quæ alterant venenum minimè conuenire sanis corporibus: ratio est, quia hæc omnia, aut ipsissima venena sunt, aut saltem magnas partes venenosas habent. vt si venena non reperiant, proculdubiò ipsa venenent, huiusmodi autem est inter alia caro viperina, vinum viperinum; nam est certa omnium sententia, & præsertim Galeni, carnem viperæ, & vinum viperinum, magnam vtilitatem præstare tum leprosis, tum venenatis, & exemplum est apud Porphyrium 4. de Abstinen. ab animalibus vbi scribit, seruum quendam Crateri Medici dum laboraret lepra immanissima, ita vt carnes ab ossibus abscederent, potato vino in quo extincta erat vipera statim conualuisse. sed & carnem viperæ & vinum ipsius si sanis exhibeatur, compertum est plurimum nocere: ob quod summo iure Dioscorides monuit, vt magna diligētia adhibeatur

in

in conseruandis vasis vinariis à viperis, quasi vinum in quo extincta sit vipera, si potetur à sano ipsum venenum euadat. Cæterum remedia alexipharmaca, quæ iuuant præparando corpus, & ipsum roborando, conueniunt pro sanis, eò quod hæc omnia aut nihil, aut exiguum in se possident veneni. igitur quæ corroborant, & conueniunt sanis corporibus alexiteria, sunt bolus armena, smaragdu s, semen citri, & miror quare Auerroes adnumerauerit inter hæc dumtaxat semẽ citri, cum sint complura etiam alia alexiteria, quę sanis conueniunt.

Vtrum Theriaca conueniat sanis, & vinum viperinum. Cap. XX.

SED licet res hactenus manifesta videatur, dubitatur tamen de nonnullis compositis alexiteriis, & inter alia de Theriaca, vtrum sanis in præseruatione conueniat. Auer. in libro de Theriaca disputans aduersus Auicen. qui dixit theriacam roborare cor, & cõseruare calorem natiuum tribus rationibus conatur probare, eam minimè conuenire. Prima est, quod per theriacam homines nihil à veneno patiantur, quò fit vt videantur similes fieri ipsi veneno; si ergo theriaca facit homines similes veneno, non videtur vllo pacto sanis corporibus conuenire. Alia est, theriacam attrahere venenum, sed omnis attractio fit per similitudinem, igitur theriaca similis veneno, & iccircò non videtur conuenire sanis. Tertia ratio est, theriacam potentissimam esse & maximæ actiuitatis, atque id ex eo colligi, quia venena debellat & minuit. si igitur maximæ actiuitatis est, non videtur conuenire posse corporibus sanis. atque hæ sunt rationes Auer. quibus probare conatus est, theriacam minimè sanis corporibus præbendam esse. Ex altera verò parte sunt auctoritates & Galen. & Auicen. quas attuli; sunt etiam exempla, quandoquidem relatum est summos

Imperatores Mithrydatem, Marcum Antonium, Neronem, in frequenti vsu habuisse eam sine vllo detrimento, immo verò quotidiana experientia docet, eam à sanis corporibus vsurpari, vel cum fructu, vel saltem absque detrimento. Pro solutione tria constituenda sunt; vnum est, corpora sana alia esse simpliciter talia, alia verò secundum quid, quemadmodum luculensissimè docuit Galenus in Arte Medica: alterum est, theriacam corporibus sanis exhiberi posse propter duos fines, vel vt conseruetur sanitas, vel vt corpora sana præseruentur à maioribus malis. Tertium est, vsum theriacæ variari posse, vel secundum sui ætatem, vel mensuram qua capitur. his constitutis in hunc modum definiendum est, theriacam recentem nullis corporibus sanis conuenire: ratio est, quia in theriaca recenti sunt multa medicamenta venefica, quæ cum nondum sint castigata fermentatione, periculum graue imminet ne offendant, & hinc est, quod in theriaca recenti opium solet magna detrimenta adferre. cæterum fermentata conuenit tum corporibus simpliciter sanis, tum etiam sanis secundum quid: conuenit prioribus, vt conseruetur sanitas, siquidem scribit Auicennas quod corroborat & viuificat calorem natiuum, à quo postmodum conseruatur sanitas: conuenit posterioribus vt præseruentur à maioribus malis, eò quia proprietatem quandam largitur corporibus humanis, ob quam facilè resistant omnibus grauibus iniuriis. differentia tamen est, quia vbi conseruanda tantum est sanitas, theriacæ dosis minor esse debet: vbi verò præseruanda sunt corpora à grauioribus malis, tunc in maiori copia exhibenda est, atque etiam frequentius: sicuti vbi iam est venenum in corpore, & maior copia & frequentior vsus conuenit. His ita constitutis & definitis iam facilè apparet, rationes Auer. exigui momenti esse; nam minimè verum est vsu theriacæ corpora fieri venenosa; quin potius illud verum est, corpora acquirere quandam proprietatem siue contrarietatem aduersus venena, qua faciliter illa

illa superant. Nec valet, quod ait, si non fiunt corpora similia veneno vsu theriacæ, fieri saltem similia alexiteriis, & propterea media esse inter venena & alexiteria; quia fiunt quidem similia alexiteriis, sed secundum hanc tantum rationem, vt contrarientur venenis, non autem alio modo. quod si theriaca attrahit venena, facit id similitudine quadam arcana, non similitudine substantiæ, & omnium qualitatum: nam sicuti videmus Magnetem attrahere ferrum, & tamen in multis illi esse dissimilem: haud secus existimandum, theriacam attrahere posse venena, & tamen in multis dissimilem esse iis. fateor quidem theriacam esse summæ actiuitatis, vt dicebat Auerroes, veruntamen hæc actiuitas minimè nocet corporibus sanis, sed nocet illis, quorum vires admodum imbecilles sunt, propter quod Galen. lib. de ther. ad Pis. atque 8. Meth. damnabat eam, tum in corporibus calidis, & siccis, tum maximè in pueris, eò quod in illis facilè febres ex eius vsu oriantur; pueri verò ob virium infirmitatem minimè sustineant magnitudinem actionis ipsius. Sed quid dicemus ad Galenum? qui scripsit alexiteria omnia media esse inter corpora, & venena. puto dupliciter responderi posse in hac re graui admodum & difficili. Vnus modus est, medium duplex esse, aliud secundum compositionem, seu mistionem: aliud verò secundum operationem. appellatur medium secundum mistionem illud, quod ex extremis conflatum est: medium verò secundum operationem, eò quia facit operationes extremis partim similes, partim dissimiles. iam alexiteria non dicuntur à Gal. media secundũ mistionẽ, sed duntaxat secũdum operationem, eò quia habent aliqua ex parte operationes similes corporibus sanis, & naturalibus; aliqua ex parte similes venenis: quod significare voluit Galenus quinto de Simplicibus medicamentis capite decimooctauo, quando dixit, eandem proportionem esse inter corpora, & alexiteria, quæ est inter venena, & alexiteria; & è conuerso. Alter modus respondendi est,

ſententiam Galeni (ſcilicet alexiteria eſſe media inter corpora & venena,) verificari quidem de multis, ſed non de omnibus: atque huic ſententiæ adſtipulari videtur Auicennas ſexto quarti tractatu tertio capite primo, quo in loco duo animaduerſione digna ſcribit. Vnum eſt, accidere aliquibus alexiteriis, vt ſint media inter corpora, & venena: alterum eſt, huiuſmodi ſententiam eſſe cum ſapientibus diſputandam, propterea quod ex toto non ſit verificata. ex quibus verbis Auicennæ poteſt quiſque colligere, minimè verum eſſe, omnia alexiteria eſſe media inter venena, & corpora: immò verò, ſi diligenter examinentur verba ipſiuſmet Galeni, primo loquitur in eo loco, non de omnibus alexiteriis, ſed de iis tantùm, quæ corrumpunt, & alterant ipſa venena. præterea ſcribit non ſimpliciter, ſed omnia hæc ferè eſſe media, tum autem nocere cum in magna copià ſumuntur, vt ex huiuſmodi verborum Galeni examine, colligi facilè poſſit, eam ſententiam minimè de omnibus veram eſſe. Cum autem hunc in modum conſtitutum ſit de Theriaca, ſupereſt videamus de vino theriacali, hoc eſt, de vino, in quo extinguuntur viperæ, nunquid ſcilicet ſanis corporibus cõueniat, nec ne; conuenire iis, eſt in primis auctoritas Nicolai Florentini, qui in primo de venenis ſequutus Rabbim Moyſen & alios, ſcribit vinum in quo extinctæ ſint viperæ frequenter potatũ magnopere conducere ad præſeruandum à venenis: ratio verò eſt, quia vinum viperinum, vt docuit Galenus Sectione ſexta, ſexto Epidemiæ textu quinto, magnoperè valet aduerſus venena, veluti & carnes viperæ etiam vtiles ſunt, vt huiuſmodi ratione probari poſſit, illud etiam ſanis corporibus conuenire; ſed ex altera parte præceptum eſt Dioſcoridis, & aliorum, vt diligenter vaſa vinaria cuſtodiantur à viperis & ſerpentibus, ne venenent vinum, & conſequenter corpora. accedit etiam quod ſicuti vinum ſolet eſſe veluti vehiculum aliorum medicamentorum; pari pacto hoc in caſu ſit vehiculum veneni

veneni ipsius viperæ, ita vt & maiorem perniciem, & celeriorem interitum inferat. Hac in re à paucis animaduersa, puto ego hunc in modum esse decernendum. vinum viperinum, aut casu ita fieri aut arte: si casu fiat, proculdubio non conuenit; quia extinguuntur in ipso totæ viperæ, & cauda & caput miscentur, neque fit fermentatio, vnde redditur potius vinum illud venenatum, quàm vtile. Cæterum si arte fiat, vti Nicolaus videtur innuere, tunc amputatis amputandis, cùm fiat debita mixtio & fermentatio fit consequenter, vt vinum illud vtilissimum etiam pro sanis corporibus reddatur. atque ex his iam colligere licet, omnia alexiteria, vbi corporibus sanis exhibentur, semper in minori dosi esse exhibenda, quàm dum præbentur, vel iam venenatis, vel illis, quæ obnoxia sunt morbis, & in venenatas affectiones vergunt. vnde quoque iam colligere licet, quodnam debeat esse tempus, quo sani possunt vti alexiteriis, nam Rabbi Moyses vigesimo secundo Aphorismo loquens de smaragdo, inquit, eum sanis corporibus exhibendum quo tempore ventriculus vacuus est, & iam consummata est omnis concoctio, eo scilicet pacto, quo Galenus libro de Ther. ad Pisonem, capite decimoseptimo præcipiebat, vt theriaca sumeretur cum celebrata est ex toto ciborum coctio, & quod dicimus de theriaca, & smaragdo, idem decernendum est de quodcunque alexiterio: & ratio est, quia si hæc remedia sumerentur, cum cibus est in ventriculo, proculdubio aut is corrumperetur, aut ipsorum virtus à cibis hebetaretur. atque hęc de præseruatione dicta sint.

De curatione vniuerſali venenatorum ab animalibus, & de temperamento ſerpentum. Cap. XXI.

Si venenum iam in corpus aſſumtũ fuerit, duplex erit ratio curationis, alia vniuerſalis, alia verò particularis vniuſcuiuſque ſpeciei. vtile autem erit vniuerſalem curationem prius cognoſcere, quoniam ab hac multa ad particularem deriuabunt. quia verò, vt ſæpè dictum eſt, venenorum alia ore ſumuntur, alia extrinſecus inferuntur, initium ſumam à curatione eorum venenorum quæ extrinſecus inferuntur. Inuenio autem huiuſmodi venena communicari corporibus noſtris trib. modis, aut morſu, aut expuitione, & afflatu, aut aculeo. morſu inferunt venena in primis ſerpentes, deinde rabie efferata, de quibus cum tractatio noſtra ſit, non erit opus eam inutiliter repetere: expuitione verò & flatu aſpides, qui dicuntur ptyades, baſiliſcus, quem tametſi Galénus ſe minimè vidiſſe ſcripſerit, grauiſſimi tamen ſcriptores eum reperiri, & halitu, ac viſu interficere ſcribunt: & ego dum apud Imperatorem Maximilianum eſſem, vidi cadauer baſiliſci, quod hactenus in theſauris eius ſeruatur. inferunt venenum aculeo omnia araneorum genera, veſpæ, apes, & quanquam hæc animalia diuerſimodè venenare videantur, illud tamen commune habent, vt ipſorum venena tota ſubſtantia potius, quàm qualitate interimant: neque valet quod Galenus ſcribit libro quod animi mores. capite tertio, in fine, aſpidis venenum frigidum eſſe ac perinde afficere, atque cicutam, quia refrigerant quidem omnes ſerpentes, vt infra dicetur, ſed non interimunt frigiditate, verum proprietate naturæ, & tota ſubſtantia. Modus verò, quo ab huiuſmodi animalibus infertur venenum hic eſt, animalia, quæ morſu venenant, virus venenoſum geſtant in

vesica quadam subtus linguam, qua rupta emanat quidam ichor saliuosus, qui vbi corporib. infigitur, ea venenat, quod voluit significare antiquissimus Nicander, quando scripsit venena serpentum contineri in cute: modus verò quo frangitur hæc vesica, vt ego inuenio, duplex est; vnus quando mordent: vbi enim mordent cum corpora contrectent huiusmodi vesiculam, illa frangitur, quod tamen fit diuersimodè, quia serpentes femellæ quatuor dentibus; mares autem duobus solis mordent. alter modus, quo frangitur hæc vesicula linguæ, est compressio; nam comprimitur illa ab his animalibus, ita intentè vt frangatur, & virus, ac saliua emanet: sic puto aspidem, ptyadem expuẽdo venenare, quia sic disrupta hac veneni vesicula illud eiaculant, & quadam arte profundunt. hæc, vt dixi, videntur esse communia omnibus animalibus venenum iaculantibus. Cæterum priusquam curationem aggrediar, nonnulla de serpentibus notatu digna sunt præmittenda. primum est, hoc nomen serpentis apud scriptores, & communiter & propriè accipi solere: communiter acipitur non solum pro serpentibus propriè vocatis, verumetiam pro scorpionib⁹, & araneis, vt est apud Cornelium Celsum pro lacertis; inuenio etiam & Plinium & Apul. appellasse pediculos serpentes, vbi scribunt Pherecidem Syrum Pythagoræ præceptorem serpentibus periisse; quem tamen constat pediculis esse enecatum. propriè serpens accipitur pro animali sanguineo pedibus orbato, & ouiparo, nam hoc proprium serpentes in lib. de Gen. anim. & alibi; sic etiam Gal. de Ther. ad Pis. 8. vt cum nos etiam loquimur de serpentibus, de iis loquamur qui sine pede sunt, & ouipari. Sed de his questio est à nemine exactè tractata & absoluta, scilicet cuiusnam temperamenti sint serpentes propriè sic dicti. Galen. loco citato, quod animi mores &c. manifestè credit serpentes omnes esse frigidi temperamẽti; quod etiam colligi potest ex libro 2. de temp. cap. 5. vbi pluribus verbis nititur adferre caussam, propter quam ser-

pentibus desunt pili. hanc eandem sententiam habuit ante Gal. Plin. lib.10.cap.72. habuit Rasis 35. Contin.3. sed præter horum auctoritates sunt etiam rationes: vna est, quia omnes qui venenantur à serpentibus, frigore quodam mirifico statim tentantur; altera est, quia hæc animalia vt dicebat Aristoteles 38. de Histor. anim. cap. 15. latent quatuor mensibus in cauernis non alia ratione, nisi quia cum frigidi temperamenti sint, non possunt sustinere aeris frigus, & propterea in latebras terræ vbi calor est, se recipiunt: tertia est, quod si summa æstate serpentes & angues omnes tractentur, nemo est, qui sensu ipso non experiatur, hęc animalia summè frigida esse, vt ex his rationibus, & auctoritatibus facilè intelligi possit, eos esse frigidi temperamenti. sed Auic. 6. quarti. tract. 3. cap. 21. miratur inuentos esse homines, qui crediderint serpentes esse frigidę temperaturæ: immo verò subiungit eos omnes longè fefellisse, qui huiusmodi sententiā sunt sectati. ad rationes autē propositas respondet, non esse mirum si ex morsu serpentum oriantur & frigora, & horrores: eò quia cum vi veneni natiuus calor extinguatur, fit vt frigus per accidens quodam pacto sentiatur. quemadmodum etiam videmus propter summas inflāmationes sequi & gāgrenas, & refrigerationes, & mortificationes partiū. pariter inquit Auicennas non valere. quod hæc animalia lateant in hieme, quia vespæ, crabrones hiemē quoque latent, quæ tamen calida esse experientia docet. Pro solutione huius difficultatis sciendum est, de serpentibus nos loqui posse, vel secundum partes aliquas ipsorum, vel secundum totum. si secundum partes loquamur, non inconuenit in ipsis aliquas partes reperiri, quæ calidæ sint, vt est fel. sed si de toto loquamur, vt certi hac de rè simus, confugiēdum est ad rei ipsius naturam; vt enim Aristoteles & experientia docet serpentes sunt quidem animalia sanguinea, sed exiguo admodum sanguine prædita: iam verò cum omnis animalium calor sit in sanguine locatus, quis nō videt eos necessario frigidos esse,

esse, quia paucum sanguinem habent. adhæc fuit sententia Hippocr. quæcunque habent multum caloris, multò etiam nutrimento egere; vt quæ pauco nutrimento opus habent, minus etiam calida sint. iam verò doctrina est Aristot. 8. de Histor. animal. 4. quam etiam secuti sunt omnes, & experientia comprobatur, serpentes paucissimo cibo egere & quatuor mensibus sine cibo viuere; quod præ cæteris, pbabat exemplo pharmacopolarum, qui pluribus mensibus seruant in pixidibus viperas, aliosque serpentes sine vllo cibo: quod si verum est, minimè dubitandum est, hoc genus animalis frigidi temperamenti esse. quod cognoscens etiam Albertus Magnus libro septimo de Animal. cap. 4. dixit, serpentes diu viuere sine cibo, eò quod ob frigiditatem humoribus frigidis & viscidis abundant, quibus nutriuntur. possumus etiam addere eos propter sui frigiditatem mirificè delectari vino, atque dum sub sole sunt, huc atq; illuc agitari, eò quod illorum frigiditas huiusmodi temporibus sedetur. quare, vt liberè dicam, non possum non satis mirari Auicen. qui & hic & 2. de Medic. cap. de serpen: vsque adeò in re clara cæcutiuit, vt non viderit, omnia testari serpentibus esse temperamentum frigidum. Sed vtcumque sit, cum venenum horum animalium, proprietate potius, quàm qualitatè manifesta interimat, iure in curatione instituenda idem Auicen. 6. quarti. tract. 3. cap. 1. quatuor scopos nobis proposuit. primus est, vt calor natiuus corroboretur; quo possit pugnando aduersus venenum illud superare. Secundus, vt viscera omnia roborentur, ne à veneno ingrediente faciliter lædantur. Tertius, vt quam citissime illud è corpore extrahatur. Quartus, & postremus, vt operationes venenorum frangantur omnino, & deleantur. Sed quanquam quatuor hi scopi sint propositi, differentia tamen est, in consequendis illis, quia licet dignitate prius sit, vt calor confirmetur: attamen executione prius est, vt quamprimum venenum è corpore extrahatur, & vt prouideatur ne in cor, & in inti-

ma corporis penetret: quapropter vbi contigerit alicui commorsum, vel à serpente, vel ab araneo curare, debebit statim prospicere, ne venenum in intima corporis recipiatur; quod quia citissimè fieri solet; citissimè quoque hic scopus adimplendus erit. prouidebitur autem ligaturis, suctione, attractione, cucurbita, incisione, vstione, & medicamentorum positione. primum autem quod faciendum est, vt si fieri potest, supra partem commorsam tres, aut quatuor digitos arctissimè pars ligetur. Galenus enim tertio de Locis affectis septimo narrat, se vidisse dum ruri esset, rusticos quosdam percussos esse à vipera, & statim se arctissimè supra partem cõmorsam obligasse, deinde partē illam amputandam curasse, atq; ita mortem euasisse. sed hæc in rusticis forsan toleranda: in vrbanis verò omnia prius experienda, quàm pars aliqua amputetur. quod monebat Dioscor. lib. 6. cap. 40. scilicet ad incisionem partis commorsæ tum tantum deueniendum, quando nulla alia spes supereft vitæ. itaque liganda est pars, vel si ligari non possit, medicamentis adstringentibus obducatur, vel albumine oui, gummate, sanguine draconis, bolo armeno, atque tum deueniendum est ad exugendam partem commorsam, vt huiusmodi exuctione totũ venenum extrahatur, in qua re aduertendum sæpe huiusmodi morsus siue dente, siue aculeo fiant, vsque adeò pusillos & obscuros esse, vt vix conspici valeant. Circa exuctionem Dioscorides nonnulla proponit documenta, consideratione digna. Vnum est, vt qui exugere debet partem commorsam, nunquam sit ieiunus. aliud est, vt semper os prius abluat vino, atq; eo generoso: tertium, vt ore contineat oleum: possumus his addere, vt qui exugere debent, plures sint, & sæpe mutentur: sic enim multò tutius poterit extrahi totum venenum. quòd si ori exugenti prius affricata esset theriaca, magna quoq; securitas accederet. sed quia rari inueniuntur, qui vulnera venenata exugere velint, ea propter loco illorum succedunt cucurbitulæ: quæ si vulneribus commorso-

rum

lum applicentur, potentissimè extrahere possunt venena. proponit Dioscor. & alij quoddam aliud præsidium loco exuctionis, & est, vt gallus, vel gallina, vel palumbus viui accipiantur; & deplumato podice vulneri admoueantur: sic enim non solum proprietate quadam, verumetiam calorifica illius loci facultate, fit efficacissima ipsius veneni extractio. verùm; quia, vt superius dixi, horum animalium morsuræ obscurissimæ, & exiles sunt, operæpretium est locū commorsum scarificare, quod fit longis latisque incisionibus. Vbi autem apertus & dilatatus est locus, diu conseruandus est apertus, & quo tempore cōseruatur, semper apponenda sunt remedia, quæ vim auxiliarem habent ad extrahendum quidquid veneni intus est. sunt autem hæc complura apud Medicos, ruta, allium contusum, dictamus Cretensis, sed omnibus præfertur theriaca, immo verò fuit sententia Galeni vndecimo de Simplicibus medicamentis capite de dracone marino, & libro de theriaca capite vndecimo, singulare præsidium esse, in omni genere vulnerum venenosorum, vt ipsa animalia, quæ vulnus inflixerunt, trita ipsi affricentur, & applicentur, quod qua facultate, & qua vi efficiatur, pollicitus est quidem Galenus docere, sed vt ego puto non fecit, aut infeliciter fecit. solet interdum venenum inflictum, vsque adeò contumax & præceps esse, vt non possit etiam hac arte debellari, & ideirco Aegyptij Medici, in quorum regione venenata animalia sunt plurima, consueuerunt, vt scribit Auicennas 6. quarti. tract. 3. cap. 1. confugere ad ignem, quippè qui non solum venena, verumetiam omnia mala expellit: modus autem, quo vtebantur igne in his casibus, multiplex erat, vt habetur apud Auicennam eo loco. modò enim ferro candente, modò fune accenso, modò oleo vrente: medicamentis etiam vstoriis hoc agebant. Sed dubitatio est de theriaca, vtrum vtile sit eam extrinsecus administrare. fuerunt qui omnino negarunt, impulsi hac ratione, quod theriaca sua facultate fugat, &

expellit venenum; vnde cum venenum internum expellatur à theriaca extrinsecus apposita, dicunt isti, venenum magis, atque magis in cor sese recipere, & propterea periculosum magis euadere. alij volunt theriacam à proprietate ad sese attrahere venenum, & propterea extrinsecus vtendam, quò virus veneni extrahatur. In hoc dissidio puto ita decernendum, theriacam recentem nunquam extrinsecus apponendam, quia cum adhuc frigida sit ob opium, si non castigetur, periculum imminet, ne venenum intro magis repellatur ob frigus. cæterum iam fermentata vtilis est, si extrinsecus apponatur, tum quia facultate quadam attrahit venenum, tum quia si non attrahit, tamen illam potentissimè frangit, & hebetat. vbi hæc omnia facta sunt, solet quoque veneni qualitas, & vestigium aliquod per corpus propagatum relinqui, quod opus est radicitus euerti: iccirco in his casibus, instituenda est in primis recta victus ratio, quam proponam, cum tractabo de venenis interius sumtis; adhæc vtendum est & Chirurgicis, & Pharmaceuticis remediis. Si venenum sit per totum corpus dispersum, atque illud sanguine plenum, fuit Auicennæ sententia loco citato, vtendum esse sanguinis missione, tum vt passim venenum hunc in modum euacuetur, tum maximè vt pabulum ipsi auferatur, hoc est, sanguis ipse: quare vtile erit, modo nihil prohibeat, confugere ad sanguinis missionem. De pharmacis autem hunc in modum constituendum est, quamprimum ad purgationem deueniendum esse, maximè autem confert in hoc casu vsus agarici, quem præter purgandi vim, resistere etiam venenis clarissimè intelligi potest ex auctoritate compositionis theriacæ, atque etiam ex ipso Galeno. sed circa purgationis administrationem duo dicenda: vnum est, in his casibus non expectandam esse humorum præparationem, eò quia humores venenati non possunt ad benignum reduci, sed quamprimum fieri potest è corpore extrahendi sunt, ne huc atque illuc moti

in cor tandem præcipitentur: alterum est, circa initia magnopere cauendum esse, ne vel purgatorio medicamento, vel sectione venæ, vel vomitu vtamur: ratio est, quia si hæc tempestiuius peragantur quam par est, certissimum periculum imminet ne ab externis partibus in internas venena rapiatur. Sed dicet quis, cur Aetius libro decimotertio capite de veneno viperæ scribit, eos qui morsi sunt à vipera, debere (priusquam vrinæ appareant cruentæ) bibere vinum, & vomere? Respondeo etiamsi hoc præcipiat Aetius, non propter hoc tamen voluisse, vt vomitus statim in principio administretur, sed tantummodo priusquam signa lethalissima adsint, & omnis spes sublata sit, atque hæc est vniuersalis ratio, & methodus curandi venena extrinsecus ab animalibus illata.

De curatione venenorum ore sumptorum. Cap. XXII.

IN venenis, quæ ore capiuntur duplex curandi scopus est vt traditur à Gal. lib. de Const. art. 19. vnus est, vt quam citissimè fieri potest venena è corpore educantur: alter est vt vis & operatio eorum, omni ingenio & arte eneruetur. euacuari verò poterunt vel ore, vel aluo, vel vrina, vel sudore. cæterum quia per os ingressa sunt, & multò securius est per eandem partem illa euacuare, iccirco statim ac se offeret aliquis, qui venenum ore sumserit, prospiciendum erit vt illud vomitu euacuetur. Sed circa vomitum instituendum, quinque documenta opus est semper ante oculos habeamus. primum est vt vomitus fiant medicamentis familiarissimis; propterea iure damnatur ab omnibus hoc in casu ellebori vsus: commoda verò sunt oleum, butyrum, copia lactis, decoctio florum genistæ. Scribonius Largus auctor antiquissimus, commendabat vt vomitus concitetur, vel penna, vel loro vomitorio. quid autem sit apud Scribonium

lorum vomitorium ingenue fateor me ignorare, coniicio tamen fuisse in vsu apud Medicos, & pharmacopolas lori, seu corigiæ genus aliquod, quod in os immissum vomitus prouocabat, sed de hoc forsan in libro sexto Variarum lectionum aliquid plus dicam. Secundum documentum est, vt vomitus cieatur iis remediis, quæ vim emplasticam habent: ratio est, quia pleraque venena acria, mordacia, & tenuia sunt, vnde à remediis viscidis & vnctuosis non solum vis ipsorum mordax obtunditur, verumetiam ipsis vnctuosis venena adhærentia, & veluti inuiscata sicuti minus nocent, ita felicius & tutius vomitu educuntur, vnde pinguedines, iura pinguia vt dicebam, butyrum magnoperè conferunt, quorum vltimum Auicennas in his casibus prætulit cuique alteri medicamento vomitorio. Tertium est, vt vomitoria habeant vim incidendi & attenuandi, quocirca iurè commendatum est à Medicis lixiuium, oxymel, acetum. hæc enim præterquam quod citissimè vomitum excitant, substantias etiam venenorum incidunt, & hebetant. Quartum documentum est, vt vomitoriis semper immisceantur aliqua, quæ vim habeāt venenis ipsis resistendi, vt est puluis cornu cerui, puluis lapidis bezoar, smaragdi, terræ sigillatæ, boli armeni, & aliorum: huiusmodi enim si misceantur, non solum famulantur vomitui faciendo, verum etiam & vi emplastica, & vi alexiteria minuunt vires ipsorum venenorum. Quintum est, vomitum non semel, neque exiguo tempore esse concitandum, sed tantisper insistendum, quousque nulla veneni suspicio remaneat, hoc est, omnis sapor, color, & odor venenatus sit sublatus: nec amplius appareat, vel morsus, vel nausea, vel cruciatus intestinorum. solent intestina citissimè à venenis offendi, vt scribunt Aetius, Scribonius, & Auicennas, itaque præter vomitum statim etiam clysteribus & ipsa eluenda erunt, vt si quid veneni ad ea peruenit omnino elidatur. fiunt autem clysteres in his casibus, interdū lenes, interdum verò validi & for-

tes

tes cuiusmodi laudauit Aetius. leues fiunt ex butyro, lacte, oleo: fortes verò ex agarico, chamelæa & aliis. exempla eorum hæc erunt:

R. Lactis vaccini lib.1.s.
Olei amygd dulc.vnc.4.
Butyri vnc.5.
Pulueris cornu cerui drach.1.
Salis drach.1.s.

Misce pro clystere.Item:

R. Chamelææ consolidæ,
Centaureæ,
Maluarum ana m.s.
Agarici in petia ligati drach.1.s.

Fiat decoctio secundum artem.deinde

R. Dictæ decoctionis lib.1.
Olei dulcissimi vnc.6.
Electuarij de dactylis drach.3.
Salis drach.1.s.
Cornu cerui puluerizati drach.1.

Misce fiat clyster. Si fortè venenum ad vrinam pertingere videatur, est sententia Dioscoridis & Auicennæ quod studium conuerti debeat ad vrinam prouocandam: quod cũ fieri possit variis remediis, eligenda sunt mitiora, quæ nihil acrimoniæ, vel insignis caliditatis possideant, vnde & cassiã magnoperè laudo, & succum seminum melonum, radicem maluæ. & vt habeatur formula horũ, quæ in hoc casu possunt ꝓuocare vrinã.

R. Florum Cassiæ drach.10.
Puluerizentur Glycirhicæ drach.2.

Misce, & notandum ad miscendam glycirhizam in hoc casu, quia, vt docet Mesues, cassia suaptè natura nõ prouocat vrinam, sed tum demum, si sibi misceantur diuretica, cuiusmodi est glycirhiza, quæ prætetquam quod prouocet vrinam habet etiam vim alexiteriam & emplasticam, meritò cuius vim venenorum maximè retundit. si cassia non placeat, poterit sic aliud diureticum parari:

R. Seminis cucurbitæ vnc.2.
Radicum maluæ vnc.1.
Glycirhizæ drach.1.s.
Seminis Citri ſcrup.2.
Fiat decoctio ſecundum artem.deinde
R. Dictæ decoctionis vnc.4.
Mannæ electæ vnc.3.
Succi ſeminis melonum vnc.1.s.
Miſce: hoc enim medicamentum poterit ſimul, & vrinam,& aluum mouere, & venenis obſiſtere. Sed quæ dixi hactenus de curatione vniuerſali ſatis aperta, & certa ſunt inter Medicos; illud autem incertum eſt, an in curatione venenorum, quæ potu ſumuntur conueniunt medicamenta purgantia. Galenus quidem nullibi eorum mentionem facit. Aetius qui diligentiſſimus fuit ſemel tantum in cura veneni ceruſſæ purgantis medicamenti meminit. Auicennas etiam ſexto quarti in initio,vbi loquitur de vniuerſali curatione venenorum, numquam meminit purgantis medicamenti, ex altera vero parte vbi tractat de veneno arſenici,& calcis,& gypſo,& ceruſſa, aliquam eius mentionem facit. Hunc in modum decernenda hæc puto,venena quantum ex ſe requirere vſum purgantium, quoniam illa ſemper ſunt è corpore educenda,ſed quia medicamentis ſolent magis attenuari, & attrahi ad ventriculum, vbi damna inferunt, eapropter iure vſus eorum à Medicis ſilentio præteritus eſt,exceptis tamen illis venenis, quæ cum ſuapte natura adhæreant partibus corporis opus habent aliquo, quod ipſa educat, vt eſt gypſum, ceruſſa. quare ſi interdum vtendum erit his medicamentis, quod fiet quando vel vomitus fieri non poterit, vel clyſteres nihil proderunt, confugiendum erit ad purgantia.& quanquam Auicennas & Aetius interdum proponant ſcammonei vſum, agaricus tamen cunctis aliis præferendus eſt, quia præterquam quod euacuat,& expurgat humores,habet etiam alexiteriam facultatem & vim veneni inimicam, & vt pur-

purgatorij aliquod exemplum habeatur:

℞.Foliorum acetosæ,
Pimpinellæ an. m.1.
Florum cord.p.1.s.
Citri,
Zedoariæ an. scrup.s.

Fiat decoctio secundum artem.deinde

℞. Dictæ decoctionis vnc.4.
Agarici præparati scrup.4.

Infundantur omnia secundum artem. deinde facta diligenti expressione,adde

Mannæ electæ vnc.3.
Syrupi de cortic. citri vnc.1.

Misce.præter hos modos educendi venena,est alius qui fit per reuulsionem à partibus intimis ad extimas; hoc autem fit frictionibus, extremorum ligaturis, cucurbitularum appositione, lotione pedum, lixiuio feruenti, vsu balneorum præcipuè laconicorum,ac omnium eorum quæ prouocant sudorem. possumus quoque inter hæc præsidiorum genera connumerare auxilij genus quoddam quo Cæsarem Borgiam dum venenatus esset, sese seruasse aiunt,& est, vt vel mula, vel bos exenterētur viui, & intra aluum horum animalium calentem corpora venenata ponantur: habent enim hæc animalia proprietate vitalis caloris,quem adhuc obtinēt vim attrahendi venena ab intimis ad superficiem. verum & si hæc omnia prudenter administrata prosint, remanet tamen periculum vitæ magna ex parte sublatum; tanta enim est celeritas penetrationis venenorum, vt statim soleant viscera violare, & insigniter contaminare: iccircò Medicus non debet contentus esse,quod subitaneum euaserit periculum, sed simul prospicere,vt quid quid mali impressum est in visceribus emendetur, & deleatur. ad quod agendum conferunt, & ratio victus, & antidoti, seu remedia alexipharmaca, quæ non modo conferunt, in venenis ore acceptis, verum etiam in ijs quæ ab animalibus extrinsecus inferuntur. nam de

remedijs Chirurgicis,quia iam proposita sunt, non est vt quidquam repetatur: illud sat sit hic attulisse,quod paucissimis verbis docuit Auicennas, scilicet si mittendus est sanguis, debere mitti. cognoscitur autem id esse faciendum,si corpus venenatum suaptè natura sanguinolentum sit, & si venena reliquerint accidentia vlla inflammatoria, quia vt huiusmodi accidentia aboleantur,& vtile, & necessarium est sanguinem mittere. Circa victus rationem,quę pro curatione vniuersali omniũ venenorum exigitur, in primis prospiciendum est aeri, vt scilicet qui venenati sunt detineãtur semper in locis calidis & siccis, vbi aer purus & clarus sit, vbi odores aromatum fiant, & præcipiunt ferè omnes, vt habeantur serui sani,& integri, qui frequenter halent in os venenati.quod si etiam isti,qui expiraturi sunt in os,prius res odoratas masticent, vt zedoariam, folium vocatũ, seu malabathrum, nucem mirysticam, gariophylos,vtilissimum quoque erit. in omnibus ferè alijs morbis solet somnus saltem moderatus commendari: cæterũ in curatione venenorum secus est, nimirum prouidendum est, vt parcissimè quantum fieri potest venenati dormiant,& præsertim in initio: ratio est quia oportet remedia diligenter, & sollicitè adhibere, quod fieri nõ potest in dormientibus; accedit etiam somno venena magis in cor rapi. postremo cum dormientes suos dolores, & sua mala non sentiant, nequaquam remedia adhiberi possunt,quare prouidendum, ne venenati dormiant, sed modò huc, modò illuc mouendi sunt, quia corporum agitatione venena magis in cutem trahuntur,& magis etiam consumuntur. à venere abstinendũ est, aluus lubrica conseruanda. Pro potu autem vt habetis ab Hippoc.6.in 6.epid.Com.5.conuenit vinum,acetum,sapa. Ex cibis conueniunt omnes vnctuosi & crassi. cuiusmodi est lac, butyrum, oleum,oua, cerebella animalium, pedes vitulorum. Ex herbis allium, raphanus,borabo, buglossa, pimpinella, tormentilla, melissa,consolida, ex fructibus verò nuces auellanæ, castaneæ,

neæ, ficus, citria, citonia, & similia Gal. 6. Epid. loco citato adferens rationem omnium eorum quæ proponit Hippoc. aduersus malefica medicamenta, inquit idcirco laudare vsum salis, quia à sale omnia venena extenuantur, & consumuntur: quamobrem vtile erit salem simplicem, vel theriacalem in frequēti vsu habere, imò laudo vt habeantur aliqua aromata, quæ ferculis inspergantur, cuiusmodi esset:

℞. Zedoariæ,
Gentianæ an. drach. s.
Cinamomi,
Gariophylorum,
Nucis miryſticæ an. ſcrup. 2.
Croci ſcrup. s.
Puluerizentur,
Hyacinthi,
Smaragdi an. gran. 15.
Sacchari fini vnc. 2.

Misce: præter hanc rationem victus necessarium est, vt si corpora venenata rectè curari debeant, tractentur etiam antidotis, omnibus ferè venenatis vniuersaliter conuenit vsus Theriacæ, & Mithrydati: sed, vt inquit Auicennas, si species veneni cognita fuerit Medico, debebit antidotos peculiares, & accommodatas illi speciei adhibere. quare ad eorū quoque tractationem iā descendamus.

***

HIERONYMI MERCVRIALIS DE VENENIS ET MORBIS VENENOSIS

LIBER II.

Caput I.

VANVM profectò & inutile fuisset, vniuersalem hãc venenorum curationem tradidisse; nisi etiam simul & particularis adferatur. neque enim Medici versantur circa vniuersalia, sed tantũ circa particularia. cæterum immensum esset hoc & forsan superuacaneum tractare curationem, & naturam omnium particularium venenorum, quando quidem penè infinita sunt, & particulariter etiam à scriptoribus tractata. quare vt immensitatem hanc operis fugiamus, statui ex vnoquoque genere venenorũ vnum, vel alterum seligere; sic enim facilè quisque poterit reliquorum indiuiduorum methodum sibi acquirere. & quia supra diuisi venena in ea, quæ ab animalibus inferuntur, & ea quæ ore sumuntur: eandem diuisionem nunc sequar, initium sumens à venenis, quæ extrinsecus ab animalibus inferuntur. Quoniam verò, vt dixi, animalia quæ venenant, vel morsu offendunt, vt serpentes, vel ictu vt aranei, & phalangia, vel solo tactu

vt dracones athlantici, vel afflatu, vt funt alij quidam angues Indici & bafilifcus: de his poftremis non erit opus multa dicere, quia peregrina funt animalia,& à nobis valdè remota, tractabimus folum de ijs quæ morfu aut ictu venenum inferunt: & licet inter hæc præcipuũ locum obtineat canis rabidus, quoniam tamen copiofiffimus tractatus nofter de eo ante hęc editus habetur, non erit opus iterum nunc de illo loqui.vndè tractatuius tantum fum de veneno afpidis,& viperæ quod morfu inferunt; fubinde de veneno fcorpionis & phalangij, quod ictu communicatur. ratio autem tractationis erit, primo vt paucis animal, vel venenum ipfum defcribam mox differẽtias; deinde modum quo infertur, poft temperamẽtum fubinde fymptomata & effectus, poftremo particularem curationem tradam.

De Afpide. Cap. II.

NICANDER fcriptor venenorũ antiquiffimus, primùm locum tribuit afpidi venenato, qui ferpens terreftris eft, dico terreftrem, vt diftinguatur ab aquatico, qui fic vocatur. & cum fit ferpens animal eft fanguineum, pedibus carens,latens hieme & ouiparum; nam vt fuo loco dicetur, inter omnes ferpentes fola vipera fœtum viuum parit. Gal. lib. de Ther. ad Pif. cap. 8. fecutus veteres omnes, & præfertim Nicandrum tria genera facit afpidis. Vnum eft, quod appellant cherfeon feu terreftre: aliud vocant chelidoniam, feu hirundinaceum: tertiũ ptyadan, barbari vocant expuitorem. priorum duorũ generum color eft cinereus, & fubuiridis.hirundinacea verò fpecies afpidis tota fimilis eft hirundini, vndè nomen habet.co nueniunt autem omnia hæc genera,quia omnes afpide s funt vifu imbecillo, inceffu tardo,auditu autem fubt iliffimo; nam vt habetur apud Dauidem pfal. 57. ea eft natura afpidum,vt quotiefcumque excãtantur cauda o bturent aures,ne audiant verba incanta-

toris: & hæc est ratio propter quam nuncupantur surdi: conueniunt verò omnes & in alia re, quia semper vt scribunt, coniuges, & pares incedunt, quod si contingat alterum interimi, superstes persequitur occisorem alterius, vsque quo ipsum mordeat; scribit Plin. lib. 2. cap. 63. omnes serpentes vbi percusserint semel hominem, numquam amplius à terra recipi, quod vtrum sit verum, dubito, quandoquidem id nusquam inuenio apud alium scriptorem. De temperamento etiam aspidis inuenio controuersiam esse inter scriptores. Galenus enim in libro, quod animi mores, cap. 3. scribit aspidem paulò minus frigidum esse ipsa cicuta. cæterum qui sectati sunt Arabes Medicos, & de venenis scripserunt, omnes affirmant aspidem esse calidissimum: sed quod aliàs dixi de omni genere serpentum, idem quoque asserendum esse puto, & de aspide, nimirum ipsum esse frigidum, & consequenter omnes alucinari, qui existimarunt illum esse calidum. neque valet quod ex eius morsu incendia, dolores, rubores, & inflammationes suboriantur, quoniam id, quod contingit, totum oritur; non ex caliditate animalis, sed ex dolore prauo, quē consequuntur omnia accidentia, quæ æmulantur caliditatem. Mordent aspides ac infundunt morsu venena, fœminæ quatuor dentibus, mares verò duobus tātum. vtrum autem solo morsu venenum habeant, an verò illud toto etiam gerant corpore, dubium est: nam Gal. lib. de Theri. cap. 8. quærens rationem propter quam antidotos non ingrediatur caro aspidis, & aliorum serpentum, sed tantummodo caro viperæ, scribit hoc fieri, quoniam vniuersum corpus aspidis venenosum est, vt ex hoc loco clarè colligatur, venenum eius per totū corpus esse distributum. cæterum idem Galenus circa finem lib. 2. ad Glauc. scribit populos Marsos vesci carnibus aspidum, hoc autem fieri non posset, si huiusmodi serpentes toti essent venenati. Dicendum est, venenum quidem in toto ipsius corpore esse; quod si verò Marsi populi vescuntur ipsis, aut est, quia sub ipsorum

eccle

cœlo non sunt venenati, quemadmodum alicubi neq; viperæ etiam, neque serpentes venenati, vel quia vt dicebat doctissimus Fracastorius huiusmodi populi quãdam sympathiam habent cum aspidibus, vt ab ipsis nõ lædantur. Symptomata quæ ab his inferuntur variæ sunt; quatuor autem præcipua de ptyade dicuntur, visus perturbatio, tumor faciei, surditas & dolor exiguus, propter quam postremam conditionem puto ego Cleopatram Aegypti Reginam, vt refert Galenus loco citato lib. de Ther. voluisse sese potius aspide interimere, quã vllo alio veneno. alia genera aspidum faciunt & ipsa diuersa symptomata, stuporem, pallorem vultus, palpitationem cordis, refrigerationem, crebros hiatus, colli inclinationem, & alia. De loco affecto in hoc veneno posset dubitari, primum, quia si prædicta symptomata attendantur, videtur & cerebrum, & cor potissimum affici. at Aetius, & Promotus scribunt in curatione morsus aspidis Aegyptios id potissimum aduertisse, vt commorsis propinetur acetum, vsque quo illius sapor percipiatur, & præsertim eius vis penetret in dextrum latus, eò quia (inquiunt isti) ab aspide obstruitur iecur, & eius sensus penè perditur, vt ex his locis colligi possit potiùs iecur affectum esse. Dicendum pro solutione, primum quod petitur ab hoc veneno esse cor, secundo loco iecur & cerebrum, vt iure Aegyptii etiam de iecore curam gerendam censuerint. aspidum venenum exitialissimum est; immò verò Moyses, qui numquam fallit, in Cantica sua scribit esse insanabile, neque solum irremediabile est, verum etiam citissimè interficit, vt se vidisse in Aegypto testatur Galenus. est tamen differẽtia, quia hirundinaceus statim interimit: terrestris autem spatio trium, aut quatuor horarum: ptyas verò paullò tardiùs. Curatio huius veneni cum citissimè iugulet, est sollicitanda: statim enim deueniendum est ad exuctionem plagæ, vel ore, vel arundine, vel cucurbitula, vel galli, aut palumbi podice; & quia vulnus obscurum & exiguum esse solet, curandum vt

amplius reddatur, & vt scarificationibus sanguis partiũ circumpositarum extrahatur; quo peracto deueniendum statim ad ea, quę propriè aspidis veneno aduersantur: huiusmodi autem sunt ruta, quæ apposita vulneri bezoarticam vim habet. Theriaca maximè ab omnibus commendata est. sit quoque mistura quædam ex opio, myrrha, & centaurea, quæ applicata vulneri magnoperè confert; immò verò Aetius scribit, centauream vino tritam, & potu exhibitam si non vomatur, liberare; sed si vomatur certissimum signum esse futuræ mortis. Neque solum externis his remedijs sollicitandum est, verum etiam adhibenda interna, theriaca, mithrydatum, antidotus Zopyri, & antidoti illæ quæ à Galeno proponuntur 2. de Antidotis aduersus aspides. Marcus Varro dum 83. ætatis annum ageret scripsit, vrinam commorsi ab aspide potam singularissimum præsidium esse aduersus aspidis venena. Sed illud certissimum est Aegyptiorum inuentum, & experimentum acetum quò copiosius potetur, vtilius esse hoc in genere veneni, & narrat Plinius lib. 23. cap. de Aceto, fuisse quendam ab aspide commorsum, vas aceto plenum gestantem, quod quamprimum deposuisset, statim incipiebat sentire ictum, vbi verò iterum vas illud recipiebat illicò omnis dolor, & malum cessabat, vt intelligi possit acetum esse singulare remedium aduersus hoc venenum.

De Vipera. Cap. III.

ASPIDEM iurè excipit viperæ tractatio, quæ & ipsa inter serpentes suum locum habet, vnde satis mirari non possum Augustini Suessani infantiam, qui in commẽ. ad primum Aristoteles de Gen. anim. cap. 10. scribit viperam non esse serpentem, eò quod serpens ab Aristotele dicatur ὄφις, vipera verò ἔχις. certè mera puerilitas est, eò maximè quod ipsemet Aristoteles 5. de Gen. anim.

anim. cap. vltim. viperam ponit inter genera ὄφεων, seu serpentum; & quamquam certissimum sit, viperam serpentem esse, ea tamen duas habet conditiones à reliquis serpentibus diuersas: vna est, quod sola viuum fœtum edit, vt Aristot. loco citato & experientia docet; nam reliqui serpentes oua excludunt, & incubant; deinde pullos ex ouis faciunt: vipera verò oua primum intra se, & in ventre ex ouis viuum fœtum edit, quem deinde excludit. altera cōditio est, quod vt idem Arist. scribit 8. de Histor. anim. cap. 15. cęteri serpentes hieme latent in terra, vipera autem in saxis; quam Aristotelis sententiam cum Plinius lib. 8. cap. 39. perperam intellexisset, contrarium dixit, scilicet viperam in terra latere, & cæteros serpentes in saxis. Galenus lib. de Theri. ad Pison. secutus vt puto Nicandrum & veteres, meram fabulam de vipera scriptis mandauit, quam alij deinceps quoque susceperunt: nam opinio fuit, viperam fœminam dum coit cum mare ei caput amputare, & deinde fœtus quasi vindices paternæ mortis dum exeunt, discindere matris ventrem, atque ita matricidas exire. sed vt dixi hæc fabula est, quandoquidem non desunt, qui oculis viderint in pixide viperam enixam esse fœtus, atque ipsam & fœtum superstites extitisse: narrat Philostratus in vita Apollonij Thianæi, vidisse se viperam fœtus suos tenellos lambentem. sed cur plerique in hanc sententiam venerint, & præsertim Plinius, puto fuisse verba Aristot. malè intellecta, quę habet 5. de Hist. anim. cap. vltim. vbi scribit fœtus viperæ corrosis membranis, quibus intra vterum obuoluuntur exire, non enim Aristot. vult eos exire dilaniato matris gremio, sed tantum ruptis illis membranis, quibus inuoluuntur. Viperarum multæ sunt differentiæ secundum magnitudinem & paruitatem; nam aliæ paruæ sunt, vt illæ quæ oriuntur in regionibus frigidis, aliæ maiores, aliæ verò maximæ, ita vt referat Strabo lib. Geogr. 15. in India esse viperas, quarum corpora non modo excedāt longitudinem octo, vel nouem cubitorum, sed etiam

sexdecim cubitis sint longæ, sunt colore cinericio, interdum subflauæ, maculis nigris, vt plurimum interstinctæ. valdè differens est mas à fœmina; nam fœmina caput habet latius quam mas, ceruicem minus elatam, dentes quatuor, corpus crassius sed breuius, caudam magis extensam, tardius incedit. contra verò mas habet caput angustius, ceruicem magis eleuatam, solos duos dentes, corpus & longius, & tenuius, & velociter incedit. De temperamento viperarum disputatum est non parum, Galenus lib. de Loc. affec. 3. cap. vlt. scribit, omnia animalia quæ frigidi sunt temperamenti hieme sese in latebras recipere, & propterea tunc temporis viperas ferè immobiles manere. ex quo loco minimè dubitandum est, Galenum censuisse eas esse frigidi temperamenti. cæterum Auicennas 6. quarti. tract. 3. cap. 21. manifestissimis verbis docet, viperam esse calidi temperamenti; quinimmo 2. primi. doct. 2. cap. 15. scribit, eius venenum calidum esse, eiusque calorem veneficam proprietatem adiuuare ad resoluendos spiritus cordis, vt non sit dubitandum mentem Auicennæ fuisse, viperam esse calidam. sequaces Auicennæ non contenti etiam mediocri caliditate viperarum, dixerunt esse intensissimè calidas, sed quod magis est, huic opinioni videtur quoque interdum assentiri Galenus, qui lib. 11. de Simpl. medicam. circa initium loquens de carne viperarum, inquit, eam exsiccare, & moderatè calefacere. Responderi potest pro solutione huius dubij, viperas secundum varia tempora considerari debere, scilicet aut secundum hiemem, aut secundum æstatem: si considerentur secundum hiemem frigidæ videntur, quia tunc nec edunt, nec mouentur, nec venenosæ sunt. si considerentur tempore æstatis calidæ, immo feruidæ videntur, ita vt Galenus 2. de Loc. affect. cap. vlt. dixerit, eas sub cane æstuosissimas esse, & furere. Sed hæc responsio minimè est commoda: primum quia si corpora viperarum etiam in summo æstatis contrectentur, ipso sensu gelidissimæ apparent, adhæc tum etiam sine cibo

cibo conseruantur, vt quod de alijs serpentibus dixi, idẽ & de his dicendum putem, earum scilicet temperamentum esse frigidum, & hac in re Arabes longè lateque esse alucinatos. neque valet quod, vt mox patebit, subsequantur in his casibus partis affectæ incendia, quæ caliditatem arguere videntur; quoniam id potius fit propter varietatem subiectorum corporum, quàm propter ipsius animalis feruorem. Sed quid dicemus ad Galenum? facilis est responsio, quia quicumque attentè legit caput illud, videre potest eum loqui non simpliciter de carne viperarum, sed de carne, quæ ad modum anguillæ paratur, vt sit edendo, qui modus apparatur, aneto, sale, & porro; quod condimenti genus non est dubitãdum afficere carnes viperæ, & calefaciendi, & siccandi facultate: est tamen venenum huius animalis totum ferè in capite. vt etiam Galenus quandoque damnaret eos, qui abscindũt caudam dum parant trociscos pro Theriaca, quasi neque in cauda, neque in reliquo corpore venenum sit, vt mirari etiam non oporteat si, quemadmodum ipsemet Galenus testatur, Aegyptij, aut alij populi carnibus viperarum vescantur. Dum viperæ mordent, si fœminæ sint, quatuor vulnera, atque ea exigua inferunt: si mares, duo tantummodo, vbi vulnus factum est, statim exit sanguis satis floridus, paullo post ichor potius sanguinolentus oleosus, & liuidus, tumor fit in parte vulnerata rubeus, biliosus, grandinosus, tuberosus, qui paullo post fit modo niger, modò viridis; quinimmo scribit Dioscorides etiam vniuersum corpus tumidum euadere; adhæc sequuntur horrores, refrigerationes, mentis stupores, capitis grauitates, vomitus biliosi, singultus, febres, anhelitus difficultates, dicunt etiam alij quasi perpetuò sequi commorsos à vipera icteritiam; sed hoc à nemine scriptore probatæ fidei inuenio, neque à Græco, neque ab Arabe. illud benè verum est, commorsos à vipera modò pallidos, modò virides, modò flauos euadere; & ratio est, quia cum hoc venenum

proprietate maximè aduerſaria offendat, ſtatim calorem natiuum iugulat; vbi hoc factum eſt pro varietate ſubiectorum, deinde corporum, non eſt mirum ſi diuerſa ſymptomata occurrant, ita vt in bilioſis fiat effuſio bilis, & color pallidus & flauus euadat, in melancholicis viridis & ater, in illis, qui imbecillo ſunt capite, & ventriculo fiant alia ſymptomata quæ retuli, & tandem penè extincto calore natiuo viridis color ſe offerat, quod ſi interdum icteritia vera contingat, vt non diffiteor fieri poſſe, illud contingit, quia vbi copia bilis abundat in corpore ex agitatione, & commotione illius, effunditur in ſuperficiem eamque tingit. Nicolaus Florentinus & alij ſectatores Arabum tres ordines venenorum effecerunt, primum eorum quæ ſtatim interimunt. ſecundum eorum quæ non ita ſtatim, ſed breui tempore enecant. tertium eorum quæ paullò tardius. atque inter has ſpecies repoſuerunt viperam, quaſi illius venenum ſerò interimat. ſed licet nō inficias eam, in aliquibus regionibus viperas non eſſe vſque adeò lethales, neque ita citò interimere: verùm tamen non eſt dubitandum alicubi venenum ipſarum vſque adeò exitioſum eſſe, vt citiſſimè perimat, præſertim verò ſi morſus factus ſit à vipera ieiuna in corpore ieiuno, ſi tempore æſtatis in ſummo calore, & à vipera irata. Vtrum autem fœmina, aut mas venenum lethalius inferat, controuerſum inuenio; quandoquidem alij exiſtimant à fœmina venenum exitialius effundi, alij contra putant marem venenoſiorem eſſe fœmina. ſed hæc lis conciliari poteſt, quia & aliquo pacto venenum fœminę lethalius eſt, aliquo pacto maris: fœmina quia quatuor facit vulnera, maiorem veneni molem pluribus morſibus effundere videtur: mas autem & ſi duo tantum inferat, tamen vis ipſorum comparata moli veneni fœminæ multò acerbior & efficacior eſt, ita vt & qui dixerunt marem, & qui fœminam, lethalius venenum inferre, vtrique poſſint veritatem dixiſſe. quod cum ita ſe habeat, certum

eſt

est mortem esse proximam, si qui percussus est, incidat in syncopen, aut illi sanguis ex naribus profluat, labia viridia fiant, vngues refrigerentur, totum corpus tremat,& veluti grandine, vt dicebat Nicander, percutiatur. Solent autem occidere omnes viperæ spatio interdum septē horarum, plerumque ad tertium diem vix perueniunt percussi, si tamen perire debent. Curationis ratio ea est vniuersalis quam iam præscripsim⁹, vt scilicet quamprimum venenum extrahatur, & si id fieri non potest. vt pars percussa obligetur, & si necesse erit etiam amputetur. peculiaria hoc in casu complura referuntur à Galeno & alijs, præcipua tamen est viperæ ipsius caro, siue comesta, siue extrinsecus apposita, Theriaca, pastilli viperini, oleum viperinum, præ cæteris autem commendari solet, ruta, allium, Aetius ex Archigenis sententia laudat potum vini meraci larga copia ita vt vomatur; sed quia dixi in vniuersali curatione, vomitum in initio perniciosum esse. intelligenda est ea Archigenis auctoritas procurandum esse vomitum, cum iam initium morsus pertransierit. vrina potata ipsiusmet percussi vtilis est; inuenio & succum fraxini & folium mirificè laudari in morsu viperæ, siue intus, siue extra adhibeatur; & mira res est, si hinc ponātur folia fraxini,& hinc ignis, atque in medio constituta fuerit vipera, potius eligit sese in ignem conijcere, quàm supra fraxinum transire, tanta est antipathia huius ad fraxinum: idem dico de succo taxi, & scribunt Claudium Imperatorem edicto publico monuisse omnes, huiusmodi remedium efficacissimum esse. scribit Aulus Gellius lib. 4. cap. 13. & sententia Theophrasti tibicinem modulatè canentē curare morsos à vipera. sed puto hoc fabulosum esse.

De animalibus quæ aculeo venena fundunt, & primum de ſcorpione. Cap. IIII.

SEQVITVR vt breuiter & perſpicuè loquamur de his venenatis animalibus, quæ aculeo venenum fundunt; hæc enim omnia id habent commune, vt ſpirituale, ſeu materiale venenum non puram qualitatem effundant in corpora animalium. ſed aduertendum vt docuit Ariſtot.4. de Hiſt.ani.7.horum animalium alia habere aculeum intra corpus, vt veſpæ & apes, alia verò habere externum vt ſcorpiones & quæ intus aculeum habent, aut illud exerunt ore, vt apes, quæ vſque adeò tenaciter ipſum infigunt, vt id poſtmodum non poſſint retrahere, propter quod dicebat Virgilius, vitamque in vulnere ponũt.alia verò exerũt aculeum aluo, vt ſcorpio. Cur autem hæc animaſcula ſint dotata à natura aculeo, Ariſtot. 4. de Par. ani.6.attulit hanc cauſam, ſcilicet vt ſeſe tueri poſſint huiuſmodi armis aduerſus noxias beſtias. Scorpio, de quo nunc ſumus acturi, animal eſt inſectum exangue, quod vt habemus ab Ariſtot.5. de Hiſt. anim.26. quinque brachia habet ex vtraque parte inſtar forficum dentata, & ſolus caudam longam habet & extenſam, in qua plerũque vnus aculeus, interdum duo ſunt: aculeus autem cauus eſt & plenus tabo venenato: addit Apollodorus quidam curioſus ſpeculator etiam hoc venenum eſſe album, quod effundunt in corpora, dum aculeo ipſa feriunt, vt à ſcriptoribus medicinæ appellentur vulnera huius animalis ictus potius, quàm morſus. Habet ſcorpio hanc peculiarem conditionem, vt narrat Plin. lib. 29. cap. 4. quod numquam ferit volam manus, & ferè numquam percutit vllam partem, niſi vbi ſit pilus, quod vtrum verum ſit, non conſulo vt quiſquam experiatur. Nicander & Aelianus & Promotus nouem

genera

genera esse scorpionum tradiderunt, sed solum differētia, vt ego puto,, colore, quia alios dicūt albos, seu subalbos esse, alios virides, alios nigros: omnia tamen hęc genera vt docet Aristoteles loc. cit. vermiculos gignūt, quos deinde incubant, atque adeò numerosa proles, & valida nascitur, vt dicant ab ipsa parentem interimi: sed non possum credere Aristot. hæc omnia certò vidisse, sed potius ipsa accepisse ex libris Democriti pręceptoris Hippocratis, qui fuit sagacissimus harum rerum indagator, & cuius libri si haberentur hodie, forsan Philosophia Aristotelis non esset in ea existimatione. Temperamentum huius animalis fuerunt qui existimarunt diuersum esse, secundum diuersa genera scorpionum, ita vt albi sint vnius temperamenti, viridis & nigri sint alterius. sed huiusmodi sententia explosa est à disputatione Auer. 5. collect. cap. 26. vbi plurimis verbis ostendit, colorem positum esse in superficie corporum, & propterea ex ipso colore non esse iudicandas substantias remediorum, neque ipsorum temperamenta, vt non valeat hæc ratio, sunt diuersi coloris scorpiones, ergo sunt diuersi temperamenti. quare multò satius est dicere cum Gal. 3. lib. de Loc. affect. cap. 7. & cum Auicennas 6. quarti. locis citatis, temperamentum omnium scorpionum esse frigidum. Symptomata quæ oriuntur ex morsibus scorpionum varia & diuersa sunt: nam vt habemus ex Promoto, vbi quis ab albo scorpione percutitur, dolores fiunt vehementes, circa plagam ipsam vsque adeò ingens suboritur incendium, vt locus videatur peruri, circa labia apparent veluti formiculationes, oculi contorquentur, corpora videntur veluti guttis quibusdam percuti, in oculis fiunt lacrymæ viscidæ, tenaces, sitis, musculi, & nerui omnes quodammodo videntur tēdi. Sin autem percutiatur quis à viridi scorpione fiunt quoque dolores vehementes, horrores, assiduus veluti frigoris sensus, ita vt Galenus. 3. de Loc. affect. 7. dixerit, se quandoque audiuisse à percusso à scorpione quod veluti glacie quadam corpus eius op-

primebatur; sudores oboriuntur frigidi, & si partes infernæ percutiantur, tumores oriuntur in inguinibus, si partes superiores oriuntur in locis sub axillaribus, in his quoque solet interdum oriri conuulsio, solet anus extra procidere. Si à nigro scorpione venenum effundatur, delirant percussi, & veluti ignorantia quadam rerum perpetua detinentur, vultus contorquetur, indurantur omnes artus, & lingua crassa, & impotens ad loquendum redditur. tot sunt calamitates eorum qui ab hoc animali percutiuntur, quæ omnia mala nascuntur, tum ob corporum percussorum varias dispositiones, tum maximè ob facultatem prauam, & aduersam huius veneni, de quo loquens interdum Galen. solebat dicere venenum scorpionis esse quidem minimum mole, sed facultate & immanitate esse maximum, atque potentissimum, vt minimè dubitandum sit esse lethale, præsertim verò si à ieiuno scorpione effundatur, si tempore æstiuo, & sub cane. dicebat Plin. lib. 11. cap. 25. à veneno scorpionis maximè interimi fœminas, & præsertim virgines: viros autem solummodo interimi, quando mane à scorpione percutiuntur, eò quod tunc temporis cum nondum effuderint venenum ieiunum multò lethalius sit. Verùm de eius quod dicitur veritate dubitari potest. nam Theophr. lib. 4. de Hist. plan. cap. 10. scribit, nonnulla esse venena, quæ malè tractat serpentes & ab iis homines nihil patiuntur, vt sunt scorpiones, ita quod manifestè asserere videtur, eos minimè hominibus exitiosos esse. Dicendum est sententiam Theophrasti, nisi prudenter intelligatur, falsissimam esse, & tanto Philosopho, indignam: rectè autem intelligetur, si dicamus ipsum non de omnibus, sed de aliquibus scorpionibus esse locutum, quasi non omne genus scorpionum homini lethale sit: Quod autem reperiantur scorpiones, qui non sint hominibus lethales, vt prætermittam testimoniũ Promoti, qui de albo scorpione id asserit, est auctoritas Aristotelis 8. de Histor. anim. c. 28. vbi scribit in Syria magnos fieri scorpiones, qui

qui interimunt bestias, & præsertim sues, qui alioquin à venenatis pati non solent. circa Pharum autem, qui est locus in Aegypto, inquit, scorpiones minimè exitiosos esse: cui etiam sententiæ videtur consentire Gal. lib. 3. de Alimen. facul. vbi scribit in Aegypto à plerisq; impunè comedi solere scorpiones, vt verum sit: sicuti alicubi sunt venenati & lethales; ita alibi nihil nocere, atque de his locutum esse Theophrastum. Gal. lib. 10. de Simplic. medic. ad morsus scorpionis præstantissimum remedium esse docet, saliuæ humanæ vsum, & præsertim corporis ieiuni, vbi etiam refert historiam, qua compertum fuit solam saliuam humanam occidere scorpiones. sed præ cæteris omnibus magnoperè confert commorsis à scorpione si illud idem animal, quod venenum intulit, parti commorsæ affricetur, id quod ipsemet Gal. cōprobauit & lib. de ther. ad Pis. 10. & lib. 11. de Simpl. medic. cap. de dracone marino, quia verò vt ipsemet Gal. testatur 3. de Loc. affect. 7. scorpiones altè & profundè aculeum inferunt, ita vt vulnus quidem sit profundum, sed tenue, & obscurum, eapropter magna vi, magna diligentia sunt affricanda remedia parti ipsi commorsæ, vt scilicet motu, & attritione possit vis remedij altius penetrare, propter quod etiam magnoperè iuuat, vt remedia, & fomenta, quæ applicantur in his casibus, sint liquori alicui commista, qui possit perducere vim in profundas partes. itaque iure laudatur fomentum maioranæ cum vrina humana, fomentum myrthi in vino, cyperus, calamentum, pulegium, assa fœtida in vino applicata mirificè iuuare solet huiusmodi commorsos. Laudant plerique Theriacam diatesserō vocatam, asparagum in vino elixatum, & alia quamplurima, quę proponuntur à Gal. lib. secundo de antidotis.

De Phalangiis. Cap. V.

SVCCEDIT tractatio Phalangiorum, quæ ab Auicenna & ſequacibus rotellæ dicuntur, & ſunt citra omnium controuerſiam ex genere araneorum. ſed illud in primis ſciendum eſt, veteres vt narrat Plinius libro vigeſimonono capite quarto, diſtinxiſſe phalangia ab araneis in hoc, quod araneas appellarint, quæ non ſunt venenatæ, phalangia verò quæ ſunt. Cæterum huiuſmodi differentia apud Medicos non inuenitur, quandoquidem vt videre eſt apud Aetium & Paullum Æginetam ipſi tractationem faciunt ſeparatam & de aranea venenoſa & de phalangiis, quaſi voluerint ipſi araneas communiter appellatas venenoſas fieri. Vtcumque autem ſit, hac de re illud certum eſt, phalangium animal eſſe inſectum, & ſanguinis expers, quod plura brachia habet tenuia & longa, necnon tribus veluti internodiis donata; propter quam conditionem ſcribunt vocata eſſe phalangia, quod pedes habeãt ad imitationem digitorum humanorum, quorum internodia appellantur phalanges. Variæ & diuinæ penè conditiones huius animalis deſcribuntur ab auctoribus, ſed potiſſimum ab Ariſtot. 9. de Hiſtor. anim. cap. 39. & ab Alber. Mag. de Anim. cap. 1. inter alias autem hanc vnam habent, tam phalangia, quàm araneæ, quòd ſiue ſint in terra, ſiue ſupra terram, telam quandam conſtruunt vt ea venentur animalcula pro cibo: quæ vbi irretiuerint vi quadam mirifica exugunt ipſorum humiditatem, ita vt cadauera ſola relinquant. quomodo verò faciant telam, Democritus fuit huius ſententiæ ex puris excrementis aluo emiſſis eam fieri. Albertus Magnus loco citato putauit, ſententiam fuiſſe Ariſtotelis, quòd hæc tela fiat à parte alimenti trãſmiſſa per corpus; eo pacto quo bombices vocati faciunt telas ſericeas, ſed vera ſententia Ariſtot. habetur lib. 9. de Hiſtor. animal. 39. vbi ſcribit, fieri eiuſmodi telas eo pacto, quo fiunt cor-

tices in animalibus, nimirum ex crassiore, & terrestriori parte ipsius alimenti. sed huiusmodi disputatio subtilior est ipsis telis aranearum, quare à Medicis dimittenda. Illud autem scire ad nos pertinet, animal hoc effundere venenum aculeo paruo, vel quemadmodum dicebat Gal. ore. Auicen. 6. quarti. tract. 5. cap. 5. imponit Galeno quasi dixerit phalangia non ferire venas quemadmodum scorpiones, sed vera Galeni sententia fuit tertio de Locis affectis septimo, ictus scorpionis in hoc differre ab ictibus phalangiorum, quod hi altè inferunt aculeum, ita vt pungant venas, arterias & neruos: illa verò pungere & ferire tantummodo cutim, ita tamen, vt à cute deinde venenum ipsum communicetur omnibus partibus subiectis, tam neruosis quàm carneis, eò quia vt ait Galenus cutis ipsa & cõtinua est, & neruosa. Sed dicet quis, si animal hoc venenosum est, qua ratione Albertus Magnus 7. de Animal. 5. scribit se vidisse puellam, quæ persequebatur araneas, & iis vescebatur? Dico, quod aliàs dixi, verè hæc animalia esse venenata secundum totum corpus; nam vt relatum est à Nicolao Florentino sæpè mortui sunt homines ex potu alicuius liquoris, in quo extincta fuerat aranea, quod autem reperiatur quispiam, qui impunè vescatur hoc genere animalis, fit nulla alia ratione, nisi secreta quadam sympathia & similitudine hominis ad huiusmodi animal. Vnde non possum assentiri Plutarcho, qui in libro de capienda vtilitate ab inimicis, putauit animalia omnia, quæ vescuntur serpentibus & scorpionibus, & aliis venenatis id facere, quia robustissimo sunt ventriculo, ac optima valetudine, cum secus sæpè cõtingat, vt & inter animalia & inter homines hi potissimum res venenatas impunè edant, qui & imbecilla valetudine, & infirmo sunt stomacho. Tẽperamentum huius animalis citra controuersiam & frigidum, & siccum est, vnde colligebat Alber. Mag. etiam venenum eius frigidum esse, quod ego quoque facilè confirmabo: sed si intelligere voluit hoc venenum exitiale esse pro-

pter frigus, falsissimum est, quia quantumcunque fateamur ingēs frigus huius animalis, vsque adeò tamen parua illius moles est, vt non possit officere, quemadmodum dicebat Galenus, centesimam partem scintillæ ignis non lædere. Rideo etiam interdum eximiam nōnullorum diligentiam, qui imaginati sunt hoc animal lædere propter prauitatem humoris melancholici, quo abundat; certe si hic humor in eo consisteret, necessarium esset, vt multò subtilior esset, quàm fila aranearum, quod quidem neque vsu, neque ratione compertum est. Debet ergo constitutum esse arcanam, & lethalissimam vim esse, qua venenum horū animalium infectum est. Nicander nouem genera aranearum & phalangiorum proponit. Aristoteles tria summa facit, quæ deinde in plures species diuidit. Aetius & Promotus sex. Auicennas autem imponit Galen. loco citato quasi effecerit duodecim genera Phalangiorum: sed apud Galenum huiusmodi numerum inuenire nō potui, neque tamen id refert scire, vtrum tot, vel tot sint genera. sat sit diuersitatem & differentiam omnium horum animalium positam esse in varietate colorum, atq; etiā in magnitudine, quoniam alia sunt flaua, alia cinericia, alia alba, alia nigra, alia parua, alia magna, & alia phalangiorū in terra viuūt, alia in parietibus. Symptomata, quæ inferunt complura sunt, in primis vulnus ipsorum superficiale, atq; adeò exile est, vt vix perspiciatur, veruntamen dolores fiunt circa vulnus, tumores, qui modò liuidi, modò rubri, modò flaui sunt, tumescit interdum totum corpus, atque etiam graue fit, fiunt tremores, spasmi, vigiliæ, dolores capitis, stomachi, vomitus, difficultas egerendi vrinam & fæces, rubor in toto corpore. proponit vnum Aetius, & est, quod quando mingunt commorsi à phalangiis, aut egerunt fæces, aut vomunt, sæpè & in vrina, & in fæcibus, & in vomitu apparent veluti telæ aranearū, quam sententiam retulit etiam Auicennas tanquam suam, & Arabicæ medicinæ sectatores, qui circa hoc symptoma

mira

mira figmenta faciunt, vt etiam de vrina eorum, qui commorsi sunt à cane rabido: sed vt ingenuè dicam, nō puto ego hanc rem ita esse æstimandam, vt diligentius ratio & caussa illius indaganda sit, quandoquidem etiam in iis, qui non sunt commorsi à phalangiis apparent plerumque & in vrinis, & in fæcibus veluti telæ aranearum. sat ergo est, accidentia sæuissima oriri ex morsu phalangiorum, & consequenter nisi huic veneno occurratur magnoperè exitiale esse. Curatio eorum, qui commorsi sunt à phalangiis, nō admodum diuersa est à curatione commorsionis à scorpione; nam & in hoc veneno cum vulnus sit exile & obscurum, magna fricatione sunt ipsi remedia adhibenda, & inter cætera laudat Auicennas & Aetius vt commorsi frequenter balneis immergantur, quia sic omnis dolor & omnis cruciatus facilè euanescit. iuuat etiam fouere loca ipsa vino, in quo bullierint origanum, serpillum, ruta; iuuat etiam affricare & potare theriacā. potus vini quoque commendatur, præsertim in quo bullierit calamus odoratus. sed cōplura similia videre est apud Aetium.

De Tarantula. Cap. VI.

INTER phalangia, & araneas adnumerant nonnulli animal illud quod Tarantula populari nomine appellatur, & est propria Italiæ, & præsertim Apuliæ, vnde intelligi potest fefellisse Plinium, qui scripsit phalangium esse Italiæ peregrinum, quandoquidem nō solum hoc genus est Italiæ peculiare: verumetiam multa alia genera in regionibus Italię nascuntur: vt & experientia, & auctoritate scriptorum comprobatum est. Facit hoc animal mirabilia symptomata, & penè omnia, quæ faciunt araneæ & scorpiones, & alia; vnum verò dicunt præcipuum facere, quod quando momordit aliquem in eo statu, & opere, in quo inuenit semper eum conseruat, vsq; quo venenum è corpore pulsum sit, ita vt si mor-

det aliquem ambulantem ſemper ille ambulat, ſi tripudiantem ſemper tripudiat, ſi ridentem ſemper ridet, vtrum autem hoc verum ſit, ego affirmare non audeo, ſed qui in Apulia verſati ſunt, illud pro certo affirmãt, & aliquando vidi quendam, qui perpetuò ſaltabat, & dicebat ſeſe commorſum à tarantula, ſed cum à prætore eſſet captus, & funi alligatus, curatus fuit: præ cæteris tamen aduerſus morſum tarantulæ dicunt magnopere facere muſicam. ſed remedia huius veneni potius ab incolis Apuliæ petenda ſunt. & hic ſit finis tractationis particularis de venenis, quæ ab animalibus immittuntur.

De venenis ore ſumtis, & primum de Opio. Cap. VII.

QVAM rationem ſum ſecutus in tractandis venenis, quæ ab animalibus inferuntur; eandem quoque ſeruaturus ſum in iis, quæ ore ſumuntur, vt ſcilicet in vnoquoque genere vnum, vel alterum ſeligam, cuius exemplo poſſint deinceps ſingula venena tractari. Sumam autem initium ab Opio, quod vt docet Dioſcorides libro quarto capite ſexageſimo, & Plinius eum ſecutus libro vigeſimo capite vigeſimoſecũdo, fit duobus modis, vel enim contunduntur folia & caules ipſius papaueris, atque ex illis contuſis ſuccus exprimitur, qui exſiccatus & in vſum ſeruatus dicitur meconium: alter modus faciendi opium eſt, quod inciduntur ſcapi ſecundum cutim, & ex inciſura ſuccus ille, qui inſtar lacrymę defluit digito colligitur, & deinde concretus ſeruatur: at ſi auctorum mens perſpiciatur, poſtremum hoc genus ſolet verè nuncupari opiũ, eò quia vt dicit Dioſcorides, meconiũ eſt multò inefficacius quàm ſit hæc lacryma, quæ eſt verum opium. Galen. 2. de Antid. 7. ex ſententia Aſclepiadis videtur ſecus ſenſiſſe, nimirum quod appellat Dioſcorides meconium

conium, ipse videtur nuncupasse succum papaueris; quod autem appellat Dioscor. opiū, ipse nuncupat meconium. Sciendum autem ne quem decipiat ille interpres, quod vbi dicit Galenus lingua Græca μηκώνιον, transfert ille lacrymam papaueris, quod non satis accommodatè factum est. Scribonius in libro de Medic. videtur hac in re secutus Asclepiadem, cum opiū quod efficacius est appellauit meconium: secus quā Dioscorides, sed vtcumque sit, illud perspectum esse debet, succum expressum papaueris viridis, esse inefficaciorem quàm lacrymam, vtrumque tamen hoc medicamentum venenosum esse, quandoquidem vt docet Galen. 1. de Temp. 4. naturam toto genere homini cōtrariam habet; illud tamen sciendum est, huiusmodi vim opij esse satis exiguam, & inefficacem, respectu aliorum venenorum; & hinc est, quod vt interimat opus habet, & qualitate actiua tanquam organo, & copia maiore quàm alia venena, quemadmodum sæpius dixi ex sententia Galeni. Quæ autem sit qualitas illa, quæ auxiliatur facultati deleteriæ opij, explicuit in primis Dioscor. loco citato, tum Galen. libr. 7. de Simp. medic. & postremo Auic. lib. 2. omnes hi & sequaces ipsorum conuenerunt opium esse frigidum in quarto & vltimo gradu: de qualitatibus passiuis Galen. suam non explicuit sententiam, sed Dioscorides dicit opium exsiccare, & Auicennas addidit exsiccare in quarto gradu, qua de re non obscuræ oriuntur difficultates, & in primis dubium est de qualitate passiua, vtrum scilicet opium sit siccum; nam si effectus opij ipsius spectemus minimè siccum esse videtur, quandoquidem inducit non solum somnos, verum etiam sopores inexcitabiles & lethargicos. Gal. 2. Aphorism. 3. loquens de somno, inquit si frigiditas iungatur humiditati efficere somnos lethargicos, si iungatur siccitati inducere catalepses, seu vigiles stupores: vt ex hoc Galeni ratiocinio liceat colligere, non posse opium esse siccum, quia facit lethargicas affectiones: illud etiam compertum est, æ-

tatem decrepitã maximè vigilem esse, & minimè somnolentam, quæ tamen frigida & sicca est. de qualitatibus etiam actiuis non minor est quæstio, diximus enim quæ fuerit sententia & Galeni & Dioscoridis & Auicennæ: sed contra sunt & rationes & exempla; ratio est, quia vt prodit Galenus, & Auicenna, vbique sapor amarus est sequax caliditatis, nõ frigiditatis, sed opium amarum est, itaque calidum potius quàm frigidum; neque valet in opio esse partes frigidas & calidas, quia vt acutissimè respondet Auerr. 5. Collect. 27. qualitates secundæ sequuntur secundùm gradum qualitates primas, ita vt si qualitas secunda sit remissa, sequatur & primam remissam; si sit intensa, sequatur & primam intensam. iam verò amaritudo opij est intensissima; quare debet quoque caliditas eius esse intensissima: hac enim ratione putauit Auerroes se cogere Medicos, vt asserant non semper amarorem sequi caliditatem. alia ratio est, quia odorata omnia sequuntur calorem, vt docuit Aristot. lib. de Sens. & sensili 5. & Galenus 4. de Simpl. medicamen. cap. 22. sed opium odoratum est, hoc est, graui & tetro odore præditum: quapropter calidum potius quàm frigidum, adsunt & exempla; nam sunt complures nationes & in Austria, & in agro Tridentino, quæ vescuntur semine papaueris, & in placentis, & ad conficiendum oleum: neque tamen à frigiditate huius seminis vnquam læduntur. idem quoque fit in Aegypto, neque valet quidquam ratio Conciliatoris differen. 204. scilicet quod illud contingat propter cœli Aegyptiorum varietatem, quoniam potius deberet contrarium esse, quia si verum est, vt scribit Alexander in Problem. vina in Aegypto fieri frigida, quod scilicet ob calorem externum terra ipsorum minus caleat, multò ergo magis deberet frigidum esse in Aegypto papauer, quàm alibi ob eandem hanc caussam: adhæc Turcæ & Indi etiam nunc vtuntur quodam succo ad excitandã libidinem, & ad exhilarandos animos, quem appellant amphian, & omnes dicunt, qui ad eas regiones

nes appulerunt, illum succum esse opium, vt hoc exemplo liceat etiam asserere, opium esse potius calidum, quàm frigidum. de hac quæstione pro nunc scire sat erit, opium mistum esse ex partibus frigidis, atq; etiam calidis, necnon ex siccis, & humidis, atque ita esse compositas huiusmodi qualitates vt vix appareant omnes, neque ab inuicem benè discerni possint: non sunt enim per coctionē ita castigatæ & temperatæ quemadmodum deberent; quo fit, vt non sit mirum si apparent effectus frigidi & interdum calidi. quamquam frigidas partes superare experientia ipsa satis ostendit. neq; valet, quia amaritudo sit maxima, calorem etiam maximum esse debere, quandoquidem amaroris tanta est vis, vt quantumcunque minimus sit hic sapor, longè alios semper videatur excedere, idque compertum est vsu, quia si modicum aloes multo melli commisceatur, semper apparet amaror insignis eò quia vsque adeò hic sapor gustui nostro inimicus est, vt semper magis appareat, quàm vllus alius. quæ etiam ratio facit, vt nō sit mirum si odorem grauem, & tetrum de se mittit, quia vt habetur apud Aristotelem in Sect. Problem. pertinente ad odores, & etiam apud Alexandrum, odores praui fiunt ex inconcoctione, quemadmodum grati ex concoctione: at partes opij sunt inconcoctæ, non est icirco ex hoc arguendum opium esse calidum, quia grauiter olet. quod autem fiant ab ipso effectus calidi, causa est, tum quia vt docuerunt Galenus & Dioscorides variæ sunt papaueris species, inter quas sunt etiam aliquæ, quæ non nocent, tum quod propter cœli & terræ varietatem fieri potest, vt non solum in longo interstitio, verumetiam in breui videantur miræ earundem arborum varietates, vt præ cæteris significauit Hippocrates lib. 4. de Morb. atque etiam Theophrastus & Mesues. Effectus opij varij & diuersi sunt, in primis autem solet cognosci opiū ex ipso graui odore, quē relinquit in corpore illius, qui ipsum assumsit: nam cum in satis insigni copia sumatur, si debet nocere, fieri non potest,

quin amarorem, & grauitatem odoris corpori inferat: adhæc fiunt somni inexcitabiles, exitiales, lethargici, pallor totius corporis, sensuum stupiditas, laxitas genarum, inflammationes labiorum, vt docet Nicander, singultus, narium torturę, præcordiorum diuulsiones, addit Scribonius Largus, fieri etiam anhelitus difficultatem, & Nicander describit faciem eorum, qui opium sumserunt, quasi cadauerosam & Hippocraticam, quod scilicet propter caloris extinctionem fiant tempora demissa, oculi caui, & nares acutæ. lethale est, vt dicebam opium, & ita lethale vt nisi succurratur, citò interimat; quare si quis hoc venenum sumserit in curatione illius statim, vt monuit Galenus ex sententia Asclepiadis 2. de Antid. 7. deueniendum est ad vomitum, & clysteres: vomitus concitãdus est oleo & mulsa, aceto, oxymelle, sed quia vsque adeò grauati sunt sopore, qui sumserũt opium, vt interdum neque os aperire possint, studendum est quamprimum eos à somno excitare, quod fit arctissimis ligaturis, asperis frictionibus, vellicationibus omnium extremorum, & præsertim narium & aurium, sternutatoriis, præcipuè sinapi & castoreo; nam dicebat Galen. 8. de comp. medic. secundum locos, castoreum esse veram, & efficacem antidotũ ipsius opij, quare accepta æquali portione sinapis, & castorei, atq; naribus immissa poterunt sternutationes fieri, & ad expergefaciendum Scribonius Largus laudat vt in casibus sinapi aceto teratur, atque extremis artubus apponatur, & loco huius nisi profuerint, potuerunt cauteria adhiberi, & vesicatoria qualia solent passim vsurpari. vbi excitatus fuerit æger, vt dicebam, concitandus est vomitus & clysteres infundendi, qui in tanto sensuum stupore necessarium est, vt sint acres & vehementes, cuiusmodi iam retuli. postquam autem & vomitu & clysteribus fuerit venenum è corpore eductum, studendum est, vt & vis venefica & frigus relictum in membris omnino deleatur: quod quidem fit iis medicamẽtis & internis & externis, quæ possunt simul & calefa-

cere

cere & veneni vim comprimere. extrinsecus laudatur vsus balneorum, laconica conferunt, & balnea naturalia, dropacismi, frictiones factæ ex nitro & sinapi. intus verò confert sumere theriacam antiquam cum vino, mithrydaticam confectionem cum vino, vel vinum ipsum meratum, vinum cum pipere, piper ipsum, diatrion pipereon, diacalamētum, aromaticum rosatum; quæ omnia medicamenta debent vsurpari, vsque quò certum argumētum appareat, omnes veneni opij reliquias esse superatas.

De venenis calidis & peculiariter de Euphorbio. Cap. VIII.

INTER venena calida, primum locum tribuere videntur auctores euphorbio, quod est succus, seu gummi quoddam arboris inuentum à Iuba Rege, vt docuit Plin. lib. 25. cap. 7. & nominatum est euphorbium nomine Medici ipsius Regis Iubæ, qui vocabatur Euphorbus, & frater fuit Antonij Musæ Medici Augusti Cæsaris, quæ volui dixisse, ne quis miretur si Theophrastus Euphorbij nullam mentionem fecit, quandoquidem longè antecessit hæc tempora, in quibus inuenta est hæc planta. Gal. etiā pauca omnino de euphorbio scripsit libro secundo de Medic. local. cap. 3. necnon 3. de Med. per gen. si mentionem fecit euphorbij, potius aliorum relatione locutus est. Dioscorides autem diligentius persecutus est modū colligendi euphorbium, quod scripsit conseruari in vētriculis ouium, quemadmodum etiam Galenus confirmauit nono de Medic. localib. capite quarto, cur autem potiùs hoc genus gūmatis conseruetur hoc genere ventris, puto fieri secretà proprietate quàm manifesta qualitate: quādoquidem Hippocrates libro quarto de Morbis scribit, Africanos populos vti pellibus pro indumentis, & iumentorum ventriculis pro crumenis, quasi propter duritiem, non

magis ouium quàm aliorum animalium esset ventriculus eligendus. Omnes Arabes docuerunt euphorbium esse calidum & siccum in quarto gradu, præsertim verò Mesues. addit Serapio si euphorbij drachmæ tres sumantur, interimere: nec miretur quis Serapionem docuisse hanc mensuram, quasi sit venenorum demonstrator, quia vbi medicamenta lethalia crebro veniunt in vsum Medicum, licet docere mensuram lethalem, vt possint qui vtũtur cauere huiusmodi mensuras: in aliis autem venenis minimè hoc licet: & propterea nõ possum excusare Arnaldum Villanouanum, qui in libro suo de venenis demonstrauit mensuras ferè omnium venenorum: & quanquam euphorbium sit calidum & siccum in quarto gradu, ac propterea interimat, veruntamen habet & ipsum proprietatem aduersariã naturæ nostræ, quò fit vt Andromachus dum recenseret commoda suæ Theriacæ inter alia scripserit, ipsam valere aduersus venenum euphorbij: quanquam multo efficacior est euphorbij vis manifesta quàm secreta, vt iure Arabes Medici dixerint, euphorbium esse inflãmatiuum. Galenus verò sexto de Simplicibus medicamentis, dixerit esse causticum. Sed cum opium & euphorbium sint venena, tã occultis, quàm manifestis qualitatibus, iure posset quispiam percunctari à me, vtrum sit magis venenum opiúmne an euphorbium? nam vtraque sunt in quarto gradu. Dico opium multò magis venenum esse: & ratio est, quia temperatura humana, & calor noster est in primo gradu, aut ad summum in secundo: iam verò ab huiuscemodi gradu caloris multò remotiora sunt frigida in quarto gradu, quàm calida in quarto, vt cũ sint remotiora, iure etiam sint magis contraria, & consequenter magis inimica. Effectus euphorbij sunt, ingens æstuatio, inflammatio oris, vẽtriculi, intestinorum, sitis, singultus, conuulsio, fluxus. quæ omnia ortum ducunt ab vno calore immenso. Quare curatio huius veneni tota posita est in eductione euphorbij per vomitum, & per clyste-

clysteres. Pro vomitu laudant omnes oleum rosatum quod non solum prouocat ipsum, verumetiam simul incendium veneni permulcet: si etiam butyrum huic oleo misceatur optimum est. maximè autem omnium conueniunt clysteres, qui fiunt ex lacte, oleo rosaceo, butyro. Vbi verò vomitu & clysteribus fuerit eductum venenum, quoniam solent reliquiæ incendij permanere, enitendum est, vt medicamentis refrigerantibus compescatur omnis feruor; vnde magnoperè valet aqua hordei copiosè sumta, aqua endiuiæ, lactucæ: præ cæteris autem confert magnoperè serum caprinum, aut quodcunque larga copia acceptum. coagula animalium omnia commendantur ab Auicenna, quæ administrari possunt liquata aut aqua hordei, aut iure aliquo pingui, & similibus.

De Arsenico. Cap. IX.

INTER calida venena & naturam nostram corrumpentia adnumerat Galen. 5. de Simpl. med. 15. arsenicũ, seu arrenicum; nam vtroq; hoc nomine vtuntur sæpissimè Medici Græci. Duplex autem est arsenicũ, alterum naturale, alterum verò factitium: naturale est, quod spontè oritur in metallis, cuiusmodi dicuntur esse in Caria, atq; etiam in Ponto. Vocatur autem huiusmodi arsenicum, auripigmentum, atque etiam sandaraca; nam tam auripigmentum, quàm sandaraca fiunt in iisdem mineris. & differunt duntaxat secundum maiorem & minorem naturæ coctionem. solent autem appellari & auripigmentum, & sandaraca arsenicum citrinum. Auctor libro de Plantis sub nomine Aristotelis loquens de arsenico, fabulosam quandam illius generationem attulit, vbi scribit fieri arsenicum ex aquis sulphuratis accensis, & limo æris permistis: sed quod magis est, subiungit, ex auripigmento & arsenico fieri etiam plantas. atqui citius fieret homo ex luto, quàm

planta ex arſenico. factitium duplex eſt, aliud fit ex arſenico naturali & ſale pari pondere miſtis, necnon in fictili combuſtis donec vapores concreſcant circa vas inſtar cryſtalli, vnde huiuſmodi arſenicum cryſtallinum nuncupari conſueuit: aliud factitium eſt, quod fit ex arſenico naturali & ſulphure ſimul combuſtis & miſtis, quod genus Arabes Medici appellant realgad, . . . ſtri corrupto Arabum vocabulo vocāt rizagal. Vtrumque tamen genus eſt calidum & ſiccum in quarto gradu, immo verò in fine quarti gradus, & quanquam ratione h[illegible]um qualitatum excedētium ſit aduerſarium naturæ noſtræ, habe. tamen & proprietatem occultam, & deleteriam aduerſus nos ita, vt ſi comparetur euphorbio, proprietas hæc lethifera multò maior & efficacior eſt in arſenico, quàm euphorbio, vt propterea etiam ſit magis mortale. Inuentum eſt temporibus noſtris arſenicum ſupra cordis regionē geſtatum tempore peſtilentiæ, magnum adiumētum attuliſſe: quod non eſt mirum, cum iampridem dixerim, aliqua venena eſſe veluti alexipharmaca, & antidotos aduerſus alia venena, vt non ſit rationi diſſentaneum, arſenicum aduerſus peſtilentiæ venenum antipathiam habere, quemadmodum habet argentum viuum aduerſus toxicum: niſi fortè dicere velimus, hoc facere mirifica ſua exſiccandi vi: ſed ſi hoc eſſet, pleraque alia ſunt, quæ huiuſmodi vi pollent, & tamen non ita conferre putantur. Accidentia arſenici ſunt ferè eadem, quæ etiam euphorbij, ſed paululum valentiora; nam ſitis & inflammatio maior eſt, immo verò vlcerantur labia oris, ſtomachus, inteſtina, conuelluntur omnes nerui, ſingultiunt: hinc dolores & cruciatus inteſtinorum incredibiles exſurgunt; quæ omnia cum nota haberem diebus elapſis, cum ductuſque eſſem ad videndos tres illos iuuenes miſeros, qui vna nocte extincti ſunt, iudicaui eos ebrios arſenicum ſumſiſſe præ mentis errore, quod ſcilicet apparerent & nares, & labia, & ora eſſe vlcerata. Ratio curationis horum venenorum eſt, vt quemad-

quemadmodum de euphorbio dicebam, statim vomitus prouocetur oleo rosaceo, lacte, butyro, & melle iure pingui copioso, deinde fiant clysteres, postea vt capiantur ea, quæ possunt viscidit ate, & frigiditate occurrere facultati ipsius arsenici corruptoriæ & vlceratoriæ, præ cæteris autem, vt ego puto, mirificè confert si qui sumsit arsenicum, statim aquam copiosè bibat, & præterquam quod hoc mihi compertum est, qui quandoque in cauernas misi canes vbi arsenicum erat, atque eos exanimes extractos, vbi copia bibendi aquam facta esset, reuixisse vidi. potest quoq; idem docere nos exemplum murium, qui si quando accepto arsenico aquam biberint, liberari videntur. tum & hoc quod relatum est de vulpibus à Plutarcho 6. Symp. cap. 9. scilicet vbi degustarint amygdalas amaras præ insigni siccitate interire, nisi statim aquam bibant. Hoc verò pacto & curanda & tractanda erit quoque omnis læsio, quæ contingit ex calce: nam calx cum & ipsa sit calida & sicca in quarto gradu, & hac ratione venenet, eadem penè accidentia facit, quæ euphorbium & arsenicum, & consequenter eandem curandi rationem postulat.

De venenis septicis, seu putrefacientibus, & peculiariter de Aconito.

Cap. X.

THEOPHRASTVS lib. 9. de Historia plant. 16. & Galen. libr. 5. de Simplic. medic. cap. 15. necnon libro sexto capite de aconito, proposuerunt inter septica & putrefacietia venena aconitũ: quod Plin. lib. 27. cap. 2. dixit esse omniũ venenorũ ocissimũ, hoc est, & potẽtissimum & celerrimum in occidendo. Sed si veteres cognouissent venena reperiri quæ hodie habẽtur, & præsertim in regionib. Indicis, & Mauritanis, dixissent profectò multò acutiora & celeriora aconito. vnde hæc planta nomen

aconiti sit adepta, variæ sunt sententiæ; aliqui putãt sic appellatam esse, quod vbi nascitur nullus puluis adsit, nam ἀκονιτὶ apud Grecos, idem est, ac si dicatur sine puluere: alij putarunt sic vocatam esse, quod oriatur in saxis, quę vocãtur acones. Theophr. dixit sic vocatã, quòd nascatur in acone, qui est vicus Periandinorũ populorum in Ponto; vtcunq; sit, satis est, plantam hanc, neq; fructu, neq; folio quidquã nocere, sed tantũmodo succo radicis; nam sunt plantæ, quæ venenatæ sunt flore, sunt quæ fructu vt mandragora, sunt quę radice vt aconitum. Cur autem potius in radice venenũ hæc planta gerat, quàm in folio, vel in fructu; puto ego nullam potiorẽ posse assignari caussam, quàm proprietatem specificã ipsius. Nicãder vnũ genus aconiti videtur proposuisse: Dioscor. duo fecit, sunt qui tria, & recẽtiores stirpium inuestigatores inuenerũt quoq; nouem genera, inter quæ adnumerãt napellum celeberrimum venenũ, adeò quod quæcunq; de aconito dicuntur, possint quoq; referri ad ipsum napellum. Vtrum autem toxicum frequenter nominatum à scriptoribus sit reponẽdum inter aconita genera, decernendum est. Promotus quem ego Græca manu scriptũ habeo, fuit huius sententię toxicum fuisse non simplex genus stirpis, sed venenum quoddam cõpositum, quemadmodum etiam pharicum. sed puto ego toxicum, neq; fuisse apud veteres vllum genus stirpis venenatæ, neq; medicamenti venenati cõpositi, sed appellatũ fuisse toxicũ omni veneni genus, quo tela & sagittæ venenabantur, quæ à Græcis vocãtur τόξα seu τοξεύματα; vnde cum inueniatur veteres consueuisse tingere sagittas napello, aconito, pardaliãche, elleboro, & plerisq; aliis succis venenatis, tũ simplicibus, tũ mixtis, fit vt putem, omnia hęc & potuisse, & posse hoc tẽpore appellari toxica, scilicet à sagittis, quæ tingũtur ipsis; nã apud Gal. lib. de Ther. ad Pison. cap. 10. scripta est quædam historia helenij, qua videtur existimasse helenium esse venenũ, quo tingebantur sagittæ, & quia certũ est apud stirpiũ scriptores, hele-

helenium non fuisse, neque esse venenum, sed herbam quandam aliam ab Helena repertam, hinc plerique putarunt eam non esse Galeni farinam, & ideo librum illum esse spurium, & quamquam ea de re iudicium nostrum sit in voluminibus Galeni à Iuntis editis, tamen quoque hoc loco volo quidpiam aliud dicere. Iulius Scaliger tempestate nostra vir doctissimus in suis commentarijs ad librum Aristot. de Plantis putauit locum illum Gal. ita esse corrigendum, vt loco helenij scribatur veleniū, scilicet ἀπὸ τῶν βελῶν, hoc est ab armis, & à sagittis, quasi eo in loco vsus sit hac voce populari & Romana. quæ idem significat, quod sonat apud Græcos vox toxici: & certè hæc coniectura mihi non displicet, & si enim huiusmodi vox, nimirum velenium, non reperiatur apud scriptores Græcos, nihil refert, quia vox est materna populi Romani, & Galenus solet interdum vsurpare huiusmodi voces, quemadmodum 7. Meth. nominat decoctam, quæ erat vox non Græca, sed populi Romani, & certè si prius huiusmodi rem cognouissem, forsan eam interseruissem inter alias rationes, qui bus vtar ad probandum librum illum præstantissimū fuisse Galeni, poterit hoc tamen eo in loco adiungi. De temperamento aconiti nihil certi prodiderunt scriptores veteres. Ioannes Gorræus Medicus celeberrimus in adnotationibus suis ad Nicandrum voluit aconitum frigidum esse, & adductus est hac ratione, quoniam curatur medicamentis calidis, cuiusmodi proponit Nicāder. posset etiam & alia ratio addi, frigidum scilicet esse iccircò, quia nascatur in regionibus frigidis, vt est Pontus; sed (pace huius viri dicam) deceptus est, quandoquidē vt docuit Gal. 5. de Simpl. med. cap. 15. & Auic. lib. 2. non longè ab initio medicamenta omnia, & venena putrefacientia calida sunt & humida, vnde cum aconitum septicum sit, seu putrefactorium, quis dubitat necessarium esse, vt sit calidum & humidum; neque valet quod curetur remedijs calidis, quia remedia putredinis sunt omnia sicca, siue sint calida, siue frigida;

imò verò quotiescumque volumus statim compescere ingentes putredines, vtimur medicamentis calidis & siccis, quemadmodum manifestum est in curatione gāgrenæ, quæ licet originem ducat ab immēso incendio, tamen vt comprimatur, solemus adhibere & lixiuia & calcem, quæ est calidissima, & siccissima: neque etiam valet aconitum esse frigidum, quia oriatur in regionibus frigidis, quandoquidem in his ob aeris rigorem solent intima terræ calidissima esse, vt propterea in Ponto dixerit Theophr. in lib. de Igne, metalla liquari ob calorem coactum in terra, vt non sit mirum, si in regionibus frigidis oriantur, & fiant radices in terra calidissimæ, atque hoc est quod dicebat Alex. 2. Probl. 6. scilicet in Scythia quemadmodum & in Germania fieri vina potentissima & calidissima, quia frigore cæli calor coactus in terra radices vitium calefacit, & consequenter in eis succum calidum producit: est itaque aconitum calidum & humidum, atque etiam insigniter, vel in tertio, vel in initio quarti gradus; sed tametsi calidum sit, non est lethale ob caliditatem tantum, sed proprietate naturæ deleteriæ, ob quam cum iugulet calorē natiuū animalium, consequenter inducit extraneum, & putredinalem, ita vt putrefaciendo interimat non solum homines, verumetiam feras immanissimas, veluti pantheras, lupos, & leones: neque solum si potetur, verumetiam vt scribit Theophr. 9. de Hist. anim. & Plin. lib. 27. cap. 2. si ipso tangantur genitalia, vnde Calpurneus ille Bestia interimebat vxores suas, vt ditaretur tactis ipsarum genitalibus succo aconiti; est enim hoc venenum illud, quod dicebat Theophr. parari ita vt interdum occideret vna die, interdum hebdomada interdum vno vel tribus mensibus. Varia sunt symptomata & varij effectus, quos producit aconitum: in primis est qui sumserunt aconitum, solent ore primum percipere saporem quendam subdulcem, deinde paullò post Ponticū, denium magnoperè caput perturbari solet: adhęc fiunt vertigines, deliria, conuulsiones, tremores, grauitates

pectoris

pectoris & pulmonis, sitis, æstuatio, intestinorum tormina & rugitus, & si vita venenati protrahatur, apparēt & in excrementis, & etiam in cute signa insignis putredinis. Duo autem occurrunt circa ea, quæ diximus, pulcerrima problemata. Vnum est, quomodo fieri possit, vt sagittæ, vel tela veneno aconiti, aut alio infecta possint venenare, & interficere. aliud qua ratione fieri possit, vt aconitum solo contactu genitalium, & homines, & bruta interimat. Pro primo dico, duo concurrere ad hoc, vt venenum quo tinguntur sagittæ efficax sit & lethale; vnum est viscíditas ipsius fucci; nam si debent venena telis in tractu adhærere, & conseruari dum iaciuntur, necessarium est, vt aliquo lentore & viscíditate prædita sint, meritò cuius tenacissimè hæreant ijs: alterum est, quod motu venena incalescunt, quemadmodum dicebat Aristot. 3. de Cœlo, plumbum quod inest sagittis à calore motus liquari. cum itaque illa venena calida sint, & motu calefacta, vbi penetrant carnes, statim tamquam ignis in venas, & arterias se insinuant, atque per vniuersum corpus propagantur: vnde quemadmodum scribit Plin. lib. 25. cap. 5. Galli vt ferarum carnes teneriores redderent, consueuerunt tingere sagittas succo ellebori, atque inde circumcidere carnes tactas ab illo, & reliquis vti. Certa experientia edocti sic carnes euadere teneriores, nimirum ob igneum calorē à sagittis elleboro tinctis immissum. Ad aliud problema dicendum est, non esse præter rationem, vt venena putrefacientia extrinsecus adhibita genitalibus necem inferant, quia partes illæ factæ sunt à natura calidæ & humidæ propter generationis beneficium, quæ sita est in calido & humido, vnde vbi tanguntur hæc corpora à venenis calidis & humidis ac subinde putrefacientibus, rationi consonum est, vt cum & ipsa sint calida & humida facilè recipiant putredinem venenatam, atque eam propter vasorum latitudinem statim communicēt partibus spiritualibus, & præsertim cordi, cum quibus & testes & genitalia habere maximam sympathiam, te-

ftis locupletiſſimus eſt Hippoc. 2. epid. nam id contingit de venenis huiuſmodi, quod etiam contingit de lue venerea, quia ſicut per contactum ſolum genitalium virus Gallicum contrahitur, & per vniuerſum corpus diſtribuitur: haud ſecus etiam exiſtimandum eſt contingere, vbi genitalia à veneno hoc tanguntur. Curatio eſt, vt ſi aconitum intus acceptum ſit, primum ſtudeatur illud euomere, aut per clyſteres educere: ſin autem ſit gladio aut ſagitta extrinſecus immiſſum, enitendũ eſt illud ſuctu, cucurbitulis, ſcarificationibus extrahere, & ſi in vllo veneno extrinſecus illato vtile eſt ad ignẽ confugere, proculdubio vtiliſſimum eſt, quippe cum igne omnis putredo ſtatim cohibeatur: adhæc ſunt adhibenda ea remedia, quæ huic veneno propria exiſtimãtur. Herachitus Medicus approbauit radices eryngij ſiue in puluere, ſiue in ſucco acceptas. Galenus autem 2. de Antid. laudauit rutam acceptam in iure gallinaceo, vel vino: laudatur etiam triſſago, origanum, caſtoreũ: inuenio etiam non parum commendari vſum ſcoriæ ferri, ſeu æris in vino acceptæ; valet theriaca, & mithrydatum; ſed omnium maximè commendatum eſt balſamum, quo cùm veſcantur viperę in Arabia, dicunt ob id in ea regione viperas minimè venenatas eſſe. Ariſtot. 9. de Hiſtor. animal. 6. ſcribit, pantheras vbi acceperũt aconitum quod vocatur pardalianche, eò quia enecat pardalos, ſeu pantheras, ſtatim quærere ſtercus humanũ, quod ſi inuenerint eo accepto ſtatim liberari, quaſi illud ſit antidotus aduerſus hoc venenum: & Albertus Magnus exponens locum illum dicebat, ſtercus humanum pręſertim recens, & adhuc calore natiuo præditũ, habere vim theriacalem, vt non ſit damnandus Razes ſi etiam in venenis fungorum laudauit illud aſſumtũ, quod voluit ſignificare, non vt aliquis eo vtatur; indignum enim homine videtur, ſed ita in mentem venit; nam & Galenus 11. de Simpl. medicamen. loquens de ſtercore hum. ſcribit ſeſe nullã habuiſſe experiẽtiã hui⁹ remedij, ſed tantũ ex relatione aliorũ ſibi eſſe cognitũ.

De

De Gypso, & Cerussa. Cap. XI.

GYPSVM & cerussa recensentur apud scriptores in numero venenorum: & quia hæc frequentissimè in manibus hominum habentur, operæprecium est diligenter ipsa cognoscere. cerussa enim species est terræ artificialis, quæ vt docuit Theophr. lib. de Lapid. necnon Vitruuius & Dioscorides, fit ex vaporibus aceti feruentis circa plumbum concrescentibus. gypsum verò duplex est, aliud artificiale, aliud verò naturale. artificiale vt docuit ibidem Theophrastus conficitur ex lapide in fornacibus deusto, perinde atque calx, & appellatur à nonnullis istud gypsum lapis cerussæ. naturale verò gypsum fit in mineris tam Græcię, quàm Italię, & fit eo pacto quo cętera mineralia. Vsus cerussæ & gypsi varius fuit apud veteres, atque etiam nunc est. nam cerussa vtuntur pictores, Medici vtebantur antiquitus, & etiam nunc vtuntur mulieres ad dealbandas facies, quemadmodum clarè habetur apud Plautum, Athenæum, & apud Clementem Alexandrinum lib. 3. Pædago. cap. 2. gypso similiter vsi sunt, atque etiam nunc vtuntur varij artifices cemētarij, pictores, Medici vtebantur, & veteres ad tingēdos pedes seruorum venalitiorum. tradit Theophrastus in vsu fuisse ad depuranda vina, quemadmodum hoc tēpore aliquæ nationes vtuntur. Siccam esse temperaturam & cerussæ, & gypsi inter omnes ferè scriptores conuenit; sed aduertendum hæc propter siccitatem minimè esse venena, sed tum propter inimicam cordi proprietatem, tum quia solent substantiam quandam lētam, tenacem, & crassam habere, meritò cuius vbi imprudenter deuorantur, strangulare consueuerunt. Sed de cerussa dubitari posset, nunquid verè sicca sit; nam si ipsius generationem & substantiam spectemus, fit ex vaporibus aceti, & substantia plumbi corrasa. iam verò Aristoteles 13. problem. 6. scribit, vinum vbi in vapores conuertitur euadere aquam, ex quo loco colligunt nō-

nulli cognouisse aquam vitæ, & consequenter distillã di artem; sed acetum est vinum corruptũ, vnde & gypsum in vapores conuersum, verisimile est euadere aquã. ad hæc Galenus 9. de Simplic. medicamen. scribit plũbi substantiam constare ex multa parte aquea, & aerea, pauca verò terrea: ex quibus verbis colligi potest, cerussam ipsam tam ratione aceti, quam ratione plumbi, humidam potius esse, quàm siccam. Dicendum est quod ad acetum pertinet, & si in vapores conuersum quodã pacto in aquam vertatur, seruare tamen facultatem siccandi. de plumbo autem dicere possumus, Galenum asseruisse quidem illud cõstare ex multa parte aquea, sed concreta & coacta. quamquam vt liberè dicam puto ea in re Galenum paulisper ipsum dormitasse, quia cum sit plumbum corpus grauissimum, nescio vllo modo cogitare, quomodo in eo multus aer sit, quemadmodũ videtur dicere Galenus. Vtrum autem ea in re defendi possit, quisque secum cogitet. De gypso etiam iure dubitari potest, vtrum frigidum sit an calidum: Theophr. lib. de Lapidib. statuit esse calidissimum, & id astruit duobus argumentis. Vnum est, quia ipsum vbi aqua maceratur, statim inflammatur, & vrit perinde atque calx; immo verò, inquit nauem interdum combustam propter vestem gypsatam, & aqua conspersam: alterũ est, quia gypsum vbi manibus conteritur, statim incalescit, ita vt vrere videatur; ex quibus omnibus clarè videri potest esse calidissimum. Sed ex aduerso Galen. 9. de Simpl. medicam. astruit quidem gypsum siccum esse, sed de frigiditate, aut caliditate nullum verbum fecit. quamquam vt placuit nonnullis, videatur colligi posse, ipsum tribuisse gypso frigiditatem, cùm dicit illud præditum facultate repercussoria. Serapion dixit esse satis frigidum, eò quia adstringit & repercutit. Arabum etiam sectatores manifestè tradiderunt esse frigidum in secũdo gradu, adeò vt manifestissima appareat contradictio inter Theophrastum, & Arabes. Quę si solui possit, hæc vna mihi videtur soluendi ratio, nimirũ

Theophra-

Theophrastum locutum esse de gypso artificiali, quod fit ex combustis lapidibus: Serapionem verò & Arabes de naturali. quod si iudicetur etiam ipsum locutum de artificiali, dicere possumus huiusmodi gypsum aut vetustum, aut recens. vetustum frigidum esse, atque de hoc lucutos Arabes. nam licet videre calcem vetustam aqua consperSam, neque inflammari, neque vllum caliditatis signum habere, quod si etiam de recenti locutus sit Serapio, possumus dicere in gypso ratione terræ frigiditatem esse, ratione verò ignis relicti inesse caliditatem, propterea verè censuisse & Theophrastum & Arabes. Cognoscere cerussam vel gypsum assumtum nō est difficile, quandoquidem qui hæc deuorārunt si diligenter inspiciantur semper habent linguam, palatum, dentes, & labia dealbata, ita vt oculis ipsis statim huiusmodi venena conspicua euadant: sed præter hæc signa sunt & alia, quæ sunt veluti accidentia cōsequentia huiusmodi venena: imprimis enim adest singultus, tussis, ariditas faucium, torpor, mentis perculsio, delirium, præ cæteris autē dolor circa stomachum. nam vt cribit Gal. 1. de Sympt. cauf. cap. 7. omnibus illis qui sumserunt vel cerussam, vel gypsum oboriuntur dolores grauissimi circa os ventriculi & stomachum. præter hæc solent habere tota corpora dealbata, fiunt illis anxietates, syncopes, strangulationes: dicebat Auic. interdum fieri etiam vrinas nigras & sanguinolentas. cur autem fiat huiusmodi vrinæ, potest ea ratio assignari, quòd facultas retentrix renum ab hoc veneno infirma reddatur, ita vt relaxata vasa ipsorum permittant sanguinem exire. de nigredine autem vrinæ dicunt interpretes Auic. eam fieri propter extinctionem caloris natiui, sed hæc ratio minime accommodata mihi videtur, quandoquidem id si esset verum, in veneno opij deberent vrinæ nigriores fieri, quia citra omnium controuersiam ab opio magis extinguitur calor natiuus, quàm à gypso vel cerussa. Quare dicendum est caussam huius nigredinis esse aut obstructionem quę fit in vasis deferentibus sue

cum melancholicum à iecore ad lienem, propter quam cum impediatur transitus humoris melancholici & nigri, fit vt ille refusus in renes & vesicam nigras reddat vrinas: vel potius dicendum est, minimè verum esse quod fiant vrinæ nigræ, quandoquidem Scribonius Largus inter alia signa horum venenorum ponit vrinas albas. Est autem proculdubio huiusmodi venenum exitiale ex ratione quam antea retuli, vt credendum sit Plinio, Proculeium quendam grauiter in stomacho cruciatum, vt tormentum illud effugeret, sese poto gypso strangulasse. Curandi ratio est, vt clysteribus & vomitu statim venenum educatur, & quia tenacissimum est, vtendum vomitorijs grauissimis, atque etiam elleborismo, si opus est: post vomitum etiam ad vsum scammonei deueniendum est, vt consuluit Auicennas: deinde vtendum medicamentis, quæ vim habeant & pinguem & emplasticam, vnde Nicander iure laudauit oliuas: sic etiam commendatur decoctum ex dactylis, ficubus aridis, origano; amygdalas amaras plerique laudant, sed veram & propriam antidotũ huius rei, dicunt esse stercus muris tritum & ex vino potum, vt præterea alias antidotos, & theriacam, & athanasiam, & mithridatum, quæ educto iam ex corpore per vomitum, vel medicamenta veneno maximè conueniunt, tum ad delendam penitus materiam veneficam & proprietatem illam inimicam cordi, & deleteriam, tum maximè ad corroborandum, & consolandum ventriculum, qui ab hoc veneno plurimum patitur.

De Fungis. Cap. XII.

SVNT & fungi cõnumerati inter venena, quos tanto magis cognoscere necesse est, quanto grauius periculum impendet homini ex vsu horum: nam sunt nonnulli vsque adeo dediti gulæ, vt potius periculum mortis subire eligant, quàm à fungis abstinere. est fungus vt placuit Theoph. & Gal. planta

planta ſine radice mollis, ſpongioſa & alba. Nicander appellauit terræ fermentum, eò quia propriè generetur ex terra acido ſucco fermentata, vel vt dicebat Plin. lib. 22. cap. 23. ex pituitâ arborum: nam ſi loca ſpectemus vbi naſcuntur fungi, plerumque ſunt vliginoſa & humore limoſo veluti fermentata. quod autem ſcribit Theoph. lib. 4. de Hiſtor. plan. 8. nimirùm in quadam regione maris rubri fieri fungos ex aqua pluuiali, qui tacti à Sole ſtatim lapideſcant, nihil refert ad noſtram tractationem. plerique ſcriptores, & inter alios Plin. variâ effecerunt eorum genera, alia enim appellarunt à locis in quibus naſcuntur: alia àb arboribus propè quas oriuntur: alia à calore: alia verò à magnitudine: ſiquidem inter fungos aliqui parui ſunt, aliqui maiores, aliqui verò maximi, ita vt pilei formam æmulentur: vnde extat Plaut. ille iocus, apud quem ſeruus neſcio quem pileatum vocat fungum. Dioſc. lib. 4. cap. 78. duo genera tantum poſuit: alterum quod edi poteſt, alterum verò pernicioſum: fungus edendus eſt pratenſis vocatus, pratenſibus optima fungis natura eſt, dicebat Horatius. boleti etiam vocati inter hos numerantur quos Gal. 2. de Alim. facul. & lib. de cibis boni & mali ſucci, dixit ſemper eſſe innoxios, & ioco quodam ſolebat dicere Nero Imperator, huiuſmodi fungos eſſe Deorum cibum, genus verò pernicioſi tale eſt vel copia, quando ſcilicet comeditur in maiori copia, quàm conuenit, vel apparatu, quando ſcilicet non coquuntur, quemadmodum deceret, vel ſuaptè natura fungus pernicioſus eſt, vel propter naturam & ſubſtantiam ſpongioſam, vel ob prauam & deleteriam qualitatem; nam ſicuti videmus ſpongias deuoratas à canibus eos interimere, quod in ventre tumeant & aqua impleantur, atque ſic euictæ ſtrangulent: pari pacto & fungi & corpora huiuſmodi deuorata ſolent certam perniciem adferre. Quomodo autem fungi acquirant prauam & deleteriam qualitatē luculentiſſimè docuit Dioſc. qui ſcripſit, eos venenoſos euadere. vel quia fiunt circa ferrum rubiginoſum, vel

circa pannos putres & marcidos, vel propè cauernas, quã cum in cauernis lateant animalia venenosa, vbi illa exeunt, fungos contrectare solent, & eos lethali veneno inficere. Cognoscuntur fungi perniciosi copia & apparatu, eò quod singularia quædam & grauia symptomata inducunt: nam primo illi qui copiosè ipsos sumserunt, sentiunt veluti angustiam quandam, nec non oris stomachi grauitatem summam; adhæc percipiunt stricturam quandam pectoris, qua videntur veluti suffocari, incurrunt interdum syncopen, sudoribus frigidis diffluunt, alui fluxu, & cholera tentantur. qui verò perniciosos fungos sumserũt, dignoscuntur & ipsi proprijs quibusdam symptomatibus; namque & hi angorè ventriculi sentiunt, tormina patiuntur, vomitus, vlcera intestinorum, colli dolores, decolorantur, & quibusdam ventriculi puncturis premi & affligi consueuerunt: atque his signis cognoscuntur illi qui perniciosos deuorarunt. Sed solent etiam cognosci fungi venenosi priusquam sumantur, primò quidem colore, quoniam vt dicebat Auic. 6. quarti. tract. 2. cap. 10. sunt modò virides, modò nigricantes, modò purpurescentes; adhæc vbi auulsi sunt à terra statim computrescunt, & si cultello incidantur, fiunt modò liuidi, modò nigri. hi itaque suaptè natura omnes sunt exitiales, ita vt retulerit Plinius visum esse quandoque integras familias vsu eorũ fuisse extinctas: quare in tanto vitæ periculo multo tutius est omnes fungos auersari exceptis innocentissimis boletis. verumtamen quia interdum nonnulli gula tracti hanc perniciem deuorant, videnda est curatio. Vbi itaque contigerit aliquem vocari ad eos, qui fungis læsi sunt, prospicere debebit, vt quàm citissimè ij è corpore educantur, id quod quatuor modis fieri potest, vomitu, clysteribus, vrina, & medicamentis. primum autẽ vomitus tentandus est oleo rosaceo, succo raphani, oxymelle; præsertim verò laudat Galenus ex sententia Hippocratis 6. in 6. epidem. 5. aceti vsum, eò quod illud nõ solum vomitum excitet aquæ præsertim & oleo mistũ,

verum-

verumetiā ſua tenuitate incidit & abſumit ſubſtātiam fungorum. Clyſteres conueniunt acerrimi, vt eſſet;

R. Foliorum centaur. m. s.
Coloquin.drach.i.
Foliorum pulegij
Calamenti an.m.i.

Fiat decoctio ſecundum artem.deinde

R. Dictæ decoctionis lib.i.s.
Hiera Archig. vnc.s.
Mellis roſa.ſol.vnc.3.
Pul. dictami creten. drach.i.
Salis parum.

Miſce, & fiat clyſter. per vrinam porrò prouocandus eſt exitus fungorum, decocto petroſelini, ameos, aſari, & inter cætera ſoleo vti huiuſmodi decocto:

R. Radicum aſparagi ſilueſt.
Radicum petroſel.ana vnc.s.
Aſari,
Ameos,
Dauci,ana drach.s.

Fiat decoctio ſecundum artem.deinde

R. Dictæ decoctionis lib.i.
Mellis communis vnc.2.

Deſpumetur parum bulliendo & ſumantur pro ſingula vice vnc. 4. plus minusve, ita enim plerumque fructuoſa ſolet eſſe vrinæ prouocatio in hoc caſu. vt Nicolaus Florētinus dixerit,ſeſe vidiſſe interdum fruſta fungorum per vrinam excreta. Poſtremo loco eſt euacuatio per medicamenta, & laudant omnes vſum agarici atque ſcammonei; poterit verò huiuſmodi medicamētum commodè exhiberi:

R. Electuar. Indi drach.3.
Diacatholic.drach.5.
Agarici troc.drach.i.
Trociſ. violar. cum
Scammonei ſcrup.s.

Miſce, & fiat bolus, Vbi fuerint his auxilijs fungi eua-

cuati, superest vt prospiciatur ventriculo & intus nihil vtilius est ipso melle, quod vsurpari potest, & colatum & non colatum; dicebat enim Auicennas propriam & peculiarem antidotum fungi venenati esse ipsum mel: & iure, quia mel & humiditatem, & frigiditatem eius corrigit, & si quid ipsius substantiæ in ventriculo relinquatur, attenuat, atque dissipat. præter hæc in vsu habendæ confectiones omnes calorificæ, vt est diamuscũ, diaspoliticon, diatrionpiper.& postremo theriaca antiqua, quæ maximè commoda est. Atque hic finis esto tractationis nostræ de venenis, quorum & si non omnia genera simus persecuti; potiora tamen ita tradidimus, vt liceat vnicuique ex exercitatione in his alia omnia per tractare.

FINIS.

CENSVRA DE HIPPOCRATIS OPERIBVS.

BASILEAE
cIↄ Iↄ XVIC.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

Cùm in duobus istis, de Morbis Puerorum & de Venenis, tractatibus operæ nostræ essent occupatæ & vltima ferè manus illis imposita, admoniti sumus à quodam Medico studioso de Censura ista Hippocrateorum operum eiusdem, vt ille quidem coniectabat, Auctoris, quæ cùm lucem hactenus communem non viderit, summoperè hortabatur, vt istis subiiceremus: paruimus non inuiti, facturi studiis Medicis operam vtilem, & Auctori fortassis, vt speramus, non ingratã. Lector itaque candidus nostrum in re literaria iuuanda animum rectè accipiet.

CENSVRA DE HIPPOCRA= TIS OPERIBVS.

HIPPOCRATEM Coum Heraclidæ filium, summum Philosophum atq; medicum, necnon, vt Strabo narrat, nobilitate insignem, ac Herodoti primi ferè historiarum scriptoris coętaneum, pauca scripsisse, aut pauca saltē ad nos ipsius peruenisse scripta, nemo ferè est, qui ignoret. Cæterum cùm posterioribus temporibus Aegypti reges locupletandæ bibliothecæ cupidissimi, quemque ad adferendos antiquorum auctorum commentarios propositis eximiis præmiis inuitarent, factum est, vt cómplures à lucri studiosis libri falsò probatorum auctorum adscripto nomine offerrētur, qui deinceps vel surrepti quo tempore ea bibliotheca dissoluta est, vel inde transcripti falsis titulis ad posteritatem longè lateque propagati sunt. Id quod Hippocratis Coi commentarios potissimum esse passos existimandum est, tùm quia summam semper illius (cuius dictionem Dei voci Galenus (1. de vsu par. cap. 9.) æquiparat, omnesque idem sensisse auctor est Suidas) apud omnes auctoritatem extitisse certum est: tùm quia alii fuere huiusce nominis scriptores, & præ cæteris Hippocratis nostri auus Gnosidici filius, qui cùm & ipsi libros reliquerint, facilè fuit bonos illos

reges, vel ipsorum bibliothecæ curatores fallere. Illud adiicere etiam hisce possumus, quod memorant Plutarchus (in Sylla) & Strabo (lib. 13. Georg.) libris Aristotelis contigisse, vt diu sepulti iacuerint, mox corrosi & deprauati sint inuenti: simile quid Hippocratis cõmentariis accidisse me vehementer suspicari. Siquidem Galenus perhibet eos dissipatos ab Artemidoro Capitone vocato, nec non à Dioscoride (1. in 3. Epid. text. 4. & com. in lib. de natur. hum. tex. 1.) ipsius contemporaneo collectos, mox sub Hadriano Imperatore editos, ac proinde immutatos esse, vt cùm incorrecti & deformati essent, occasionem non exiguam attulerint, vel legitimos abrogandi, vel spurios legitimis tanquam contaminatis substituendi. Itaque multùm interest, vt quę verè sint ab illo Hippocrate scripta à cæteris dignosci possint, quod & à Galeno & à plerisq; aliis tentatum fuit, quodq; si Hippocrati contradicendi studiosi factitassent, minimè spuriorum ipsius librorum auctoritate (quod interdum faciunt) vsi essent, neque ita audacter eum damnare sibi proposuissent. Igitur pro illa, qua ergo omnes Hippocratis studiosis affectus sum voluntate, putaui non inutile me opus facturum, si Galeni aliorumque iudicia secutus, germana Hippocratis commentaria à nothis, vt distingui debeant, quantum in me est, breuibus indicarem, eò maximè quòd Erotianus in sui lexici Hippocratici prooemio nimium audacter omnes verè Hippocraticos haberi, qui circumferuntur, prodidit. Neque me latet hoc opus impeditum fore, tum quia ingens semper fuit auctorum circa libros Hippocratis discordia, tum quia (vt dicebat Soranus Cous) multæ caussæ iudicium offuscant, nomenclatura, dictionis character, quem æmulari licet, ad hæc locutionis varietas, siquidem vnus atque idem scriptor ob ætatis varietatem modò debiliùs, modò validiùs scribere solet. Omnes autem, qui sub Hippocratis nomine circumferuntur, libros in quatuor classes partiri debere quod semper iudicauerim, efficit in primis

primis insignis illa eorundem varietas; quicumque enim attētè, ac prudenter ipsos perlegerit, facilè cognoscet aliquos esse, quorum phrasis & doctrina parentem Hippocratem referunt: Alios, qui nihil minus quã Hippocraticam repræsentant farinam: Alios rursum, qui saltem doctrinam integram sapientissimi senis, Aliosque, qui nō exactè integram continent, vt prima classis sit eorum, qui & conscripti & editi ab ipsomet Hippocrate fuerunt; secunda eorum, qui ab ipso quidem sunt conscripti, verùm editi à Thessalo eius filio, aut à Polybo, aliisue discipulis; cùm enim in membranis atque chartis (vt erat tunc scriptorum omnium mos) obseruata & meditata notasset, quò memoria cōseruarentur, & subinde fusius in libris explicarentur, ipso Hippocrate extincto, ij, qui in mēbranis notata inuenerunt, ne perirent ita imperfecta potius ediderunt. Tertia eorum, qui nec editi nec conscripti fuerunt ab Hippocrate, sed vel à filiis vel à discipulis secundum eius dogmata & doctrinam sunt confecti, cùm enim quotidie videamus plerosque discipulos & filios præceptorum ac parentum doctrinam colere, sequi, necnon posteris tradere, haud secus immò multò magis contigisse Hippocrati par est, quem & viuentem omnes suspiciebant, & extinctum venerati sunt. Quarta demum eorum, qui ab Hippocratica eruditione alieni, & omnino spurij, sub ipsius tamen nomine publicati fuerunt. neque verò est, vt quæ à filiis Hippocratis scripta sunt, ea tanquam verè Hippocratica omnia recipiamus, cùm & à Galeno (lib. quod animi mores &c.) & ab ipso antiquioribus Aristophane & Eupolide ij tãquam indocti, bardi, & meræ pecudes traducti sint, quod tamen de Thessalo (quem virum admirabilem vocat Galenus) minimè intelligendum puto. Iam verò vt singulos in proprias classes referamus, à prima initium capiemus atque ne in iudicandis germanis huiusce scriptoris operibus erremus, nonnulla præmittenda sunt de sermone, atq; vniuerso Hippocratis scribendi gene-

re, quem quidem ſcribit Aelianus (lib. 4. Var.cap. 20.) cum eſſet Doricus à Democrito (à quo ipſemet fatetur ſe complura didiciſſe) monitū Ionica lingua ſcripſiſſe, hoc eſt, priſca illa Attica, quam eādem cū Ionica fuiſſe docet Strabo (in initio lib.8.) vt verè dixerit Galenus (lib.3.Epid.com.3.& 32. lib.1. de frac. tex.1.) Hippocratē linguæ græcæ peritum fuiſſe,ac lingua Attica priſca ſecundum nonnullos vſum.Illud tamen quoque veriſſimum eſt, aliquando eum nomina quędam (vt erat tūc vocabulorum paupertas) ſibi effinxiſſe, interdum obſoletiſſima vſurpaſſe, neque ſemper propriè locutum eſſe, ſicuti ex libris Erotiani & Galeni de Hippocraticis vocibus inſcriptis vnicuique perſpicere licet, vbi ſcriptum eſt ex Eratoſthene, antiquos multa ſibi nomina feciſſe, Hippocratem autem virum fuiſſe in phraſi Homericum, in nominibus fingendis promtum, & ad mentis demum conceptus explicandos, necnon ex popularibus magis proprias voces eligendas idoneum. Porrò quod fuerit ipſi vſitatiſſimum atque familiare ſcribendi genus,ſi mihi liceat proferre,& quæ de eo diligentiſſimus Galenus diſertè, ſed ſparſim adnotauit, in vnum conferre, tres conditiones Hippocratica dictio & phraſis habere videtur. Prima eſt breuitas, & breuitati cōiuncta obſcuritas, quo enim tempore pauciſſimis eloquentia in vſu erat, paucíq; ſiue ſoluta oratione (qua primum Pherecidem Syrum Pythagoræ pręceptorem & Hippocrate paulò ſeniorem vſum fuiſſe auctor eſt Apuleius (2.floridorū) ſiue metrica ſcribebant, quicunque ſeſe ad ſcribendum applicabant ſiue Philoſophi ſiue medici; communi hominum (quos ait Ariſtoteles optare citò addiſcere) deſiderio inſeruientes,quantum poterant, quamlibet prolixitatem euitabant,& præſertim ij, qui in continuis operum exercitationibus,vt Hippocrates, verſabantur, vnde factum eſt,vt is raro præfationibus(quemadmodum etiam Ariſtotelem(2.de elem.cap.4.)in acroamaticis feciſſe tradit M. Cicero) vſus ſit, quanquam non me lateat Gale-

num

num(9.Meth.8.& 2.de vict. acut.1.prog.26. 10. de elem. cap.3. 2.de dieb.decr.vlt. 1.de elem.cap.3.) alias breuitatis & obscuritatis Hippocraticæ caussas proposuisse, vbi scribit eum concisè, breuiter, & obscurè scripsisse, quod ea,quę euidenter apparent,absq; vlla probatione traderet, quòd primus ferè indicationum aliarumque rerum inuentor extiterit,quòd sæpè,quæ necessariò sequuntur, omittēs sub vno particulari vniuersalia præcepta complectatur, simulque crebrò euenientia relinquens, rara tantummodo enarret, atque vnius meminisse contentus,reliqua similis naturæ despiciat, vt iure dixerit idem Galenus (5. de Tuen. san. cap.1. 1.de vsu par.c.8. lib. de comat.cap. 3.) eum vniuersam medendi methodum summis capitibus indicasse. Altera conditio est; Hippocratis dicta tametsi concisa & imperfecta, nihilominus vera esse, nec quidquam ab ipso frustra proditum facilè inueniri, adeo vt syllabas nedum dictiones huius auctoris aliquid significare scribat Galenus,secus quàm Homeri. Ob quod si qui facilè Hippocratem damnant, vel quia imperfectus videatur, vel quia interdum superuacanea dicat, priùs quàm reprehendant, diligenter eius verba considerare & perpendere debent, illud semper ob oculos proponentes, neminem ipso post natos homines sapientiorem,& medicinæ peritiorem extitisse,qui cùm ante se nullum ferè probatum medicum habuerit, à quo discere posset, præter vnum vel alterum, vt auum suum Hippocratem,& Alcmæona Crotoniaten Pythagoræ auditorem quem primum inuenisse corporum dissectionem ab Herophilo (quem scribit Tertullian⁹ (in lib.de an.ma.) septingēta cadauera secuisse, vt hominem cognosceret) posterius auctam & excultā,tradit Chalcidius (in com. ad Platonis Timæum.) propria tamen industria ac singulari ingenij fœcūditate tot bona adinuenit, illustrauit,& perfecit. Tertia Hippocraticæ dictionis conditio est grauitas,quæ non modò in rebus tractatis conspicitur:verùm etiam in sententiis, verbis, & compositio-

ne; quod enim eruditissimus vir, atque ætatis nostræ vnicus splendor Petrus Victorius (in Comm. ad Demetrium.) scribit Hippocratem in suis edendis sententiis duram compositionem amasse, id quidem minimè vitio huic auctori verti debet, quippe qui cùm breuitatem in Aphorismis presertim sibi proposuisset τὸ ἀσυνάδετον hoc est, non colligatum, sed disiunctum orationis genus, quod necessariò duritiem aliquam pre se fert, sequi coactus est, vt eam potius æmulam quandam grauitatis locutionẽ, quàm vitiosam nũcupare liceat. Has conditiones, vel saltem maiorem ipsarũ partem si quis in legendis Hippocratis commentariis ante oculos habuerit, adulterinos à germanis, proprios ab alienis discernere, simulq; in iam propositas classes vnosquosq; distribuere, ei non erit difficile: Nam vt ad primam descendamus, cæteros omnes germanitate (sic loquar) antecedere videntur Aphorismorum sex priores libri; de quibus sermonem faciens Suidas, dicebat, eos σύνεσιν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνειν, hoc est intelligentiam humanam superare: nec quidquam in antiquorum scriptis facile est inuenire, quod adeo sit in ore omnium atque Aphorismi Hippocratis; vt etiam nũ pleriq;, cum rem aliquam tanquam verissimam asserere cupiunt, Hippocratis Aphorismis æquiparent. Galenus (lib. 3. de differ. resp. cap. 1.) (in com. ad Timæum Plat.) integerrimus librorum Hippocratis iudex hisce etiam alios non nullos adiicit, nempe prognosticorum libros, quos qui aliquid intelligunt necesse est nunquam admirari desinant, tanta est ipsorum præstantia atque diuinitas: in ipsis enim descriptio ea faciei cadauerosa apud Terentium appellata habetur, quæ penè in prouerbium traducta passim facies Hippocratica vocata est. Commentariũ de natura humana, in quo vsque adeo firma de elementis, ac proinde totius philosophiæ fundamenta iacta sunt, vt Aristotelem pænè totius suæ philosophiæ semina ab Hippocrate mutuasse prædicauerit Galen. De aere, aquis, & locis librum, quem vero simile

mile est & conscripsisse & edidisse, postquam longa peregrinatione perfunctus, certissima experientia insi-gnique iudicio omnia didicit, quæ posteris deinde relicta non mediocrem vtilitatem esse allatura putauit. Tres priores de victu acutorum libros, qui vtrũ ij sint, quos Varro, Strabo, Plinius, atq; alij scriptores esse ab Hippocrate ex tabellis è templo Aesculapij sublatis cõfectos memorat, fortasse addubitari posset. Verum tamen eos potius ad redarguẽdos sui temporis medicos, qui in instituenda vitæ ratione sæpenumero cũ maxima humani generis pernicie errabant, necnon ad indicandam veram victu faciendam acutorum curationem, suopte ingenio scripsisse censeo: quanquam absurdum minimè sit etiam existimare, in summa illa scriptorum inopia potius eum ex præscriptis tabellis præcepta aliqua, & experimenta pro perficienda arte desumere potuisse, quæ postmodum regulis quibusdam cõplexa in artem redegerit. Etenim cùm priores medici in curandis ægris victu grauiter peccarent, Hippocrates tandem, exemplo acutorum morborum proposito, quid in cunctis ferè obseruandum sit, disertissimè eo in libro docuit. Primum & tertium epidemiorũ quos πρὸς ἔκδοσιν scriptos esse, alios verò πρὸς ὑπόμνησιν asserit (lib.3.de articulis.) libros pariter de articulis, fracturis & luxationibus, quos, ait Gal. (lib.1.de victu acut. text. 18.) aliquos existimasse conscriptos ab Hippocrate Gnosidici filio, in ea classe licet collocare, si quæ plerisque in locis, & præsertim in eorum à sese editis commentariis scribit, aduertamus: immò verò eos forsan omnium germanissimos esse aliquis posset asserere, quòd Hippocratem in ea parte medicinæ, quæ chirurgica vocata est, quæque tunc summa in existimatione habebatur, maximè omnium excelluisse constet. Suidas vbi Hippocratis scripta recenset, quatuor eorum ordines facit. In primo iusiurandum ponit: In secundo prognostica, in tertio aphorismos: De quarto loquens, hunc in modum scribit. πεντέρτην τάξιν ἐχέτω ἡ πολυθρύ-

λητος καὶ πολυθαύμαστος ἑξηκοντάβιβλος ἡ πάσαν ἰατρικὴν ἐπιστήμην καὶ σοφίαν περιέχουσα. qui autem fuerint ij 60. libri Hippocratis vſque adeo celebrati & admirabiles; omnem medicinæ ſcientiam, omnemque ſapientiam continentes, hactenus intelligere nō potui, cùm à quoquam alio probato auctore id proditum habeamus. Illud poſſet fortaſſe quiſpiam ſuſpicari tempeſtate noſtra, atque etiam Galeni huiuſmodi libros fuiſſe deſideratos, nō autem vetuſtioribus temporibus: atqui vnde licuit Suidæ eos commemorare, niſi ab aliquo ſcriptore nominatos legerit? præterea æquum eſſet fragmenta ſaltem aliqua ipſorum citata reperiri, vt contingit de pleriſque aliis libris extinctis; quòd cùm nequaquam comperiatur, meras nugas propoſuiſſe Suidam, ſemper ſuſpicatus ſum. Itaq; libri ad primā claſſem ſpectantes, tot erunt. Sequitur ſecunda eorum, ſcilicet, qui etſi ab Hippocrate ſcripti fuerint, ab eo tamen editi minimè ſunt, & propterea neque ex toto integri ſeu perpoliti habentur: nam quod pleriſque accidere ſolet, vt in componendis commentariis manu & ingenio currant, ac impolito, rudique quodam ſtylo & ordine prima ſcripta deſignent, vt deinceps recognoſcantur, melioraq; maturiori iudicio reddantur, id eò magis eueniſſe Hippocrati putandum eſt; quòd ipſi in artis operibus continuè occupato, ocium minimè ſuppeteret, quale exactè ſcribendi ratio expoſtulat. Hinc verò factum eſſe veriſimile eſt, vt morte præuentus minimè potuerit extremam manum iis omnibus, quæ adnotauerat, imponere: ſed poſt eius mortem pleraq; in chartis & tabellis inuenta à filio, & diſcipulis, in lucem edita ſint. Huiuſmodi autem ſunt in primis liber 2.4. & 6. Epidemiorū, de quibus loquens Galenus (lib. 3. de differ. reſpir. cap. 1.) ſcribit, quemadmodū primus & tertius non ſolum ab Hippocrate compoſiti eſſe videntur iis, qui optimè de his ſentiunt ac iudicant, ſed etiam ob ſpeculationis familiaritatem mutuò inter ſe connexi, ſic in confeſſo eſſe, ſecundum, quartum, & ſextum à Theſſa

Thessalo eius filio fuisse compositos, & qui in parentis tabulis,aut chartis siue pellibus, & mebranis quibusdã commentarios repererit, ipseq; etiam aliqua & ea non pauca de suo addiderit: nam omnibus exactè huiuscemodi scripta examinantibus facilè apparet Aphorismorum & Prognosticorum complura (vt propterea idem Galenus (2. de diebus decretoriis.) dixerit epidemicos libros ante Prognostica & Aphorismos esse conscriptos). ex adnotatis in epidemiorum aduersariis ab Hippocrate collecta esse. Quod porrò subiungit Galenus quartum epidemiorum minimè inter hos esse reponendum, id quidem summa ratione dicit, cùm absurdis multis & Hippocratica maiestate indignis plenus sit. Sed hoc in loco nonnullę sese offerũt considerationes,quandoquidem Gal.in censendis epidemiorum Hippoc.commentariis aduersus sibi ipsi interdum videtur:nam in initio libri 3.de diff.respon.solùm primũ & tertium epidemiorum germanos facit: quod etiam confirmauit in principio 3.in 1.Prorhet.& 6.epidem. vbi scribit omnes in eo consentire,vt Hippocr. duos eos, qui ederetur,composuerit. Atqui in fine cap.4.lib.2.de dieb.decreto.scribit secũdum, quartum, & sextum epidem. vel Hippoc.vel eius filij Thessali esse, quem fuisse virum clarissimum,& multa commentariis Hippocrat. vtpote cuius sententiam exactè sit æmulatus, addidisse in initio 2. & 3. epidem. testatus est. In initio etiam sexti epidem. vbi diligentem censuram horũ librorum proponit, quartũ librum aliis locutione similem facit, licet cõtemplatione inferiorem: nisi dicere placeat huiuscemodi in Galeni scriptis diuersitatem aut nullam aut admodum exiguam esse, si eius verba accurate expendantur,cùm ipsius sententia firma hæc sit,primum & tertium legitimos esse, quintum, & septimum verè spurios,alios autem partim ab ipso Hippoc. esse cõscriptos,partim à Thessalo eius filio immutatos & auctos. Quod si præter primũ & tertium, alios quosdam Hippocrati tribuẽdos quandoq; dubitat, id facit,non quia

ab ipso eos editos velit, sed quòd doctrina ipsorum verè Hippocratica sit. Librũ de septimestri partu vt in secũda classe collocãdum esse pntem, facit in primis Gal. auctoritas, qui non modò complura dogmata & sentẽtias ex eo accepit, verùm etiam commentaria in illum scribere deliberauit, quorum fragmentum (si tamen legitimum sit) adhuc extat. Ex libro quoque de locis in homine cùm citentur multa à Celso, Cęlio Aureliano, atque ab ipso Gal. eum si non verè germanum, saltem Hippocratis doctrina refertum antiquitus esse iudicatum facilè colligitur. Librum de flatibus inter Hippocraticos videntur recensuisse Celsus, qui in procemio suæ medicinę Hippoc. omnia vitia corporis spiritui tribuisse scribit, Erotianus, Stobęus, & Greg. Nazianz. imò verò ipsemet Galen. sæpè eius auctoritate vsus videtur, & præsertim, cũ definitionẽ illam medicinæ, qua dicitur ipsam esse adiectionẽ & detractionẽ, vt Hippocraticam celebrat, quæ tamen non alibi, quàm hoc in libro reperitur: neque satis mirari possum Valeriolam, qui in principio suarum enarrationum medicinalium, ab huius libri discussione facto ibi agit, tanquam ab omnibus vt verè germanus sit acceptus, cum id nemo, quem ego sciam, apertè dixerit, nec perinde sit librum Hippocrat. doctrinam aliquam aut etiam multam continere, atque ipsum ab eodem Hippocrat. factum & editum esse, ita vt pro verè germano habendus sit: etsi enim in ipso cõplura esse queant ab aliis interiecta, nec sapiẽtia Hippocratica digna (quod & plerisque aliis ipsius germanis commentariis contigisse certum est) ob hoc tamen non ita prorsus Hippocrat. nomine priuari debet, quin iure aliquo in hac secunda classe reponi queat, sicut pariter de libro De alimẽto censeo; quem licet nõnulli auctori tribuant Philistioni, vel Pherecidi, ea tamen est in ipso sententiarum copia, sermonis breuitas, verborum grauitas, dogmatum consonantia, simulque dictionis obscuritas, vt verè Hippocrate dignus à plerisq; omnibus sit iudicatus: ac propterea Gal. quatuor com-

commentariorum libris eum illustrare voluerit, quæ mutila, & magna ex parte deturpata vix conseruata sunt. Agellius quoque non ignobilis scriptor lib. 3. cap. 15. ex hoc libro perillustrem locum citat; vnde olim mutila Hippocrat. verba restituere nobis licuit; & ficti[illegible] fictitiam esse eam puto cẽsuram huic libro appositam; in qua Gal. Hippocrati ipsum non adscribere iudicatur, cùm præter commentaria non rarò celeberrimas Hippocratis ex hoc ipso tantum captas sententias citet, ita quoque Fracanziano, & Cardano minimè assentiri possum, dum in commentariis ad hunc librum inter germanissimos, atque in priore classe collocandum esse, probare nituntur. qui enim fieri potuisset, vt dum eos recenseret, hunc quoq; non apposuisset Galenus? præterquàm quòd de germanissimis aliis à nemine dubitatũ reperitur, de hoc autem (vt prædixi) dubitatũ est ab aliquib. De humorib⁹ inscriptus liber inter hos pariter à me collocatur, nõ solùm quòd Stobæus (Ser. 90.) Galeni testimonio illum Hippocraticũ faciat, nec non phrasis, & doctrina antiqua sit, ac Hippocrat. schola haud indigna, verùm etiam quòd Galenus in ipsum tres commentariorum à se non rarò citatos ediderit libros, qui vtrum ij sint, qui nunc circunferuntur, semper dubitaui, cùm crebra illa librorum aliorum citatio minimè Galeni officinam referat, sed alicuius potius, qui vt alios falleret, esse accommodatum existimauit, si locos alios Galeni frequenter citaret, quasiq; centonas quasdam construeret. Addubitat Galenus, libro περὶ παθῶν seu de affectionibus, Hippocratisne, an Polybi sit? cumque nihil decernat, sed eius auctoritate, tanquam graui ad confirmandam propriam sententiam vtatur, minime spurius is ex toto putandus est: Eiusdẽ penè farinæ & ille videtur, qui περὶ τῶν ἐντος παθῶν, seu de internis affectionib. inscript⁹ legitur 6. Aphor. 27. q̃ si Gal. iudicium sequamur, pro eo habendus est, quem veteres inscribebant Maiorem de morbis: verùm cùm ipsemet in exposit. sing. primum & secundum libri de

affectionibus maioris citet, atq; hunc in duos minimè diuisum comperiamus, fit vt non parū hæreā quemadmodum etiā vehementer dubito, vtrū liber περὶ παθῶν idem sit cū eo, qui inscript⁹ est minor de morbis, quòd & eius ibidem à Gal. primus & secundus citetur, nec vlla alterius diuisio hodie inueniatur; quidquid tamen sit, vtrumq; inter eos reponere mihi placet, qui ab Hippocrate quidem nec editi, nec perfecti sunt, sed veterem illius eruditionem sapiunt, ac ab ipsius sequacibus in lucem missi, & forsan aucti, ac aliquantisper mutati fuerunt. Librum de victu acutorum, quem habemus in quatuor diuisum Galenus (initio 3. de diff. respir.) inter alios à nobis in prima classe repositos apertissimè (vt retro diximus) recensēt: sed quartum vel spurium, vel multis mendaciis refertum in commen. ad eum passim facit, vt de tribus prioribus tantum nihil dubitet, quin antiqua & Hippocratica doctrina sint pleni, eos enim ab aliquibus de ptissana, cuiusmodi citat Plinius (lib. 18. c. 7.) & Cęlius Aurelianus sæpè, ab aliis Gnidias sententias inscriptos fuisse non semel significauit; præter quas tres inscriptiones Athenæus (lib. 2. dipn.) eruditus auctor aliam fuisse docet: nimirum de Diæta simpliciter, quoniam tamen in ipsis longius præfatur, quàm eius grauitati & consuetudini conueniat, cumq; ab Hippoc. in lucem editos fuisse minimè cōstet, facilè mihi persuadeo in secunda potius quàm in prima classe locandos esse, eò maximè quòd Gal. (6. epid. cō. 1. tex. 29.) scribit Gnidias sentētias ab aliquibus fuisse Euriphōti adscriptas lib. de officina medici cùm à Gal. eruditissimis cōmentariis fuerit illustratus, ac sæpe & ab ipso & ab Erotiano citetur, quin ex Hipp. bibliotheca prodierit, minimè dubitandum est, etsi ab ipso minimè edit⁹ sit, stylus enim maiorem Hippocratica claritatem præ se fert, vt ob hoc forsan Gal. (in princ. lib. de offic. med.) vbi editos ab Hippoc. memorat, huius non meminerit, qui si in cōm. ad eū librū hac de re nihil videtur, idem quoq; facit in plerisque aliis commen. vt in libris de vi-

ctu

ctu acut. quos compertum eſt minimè ab Hippocrat. fuiſſe editos, verùm tamen lumina Hippocraticæ doctrinæ non exigua, neque pauca in ſeſe gerit, imò non defuerunt,(vt Galenus perhibet)qui quod hic liber totius medicinæ procœmiũ habet, ante omnes alios Hippocr. commentarios collocari, & legi debere putârint. Huic autem affinis eſt de vlceribus tractatus à Galeno vt Hippocraticus non ſemel receptus, atque commentariis,qui deſiderantur,illuſtratus:complura enim medicorum antiquorum dogmata ad vlcerum tractationem ſpectantia hinc capta eſſe omnes intelligere poſſunt: Sed ſi quis liber in ſecunda hac claſſe locum habere debet,profecto eſt inſcriptus, De capitis vulneribus, quem Galenus (6.meth.cap.6.) ob ſtylum & doctrinã, genuinum Hippocratis facit,neq; tantum ipſe pleriſq; in locis eius teſtimonio vtitur,verùm etiam Celſus,atque Erotianus non pauca inde mutuati vidẽtur,cuius hic finis erit. Nunc autem ad tertiam tranſeo, in qua plures,quàm in vlla alia reponere cogor,tum quòd (vt antè dicebam) tempore Ptolomæi à lucri ſtudioſis, filij & diſcipulorum Hippocratis libri eius nomine notabantur, tum maximè quod iis,quæ ab Hippocr. verè ſcripta erant,multa interſerta fuere, quò pro maioribus voluminibus maiora quoque dona reciperent. Vnde neque huiuſce claſſis libri prorſus negligendi ſunt, ſiquidem etſi germanis ſpuria intermiſta ſint, lectori tamen diligenti bona à malis diſcernere licet, præterq̃ quòd ſcripta aut notata & digeſta è Theſſalo filio, vel Polybo diſcipulo tanq̃ Hippocratica amplecti oportet, quòd(vt memoriẽ mandauit(in 1.com.ad lib.de natur. hum.) Galenus) præceptoris decreta vel tantillum non immutarint,etſi alioqui, vt antea dixi, parenti admodum diſſimiles filij fuerint. Itaque Prorrhetica & coaca præſagia hic libenter colloco, quæ tametſi Galenus (in comment.ad Prorrhet.necnon 1.in 3.epid.29.)minimè Hippocratis eſſe,multiſq; erroribus ſcatere ſtatuat: attamen & commentariis Prorrhetica illuſtrauit,quod

ſanè faciendum non erat ſi ex toto ea pro ſpuriis habuiſſet, & in loco epidem. citato ſcribit eorũ librorum (in initio 3. de diff. reſp.) ſcriptores pleraq; vera ab Aphoriſmis, Prognoſticis & Epidemicis mutuaſſe, ac in eos retuliſſe, vt prorſus minimè negligi debeant, præſertim cùm ipſemet Galenus haud abnuat ſeſe vſurum auctoritate eorum quoque librorum, qui non verè Hippocratis, ſed aliorum ſunt; Cælius pariter Aurelianus, ſiue Soranus interdum ſententiam Prorrheticorum citat, quaſi eius auctoris ſint etiam tum putati libri. Atqui hæc omnia commentaria multa meliora eſſe, necnon diuiniore modo ſcripta, quàm putauerit Galenus, dum Iacotius vir doctiſſimus in præfatione ad coacas prædictiones apertè profitetur, mihi ſanè placere hac in re non poteſt, quandoquidem nec ſermonis proprietas, nec dogmatum puritas, nec rerum veritas eiuſmodi ſunt, vt ex media Hippocratis officina manaſſe quis iure exiſtimare queat. In libris quatuor de morbis inſcriptis à Galen. & à Cornelio Celſo (in linguis.) necnon Cælio Aureliano ſub Hippocratis nomine ſæpe citatis complura inueniuntur, quæ doctrinam ſolidam & veterem redolent; at non pauca ſimul reperias, quæ diligenter examinanti nec vera, nec magno aliquo ingenio digna videntur, vt iure Gal. atq; alij potius Polybo diſcipulo, quàm Hippocrati tribuendum eſſe exiſtimauerint, præſertim verò quartum, qui ſanè antiqua philoſophia, & medicina, plurimũ ſcatet, quãquam ſcribat priorem ex iis minimè de morbis inſcribi debere. Fuit verò Polybus nõ ſolùm vetus Hippocr. diſcipulus, verùm etiam ipſius doctrinæ diſertiſſimus aſſertor, & (ni fallor) ſuo tempore magni nominis medicus, ſiquidem Ariſtoteles, qui nunquam Hippocratem, à quo plura bona accepit, citare dignatus eſt, non modò Polybi (vt eſt in codice Vaticano manuſcripto, non Polybij) mentionẽ (lib. 3. de hiſt. anim. c. 3.) facit, verùm etiã ipſius pura verba (quod facere non ſolet) adducit, quę cùm in poſtrema parte libri de natura humana inueniantur,

ueniantur, eaque non germana Hippocratis Galen. iudicet, fit vt pluraque Polybi commentaria in tertia hac classe locāda putem, quod etiam iudicaui semper de libro sanæ diætæ, quem pauca vitiosa continere Gal. in comm. docuit, quemq; idem tradit (in com. ad 1. de victu acut. tex. 18.) minimè Hippoc. esse, sed vel Euriphontis, vel Phaontis, vel Philistionis, vel Aristonis, vel demum alterius cuiuspiam ex antiquis: prædictos enim antiquos fuisse, & eorum nonnullos antiquiores Hippocrate Coo Heraclidæ filio, nonnullos ipsi coætaneos constat. Librum de genitura, atque de natura pueri, eiusdem auctoris, immo verò hunc illius partem esse iudicabit facilè, quicunq; attentè vtrumq; legerit: In iis verò cùm citetur liber de morbis muliebribus, ab eodem omnes atq; simul de natura muliebri commentarium, fuisse conscriptos credi potest: citantur enim à Galeno & Erotiano sub nomine Hippocratis, verum tamen fabulosa aliqua vt de lacte fuerunt interserta, & Polybi potius phrasim referūt, quàm Ionismis ad imitationem præceptoris conspersisse satis constat. Clemēs Alexandrinus non ignobilis auctor stromatū, citat sub auctore Polybo librū de octimestribus partubus, vnde colligere licet eius auctoris esse, attamen Hippocratica multa habere, & ob id tertia classe locum mereri, etsi à Galeno nuspiam citatus reperiatur. Librū περὶ σαρκῶν id est, de carnibus malè inscribi, potiusq; περὶ ἀρχῶν, hoc est de principiis vocari debere (vt eruditissimus Zuingerus forsan primus omniū aduertit) haud difficile est illi intelligere, qui & seriem verborum in initio positorum, & res ipsas in eo tractatas expendere non oscitāter voluerit. Hunc quandoq; citasse videtur Gal. (in cap. 3. lib. an anim. sit id quod in vtero?) habet tamen non pauca de partium & membrorum corporis generatione nimium à veritate remota, potius occultam quandam & ænigmaticam philosophiam referentia: similis penè farinæ est & ille, qui de ossibus inscriptus sub nomine Hippocratis circunfertur, in quo cō-

plura sunt verè Hippocrat. à Gal.existimata, veluti est dogma illud de renum attractione: insunt quoque & aliqua de venenis tradita, quæ cùm ab Aristotele (3. de Hist. animal.cap.3.) Polybo adscribantur, non prorsus spuria sunt habenda, eò maximè, quòd vox, (τόνοι) quam in linguis Galenus Hippocrati propriam facit, hoc in libro vsurpata inuenitur. Libros tres de diæta (vt scribit Gal. 1. de facul. alim. cap.1.) alij Hippocratis, alij Philistionis, aut Aristonis, aut Euriphontis aut Philitæ auctorum omnium antiquorum esse existimarunt: sed quidquid sit, illud quod ibidem censet Galenus, pro comperto habere oportet, primum ex ijs libris prorsus indignum esse Hippoc. totus enim ænigmaticus est, obscurus, & locutionib⁹ ab Hippocratica alienis refertus, attamen sunt etiam aliqua solidæ & antiquæ eruditionis lumina, quò fit, vt in hoc tertio ordine locum habere queat. secundus, vbi de cibis copiosè tractatur, minimè indignus Hippocrate à Gal. iudicatus est. Ex tertio quoque nonnulla videtur accepisse Cornelius (Lib.1. cap. 3.) Celsus Hippocraticæ disciplinæ studiosissimus. In codicibus græcis ante librum de sacro morbo censura quædam apposita legitur, qua scriptor testatur eum librum minimè Hippocratis germanum esse, quippe qui nec modum illius interpretationis, neque intelligentiæ exactam rationem referat, attamen egregij alicuius auctoris esse. Vbi verò id dixerit Galenus, non cõstat mihi, primo quidem commen. ad prog. tex. quarto, citat librum quendam de sacro morbo, sed cuiusnã auctoris eum faciat, minimè expressè patet, quanquã colligi possit pro germano nõ habuisse: nonnullli sunt qui existimant Philotimum fuisse auctorem, quòd in vetustis codicibus sub eius nomine inscriptis legatur. Cælius Aurelianus (lib.1.de Chro. pa. cap. 4.) eum tanquam Hippocratis germanum citat, sed vtcumque sit, doctrina illius libri minimè despicienda est, neque ex toto ab Hippocratica aliena, & si nonnulla contineat neque vera, neque magno aliquo ingenio digna. Iulius

Cæsar

Cæſar Scaliger ſummi ingenij, raræque eruditionis vir, in præclariſſimis, quos ad lib. Hippoc. de inſomnijs edidit, commentarijs, minimè, vtrum is liber ſit germanus ? diſputandum duxit, ſed tanquam verum ſuppoſuit: Ego verò cum certò ex verbis principij videam ab eodem auctore & libros tres de diæta, & librum de inſomnijs fuiſſe conſcriptos, vt nõ inſulsè Caluus ita eos connexerit, vt hic eorum pars quædam videatur, ſicuti priores minimè Hippocratis eſſe iam conſtitui, ita quoque de hoc idem facere iudicium cogor, quem nunquã citaſſe Galenus inuenitur, & in quo grauitas ſapientiſſimi ſenis minimè conſpicitur, fuit tamen ab aliquo pio & religioſo viro Hippocratisque ſequace conſcriptus, nec à veteribus omnino neglectus, ſiquidem & Gal. & poſteriores hunc ſcriptorem imitati, eandemque ferè viam incedentes, de inſomnijs ſimiles ſententias & dogmata protulerũt. Librum de vſu liquidorum inſcriptũ Gal. quidem nunquam citaſſe reperitur, cùm tamen aliqua ex Hippocratis auctoritate citet, quæ ex nullo alio libro quam ex hoc deſumta videntur, fit vt exiſtimem inter verè ſpurios minimè reijciendum eſſe, & eò quidem magis, quòd ſententiarum fracta illa continuitas, quam interdum affectauit Hippocrates, nec non grauitatis aliqua ſpecies in ipſo animaduertitur. In calce libri quarti de morbis auctor ille ſuos de morbis mulie bribus citat libros, in quibus etiam cùm citatus inueniatur commentarius de natura muliebri, fit, vt vtroſque ab eodem auctore fuiſſe conſcriptos exiſtimem, vnde ad Polybum, aut alium Hippocratis ſequacem referendi veniunt: Cur autem cum ijs hoſce in eadem claſſe minimè locari debere iudicem, ratio eſt, quoniam & ſi eiuſdem ſcriptoris ſint, diſpar tamen eſt doctrinæ, atque tractationis modus, ſed non adeò, quin aliquo pacto inter Hippocraticos recenſeri queant, cum etiam à Gal. ſub nomine Hippocratis citati inueniantur in gloſſis, libri de ſterilibus, quantum ipſe obſeruaui, ter meminit Galenus in linguarum interpretatione, bis

vero mentionem fecit libri de hemorrhoidibus, vt hinc colligam ab eo inter Hippocraticos fuisse vtrosque aliquo modo receptos: imò verò si verba in initio tractatus de sterilibus posita vel semel considerentur, vnusquisque facile intelliget eum ad libr. de muliebribus morbis spectare, vel potius eorum postremam partem esse, quemadmodum etiam tractatum de hæmorrhoidibus atque fistulis vnum & eundem esse iure quis asserere potest, quòd Gal. sic eos citet, quasi coniuncti sint, nam & Celsum & Paulum grauissimos scriptores libri de fistulis Hippocratis testimonium sæpe adducere inuenias, qui licet imperfectus & vix inchoatus sit, chirurgia tamen antiqua eum plenum esse satis apparet, vt quod de vno, idem & de altero constituendum sit, nēpe in hac tertia classe collocari oportere, cui etiam placet adijcere, de iudicationibus, & decretorijs diebus libellos, in quorum priore multa sunt, quæ in alijs germanis Hippocratis habentur, vt sæpe iudicauerim ex Aphorismis & Prognosticis conflatum fuisse: in altero autem quædam non infulsè de decretorijs diebus inserta sunt, plura verò de quibusdam alijs morbis ad scopum quidem non pertinentia, haud prorsus tamen cōtemnenda. Quarta atque postrema succedit classis, quæ verè spurios, hoc est, dictione, sententijs, & doctrina ab Hippoc. penitus alienos continet, inter quos recenset Galenus quintum & septimum epidem. quò fit, vt sæpenumero sim miratus, fuisse etiam inter veteres aliquos, quibus quinti testimonio vti placuerit, quē cùm auctor libri de insania vnà cum lib. de Sacro morbo, tāquam suum citet, fit vt existimem vtrosque, & simul tractatum de ellebori vsu ab eodem conscriptos, omnesque spurios esse, tametsi in libro de Sacro morbo nonnulla antiquæ & Hippocraticæ doctrinæ lumina conspiciantur, quæ effecerunt, vt in tertia classe reposuerim. Idem iudicium ferre oportet de 4. illo libro tribus de victu acut. inscriptis addito, atque de parte libri de natu. hum. vbi de venis agitur, quæ quoniam multa

multa absurda continet, nec stylo Ionico scripta est, à Gal.(1 Comm. de natur. huma.3.de Hist.animal.) inter verè spurios reiecta fuit, & (vt dixi alias) pura est Polybi doctrina forsan adulterata, cui eam tribuit Aristot. vel contemporaneus, vel non multò posterior ipso. Iusiurandum, cui primum locum inter Hippocrat. libros adscribit Suidas) quonam in loco sit collocādum, semper equidem dubitaui, certè indicij pluſculum ea de re in Suida desidero, quòd cùm neque à Gal. neque ab alio quopiam vetere probato scriptore citetur, rationi consentaneum sit virum vsque adeò grauem nūquam simile iuramentum edidisse, fieri quidem potest, vt forsan suis discipulis eiusmodi præceptiones & iuramenta proposuerit, quæ postmodum ab alijs sint diuulgatæ, sed inter germanos lib. neque illud iusiurādum, neque præceptiones inscriptas vnquam recensuero: Libros pariter de arte ab auctore libri definitionum med. non parum commendatos, & de arte vetere ab Erotiano interdum, & ab eodem finitionum medic. sub Gal. nomine vulgatarum auctore citatos inuenio. Cæterū cum absurda plurima in ijs contineantur, ac præsertim in lib. de arte vetere multum primis qualitatibus detrahatur, quas scimus non modò Hippoc. maximi fecisse, verum etiam quidquid boni de ijs scripsit Aristot. (vt commemorat Gal.) ab eo accepisse, inter verè spurios colloco, quamquam doctrinæ antiquæ vestigia nonnulla habeant, ac quandoque Gal. aliqua ex ijs accepisse videatur, vt fortassè non malè censuerint, qui libri de vetere medicina auctorem fecerunt Dexippum Coum Hippocratis discipulum, cuius non semel meminit Gal. Ex lib. de Lege inscripto videtur Plinius sententiam illam mutuatus, qua scribit soli medico licere hominem interimere, videtur etiam aliqua accepisse Celsus; sed neque ab ipsis, neque à quopiam alio vt Hippocraticus liber citatur, nisi quòd in tractatu, in quo Galenus optimum medicum debere esse optimum Philosophū demonstrat, aliqua ex lege mutuatus videtur, vt est il-

lud, quod medicum vrbes, & regiones varias obambulare oporteat. Iam verò tractatus de ornatu medici, ac de medico, qui Dioscoridi ab aliquibus tribuitur, stylus ita ab Hippocratico diuersus, & incultus est, totque ridiculis rebus, & nugis conspersus, vt qui eum non apertè spurium putat, prorsus nihil videre iudicandus sit. In tractatu de superfœtatione inscripto plura quoque de fœtatione traduntur, quæ faciunt vt existimem eum περὶ κυήσεως καὶ ἐπικυήσεως esse inscribendum: is tamen à Gal. nunquam citatus est, cui licet multa insint Hippocratis dogmatibus consentanea, cùm tamen verè ipsius non sit, nec sciatur auctor, quartam ei classem potius adsignandam puto. Libri de Exsectione fœtus, De corde, De dentitione, De virginibus, De visu, eiusdem farinæ sunt, ac inter spurios omnino collocari postulant, non solùm quòd nemo ipsorum testimonio vtatur, verùm etiam quia absurda non pauca, & ab Hippocratica grauitate atque doctrina longè aliena habeant. Ex libro tamen De corde videtur Gal. aliqua mutuasse, & in libros de placitis Hippocratis ac Platonis retulisse. Qui de glandulis inscriptus est liber, eum Galenus minimè Hippoc. germanum esse, sed ab aliquo iuniore sub illius nomine inscriptum, atque editum monstrat, cùm tam locutionibus, quàm sententijs longè superetur à germanis illius libris, neque ab vllo veterum medicorum, vel eorum qui indicem scripserunt, mentio vlla ipsius fiat, ob quod iure huic classi debetur, quæ tametsi omnibus alijs ignobilior sit, prorsus tamen eam negligendam esse minimè consulo. Galenus librum Hippocratis de septimanis citat, quasi in ipso de animæ substantia clarè disseruerit, sed eum spurium esse profitetur, neque (quod sciam) is ad manus nostras peruenit, certè in fine libri de carnibus seu principijs autor ille de septenario numero complura scribit, atque etiam sese alibi diligentius tractaturum pollicetur, verum tamen de animæ substantia nullum ibi verbum legitur, quemadmodum nec in exiguo illo fragmento, quod

Fabius

Fabius Caluus sub nomine libri de septimanis publicauit. Atque hic est vniuersus illorum Hippocratis operum catalogus, quæ vno volumine collecta, in suasque classes à nobis redacta omnium manibus quotidie teruntur: Extra hæc, si quæ afferantur Hippocrati attributa, aut meræ nugæ, aut fragmenta sunt operum non extantium. Epistolis tamen assignandus aliquis restat locus, de quibus sanè diu hæsitaui. verùm cum nec Philosophiæ nec medicinæ partes sint, separatim statuendas esse iudico, ita tamen vt ab ipso forsan scriptæ, nũquam verò editæ, vel vt ederentur, factæ habeantur, imo cur neque ab eo scriptas vnquam fuisse, sicuti nec eas, quæ tribuuntur vel Democrito vel alijs, sed potius ex rei Historia ab alijs confictas quispiam credere queat, in primis facere posset Galenus, alijque scriptores posteriores, qui cùm nuspiam earum mentionem vllã fecerint, ac tamen in ipsis plerumque res dogmaticæ tractentur, vt ob hoc æquum fuerit illarum quandoq; meminisse, haudquaquã putandũ est ab ipsis eas pro legitimis esse habitas, huiusmodi verò argumentũ nõ parũ valere ex eo sciri potest, quòd ætate ipsorũ & bibliothecæ amplissimæ, & optimorũ auctorũ libri conseruati, magis quàm posterioribꝰ sæculis erãt, cui accedit Gal. tãta diligentia in Hipp. cõmentarijs cõquirendis vsum fuisse, vt minimè cõsentaneum sit huiusmodi tractationes ipsum effugere potuisse, cùm etiam profiteatur sese spuriorũ quoq; Hipp. librorũ testimonio quandoque vsurũ. Adde in Epistolis præsertim verò in ea vbi colloquium Hipp. cũ Democrito describitur, tot reperiri ab Hipp. grauitate aliena, sicut & in plerisq; alijs, vt virum sanctissimũ, & in loquẽdo ac scribẽdo prudentissimũ ratione cõsentaneũ videatur eũ in modũ aut nõ scripsisse, aut si scripsit, familiariter (vt fieri cõsueuit) & absq; vlla matura cogitatione, q̃ exigũt monumẽta victura, conscripsisse. Sũt tamen in aliquibus earũ, sicuti in scrita ad Crateuam, complura, quæ medicos iuxta ac Philosophos iuuare & delectare queant.

DE ORDINE LIBRORVM HIPPOCRATIS.

ET si libri Hippocratis nomine editi, siue germani, siue spurij non ita sint scripti, vt vel rei naturæ, vel tractationis modo, vel temporis ratione certum aliquem ordinem requirant, quia tamen in ijs edendis necesse est aliqui antecedant, alij subsequantur, optimè consultum iri existimandum est, si non temerè, sed ea ratione disponantur, vt aliqua saltē ipsius naturæ consequentia eluceat, ac propterea facilius à lectoribus intellectu & memoria complectantur. Quoniam verò in classes diuisi omnes à nobis sunt, neque in ijs disponendis vlla vel tractationis, vel rei tractandæ ratio habita fuit, sed dumtaxat commentariorum dignitas, seu potius germanitas, & germanitati proximitas spectatæ fuerunt, eundem in vnaquaque classe dirigenda ordinem seruare æquum fuit, quod quia non temere, sed aliquo scopo proposito factum est, eius breuem quendam typum seu significationem trademus. Quicunque enim in Hippocratis commentationibus voluendis versari faciliter atque vtiliter cupiunt, primùm scire eos decet, inter opera tam germana quam spuria sub Hippocratis nomine publicata, alia esse ad theoriam, alia verò ad praxim pertinētia, quorum theorica vocata practicis quasi vniuersalia particularibus præponi debere, omnis medicorum atque Philosophorum schola docet. Vtraque verò cum multas habeant partes, neque omnes ab Hippoc. (quæ tunc erant nascentis medicinæ crepundia) admodum tractatæ inueniantur, eum ordinem placuit seruare, vt

quæ

quæ initiandis,(si in vlla sunt classe) accommodantur, primo loco ponantur, mox quæ rerum naturæ principia & caussas continent, tum morborum & signorum tractationes, postremo ea, quæ siue victus ratione, siue medicamentorum vsu, siue manuum operatione faciẽdam curationem docent. Neque verò me latet Erotianum in ijs ordinandis seu potius distinguendis alia via incessisse, dum volumina omnia sub Hippocratis nomine vulgata in significatiua, naturalia seu caussatiua, curatiua, & ad artis præceptiones spectantia diuisit, sed is minimè vllam germanorum ab alijs separandi rationem habuit, quod forsan primum sibi proponere decebat: prædictam autem totius Hippocraticæ cõmentationis seriem luculenter sequens ordo indicat.

CLASSES LIBRORVM HIPPOCRATIS.

Prima.
Liber de natura humana.
Lib. de aere, aquis, & locis.
Prognostica. Aphorismi.
Primus & 3. Epidemiorũ.
Liber de articulis, luxationibus, & fracturis.

Secunda.
Liber de officina medici.
Liber de locis in homine.
Liber de flatibus.
Liber de humoribus.
Lib. de septimestri, & octimestri partu.
Lib. de alimento.
De affectionibus.
De affectionibus internis.
De victu in morbis acutis.
De vlceribus.
De vulneribus capitis. 2. 4. & 6. epidemiorum.

Tertia.
Lib. de carnib9 seu de principijs. De genitura.
De natura pueri.
De Oßibus. Lib. de morbis
De natura muliebri.
De morbis muliebribus.
De sterilibus.
De sacro morbo.
De hæmorrhoidibus & fistulis.
De sana diæta.
Libri tres de diæta.
De vsu liquidorum.
De iudicationibus.
Prorrhetic. lib. tres priores
Coaca præsagia.
De insomnijs.

Quarta.
Iusiurandum.
Præceptiones
De lege. De arte.
De arte vetere. De Medico
De ornatu Medici.
Postremà pars libri de natura humana.
De fœtatione & superfœtatione.
De exsectione fœtus.
De glandulis. De corde.
De dentitione. De insania.
De Virginibus.
De ellebori vsu.
Quartus prorrheticorum.
Quintus & 7. epidemior.
Epistolæ.

INDEX RERVM MEMORABILIVM IN TRACTATVM DE MORBIS PVERORVM.

A

L

Calcu-

E

frigus

inte-

L

morbi

O

P

R

FINIS.

INDEX RERVM MEMORABILIVM IN TRACTATVM de Venenis.

A

N

FINIS.

INDEX IN CENSVRAM Hippocrateam.

FINIS.